



Slavna matiča!

Do smrti volan  
morebiti s svojimi  
zadrugi in črkami  
se pridruženem Tebi  
darovati "eno  
diplomo"

V to znanje  
je priložen!

1. en iztis njen

2. pismo unetrika

g. Koke-a, pri kte,

rem je shranjena  
diplomina ploča -  
služaj moja last.

3. to pismo v znanje  
nje du matiči.

zvoim "svojo

last brez mese

i pogoja.

Živila matiča slovenska!

Živila "Slovenija"!

V tuji zemlji v

"Kodann" pri Beču

9. 8. 70

golub romani



DR. LOVRO TOMAN

izbuditelj in prvi predsednik „Matici slovenski.“

Rojen v Kamni Gorici 10 avgusta 1827 l.

Umrli v Rodaun u 15 avgusta 1870 l.

# Letopis

MATICE SLOVENSKE

za

1870.



Uredil

dr. E. H. Costa,

predsednik Matice Slovenske.

Z 2 podobama.

Založila in na svetlo dala

MATICA SLOVENSKA.

1870.

Natisnil Jožef Blaznik v Ljubljani.



D 143

C 661



E. 9003552

# Poročilo in imenik

Matice Slovenske v Ljubljani.

za leto

**1870.**



Sestavil

**Anton Lésar,**

tajnik Matice Slovenske.



# V. Sporočilo

## o delovanji slovenske Matice v Ljubljani

od 1. oktobra 1869. l. do 1. septembra 1870. l.

Po zapisnikih sestavil

**Anton Lésar,**

*odbornik in tajnik.*

### XVI. skupščina Matičinega odbora

23. decembra 1869. l.

Vrsta razgovorov:

1. Prebere in potrdi se zapisnik V. občnega zbora.
2. Prebere in potrdi se zapisnik XV. odborove skupščine.
3. Prebere se rešilo društvenega računa za preteklo leto.
4. Tajnik bode poročal o važnejših stvaréh.
5. Dr. Jernej Zupaneec kot blagajnik predlaga:  
„Naj se obligacije, ki Matici kmalu dojdejo iz Mat. Debeljakove zapuščine, prodadó. a) Ker Matica potrebuje gotovine, da plača knjige za 1869. l. izdane, in b) ker laške obligacije niso kaj zanesljive.“
6. Dr. Jožef Vošnjak predlaga:  
„Odbor slov. Matice naj sklene, 3000 zemljovidov slovenskih dežel gosp. Kozlerja podariti slov. politič. društvu v Mariboru.“
7. Odsek za izdavanje knjig bode nasvetoval, ktere knjige naj Matica izdá za 1870. l.
8. Posameznih odbornikov nasvetje.

Zborevali so v tej skupščini prvosednik g. dr. E. Costa in naslednji gospodjo odborniki: dr. Bleiweis, Lésar, Marn, dr. Papež, Sovan, Solar, Vavrû, Iv. Vilhar, dr. Vončina in dr. Zupaneec.

Potrdila in podpisala sta se najprej zapisnika 15. odborove seje in 5. občnega zbora. Odbor, kateremu je bil v poslednjem občenem zboru v pretres izročen računski sklep Matičinih dohodkov in stroškov leta 1868/9., je račun popolnoma odobril z dostavkom, naj se vrlemu blagajniku g. dr. J. Zupancu za veliko

marljivost, s katero ta sitni posel iz same blage domoljubnosti tako izvrstno opravlja, izreče dostojna zahvala, kar odbor Matičin stori v posebnem pismu, v katerem gospoda blagajnika prosi krepke podpore njegove tudi v prihodnje.

Na to poroča tajnik Lésar o važnejših stvaréh, na priložnost, o udih, da je po občnem zboru novih pristopilo 41, tako, da je redna številka sedaj 1674, — bere njihova imena, in ker so med temi nekteri bogoslovci štajarski, nekteri dijaci iz gimnazije celjske, realke ljubljanske, se je čudom opazilo, kako da marljiveje ne pristopajo bogoslovci in mladi duhovniki ljubljanski?

Gosp. dr. Toman je prosil, naj daruje Matica svojih knjig domačemu polku, sedaj v Tridentu, slavni deželni odbor za kranjsko delavnišnico, duhovni oskrbnik g. Heidrich za kaznilnico na ljubljanskem gradu, katoliška družba za svojo besednico; odbor privoli, da se daruje vsaktere knjige po en iztis na vsaki kraj.

Gosp. dr. Krek naznanja v posebnem pismu, da obljubljenega spisa ni mogel dovršiti za letos, ter ga obeta za prihodnji letopis Matičin. — Sv. Jeronima društvo v Zagrebu je poslalo Matici prvi dve knjigi svoji s prošnjo, da stopi z njo v književno vzajemnost, ktera se radovoljno sprejame. —

Gosp. Jovan - Vesel - Koseski izrekuje v pismu 20. sept. svojo žarno zahvalo za to, da ga je občni zbor volil si častnega uda Slovenske Matice. „Živo čutim — pravi slavni pesnik — *de ima to le v dobroti Vaši korenine, nikakor pa v mojih zaslugah. Bog daj, de bi prihodna doba jasno pričala, de nisim bil clo do zadne trohice nevreden tega vverstenja. Ravno tistiga časa, ko ste Vi, prečitatisti gospodje, se moje malenkosti spomnuli blagovolili, sim jez — molil za Vas in za nas, ne brez truda in znoja na čelu. Kaj in kako sim molil, to Vam skaže listu temu priloženo delce, Visoka pesem je imenovano . . . . Ta moja visoka pesem nima nikake zveze z drugimi tako imenovanimi pesmami. Podlaga ji je Gospodova molitev „O če naš“ . . . . Ni tako lepa, ni tako gladka, ni tako krasna. kakor sim jo namerjal in želel. Pa tega predmet ni kriv, ampak le slaba moja glava in perhla roka pevca šibkiga. Kar je zernja v njej, to je božji dar; prah, pleva in druge minlive pevске pritikline so pa moj dodatek. Želim, de bi čitateljem toliko vgodila kolikor je pevcu truda prizadjala, potem bo vse prav in dobro“ itd.*

Tako tudi slavni g. dr. Fr. Rački, predsednik akademije jugoslov. v Zagrebu, v pismu 17. listopada do prvosednika slov. Matice, ktero se glasi: „Veleučeni gospodine! Izvolite slavnoj Matici slovenskoj, koja me je v svojoj velikoj skupštini od 2. rujna, kao što mi prijavite pismom od 5. r. m. izobrala za svoga častnoga člana, očitovati u moje ime najiskreniju zahvalnost. Toga izbora ne mogu ja toliko smatrati za odlikavanje svojih slabih zasluga u hrvatskoj književnosti, koliko ga smatram za novi dokaz one na umnom poprištu uzajemnosti, koju slovenski naprama hrvatskomu narodu sveudilj izkazuje. U toj uzajemnosti leži najčvršći zalog slavnije buduć-



*nosti cieloga slovjenskoga juga. Bog okriepi sile i radnju slovenske Matice na korist ne samo slovenskoga naroda, nego i na slavu cieloga slovjenskoga juga! S odličnim štovanjem. . itd.*

Potem spregovori tajnik o knjigah, ktere dobijo letos družniki, ki se te dni razpošiljajo, namreč: Letopis, Vodnikove pesni, Schoedlerjevo fiziko, ter pokaže na ogled poslano zemljovide: Obli dve zemeljni, Evropo in pa Avstrijo, ki se pošljejo udom, brž ko bodo celoma dodelane, kar se svesto v kratkem zgodi. — Pri tej priliki razjasni tudi, kako to, da so Vodnikove pesmi brez komentara in brez prozaičnih pisem, gotovo brez krivde odborove, v teh oblikah tudi zoper voljo presojevalcev, da je prejel g. Levstik za vredovanje 145 gold. ter da ima še rokopis Vodnikov, ki naj ga zahteva Matica, ako ne drugače, po pravdniški poti nazaj; — dalje pové, ker se je preselila Matica v svojo lastno hišo, da je bilo treba napraviti nekaj pohištva, in da so vzlasti knjige z zemljevidi naklonile jej veliko stroškov, vendar upa z odborom vred, da bodo družniki popolnoma zadovoljni s tem, kar dobijo letos.

Blagajnik g. dr. Zupanec odboru naznani denarstveni stan, ter predlaga, naj Matica obligacije, ki jej dojdejo skoraj iz M. Debeljakove zapustnine, prodá, kar vsi pričujoči odborniki z nekterimi vnanjimi potrdijo.

O prošnjem predlogu g. dr. Vošnjaka: „Odbor sl. Matice sklene: 3000 zemljovidov slovenskih dežel g. Kozlerja podariti slov. polit. društvu v Mariboru“ — so pismeno razodeli svoja mnenja gg. Cigale, Grabrijan in Svetec, vprični odborniki ga vsestransko prevdarili ter soglasno sklenili, da se Matica v to spuščati ne more deloma z ozirom na denarstveni stan svoj, deloma na pravila §. 1. in §. 2. itd.

V imenu odseka za izdavanje Matičinih knjig, kteri je tisti dan dopoldne imel v ta namen posebno sejo, tajnik nasvetuje, da Matica izdá prihodnje leto: 1) Letopis, in voli se soglasno za vrednika g. dr. E. Costa; 2) Pesmi J. Vesela-Koseskega, o kterih se sklene, da se tiskajo v 2000 delih; 3) Schoedlerjeve knjige 2 oddelek, to je, astronomija, ktero spisuje g. V. Ogrinec, in kemija, ktero ima v delu g. prof. Fr. Erjavec; 4) Zemljovidov dve ali tri mape, ako pripusté denarne zadeve, in sicer: Azijo, Ameriko severno, in ako dobro kane, tudi Ameriko južno. Vendar morajo k temu pripomoči še prihodnji družniki. — Zarad razpošiljanja Matičinih knjig in map se tajniku naroči, da to stvar uredi, kakor se njemu najboljšje zdi.

Prof. Marn naznani, da je založnik Majarjeve ruske slovnice, g. Gr. Blaž, podaril več zvezkov Matičini knjižnici, iz ktere si jih družniki lahko izposojujejo, in daritelju se s tem izreče spodobna hvala. — Prof. Vavrù nasvetuje, da se knjige, največ starinskega pravoslovnega obsežka, ki so še v prejšnjem stanovanji Matičinem, prepustijo udom društva dramatičnega v porabo,

kar se soglasno odobri, in prof. Šolar pové, koliko národnega blaga je došlo dalje Matici.

Prvosednik dr. Costa spregovori sedaj o nagradi, ktera naj se voli tajniku Matičinemu, ktera je 200 gold. pri obilo naraslih in zvesto izvrševanih poslih majhna, čemur odbor pritrdi.

Nazadnje se dostojno spominja ta čas umrlega odbornika, po čegar nasvetu letos že gré Schoedlerjeva knjiga med družnike in slavnega pisatelja g. A. Janežiča, in odbor s predsednikom vred vstavši čestí spomin res blagega rodoljuba, kteremu Matica kliče: Večnaja mu pamet!

---

## XVII. skupščina Matičinega odbora

1. avgusta 1870. l.

### Vrsta razgovorov:

1. Prebere in potrdi se zapisnik XVI. odborove skupščine.
2. Tajnik bode poročal o važnejših stvaréh.
3. Gospodarski odsek bode poročal o računu, ki ga je o Debeljakov zapuščini položil pooblaščenec A. Lésar.
4. Gospodarski odsek polaga račun o gospodarstvu z Matičino hišo.
5. Blagajnik prebere račun za preteklo društveno leto od 1. julija 1869. l. do 1. julija 1870. l., ki ga odbor predloži VI. občnemu zboru.
6. O „Vodnikovem rokopisu“, ki ga g. Levstik, mnogokrat prošén, še ni izročil odboru.
7. Gosp. Pajek v imenu mariborskih dijakov prosi za poljubno število „Schödlerjeve fizike“ in zemljovida „Evrope“ ali tudi drugih Matičinih knjig.
8. Kteri dan bodi VI. občni zbor?
9. Posameznih odbornikov nasvetje.

---

Razun predsednika gosp. dr. Coste so bili vpričo gg. odborniki: dr. Janez Bleiweis, baron Anton Cojz, dr. Krek, Lésar, Marn, dr. Papež, Praprotnik, dr. J. Razlag, Sovan, Svetec, Šolar, Vavrú in Iv. Vilhar.

1. Najprej se potrdi in podpiše XVI. odborove seje zapisnik.

2. Tajnik poroča o važnejših stvaréh tako-le:

„Slavni odbor! Od 16. odborove seje, ki je bila 23. dec. 1869. l. oglasilo se je 112 gospodov, ki želé sprejeti biti v slavno društvo, med temi je 7 ustanovnikov in 106 letnikov (zadnja šte-

vilka glavni knjigi je 1786). Ti so: (prebere imena). Kot odbornik stavim predlog: Naj slavni odbor blagovoli vse sprejeti med prave ude Matice slovenske. (Odbor pritrdi predlogu.)

Kakor pa nobeno veselje ni stanovitno pod solncem, tako tudi moja naznanila ozir pristopa k Matici niso zgol vesela, ampak omeniti moram in ne smem zamolčati žalostne dogodbe, da je nekoliko udov odstopilo od Matice; med odpovedbami omenjam le onih, ki se mi zdé pomenljive. Odstopili so 4 gospodje tomajske dekanije (bere imena); g. A. Ukmar se je tudi odpovedal poverjeništvu, za katero je nasvetoval g. Jerneja Brenceta, duhovnika v Dutovljah. Naj sl. odbor pritrdi temu nasvetu. (Pitrdi.) Dalje se je osem udov dobrleveške dekanije na Koroškem in to kaj čudno odpovedalo Matici: gosp. poverjenik ni sprejel lanskih Matičinih knjig, ampak napisal je na napis besede: „Wurde nicht bestellt, daher retour“; en drug ud iz Koroškega pa besede: „Wird nicht angenommen,“ — in knjige so nam nazaj priromale v Ljubljano ter smo za-nje morali plačati dvojno poštnino; tudi iz slovensko-bistriške dekanije se je odpovedalo nekoliko udov.

Dvakratna razpošiljatev knjig in zemljovidov, ki jo je sl. odbor v 16. seji prepustil tajniku, bila je precej težavna; naj omenim le dveh ovir. Prva je bila ta, da gospodje Matičarji v redu ne naznanjajo prememb svojih bivališč; — z mnogimi dopisi se je vendar vse poravnalo. Drugi je bilo vzrok ta, da od novembra 1869. l. nimamo strežaja. Bilo je toraj treba delati po drugem načinu. In zgodilo se je tako, da sem za zavijanje, vezanje, pečatenje in znašanje knjig na pošto po navadni plači najel postreščekov. Ker sem že omenil okoliščine, da Matica nima strežaja, naj sl. odboru še naznanim, da sem za pospravljanje sob, male pošiljatve, na pošto in kurjenje peči najel žensko, kateri plačujem po en goldinar na mesec. — Zadnjih dveh okoliščin omenil sem le zato, da se v računu razjasni tisti oddelek, ki govori o malih pisarničnih stroških, kateri bodo morda viši od lanskih; oni o strežaji manjši; oba skupaj pa manjša od lanskih.

Odsek za izdavanje knjig se je bil v tem času sešel trikrat, in to 11. februarija, 16. marcija in 6. julija.

11. februarija je a) pretresal in potrdil račune za lanske knjige, in b) obravnaval vprašanje, kdo naj tiska knjige za 1870. leto. Bilo je sklenjeno, naj se vprašajo tiskarji, po čem hočejo tiskati prihodnje knjige, in g. Köke, po čem hoče izdelati zemljovide?

16. marcija bili so na posvetovanji naslednji predmeti:

a) komu naj se g. Ogrinčev prevod Schoedlerjeve astronomije izroči v presojevanje? Sklep je bil, naprositi g. Iv. Tuška za taposel. Gosp. Tušek je blagovoljno prevzel to delo. Ker je imel s popraviljanjem mnogo truda, zato je dovršivši popravo zahteval 40 gold. nagrade; nagrada se mu je obljubila s pristavkom, da se mu določi in izplača potem, ko se astronomija natisne.

Naj slavni odbor pritrdi temu ravnanju in odsek za izdavanje knjig pooblasti, da g. Tušek po dovršenem tisku določi nagrado. (Odbor pritrdi). — Ker pa g. Tušek na nekterih mestih prevoda ni na tanko določil, naj se ali njegovi ali Ogrinčevi izrazi stavijo, zato je gosp. prvosednik naprosil gosp. Iv. Šolarja, naj blagovoli prebrati in za tiskanje konečno vrediti rokopis. Gosp. prof. Šolar se je prijazno podvrgel temu delu in ga toliko dovršil, da je stavljena prva pöla. Natisnjena pa še ni, ker je od gosp. Ogrinca še le danes dospela korektura.

b) Pogodba s tiskarjem J. Blaznikom in Kökejem vršila se je tako-le: Egeričina tiskarnica je odgovorila, da jej letos zarad preobitega družega dela ni mogoče udeležiti se konkurencije za Matičino tiskovino; gosp. Milic je odpisal, da ne more prevzeti dela, katero mu ponuja odbor, in sicer zato ne, ker je čas do 31. julija prekratek, da bi s svojimi močmi tako naglo mogel izvršiti obširno delo; — gosp. Blaznik pa je odgovoril, da ga je volja prevzeti delo in sicer:

- |  |          |
|--|----------|
| 1. Knjigo prirode II. snopič v 2500 izt. polo po . . . | 45 gold. |
| 2. Koseskijeve poezije v 2000 iztisih polo po . . .    | 39 "     |
| 3. Letopis v 1800 iztisih polo po . . .                | 37 "     |
| 4. Slov. Stajar, III. snopič v 2024 izt. polo po . . . | 32 "     |

toda z dostavkom, da se zarad letošnjih tiskarskih okoliščin ne more zavezati, da bi vse natisnil do stavljenega obroka, to je, do 31. julija t. l. — Odsek je z gosp. Blaznikom sklenil pogodbo po imenovanih pogojih.

Gosp. Köke je zemljevidom stavil naslednjo ceno:

- |   |           |
|---|-----------|
| 1. Risanju in kamnorezu „Severne Amerike“ . . .                             | 165 gold. |
| 2. „Južne Amerike“ . . .  | 165 "     |
| 3. „Azije“ . . .  | 220 "     |
| 4. Za natiskovanje vseh treh zemljevidov v 2000 iztisih in v 4 barvah . . . | 480 "     |
| 5. Za papir vseh treh . . .   | 140 "     |
| 6. Za kamene vseh treh . . .  | 30 "      |

Skupaj . 1200 gold.

Vrh tega je svoji ponudbi dodal opombo, katero navajam od besede: „Zugleich erlaube ich mir zu bemerken, dass, wenn es im Interesse des Vereines wäre und die Herausgabe der Karten dadurch erleichtert würde, ich mich gerne bereit erkläre, die Zahlung der betreffenden Summe in Raten anzunehmen, und dass ich mit jeder beliebigen Abschlagszahlung zufrieden bin.“

To Kökejevo ponudbo je odsek sprejel s pristavkom, da omenjena olajšava morda nagne Matičin odbor, prihodnje leto več nego tri zemljevide dati na svetlo. Ob enem je bil tudi g. M. Cigale naprosen imenovanim trem zemljevidom preskrbeti slovensko imenje.

Vsled Kökejeve obljube menda kmalu dobimo dovršene tri zemljevide,

c) Gosp. dr. Gršakov rokopis „Narodno gospodarstvo slov. Štajerja“. — Da slov. Štajerju ostane osnova, kakoršna mu je bila načrtana in konec I. snopiča natisnjena, sklenil je odsek, da se gosp. dr. Gršakovo delo, ki samo dá en snopič 7 pól, natisne pred 2. snopičem, za kateri nam še niso došli vsi rokopisi; da se pa to more doseči, razdeli se knjiga na dva zvezka, vsaki z 2 snopičema. — Tretji snopič je v tiskarnici že dovršen. Gosp. dr. Gršak zahteva nagrade po 20 goldinarjev od pôle. „Naj sl. odbor dovoli to nagrado.“ (Odbor dovoli.)

Kmalu se dovrši tudi „Letopis“ za 1870. leto.

Iz tega sporočila je toraj razvidno, da Matica za 1870. leto izdá:

- a) Letopis s sporočilom vred;
- b) Schoedlerjeve knjige II. snopič;
- c) Slovenski Štajer, III. snopič;
- d) Koseskijeve poezije;
- e) tri zemljovide.

d) Gosp. dr. A. Jarec, c. kr. šolski svetovalec, je poprašal, po čem mu Matica hoče dati zemljovide, katerih želi mnogo nakupiti za krajnske ljudske šole? — Odsekov sklep je bil, dati mu jih po ceni, po kateri se oddajajo knjižnim trgovcem.

Tukaj sl. odboru dalje objavljam, da je upravništvo 1 iztis „Nauka o telovadbi“ — II. del slavni c. k. deželni vladi krajnski predložilo s prošnjo, da blagovoli to knjigo naznaniti in priporočiti šolskim predstojništvom na Krajnskem. Vspeh te vloge je bil, da je sl. c. kr. deželna vlada z dopisom od 12. sučca 1870. učiteljstvu priporočila to knjigo ter ob enem pri Matici naročila:

1. Nauka o telovadbi I. del 50 iztisov
2. „ o „ II. „ 50 „
3. Zemljovidov vsakega po 180 „

Za te knjige in zemljovide smo prejeli 180 gold.

Znižano ceno telovadne knjige smo dovolili tudi „Sokolu“, ljubljanskemu telovadskemu društvu.

Slavni odbor je prošel: „naj blagovoli potrditi to ravnanje.“ (Odbor pritrdi).

6. julija bilo je na dnevnem redu vprašanje: ali in komu naj se dá gosp. Erjavčev prevod Schoedlerjeve kemije v presojevanje? Sklep je bil: „ker je g. Erjavec popolnoma zanesljiv pisatelj, zato naj se koj oddá tiskarnici.“ In zgodilo se je tako, ter je že stavljena in v korekturi prva pôla. Z natiskovanjem pa bode treba čakati dovršenja „astronomije“, da se izvé, s katero številko ima začeti se prva stran in pôla kemije. Astronomija in kemija se toraj stavite ob enem.

Dalje je bilo sklenjeno, naj se gg. Matičarji, ki so z doneski še na dolgu, opominjajo, da plačajo zaostale doneske. Do sedaj se je 33 ustanovnikom poslal pismen opomin, letnike naj bi pa to sporočilo probudilo.

Pri tej priliki sem iz knjige spisal ustanovnico, ktera ima Matici še doiti, ako vsi ustanovniki plačajo zagotovljeno podporo, in te je 2854 gold.

Naposled so bili pomenki o tem, kako bi se razglašali novi udje in doneski Matičarski, ker „Novicam“ skoro vselej zmanjkuje prostora. Tajniku je bilo naloženo izvedeti koliko bi založnik zahteval, ako bi te razglase sprejemal v „Novičin Oglasnik“? — Nastavil je po 13 goldinarjev od četrte pole. — Naj sl. odbor določi, kaj je storiti v tej zadevi? (Odbor sklene, naj se naprosi gosp. vrednik „Novic“, da bi skušal priobčevati te razglase s sporočilom o odborovi seji vred, dokler se drugače ne vredi ta stvar.)

O rokopisih za prihodnje naznanjam to-le :

a) Gosp. Iv. Tušek je že dovršil in nam poslal prevod Schoedlerjeve botanike. Jaz sem tega mnenja, da g. Tušekovi prevodi ne potrebujejo presojevanja. Kaj misli slavni odbor? (Odbor pritrdi.)

b) Gosp. Zajec nam je že januarija meseca objavil, da je skoro že dovršil prestavo „Schoedlerjeve mineralogije in geognozije“; predno pošlje rokopis, želi prebrati kemijo.

c) „Popularno dogmatiko ima v presojevanji in dopolnovanji g. dr. Ulaga, ki jo priredi za 1871. leto.

d) Gosp. J. Zalokar Matici brez nagrade ponuja obširen rokopis pod naslovom: „imenik živali, zeli in rudov“. — Odsek za izdavanje knjig je 6. julija pretresal to ponudbo ter sklenil g. pisatelja naprositi, naj bi ta imenik dal vrstiti v „Wolfov slovenski slovník.“ — Gosp. prof. J. Šolar nam morda že danes naznani, kakošen vspeh je imel njegov pogovor z gosp. pisateljem o tej stvari. — Gosp. Šolar pové, da g. Zalokar želi, naj bi se njegov rokopis pregledal in o njem izrekla sodba. Ako ga ne prevzame Matica ali družba sv. Mohorja, hoče ga dati c. kr. licealni knjižnici. Na to odbor sklene, da se za presojevanje tega rokopisa izvoli odsek, ki naj v kateri prihodnji seji poroča o njem. — V ta odsek so bili izvoljeni gg. dr. Bleiweis, Svetec in Tušek.

Sl. odboru je gotovo v spominu občnega zbora sklep: „naj odbor za matičarje preskrbi dostojno: diplomu“.

Iz nekterih osebnih pisem, ki so došli meni, vem, da nekteri gospodje željno pričakujejo diplome; slišalo se je tudi že neko očitanje zoper odbor, da ne izvrši sklepa občnega zbora. Naj sl. odboru danes naznanim veselo vest, da sem nedavno iz prijateljskega pisma prejel sporočilo, da kmalu dobimo lepo dovršen kamnerez, in to v dar iz rok prvega našega prvosednika g. dr. Lovro Tomana. Iz tega naznanila naj sl. odbor razvidi, da ta stvar ni spala; ampak obravnavala se je na vse strani, toda brez vsega hrupa, in tako na tihem pridemo do dostojne diplome. Stroški, ki bodo zadeli Matičino blagajnico in se jej povrnejo, bodo majhni, in sicer plačali bomo le natiskovanje in papir. Koliki bodo, to bode povedala pogodba, ktero gosp. dr. Toman sklene s Kokejem, ki jo dela.

Še enega blagodušnega darú ne smem zamolčati sl. odboru. — 16. junija t. l. je odboru od glavnega zastopa vzajemno-zavarovalne pražke banke „Slavije“ v Ljubljani došlo veselo naznanilo, ki se od besede do besede glasi tako-le:

„Slavna slovenska Matica! Štejemo si v čast, da moremo slavnemu društvu naznaniti, ka se je g. Ivan Žuža, véliki posestnik in bivši deželni poslanec v Grižah pri Žalcu, zavaroval pri vseslovanskej „Slaviji“ tako, da od 1500 gold. zavarovanja na smrt po njegovej smrti pripade 500 gold. Matici slovenskej. Ker je to redek in poseben čin, šteli smo si v dolžnost naznaniti ga slavnemu društvu.“

Černy l. r.

Naj sl. odbor velikodušnemu gosp. dobrotniku izreče pri-srčno zahvalo, imenovani dopis pa izroči blagajniku, da ga položi v blagajnico. (Odbor pritrdi.)

Upravništvo je dvema društvoma, in sicer:

a) občestvu sv. Vasilija Vélikega v Ungvaru, in

b) prvemu društvu Gabelsbergerjevih stenografov v Pragi, ki ima v presojevanji Hafnerjevo slovensko stenografijo, zagotovilo zvezo književne vzajemnosti ter jima poslalo Maticine knjige.

Tukaj se mi potrebno zdi, da sl. odboru naznanim dosedanjo zgodovino g. Hafnerjevega rokopisa o slov. stenografiji. Ta-le je:

Rokopis, ki smo ga prejeli 2. nov. 1867. leta, se je bil najprej izročil g. Stempiharju v presojevanje; ta je pa kmalu potem zbolel in umrl, predno se je lotil pregledovanja. — Odbor je na to v XI. seji sklenil naprositi g. J. Kapreca, dež. naše sod-nije svetovalca, da bi blagovolil prevzeti ta posel. — 7. sept. 1869. l. smo dobili prijazni odgovor, v katerem g. Kaprec obžaluje, da ne more prevzeti dela, in nasvetuje, naj bi se prvo Gabelsbergerjevo stenograf. društvo v Pragi, in poleg tega tudi še domača izvedenca gospoda Ivan Tanšek in Ivan Kuralt za njuno mnenje poprašala.

Odsek za izdavanje knjig je prav po tem nasvetu ravnal in rokopis poslal prvemu pražkemu društvu Gabelsbergerjevih steno-grafov. Došel nam je odgovor 16. listopada 1869. leta, ki se glasi tako-le:

„Oznanovaje Vam, da smo prejeli Vaš častiti dopis s priloženim rokopisom „o slovenski stenografiji“, Vam ob enem zdelimo, da je naše društvo po želji „slovenske Matice“ že začelo reševati zaupno mu nalogo.

Delo je bilo namreč tekoj po mesičnem zboru, ki je bil 4. listopada t. l. oddano odseku iz 5 členov obstoječemu, v katerem so 3. gg. filologi, pomnožen od dveh udov društva, ki sta prostovoljno pristopila.

Podpisano vodstvo Vam je v stani podati prijetno vest, da je odsek jako pridno v svojem delu napredoval, da pa naglost ne bo škodila temeljitosti, s katero se reč preiskava.

Po dozdanjem posvetovanji dotičnega odseka se je sklenilo:

1. da bo podan slavni Matici v posebnem dopisu razsodek poslanega spisa;
2. da se sl. Matica naprosi, ka bi posredila izročiti g. avtorju onega rokopisa obširno kritiko njegovega dela, ki bo obsegala, mimo odkritega naštevanja napak, ki se v rokopisu nahajajo, tudi nekatere opomine, po katerem načinu bi g. spisovatelj svoj tesnopis ne le za prakso sposobnejšo napravil, ampak z ožim soglasjem s tesnopisom českim k zblíženji slovenskih narodov vsaj na tem polji nekoliko pripomogel.

Nikakor se ne domišljujemo, da je naše delo („Těsnopis český“) popolnoma ter bi ga hoteli vsiliti vsem slovanskim narodom, da bi se brezizjemno in nezmenjeno prevzelo; — toliko pa moremo reči, da se je že v prvih začetkih delovanja v tem odboru (še pred sestavljanjem prve izdaje „Těsnopisu českého“ l. 1863.) gledalo na posebnosti slovanskih jezikov naproti nemškemu sploh, in da se je le na zakladu pravil, ki veljajo za slovanske jezike v obče, nekoliko potrebnega spremenilo na Gabelsbergerjevi sistem. In da ta temelja našega društva, ki so bila že takrat spoznana v resnici pa v „Těsnopisu českem“ niso bila porabljena, niso sami teoretični načrti, dokazali so izvrstni prevodi naše sestave v jezik slovaški (g. prof. Černy), polski (Polinski) ter tudi v jezik ruski (od enega uda našega društva), ki so bile vseskozi le s porabo teh zakladov mogoče storiti jih posebne za praktična načela. Ni nam mogoče naštevati posamesne temelje, ker si pridržimo storiti to v posebnem dopisu gosp. pisatelju — morda naše vzroke uzna ter dovoli k nekterim zmenom v svoji sestavi.“

20. novembra 1869. leta smo to pismo poslali g. Hafnerju s prošnjo, naj blagovoli naznaniti nam, ali se vjema z načeli prvega praškega spolka.

Gosp. Hafner nam je 18. decembra 1869. leta odgovoril tole: „Z veseljem se zopet poprimem tega dela in ga bom po prijtem rokopisu mislim dokončal v treh mesecih. Pregledal bom ta čas tudi stenografije drugih slovanskih jezikov in popravil in v soglasje spravil, kolikor bo mogoče, toda ne na škodo posebnosti slovenskega jezika. Gledé na način dopovedovanja mislim, da se bo moglo delo dati tudi kteremu izurjenemu Slovencu, da se predela in popravi, ker sem v tej zadevi premalo vaje pisati brez pogrěškov in napak. Kar vaje zadeva, ktere bi se mogle knjigi dodati, nabral bom iz znanih dobrih slovenskih pisateljev, kar je posebno pristojnega za ta namen“.

Na to smo slavni spolku 24. decembra 1869. leta srčno zahvalo izrekli, da je blagovoli tako resno poprijeti se slovenske stenografije, ter mu naznanili g. Hafnerjev odgovor, da hoče po svoji moči skušati ustreči razsodku sl. spolka.

„Sodraško bralno društvo je prosilo Matičinih knjig; in bile so mu podarjene.



Po vsem tem se stavi predlog: „Naj slavni odbor blagovoli odobriti, da smo v zvezo književne vzajemnosti stopili z „občestvom sv. Vasilija Velikega v Ungvaru“ in s prvim praškim spolkom Gabelsbergerjevih stenografov in da smo sodraškemu bralnemu društvu podarili knjige“. (Odbor odobri to ravnanje.)

Za knjige, ki so bile po odborovem sklepu podarjene, izrekujejo Matici zahvalo:

- a) državna pravdnija v Ljubljani;
- b) katoliška družba v Ljubljani;
- c) g. Neuber, polkovnik Kuhn-ovega (krajnskega) polka št. 17., in
- d) bralno društvo v Sodražici.

Gosp. Šimen Janežič je poročajočega tajnika prosil, sl. odboru staviti predlog: naj bi blagovoliil privoliti, da bi Evgen Janežič, sin ranjcega profesorja in Matič. odbornika Antona Janežiča, ki je ustanovnino popolnoma doplačal, v spomin zaslug svojega slavnega očeta in v lastno spodbudo dobival Matičine knjige, ali namesto očeta stopil v vrsto ustanovnikov“. Naj sl. odbor sklene o tej prošnji. (Odbor soglasno pritrđi tej prošnji.)

Konečno imam še sporočati o rokopisu „Vodnikovih pesmi“, ki je na dnevnem redu pod št. 6.

Da slavni odbor izvé, o čem se suče ta stvar, treba se mi zdi razgrniti mu zgodovino tega rokopisa.

Bivši ljubljanski knjigotržec O. Wagner je bil Matici za prodane knjige dolžan 74 gld. 68 kr. Ko je iz Ljubljane zginil, zarubila je Matica 9. maja leta 1867. njegovih knjig za oni znesek. Med temi knjigami bil je tudi omenjeni rokopis, kterega je bil Wagner kupil od M. Kastelca, ker je imel namen, Vodnikove pesmi na svetlo dati.

Vsled sodnijske razsodbe je Matica dobila pravico do te zastavščine; c. kr. sodnija je javno dražbo in prodajo te zastavščine nastavila in razglasila na 3. dan marcija meseca 1868. leta; pri tej dražbi je Matica skoro vso zastavščino kupila sama in za Vodnikov rokopis dala 20 gold.

Dan pred javno dražbo je ranjki M. Kastelec Matičinemu odboru poslal dopis, v kterem trdi, da je Wagner od njega kupil le pravico do založbe, in se zavezal dragoceni rokopis njemu zopet izročiti, ter da to more pismeno dokazati.

Da si tudi je M. Kastelec pravico do lasti rokopisa, ako si jo je bil res tudi pridržal, zgubil s tem, da je Matica rokopis kupila na javni izvršilni dražbi, vendar je odsek za izdavanje knjig v X. odborovi skupščini nasvetoval odboru, naj se ta rokopis po dovršenem natisku izroči M. Kastelcu, ako s pismi, kterih omenja v svojem dopisu, dokaže resnico svoje trditve, in da obljudi, rokopis izročiti c. kr. licealni knjižnici, v kteri naj se hrani. — Odbor pa je sklenil drugače, in sicer tako-le: „Naj se odsek za

izdavanje knjig najpred prepriča o g. Kastelčevi pravici do rokopisa. Toda g. Kastelec omenjenih dokazov ni izročil niti odseku niti odboru.

Odsek za izdavanje knjig, pooblaščen v IX. odborovi seji, v prvi polovici marcija meseca 1868. leta izroči g. Fr. Levstiku, da ga uredi za natis, kakor se je bil odsek dogovoril ž njim. Gosp. Levstik je prevzel rokopis. Odsek mu je določil 100 gold. nagrade, s katero je bil g. Fr. Levstik zadovoljen.

21. junija 1869. leta je g. Levstik svoj rokopis izročil odboru, ki se isti dan nese v tiskarnico. Izvirni rokopis si pa pridrži, češ, da ga potrebuje pri popravljani. Sredi meseca septembra 1869. l. tisk dospè do 7. pôle; pri 8. pôli pa se popolnoma ustavi in počiva do srede meseca novembra, ker g. Levstik korekture 8. pôle cel mesec ne pošlje v tiskarnico. Da se tiskanje vendar-le dovrši, odsek za izdavanje knjig sklène, naj se tiskarnici naroči, da dalje stavi pesmi in popravo pošilja tajniku, g. Levstiku pa to naznani. Za popravljanje bilo je pa treba izvirnega rokopisa. Tajnik piše g. Levstiku ter ga prosi, naj mu pošlje rokopis. Došel je ustmen odgovor, da tega ne more; tajnik mu 13. novembra piše drugo pismo, ki se glasi tako-le: „Častiti g. Fr. Levstik! Za nekoliko časa neobhodnje potrebujem izvirnega rokopisa Vodnikovih pesem; prosim Vas toraj, izročite ga strežaju, ki Vam prinese ta listek.“ Toda strežaj tajniku prinese to pismo nazaj z g. Levstikovim pisanim pristavkom: „Tega ne morem. Moj rokopis pojde v tiskarnico.“ —

V XVI. odborovi skupščini 23. dec. 1869. l. bilo je sklenjeno od g. Levstika Vodnikov rokopis nazaj zahtevati, ako ne drugače, po pravdniški poti.

Predno se je pričela ta stvar obravnavati, prejeli smo od g. Levstika dopis, od 28. dec. 1869. l. tako le glaseč se:

#### Slavni odbor!

„Zvedel sem, da me slovenske Matice odbor misli tožiti zaradi lastnine Vodnikove zapuščine.

Jaz nisem nikakor trdil, da je lastnina te zapuščina moja, niti zdaj ne trdim. Tukaj izrekam, da nisem nikoli mislil, niti zdaj ne mislim, sl. odboru slov. Matice delati kakoršne koli zapreke, ako bi si zakonito lastnino te zapuščine hotela kako pridobiti in da bi jej v tem poprej pomagal, kolikor bi bilo v mojej moči, nego zaviral.“

Dva dni pozneje pa nam je došel od gosp. Levstika sledeči dopis:

„Tukaj vračujem slavnemu odboru slov. Matice 45 gold., kolikor mi je namreč do zdaj več izplačala, nego mi je bila iz početka dovolila za vredovanje samih pesnij brez komentara, brez životopisa in brez prozaičnih Vodnikovih spisov.

Daljši dopis o tem jutri ali pojutranjem pošljem sl. odboru.“

Tega obetanega dopisa do danes nismo prejeli; g. Levstiku pa smo 2. januarija 1870. l. potrdili, da smo prejeli navedena dva dopisa in 45 gold., ter mu naznanili, da ju Matičinemu odboru predložimo v prihodnji skupščini, to je, današnji.

To so spisi, ki jih o tej stvari hrani Matičina registratura.

Naj slavni odbor toraj danes izreče, kaj je storiti da Matica dobí svoj rokopis Vodnikove zapuščine? — Odbor po nasvetu g. dr. Kreka sklene, da se dragoceni biser prvega našega pesnika vrne Matici, nastopiti sodnijsko pot s pristavkom, da se čudi, kako g. Levstik po časniku more razglašati stvari iz Vodnikove ostaline, do ktere nima nobene pravice.

Ko je bilo to sporočilo dovršeno, prejel sem naslednje pismo:

Slavno društvo, visokočastiti gospodje!

„Dragocenemu listu Vašemu od 26. aprila 1870. l. št. 123 odgovorim žalibog nekoliko prepozno, sledeče kratke opombe:

S praznima rokama stopiti pred slavno, po zaslugi visoko čislano društvo nisim hotel; evo ti vzrok, da se je odgovor zakasnil. Nadjam se, de mi to, gledé na priložene dela, ne bode za zlo vzeto. Dela omenjene pak so: Uvodivna (pesem) je prva. Ta govori poveršno o tem, kar ima slediti v knjigi. Potem nastopi 6 spevov Ilijade Homerove, ki so: prvi, tretji, peti, dvanajsti, štirinajsti in devetnajsti spev. Zadnji je bil v „Novicah“ 1852. leta že natisnen. Nekoliko popravljen — mislim, de ne na škodo — se tu na novo prikaže. — Tretje delo je (pesem) doveršivna. S to slovó dam in vzamem, ker dvomim, de bi še kaj prišlo. Glava moja je prestara in čez méro navadno trudna. — Četerto delo zadnič je: zbirka 22 glos razniga zaderžaja in raznih razmér, šalive igračice, kar so glose skoro sploh. V njih sim tu in tam ktero izustil, na koje bistvo in resnico ne prisežem. Kdor jih hoče brati ali čitati, temu jih Bog blagoslovi. Prazne niso, upam, de bodo misli prebujale, in ravno to je bila moja namera. Glavni uzrok mojimu trudu pa je bil Janežičev „cvetnik“ 1868. leta. — S tim delcem sem hotel djansko dokazati, de ni ravno vselej gotova resnica, kar kodkada mimogredé kak učen in zaslužen mož izreče, ker mu zná tudi spoderknuti, kakor nam drugim Evinim sinovam.

To je vse, kar imam za zdaj omeniti; ako mi pozneje ktera skoči v puhlo glavo, popadem jo za rep in Vaši presodbi postavim v izgled. Vaš sluga ponižni

Jovan Vesel-Koseski.“

3. O računu, ki ga je o M. Debeljakovi zapuščini položil poblaščenec g. A. Lésar, je v imenu gospodarskega odseka poročal g. Iv. Vilhar, da je popolnoma v redu. Iz tega naj povemo, da je Matici po blagodušnem dobrotniku došlo 8243 gold. 90 kr., in morda jej dojde še nekoliko obresti, ako italijanski državni zbor sklene, da se še plačajo zapadle obresti tudi od obligacij v Milanu

prodanih, ki so bile po 31. decembru 1869. l. oglašene za unifikacijo. Pooblaščenec odbor za zdaj izreče zahvalo, da je vravnal zapuščino, s pristavkom, da se na njegov trud ozir vzame pri določbi nagrade za 1870. leto.

4. Račun o gospodarstvu z Matičino hišo je v odsekovem imenu dal gosp. Sovan ter blagajniku izročil čisti njen dohodek, ki znaša 377 gold. 90 $\frac{1}{2}$  kr.

5. Namesti blagajnika prebere tajnik račun za preteklo društveno leto od 1. julija 1869. do 1. julija 1870. l., ki ga odbor predloži VI. občnemu zboru.

6. Zgodovina o „Vodnikovem rokopisu“ je bila vpletena v tajnikovo sporočilo.

7. Prošnja g. prof. Pajka se je rešila tako, da se razun zemljevidov, katerih zdaj Matica še ne more lahko darovati, podeli mariborskim dijakom doslé na svitlo danih Matičinih knjig po 10 iztiskov, ki naj jih gosp. profesor o ugodni priliki po svoji previdnosti razdeli marljivim gimnazijskim učencem. Na prošnjo za zemljevide se ozir vzame pri 2. natisu.

8. Kteri dan bodi VI. občni zbor, o tem se izreče želja, da v 2. polovici meseca septembra; pravica dan določiti gré predsedništvu.

9. Tajnik naznani, kateri odborniki po pravilih odstopijo konec društvenega leta, in ti so 1866. leta izvoljeni, namreč: gg. dr. Jan. Bleiweis, Anton baron Cojs, Luka Svetec, Iv. Vavrū, Jož. prof. Barbo, Jož. Gorup, † Anton Janežič, dr. Jož. Ulaga, Andr. Winkler in g. Mat. Majar (izvoljen 1868. l.), ki je ostopil iz Matice (in pa gosp. dr. Lovro Toman — 1869. l. izvoljen — ki je umrl 15. avgusta t. l.)

Prof. Marn odboru naznani, da hrvaško-srbske slovnice prof. S. Žepić pošlje v dveh mesecih I. del do skladnje ter poprosi, naj se posebno z ozirom na slovenske učence sprejame ta knjiga za prihodnje leto.

Gosp. dr. Krek javi, da mitologija, ki jo spisuje za Matičin letopis, utegne obsegati kacic 12 pól in da utegne za-nj biti toraj preobširna, naj se odloči morebiti v posebni knjigi za 1872. l. Sklene se, da, kedar se rokopis zgotovi, določijo to presojevalci. Po tem spregovori o narodnem blagu in posebej o Stanko Vrazovi zapuščini, katero naj Matica skoro spravi na svetlo, in odbor naprosi g. dr. Kreka, da jo prevzame, na tanko pregleda, morebiti za natis vredí in v prihodnji odborovi seji ali ustmeno ali pismeno o tem predlaga (dr. Krek privoli tej želji ter sprejme Stanko Vrazovo zapuščino).

Pri tej priliki se naznanja, da se je obrok za národno slovnstveno blago podaljšal do meseca maja 1871. leta. Naj se toraj podviza, kdor nabira národno blagó.

Gosp. dr. Razlag svetujejo, naj a) z ozirom na to, da je Slovencem véliki „Naučni slovník“ zložiti sedaj še silo težko, da pa bi v mali obliki vzlasti bolj priprostim pri branji časnikov itd. bil prav koristen in potreben, odbor predlaga občnemu zboru, da se pred unim ta spravi na svetlo, in b) da z ozirom na želje in svete mnogih vnanjih družnikov in posebej odbornikov naj Matica sklene dajati na svetlo znanstven časopis, ki naj bi izhajal v zvezkih na vsake tri mesece, ter pošiljal ustanovnikom zastonj, sicer pa prodajal naročnikom. Poslednji nasvet vzlasti krepko podpira dr. Krek. Po mnogem razgovarjanji in prevdarjanji se sklene, da g. dr. Razlag o obeh nasvetih spiše bolj določno osnovo, jo predloži odseku za izdavanje knjig Maticinih, kateri naj ji po odboru po tem predlaga občnemu zboru.

---

# Sklep

vsih dohodkov in stroškov slovenske Matice

Tek. št.	D o h o d k i	V gotovini				v obli-		Opombe.
		posamezno		skupaj		gacijah		
		gld.	kr.	gld.	kr.	gld.	kr.	
1	Imetek konec junija 1869 . . . . .	—	—	202	18	25790	—	K št. 2 b) Za leto 1865. 8 gld.
2	Plačila družbenikov a) od ustanovnikov . b) od letnih plačnikov	906	84	1663	—	2569	84	" " 1866. 16 " " " 1867. 38 " " " 1868. 104 " " " 1869. 614 " " " 1871. 18 " " " 1872. 2 " skupaj . 1663 gld.
3	Darila: a) od g. Debeljaka . b) od g. Kosa . . . . .	8243	90	100	—	8343	90	K št. 3 Darila g. Grmeka še ni prejela Matica.
4	Obresti . . . . .	—	—	—	—	1216	7	K št. 6 Za obligeacije (strošk. št. 8) stare vrednosti se je sprejelo v novih obligeacijah 6200 gld.
5	Za prodane knjige . . . . .	—	—	—	—	348	38	K št. 11 Premoženje Matice Slovenske znaša: a) v gotovini v hranilnici naloženi št. 11 6163.20 1/2 b) v obligeacijah nom. vrednosti (št. 9) . . . 25700.— c) vrednosti hiše 10631.82 d) v inventarni vrednosti . . . 300.— skupaj . 42795. 2 1/2
6	Razni dohodki . . . . .	—	—	—	—	45	—	6200
7	Znesek dohodkov . . . . .	—	—	—	—	12723	37	31990
8	Če se odbijejo stroški . . . . .	—	—	—	—	6940	6	6290
9	Ostaja imetka . . . . .	—	—	—	—	5785	31	25700
10	Konečni dohodek Matičine hiše . . . . . (glej posebni račun)	—	—	—	—	377	89 1/2	—
11	Skupni imetek konec junija 1870 . . . . .	—	—	—	—	6163	20 1/2	—
12	Potrošiti se sme Tek. št. 2 b) 1663.— " " 4 1216. 7 " " 5 348.38 " " 6 45.— " " 10 377.89 1/2 skupaj . 3650.34 1/2	—	—	—	—	—	—	—

# računa

od 1. junija 1869. l. do konec junija 1870. l.

Tek. št.	S t r o š k i	v gotovini				v obli-		Opombe.															
		posamezne		skupaj		gacijah																	
		gld.	kr.	gld.	kr.	gld.	kr.																
1	Za izdavo knjig: a) Zemljevidi . . . . . b) Letopis . . . . . c) Fizika . . . . . d) Vodnikove pesni . . . . . e) Nauk v telovadbi . . . . . f) Botanika na račun za rokopis . . . . . g) Kemija na račun za rokopis . . . . . h) Astronomija na račun za rokopis . . . . .	1519	63	1263	30	1032	32	594	70	462	50	150	—	60	—	50	—	5132	45	Lanski račun kaže imetka za izdavanje knjig . . . . 4740.29 K temu se prišteva iz letošnjega računa (tek. št. 12) . 3650.34 1/2 skupaj . 8390.63 1/2 Če se odbijejo letošnji stroški razun št. 2 a) . . . . 6008.24 ostaja v premoženju za izdavanje knjig . 2382.39			
2	Stroški za Matičino hišo: a) naprave vštete med vrednost hiše . . . . . b) druge vsakoletne poprave	931	82	209	56	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1141	38	K št. 2 a) Stroški za Matičino hišo s . . . . . 931.82 prišteli so se kupilu z . . . . 9700.— toraj hiša stane . 10631.82	
3	Nagrada tajniku od 1. okt. 1868 do 1. okt. 1869 . . . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	200	—	—	—
4	Plačilo strežaju za 5 mesecev . . . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25	—	—	—
5	Vezanje knjig . . . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	178	92	—	—
6	Drva . . . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	—	—	—
7	Razni izdatki, pisarne potrebščine itd. . . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	145	31	—	—
8	Izdane obligeacije (št. 6 doh.) . . . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6290	—
9	Znesek stroškov . . . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6840	6	6290	—
10	K temu se prišteva vsled hišn. računa kot najemščina za pisarno, to je, za Matičini sobi . . . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—
	Skupaj . . . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6940	6	6290

V Ljubljani 30. junija 1870.

Dr. Jernej Zupanec,  
blagajnik Slov. Matice,

# Proračun

Slovenske Matice za sedmo leto, to je od 1. julija 1870  
do 1. julija 1871.

## Dohodki.

1. Obresti od obligacij po odbitih davkih in sicer:			
a) od 20370 gld. v obligacijah zemljiščine odveze . . . . .	916 gld. 65 kr.		
b) od 6350 gld. v državnih obligacijah . . . . .	<u>266 „ 70 „</u>		
		1183 gld. 35 kr.	
2. 1000 letnikov po 2 gld. na leto . . . . .	2000	„ — „	
3. Čisti dohodek Matičine hiše . . . . .	450	„ — „	
4. Za knjige, ktere se bodo morebiti prodale . . . . .	200	„ — „	
5. Ostanek iz prejšnjih let za izdavanje knjig . . . . .	2382	„ 39 „	
		<u>6215 gld. 74 kr.</u>	

## Stroški.

6. Tajnik . . . . .	360 gld. — kr.		
7. Služabnik . . . . .	60 „ — „		
8. Drva . . . . .	30 „ — „		
9. Razni izdatki . . . . .	150 „ — „		
10. Vezanje knjig . . . . .	200 „ — „		
11. Vredniku naučnega slovarja . . . . .	240 „ — „		
12. Najemščina za matičini sobi . . . . .	<u>100 „ — „</u>		
		1140 „ — „	
Po odbitih stroških ostaja za izdavanje knjig . . . . .		<u>5075 gld. 74 kr.</u>	

V Ljubljani 30. junija 1870.

Dr. Jernej Zupanec,  
blagajnik Slov. Matice.

# Peto poročilo

o

## Matičini knjižnici.

Vredil Ivan Vávrá, knjižničar.

### I. Slovenske knjige.

- Novice, tečaj 28. 1870.  
 Učiteljski tovarš, tečaj 9. 1869.  
 Triglav, mythologično raziskavanje. Trstenjak. 1870.  
 Letopis Matice slovenske za 1869. Uredil dr. E. H. Costa.  
 Vodnikove pesni. Uredil Levstik. 1869.  
 Knjiga prirode. Schoedler. I. snopič. Fizika, poslov. Tušek. 1869.  
 Nauk o telovadbi. Izdal „Južni Sokol“. I. del. 1867.  
 „ „ Idala Matica slovenska. II. del. 1869.  
 Življenje svetnikov in svetnic Božjih 5 snopič. Torkar. 1870.  
 Domače in tuje živali v podobah. Erjavec. III. del I. snopič. 1870.  
 Koledarček družbe sv. Mohora za l. 1871.  
 Žalost in veselje, povest za prosto ljudstvo. Andrejčekov Jože. 1870.  
 Poljedelstvo s posebnim ozirom na domače pridelke. Tomšič. 1870.  
 Janežičeve večernice. XXIII. zvezek. 1870.

### II. Hrvaško-srbske.

- Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga IX. X.  
 XI. 1869—1870.  
 Narodni koledar novi i stari za godinu 1870.  
 Hrvatski perovodja. Ljubić. 1869.  
 Naše pravice od god. 1202—1868. Dr. Šulek. 1868.  
 Posielo iz Pozora 1863. Dvorjansko gnjezdo,  
 Prva ljubav, } pripoviedke od  
 Asja, } Ivana Turgenjeva.  
 Rudjin,  
 Notarov Nos, od Abonta.  
 „ „ 1864. Reštauracija, slovaška pripoviedka.  
 „ „ Mala kneginja od Feuilleta.  
 Kronika izvrstnijih tamburašah i drugih narodnih glasbenikah,  
 pjevačah i plesačah obojeg spola. Novak. 1869.  
 Ulomci svetoga pisma obojega uvjeta staroslovenskim jezikom.  
 II. IV. dio. Berčić. 1864.  
 Vienac zabavi i poduci. Perkovac. God. II. 1870,



- Гласник српског ученог друштва. Книга VIII. IX. 1869.  
 Српске народне пјесме из Босне і Херцеговине. Петрановић. 1867.  
 Богомили Црква босанска и крѣстьян. Петрановић. 1867.  
 Описаніе древности србски святой (атонской) гори. Абраамовић.  
 1847.  
 Света гора са стране вере, художества и повестнице. Аваамовић.  
 1848.  
 Мисли о важности, правцу и средствима унапреживања књи-  
 жевности србско-хрватске. Острожнички. 1869.  
 Абердар, други јек у корист српским јунакињама, што испраћају  
 своје миле на бојиште за народну свободу. Кујунџић. 1870.  
 Матиња, лист за књижевност и забаву. Год. V. 1870.

### III. Česko-slovanske.

- Časopis Matice Moravské. Royt. sešit IV. 1869. sešit I. II. 1870.  
 Nové básně Františka Sušila. díl I. zpěvy a hněvy. 1869.  
 Cizí slova ve slovanských řečech. Matzenhauer. 1870.  
 Průprava k vědě hospodářské. Mathon. 1870.  
 Letopis matice slovenskej, ročník VII. svazok 1. 1870.

### IV. Ruske.

- Грамотный народный журналъ. Кушнеревъ. Годъ VI. 1866.  
 Книга I—VI.  
 Грамотный народный журналъ. Кушнеревъ. Годъ VII. 1867.  
 Книга I—V.  
 Записки императорской академии наукъ. Томъ XVI. Книжка I. 1869.  
 История преображенскаго полка. Азанчевскій 1859.  
 Отчетъ объ одиннадцатомъ присужденіи награды графа Уварова.  
 1869.  
 Памятники старины въ западныхъ губерніяхъ имперіи. Батюш-  
 ковъ 1868. Выпускъ III. IV.  
 Журналъ министерства народнаго просвѣщенія. 1869.  
 Очерки россиі. Пассекъ. Книга I—V. 1838—1840.  
 Россія и сербія. Историческій очеркъ русскаго покровительства  
 сербіи съ 1806 по 1856 годъ. Часть I. II. Н. Поповъ. 1869.  
 Московскія университетскія извѣстія. 1868—1869.  
 Полное собраніе сочиненій русскихъ авторовъ. Хмельницкій. 1849.  
 Смута (1608—1612 Г.) народная быль въ 5-ти дѣйствіяхъ. Вицинь.  
 1867.  
 Отчетъ императорскаго рус. географ. общества за 1868. годъ.  
 Остень-Сакеномъ. 1869.  
 Сборникъ статей для народнаго чтенія. Выпускъ I. II. 1868.  
 Записки бессарабскаго статистическаго комитета. Томъ III. Егу-  
 новъ 1868.  
 Старинный сборникъ сербскихъ пословицъ. Гильфердингъ. 1868.  
 Историческіе афоризмы м. Погодина. 1836.

- Князь Андрей юрьевич боголюбскій соч. м. погодина. 1850.  
 Русская старина въ памятникахъ церковнаго и гражданскаго  
 зодчества. А. Мартыновымъ. 1852.  
 Разныя сочиненія с. Аксакова. 1858.  
 Полное собраніе сочиненій к. с. Аксакова. Томъ I. 1861.  
 Ростовскій уездъ и городъ ростовъ ярославской губерніи. Хра-  
 ниловъ 1859.  
 Тушинскій воръ. Есиновымъ. 1863.  
 Союзъ родственной за щиты у древнихъ германцевъ и славянъ.  
 Шпилевскій. 1866.  
 Бъче и князь. русс. госуд. Устройство и управленіе во времена  
 князей рюриковичей. Сергѣевичъ. 1867.  
 Матеріалы для исторіи русской литературы. Ефремовъ. 1867.  
 Мадыарскій историкъ Владиславъ салай и исторія венгрии. н. по-  
 повъ. 1868.  
 Польской вопрсъ. Собраніе разсужденій записковъ и замчаній.  
 Погодинъ. 1868.  
 Семейныя власти у древнихъ славянъ и германцевъ. Шпилевскій.  
 1869.  
 Годичное засѣданіе импер. общества любителей естествознанія,  
 антропологіи и этнографіи. 1868.  
 Справочная книга для занимающихся удѣльнымъ періодомъ русс.  
 исторіи. 1015—1238. Сонцовъ. 1869.  
 Начальныя правила русской грамматики. 1843.  
 Учебникъ русскаго языка. А. Смирновымъ. Годъ I. II. 1851.  
 О русскихъ глаголахъ. Аксаковъ. 1855.  
 Опытъ исторической грамматики русскаго языка. Буслаевъ. 1859.  
 Краткая славянская грамматика. Виноградовъ. 1861.  
 Словари областныхъ нарѣчій. Гротъ. 1858.  
 Руководство прямолинейной тригонометріи для гимназій. мали-  
 нинъ. 1864.  
 Собраніе физическихъ задачъ для гимназій. Малининъ. 1866.  
 „ арифметическихъ „ „ „ „ „ 1868.  
 Руководство арифметики „ „ „ „ „  
 Правоучительныя повѣсти для дѣтей. 1862.  
 Житія ростовскихъ угодниковъ божіихъ. 1865.  
 Очерки изъ исторіи російской церковной іерархіи. Карновъ. 1865.  
 Дареджана имеретинская. Драма въ 5 дѣйствіяхъ полонскаго 1852.  
 Стихотворенія к. Павловой. 1863.  
 Исторія въ лицахъ о царѣ борисѣ еоодоровичѣ годуновѣ. Пого-  
 динъ. 1868.

### Rusinske.

- Правда. Рочник IV. 1870.  
 Науковій сборникъ. Выпуск III. IV. 1868. I. II. 1869.  
 Мѣсяцословъ на годъ 1870. обществомъ св. Василія великаго въ  
 унгарь,

Арифметика въ двухъ частяхъ обществомъ св. Василя великаго въ унгарь.

Всемирная исторія, часть II. средній вѣкъ обществомъ св. Василя великаго въ унгарь.

\* \* \*

Leta 1870. je sprejela matičina knjižnica od slavnih družtev in rodoljubnih gospodov 148 zvezkov.

Slavno društvo sv. Mohorja v Celovcu . . . . .	je darovalo	6 zvezkov
„ učeno društvo v Belgradu . . . . .	„ „	8 „
„ občestvo sv. Vasilija Vel. v Ungvaru „ „	„ „	3 „
„ Smithsonian Institut. v Washingtonu „ „	„ „	1 „
„ učiteljsko društvo za Kranjsko . . . . .	„ „	1 „
Slavna Matica dalmatinska v Zadru . . . . .	je poklonila	2 „
„ „ ilirska v Zagrebu . . . . .	„ „	1 „
„ „ srbska v Novem Sadu . . . . .	„ „	1 „
„ „ slovenska v B. Bistrici . . . . .	„ „	1 „
„ „ gališko-ruska v Lvovu . . . . .	„ „	3 „
„ „ moravska v Brnu . . . . .	„ „	5 „
„ akademija jugoslav. znanosti i umjetnosti v Zagrebu . . . . .	„ „	3 „
Gospod Rajeuskij, škof pri ruskem poslanstvu na Dunaji		68 „
„ Batjuškov, tajni odvetnik v Vilni . . . . .		1 „
„ Dr. H. Costa, direktor c. k. colstva v Ljubljani		1 „
„ Blaž, trgovec v Reki . . . . .		28 „
„ Trstenjak Davorin, župnik v Št. Jurji . . . . .		1 „
„ Rožič, zasebnik v Ljubljani . . . . .		10 „
„ Novak v Zagrebu . . . . .		1 „
„ Lézar, profesor v Ljubljani . . . . .		2 „
„ Blaznik, tiskar v Ljubljani . . . . .		1 „

148 zvezkov.

# Opravniki Matice slovenske za 1870|71. leto.

## Prvosednik :

Dr. E. H. Costa, odvetnik, deželni odbornik, državni poslanec, c. k. kmetijske družbe podpredsednik itd.

## Prvosednikova namestnika :

Dr. Leon Vončina, bogosl. profesor in predsednik društva rokodelskih pomočnikov.

Dr. Radoslav Razlag, odvetnik in deželni poslanec.

## Blagajnik :

Dr. Jernej Zupanec, c. k. bilježnik.

## Tajnik :

Anton Léšar, c. k. više realke katehet in profesor.

## Zapisnikar :

Jožef Marn, c. k. niže gimnazije katehet in c. k. više gimnazije profesor.

## Knjižničar :

Ivan Vávrů, c. k. više gimnazije profesor.

## Pregledovalec društ. računov :

Janez Šolar, c. k. više gimnazije profesor.

## Ključarja :

Jožef Marn, c. k. više gimnazije profesor.

Ivan Vilhar, trgovec.

## Odborniki v abecednem redu.

### a) Ljubljanski.

- |                                 |                               |
|---------------------------------|-------------------------------|
| 1. * Dr. Bleiweis Janez 1866.   | 11. Dr. Razlag Radoslav 1868. |
| 2. Dr. Costa E. H. 1867.        | 12. Sovan France 1868.        |
| 3. * Cois Anton baron 1866.     | 13. * Svetec Luka 1866.       |
| 4. Jeran Luka 1867.             | 14. Šolar Janez 1867.         |
| 5. Kozler Peter 1869.           | 15. * Dr. Toman Lovro 1869. † |
| 6. Léšar Anton 1867.            | 16. * Vávrů Ivan 1866.        |
| 7. Marn Jožef 1867.             | 17. Vilhar Ivan 1869.         |
| 8. Dr. Papež France 1868.       | 18. Dr. Vončina Leon 1868.    |
| 9. Dr. Pogačar Jan. Zlat. 1868. | 19. Dr. Zupanec Jernej 1869.  |
| 10. Praprotnik Andrej 1867.     |                               |

\* kaže odbornike 1866. leta voljene, ki po pravilih stopijo iz odbora.

## b) Vnanji.

- |                              |                                     |
|------------------------------|-------------------------------------|
| 1. * Barbo Jožef grof 1866.  | 12. Kosar France 1868.              |
| 2. Cegnar France 1867.       | 13. Dr. Krek Gregorij 1869.         |
| 3. Cigale Matej 1867.        | 14. * Majar Matija 1868 (odstopil). |
| 4. Črne Anton 1868.          | 15. Raič Božidar 1869.              |
| 5. Einspieler Andrej 1867.   | 16. Dr. Srnec Janko 1869.           |
| 6. Erjavec France 1869.      | 17. Trstenjak Davorin 1869.         |
| 7. Gariboldi Anton pl. 1869. | 18. * Dr. Ulaga Jožef 1866.         |
| 8. * Gorup Jožef 1866.       | 19. Dr. Vojska Andrej 1868.         |
| 9. Grabrijan Jurij 1867.     | 20. Dr. Vošnjak Jožef 1868.         |
| 10. * Janežič Anton 1866. †  | 21. * Winkler Andrej 1866.          |
| 11. Dr. Kočevar Štefan 1867. |                                     |

Letna številka kaže, katero leto je bil odbornik izvoljen.

## Odseki izvoljeni v XV. seji 2. sept. 1869. I.

## I. Odsek za gospodarstvo.

1. Sovan France.
2. Vilhar Ivan.
3. Dr. Zupanec Jernej.

## II. Odsek za izdavanje knjig.

1. Dr. Bleiweis Janez.
2. Dr. Costa E. H.
3. Léšar Anton.
4. Marn Jožef.
5. Šolar Janez.
6. Vávrú Ivan.
7. Dr. Krek Gregorij.
8. Dr. Razlag Radoslav.

## III. Odsek za narodno slovstveno blago.

1. Marn Jožef.
2. Svetec Luka.
3. Šolar Janez.
4. Dr. Krek Gregorij.
5. Trstenjak Davorin.

## IV. Odsek za „naučni slovník“.

Vseh 19 ljubljanskih odbornikov.

Vseh 21 vnanjih odbornikov

in 26 matičarjev neodbornikov v Ljubljani stanujočih, ktere izvoli odbor.

# Imenik Matičinih udov.

## Častni udje:

Palacki Franjo v Pragi.

Rajevski Mihael, biškup pri ruskem poročništvu v Beču.

Rieger Franc Ladislav, dr., v Pragi.

Rački Franjo, dr., kanonik in predsednik jugoslov. akademije.

Vesel (Koseski) Joan v Trstu.

## Razvrstitev po poverjenikih ali dekanovinah.

*Opaska.* \* kaže ustanovnike; ti kakor tudi letniki vsake dekanovine so po abecednem redu. — Družbenik, ki svojega imena ne najde v tem imeniku, pa je do 1. sept. t. l. bil naznanjen odboru, in kdor zapazi kakovo napako, naj nam jo blagovoli naznaniti, da se popravi. Za zmote pa, ki se nahajajo ozir stanovališč, nismo odgovorni, ker se nam niso naznanile vse premembe. Kdor ni tiskan v dekanovini, v kateri zdaj biva, ta naj išče knjig pri poverjeniku, pri katerem jih je lani prejel.

### 1. Dekanija Ljubljana. — *Poverjenik: Anton Lésar.*

#### a) Mesto Ljubljana.

#### Ustanovniki:

Widmer Jernej, dr., knezoškof.  
Arce Rajko, c. k. poštni uradnik v Polji.

Auer Jurij, posestnik.

Blažnik Jožef, tiskar in posestnik.

Bleiweis Janez, dr., dež. odbornik itd.

Bleiweis Drag., dr., zdrav. v delavn.

Bole Davorin, zasebnik.

Bučar Viktor, trgovec.

Bürger Ljudevit, trgovec.

Codelli bar. A. Fahnenfeld, grajščak.

Costa Etbin Henrik, dr., odvetnik in deželni odbornik.

Cvajar Ivan, dr., posestnik.

Čebašek Andrej, dr., prof. bogosl.

Čepon Anton, krojaški mojster.

Češko Valentin, posestnik.

Čitalnica, društvo.

Debevec Jožef, trgovec, posestnik in kupčijske zbornice odbornik.

Dreo Aleksander, trgovec.

Eger Rozalija, lastnica tiskalnice in kamnotisne naprave.

Fabijan Janez, trgovec.

Franciščanska knjižnica.

Frelj Anton, hišni posestnik.

Gariboldi pl. Anton, grajščak.

Graseli Peter, posestnik.

Heidrich D., kurat v kaznilnici.

Holcer Drag., trgovec.

Hranilnica Kranjska.

Jamšek Ivan, trgovec.

Jarec Anton, dr., c. k. šolski svetov.

Jerajeva Ivana, posestnica.

Jeran Luka, duh. pom. in „Zg. Danice“ vrednik.

Kadilnik France, trg. pomočnik.

Kleinmayr pl. Ignacij, knjigar, tiskar in posestnik.

Klemenčič Jožef, kat. c. k. norm.

Köstl Gustav, mestni fajmošter.

Kozler Ivan, grajščak.

Kozler Jožef, dr., posestnik.

Kozler Peter, posestnik.

Kreč M., dež. odbora koncipist.

Krisper Valentin, trgovec in posest.

Kušar Jožef, trg. in hišni posest.

Lésar Anton, prof. na c. k. viši realki.

- Lukman Jakob, c. k. rač. urad.  
 Marn Jožef, prof. na c. k. viši gimn.  
 Milec Rudolf, tiskar.  
 Močnik Matej, učitelj mestne gl. šole.  
 Moos Avgust, poštni uradnik.  
 Murnik Janez, tajnik kupč. zbornice,  
 deželni in državni poslanec.  
 Nabrnik Ivan, c. k. avskultant.  
 Novak Ivan Krs., korar.  
 Pavšler Jožef, korar.  
 Peternel Mihael, prof. više realke.  
 Pfeifer France, c. k. rač. uradnik.  
 Pogačar Ivan Zl., dr., stolni prošt.  
 Pogačar Martin, knezošk. kancelar.  
 Poklukar Jožef, dr., bilježnik. konc.  
 in deželni poslanec.  
 Pongrac Oskar, dr., pravdosrednik.  
 Pregelj Rajmund, blag. v hranilnici.  
 Ravnikar France, dež. blagajnik.  
 Razlag Radoslav, dr., odvetnik.  
 Rozman Ivan, mestni kaplan.  
 Samasa Anton, zvonar.  
 Skalè Pavel, učitelj živinozdravn.  
 Škodlar Henrik, trgovec.
- Smukavec Ivan, uradnik v bolnici.  
 „Sokol“, telovadno društvo.  
 Sovan Ferko, trgovec.  
 Sovan France Ks. starejši, trgovec.  
 Sovan France mlajši, trgovec.  
 Strbenec Jurij, dr. prava, kaplan.  
 Svetec Luka, dež. in drž. poslanec.  
 Šolar Janez, c. k. gimn. prof.  
 Tavčar Janez, hišn. posestnika sin.  
 Toman Luiza, gospá.  
 Trpinec Fidel, grajščak.  
 Valenta Alojzij, dr., prof. in primár  
 v bolnici.  
 Vávru Ivan, prof. na c. k. viši gimn.  
 Vilhar Ivan, trgovec.  
 Viteneč Andrej, klavirar.  
 Vončina Leon, dr., prof. bogosl.  
 Zois baron Anton, grajščak.  
 Zupančič France, dr., pravdosred.  
 Zupaneč Jernej, dr., bilježnik.  
 Zupan Jožef, dr., pravdosrednik.  
 Zupan V. C., predsednik kupč. zborn.

Štev. 85.

### Letniki.

- Ahačič Karol, dr., odvetnik.  
 Ahčin Albin, ključarski mojster.  
 Ahčin Anton, c. k. polic. svetovalec.  
 Ahčin Drag., ključar.  
 Alešovec Jakob, pisatelj.  
 Ambrožič Fr., dr., sekundar v bolnici.  
 Auer Pavel, posestnik in pivovar.  
 Belar Leop., učitelj mest. glavne šole.  
 Cvajar Dragotin, trgovec.  
 Chiades Vekoslav, trgovec.  
 Čelešnik Dragotin, c. k. uradnik.  
 Čuren Karol, uradnik v kranilnici.  
 Dimec Avgust, c. k. finančni komis.  
 Dolinar Anton, bogoslovec.  
 Drašler France, čevljarski mojster.  
 Drašler Pavel, trg. pomočnik.  
 Društvo izobraževalno za tiskarje.  
 Družba rokodelskih pomočnikov.  
 Endlihar Rudolf, c. k. kancelist.  
 Eržen Ignacij, duhoven v pokoji.  
 Fabijan o. Placid, francišk. duh.
- Flis Janez, nunski katehet.  
 Fortuna France, trgovec in posestnik.  
 Fuks France, dr., primár v bolnici.  
 Garbas France, poštni oficijal.  
 Gerber Matija, posest. in bukvovez.  
 Giontini Janez, knjigotržec.  
 Globočnik France, prof. više realke.  
 Gnjezda Ivan, prefekt v Alojz.  
 Göck Ferdinand, gostilničar.  
 Gregorič Matija, trgovec.  
 Guttman Emilij, doktorand.  
 Heidrich Anton, konserv. v Pragi.  
 Hößlern pl. Leopold, c. k. deželne  
 vlade svetovalec.  
 Hohn Edvard, posest. in bukvovez.  
 Hohn Hugon, c. k. poštni uradnik.  
 Hohn Rubert, uradnik pri železnici.  
 Horak Ivan N., posestnik in rokovičar.  
 Horak Slavoljub, trg. pomočnik.  
 Hren Jakob, drž. pravd. namestnik.  
 Hrovat Blaž, c. k. ravnatelj.

- Hudec Aleks., dr., sodn. avskult.  
 Ivanetič Martin, načelnik dež. rač.  
 Jakopič France.  
 Jeglič Anton, bogoslovec.  
 Jenčič Alojzij, avskultant.  
 Jentl Anton, trgovec.  
 Jentl Bernard, trgovec.  
 Kafol Ivan, posestnik.  
 Kajzelj Alojzij, trg. pomočnik.  
 Kajzelj Peregrin, trg. pomočnik.  
 Kalan Matija, kupč. zborn. pisar.  
 Kandrnal France, c. k. gimn. prof.  
 Kaprec Ivan, c. k. dež. sodn. svetnik.  
 Kastelec Munde, računski uradnik.  
 Katoliška družba (2 iztisa).  
 Kham Jan, gostilničar.  
 Klemenčič Anton, magist. uradnik.  
 Klemens France, trgovec.  
 Klein Anton, vodja Egerjeve tiskar.  
 Kljun Drag., stolne cerkve vikarij.  
 Klofutar Leonard, dr., prof. bogosl.  
 Knjižnica bogoslovska.  
 Knjižnica ljubljanske gimnazije.  
 Knjižnica ljubljanske realke.  
 Kokalj France, učitelj mestne šole.  
 Konšek Val., prof. c. k. viši gimn.  
 Kolman France, trgovec.  
 Köstl Jož. Val., poštni uradnik.  
 Kovač Janez, hišnik.  
 Kozina Jurij, c. k. prof. više realke.  
 Kramar France, kanonik.  
 Kremžar Andrej, uradnik. dež. rač.  
 Križnar Mir., vikarij pri stolni cerkvi.  
 Kubelka Vaclav, stavitelj. mojster.  
 Kurnik Vojteh, stolar.  
 Kušar Matija, trgovec.  
 Lahajnar Drag., zasobni uradnik.  
 Lapajn Ernestina, gospá.  
 Lavrič Ivan, realec.  
 Leben Matija, dr., častni korar.  
 Lercher Jurij, bukvar.  
 Linčinger Oton, trgovec.  
 Lozar Jožef, trg. pomočnik.  
 Macak Ivan, zemljemerec.  
 Mahr Ferd., lastnik kupčijske učilnice.  
 Marinko Jožef, bogoslovec.  
 Maršalek Avgust, krojaški mojster.  
 Melcer Drag., c. k. gimn. profesor.  
 Mencinger Jan., dr., odvetn. kandidat.  
 Mulej Andrej, c. k. uradnik.  
 Ničman Henrik, pos. in bukvovez.  
 Noli Jožef, doktorand.  
 Novak Janez, mizar in posestnik.  
 Oblak Jožef, zasobni uradnik.  
 Oblak Jurij, pravnik.  
 Orel Jožef, dr., notar in posestnik.  
 Pakič Mihael, trgovec.  
 Pakiž Jakob, bogoslovec.  
 Papež France, dr., odvetn. kandidat.  
 Pavker pl. Glanfeld, Henrik, dr., špi-  
 ritual.  
 Pavlič Ignacij, dr. zdravilstva.  
 Peharec Alojzij, duhovnik v pokoji.  
 Pengal Anton, posestnik.  
 Perles France, posestnik.  
 Perme Anton, posestnik.  
 Perona Ljudevit, magist. svetovalec.  
 Peterca o. Damijan, fraucišk. duh.  
 Petrič Ivan, c. k. sodstva svetovalec.  
 Polec Jožef, c. k. adjunkt na Brdu.  
 Potočnik Franjo, nadinženir.  
 Potočnik Mihael, nunski spovednik.  
 Pour Edvard, trgovec.  
 Praprotnik Andrej, učitelj mestne  
 glavne šole.  
 Pribil Janko, inženir.  
 Puhar Dragotin, posestnik.  
 Raktelj France, učitelj mestne gl. šole.  
 Ravnikar Rajko, zdravnik.  
 Ravnikar Val., Ravbarj. beneficijat.  
 Rebič Julij, dr., notar.  
 Regali Jožef, hišnik in mizar.  
 Regoršek France, trgovec.  
 Ribič Jožef, trgovec.  
 Ricoli Alojzij, trgovec.  
 Rožič Tine, grajščinski oskrbnik.  
 Skul France, trgovec.  
 Smolej Jakob, c. k. gimn. vodja.  
 Smrekar Jožef, doktorand.  
 Spinder Nikolaj, hišni posestnik.  
 Spoljarič Jakob, ključar.  
 Staré Ferd., avskultant.  
 Suhadobnik Lovr., kolezijski mlinar.  
 Stízelba Jožef, svečar.  
 Šetina Ivan, c. k. sodn. adjunkt.  
 Šolmajar-jeva Kornelija, gospá.



Schrei Tomaž, c. k. više realke  
vodja.

Šupevčeva Antonija, gospica.

Šventner Jožef, posestnik.

Tisen Ivan, trg. pomočnik.

Tomec Jakob, magist. uradnik.

Tomec Martin, kaplan pri sv. Petru.

Tomšič Ivan, učitelj c. k. normalke.

Travnar Jožef, realec.

Turk Jožef, duh. pastir v deželni  
bolnici.

Učiteljsko društvo.

Ulman Neža, gospá.

Urh Peter, kanonik.

Valenta Vojteh, magist. uradnik.

Več Ivan, trgovec.

Vičič Janez Ev., trgovec.

Videc France, trgovec.

Videc Tine, trgovec.

Vrhovec Blaž, posestnik.

Vrtnik Avgust, inšpektor avstrijsk.

Gresham-a in banke „Apis-a“.

Wašer Rajko, uradnik v hranilnici.

Zamejec Jožef, vojaški kurat.

Zitterer Andrej, čevlj. mojster.

Zupan Jožef, korar in stolni fajm.

Žagar Dragotin, kontrol. pri dežel.  
blagajnici.

Železnikar Ivan, urad. pri „Slaviji“.

Štev. 161.

### b) Ljubljanska okolica.

\*Krčon Anton, župnik v Rudniku.

\*Staré Alojzij, kaplan v Šent-Vidu.

\*Šranec Stanko, kapl. na Brezovici.

Ažman Janez, kaplan v Polji.

Čitalnica v Šent-Vidu.

Dolencec Andrej, posest. v Dravljah.

Finec Andrej, župnik v Sostrem.

Govekar France, učitelj na Igu.

Jarec Jožef, posestnik v Medvodah.

Kajdiž Toma, kaplan na Dóbrovi.

Klemenec France, posestnik v Zalogu.

Knez Janez, posestnik v Šiški.

Kosec Jernej, kaplan na Igu.

Kršič Janez, župnik pri sv. Katarini.

Malenšek Franjs, pos. hči v Tacenu.

Malnaršič Jožef, kaplan v Šmartnem.  
Mencinger Lovro, duh. oskrbnik na  
Golem.

Namre Anton, župnik v Šmartnem.

Potočnik Blaž, župnik v Šent-Vidu.

Potočnik Janez, župnik na Brezovici.

Rozman Jernej, posestnik Podgoro  
(Šent-Vid).

Skul Martin, posestnik na Vikerčah.

Svetina Valentin, rudarski nadzornik  
v Knapovžah.

Stritar Andrej, duh. na Kureščku.

Štrukelj France, kaplan v Sostrem.

Vidmar Janez, župnik na Dóbrovi.

Štev. 26.

### 2. Dekanija Škofja Loka. — *Poverjenik: Matej Kožuh.*

\*Debeljakova rojstna hiša na Viso-  
kem št. 2 v Poljanski fari.

\*Dolencec Janez, inženir hiš. št. 8 na  
Poljanah.

\*Dolinar France, fajmošt. v Leskovci.

\*Globočnik Janez, žup. na Poljanah.

\*Globočnik Leopold, posestnik v  
Železnikih.

\*Kožuh Matej, dekan v Stari Loki.

\*Remeč Primož, mestni fajm. v Loki.

\*Rožič Alojzij, kaplan v Železnikih.

Babnik Jernej, kaplan v Železnikih.

Bernard Valentin, kaplan v Selcih.

Boncelj Jožef, župnik v Sorici.

Bukvarnica učiteljska v Loki.

Čadež Ivan, posestnik v Poljanah.

Globočnik A., posestnik v Železnikih.

Hafner Jožef, župnik v pok. v Loki.

Hrovat Mihael, kaplan v Loki.

Jereb Matej, župnik v Javorjih.

Kadilčeva Radevojka, gosp. v Loki.

Kumar Matija, kmet v Knapih.

Kuřalt Janez, posestnik v Źabnici.  
Levićnik JoŹef, posest. in ućitelj v  
Źeleznikih.

Luřin Anton, kaplan v Selcih.  
Majer Vincencij, Źupnik v Selcih.  
Mandelc Anton, kaplan v Loki.  
Naglić Rudolf, trgovec v Loki.  
Pavlić Kozma, kaplan v Źkofji Loki.  
Pekovec JoŹef, kaplan v Selcih.  
Peterlin PrimoŹ, prov. pri sv. Lenartu.  
Plavec Maks, fuŹinar v Źeleznikih.

RoŹman Lovro, kaplan v Stari Loki.  
Źparavec Henrik, kaplan v Poljanah.  
Steinmec Fr., fuŹinar v Źeleznikih.  
Źmid Matija, kmetovavec v Selcih.  
Źtamcar Andrej, ućitelj v Selcih.  
Triler Janez, c. k. notar v Loki.  
Ulćar BlaŹ, Źupnik v Novi oselci.  
Wolkensperg Avguřtin, baron, posest.  
Oblakovega fidejkomisa v Loki.  
Zupan Ulrih, administr. v Leskovcu.  
Źtev. 38.

### 3. Dekanija Kranj. — Poverjenik: Źavnik Dragotin.

\*Florijanova Nikica, gosp. v Kranji.  
\*Jugovec Leopold, trgovec in deŹelni  
poslanec v Kranji.  
\*KrŹić Gregorij, c. k. sodn. adjunkt  
v Kranji.  
\*Mali Ognjeslav, dr., okrajni zdrav-  
nik v Kranji.  
\*MeŹnarec Anton, kaplan v Kranji.  
\*Omersa France, trgovec v Kranji.  
\*Parapat Janez, kaplan v Podbrezji.  
\*Pirc Matej, trgovec v Kranji.  
\*Pleiweis-ova Ivana, trgovćeva vdova  
v Kranji.  
\*Pleiweis Valentin, trgovec v Beću.  
(Knjige naj prejema kranjske gim-  
nazije ućenec, ki je v slovenřćini  
najizvrstnejši.)  
\*Prevec Tine, dr., advokat v Kranji.  
\*Reř Janez, dekan v Kranji.  
\*Ros Matej, trgovec v Kranji.  
\*Źavnik Dragotin, lekar v Kranji.  
\*Źavnik Sebastian, lekar in posest.  
v Kranji.  
\*Vidmar JoŹef, kaplan v Smedniku.  
\*Zarnik Anton, Źupnik v Naklem.  
\*Zupan Toma, gimnazij. katehet v  
Kranji.  
Abćin France, dacar v Cerkljah.  
Bohinec France, Źupnik v Kovorju.  
Cebin Peter, gl. řole ućitelj v Kranji.  
Debeljak Janez, Źupnik v Predvoru.  
Dolenec France, trgovec v Kranji.  
Frank Rihard, Źupnik v TrŹiću.

Gnjezda Źtefan, kaplan v Senćurji.  
Golobić Anton, kaplan v Cerkljah.  
Goslar Mavricij, kaplan pri sv. KriŹu.  
Habě Janez, Źupnik v Ovsiu.  
Jan PrimoŹ, kaplan v Naklem.  
Kanduć Ignacij, pos. v Źtiski vasi.  
Kavt Antonija, supruga Źelezn. in-  
Źenirja v Galiciji.  
Klinar France, ućitelj v Podbrezji.  
Kordeř France v Senćurji.  
Krćon JoŹef, Źupnik v Predosljah.  
Krřić JoŹef, posestnik v Trbojah.  
Kořmerl Jurij, Źupnik v Senćurji.  
Kuster Mihael, ućitelj v Kranji.  
Lah Valentin, kaplan v Źmartnu.  
Lazar Mihael, glavne řole ravnatelj  
v Kranji.  
Narobe Martin, Źupnik v Zapogah.  
Pavlin Aleř, posestnik v Podbrezji.  
Pec Dragotin, c. k. uradnik v Kranji.  
PreŹelj Matej, Źupnik v Mavćiћah.  
Robić Simon, beneficijat v Olřevku.  
Romě France, kaplan v Cerkljah.  
Sajě Janez, ućitelj v Predosljah.  
Skul Valentin, kaplan v Senćurji.  
Strmole France, Źupnik v Kokri.  
Źoklić BlaŹ, kaplan v TrŹiću.  
Źlibar Toma, Źupnik v Dupljah.  
Tavćar France, kaplan v Kranji.  
Urbančić Janko, grajřćak v Turnu.  
Varl Jurij, Źupnik v Velesovem.  
Vavken Andrej, kmet., ućitelj itd. v  
Cerkljah.

- Vodušek Matevž, gimn. profesor v Kranji. Zupančič Vilibald, gimnaz. supl. v Kranji.  
 Vomberger Blaž, župnik v pokoji na Primskovem. Zupanec Aleš, posestnik v Vogljah. Štev. 58.

#### 4. Dekanija Radolice. — *Poverjenik: Peharec Simon.*

- \*Bernik Lovro, žup. v Kamnigorici. Legan France, kaplan v Kranjski gori.  
 \*Jerala Janez, kaplan v bohinjki Bistrici. Mali Ignacij, duhoven v Ribnu.  
 \*Munda Fr., dr., advokat v Radolici. Mesar J., župnik v bohinjki Bistrici.  
 \*Sajevec Janez, župnik v Mošnjah. Mihelač R. S. v Radolici.  
 Bizjak Jernej, župnik na Jesenicah. Peharec Simon, dekan v Gradu.  
 Bononi Jožef, župnik v Radolici. Pintar Lovro, župnik v Breznici.  
 Eder Janez, župnik v bohinjki Beli. Praprotnik France, učitelj v Lescah.  
 Hauptmann J., strojar v Kranjski gori. Robič Jakob, posest. v Kranjski gori.  
 Jereb France, župnik v Zaspem. Zabrezovnik Jurij, benef. v Kropi.  
 Koželj Anton, duhoven v pokoji na Žan Janez, kaplan v Srednji vasi.  
 Dobravi. Žumer Jakob, posestnik v Podhomu (Gorje). Štev. 22.  
 Kristofič Lovro, kaplan v Breznici.

#### 5. Dekanija Kamnik. — *Poverjenik: Podrekar J. N.*

- \*Stranjska fara po Mih. Dobovšekovi ustanovi. (Gosp. župnik je prošel, da knjige razdeli med tri posest. iz Dobovšekove zlahte, po njihovi smrti pa faranom po svoji previd.) Krsnik Jožef, c. k. okrajni sodnik na Brdu.  
 Albrecht Leopold, župnik v Dobu. Lomberger Jožef, župnik v Tujnicah.  
 Brodnik Anton, kaplan v Komendi. Marešič Jožef, duhoven v pokoji na Šmarni gori.  
 Budnar Janez, župnik v Rovu. Mrvec Blaž, župnik v Nevljah.  
 Čitalnica v Kamniku. Pfeifer Jožef, c. k. okrajni tajnik v Kamniku.  
 Črne Anton, župnik na Gozdu. Pfeifer France, učitelj na Goričici.  
 Debevec Janez, posest. v Kamniku. Podrekar J. Nep., trg. v Kamniku.  
 Hiti Janez, župnik na Homcu. Prijatelj Peter, kaplan na Brdu.  
 Höffern pl. Johana, grajščakinja na Brdu. Razboršek Jožef, kaplan v Vodicaх.  
 Höffern pl. Viljelmína, grajščinska gospiča na Brdu. Svetlin France, kurat na Goričici.  
 Igljč Janez, trg. pom. v Mengišu. Švajger J., grajski oskrbnik na Brdu.  
 Jaklič Štefan, kaplan v Mengišu. Tavčar Matej, župnik v Komendi.  
 Kmetič Mihael, kaplan v Mengišu. Teran Janez, župnik v Zlatem polji.  
 Kotnik Mihael, kaplan v Dobu. Treven Valentin, trgov. pomočnik v Kamniku.  
 Kraševce Jernej, župnik v Mekinjah. Učilnica župna v Nevljah.  
 Zorec Janez, župnik v Mengišu. Štev. 31.

#### 6. Dekanija Moravče. — *Poverjenik: Janez Toman.*

- \*Jarec Jernej, župnik v Dolu. \*Oblak Janez, župnik pri sv. Heleni.  
 \*Mazek Lovro, kaplan v Zagorji. \*Urbanček Janez, župnik v Krašinjih.

Barlič M., duh. v pokoji na Vačah.  
 Kapuz Janez, župnik v Pečah.  
 Koprivnikar Janez, župnik v Savi.  
 Kosmač Šimon, župnik na sv. Gori.  
 Tavčar Mihael, župnik na Vačah.  
 Toman Janez, dekan v Moravčah.  
 Umek Ant., župnik pri sv. Lambertu.

Urbas Anton, župnik v Zagorji.  
 Vodè Jožef, trgovec na Dolskem.  
 Završnik Fr., žup. pri sv. Gothardu.  
 Zorec Jurij, kaplan v Moravčah.  
 Zorman Anton, župnik v Kolovratu.  
 Zupančič Janez, župnik v Blagovici.  
 Štev. 17.

### 7. Dekanija Šmarje. — *Poverjenik: Matija Brolih.*

\*Brolih Matija, dekan v Šmarji.  
 \*Lampe Jožef, c. k. uradnik v Zatičini.  
 \*Stritar Janez, benefic. v Šent-Vidu.  
 Ankrst Tomaž, provizor v Javorju.  
 Belè France, grajščinski oskrbnik v  
 Zatičini.  
 Črne Avgust, pek v Šent-Vidu.  
 Dolinar Janez, fajmošter v Kopanji.  
 Jakelj Gregorij, kaplan v Zatičini.  
 Kalan Rajmund, kaplan v Šmarji.  
 Knifec Srečko, kaplan v Šent-Vidu.  
 Kuhel Matija, kaplan v Šmarji.

Kulavec Matija, župnik v Šent-Vidu.  
 Mazek Anton, učitelj v Šmarji.  
 Osana Anton, kaplan v Višnji gori.  
 Razpotnik Jakob, žup. v Višnji gori.  
 Režek Peter, kaplan na Krki.  
 Rumpler Maks, župnik v Lipoglavu.  
 Šivec Janez, župnik v Polici.  
 Turek Hugon, posestnik in trgovec  
 v Šent-Vidu.  
 Windischer Mihael, župnik v Žalini.  
 Zupančič France, lovec na Šici.  
 Štev. 21.

### 8. Dekanija Litija. — *Poverjenik: France Adamič.*

\*Kobler Alojzij, posest. v Šmartnem.  
 \*Štrobelj France, posestnik v Litiji.  
 Absec Matija, kaplan v Svibnem.  
 Adamič France, učitelj v Šmartnem.  
 Berčič Ivan, kaplan v Polšniku.  
 Brgant France, župnik v Polšniku.  
 Celar Janež, župnik v Svibnem.  
 Dovič Janez, župnik v Doleh.  
 Gestrin Leop., župnik pri sv. Juriju.  
 Gorišek France, podžupn. v Javorju.  
 Jerič Jožef, župnik v Doboveu.

Klofutar Joan, kaplan v Št. Jurji.  
 Masterl Anton, kaplan v Doleh.  
 Oblak Jurij, zdravnik v Šmartnem.  
 Skrabar Viktor, dr., okrajni zdravnik  
 v Šmartnem.  
 Strah Januarij, žup. na Primskovem.  
 Štupica Lovro, župnik v pokoji v  
 Šmartnem.  
 Zelenec Jožef, župnik v Doleh.  
 Zupančič Anton, kaplan v Šmartnem.  
 Štev. 19.

### 9. Dekanija Trebno. — *Poverjenik: Jožef Rozman.*

\*Barbo-Waxenstein, grof, J. grajščak  
 v Rakovniku.  
 \*Greselj Josipina, grajš. v Trebnem.  
 \*Martinak Ježef, c. k. sodn. adjunkt  
 v Žužemberku.  
 \*Preša Jožef, kaplan v Trebnem.  
 \*Rozman Jožef, dekan v Trebnem.  
 \*Vesel Ivan, kaplan pri sv. Trojici.

Bercar J., pos. v Kamnji (sv. Rupert).  
 Blagne Anton, oskrbnik v Rakovniku.  
 Gorenc Leop., kaplan v Št. Lovrencu.  
 Grčar Jožef, kaplan v Št. Rupertu.  
 Hočever Anton, kaplan v Dobrničah.  
 Jakič Anton, župnik v Mokronogu.  
 Jaklič Jožef, kaplan v Trebnem.  
 Košir Alojzij, župnik pri sv. Rupertu,

Marolt Jakob, župnik pri sv. Križu.  
 Omahen Fr., c. k. sodec v Trebnem.  
 Petrič Blaž, administrator v Selu.  
 Poč Martin, kaplan v Št. Janžu.  
 Rožnik Anton, c. k. sodn. adjunkt  
 v Trebnem.

Skrl Jakob, župnik v Ambrustu.  
 Šular Janez, župnik v Trebelnem.  
 Urbanija Lovro, kaplan v Št. Rupertu.

Štev. 22.

### 10. Dekanija: Leskovec. — 1. Poverjenik: Edvard Poljak.

\*Babnik Janez, kaplan pri sv. Jerneji.  
 \*Grivec France, kaplan v Leskovcu.  
 \*Hočevnar M., posestnik in trgovec  
 v Krškem.  
 \*Irkič Ivan, c. k. bilježnik v Krškem.  
 \*Kapler Janez, posest. pri sv. Duhu.  
 \*Mahkot J., c. k. uradnik v Krškem.  
 \*Poljak Edvard, dekan v Leskovcu.  
 \*Rudež Dragotin, grajščak v Gracar-  
 skem turnu.  
 Gašperlin Gašpar, župnik v Bučki.  
 Kapler Josip, dr., c. k. okrajni zdrav-  
 nik v Krškem.  
 Klobus Valentin, kaplan v Dolini.  
 Knavs Janez, vikarij v Krškem.  
 Lavtar Anton, župnik pri sv. Križu.

Mohar Peter, kaplan v Št. Jerneji.  
 Petek Andrej, kaplan v Škocijanu.  
 Pogačnik Janez, kaplan v Čatežu.  
 Pogorelec And., kaplan na Studencu.  
 Rebič Ferd., župnik na Čatežu.  
 Rogač Jožef, dr., kaplan pri sv.  
 Križu.

Svoboda Janez, gozdnar v Čatežu.  
 Šos Mihael, župnik na Studencu.  
 Voglar Jožef, kaplan v Škocijanu.  
 Volk Janez, župnik pri sv. Jerneji.  
 Zagorjan Martin, župnik pri sv. Duhu.  
 Zajec Andrej, župnik v Dólini.  
 Žark Simon, trgovec v Krškem.

Štev. 26.

### 2. Poverjenik: Janez Lesjak.

\*Lesjak Janez, župnik v Kostanjevici.  
 Bric Janez, c. k. sodnij. pristav v  
 Kostanjevici.  
 Dimec Ljudevit, gozd. v Kostanjevici.  
 Gač Vekoslav, trg. v Kostanjevici.  
 Kepec France, kaplan v Kostanjevici.  
 Kodrič Mihael, trg. v Krški vasi.  
 Melhar Ant., véliki logar v Jesenicah.  
 Pečar Janez, učitelj v Kostanjevici.

Pihler Jožef, c. k. uradnik v Ko-  
 stanjevici.

Podboj Jožef, c. k. okrajni sodnik  
 v Kostanjevici.

Šebavec Franjo, preglednik potroš-  
 nine v Kostanjevici.

Šetinec Fr., trgovec v Kostanjevici.

Štev. 12.

### 11. Dekanija: Novo mesto (Rudolfovo). — Poverjenik: S. Vilfan.

\*Langer Fr., pl. Podgora, grajščak  
 v Poganicah.  
 \*Skubec Mihael, župnik v Poljanici.  
 \*Volčič Janez, župnik v Podgradu.  
 \*Volk p. Engelbert, redovnik sv.  
 Franciška v Novem mestu.  
 \*Vojska Andrej, dr., c. k. okrajne  
 sodnije svétnik v Novem mestu.

Bačnik Janez, župnik v Prečini.  
 Bučar Ž., dr., okrajni zdravnik v  
 Novem mestu.

Cirar France, vikarij kapit.

Čitalnica v Novem mestu.

Franciškanski samostan v Nov. mestu.

Grdežič Jožef, c. k. sodn. adjunkt  
 v Novem mestu.

Gruden Jakob, župnik pri Beli cerkvi.  
Hlebec o. Bogomir, gimn. učitelj v  
Novem mestu.

Justin Blaž, kaplan v Mirni peči.  
Klemenčič o. Rafael, gvardijan v  
Novem mestu.

Mejač Anton, župnik v Št. Mihaelu.  
Mohar M., uradnik v Novem mestu.

Rozina Jožef, dr., advokat v Novem  
mestu.

Sajè Janez, posestnik v Prečini.  
Stavdahaar o. Ignacij, gimn. katehet  
v Novem mestu.

Vilfan Simon, prošt v Novem mestu.  
Zajec Janez, gimn. profesor.  
Štev. 22.

## 12. Dekanija: Metlika.

\*Macun Fr., c. k. sodnj. pristav v  
Črnomlji.

\*Skofec Janez, župnik v Suhorju.  
Aleš Anton, župnik v Semiču.

Dolžan Jernej, župnik v Radovici.  
Kapele Ivan, oskrbnik komende v  
Metliki.

Kastelec Drag., c. k. aktvar v Črnomlji.  
Kenda France, učitelj v Semiču.

Koželj Mihael, kaplan v Metliki.  
Krašovec Anton, župnik v Adlešicu.

*Poverjenik: Anton Aleš.*

Logarjeva Ljudevita, gosp. v Semiču.  
Majtinger Janez, vodja zemlj. knjig  
v Črnomlji.

Mrzel Jožef, župnik v Starem trgu.  
Pustotnik Janez, dr., okrajni zdravnik  
v Črnomlji.

Stanovnik Nik., učitelj v Starem trgu.  
Šutaj Matija, župnik v Vinici.

Zadnik Simon, župnik v Vrhu.

Štev. 16.

## 13. Dekanija: Kočevje. — *Poverjenik: Josip Novak.*

\*Košir Janez, c. k. okrajni sodec v  
Kočevji.

\*Lovšin Simon, žup. pri fari v Kostelu.

\*Novak Josip, dekan v Kočevji.

Abram Lavoslav, učitelj pri Fari.

Gašperlin Viljem, kaplan v Mozlu.

Grošelj Jakob, kaplan pri Stari cerkvi.

Jakšič Anton, župnik v Osilnici.

Judnič Janez, duhoven oskrbnik v  
Polomu.

Olipič Janez, fajmošter v Koprivniku.

Prijatelj Matija, kaplan v Kočevji.

Sajè Mihael, kaplan v Reki.

Stupar Ivan, kaplan pri Fari.

Suhadobnik Ferko, kontrol. v Kočevji.

Vojvoda Simon, žup. v Nemški Loki.

Zarnik Ivan, učitelj v Polomu.

Štev. 15.

## 14. Dekanija: Ribnica. — *1. poverjenik: Martin Skubec.*

\*Jereb Jožef, župnik v Dragi.

\*Lesjak Jožef, župnik v Sodražici.

\*Rudež Jožef, grajščak v Ribnici.

\*Skubec Martin, dekan v Ribnici.

Arko Anton, posestnik v Ribnici.

Arko Jakob, posestnik v Ribnici.

Arko Janez, c. k. notar v Ribnici.

Bobek Janez, zdravnik v Ribnici.

Bralno društvo v Sodražici.

Janež Jurij, kurat pri Novi štifti.

Klemenec Primož, kurat na Gori.

Kljun Janez, trgovec v Ribnici.

Kunšič Anton, učitelj v Dolenji vasi.

Pakiž Simon, župan v Jurjevici.

Pečnik Valentin, kaplan v Sodražici.

Perčič Matej, župnik pri sv. Gregoriji.

Podboj Janez, posestnik v Ribnici.

Pogorelec Anton, pos. v Dolenji vasi.

- Potokar Jožef, c. k. davkar v Ribnici. Šarabon Valentin, kaplan v Ribnici.  
 Rus Janez, mlinar v Brežah. Šega Janez, logar in posest. Travnj  
 Skvarča Jožef, kaplan v Dragi. gori v Loškem potoku.  
 Sušje, vaška knjižnica (za katero Žle Andrej, umet. vrtnar v Ribnici.  
 plačuje A. Lesar v Ljubljani). Štev. 25.

## 2. poverjenik: *Vojteh Candolini.*

- \*Štrucelj Juraj, c. k. pristav v Laščah. Lenček Blaž, župnik v Robu.  
 Candolini Vojteh, c. k. sodec v Laščah; Murgelj Julij, c. k. pristav v Laščah.  
 Candolini Hinko, njegov sin, v Laščah. Smolej Matija, kaplan v Dobrepoljah.  
 Grjol Lovro, kaplan v Laščah. Štev. 8.  
 Hočevar Matija, poštar v Laščah.

## 15. Dekanija: Vrhnika. — *Poverjenik: Jožef Bonner.*

- \*Bartol Baltazar, župnik pri sv. Jošti. Lenasi Tone, kaplan v Logatcu.  
 \*Bonner Jožef, župnik na Vrhniki. Okoren Ignacij, župnik v Podlipi.  
 \*Klemenčič Jožef, posest. na Vrhniki. Podobnik Ignacij, župnik v Preserji.  
 \*Kotnik France, posestnik na Vrhniki. Povše Fr., župnik v Črnem vrhu.  
 \*Markič Matej, župnik v Logatcu. Povše Martin, župnik v Rakitni.  
 Jugovec Anton, župnik v Borovnici. Ratek Lovro, c. k. aktvar na Vrhniki.  
 Kavčič Gašpar, posestnik v Rovtah. Rihar France, župnik v Hotederšici.  
 Kogej Jožef, kaplan na Vrhniki. Vidmar Matej, župnik v Rovtah.  
 Lavrič Jožef, župnik v Zaplani. Štev. 17.

## 16. Dekanija: Idrija. — *Poverjenik: Janez Kovačič.*

- \*Kovačič Janez, dekan v Idriji. Leskovec Boštijan, posest. in župan  
 \*Majnik Janez, župnik v Žiréh. v spodnji Idriji.  
 \*Občina mestna v Idriji. Lipold Marka Vincencij, c. k. rudn.  
 \*Rome Janez, župnik v Ledinah. predstojnik in viši svetnik v Idriji.  
 \*Svetličič Fr., župnik v Godoviču. Mikuš France, rokodelski umetnik iz  
 \*Šlibar Martin, žup. v spodnji Idriji. Zadloga v Črnem vrhu.  
 Aleš Luka, župnik v Črnem vrhu. Mogolič Mih., mest. kaplan v Idriji.  
 Frelih Tomaž, cerkovnik v Žiréh. Pivek Janez, župnik v Zavracu.  
 Golob Janez, kaplan v Črnem vrhu. Ramoveš Jernej, kaplan v spodnji  
 Grbec Ljudovit, dr., rudarski zdravnik Idriji.  
 v Idriji. Stegnar Feliks, glavne šole učitelj  
 Gregorič Ig., mestni kaplan v Idriji. v Idriji.  
 Grm Janez, duh. oskrbnik pri sv. Sfrancecky Jožef, trgovec v Idriji.  
 Magdaleni. Učiteljstvo c. k. glavne šole v Idriji.  
 Inglič Jakob, gl. šole učitelj v Idriji. Urbas Leopold, rudarski pristav v  
 Juvan Janez, benefic. in glavne šole Idriji.  
 vodja v Idriji. Zagorjan Henrik, kaplan v Žiréh.  
 Kavčič Matija, km. sin v Zagracu. Štev. 26.

## 17. Dekanija: Cerknica. — 1. poverjenik: Jakob Janežič.

\*Dolence Henrik, dr., c. k. sodnijski adjunkt v Ložu.

\*Hren France, posestnik in župan v Bégunjah.

\*Kaplenk Janez, župnik na Oblokah.

\*Obreza Adolf, posest. v Cerknici.

Ahčin Anton, ekspozit v Bégunjah.

Domicelj Anton, kaplan v Cerknici.

Hojkar Dragotin, poštar v Ložu.

Janežič Jakob, bukvozev v Cerknici.

Kovač France, kupec v Ložu.

Kranjec Leopold Martin, c. k. kapitén in vojaški sodec v Beli cerkvi v Banatu. Knjige naj begunjski

duh. gosp. z dotičnim županom po svojem spoznanji razdeli med mladost vasí: Kožljek nad Cerknico.

Kunšič Ant., srenj. tajnik v Cerknici.

Meden Matija, posestnik v Bégunjah.

Meden Matija, mlinar v Bégunjah.

Meden Toma, posestnik v Bégunjah.

Pleško France, kaplan v Ložu.

Praprotnik Avg., učitelj v Cerknici.

Švajger Martin, zdravnik v Ložu.

Učilnica ljudska v Bégunjah.

Vidmar Andrej, posest. v Bégunjah.

Žerovnik Toma, župnik v Grahovem.

Štev. 20.

## 2. poverjenik: Anton Potočnik.

Blažon Jakob, posestnik v Planini.

Deu Edvard, c. k. uradnik v Planini.

Dolence Jožef, posestnik v Planini.

Florijančič Nace, kupec v Planini.

Jeršan Anton, posestnik na Uncu.

Končnik Davorin, kaplan v Planini.

Koren Matija, posestnik v Planini.

Kovčca France, posestnik v Planini.

Dr. Kravs Vojteh, c. k. sodn. adj.

v Planini.

Lavrič Anton, posestnik v Planini.

Lavrič Jurij, posestnik na Rakeku.

Levičnik Valentin, c. k. davkarski uradnik v Planini.

Modrijan France, c. k. urad. v Planini.

Perenič Alojzij, posestnik in župan v Planini.

Pleško Drag., c. k. adj. v Planini.

Potočnik Anton, župnik v Planini.

Štev. 16.

## 18. Dekanija: Postojna. — Poverjenik: Janez Hofsteter.

\*Dolence Ljudevit, grajščak v Orehku.

\*Gestrin Drag., c. k. sodn. pristav v Senožečah

\*Globočnik Anton, c. k. predstojnik.

\*Lavrenčič Andrej, posest. in župan.

\*Občina v Razdrtem.

\*Premrov Drag., posest. v Postojni.

\*Razpet Martin, dr., okrajni zdravnik v Postojni.

\*Robič Luka, c. k. davk. nadzornik v Postojni.

Belar Jožef, kaplan v Postojni.

Bezeljak Pavel, c. k. notar v Postojni.

Blaznik Jakob, župnijski oskrbnik v Hrenovici.

Čadež Janez, kaplan v Matenji vasi.

Drčar Martin, kaplan v Hrenovici.

Erjavec Janez, kaplan v Slavini.

Klemenec France, ekspozit v Št. Petru.

Lunder Janez, ekspozit v Trnji.

Pašič Janez, farman v Senožečah.

Pokoren Anton, farman v Slavini.

Rudolf Lovro, farman v Vremah.

Silvester Radoslav, pekovski podmojster v Postojni.

Stengl Vatr., trg. družnik v Postojni.

Zagorjan Ivan, kaplan v Senožečah.

Zelen Jožef, posestnik in župan v Senožečah.

Štev. 23.



19. Dekanija: Trnovo. — *Poverjenik: Anton Grašič.*

- |                                      |                                  |
|--------------------------------------|----------------------------------|
| *Brgant Jožef, župnik v Košani.      | Frelj Matej, župnik v Premu.     |
| *Brinšek Ivan, trgovec v Trnovem.    | Jalen Simon, kaplan v Košani.    |
| *Grašič Anton, dekan v Trnovem.      | Kranjec Matija v Trnovem.        |
| *„Leseverein“ v Bistrici.            | Lukanec Jožef, eksp. v Suhorji.  |
| *Ličan Skender, trgovec v Trnovem.   | Sežun Žiga, odgojitelj na Kalcu. |
| *Mlakar Anton, eksposit v Zagorji.   | Škufca Anton, kaplan v Premu.    |
| *Vilhar Miroslav, grajščak na Kalcu. | Virant Janez, kaplan v Trnovem.  |
| Dekleva Ivan, posestnik v Zarečju.   | Zupan Matija v Bistrici.         |
| Drobnič Andrej, župnik v Knežaku.    |                                  |

Štev. 17.

20. Dekanija: Vipava. — *Poverjenik: Jurij Grabrijan.*

- |   |  |
|---|--|
| *Erjavec Matija, kurat v Podkraju.                    | Furlani Ivan, posestnik v Vipavi.        |
| *Gariboldi France, c. k. okr. sodnik v Vipavi.        | Gantar Janko, učitelj na Planini.        |
| *Grabrijan Jurij, kanonik in dekan v Vipavi.          | Goršič Ivan, učitelj v Vipavi.           |
| *Hitl Luka, benef. in glavne šole ravnatelj v Vipavi. | Janža Ivan, kurat v Podvelbu.            |
| *Kavčič France, posest. v Šent-Vidu.                  | Kete Jožef, strojar v Vipavi.            |
| *Koder Matej, kurat v Slapu.                          | Klinar Drag., eksposit v Šturjah.        |
| *Kopitar Mihael, kurat v Rzelju.                      | Košir Jakob, vikarij v Šent-Vidu.        |
| *Lampe Anton, kurat v Gočah.                          | Lekan Janez, posestnik v Vipavi.         |
| *Ložar Gr., dr., bilježnik v Vipavi.                  | Pečar Janez, kurat v Vrhpolji.           |
| *Nakus Jožef, kurat na Planini.                       | Petrič Blaž, kurat v Šturjah.            |
| Ambrožič Blaž, učitelj v Vipavi.                      | Sežun Žiga, dijak v Vipavi.              |
| Barle Jožef, učitelj v Vipavi.                        | Spazzapan Štefan, dr., advokat v Vipavi. |
| Berčič Anton, učitelj na Colu.                        | Stupar Janez, kurat v Budanjah.          |
| Bilec Janez, benef. v Lozicah.                        | Šraj Valentin, kurat v Podragi.          |
| Bratož Gregorij, kupec v Šent-Vidu.                   | Tomažič Janez, kaplan v Vipavi.          |
| Čitalnica kmetijska v Podragi.                        | Uršič Anton iz Podrage.                  |
| Čitalnica narodna v Vipavi.                           | Vidrih Anton, posestnik v Vipavi.        |
| Ditrih Andrej, kupčevalec v Vipavi.                   | Vrtovec Filip, posestnik v Šent-Vidu.    |
| Francelj Štefan, učitelj v Šent-Vidu.                 | Žgur Anton, posestnik v Podragi.         |

Štev. 38.

Štev. ljublj. škofije: ustanovnikov . . .	198
letnikov . . . . .	587
Skupaj . . . . .	785

**Dostavek.**

- Jeločnik Anton, trgovski pomočnik v Ljubljani.  
 Pipan Andrej, bogoslovec v Ljubljani.  
 Olifčič Josip, usnjarski mojster v Zapužah pri Radolici.  
 Šumi France, sladorne tovarne pomočnik v Pešti.

## II. Lavantinska škofija.

### 1. Dekanija: Maribor. — *Poverjenik: Božidar Šinko.*

#### a) Mesto.

- |                                      |                                       |
|--------------------------------------|---------------------------------------|
| *Bohinec Jakob, spiritval.           | Flek Jožef, kaplan.                   |
| *Čitalnica narodna.                  | Hirti Franjo, bogoslovec.             |
| *Dominkuš Ferko, dr., odvetnik.      | Jurkovič France, učit. pripravnik.    |
| *Jedlička Otokar.                    | Klinec Franjo, bogoslovec.            |
| *Knjižnica semeniška.                | Lendišek Mihael, bogoslovec.          |
| *Kovačič Martin, prof. bogoslovja.   | Lilek A., sedmošolec gimn.            |
| *Lipold Janez, dr.                   | Marko Mihael, biljež. koncip.         |
| *Majciger Janez, gimn. prof.         | Miklošič Ivan, učitelj.               |
| *Modrinjak Matija, korar.            | Morič Maks, trg. pomočnik.            |
| *Prelog Matija, dr., zdravnik.       | Napast Davorin, bogoslovec.           |
| *Radej France, dr., c. k. bilježnik. | Orozelj Janez, dr., pravdosr. koncip. |
| *Rapoč France, pravdosr. koncip.     | Pajak Janko, gimn. prof.              |
| *Rupnik Ivan, trgovec.               | Peharec France, c. k. sodn. pristav.  |
| *Srnc Janko, dr., odvetnik.          | Potočin J., trg. pomočnik.            |
| *Simončič France.                    | Rausch Fr., dr.                       |
| *Šinko Božidar, prof. bogosl.        | Stramič France.                       |
| *Škrbec Davorin, bogoslovec.         | Schreiner Enrik, dijak.               |
| *Šuman Josip, gimn. prof.            | Šuta Ropert, bogoslovec.              |
| *Ulaga Josip, dr., bogosl. prof.     | Zarnik Valentin, dr., odv. kandidat.  |
| *Zmazek France, bogoslovec.          | Zemljič Jožef, učitelj.               |
| *Zorčič France, stolni prošt.        | Žičkar Jožef, bogoslovec.             |
| Brđajs Davorin, trgovec.             | Žuža Janez, knezoškof. kaplan.        |
| Duhač Ferd., dr., odvetnik.          |                                       |

#### b) Okolica.

- |  |  |
|--|--|
| *Murko Anton, dekan v Hočah.           | Pavliška Miroslav, trgovec pri sv.     |
| *Trstenjak Jakob, kaplan v Jarenini.   | Lovrenciju v Puščavi.                  |
| *Vrlič France, župnik v Stranica.      | Prnavsl Štefan, župnik v Kamnici.      |
| Burcar Božidar, kapl. pri sv. Marjeti. | Pukšič France, župnik pri sv. Juriji.  |
| Čuček Jožef, dekan v Jarenini.         | Slekovec Jožef, podučitelj v Jarenini. |
| Drobnič Jožef, kaplan v Kamnici.       | Sparovec Andrej, župnik pri sv. Lov-   |
| Fras Jožef, prov. pri sv. Križu.       | rencu na Dravskem polji.               |
| Hrg Lovro, župnik v Lembahu.           | Stoklas Božidar, kaplan v Hočah.       |
| Jurko Janez, podučitelj v Hočah.       |  |
| Kosi Božidar, župnik pri sv. Marjeti.  | Štev. 61.                              |

### 2. Dekanija: Braslovče. — *Poverjenik: Lavoslav Šventner.*

- |                                      |                                     |
|--------------------------------------|-------------------------------------|
| *Balon Anton, župnik v Polzeli.      | Cocej Jernej, kaplan v St. Pavlu.   |
| *Šentak France, pos. na Vranskem.    | Gradišnik L., zdravnik na Vranskem. |
| *Šventner Lavosl., trg. na Vranskem. | Gršak Vincenc, kaplan na Vranskem.  |

Guzaj Arni, kaplan pri sv. Martinu na Paki.

Koren Matija, kaplan v Braslovčah.

Križnik Gašpar, čevljar v Motniku.

Piskar Andrej, mlinar v Motniku.

Pustoslemšek A., učit. v Gomiljskem.

Ramor Janez, kaplan v Braslovčah.

Šorn Gašper, župan v Grajski vasi.

Vovšek Franjo v Braslovčah.

Zupančič Davorin, podučitelj v Gomiljskem.

Štev. 15.

### 3. Dekanija: Bistrica slovenska. — Poverjenik: Jernej Voh.

\*Hajšek Anton, župnik v Makolah.

\*Ratej France, bilježnik v Slovenski Bistrici.

\*Trafenik France, župnik v zgornji Poljskavi.

Cenec Gašpar, župnik pri sv. Martinu.

Hernah Josef, kaplan v Laporji.

Kandut Krištof, župnik v spodnji Poljskavi.

Kmetič Jožef, trgovec v Slovenski Bistrici.

Krušič Jakob, kaplan v Poličanah.

Limavšek P., gostiln. v slov. Bistrici.

Nowotny, c. k. pristav v slov. Bistrici.

Pajmon Anton, kapl. pri sv. Martinu.

Slatinšek A., kaplan v slov. Bistrici.

Stepišnik Lovro, mlinar pri sv. Venčeslavu.

Šmon Anton, župnik v Poličanah.

Voh Jernej, kaplan v slov. Bistrici.

Zajdel France, kaplan v Makolah.

Štev. 16.

### 4. Dekanija: Celje. — Poverjenik: dr. Štefan Kočevar.

\*Bezenšek Jurij, kaplan v Celji.

\*Čitalnica národna v Celji.

\*Janežič Jakob, rudniški uradnik v Grižah.

\*Jeraj Jožef, župnik v Žalcu.

\*Kapus France, trgovec v Celji.

\*Kočevar Št., dr., okrajni zdravnik v Celji.

\*Krušič Ivan, gimn. prof. v Celji.

\*Občina selska v Teharjih.

\*Ogradi France, vikarij v Celji.

\*Podružnica kmetijska v Celji.

\*Sovič Jožef, kaplan v Grižah.

\*Šuc Jožef, kateh. na glavnici v Celji.

\*Topljak Jožef, učitelj v Celji.

\*Vodušek Jožef, opat v Celji.

\*Žuža Ivan, rudniški posestnik v Grižah.

Abiturienti slovenski celjske gimn.

Bitenec Janez, kapuc. mežnar v Celji.

Bobisud Jakob, učitelj v Celji.

Čitalnica v Žavcu.

Jeretin Edvard.

Jesenko Gregor, ranocelnik v Celji.

Jug France, rudn. služ. v Grižah.

Kastelec Janez, tajnik okrožne sodn. v Celji.

Kočevar France, c. k. drž. pravd. namestnik v Celji.

Koderman Filip, učit. v Frankovljah.

Lukažič Janez, ranocelnik v Štorah.

„Maksimilijanum“ v Celji.

Matoh Jožef, župnik v Galiciji.

Pečnik Peter, kaplan na Teharjih.

Ripšl Mavricij, trgovec v Celji.

Rojnik Blaže, šestošolec v Celji.

Roze France, ranocelnik v Vojniku.

Škrta Jožef, župnik pri sv. Miklavžu.

Žnidar Martin, kmetovalec v Celji.

Štev. 34.

### 5. Dekanija: Cerkevce. — Poverjenik: Albert Nagy.

Breznik Anton, podžupnik v Fravhajmu.

Bukvarnica farna v Cerkevcu.

Divjak France, kmet v Fravhajmu.

Drozeg Anton, kaplan v Cerkovcu.  
Kranjec Toma, župan v Fravhajmu.  
Nagy Albert, dekan v Cerkovcu.

Rath France, župnik v Fravhajmu.  
Vindiš Vido, učitelj pri sv. Lovrencu.  
Štev. 8.

**6. Dekanija: Gornji grad. — Poverjenik: Jožef Florijančič.**

\*Lipold Jožef, posestnik v Mozerji.  
\*Šribar Janez, župnik v Ljubnem.  
Blaž Božidar, trgovec v Mozirji.  
Florijančič Jožef, dekan v Gornjem gradu.  
Jerše Fr., uradnik v Gornjem gradu.

Kavčič A., kaplan v Gornjem gradu.  
Krener Janez, prov. pri sv. Frančišku.  
Solčavski Franjo, dijak.  
Skošek Jakob, učitelj v Mozirji.  
Tratnik Janez, kmet pri Novem štiftu.  
Štev. 10.

**7. Dekanija: Sv. Jurij. — 1. poverjenik: Lovro Kramberger.**

Andrašič J., učitelj pri sv. Juriju.  
Bukvarnica farna pri sv. Križu.  
Čurin Jurij, kaplan pri sv. Križu.  
Kralj Janez, kmet v Ilijaševici.  
Kramberger Lovro, župnik pri sv. Križu.

Simončič Jan. Al., kaplan v Kapeli.  
Stranjščak Anton, kurat v Vržejah.  
Šabot Jurij, kaplan pri sv. Križu.  
Zorman Božidar, učitelj pri sv. Juriji.  
Štev. 9.

**2. poverjenik: dr. Anton Klemenčič v Ljutomeru.**

Antolič Ivan, kaplan.  
Božič Anton, posestnik.  
Čitalnica národna.  
Farkaš Janez, zdravnik.  
Globočnik Anton, okr. predstojnik.  
Gomilšek Jožef, sollicitator.  
Huber J. D., knjigar.  
Klemenčič Anton, dr., župnik.  
Kocmut France, c. k. uradnik.

Kukovec Ivan, odvet. koncip.  
Mohorič Ognjeslav, mlinar.  
Mravljak Anton, dr.  
Ploi, dr., odvetnik.  
Rajh Janez, kmet.  
Vojsk Jožef, kaplan.  
Zemljich M., trgovec.

Štev. 16.

**8. Dekanija: Konjice. — Poverjenik: Jožef Rozman.**

\*Knjižnica župna.  
\*Kovač Jožef, kovač v Žrečah.  
\*Modec Janez, kaplan v Prihovi.  
Arlič Janez, župnik v Žrečah.  
Arnuš France, kaplan v Tinjah.  
Erjavec Peter, kaplan v Konjicah.  
Hajšek Jožef, kap. v Šent Jungertu.  
Jaklič Dragotin v Spitaliču.  
Jarič Val., prov. pri sv. Florijanu.  
Kinčič Janez, župnik v Tinjem.

Kolar Vincencij, kaplan v Tinjem.  
Korošec Mihael, kaplan v Konjicah.  
Kunej Janez, župnik v Čadrami.  
Pevec Janez, župnik v Prihovi.  
Pintar France, provizor v Št. Jerneji.  
Pintar Matej, kaplan v Čadrami.  
Šepec Ivan, trg. oprav. v Konjicah.  
Virk Jožef, župnik v Ločah.  
Zabukovšek Gašper, župnik v Žičah.  
Štev. 19.

9. Dekanija: Kozje. — *Poverjenik: France Kosar.*

- |   |   |
|---|---|
| *Kosar France, dekan v Kozjem.            | Kureš Jakob, c. k. sodn. pristav v Kozjem.      |
| *Lapuh Martin, kaplan v Podsredi.         | Mariško Jurij, župnik v Dobji.                  |
| *Slomšek Janez, kaplan v Ulimjah.         | Novak J., začasni ekspoz. na Planini.           |
| Čeh Franjo, učitelj na Dobji.             | Sredenšek Jan., župnik v Podčetrtku.            |
| Dvoršek Anton, župnik v Št. Vidu.         | Trjašek Drag., župnik v Zagorji.                |
| Koren Matija, župnik v Bučah.             | Zevnik Martin, župnik pri sv. Petru pod gorami. |
| Kožar Jožef, posestnik na Velikem kamenu. |   |
| Kragl Martin, župnik v Polji.             | Štev. 14.                                       |

10. Dekanija: Laško. — *Poverjenik: Anton Žuža.*

- |   |   |
|---|---|
| *Arzenšek Matija, žup. v Št. Rupertu.       | Ermeneč France, kaplan na Laškem.         |
| *Gostenčnik Peter, kap. v Trbovljah.        | Kolednik Radoslav, kap. v Trbovljah.      |
| *Gregelj Janez, kap. v Laškem trgu.         | Pečar Jožef, kaplan v Dolu.               |
| *Pirnat Andrej, rudninski uradnik v Golcih. | Prekoršek Gregor, župnik pri sv. Jederti. |
| *Pust France, župan v Trbovljah.            | Rakoše Mihael, kaplan v Laškem trgu.      |
| *Ripšl Dragotin, župnik v Loki.             | Sever Jožef, kaplan v Trbovljah.          |
| *Vrečko Matej, žup. v Jurijkloštru.         | Žnidaršič Urban, zdravnik v Laškem trgu.  |
| *Žuža Anton, dekan v Laškem trgu.           |   |
| Cajhen Janez, kmet v Trbovljah.             | Štev. 17.                                 |
| Elsbacher Andrej, trgovec v Laškem trgu.    |   |

11. Dekanija: Marnberg. — *Poverjenik: Valentin Paar (Marnberg).*

- |                                      |                                       |
|--------------------------------------|---------------------------------------|
| Groskopf Matija, župnik na Breznem.  | Simonič Ivan, župnik pri sv. Ožbaltu. |
| Kapus Anton, c. k. adj. v Marnbergu. | Trampuš Janez, župnik v Soboti.       |
|                                      | Štev. 4.                              |

12. Dekanija: Nova cerkev. — *Poverjenik: Franjo Juvančič.*

- |   |                                     |
|---|-------------------------------------|
| *Vraz Janez, kaplan v Dobrni.           | Klavžar France, kaplan v Št. Joštu. |
| Gajšek Dragotin, kaplan v Dobrni.       | Krtna Matija, kaplan v Vitanji.     |
| Juvančič Franjo, dekan pri Novi cerkvi. | Črnoša Šime, župnik v Črešnjicah.   |
|   | Štev. 6.                            |

13. Dekanija: Ptuj. — *Poverjenik: dr. Janez Vošnjak.*

- |   |   |
|---|---|
| *Meško Jakob, župnik pri sv. Lovrenciju.  | Aleksič Fidel, kaplan in gospodar v Ptuj. |
| *Simonič Janez Al., kaplan pri sv. Marku. | Bezjak Jožef, župnik pri sv. Marku.       |
| *Sorglehner Jožef, kaplan pri sv. Urbanu. | Caf Jurij, beneficijant v Ptuj.           |
|   | Čitalnica v Ptuj.                         |
|   | Čučko Dragotin, kaplan v Ptuj.            |

Frk Matija, beneficijat v Ptuju.  
 Grabar Mihael, župnik pri sv. Urbanu.  
 Gršak Ivan, dr., v Ptuju.  
 Höchtel Drag., c. k. notar v Ptuju.  
 Holc Jakob, župnik v Vurmbergu.  
 Kocuvan Anton, kaplan pri sv. Lovrenciju.

Kolenko Anton, kaplan pri sv. Marku.  
 Kranjec France, župn. pri sv. Marjeti.  
 Kronar Andrej, vikarij v Ptuju.  
 Švajgelj Dragotin, učitelj v Ptuju.  
 Vošnjak Janez, dr., prošt v Ptuju.  
 Vuk Andrej, vikarij v Ptuju.

Štev. 20.

#### 14. Dekanija: Rogatec. — *Poverjenik: Anton Centrih.*

\*Stanjko Anton, kaplan v Rogatecu.  
 \*Wolf Anton, župnik pri sv. Petru na Medved. selu.  
 Burghard J., dr., dež. zdravnik v Slatini.  
 Frelj Anton, župnik pri sv. Križu na Kislj vodi.

Kolarič Jožef, kaplan v Kostrivnici.  
 Plešnik Mihael, kaplan.  
 Polec France, kaplan pri sv. Mihaelu v Žitalah.  
 Stuhec Jožef, duhovnik pri sv. Emi.  
 Žurman Janez, pos. pri sv. Trojici.

Štev. 9.

#### 15. Dekanija: Skale. — *Poverjenik: France Vošnjak.*

Bevec Miha, kmet v Držmirji.  
 Jan France, kaplan v Skalah (p. Wöllan).  
 Križan Henrik, župnik v Št. Janžu v Goricah.

Slomšek Jakob v Držmirji.  
 Vošnjak France, poštar in posestnik v Soštanju.

Štev. 5.

#### 16. Dekanija: Hoče. — *Poverjenik: Lovro Potočnik* (p. sv. Lovrenc pri koroški železnici).

\*Potočnik Lovro, duh. oskrbnik pri D. Mariji v Puščavi.  
 Bralno društvo v Rušah.  
 Čarman France, c. k. vojni kaplan pri D. Mariji.

Korman Jakob, posestnik v Rušah.  
 Košir Janez, kaplan v Rušah.  
 Simonič Janez Ev., kaplan pri sv. Lovrenciju v Puščavi.

Štev. 6.

#### 17. Dekanija: Šmarje. — *Poverjenik: Martin Ivanec.*

\*Hašnik Jožef, župnik pri sv. Jurji.  
 \*Ipavec Gustav, dr., zdravnik pri sv. Jurji.  
 \*Kunej Ivan, kaplan pri sv. Jurji.  
 \*Trstenjak Dav., župnik v Ponkvi.  
 \*Uлага Jožef, župnik v Št. Vidu.  
 \*Vošnjak Jožef, dr., zdrav. v Šmarji.

Dobršek M., obč. tajnik v Št. Jurji.  
 Erjavec Peter, kaplan v Ponkvi.  
 Ivanec Martin, dekan v Šmarji.  
 Jan Ferdinand, kaplan v Šmarji.  
 Tanšek Miha, posestnik v Slivnici.  
 Zdoljšek France, posest. v Ponkvi.

Štev. 12.

## 18. Dekanija v slovenskih Goricah in njena bližina. —

*Poverjenik: Dominik Čolnik.*

- \*Čolnik Dominik, posest. na Drvanji.  
 \*Divjak Jožef, župnik pri sv. Ani.  
 \*Gregorec Lavoslav, dr. bogoslovja, kaplan pri sv. Rupertu.  
 \*Jančar France, kaplan pri Negovi.  
 \*Knez Slavoljub, c. k. bilježnik pri sv. Lenartu.  
 \*Kukovec Josip, kaplan pri sv. Petru.  
 \*Lorenčič Andrej, kaplan pri sv. Ani.  
 Borovnjak Jožef, župnik v Cankovi na Ogerskem.  
 Cvetko Pr., župnik pri sv. Barbari.  
 Čitalnica kmetijska pri sv. Benediktu.  
 Čuček Janez, kmet pri sv. Antonu.  
 Čuček Jožef, odvetnik pri sv. Lenartu.  
 Dolinšek Jožef, bivši župnik pri sv. Juriji.  
 Dominkuš Rajmund, učitelj pri sv. Antonu.  
 Ferk France, kaplan pri sv. Jakobu.  
 Ferk Jožef, učitelj pri sv. Benediktu.  
 Flojs Rihard, knjigovez v Radgoni.  
 Golinar Jožef, župnik pri sv. Mariji snežnici.  
 Gomiljšak Jakob, kaplan v Radgoni.  
 Hanžič Jakob, kaplan pri sv. Križu na Travniku v sekovski škofiji.  
 Hrzič Jožef, kaplan pri sv. Petru.  
 Irgolič Peter, učitelj pri sv. Lenartu.  
 Kamnikar France, trgovec v Radgoni.  
 Klobasa France, žup. pri sv. Antonu.  
 Kolbl Janez, posestnik pri sv. treh Kraljih.  
 Korošec Jakob, kmet pri Kapeli.  
 Košar Matej, kaplan pri sv. Benediktu.  
 Kranjec Martin, učitelj pri sv. Trojici.  
 Kranjec Val., kaplan pri sv. Antonu.  
 Kukovec Miroslav, posest. na Velki.  
 Kurnik Janez, župnik pri sv. Petru.  
 Lorber Henrik, dr. v Cmureku.  
 Lorenčič Andrej, kaplan v Središču.  
 Milošič Miha, župnijski oskrbnik pri sv. Benediktu.  
 Nerad Miha, učitelj pri sv. Trojici.  
 Nedorfer Marko, kaplan pri sv. Petru na Otersbahu.  
 Ornik France, učitelj pri sv. Rupertu.  
 Pavalec Jurij, kaplan v Cmureku v sekovski škofiji.  
 Poljanec Jožef, učitelj v Cmureku v sek. škofiji.  
 Polič o. Bonaventura, kapucin v Dalmaciji.  
 Polič Drag., učitelj pri sv. Ani.  
 Rajšp Alojzij, podučit. v Negovi.  
 Rajšp Matej, učitelj pri sv. Juriji.  
 Rantuša Jurij, kaplan pri sv. Petru pri Radgoni.  
 Repa France, župnik pri sv. Jakobu.  
 Rojko p. Gelazij, žup. franc. pri sv. Trojici.  
 Senekovič Jurij, kmet na Šavnici.  
 Srnc Alojzij, učitelj pri sv. Andrašu.  
 Strah Janez, župnik pri sv. Rupertu.  
 Strah Oroslav, kmet pri sv. Andrašu.  
 Šiftar Jožef, župnik v gornji Lendavi.  
 Šijanec Janez, učitelj pri sv. Barbari blizo Kačjega grada.  
 Šlander Emeran, adjunkt v Radgoni.  
 Šribar Matija, kmet v Zetincih pri Radgoni.  
 Šuen France, učitelj v Negovi.  
 Švarec France, kaplan pri sv. Juriji.  
 Trunk Blaž, kaplan pri sv. Lenartu.  
 Veberič Jožef, kmet v Boračevi pri Kapeli.  
 Velcl Anton, vinogradnik.  
 Vengar Jožef, posestnik na Vukorskem vrhu.  
 Vidovič Ant., učit. pri sv. Benediktu.  
 Vraz Jožef, kaplan pri sv. Barbari blizo Kačjega grada.  
 Zorko Drag., učitelj pri sv. Antonu.

19. Dekanija: Velika nedelja. — *Poverjenik: Gašpar Majhenič.*

\*Majhenič Gašpar, župnik v Ormužu.  
 \*Petovar Ivan, odvetnik v Ormužu.  
 Fric Matijaš, župnik pri sv. Nikolaju.  
 Gajšek Ivan, podžup. pri sv. Nikolaju.  
 Goričan Ferko, usnar pri Veliki nedelji.  
 Gruskovnjak Blaž, biljež. koncip. v Ormužu.  
 Horvat Božidar, krojač v Ormužu.  
 Magdič Anton, dr. v Ormužu.  
 Mavčič Jožef, župnik pri sv. Tomažu.  
 Repič Martin, učitelj pri sv. Nikolaji.  
 Rošker France, podžupnik pri sv. Nikolaji.

Simonič Jožef, župnik v Središču.  
 Sova Blaž, mestni posest. v Ormužu.  
 Stuhec Jurij v Poljenščaku.  
 Šket Davorin, kaplan v Središču.  
 Topljak Fr., župnik pri sv. Lenartu.  
 Vihar Filip, podžupnik pri vseh Svetnikih.  
 Vrbnjak Jožef, kaplan pri Veliki nedelji.  
 Žinko Jožef, podučit. pri sv. Nikolaji.

Štev. 19.

20. Dekanija: Stari trg (slov. Gradec). — *Poverjenik: Anton Jazbec.*

\*Kos Vekoslav, kaplan v Starem trgu pri slov. Gradcu.  
 Jazbec Anton, kaplan v Starem trgu.  
 Kajtna Rajko, kaplan pri sv. Janžu.  
 Pustinec Anton, mlinar v Št. Vidu.

Rutnik Rajko, mlinarski pomočnik v Št. Vidu.  
 Vivod Jožef, mlinar v Št. Vidu.  
 Walter Franjo, kaplan v Št. Ilu.  
 Štev. 7.

21. Dekanija: Videm. — *Poverjenik: Franjo Mikuš.*

\*Holinger Neža, gospá posestnica v Brežicah.  
 \*Lenček Alojzij, posest. na Blanici.  
 \*Masten Jožef, kaplan v Koprivnici.  
 \*Mikuš Franjo, župnik v Brežicah.  
 \*Srebre Gvidon, dr., odv. v Brežicah.  
 \*Zevnik Martin, pos. v Malem vrhu.  
 Glavna šola za šolska darila v Brežicah (plačano do 1870. l.).  
 Janežič Janez, posestnik v Brežicah.

Jozek Ljudevit, c. k. okraj. glavar v Brežicah.  
 Planinšek Jakob, kaplan v Artiču.  
 Rajec Anton, dekan v Vidmu.  
 Ramor Ferdinand, župnik v Pišecah.  
 Tanšek Ivan, odv. pisar v Brežicah.  
 Turin Jožef, kaplan v Brežicah.  
 Vrabelj Janez, kap. v Reichenbergu.

Štev. 15.

22. Dekanija: Vuzenica. — *Poverjenik: Anton Galuf.*

\*Držečnik L., Vinsčakov v Ribnici.  
 \*Mraz Tomaž, župnik pri sv. Lovrenciji v Vuherjih.  
 \*Repič Andrej, proviz. pri sv. Antonu na Pohorji.

Galuf Anton, dekan v Vuzenici.  
 Ozvald Janez, posestnik v Ribnici.  
 Pignar France, kaplan v Vuzenici  
 Štev. 6.



### 23. Dekanija: Zavrče. — *Poverjenik: Božidar Raič.*

- |   |   |
|---|---|
| *Arnoš France, kaplan v Leskovcu.               | *Trampuš Ivan, kaplan v Zavrčah.              |
| *Hirtiš Ben., kaplan pri sv. Trojici.           | *Vučnik France, učit. pri sv. Barbari.        |
| *Kancler Pavel, žup. pri sv. Trojici.           | Hrzič Ivan, duhoven v pokoji pri sv. Barbari. |
| *Mlinarič Jožef, župnik v Leskovcu.             | Knjižnica učiteljska pri sv. Barbari.         |
| *Petanjek Lav., kap. pri sv. Trojici.           | Senjur Dragotin, dr. v Gradu.                 |
| *Raič Božidar, kap. pri sv. Barbari.            | Stuhec Marko, kaplan v Leskovcu.              |
| *Rejsinger France, posestnik in trg. v Dobravi. | Vidovič Anton pri sv. Barbari.                |
| *Sovič Aleks., kaplan v Št. Vidu.               | Zadravec Jožef, kapl. pri sv. Barbari.        |
| *Stranjšak Dav., župnik v Zavrčah.              | Štev. 17.                                     |

Število lavantinske škofije 104 + 304 = 408.

## III. Krška škofija.

### 1. Dekanija: Celovec. — *Poverjenik: Šimen Janežič.*

- |   |  |
|---|--|
| *Čitalnica národna.                                   | Marinič Janez Ev., župnik v Lipi.                        |
| *Einspieler Andrej, realke prof.                      | Nemec Jurij, kmet in srenjski svetovalec v Kotmari vasi. |
| *Janežič Evgen, sin † g. Antona Janežiča, profesorja. | Pesjak France, trg. opravnik.                            |
| *Šervicelj Matej, knezoškof. kaplan.                  | Pintar Peter Zelanov na Strmiču.                         |
| Čare Peter, župnik v Porečah.                         | Poljak Gvidon, trg. knjigovodja.                         |
| Dirnwirt Dragotin, spiritval.                         | Robida p. Drag., prednik benedikt. samostana.            |
| Einspieler Lambert, knezošk. tajnik.                  | Somer Gregor, normalke učitelj.                          |
| Fric G.   | Stökl Šimen, fajm. pri sv. Lenartu.                      |
| Janežič Šimen, poročnik v Celovcu.                    | Šašelj Martin, nunski spovednik.                         |
| Janežič Valentin, dr., reg. zdravnik v Brašovcu.      | Šuster Janez, kaplan v Grabstajnu.                       |
| Krainc Ivan, uradnik v Celovcu.                       | Wieser Andrej, mestni kaplan.                            |
| Lesjak Valentin, župnik v Dvoru.                      | Zupan Janez, trg. pomočnik.                              |
|   | Štev. 24.  |

### 2. Dekanija: Dobrlaves. — Škrjanec Anton, duh. pri sv. Kancijanu.

### 3. Jezero (p. Kapel). — *Poverjenik: Štefan Vrankar.*

- |   |                                      |
|---|--------------------------------------|
| Božič Ivan, zasebnik v Kortah p. Kapel. | Muri Peter, posest. pri sv. Ožbaltu. |
| Čitalnica v Kapli.                      | Roblek Ožbalt, posestnik na Jezeru.  |
| Kenda Štefan, župnik v Železni Kapli.   | Vrankar Štefan, župnik na Jezeru.    |
|   | Štev. 6.                             |

### 4. Dekanija: Pliberk (Bleiburg). — *Poverjenik: Lovro Serajnik.*

- |                                    |                                   |
|------------------------------------|-----------------------------------|
| Bergman Val., župnik pri Fari.     | Leskovar Jožef, župnik v Svabeku. |
| Kikel Toma, kaplan v Pliberci.     | Serajnik Lovro, dekan v Pliberci. |
| Kolenik Valentin, kmet v Pliberci. | Žrjav Matej, kaplan pri fari.     |
| Laknar Janez, župnik v Koprivnici. | Štev. 7.                          |

5. Sv. Pavel. — *Poverjenik: Pirec o. Franjo Sal.*

\*Pirec o. Franjo Sal., benedikt. Venedig p. Herman, gimn. prof.  
 Koderman p. Rihard, gimn. prof. Vertot Janez Nep., fajmošter pri sv.  
 Mlakar p. Maksim, sam. dohodničar. Juriji.  
 Puhar Viktor, farm. v Libeličah. Štev. 6.

## 6. Dekanija: Tinje (Tainach, pošt. Velikovec). —

*Poverjenik: Jakob Westermayer.*

Čibašek J., farni oskrb. v Medgorjah. Westermayer Jakob, inf. prošt in  
 Drobilnik Jurij, orglar v Medgorjah. dekan v Tinjah.  
 Rupp France, kaplan v Tinjah. Štev. 4.

7. Dekanija: Velikovec. — *Poverjenik: Andrej Alijančič.*

\*Pavlič Valentin, dr., advokat. Miljar Pavel, kanonik.  
 Alijančič Andrej, dekan. Torkar Matija, kanonik.  
 Krofič Mihael, fajmošter. Štev. 5.

8. Dekanija: Zila (spodnja). — *Poverjenik: dr. Jernej Levičnik.*

Levičnik Jernej, dr., dekan. Ožgan France, župnik pri sv. Štefanu.

## 9. Belak. — Ambrož Matija, kaplan. — Moro-va Antonija, gospá.

## 10. Borovlje (p. Unterbergen). — Soršak Matej.

## 11. Domačale (Damschach, p. Belak). — Zabltnik Ivan, provizor.

## 12. Glinje (p. Unterbergen). — Sablačan Lovro, mizar.

## 13. Prekorče. — Božič Valentin, župnik.

## 14. Sovodnje (Gmünd). — \*Hraševce France, okr. načelnik.

## 15. Žabnica. — Ferčnik Lambert, fajmošter.

Število krške škofije  $7 + 56 = 63$ .

## IV. Goriška nadškofija.

1. Gorica in njena okolica. — *Poverjenik: Andrej Marušič.*

\*Golmair Andrej, dr., knez in nadškof. \*Kocijančič Štefan, bogosl. prof.  
 \*Bensa Štefan, nadškof. kancelar. \*Knjižnica bogoslovskega semenišča.  
 \*Budal Bernard. \*Marušič Andrej, gimn. prof.  
 \*Globočnik Janez, nadškof. tajnik. \*Tonkli Jožef, dr., advokat.  
 \*Hrast Janez, dr., vodja v semenišču. Čeh br. Viktorin, bogoslovec na  
 \*Kavčič Josip, c. k. pristav v Gorici. Kostanjevici.  
 \*Klodič Anton, c. k. deželni šolski Čitalnica v Solkanu.  
 svetovalec in nadzornik. Furlani Jožef, kaplan cesarjeviča  
 \*C. k. knjižnica. Napoleona v Villa Vicentino.

Goljevšček France, šestošolec.  
Jereb br. Romuald, klerik na Ko-  
stanjevici.

Kafol Štefan, cerkveni računar.  
Komel Andrej, c. k. nadporočnik za  
čitalnico v Solkanu.

Mašera Jožef, vikarij v Št. Mavru.  
Pavletič And., vodja pri gluhomemih.  
Pavlin Jožef, kmet v Vrtojbi.

Pirec Matej, stolne cerkve vikarij.  
Povše France, učitelj kmet. šole v  
Gorici.

Rutar Lovro, vikarij v Čepovanu.  
Skočir Jožef, kaplan v Podmevcu.  
Šusteršič br. Bogdan, klerik na Ko-  
stanjevici.

Vales Marko, kaplan v Prevačini.  
Velikonja Janez, spoved. na sv. Gori.  
Štev. 29.

## 2. Dekanija: Bovec. — *Poverjenik: Andrej Leban.*

Flander Anton, vikarij v Srpencih.  
Hvalica Anton, vikarij v Logu.  
Kobal Peter, vikarij na Sedlu.  
Leban Andrej, previdnik v Soči.  
Likar Janez, kaplan v Bovcu.

Makarović Andrej, vikarij v Trnovi.  
Peternel Jurij, kaplan v Bovcu.  
Pipan Anton, kaplan v Srpencih.

Štev. 8.

## 3. Dekanija: Cirkno. — *Poverjenik: Jožef Jeram.*

Čitalnica narodna v Cirknem.  
Jeram Jožef, dekan.  
Jereb Joahim, vikarij v Oreheku.  
Kacin Andrej, župnik v Šerebljah.  
Kristan Lovro, vikarij v Otaležu.

Seljak Anton, vikarij v Novakih.  
Strukelj Miha, kaplan v Cirknem.  
Trepal Anton, kaplan v Cirknem.  
Wester Janez, kaplan.

Štev. 9.

## 4. Dekanija: Črnice (p. Ajdovščina). — *Poverjenik: Juh Andrej.*

\*Čitalnica narodna v Ajdovščini.  
Gabršček Šimen, kap. pri sv. Križu.  
Juh Andrej, kaplan v Črnicah.  
Logar Jakob, župnik pri sv. Križu.  
Rejec Janez, vikarij v Šent Tomažu.

Rjavec Blaž, župnik v Batujah.  
Samostan kapucinski pri sv. Križu.  
Sfiligoj Anton, vikarij v Lokavcu.  
Vodopivec Janez, trg. v Kamnji.  
Štev. 9.

## 5. Gradiška: — Bizjak Jakob, duh. oskrbnik v kaznilnici.

## 6. Dekanija: Kanal. — *Poverjenik: Andrej Wolf.*

\*Wolf Andrej, dekan.  
\*Wolf Ivan, podružnik.  
Čitalnica narodna.  
Graf Tomaž, c. k. sodnik.  
Ivančič Jožef, notar.  
Juh Janez, vikarij v Lokovicu.  
Kragelj Jožef, kaplan.

Lukežič Janez, duh. pom. v Ročini.  
Namar France, žandarem v Dalmaciji.  
Nanutti Antonin, koperator v Kanali.  
Širca Janez, podučitelj.  
Ukmar Anton, vikarij Marija-Celjski.  
Vuga Andrej, vikarij v Kali.  
Štev. 13.

## 7. Dekanija: Komen. — *Poverjenik: France Šitar.*

Črv Janez, duh. pom. v Rihenbergu.  
Fagavel Štefan, duh. pom. v Šmarjah.

Mozetič Štefan, kaplan v Komenu.  
Makuc Anton, vikarij v Kobiljiglavci.

Orel Lipe, posestnik v Šmarjah.  
 Pipan Jožef, vikarij v Vojsčici.  
 Rudež Jožef, posest. v Kobiljiglavci.

Sitar France, duh. pom. v Štanjelu.  
 Vuga Peter, kaplan v Štjaku.  
 Štev. 9.

### 7. Dekanija: Tomin. — *Poverjenik: Doliak Jakob.*

\*Čitalnica narodna v Tominu.  
 \*Winkler Andrej, c. k. okrajni glav-  
 var v Tominu.  
 Bevek Janez, vikarij v Grahovu.  
 Brežan Jožef, adm. v Št. Vidski gori.  
 Burger Martin, cerkov. v Nemški Ruti.  
 Doliak Jakob, dekan v Tominu.  
 Gaberšček Janez, trgovec v Tominu.  
 Golja Jožef, kaplan v Volčah.  
 Gregorič Anton, vikarij v Libušini.  
 Kramar Filip, župnik v Nemški Ruti.

Krkoč Štefan, kaplan v Podmevcu.  
 Kustrin Janez v spodnji Tribuši.  
 Lazar Anton, vikarij v Obloki.  
 Leban Ivan, kaplan v Idriji pri Bači.  
 Močnik Luka, odv. v Stržišču.  
 Pencin Drag., kaplan v Tominu.  
 Pervanje Martin, kaplan v Tominu.  
 Rutar Anton, župnik v Volčah.  
 Rutar Tomaž, župnik pri sv. Luciji.  
 Smrekar France, kaplan v Libušini.  
 Uršič Anton, trgovec v Kaboridu.  
 Štev. 21.

Število v Goriški škofiji 17 + 82 = 99.

## V. Tržaška škofija.

### 1. Trst in njegova okolica. — *Poverjenik: Slav. Čitalnica.*

\* Legat Jernej, dr., škof.  
 \* Bučar France, trgovec.  
 \* Cegnar Franjo, viši telegrafist.  
 \* Čižman Anton, naut. akad. prof.  
 \* Čitalnica narodna.  
 \* Fegec Franjo, tajnik.  
 \* Gorup Jožef, veliki trgovec.  
 \* Kastelec France, trgovec.  
 \* Komar Vekoslav, urad. dež. glavne  
 blagajnice.  
 \* Krsnik Ferko, trgovec.  
 \* Lavtmann Janez, trgovec.  
 \* Pertot Janez, posestnik v Barkoli.  
 \* Pleteršnik Maks, gimn. profesor.  
 \* Podobnik Janez, poštni uradnik.  
 \* Sorč Edvard, trgovec.  
 \* Schweiger Jurij, polic. komisar.  
 \* Valentinčič L., poštni uradnik.

\* Zorman Jož., župnik v Katinari.  
 \* Žvanut Matija, trgov. pomočnik.  
 Bartl Jožef, kaplan pri sv. Ivanu.  
 Bostijančič Ant., žup. pri sv. Ivanu.  
 Čitalnica v Rojani.  
 Gnjezda Franjo, katehet.  
 Godina Jožef, finančni komisar.  
 Jančar Jožef, učitelj v Katinari.  
 Kalac Anton, dijak na nemški gimn.  
 Legat Jan. Nep., katehet dekl. šole  
 in škofov tajnik.  
 Remeč Fr., koop. pri nov. sv. Antonu.  
 Sila Matija, kaplan pri sv. Jakobi.  
 Stavadahar Ferd., gimn. katehet.  
 Šust Jan., dr., bogosl. profesor in  
 škofov kancelar.  
 Vesel Jožef, tehtovec v c. k. dogani.  
 Št. 32.

### 2. Dekanija: Dolina. — *Poverjenik: Jurij Jan.*

\* Jan Jurij, dekan v Dolini.  
 \* Notar Tone, duh. pom. v Brezovici.  
 \* Vovk Ivan, župnik na Divači.

Fink Jožef, kaplan v Podgorji.  
 Košic Mart., učitelj v Brezovici.  
 Metlika Anton, trgovec na Klancu.

Pavli Lojze, kaplan v Borštu.	Šubec Prim., kaplan v Rodiku.
Rekar Janez, kaplan v Barki.	Švet Ivan, kaplan v Dolini.
Rupnik Jožef, duhoven na Klanecu.	Vode Jožef, kaplan v Boljuncu.
Sancin Jožef, kaplan v Boljzetu.	Št. 13.

### 3. Dekanija: Jelšane. — *Poverjenik: Valentin Pušavec.*

* Šinkovec Jožef, farman v Munah.	Pleše Jožef, trgovec v Jelšanah.
Africh Gregorij v Jelšanah.	Pirec Srečan, učitelj v Jelšanah.
Brenceljnik Jan., farman v Hrušici.	Poklukar Martin, župnik v Vodicach.
Čitalnica v Jelšanah.	Princ Jožef, farman v Člani.
Dobravec Mih., kaplan v Hrušici.	Pušavec Valentin, dekan v Jelšanah.
Gnjezda Janez, učitelj v Podgrajah.	Sovinč Anton, vikarij v Podgrajah.
Klemenec France, kaplan v Hrušici.	Teran France, kaplan v Staradi.
Mazek Karol, kaplan v Jelšanah.	Vesel Ivan, kaplan v Jelšanah.
Nedeljska šola v Munah.	Št. 17.

### 4. Dekanija: Tomaj. — *Poverjenik: Jernej Brence.*

* Brtoncelj Gašpar, kurat v Avberu.	Kocijan Jak., duh. v Storzah.
* Črne Anton, posestnik v Tomaju.	Skopo, čitalnica, (plačuje g. dr. Orel v Ljubljani.)
Brence Jernej, duh. v Dutovljah.	Treven Jan., farman v Repentabru.
Črne Jan., kaplan v Sežani.	Ukmar Ant., dekan v Tomaju.
Dutovlje vaška knjižnica (plačuje g. Tavčar v Ljubljani.)	Štev. 9.

### 5. Dekanija: Prosek. — *Poverjenik: Ivan Nabrgoj.*

Gorjub Ivan, pek in posestnik.	Nabrgoj Ivan, župnik in posestnik.
Milič Gregor, posestnik.	

### 6. Dekanija: Kastav. — *Poverjenik: Jakob Volčič.*

* Volčič Jakob, kaplan.	Kosec Franjo, Sav. kaplan v Beršecu.
Čitalnica narodna.	

### 7. Koper. — *Poverjenik: France Ravnik.*

Beniger Ant., opravnik vžitnine.	Matjan Valentin.
Ravnik Fr., učitelj jugoslov. jezikov.	

8. Pazin (Pizino): Pfeifer o. Milko. gimn. profesor.

9. Opatija (p. Voloska): Logar Franjo, kaplan.

10. Borut (p. Bogliuno, Istra): Sajevec Jakob, kurat.

11. Lindar (p. Pazin, Istra): Fabris Anton v Lindaru.

12. Nabrezina (Dovin): Cvek Lavoslav, učitelj.

13. Predloka (Ospos): Rogač Tone, kaplan.

Število tržaške škofije 26 + 60 = 86.

## VI. Sekovska škofija.

### 1. Admont. — *Poverjenik: Pivec o. Maksimilijan.*

* Lajh o. Korbinian	Slemenik Valentin.
* Matevžič o. Eginard.	Šlander o. Emeran.
* Pivec o. Maksimilijan.	Švare o. Alknin, kaplan.
* Vagaja o. Rudolf.	Trček o. Egidij.
Rešek o. Enrik, bogosl. profesor.	Štev. 9.

### 2. Gradec. — *Poverjenik: dr. Jožef Muršec.*

* Ipavec Benj., dr., zdravnik.	Pintarič France, kaplan v Vildonu.
* Krek Greg., dr., prof. slav. slov. na vseučilišču.	Polak P. Alojzij, minorit. prokurator.
* Kuralt Ivan, absol. pravoslovec.	Polič Drag., župnik v gradj. bolnici.
* Melé Jan., dr., više sod. svetnik.	Poznik France, tehnik.
* Muršec Jožef, dr., realk. profes.	Rebec France, gimn. pripravnik.
* Švajger Gabriel, gvardijan minorit. samostana.	Regula France, odvet. koncip.
* Valenčak Martin, c. k. gimnaz. profesor.	Robič Mat., dr., bogosl. profesor.
Del Negro Mavrici, više sod. svetnik.	Sarnec Franc., mestjan.
Dreisiebner Jož., dekan Vildonski.	„Slovenija“, društvo.
Herrman M., c. k. sodnik in dež. odb.	Stanonik Jož. dr., bogosl. profesor na vseučilišču.
Kocijančič Alojzij, kamnosek.	Šlik Jož., župnik pri sv. Margeti na Rabi.
Kopač J., dr., prof. v pokoju.	Šubic Simon, dr., profesor trgovske akademije.
Kovačič J., župnik v Feldbach-u.	Vrbnjak Jož., kurat v dež. bolnici.
Lupšina, ravnatelj v zastavnici.	Wallner Peter, niž. realke katehet.
Misia Jak., dr., knezošk. tajnik.	Zamuda Franc, knjigovodja v hranilnici.
Paltauf Jak., župnik v pokoji.	
Petelin J., magistr. blagajnik.	Štev. 32.

### 3. Vorau: Kramberger Feliks, kanonik.

4. Graden (p. Köflach): Kolenko Jožef, župnik.

5. Grafendorf (p. Hartberg): Molj Leopold, kaplan.

6. Hitzendorf (p. Gradec): Žunko Josip, kaplan.

7. Leoben: Ravnikar Ljudevit, c. k. drž. pravniki namestnik.

8. Mödling: Robič Valentin, zasobni uradnik.

9. Murau: Špec Dragotin, c. k. davk. preglednik.

Število sekovske škofije  $11 + 37 = 48$ .

## VII. Udje raznih škofj.

(Kraji v abecednem redu.)

1. Aleksandrija: \*Bušič Jožef, poštni vodja.

2. Bela cerkev (Weisskirchen, Banat): Krajnc Ciril.

3. Bisag (p. Breznica pri Varaždinu): Vojska Lavoslav, župnik.

### 4. Belotinci (Prekmurje):

Kocuvan Bertolan, učitelj v Iža- Murkovič Janko, učitelj.  
koveih. Zemljč Stefan, kaplan.

Kovačič Marko, župn. v Črenševcih. Žižek Marko, župnik.

5. Bolcano (Botzen): Krištof Ferd., oskrbnik križanskega reda.

6. Czegled: Žimnec Dragotin, inženir pri železnici (Theissbahn).

7. Dijakovar: \*Strossmayer J. Juraj, škof.

### 8. Dunaj.

\* Cigale Matej, c. k. minist. tajnik. Kulavec Jan., dr., dvorni kapelan  
\* Dolenec Matija, dr., advokat. in vodja viših bogoslovskih véd  
\* Klun Vinc. Ferer., svétnik dvorni. v Avguštineji.

\* Lipold France, pravdnik. Gruntnar Nace, pravoslovec.

\* Melzer Rajmund, dr., vodja boln. Jamnik Matija, modroslovec.

\* Miklošič pl. France, profesor na Levstik France, pisatelj.

vseučilišču. Novak Matija, modroslovec.

\* Napret Teodor, dvorni svétnik pri Ogrinec Jožef, modroslovec.

najvišji sodnji. Röthel Matija, pravoslovec.

\* Srnee Jožef, pravdnik. Tosi Jožef, dr., profes. bogoslovja.

\* Steiner Janez, dr., advokat. Wiest Viktor, financ. konc. v minist.

\* Turner Pavel, slušatelj na vse- oddelku.  
učilišču. Zaplotnik Radovoj modroslovec.

Jevnikar Jakob, oficijal pri polic. Zelenik Jurij, absolv. modroslovec.  
ministerstvu. Štev. 22.

9. Galicija: Preiss Malica roj. Gregoračeva.

10. Gutenstein (p. Wiener-Neustadt): Avšič br. Manuct M. v servit-  
skem samostanu na „Mariahilfberg“.

11. Hallstadt: Krišnička Dragotin, računo-vodja pri c. kr. rudn. upravi.

12. Levov: \*Chocholovšek Emanvel, zemljemerec.

13. Neunkirchen (p. na južni železnici): \*Pinežič Viktor, kaplan.

### 14. Osek:

\*Stare Josip, gimn. profesor.

Kodrič Andrej, gimn. profesor.

Hrzič Anton, gimn. profesor.

Stražimir Franjo, lekarski pomočnik.

Jeras Josip, kr. inženir.

15. **Permani:** Pezdíč Miha, poštni opravnik.

16. **St. Peterburg:** Lamansky Vladimir grof Zvonović.

17. **Poreč:** \*Dobriła Jurij, dr., biškup.

18. **Pulje:** \*Sušnik Gašpar, stotnik avditor.

19. **Promontura (p. Pola):** \*Mrgolič Ivan Živko, duhovnik.

20. **Reka. — Poverjenik: Blaž France.**

* Blaž France, trgovec.	Komel Mihael, gl. šole učitelj.
* Jenko Skender, trg. opravnik.	Markovič Ivan, realk. vodja.
* Mazek Anton, gimn. profesor.	Matevžič Mih., gl. šole učitelj.
* Mazuranič Ant., gimn. ravnatelj.	Slamnik Ljudovik, gimn. profesor.
Barčič Erazem, dr.	Valon Jožef, sudb. pristav.
Čičigoj Jakob, gimn. profesor.	Vodopivec France, realke profesor.
Derencin Marian, dr.	Žakelj Miroslav, gimn. profesor.
Fiamin Ivan, dr., kanonik i župnik.	
Galicija Andrej, nadzornik finančne straže.	Št. 16.

21. **Samobor:** Vuga br. Aleš, samostanski krojač.

22. **Sisek:** Pavlica Stevo, trgovec.

23. **Stridava (p. Stridau):** Luci Anton, kaplan.

24. **Terezina (Teresienstadt):** Tomše Janez, vojni kurat.

25. **Trident:** \*Pribošič Janez, vojaški duhovnik.

26. **Trsat:** Merk o. Sofronij. — Zihel o. Lenart, vikarij. — Knjižnica o. o. frančiškanov.

27. **Varazdin:**

*Bradaška Franjo, gimn. vodja.	Žepič Sebast., gimn. profesor.
Valjavec Matija, gimn. profesor.	Gostiša Andrej, kr. sodn. predsednik.

28. **Zader:** Tisen Jožef, e. k. major.

29. **Zagreb: — Poverjenik: Franjo Erjavec.**

*Concilija Ivan, trgovec.	*Vošnjak Mihael, železn. predstojnik.
*Jelovšek Mart., realk. profesor.	*Weber Adolf, gimn. ravnatelj.
*Kopač Jož., dr., odv. koncip.	*Zoričič Peter, realk. profesor.
*Kos Anton, pravdnik.	Begna Franjo, pristožnik kr. sud-benega stola.
*Košiček Ubaldo, mestni kaplan.	Brezlauer Josip, račun. oficijal.
*Vaučas Aleks, dr., zdravnik.	



Brusina Spiro, muzejski pristav.	Pagon Anton, račun. uradnik.
Bučar Josip, računarski oficijal.	Oblak France, račun. uradnik.
Erjavec France, realke profesor.	Stožir Ivan, prof. kr. vélike realke.
Gnjezda Anton, trgovec.	Šuler Franjo, učitelj.
Hrgešič Iv., pristav. kod. sudb. stola.	Tušek Ivan, realke profesor.
Jenko Edm., c. k. satnik 53. polkovn.	Vakanovič Jaroslav, sudb. pristav.
Klauser M., črkostavec.	Velikanje Anton, pravosred. koncip.
Kočevar Ferdo, račun. uradnik.	Vidrič Lovro, dr. prava.
Lipež Viktor, realke profesor.	Vranjicani Anton, iztražni sudac pri
Macun Ivan, gimn. profesor.	kr. sudb. stolu.
Mešič Matija, profesor.	Weis Franjo, kavarnar.
Mrazovič Ladislav, pravnik.	Št. 34.
Novak Josip, vrhovni blagajnik.	Število vseh 31 + 83 = 114.

### Dostavek:

- Hacin Štefan v Cerkljah (dek. Kranj).  
 Veber Gašpar, kmet v Lokarjah, (štaj. Šmarje).  
 Novak Bogoslav, dijak v Celji.  
 Sinkovič Davorin, „ „  
 Gregorič Šimen, kaplan v Koboridu.  
 Hvalica Anton, vikarij v Dražnici.  
 Jereb Matej, provizor v Dražgošah.  
 1826 Schöpf Jožef, župnik v Rodiku.

### V djanjski zvezi književne vzajemnosti je Matica:

1. Z Matico dalmatinsko v Zadru od 1864. l.
2. „ slovaško v Turčijanskem sv. Martinu od 1864. l.
3. „ srbsko v Novem sadu od 1864. l.
4. „ gališko-rusko v Levovu od 1865. l.
5. „ ilirsko v Zagrebu od 1866 l.
6. „ česko v Pragi od 1866. l.
7. Z Besedo umetniško v Pragi od 1866. l.
8. Z Društvom (spolekom) pravniskim v Pragi od 1866. l.
9. Z Družbo sv. Mohora v Celovcu od 1866. l.
10. Z Društvom anthropologiškim v Moskvi od 1866. l.
11. Z Akademijo carsko v St. Peterburgu od 1866. l.
12. S Smithsonovo ustanovo (Smithsonian Institution) v Washingtonu.
13. Z Akademijo jugoslovansko v Zagrebu od 1867. l.\*)
14. S srbskim učenim društvom v Belem gradu od 1868. l.

\*) Njenemu predstojništvu pošiljajo se po trije iztisi vsake knjige: eden akademjski knjižnici, dva pa, da ju slavno predstojništvo po dr. J. Muršičevi želji razdeljuje najizvrstnejšima slovenskima akademikoma, dokler ni vseučilišča v Zagrebu.

15. Z moravsko Matico v Brnu od 1869. l.
16. Z občestvom za izdavanje narodnih spominkov v Vilni od 1869 l.
17. Z gosp. Louis Legerjem, profesorjem slovanske literature v Parizu 1869. l.
18. Z Rumjencovsko muzejo v Moskvi od 1869. l.
19. S knjižnico slavjanskega komiteta v Moskvi od 1869. l.
20. Z imperatorskim ruskim geografičkim občestvom v Sank Peterburgu od 1869. l.
21. Z Društvom sv. Jeronima v Zagrebu od 1869. l.
22. Z občestvom sv. Vasilija Vélikega v Ungvaru od 1870. l.
23. S prvim društvom Gabelsberger-jevih stenografov v Pragi od 1870. l.

### Matica svoje knjige daruje:

1. Slavni c. k. pravdniji v Ljubljani za kaznilnice (po 3 iztise).
2. Slavni c. k. nadpravdniji v Trstu za knjižnice primorskih kaznilnic (po 2 iztisa).
3. Slavni c. k. okrožni sodnji v Gorici za knjižnico ondašnje kaznilnice. (po 1 iztis).
4. Slavni čitalnici v S. Francesco v Kaliforniji od 1869. l. (po 1 iztis).
5. C. kr. baron Kuhnoveemu polku št. 17 od 1869. l. (po 1 iztis).
6. Slav. deželnemu odboru v Ljubljani za posilno delalnico od 1869. l.
7. Sl. katoliški družbi v Ljubljani za knjižnico od 1869. l. (po 1 iztis).

## I.

### Konečni pregled Matičinih družbenikov.

	ustanov- nikov	letnikov	skupaj
I. Ljubljanska škofija . . . . .	198	587	785
II. Lavantinska „ . . . . .	104	304	408
III. Krška „ . . . . .	7	56	63
IV. Goriška nadškofija . . . . .	17	82	99
V. Tržaška škofija . . . . .	26	60	86
VI. Sekovska „ . . . . .	11	37	48
VII. drugi kraji . . . . .	31	83	114
	394	1209	1603

## II.

### Statistični pregled od Matičinega začetka.

M a t i c a									
od začetka to je 4. feb. 1864. leta do	i m e l a j e				s m e l a j e		p o t r o š i l a		
	usta- novni- kov	letni- kov	skupaj	premoženja		potrošiti		pa je	
				gld.	kr.	gld.	kr.	gld.	kr.
1. jan. 1865	334	378	712	7679	22	823	06	1065	44
1. julija 1866	370	371	971	23039	60	3152	57	1191	68
1. julija 1867	385	815	1200	27765	53 1/2	2960	76	2747	46 1/2
1. julija 1868	388	998	1386	27765 3475 31240	53 1/2	3358	90	1495	73 1/2
1. julija 1869	392	1078	1470	41132	18	3769	50	2824	18
1. julija 1870	394	1209	1603	42795	02 1/2	3650	34	6008	34
Skupaj .						17715	13	15332	74
Po odbitih stroških .						15332	74		
torej se iz sedanjega imetka sme potrošiti za izdavanje knjig (glej opombo v računu) .						2382	39		

# Matični udje v abecednem redu.

## A. Ustanovniki.

(Tukaj \* pomenja, da ustanovnik še ni doplačal ustanovnine; številka pa kaže stran, na kateri je tiskana dekanija, v kateri dobi letošnje knjige.)

Arce Rajmund . . . . .	25	* Čitalnica v Tominu . . . . .	47
* Arnoš France . . . . .	44	* " v Trstu . . . . .	47
Arzenšek Matija . . . . .	40	* Čičman Anton . . . . .	47
Auer Jurij . . . . .	25	Čolnik Dominik . . . . .	42
		Črne Anton . . . . .	48
* Babnik Janez . . . . .	32		
Balon Anton . . . . .	37	Debeljakova rojst. hiša . . . . .	28
Barbo grof, Jožef . . . . .	31	Debevec Jožef . . . . .	25
Bartol Baltazar . . . . .	34	* Divjak Jožef . . . . .	42
Bensa Stefan . . . . .	45	Dobrila Jurij . . . . .	51
Bezenšek Jurij . . . . .	38	* Dolenc Henrik, dr. . . . .	35
Blaznik Jožef . . . . .	25	Dolenc Janez . . . . .	28
Blaž France . . . . .	51	Dolenc Matija . . . . .	50
Bleiweis Dragotin, dr. . . . .	25	* Dolenc Ljudovit . . . . .	35
Bleiweis Jan., dr. . . . .	25	* Dolinar France . . . . .	28
Bohinec Jakob . . . . .	37	Dominkuš Ferdinand . . . . .	37
Bolè Davorin . . . . .	25	Dreo Aleksander . . . . .	25
Boner Jožef . . . . .	34	Držecnik Luka . . . . .	43
Bradaška Franjo . . . . .	51		
Brgant Jožef . . . . .	36	Eger Rozalija . . . . .	25
* Brinšek Ivan . . . . .	36	Einspieler Andrej . . . . .	44
Brnik Lovro . . . . .	30	Erjavec Matija . . . . .	36
Brolih Matija . . . . .	31		
* Brtoncelj Gaspar . . . . .	48	* Fabijan Janez . . . . .	25
* Bučar Franjo . . . . .	47	* Fegec France . . . . .	47
Bučar Viktor . . . . .	25	Florijanova Nikolaja . . . . .	29
Budal Bernard . . . . .	45	Francišškanska knjižnica ljublj. . . . .	25
Bušič Jožef . . . . .	50	Frelih Anton . . . . .	25
Bürger Ljudevit . . . . .	25		
		Gariboldi Anton pl. . . . .	25
* Cegnar France . . . . .	47	Gariboldi France pl. . . . .	36
* Chocholovšek Emanuel . . . . .	50	* Gestrin Dragotin . . . . .	35
Cigale Matej . . . . .	50	Globočnik Anton . . . . .	35
Codelli bar. Anton . . . . .	25	Globočnik Ivan . . . . .	28
Concilia Ivan . . . . .	51	* Globočnik Janez . . . . .	45
Costa E. H., dr. . . . .	25	* Globočnik Leopold . . . . .	28
Cvajar Ivan, dr. . . . .	25	Gollmair Andrej . . . . .	45
		Gorup Jožef . . . . .	47
Čebašek Andrej . . . . .	25	* Gostenčnik Peter . . . . .	40
Čepon Anton . . . . .	25	Grabrijan Jurij . . . . .	36
Češko Valentin . . . . .	25	* Grassli Peter . . . . .	25
Čitalnica v Ajdovščini . . . . .	46	Grašič Anton . . . . .	36
" v Celju . . . . .	38	* Gregelj Janez . . . . .	40
" v Celovcu . . . . .	44	* Gregorec Radoslav . . . . .	42
" v Ljubljani . . . . .	25	* Greselj Josepina . . . . .	31
" v Mariboru . . . . .	37	Grivec France . . . . .	32

Hajšek Anton . . . . .	38	Komar Vekoslav . . . . .	47
Hašnik Jožef . . . . .	41	Kopač Jožef . . . . .	51
Heidrih Dragotin . . . . .	25	Kopitar Miha . . . . .	36
Hirtiš Benedikt . . . . .	44	Kosar France . . . . .	40
Hiti Luka . . . . .	36	* Kos Anton . . . . .	51
Hočevar Martin . . . . .	32	* Kos Vekoslav . . . . .	43
Holcer Dragotin . . . . .	25	* Košir Janez . . . . .	33
Holinger Neža . . . . .	43	* Köstl Gustav . . . . .	25
Hranilnica Krajnska . . . . .	25	Košiček Ubaldo . . . . .	51
Hrast Ivan, dr. . . . .	45	* Kotnik France . . . . .	34
Hraševac France . . . . .	45	Kovač Jožef . . . . .	39
* Hren France . . . . .	35	Kovačič Ivan . . . . .	34
Ipavec Benjamin, dr. . . . .	49	Kovačič Martin . . . . .	37
Ipavec Gustav, dr. . . . .	41	Kozler Ivan . . . . .	25
Irkič Ivan . . . . .	32	Kozler Jožef . . . . .	25
Jamšek Ivan . . . . .	25	Kozler Peter . . . . .	25
Jančar France . . . . .	42	* Kožuh Matej . . . . .	28
Janežič Evgen . . . . .	44	Krčon Anton . . . . .	28
Janežič Jakob . . . . .	38	Kreč M. . . . .	25
Jan Jurij . . . . .	48	Krek Gregorij, dr. . . . .	49
Jarec Anton, dr. . . . .	25	Krisper Valentin . . . . .	25
* Jarec Jernej . . . . .	30	Krsnik Ferko . . . . .	47
Jedlička Otokar . . . . .	37	Krušič Ivan . . . . .	38
Jelovšek Martin . . . . .	51	* Kukovec Jožef . . . . .	42
Jenko Skender . . . . .	51	* Kunej Ivan . . . . .	41
Jerajeva Ivana . . . . .	25	* Kuralc Ivan . . . . .	49
Jeraj Jožef . . . . .	38	Kušar Jožef . . . . .	25
Jerala Ivan . . . . .	30	Lajh Jožef . . . . .	49
Jeran Luka . . . . .	25	* Lampe Anton . . . . .	36
Jereb Jožef . . . . .	33	Lampe Jožef . . . . .	31
Jugovec Leopold . . . . .	29	* Langer pl. France . . . . .	32
Kadilnik France . . . . .	25	* Lapuh Martin . . . . .	40
Kancler Pavel . . . . .	44	* Lavtman Janez . . . . .	47
* Kaplenk Ivan . . . . .	35	Lavrenčič Andrej . . . . .	35
* Kapler Janez . . . . .	32	Legat Jernej . . . . .	47
Kapus France . . . . .	38	Lenček Alojzij . . . . .	43
Kastelec France . . . . .	47	Lésar Anton . . . . .	25
Kavčič France . . . . .	36	* Lesevercin bistriški . . . . .	36
Kavčič Josip . . . . .	45	Lesjak Ivan . . . . .	32
Keržič Gregorij . . . . .	29	Lesjak Jožef . . . . .	33
Kleimmayer Ignac pl. . . . .	25	Ličan Škender . . . . .	36
Klemenčič Jožef . . . . .	25	* Lipold France . . . . .	50
Klemenčič Jožef . . . . .	34	Lipold Ivan . . . . .	37
* Klodič Anton . . . . .	45	Lipold Jožef . . . . .	39
Klun Vincencij . . . . .	50	* Lorenčič Andrej . . . . .	42
Knez Slavoljub . . . . .	42	Lovšin Simon . . . . .	33
Knjižnica c. k. v Gorici . . . . .	45	Ložar Gregorij, dr. . . . .	36
Knjižnica semeniška v Mariboru . . . . .	37	Lukman Jakob . . . . .	26
Knjižnica župna v Konjicah . . . . .	39	* Macun France . . . . .	33
Knjižnica bogoslovska v Gorici . . . . .	46	Mahkot Ivan . . . . .	32
Kobler Alojzij . . . . .	31	Majciger Ivan . . . . .	37
Kocijančič Štefan . . . . .	45	Majhenič Gašper . . . . .	43
Kočevar Štefan . . . . .	38	Majnik Ivan . . . . .	34
Koder Matej . . . . .	36	Mali Ognjeslav . . . . .	29
		Markič Matej . . . . .	34

Marn Jože . . . . .	26	Pleteršnik Maks . . . . .	47
* Martinak Jožef . . . . .	31	Podružnica kmetijska v Celji . . . . .	38
Marušič Andrej . . . . .	46	* Podobnik Ivan . . . . .	47
Masten Jožef . . . . .	43	Pogačar Ivan Zlat. . . . .	26
Matevžič o. Eginard . . . . .	49	Pogačar Martin . . . . .	26
* Mazek Anton . . . . .	51	Poklukar Jožef, dr. . . . .	26
Mazek Lovro . . . . .	30	Polak Edvard . . . . .	32
Mazuranič Anton . . . . .	51	Ponkrac Oskar . . . . .	26
Melcer Rajmund . . . . .	50	Potočnik Lovro . . . . .	41
Méle Ivan, dr. . . . .	49	Pregel Raimund . . . . .	26
Meško Jakob . . . . .	40	Prelog Matija . . . . .	37
Mežnarec Anton . . . . .	29	Premru Dragotin . . . . .	35
Miklošič pl. Fr. . . . .	50	Preša Jožef . . . . .	31
Mikuš Franjo . . . . .	43	* Prevec Tine . . . . .	29
Milec Rudolf . . . . .	26	Pribošič Janez . . . . .	51
* Mlakar Anton . . . . .	36	* Pust France . . . . .	40
Mlinarič Jožef . . . . .	44	<b>Radej France . . . . .</b>	<b>37</b>
Močnik Matej . . . . .	26	Raič Božidar . . . . .	44
* Modec Janez . . . . .	39	Rapoc France . . . . .	37
Modrinjak Matija . . . . .	37	Ratej France . . . . .	38
* Mos Avgust . . . . .	26	Ravnikar France . . . . .	26
Mraz Toma . . . . .	43	Razlag Radoslav, dr. . . . .	26
* Mrgolič Ivan . . . . .	51	* Razpet Martin, dr. . . . .	35
Munda France . . . . .	30	Reisinger France . . . . .	44
Murko Anton . . . . .	37	Remec Primož . . . . .	28
* Murnik Janez . . . . .	26	Repič Andrej . . . . .	43
Muršič Jožef, dr. . . . .	49	Reš Ivan . . . . .	29
Nabrnik Ivan . . . . .	26	Ripšl Dragotin . . . . .	40
Nakus Jožef . . . . .	36	Robič Luka . . . . .	35
Napret Teodor . . . . .	50	Rome Janez . . . . .	34
* Notar Anton . . . . .	48	Ros Matej . . . . .	29
* Novak Janez Krst. . . . .	26	Rozman Ivan . . . . .	26
Novak Josip . . . . .	33	Rozman Jožef . . . . .	31
Občina mestna v Idriji . . . . .	34	* Rožič Aloizij . . . . .	28
Občina selska v Razdrtem . . . . .	35	Rudež Dragotin . . . . .	32
* Oblak Ivan . . . . .	30	Rudež Jožef . . . . .	33
* Obreza Adolf . . . . .	35	* Rupnik Ivan . . . . .	37
Ogradi France . . . . .	38	<b>Sajevec Ivan . . . . .</b>	<b>30</b>
* Omerza France . . . . .	29	Samasa Anton . . . . .	26
<b>Parapat Ivan . . . . .</b>	<b>29</b>	* Simonič France . . . . .	<b>37</b>
Pavlič Valentin, dr. . . . .	45	Simonič Ivan A. . . . .	40
Pavšler Jožef . . . . .	26	Skale Pavel . . . . .	26
Pertot Jernej . . . . .	47	Skodler Henrik . . . . .	26
Petanjek Lavoslav . . . . .	44	Skubec Martin . . . . .	33
Peternel Mihael . . . . .	26	* Skubec Mihael . . . . .	32
* Petovar Ivan . . . . .	43	Slomšek Ivan . . . . .	40
Pfeifer France . . . . .	26	Smukavec Ivan . . . . .	26
Pinežič o. Viktorin . . . . .	50	* „Sokol“ . . . . .	26
Pirec o. Franjo . . . . .	45	Sorč Edvard . . . . .	47
Pirec Matej . . . . .	29	Sorglehner Jožef . . . . .	40
Pirnat Andrej . . . . .	40	Sovan Ferko . . . . .	26
Pivec o. Maks . . . . .	49	Sovan France ml. . . . .	26
Pleiweis Ivana . . . . .	29	Sovan France st. . . . .	26
Pleiweis Valentin . . . . .	29	Sovič Aleksander . . . . .	44
		Sovič Jožef . . . . .	38

Srebre Gvidon . . . . .	43	* Vagaja France . . . . .	49
Srnc Janko . . . . .	37	Valenta Alojzij . . . . .	26
* Srnce Josip . . . . .	50	* Valentinčič Luka . . . . .	47
Stanjko Anton . . . . .	41	Valenčak Martin . . . . .	49
Stare Alojzij . . . . .	28	Vančas Aleksander . . . . .	51
* Stare Josip . . . . .	50	* Vávru Ivan . . . . .	26
Steiner Ivan . . . . .	50	* Vesel Ivan . . . . .	31
Strajne, fara pri Kamniku . . . . .	30	* Vidmar Jožef . . . . .	29
Stranjščak Davorin . . . . .	44	Vilhar Ivan . . . . .	26
Strbenec Jurij . . . . .	26	* Vilhar Miroslav . . . . .	36
Stritar Ivan . . . . .	31	Vitenec Andrej . . . . .	26
* Strobelj France? . . . . .	31	Vodušek Matija . . . . .	38
Strossmayer Jurij Josip . . . . .	50	Vojska Andrej . . . . .	32
Sveteč Luka . . . . .	26	Volčič Ivan . . . . .	32
Svetličič France . . . . .	34	Volčič Jakob . . . . .	48
Sušnik Gašpar . . . . .	51	Volk o. Engelbert . . . . .	32
Šavnik Dragotin . . . . .	29	Vončina Leon . . . . .	26
Šavnik Sebastijan . . . . .	29	Vošnjak Jožef . . . . .	41
* Šentak France . . . . .	37	Vošnjak Mihael . . . . .	51
Šinko Božidar . . . . .	37	Vovk Ivan . . . . .	48
Šinkovec Jožef . . . . .	48	Vraz Janez . . . . .	40
Škofec Ivan . . . . .	33	Vrečko Matej . . . . .	40
Škrbec Davorin . . . . .	37	Vrlič France . . . . .	37
Šlibar Martin . . . . .	34	Vučnik France . . . . .	44
Šolar Ivan . . . . .	26		
Šrancec Stanko . . . . .	28	Weber Adolf . . . . .	51
* Šrbicelj Matej . . . . .	44	Widmer Jernej . . . . .	25
* Šrbičar Janez . . . . .	39	Winkler Andrej . . . . .	47
* Štruceelj Juraj . . . . .	34	Wolf Andrej . . . . .	46
* Štuc Jožef . . . . .	38	Wolf Anton . . . . .	41
* Šuman Josip . . . . .	37	Wolf Ivan . . . . .	46
Švajgar Gabriel . . . . .	49		
Švajgar Jurij . . . . .	47	* Zarnik Anton . . . . .	29
Šventner Lavoslav . . . . .	37	* Zevnik Martin . . . . .	43
		Zmazek France . . . . .	37
* Tavčar Janez . . . . .	26	Zois bar. Anton . . . . .	26
Teharje, občina . . . . .	38	Zoričič France . . . . .	37
* Tonkli Jožef, dr. . . . .	46	* Zoričič Peter . . . . .	51
Toman Loujiza . . . . .	26	Zorman Jožef . . . . .	47
Topljak Jožef . . . . .	38	Zupančič France, dr. . . . .	26
Trafenik France . . . . .	38	Zupaneč Jernej, dr. . . . .	26
Trampuš Ivan . . . . .	44	Zupan Jožef, dr. . . . .	26
Trpinec Fidel . . . . .	26	* Zupan Tomaž . . . . .	29
Trstenjak Davorin . . . . .	41	Zupan V. C. . . . .	26
* Trstenjak Jakob . . . . .	37		
* Turner Pavel . . . . .	50	Žvanut Matija . . . . .	47
		Žuža Anton . . . . .	40
Uлага Jožef dr. . . . .	37	Žuža Ivan . . . . .	38
* Uлага Jožef . . . . .	41		
Urbanček . . . . .	30		

## B. Letniki.

(Številka kaže stran, na kateri je tiskana dekanija, kjer dobi letnik letošnje knjige.)

Abiturienti celjske gimnazije . . . . .	38	Bitenec Janez . . . . .	38
Abram Lavoslav . . . . .	33	Bizjak Jernej . . . . .	30
Abzec Matija . . . . .	31	Blagne Anton . . . . .	31
Adamič France . . . . .	31	Blaznik Jakob . . . . .	35
Afih Gregorij . . . . .	48	Blaž Božidar . . . . .	39
Ahačič Karol, dr. . . . .	26	Blažon Jakob . . . . .	35
Ahčin Albin . . . . .	26	Bobek Janez . . . . .	33
Ahčin Anton . . . . .	26	Bobisud Ignacij . . . . .	38
Ahčin Anton . . . . .	35	Bohinec France . . . . .	29
Ahčin Dragotin . . . . .	26	Boncelj Jožef . . . . .	28
Ahčin France . . . . .	29	Bononi Jožef . . . . .	30
Albreht Leopold . . . . .	30	Borovnjak Jožef . . . . .	42
Alekšič Fidel . . . . .	40	Boštjančič Anton . . . . .	47
Alešovec Jakob . . . . .	26	Božič Anton . . . . .	39
Alež Anton . . . . .	33	Božič Ivan . . . . .	44
Alež Luka . . . . .	34	Božič Valentin . . . . .	45
Alijančič Andrej . . . . .	45	Bratož Gregorij . . . . .	36
Ambrož Matija . . . . .	45	Bralno društvo v Sodražci . . . . .	33
Ambrožič Blaž . . . . .	36	Brčić Ivan . . . . .	31
Ambrožič France, dr. . . . .	26	Brdajs Davorin . . . . .	37
Andrašič Josip . . . . .	39	Brecelnik Janez . . . . .	48
Ankrst Janez . . . . .	31	Brence Jernej . . . . .	48
Antolič Ivan . . . . .	39	Brgant France . . . . .	31
Arko Anton . . . . .	33	Brezlauer Josip . . . . .	51
Arko Jakob . . . . .	33	Breznik Anton . . . . .	38
Arko Janez . . . . .	33	Brežan Jožef . . . . .	47
Arlič Janez . . . . .	39	Bric Janez . . . . .	32
Arnož Franjo . . . . .	39	Brodnik Anton . . . . .	30
Auer Pavel . . . . .	26	Brusina Spiro . . . . .	52
Avšič br. Manet . . . . .	50	Bučar Jožef . . . . .	52
Ažman Ivan . . . . .	28	Bučar Žiga . . . . .	32
		Budnar Ivan . . . . .	30
<b>Babnik Jernej . . . . .</b>	<b>28</b>	<b>Bukvarnica v Cerkoven . . . . .</b>	<b>38</b>
Bačnik Janez . . . . .	32	Bukvarnica pri sv. Križu . . . . .	39
Barle Josip . . . . .	36	Bukvarnica učit. v Loki . . . . .	28
Barlič Martin . . . . .	31	Burgar Martin . . . . .	47
Bartl Jožef . . . . .	47	Burkhard J., dr. . . . .	41
Barčič Erazem, dr. . . . .	51	Burcar Božidar . . . . .	37
Begna Franjo . . . . .	51		
Belar Jožef . . . . .	35	<b>Čaf Janez . . . . .</b>	<b>40</b>
Belar Leopold . . . . .	26	Cajhen Janez . . . . .	40
Belé France . . . . .	31	Candolini Hinko . . . . .	34
Beniger Anton . . . . .	48	Candolini Vojteh . . . . .	34
Bercar Janez . . . . .	31	Cebin Peter . . . . .	29
Berčič Anton . . . . .	36	Celar Janez . . . . .	31
Bergman Valentin . . . . .	44	Cenec Gašpar . . . . .	38
Bernard Valentin . . . . .	28	Chiades Vekoslav . . . . .	26
Bevec Miha . . . . .	41	Cirar France . . . . .	32
Bevek Janez . . . . .	47	Cocej Jernej . . . . .	37
Bezeljak Pavel . . . . .	35	Cvajar Dragotin . . . . .	26
Bezjak Jožef . . . . .	40	Cvek Lavoslav . . . . .	48
Bilec Ivan . . . . .	36	Cvetko France . . . . .	42



Čadež Ivan . . . . .	28	Domicelj Anton . . . . .	35
Čadež Janez . . . . .	35	Dominkuš Rajmund . . . . .	42
Čarman France . . . . .	41	Dovič Ivan . . . . .	31
Čare Peter . . . . .	44	Drašlar France . . . . .	26
Čeh Franjo . . . . .	40	Drašlar Pavel . . . . .	26
Čeh br. Viktorin . . . . .	46	Drčar Martin . . . . .	35
Čelešnik Dragotin . . . . .	26	Dreisiebner Jožef . . . . .	49
Čibašek Janez . . . . .	45	Drobnik Jurij . . . . .	45
Čičigoj Jakob . . . . .	51	Drobnič Andrej . . . . .	36
Čitalnica pri sv. Benediktu . . . . .	42	Drobnič Jožef . . . . .	37
"    v Cerknem . . . . .	46	Društvo bralno v Rušah . . . . .	41
"    v Jelšanah . . . . .	48	Društvo tiskarjev v Ljubljani . . . . .	26
"    v Kamniku . . . . .	30	Družba rokodeljska v Ljubljani . . . . .	26
"    v Kanalu . . . . .	46	Drozeg Anton . . . . .	39
"    v Kapli . . . . .	44	Dubač Ferdinand . . . . .	37
"    v Kastvu . . . . .	48	Dutovlje soseska . . . . .	48
"    v Ljutomeru . . . . .	39	Dvoršek Anton . . . . .	40
"    v Novem mestu . . . . .	32	Eder Janez . . . . .	30
"    v Podragi . . . . .	36	Einspieler Lambert . . . . .	44
"    v Ptujju . . . . .	40	Elsbacher Andrej . . . . .	40
"    v Rojani . . . . .	47	Endlihar Rudolf . . . . .	26
"    v Solkanu . . . . .	46	Erjavec France . . . . .	52
"    v Vipavi . . . . .	36	Erjavec Ivan . . . . .	35
"    v št. Vidu . . . . .	28	Erjavec Peter . . . . .	39 41
"    v Žalcu . . . . .	38	Ermenec France . . . . .	40
Črne Anton . . . . .	30	Eržen Ignacij . . . . .	26
Črne Avgust . . . . .	31	Fabijan o. Placid . . . . .	26
Črne Janez . . . . .	48	Fabris Anton . . . . .	48
Črnoša Šime . . . . .	40	Faganel Štefan . . . . .	47
Črv Janez . . . . .	47	Farkaš Janez . . . . .	39
Čuček Janez . . . . .	42	Ferčnik Lambert . . . . .	45
Čuček Jožef . . . . .	37	Fiamin Ivan, dr. . . . .	51
Čuček Jožef . . . . .	42	Fink Jožef . . . . .	48
Čučko Dragotin . . . . .	40	Finec Anton . . . . .	28
Čuren Dragotin . . . . .	26	Flander Anton . . . . .	46
Čurin Jurij . . . . .	39	Flek Jožef . . . . .	37
Debeljak Janez . . . . .	29	Flis Janez . . . . .	26
Debevec Janez . . . . .	30	Flojs Rihard . . . . .	42
Dekleva Ivan . . . . .	36	Florijančič Jožef . . . . .	39
Derenčin Marian, dr. . . . .	51	Florijančič Nace . . . . .	35
Deu Edvard . . . . .	35	Fortuna France . . . . .	26
Dimec Avgust . . . . .	26	Franceelj Štefan . . . . .	36
Dimec Ljudevit . . . . .	32	Franciškani v Novem mestu . . . . .	32
Dirnwirt Dragotin . . . . .	44	Frank Rihard . . . . .	29
Ditrih Andrej . . . . .	36	Fras Jožef . . . . .	37
Divjak France . . . . .	38	Frelih Anton . . . . .	41
Dobravec Miha . . . . .	48	Frelih Matevž . . . . .	36
Dobršek Matija . . . . .	41	Frelih Tomaž . . . . .	34
Dolencec Andrej . . . . .	28	Fric G. . . . .	44
Dolencec France . . . . .	29	Fric Matijaš . . . . .	43
Dolencec Jožef . . . . .	35	Frk France . . . . .	42
Dolinar Anton . . . . .	26	Frk Jožef . . . . .	42
Dolinar Jožef . . . . .	31	Frk Matija . . . . .	40
Dolinšek Jožef . . . . .	42	Furlani Ivan . . . . .	46
Doljak Jakob . . . . .	47	Furlani Jožef . . . . .	36
Dolžan Jernej . . . . .	33	Fux France . . . . .	26

Gaberšek Janez . . . . .	47	Gruškovnjak Blaž . . . . .	43
Gaberšek Sim. . . . .	46	Gutman Emili . . . . .	26
Gač Vekoslav . . . . .	32	Guzaj Arni . . . . .	38
Gajšek Janez . . . . .	43		
Gajšek Dragotin . . . . .	40	<b>H</b>	
Galacija Andrej . . . . .	51	Habé Janez . . . . .	29
Galuf Anton . . . . .	43	Hacin Jožef . . . . .	52
Gantar Janko . . . . .	36	Hafner Jožef . . . . .	28
Garbas France . . . . .	26	Hajšek Jožef . . . . .	39
Gašperlin Gašpar . . . . .	32	Hanžič Jakob . . . . .	42
Gašperlin Viljem . . . . .	33	Hauptmann Ivan . . . . .	30
Gerber Matija . . . . .	26	Heidrich Anton . . . . .	26
Gršak Ivan, dr. . . . .	40	Hergešič Ivan . . . . .	52
Gestrin Leopold . . . . .	31	Herrman Mihael . . . . .	49
Giontini Janez . . . . .	26	Hernah Jožef . . . . .	38
Globočnik Anton . . . . .	28	Hirti Ivan . . . . .	37
Globočnik Anton . . . . .	39	Hiti Ivan . . . . .	30
Globočnik France . . . . .	26	Hlebec o. Bogomir . . . . .	33
Gnjezda Anton . . . . .	52	Hočevar Anton . . . . .	31
Gnjezda Franjo . . . . .	47	Hočevar Matija . . . . .	34
Gnjezda Janez . . . . .	26	Hohn Edvard . . . . .	26
Gnjezda Janez . . . . .	48	Hohn Hugon . . . . .	26
Gnjezda Štefan . . . . .	29	Hohn Robert . . . . .	26
Godina Jožef . . . . .	47	Hojkar Dragotin . . . . .	35
Golja Jožef . . . . .	47	Hole Jakob . . . . .	40
Goljevšček France . . . . .	46	Horak Ivan Nep. . . . .	26
Golob Janez . . . . .	34	Horak Slavoljub . . . . .	26
Golobič Anton . . . . .	29	Horvat Božidar . . . . .	43
Golar Jožef . . . . .	42	Hüchtl Dragotin . . . . .	40
Gomiljšak Jakob . . . . .	42	Höffern pl. Johana . . . . .	30
Gomilšek Jožef . . . . .	39	Höffern pl. Leopold . . . . .	26
Gorenc Leopold . . . . .	31	Höffern pl. Viljelmina . . . . .	30
Goričan Ferdinand . . . . .	43	Hren Jakob . . . . .	26
Gorišek France . . . . .	31	Hrg Lovro . . . . .	37
Gorjup Ivan . . . . .	48	Hrovat Blaž . . . . .	26
Goršič Ivan . . . . .	36	Hrovat Mihael . . . . .	28
Gostiša Andrej . . . . .	51	Hrzič Anton . . . . .	50
Goslar Mavricij . . . . .	29	Hrzič Ivan . . . . .	44
Govekar France . . . . .	28	Hrzič Jožef . . . . .	42
Güek Ferdinand . . . . .	26	Huber J. D. . . . .	39
Grabar Mihael . . . . .	40	Hudec Aleksander . . . . .	27
Gradišnik Luka . . . . .	37	Hvalica Anton . . . . .	46
Graf Tomaž . . . . .	46	Hvalica Anton . . . . .	52
Grbec Ludovik . . . . .	34		
Grčar Jožef . . . . .	31	<b>I</b>	
Grdežič Jožef . . . . .	32	Iglič Janez . . . . .	30
Gregorič Anton . . . . .	47	Inglič Jakob . . . . .	34
Gregorič Ignacij . . . . .	34	Irgolič Peter . . . . .	42
Gregorič Matija . . . . .	26	Ivančič Jožef . . . . .	46
Gregorič Šimen . . . . .	52	Ivanec Martin . . . . .	41
Grjol Lovro . . . . .	34	Ivanetič Martin . . . . .	27
Grm Janez . . . . .	34		
Grosskopf . . . . .	40	<b>J</b>	
Grošelj Jakob . . . . .	33	Jakelj Gregorij . . . . .	31
Gršak Vincencij . . . . .	37	Jakič Anton . . . . .	31
Gruden Jakob . . . . .	33	Jaklič Dragotin . . . . .	39
Gruntar Nace . . . . .	50	Jaklič Josp . . . . .	31
		Jaklič Štefan . . . . .	30
		Jakšič Anton . . . . .	33
		Jakopič France . . . . .	27

Jalen Simon . . . . .	36	Kanduč Ignacij . . . . .	29
Jamnik . . . . .	50	Kandut Krištof . . . . .	38
Jančar Jožef . . . . .	47	Kamninar France . . . . .	42
Janež Jurij . . . . .	33	Kandrnal France . . . . .	27
Janežič Jakob . . . . .	35	Kapele Ivan . . . . .	33
Janežič Janez . . . . .	43	Kapler Josip . . . . .	32
Janežič Šimon . . . . .	44	Kaprec Ivan . . . . .	27
Janežič Valentin . . . . .	44	Kapus Anton . . . . .	40
Janša Janez . . . . .	36	Kapus Janez . . . . .	31
Jan France . . . . .	41	Kastelec Dragotin . . . . .	33
Jan Ferdinand . . . . .	41	Kastelec Janez . . . . .	38
Jan Primož . . . . .	29	Kastelec Munde . . . . .	27
Jarec Jožef . . . . .	28	Katoliška družba . . . . .	27
Jaric Valentin . . . . .	39	Kavt Antonija . . . . .	29
Jazbec Anton . . . . .	43	Kavčič A. . . . .	39
Jeglič Anton . . . . .	27	Kavčič Gašpar . . . . .	34
Jenčič Alojzij . . . . .	27	Kavčič Matija . . . . .	34
Jenko Edmund . . . . .	52	Kenda France . . . . .	33
Jeločnik Anton . . . . .	36	Kenda Štefan . . . . .	44
Jentl Anton . . . . .	27	Kepec France . . . . .	32
Jentl Bernard . . . . .	27	Kham Jan . . . . .	27
Jeram Jožef . . . . .	46	Kete Jože . . . . .	36
Jeras Josip . . . . .	50	Kikelj Toma . . . . .	44
Jereb France . . . . .	30	Kinčič Janez . . . . .	39
Jereb Joahim . . . . .	46	Klauser M. . . . .	52
Jereb Matej . . . . .	28	Klavžar France . . . . .	40
Jereb Matej . . . . .	52	Klein Anton . . . . .	27
Jereb br. Romvald . . . . .	46	Klemenčič Anton . . . . .	27
Jeretin Edvard . . . . .	38	Klemenčič Anton, dr. . . . .	39
Jerič Jožef . . . . .	31	Klemenčič o. Rafael . . . . .	33
Jeršan Anton . . . . .	35	Klemenec France . . . . .	28
Jerše France . . . . .	39	Klemenec France . . . . .	35
Jesenko Gregorij . . . . .	38	Klemenec France . . . . .	48
Jevnikar Jakob . . . . .	50	Klemenec Primož . . . . .	33
Jozek Ljudevit . . . . .	43	Klemens France . . . . .	27
Judnič Janez . . . . .	33	Klinar Dragotin . . . . .	29
Jug France . . . . .	38	Klinec Franjo . . . . .	37
Jugovec Anton . . . . .	34	Klinar France . . . . .	27
Juh Andrej . . . . .	46	Kljun Dragotin . . . . .	36
Juh Janez . . . . .	46	Kljun Janez . . . . .	33
Jurko Ivan . . . . .	37	Klobasa France . . . . .	42
Jurkovič Franjo . . . . .	37	Klobus Janez . . . . .	32
Justin Blaž . . . . .	33	Klofutar Ivan . . . . .	31
Juvan Janez . . . . .	34	Klofutar Leonhard . . . . .	27
Juvančič France . . . . .	40	Kmetič Jožef . . . . .	38
		Kmetič Miha . . . . .	30
<b>Kacin Andrej . . . . .</b>	<b>46</b>	Knavs Ivan . . . . .	32
Kadilčeva Radevójka . . . . .	28	Knez Janez . . . . .	28
Kafol Ivan . . . . .	27	Knifec Feliks . . . . .	31
* Kafol Štefan . . . . .	46	Knjižnica bogosl. v Ljublj. . . . .	27
Kajdiž Tomaž . . . . .	28	Knjižnica ljublj. realke . . . . .	27
Kajtna Andrej . . . . .	43	Knjižnica ljubljanske gimnazije . . . . .	27
Kajzelj Peregrin . . . . .	27	Knjižnica učiteljska pri sv. Barbari . . . . .	44
Kajzelj Vekoslav . . . . .	27	Knjižnica oo. frančiškanov na Trsatu . . . . .	51
Kalac Anton . . . . .	47	Kobal Peter . . . . .	46
Kalan Matija . . . . .	27	Kocijan Jakob . . . . .	48
Kalan Rajmund . . . . .	31	Kocijančič Alojzij . . . . .	49

Kocmut France . . . . .	39	Kramar France . . . . .	27
Kocuvan Anton . . . . .	40	Kramberger Fel. . . . .	49
Kocuvan Bertolan . . . . .	50	Kramberger Lovro . . . . .	39
Kočevar Ferko . . . . .	52	Kranar Andrej . . . . .	41
Kočevar France . . . . .	38	Krainc Ivan . . . . .	44
Koderman o. Rihard . . . . .	45	Krajnc Leopold . . . . .	35
Koderman Filip . . . . .	38	Krajnc Ciril . . . . .	50
Kodrič Andrej . . . . .	32	Kranjec France . . . . .	41
Kogrič Mihael . . . . .	50	Kranjec Martin . . . . .	42
Kogej Jožef . . . . .	34	Kranjec Matija . . . . .	36
Kokalj France . . . . .	27	Krajnc Toma . . . . .	39
Kolar Vincencij . . . . .	39	Kranjec Valentin . . . . .	42
Kolarič Jožef . . . . .	41	Kraševac Anton . . . . .	33
Kolednik Radoslav . . . . .	40	Kraševac Jernej . . . . .	30
Kolenik Valentin . . . . .	44	Kravs Vojteh, dr. . . . .	35
Kolenko Anton . . . . .	40	Krčon Jožef . . . . .	29
Kolenko Jožef . . . . .	49	Kremžar Andrej . . . . .	27
Koljbelj Janez . . . . .	42	Krener Janez . . . . .	39
Kolman France . . . . .	27	Kristan Lovro . . . . .	46
Komel Andrej . . . . .	46	Kristof Ferko . . . . .	50
Komel Mihael . . . . .	51	Kristofič Lovro . . . . .	30
Konšek Valentin . . . . .	27	Križnicka Dragotin . . . . .	50
Končnik Davorin . . . . .	35	Križnik Gašpar . . . . .	38
Kopač Janez . . . . .	49	Križan Henrik . . . . .	41
Koprivnikar Janez . . . . .	31	Križnar Miroslav . . . . .	27
Kordež Jožef . . . . .	29	Krkoč Štefan . . . . .	47
Korman Jakob . . . . .	41	Krofič Mihael . . . . .	45
Koren Matija . . . . .	35	Krsnik Jožef . . . . .	30
Koren Matija . . . . .	38	Kršič Ivan . . . . .	28
Koren Matija . . . . .	39	Kršič Jožef . . . . .	29
Korošec Jakob . . . . .	42	Krušič Jakob . . . . .	38
Korošec Miha . . . . .	39	Krtna Matija . . . . .	40
Kosec Jernej . . . . .	28	Kubelka Vaclav . . . . .	27
Kosec Saverijan . . . . .	48	Kuhel Matija . . . . .	31
Kosi Božidar . . . . .	37	Kukovec Ivan . . . . .	39
Kosič Martin . . . . .	48	Kukovec Miroslav . . . . .	42
Kosmač Simon . . . . .	31	Kulavec Janez, dr. . . . .	50
Košar Matej . . . . .	42	Kulavec Matija . . . . .	31
Košir Alojzij . . . . .	31	Kumar Matija . . . . .	28
Košir Jakob . . . . .	36	Kunej Janez . . . . .	39
Košir Janez . . . . .	41	Kunšič Anton . . . . .	33
Košmrl Jurij . . . . .	29	Kunšič Anton . . . . .	35
Kotnik Mihael . . . . .	30	Kuralt Ivan . . . . .	29
Kovač France . . . . .	35	Kureš Jakob . . . . .	40
Kovač Janez . . . . .	27	Kurnik Janez . . . . .	42
Kovačič J. . . . .	49	Kurnik Vojteh . . . . .	27
Kovačič Marko . . . . .	50	Kuster Mihael . . . . .	29
Kovšca France . . . . .	35	Kustrin Janez . . . . .	47
Kozina Jurij . . . . .	27	Kušar Matija . . . . .	27
Kožar Jožef . . . . .	40		
Koželj Anton . . . . .	33	Lah Valentin . . . . .	29
Koželj Mihael . . . . .	30	Lahajnar Dragotin . . . . .	27
Köstl J. V. . . . .	27	Laknar Ivan . . . . .	44
Kragelj Jožef . . . . .	46	Lamanski Vladimir . . . . .	51
Kragulj Martin . . . . .	40	Lapajne Ernestina . . . . .	27
Kraj Janez . . . . .	39	Lavrič Anton . . . . .	35
Kramar Filip . . . . .	47	Lavrič Ivan . . . . .	27

Lavrič Jožef . . . . .	34	Marinič Iv. Ev. . . . .	44
Lavrič Jurij . . . . .	35	Marinko Jožef . . . . .	27
Lavtar Anton . . . . .	32	Marinko Jurij . . . . .	40
Lazar Anton . . . . .	47	Marko Mihael . . . . .	37
Lazar Mihael . . . . .	29	Markovič Ivan . . . . .	51
Leban Andrej . . . . .	46	Marolt Jakob . . . . .	31
Leban Ivan . . . . .	47	Maršalek Avgust . . . . .	27
Leben Matija dr. . . . .	27	Masterl Anton . . . . .	31
Legan France . . . . .	30	Mašera Jožef . . . . .	46
Legat Ivan . . . . .	47	Matevžič Miha . . . . .	51
Lekan Janez . . . . .	36	Matjan Valentin . . . . .	48
Lenasi Anton . . . . .	34	Matoh Jožef . . . . .	38
Lenček Blaž . . . . .	34	Mavčič Jožef . . . . .	43
Lendišek Mihael . . . . .	37	Mazek Anton . . . . .	31
Lercher Jurij . . . . .	27	Mazek Karol . . . . .	48
Lesjak Valentin . . . . .	44	Meden Matija . . . . .	35
Leskovar Jožef . . . . .	44	Meden Matija . . . . .	35
Leskovec Boštjan . . . . .	34	Meden Toma . . . . .	35
Levičnik Jernej . . . . .	45	Mejač Anton . . . . .	33
Levičnik Jožef . . . . .	29	Melcer Dragotin . . . . .	27
Levičnik Valentin . . . . .	35	Melhar Anton . . . . .	32
Levstik France . . . . .	50	Mencinger Ivan, dr. . . . .	27
Likar Janez . . . . .	46	Mencinger Lovro . . . . .	28
Lilek A. . . . .	37	Merk o. Sofronij . . . . .	51
Limavšek Peter . . . . .	38	Mesar Ivan . . . . .	30
Lindinger Oton . . . . .	27	Mesič Matija . . . . .	52
Lipež Viktor . . . . .	52	Metlika Anton . . . . .	48
Lipold Marko . . . . .	34	Mihelač R. S. . . . .	30
Logar France . . . . .	48	Miklošič Ivan . . . . .	37
Logar Jakob . . . . .	46	Mikuš France . . . . .	34
Logarjeva Ludovika . . . . .	33	Milar Pavel . . . . .	45
Lomberger Jožef . . . . .	30	Milič Gregorij . . . . .	48
Lorber Henrik, dr. . . . .	42	Milošič Miha . . . . .	42
Lorenčič Andrej . . . . .	42	Misija Jakob . . . . .	49
Lozar Jožef . . . . .	27	Mlakar Maksimilijan . . . . .	45
Luci Anton . . . . .	51	Močnik Luka . . . . .	47
Lukanec Jožef . . . . .	36	Modrijan France . . . . .	35
Lukažič Janez . . . . .	38	Mogolič Miha . . . . .	34
Lukežič Janez . . . . .	46	Mohar Martin . . . . .	33
Lunder Ivan . . . . .	35	Mohar Peter . . . . .	32
Lupšina . . . . .	49	Mohorič Ognjeslav . . . . .	39
Lušin Anton . . . . .	29	Molj Leopold . . . . .	49
Macák Ivan . . . . .	27	Moro-va Antonija . . . . .	45
Macun Ivan . . . . .	52	Morič Maksimilijan . . . . .	37
Magdič Anton, dr. . . . .	43	Mozetič Štefan . . . . .	46
Mahr Ferdinand . . . . .	27	Mravljak Anton . . . . .	39
Majer Vincencij . . . . .	29	Mrazović Ladislav . . . . .	52
Majtinger Ivan . . . . .	33	Mrvec Blaž . . . . .	30
Makarovič Andrej . . . . .	46	Mrzel Jožef . . . . .	33
Maksimilijanum v Celji . . . . .	38	Mulej Andrej . . . . .	37
Makuc Anton . . . . .	47	Murgej Julij . . . . .	34
Malenšek Franja . . . . .	28	Muri Peter . . . . .	44
Mali Ignacij . . . . .	30	Murkovič Jakob . . . . .	50
Malnaršič Jožef . . . . .	28	Nabrgoj Ivan . . . . .	48
Mandele Anton . . . . .	29	Naglič Rudolf . . . . .	29
Marešič Jožef . . . . .	30	Nagy Albert . . . . .	39

Namar France . . . . .	46	Pečar Jožef . . . . .	40
Namre Anton . . . . .	28	Pečnik Peter . . . . .	38
Nanutti Antonin . . . . .	46	Pečnik Valentin . . . . .	33
Napast Davorin . . . . .	37	Peharec Alojzij . . . . .	27
Narobe Martin . . . . .	29	Peharec Franjo . . . . .	37
del' Negro Mavr. . . . .	49	Peharec Simon . . . . .	30
Nemec Jurij . . . . .	44	Pekovec Jožef . . . . .	29
Nerad Miha . . . . .	42	Pencin Dragotin . . . . .	47
Ničman Henrik . . . . .	27	Pengal Anton . . . . .	27
Niederfer Mar. . . . .	42	Perčič Matej . . . . .	33
Noli Josip . . . . .	27	Perenič Alojzij . . . . .	35
Novak Bogoslav . . . . .	52	Perles France . . . . .	27
Novak I. . . . .	40	Perme Anton . . . . .	27
Novak Janez . . . . .	27	Perona Ljudevit . . . . .	27
Novak Josip . . . . .	52	Pervanje Martin . . . . .	47
Novak Matija . . . . .	50	Pesjak France . . . . .	44
Nowotni Emanuel . . . . .	38	Petek Andrej . . . . .	32
<b>O</b> blak France . . . . .	52	Petelin J. . . . .	49
Oblak Jožef . . . . .	27	Peterca o. Damijan . . . . .	27
Oblak Jurij . . . . .	27	Peterlin Primož . . . . .	29
Oblak Jurij . . . . .	31	Peternel Jurij . . . . .	46
Ogrinec Jožef . . . . .	50	Petrič Blaž . . . . .	32 36
Okoren Ignacij . . . . .	34	Petrič Ivan . . . . .	27
Olifčič Josip . . . . .	36	Pevec Janez . . . . .	39
Olipič Ivan . . . . .	33	Pezdič Mihael . . . . .	51
Omahen France . . . . .	32	Pfeifer France . . . . .	30
Orel Jožef, dr. . . . .	27	Pfeifer Jožef . . . . .	30
Orel Lipa . . . . .	47	Pfeifer o. Milko . . . . .	48
Ornik France . . . . .	42	Pignar France . . . . .	43
Orozelj Janez . . . . .	37	Pihler Jožef . . . . .	37
Osana Anton . . . . .	31	Pintar France . . . . .	39
Osvald Janez . . . . .	43	Pintar Lovro . . . . .	30
Ožgan France . . . . .	45	Pintar Matej . . . . .	39
<b>P</b> agon Anton . . . . .	52	Pintar Peter . . . . .	44
Pajek Janko . . . . .	37	Pintarič France . . . . .	49
Pajmon Anton . . . . .	38	Pípan Andrej . . . . .	36
Pakič Mihael . . . . .	27	Pípan Anton . . . . .	46
Pakiž Jakob . . . . .	27	Pípan Jožef . . . . .	47
Pakiž Simon . . . . .	33	Pirec Matej . . . . .	46
Paltauf Jakob . . . . .	49	Pirec Srečan . . . . .	48
Papež France, dr. . . . .	27	Piskar Andrej . . . . .	38
Pašič Janez . . . . .	35	Pívek Ivan . . . . .	34
Pavalec Jurij . . . . .	42	Planinšek Jakob . . . . .	43
Pavkar Henrik . . . . .	27	Plavec Maks . . . . .	29
Pavletič Andrej . . . . .	46	Pleše Jožef . . . . .	48
Pavli Lojze . . . . .	48	Pleško Dragotin . . . . .	35
Pavlica Štefan . . . . .	51	Pleško France . . . . .	35
Pavlič Ignacij, dr. . . . .	27	Plešnik Mihael . . . . .	41
Pavlič Kozmas . . . . .	29	Ploj, dr. . . . .	39
Pavlin Aleš . . . . .	29	Poč Martin . . . . .	32
Pavlin Jožef . . . . .	46	Podboj Ivan . . . . .	33
Pavliška Miroslav . . . . .	37	Podboj Jožef . . . . .	32
Pec Dragotin . . . . .	29	Podobnik Ignacij . . . . .	34
Pečar Ivan . . . . .	36	Podrekar Janez . . . . .	30
Pečar Janez . . . . .	32	Pogačnik Janez . . . . .	32
		Pogorelec Andrej . . . . .	32
		Pogorelec Anton . . . . .	33

Poklukar Martin . . . . .	48	Razboršek Jožef . . . . .	30
Pokoren Anton . . . . .	35	Razpotnik Jakob . . . . .	31
Polak Alojzij . . . . .	49	Rebec France . . . . .	49
Polak Gvidon . . . . .	44	Rebič Ferdinand . . . . .	32
Poljanec Jožef . . . . .	42	Rebič Julij, dr. . . . .	27
Polec France . . . . .	41	Regali Jožef . . . . .	27
Polec Jožef . . . . .	27	Regoršek France . . . . .	27
Polič o. Bon. . . . .	42	Regula Franjo . . . . .	49
Polič Dragotin . . . . .	42	Rejec Anton . . . . .	43
Polič Karol . . . . .	49	Rejec Janez . . . . .	46
Potočin J. . . . .	37	Rekar Janez . . . . .	48
Potočnik Anton . . . . .	35	Remec France . . . . .	47
Potočnik Blaž . . . . .	28	Repa France . . . . .	42
Potočnik Franjo . . . . .	27	Repič Andrej . . . . .	43
Potočnik Ivan . . . . .	28	Rešek P. Henrik . . . . .	49
Potočnik Mihael . . . . .	27	Režek Peter . . . . .	31
Potokar Jožef . . . . .	34	Ribič Jožef . . . . .	27
Pour Edvard . . . . .	27	Ricoli Alojzij . . . . .	27
Povše France . . . . .	46	Rihar France . . . . .	34
Povše France . . . . .	34	Ripšl Mavricij . . . . .	38
Povše Martin . . . . .	34	Rjavec Blaž . . . . .	46
Poznik France . . . . .	49	Robič Jakob . . . . .	30
Praprotnik Andrej . . . . .	27	Robič Matej . . . . .	49
Praprotnik Avgust . . . . .	35	Robič Simon . . . . .	29
Praprotnik France . . . . .	30	Robič Valentin . . . . .	49
Prekoršek Gregorij . . . . .	40	Robida o. Karol . . . . .	44
Preželj Matej . . . . .	29	Roblek Ožbolt . . . . .	44
Přibil Jan. . . . .	27	Rogač Anton . . . . .	48
Prijatelj Matija . . . . .	33	Rogač Jožef, dr. . . . .	32
Prijatelj Peter . . . . .	30	Rojko o. Gelazij . . . . .	42
Prine Jožef . . . . .	48	Rojnik Blaže . . . . .	38
Prnavsl Štefan . . . . .	37	Rome France . . . . .	29
Puhar Dragotin . . . . .	27	Rožkar France . . . . .	43
Puhar Viktor . . . . .	45	Röthel Matija . . . . .	50
Pukšič France . . . . .	37	Roze France . . . . .	38
Pupis v tomajski dekaniji . . . . .	48	Rožič Tine . . . . .	27
Pustinjek Anton . . . . .	43	Rozina Jožef, dr. . . . .	33
Pustolemšek Anton . . . . .	38	Rozman Jernej . . . . .	28
Pustotnik Janez, dr. . . . .	33	Rožman Lovro . . . . .	29
Pušavec Valentin . . . . .	48	Rožnik Anton . . . . .	32
<b>Rajh</b> Janez . . . . .	39	Rudež Jožef . . . . .	47
Rajšp Alojzij . . . . .	42	Rudolf Lovro . . . . .	35
Rajšp Matej . . . . .	42	Rumpler Maksimilijan . . . . .	31
Rakoše Mihael . . . . .	40	Rupnik Jožef . . . . .	48
Raktelj France . . . . .	27	Rupp France . . . . .	45
Ramor Janez . . . . .	38	Rus Janez . . . . .	34
Ramor Ferdinand . . . . .	43	Rutar Anton . . . . .	47
Ramoveš Jernej . . . . .	34	Rutar Lovrenc . . . . .	46
Rantuša Jurij . . . . .	42	Rutar Tomaž . . . . .	47
Ratek Lovro . . . . .	34	Rutnik Rajko . . . . .	43
Rath France . . . . .	39	<b>Sablačan</b> Lovro . . . . .	45
Ransch France . . . . .	37	Sajavec Jakob . . . . .	48
Ravnik France . . . . .	48	Sajč Ivan . . . . .	33
Ravnikar Ludovik . . . . .	49	Sajč Janez . . . . .	29
Ravnikar Rajko . . . . .	27	Sajč Miha . . . . .	33
Ravnikar Valentin . . . . .	27	Samostan kapucinski . . . . .	46

Sancin Jožef . . . . .	48	Strah Janez . . . . .	42
Sarnec France . . . . .	49	Strah Januarij . . . . .	31
Seljak Anton . . . . .	46	Strah Oroslav . . . . .	42
Senekovič Julij . . . . .	42	Stramič France . . . . .	37
Senjur Kar., d. . . . .	44	Stranecky Jožef . . . . .	34
Serajnik Lovro . . . . .	44	Stranjščak Anton . . . . .	39
Sever Jožef . . . . .	40	Stražimir Franjo . . . . .	50
Sežun Žiga . . . . .	36 36	Stritar Andrej . . . . .	28
Sfiligoj Anton . . . . .	46	Strmole France . . . . .	29
Sila Matija . . . . .	47	Stilba Jožef . . . . .	27
Silvester Radoslav . . . . .	35	Strukelj Miha . . . . .	46
Simonič Janez . . . . .	41	Stuhec Anton v Ptuj, dekaniji . . . . .	
Simonič J. N. . . . .	39	Stuhec Jožef . . . . .	41
Simonič Jožef . . . . .	43	Stuhec Jurij (Jožef) . . . . .	43
Simonič Ivan . . . . .	40	Stuhec Marko . . . . .	44
Sitar France . . . . .	47	Stupar Ivan . . . . .	33
Sinkovič Davorin . . . . .	52	Suhadobnik Ferko . . . . .	33
Skočir Jožef . . . . .	46	Suhadobnik Lovrenec . . . . .	27
Skopo, čitalnica . . . . .	48	Sušje, vas . . . . .	34
Skrabar Viktor, dr. . . . .	31	Svetina Valentin . . . . .	28
Skrl Jakob . . . . .	32	Svetlin France . . . . .	30
Skul France . . . . .	27	Svoboda Janez . . . . .	32
Skvarča Janez . . . . .	44	Šabot Jurij . . . . .	39
Slamnik Ljudevit . . . . .	51	Šarabon Valentin . . . . .	34
Slatinšek A. . . . .	38	Šašelj Martin . . . . .	44
Slekovec Jožef . . . . .	37	Šebavec Franjo . . . . .	32
Slemenik Valentin . . . . .	49	Šega Ivan . . . . .	34
Slomšek Jakob . . . . .	41	Šepec Dragotin . . . . .	49
Slovenija, društvo v Gradcu . . . . .	49	Šepec Ivan . . . . .	39
Smolej Jakob . . . . .	27	Šetina Ivan . . . . .	27
Smolej Matija . . . . .	34	Šetinec France . . . . .	32
Smrekar France . . . . .	47	Šijanec Janez . . . . .	42
Smrekar Jožef . . . . .	27	Širca Janez . . . . .	46
Solčavski Franjo . . . . .	39	Šivec Ivan . . . . .	31
Somer Gregorij . . . . .	44	Šket Davorin . . . . .	42
Soršak Matej . . . . .	45	Škoflek Jakob . . . . .	39
Sova Blaž . . . . .	43	Škrjanec Anton . . . . .	44
Sovinč Anton . . . . .	48	Škrta Jožef . . . . .	38
Sparavec Andrej . . . . .	37	Škufca Anton . . . . .	36
Sparavec Henrik . . . . .	29	Škul Martin . . . . .	28
Spazzapan St., dr. . . . .	36	Škul Valentin . . . . .	29
Spoljarič Jakob . . . . .	27	Šlander Emerau . . . . .	42
Spinder Nikolaj . . . . .	27	Šlander P. Emeran . . . . .	49
Sredenšek Janez . . . . .	40	Šlibar Toma . . . . .	29
Srnc Alojzij . . . . .	42	Šlik Jožef . . . . .	49
Stanonik Jožef, dr. . . . .	49	Šchmit Matija . . . . .	29
Stanovnik Nikolaj . . . . .	33	Šimon Anton . . . . .	38
Stare Ferdinand . . . . .	27	Šoklič Blaž . . . . .	29
Stavdahar o. Ignacij . . . . .	33	Šola glavna v Brežicah . . . . .	43
Stavdahar Ferdinand . . . . .	47	Šola nedeljska v Munah . . . . .	48
Stegnar Feliks . . . . .	34	Šolmajer Kornelija . . . . .	27
Steinmütz France . . . . .	29	Šorn Gašper . . . . .	38
Stengelj Vatroslav . . . . .	35	Šos Mihael . . . . .	32
Stepišnik Lovro . . . . .	38	Schöpf Jožef . . . . .	52
Stoklas Božidar . . . . .	37	Schrei Toma . . . . .	28
Stökl Šimen . . . . .	44	Šraj Valentin . . . . .	36
Stožir Ivan . . . . .	52		



Schreiner Enrik . . . . .	37	Turin Jožef . . . . .	43
Šribar Matija . . . . .	42	Tušek Ivan . . . . .	52
Štamcar Andrej . . . . .	29	Učilnica v Begunjah . . . . .	33
Štiftar Jožef . . . . .	42	"    v Nevljah . . . . .	30
Štrukelj France . . . . .	28	Učiteljsko društvo ljubljansko . . . . .	28
Štupar Janez . . . . .	36	Učiteljstvo v Idriji . . . . .	34
Štupica Lovro . . . . .	31	Učiteljstvo v Loki . . . . .	29
Šubic Primož . . . . .	48	Ukmar Anton . . . . .	46
Šubic Simon . . . . .	49	Ukmar Anton . . . . .	48
Šuen France . . . . .	42	Ulčar Blaž . . . . .	28
Šular Franjo . . . . .	52	Ulman Neža . . . . .	28
Šular Ivan . . . . .	32	Umek Anton . . . . .	31
Šumi France . . . . .	36	Urbančič Janko . . . . .	29
Šupevec Antonija . . . . .	28	Urbanija Lovro . . . . .	32
Šust Janez, dr. . . . .	47	Urbas Anton . . . . .	30
Šuster Janez . . . . .	44	Urbas Leopold . . . . .	34
Šustersič br. Bogdan . . . . .	46	Urh Peter . . . . .	28
Šutaj Matija . . . . .	33	Uršič Anton . . . . .	36
Šuta Robert . . . . .	37	Uršič Anton . . . . .	47
Švajgel Karol . . . . .	41	Wakanovič Jar. . . . .	52
Švajger Jožef . . . . .	30	Valenta Vojteh . . . . .	28
Švajgar Martin . . . . .	35	Vales Marko . . . . .	46
Švarc o. Alkuin . . . . .	49	Valjavec Matija . . . . .	51
Švarc France . . . . .	42	Valon Jožef . . . . .	51
Šventner Jožef . . . . .	28	Varl Jurij . . . . .	29
Švet Ivan . . . . .	48	Vavken Andrej . . . . .	29
Tanšek Ivan . . . . .	43	Veber Gašpar . . . . .	52
Tanšek Miha . . . . .	41	Weberič Jožef . . . . .	42
Tavčar France . . . . .	29	Več Ivan . . . . .	28
Tavčar Matej . . . . .	30	Velcl Anton . . . . .	42
Tavčar Miha . . . . .	31	Velikanje Anton . . . . .	52
Teran France . . . . .	30	Velikonja Janez . . . . .	46
Teran Ivan . . . . .	43	Venedig P. Her. . . . .	45
Terjašek Dragotin . . . . .	40	Vengar Jožef . . . . .	42
Tisen Ivan . . . . .	28	Vesel Ivan . . . . .	47
Tisen Jožef . . . . .	51	Vesel Jožef . . . . .	48
Toman Ivan . . . . .	31	Vičič Jan. Ev. . . . .	28
Tomažič Ivan . . . . .	36	Videc France . . . . .	28
Tomec Jakob . . . . .	28	Videc Tine . . . . .	28
Tomec Martin . . . . .	28	Vidmar Andrej . . . . .	35
Tomše Janez . . . . .	51	Vidmar Ivan . . . . .	28
Tomšič Ivan . . . . .	28	Vidmar Matej . . . . .	34
Topljak France . . . . .	42	Vidovič Anton . . . . .	44
Torkar Matija . . . . .	45	Vidovič J. . . . .	42
Tosi Jožef . . . . .	50	Vidrič Lovro . . . . .	52
Trampuš Ivan . . . . .	40	Vidrih Anton . . . . .	36
Tratnik Janez . . . . .	39	Vihar Filip . . . . .	42
Travnar Jožef . . . . .	28	Virant Janez . . . . .	36
Trček Slavoljub . . . . .	49	Virk Jožef . . . . .	39
Trepal Anton . . . . .	46	Vivod Janez . . . . .	43
Treven Janez . . . . .	48	Vode Ivan . . . . .	48
Treven Valentin . . . . .	30	Vode Jožef . . . . .	31
Triler Janez . . . . .	29	Vodopivec France . . . . .	51
Trunk Blaže . . . . .	42	Vodopivec Janez . . . . .	46
Turk Hugon . . . . .	31	Vodušek Matej . . . . .	30
Turk Jožef . . . . .	28		

Voglar Jožef . . . . .	32	Zarnik Ivan . . . . .	33
Voh Jernej . . . . .	38	Zarnik Valentin, dr. . . . .	37
Vojak Jožef . . . . .	39	Završnik France . . . . .	31
Vojska Lavoslav . . . . .	50	Zdoljšek France . . . . .	41
Vojvoda Simon . . . . .	33	Zelen Jožef . . . . .	35
Vombergar Blaž . . . . .	30	Zelenec Jožef . . . . .	31
Vošnjak France . . . . .	41	Zelenik Josip . . . . .	50
Vošnjak Janez . . . . .	41	Zemljič Jožef . . . . .	37
Vovk Ivan . . . . .	32	Zemljič M. . . . .	39
Vovšek France . . . . .	38	Zemljič Štefan . . . . .	50
Vrabelj Janez . . . . .	43	Zevnik Martin . . . . .	40
Vrankar Štefan . . . . .	44	Ziherlj o. Lenart . . . . .	51
Vranjčani Anton . . . . .	52	Zitterer Andrej . . . . .	28
Vraz Jožef . . . . .	42	Zorec Ivan . . . . .	30
Vrbnjak Jožef . . . . .	43	Zorec Jurij . . . . .	31
Vrbnjak Jožef . . . . .	49	Zorko Karol . . . . .	42
Vrhovec Blaž . . . . .	28	Zorman Anton . . . . .	31
Vrtnik Avgust . . . . .	28	Zorman Božidar . . . . .	39
Vrtot Janez Nep. . . . .	45	Zupančič Anton . . . . .	31
Vrtovec Filip . . . . .	36	Zupančič Davorin . . . . .	38
Vuga br. Aleš . . . . .	51	Zupančič France . . . . .	31
Vuga Andrej . . . . .	46	Zupančič Ivan . . . . .	31
Vuga Peter . . . . .	47	Zupančič Vilibald . . . . .	30
Vuk Andrej . . . . .	41	Zupanec Aleš . . . . .	30
<b>W</b> allner Peter . . . . .	49	Zupan Janez . . . . .	44
Walter France . . . . .	43	Zupan Jožef . . . . .	28
Wašer Rajko . . . . .	28	Zupan Matija . . . . .	36
Weiss France . . . . .	52	Zupan Udalrik . . . . .	29
Wester Janez . . . . .	46	Žagar Dragotin . . . . .	28
Westermayer Jakob . . . . .	45	Žajdel France . . . . .	38
Wieser Andrej . . . . .	44	Žakelj Miroslav . . . . .	51
Wiest Viktor . . . . .	50	Žan Ivan . . . . .	30
Wilfan Simon . . . . .	38	Žark Simon . . . . .	32
Windisch Vido . . . . .	39	Železnikar Ivan . . . . .	28
Windischer Miha . . . . .	31	Žepič Sebastijan . . . . .	51
Wolkensperg b. A. . . . .	29	Žerovnik Toma . . . . .	35
Zablatnik Ivan . . . . .	45	Žgur Anton . . . . .	36
Zabrezovnik Jurij . . . . .	30	Žičkar Jožef . . . . .	37
Zabukovski Gašpar . . . . .	39	Žimnec Dragotin . . . . .	50
Zadnik Simon . . . . .	33	Žinko Jožef . . . . .	43
Zadravec Jožef . . . . .	44	Žižek Marko . . . . .	50
Zagorjan Henrik . . . . .	34	Žlè Andrej . . . . .	34
Zagorjan Ivan . . . . .	35	Žnidar Martin . . . . .	38
Zagorjan Martin . . . . .	32	Žnidaršič Urban . . . . .	40
Zajec Andrej . . . . .	32	Žrjav Matej . . . . .	44
Zajec Janez . . . . .	33	Žumer Jakob . . . . .	30
Zamejec Jožef . . . . .	28	Žunko Jožef . . . . .	49
Zamuda France . . . . .	49	Žurman Ivan . . . . .	41
Zapltnik Radovoj . . . . .	50	Žuža Janez . . . . .	37

### Dostavek.

Lotrič Leon, semeniški duhoven.  
Senior, dr., zdravnik v Gradu.

1829 \*Šabec France, trgovec v Podgradu.

# LETOPIS

MATICE SLOVENSKE

za leto

1870.

---

Uredil

Dr. E. H. Costa,

prvosednik Matice Slovenske.



# Podučni in zabavni del.



Vredil

**dr. E. H. Costa,**

predsednik slov. Matice.





# Raziskavanja

## na polji staroslovanske mythologie.

Spisal Davorin Trstenjak.\*)

### II.

#### Jeli obličaji na petujskem in svetomartinskem spomeniku res spadajo v Apollonov ali Orfejev kultus?

(S 5 slikami.)

Motto:

Die Wahrheit ruht in Gott,  
uns bleibt das Forschen.

Johannes von Müller.

**N**e samo starodavni Indi in Grki, nego tudi Slovani so imeli mythus o rojstvu solnca ob dōbi zimske ekvinokcije. Novorojeno solnčevo dete se je velelo pri Bolgarih: Solnčevič, pri Srbih in Slovencih: Božič. Čas solnčnega rojstva velel pa se je: Koleda. Ime Koleda, rusk. Koljada, se vjema sè staroindijskim: Kâlindi, in ta priimek je nosila Jamuna, sestra podzemeljskega boga Jama-ta. Ker se Kâlindi imenuje hči Surjova (Surja, gen. masc. poznamenovanje za solnce), in jo po indijskem mythu s plužnim železom solnčni bog: Bâla-Rama („der durch seine Kraft Erfreuende“) prereže, in zato dobi ime Kâlindikaršanâ-Koledokršun, ki Koledo prekrši, toda Kâlindi ni druga, nego ločivna dōba med zimo in mladim-jarim letom, in to tudi jeno ime pomenja: vedski kâla, čas, in ind, ponere, invenire.<sup>1)</sup>

V slovenščini še se je ohranil staroindijskemu najbližnji pomen, naimer: cala, določna dōba. Tudi v srbskem jeziku in

\*) Prvi sestavek „o simboličnem pomenu ribe“ je natisnjen v „letopisu matice slov.“ za l. 1869 str. 1—24.

<sup>1)</sup> Primeri Weber, indische Studien I, 265.

sicer v črnogorščini še se rabi: kolj,\*) masc. in tudi fem. kolja, v pomenu: tempus vacuum. (Glej Vuk, Rječ. str. 286.) Zraven tega še se veli božični praznik: koledni praznik, in božični pevci: Koledniki. Koleda je toraj osebljena nova solnčna dōba, hči solnčeva, kar potrjuje tudi ruska narodna pesem, ki se začne:

Urodilas' koljada \*\*)  
Na kanunie Roždestva. 1)

Po Saharovem Rusi Kolado na sankah vozijo in sicer oblečejo devico in jo s platnom odenejo. Ona je toraj se narodila ob oni dōbi, kedar solnčevo dete: Božič, zato se Kālindi imenuje v indijskih mytih ljubica solnčnega boga Kršna-ta, kateri se vjema s slovenskim: Kresom - Kresnikom, Kresimirom. Kršna jo je spoznal pri podzemeljski reki: Jamuna v znamenje, da Kršna je le modifikacija solnčnega boga, kateri je po zimi v podzemeljskem svetu sodnik in stražnik kraj podzemeljske reke, čez katero morajo duše umrlih. Ker novorojeno solnce prinese srēčniši, milejši in vedrejši čas, zato se pri Malorusih božični praznik veli: Sčedrik-vedrik, tudi Kračun po solnčnem bogu Kraku. Čas svoje mladosti po mytičnih legendah arjanskih solnčni mladenec preživi med pastirji, ker mladoletno solnce odpira pašo, in je dobrotljivo čredam. Tako so Apollonu pašniki mili (*πλακας ἀγρονομοι*),<sup>2)</sup> on je izredil kobile Eumelove, in je celo leto služil pri Laomedonu paseč njegovo čredo.<sup>3)</sup>

Tudi indijski Kršna veli se: Gopāla, goved varuh, — Govinda, „Kuhfinder“ po Rückertovi prestavi; ravno tako je zrastel med pastirji Herakles, ki je po svojem bistvu in po svoji prvotni naturi tudi ni drugo, nego solnčno božanstvo.<sup>4)</sup> Solnčni bog je postal po takem bog črede in pastirjev, je dobil piščalko-žveglo za attribut, kar najdemo pri Apollonu in pa pri Kršna-tu.

V največi in najlepši moči je pa solnce o letnem solncevratu — o kresu.

V tej dōbi vlada skladnoglasje — harmonija sveta. To harmonijo so pa Grki in Indi izraževali s harmoniškim glasom piščalke in lyre.<sup>5)</sup>

1) Obširnše glej: Potebnja, o mytičeskem značenij. str. 15 itd.

2) Sophokles, Oed. T. 1103. 3) Ilias, 2. 766. 4) Preller, griech. Myth. II, 123. 5) Obširnše: Creuzer, Symbolik. II, 686.

\*) „Ob cali jesti, ob cali moliti,“ v frahajmski fari znano. Glej moj članek „o Koledii“ v Novicah 1856. str. 3 itd.

\*\*) Učeni slovenski jezikoslovci, med temi tudi Miklošič, mislijo, da je Koleda neslovenska beseda, nego iz latinščine izposojena: Calendae. To že zarad tega ni mogoče, ker besedo rabijo tudi Slovani istočne cerkve, kateri niso nikdar bili v dotiki z latinsko-rimsko liturgijo. Po srbskih narodnih pesmah se božič veli tudi: mali bog, kar tudi novorojeno solnčno dete v istini je, tudi ga imenujejo „mladega“ boga. Staremu

Harmoniški glas lyre in piščalke je tudi symbolizoval harmoniški ples planetov okoli solnca, in solčni bog ni samo postal pastir živalske, nego tudi astralske črede. Grške mythologične legende pripovedujejo, da je Apollon, ko je Laomedonovo čredo pasel, tako lepo igral, da so divje zveri iz brlogov gorá prilazile ga poslušat, košuta pisano špreglasta pa je pred njim plesala.<sup>1)</sup> Košuta je po Preller-u podoba zvezdnatega neba.<sup>2)</sup> Primeri, kar piše o godcu Apollonu Müller, Dorer I, 342. Tudi indijski Kršna — Vanamali, to je: cvetjem okinčani, je bil pastir; živel je med pastirji in pastircami, in tako lepo godel v piščalko, da so ga zveri prišle poslušat, pastirje in pastirice pa so od veselja poskakovale.<sup>3)</sup> Kakor živali, katerim je Apollon godil, niso druga, nego planeti, tako tudi gôpije — pastirice, ktere okoli Kršna-ta plešejo, so planeti okoli solnca skladno se vrteči, zato ga Creuzer<sup>4)</sup> imenuje prav: pastirja in vodjo nebeske črede — zvezdnate trume, in prav dobro primerja z grškim Apollonom, ki ima priimek: *ρόμιος*; in bistroumni Niklas Müller<sup>5)</sup> piše umno o njem rekši, da je: Schäffer und Herr der astralischen Heerde, der nicht nur die Erde durch zeugendes Sonnenlicht gebärend macht, sondern auch die Sternennymphen befruchtet;\*<sup>6)</sup> zarad ktere lastnosti je v indijskih pagodah tudi obražen s symbolom obrodovitenja: s trivoglom, kateri trivogel

bogu je badnjak posvečen, toda al starcu Črnboggu — zimskemu solncu, ktero se veli „Djed“ pri Rusih, ali pa Perkunu, kateri tudi ima priimek: starec, ded itd. Na slovensko-rimskih kamenih najdeš žensko ime: Kalandina (Gruter 825. Nr. 11.), gotovo ni iz lat. *Calendae*. Po srbskih narodnih pesmih se „mali bog“ koplje, toda kakor indijski — v mleku nebeskih krav. Krave so v arjanskih mythih symboli nebeskih oblakov. (Glej Vuk, rječnik sv. Srbsk. pjesm. I, 115.) V Božiču je tudi Potebnja spoznal solčno božanstvo, in o njem piše obširnije v svojem delu: o mythičesk. značenj. str. 16, 17 itd. Znamenita je srbska narodna pesem, ktera se začne: „Božič baje po svem svetu, Po svem svetu po ovome (Vuk. l. c.). Tukaj se beseda: baje še rablja v pomenu: sija, sveti, primeri sansk. *bhā*, gršk: *γαίρω*, sijam, svetim; toraj božanstvo adrijanskih Venetov: „Bajas!“ pomenja: sijatelj, svetlitelj. Gilferding je mislil na sorodno: bajati, incantare, ali že Schlegel (Schlegel, Indische Biblioth. II, 284—288) je dokazal iz mnogih primer, da se vjemajo pomeni: sijati in govoriti.

<sup>1)</sup> Primeri: Euripid. Alc. 455. seq. 570. seq. <sup>2)</sup> Preller, Griech. Mythol. 168. <sup>3)</sup> Nork. pop. Myth. III, 49. <sup>4)</sup> Symbolik, II, 686. <sup>5)</sup> Glauhen der Hindu, str. 472.

<sup>6)</sup> Marsikteremu čitalcu bi se vtegnilo čudno zdeti, da mi primerjamo mythe indijske z grškimi, slovanskimi itd. Tem naj služi ta opazka. V srednji Aziji je živel v predhistorični dōbi arjanski materinski narod, kateri je imel obči jezik pa tudi obče verozakonske ideje. Kuhn, Roth, Haug, Mannhardt in več družih nemških, francovskih itd. učenjakov, so



Ind imenuje: Džoni, = gršk: γυνή, slov.: žena, generans; džoni se v staro-indijskem jeziku tudi rablja za pomen: vulva. Namesti simbola rodenja je na našima slikama obražena žena, s katero se mož združuje. Že indijski komentatorji so trdili, da se te legende imajo astralski razumevati in tolmačiti, in so pastirska nebesa Kršnova imenovana: „Gôloka vartulâkâra“ nad Vajkuntho postavljali. <sup>1)</sup> Ravno tako je slavni slovanski rojak Paullin <sup>2)</sup> Kršnovo predstavo, po kateri piska v piščalko pred kačo, risom in turom, imenoval: astralsko alegorio; Niklas Müller <sup>3)</sup> pa: Weltharmonienbild. \*) (*Glej priloženih slik Fig. Nr. 1.*)

Indi so to skladnoglasje različno predstavljali. Tako v indijskih pagodah najdemo obraze solnčnega boga Kršna-ta v družbi svoje soproge Rhâde v človeški podobi. (*Glej Fig. Nr. 2.*) Oba sedita na perji cveta lotos, symbolu vode — mokrote, in vsak piska v svojo žveglo. Okoli nju pa plešejo mladenči in dekleta. <sup>4)</sup> Drugi obrazi predstavljajo Kršnata sedečega na tako imenovanem mythičnem slonu, kateri je sestavljen iz gôpij, to je: nebeskih pastirc — zvezdnih nimf — zvezd. <sup>5)</sup> Tudi pod podobo mythičnega velbloda (*glej Fig. Nr. 3.*) je bilo predstavljeno to skladnoglasje sveta — astralska čreda. Kakor je mythični slon sestavljen iz samih devic — gôpij, symbolov zvezd, tako mythični velblod iz mladenčev, deklet in različnih živali čveteronožnih in pa ptičev. Na tem velblodu sedi Kršna s kriloma na hrbtu godeč v lyro. Krila niso druga nego symboli bistrosti solnčnih žarov, pa tudi zračnega aethra, kar je že Paterson <sup>6)</sup> opazil, reki: da „Kršna ples planetov skoz devet sfêr jihovih potov vreduje;“ zato je mythični slon, na katerem sedi, iz devet gopij — astralskih pastirc sestavljen. Maurice <sup>7)</sup> je videl v indijskih pagodah sliko, po kateri Kršna ples gôpij s piščalko sprevaža, okoli njega ležijo živali, za njegovimi stopinjami pa sleduje — rodovitnost.

začenjali dokazovati, da dosti mythov je že bilo pri pranarodu, ktere mi v poznejših časih pri različnih indoevropskih (arjanskih, indogermanskih) plemenih zopet najdemo. Posebno, ker so Slovani najdalje z Indi v dotiki in zavezi ostali, in se med vsemi arjanskimi narodi najpozneje v Evropo preselili bili, v indoslovanskem mythu nahajamo gledé božanstev nebes in nebeskih prikazen veliko sorodnost.

<sup>1)</sup> Bohlen, das alte Indien, I, 231. <sup>2)</sup> System. Brahm. str. 152.

<sup>3)</sup> Glauben der Hindu, 427. 599. <sup>4)</sup> Slike poglej pri Vollmeru: Myth. Lexicon, Pollier I, 499. <sup>5)</sup> Slika najdeš pri Vollmeru: Myth. Lexicon.

<sup>6)</sup> Asiatic. Research. VIII. 64. <sup>7)</sup> Maurice, Vol. I planch. 3.

\*) Staroperzijske pesme omenjajo lepe piskačice (Lautenspielerin) po ktere zvokih zvezdice svoje kolo plešejo. Welcker (Griech. Götterlehre I, 533.) opazuje o Apollonu: „Der Rythmus der kosmischen Bewegung ist vom Apollon als Ordner der Zeiten abhängig, daher der im Umlauf der Himmelskörper wahrnehmbare Takt die Vergleichung mit Tanz und Musik eingab.“

V ta mythus o rajanji planetov, nebeških teles okoli solnca spadata tudi obraza, o kterima smo namenili obširnše govoriti.

Na petujskem trgu pred stolpom vélike cerkve stoji velikans pet sežnjev visok spomenik. Na oglavji spomenika se vidi med dvema levoma, ktera imata odprte labote in tace na ovnovima glavama položene, — bradata starčeva glava pokrita z kidaro. V kotoma srednjega polja sta obražena krilata genia, in pod njima se vidi sedeča možka podoba s hrbtom proti gledavcu obrnjena do ram s halo pokrita. Ženska podoba je obražena ležeča, z levo roko za glavo se prijemavša. Cela predstava opominja na misel, da je umetnik hotel obraziti: zavezo dveh oseb različnega spola v posedovanje njunih spolnih lastnosti, da je hotel obraziti: „coitum“. Po tem obrazu pride vrsta ptičev, med kterimi se petelin, labod, štrk, jastreb in kavka lahko razločujejo. Dva druga ptiča sta podobna golobu in golobici. V stranskima kotoma so zopet ptiči in sicer v levem kotu eden, v desnem dva. Ptiči so podobni labodom in jastrebom. V sredini spomenika sedi na kamnatem četverovoglatem čoku golobrad mladenič lyro prebirajoč. Glava je pokrita s tako imenovano frygijsko kapo. Oblečen je v halo do kolen segajočo. Najbliže njega stoji košuta, in sicer tik lyre, za košuto stoji jelen, pred jelenom slon, pri nogah košute — lev, kraj kamenenega čoka pes s kurtastim repom podoben psu komusu (Bullenbeisser), za hrbtom godca velblod, pred velblodom druga čveteronožna žival, in za tof meresec. Zopet pod nogami godčevimi se vidi bik, na levem kraji volk, potem pa četeri druge čveteronožne živali. Za temi predstavami pride rimski napis v zlomkih. Leta 1818 je že dr. Müllibach,<sup>1)</sup> kteri je ta spominek prvi oznanil po časopisih, ni mogel več brati nego te besede: — — — DEO — — — OCI — — — SEV . . VS . . . DEC . . . Druge črke je zob časa izgloodal. \*) Celu doli vidiš zopet dve

<sup>1)</sup> Glej: Hormayer's Archiv 9. Jahrg. str. 50—83. Posnemko tega spomineka je tudi prinesel Muchar v svoji: Gesch. der Steierrn. I. B. Abbild. Tafel. IX.; vendar njegova slika ni zvesta originalu, kakor tudi ni snemka svetomartinskega spomineka.

\*) Leta 1848, ko sem bil kaplan v Petuji, sem dal ta spominek dobro oprati, in po vsem trudu sem dobil le-ta napis:

M . . . . DEO . C . F .  
 DEC .  
 I . D .  
 T . . . .  
 RO . . .  
 E . . .  
 VERVS

Tudi Muchar je te zlomke pozneje vkup spravil, kakor se vidi na njegovi posnemki. Pis.

človečji podobi. Obe sedite, in v posebnih predelkih stojite zopet dve človečji podobi. Znamenite so podobščine na krajnikih tega velikanskega stebra na obeh straneh ednake. Od zgoraj plesajoči dekleti, roke imate na glavo položene, pod njima stojita dva risa. Pod risoma sta dva mladenčca iz bokalov vodo polivajoča. Za njima zopet dva risa obrnjena proti godcu, potem pa dve plesajoči dekleti, čijih hali, kakor pri onih v prvi vrsti frfolite (flattern), in slednjič zopet dva mladenčca v plesajoči postavi. (Glej priloženih slik Fig. Nr. 4.)

Spodoben temu spomineku je svetomartinski na Pohorji, 2 uri od slovenske Bistrice. Spominek je vzdian v južno stran cerkve, visok 85 pednjev, širok 27 $\frac{1}{2}$  pednjev. Tudi na tem spomineku se vidite ne dobro razločljive podobe (ktera je možkega, ktera ženskega spola), držeči v rokah hlodce (kurze Stäbe), kakoršne imajo indijska božanstva. Pod tema podobščinama se zopet vidite dve podobi, ena ženska ležeča „ad petendum coitum“, in možka na pol ležeča desnico kvišku držeča. To polje ima podobo trivogla, v posebnem kotu trivoglatem sloni prežajoč krilatec. Dve črti razdelujeta posebno polje. Iz levega trivogla vidijo se trije ptiči, čijih vlastovitost se ne dá določiti. V srednjem polji sedi mladenč golobrad s frigijsko čepko pokrit, ktera pa je še tudi pri naših fantih navadna. On prebira lyro in v roki drži: „plectrum“. Zadej za njim stoji: velblod, pod velblodom veper in pes. Pod lyro košuta, pod košuti konj, pod konjem lev, nad levom slon, pod slonom žival podobna psu komusu. Slednje polje nam predstavlja zajca in pa lovskega psa. (Glej priloženih slik Fig. Nr. 5.)

Napis na tem spomineku se po Mucharovem<sup>1)</sup> berilu glasi: „Divis Manibus Aurelio LANDINONI ornato civi Asturus Libertus volens merito curavit.“ Knabl bere namesti: Civi ornato — Cohors prima Asturum. Kdor ima prav, se ne dá presoditi, ker razun še dobro ohranjenega imena: Landinoni — so vse druge črke že zelo poškodovane. Ime Landino (zarad oblike primeri imena slovanska: Vanino, Stano, Stehno, Berno, Bigno itd.) je čisto slovensko iz themata: land, dividere, partire, distribuere, landa kruha, buccella panis praecisa, landan, polandan, divisus, landanje, divisio partilio, distributio carnis vel panis,<sup>2)</sup> sansk.: vand, dividere, tudi litovščina pozna: landinti, dividere.\*) Ime Lando je bilo navadno pri starih Čehih.<sup>3)</sup>

Ako sedaj po edine obraze v njihovih pomenih vse presodimo, bomo se prepričali, da na teh spominekkih imamo predstavljene razne momente solnčnega častja. Že zgorej sem rekel, da predstavi na petujskem in svetomartinskem spomineku izrazu-

<sup>1)</sup> Geschichte der Steierm. I. 400. <sup>2)</sup> Belostenec str. 151. <sup>3)</sup> Regest. Bohem. 1231, 361.

\*) V srbščini najdemo: landati, obambulare, garire, landanje, obambulatio. Toda bi ime Landino vtegnilo v nekakšni zavezi z bogom godcem, okoli kterega je ljudstvo plesalo, skakalo in vrišalo, stati.

jete mythus o rajanji planetov okoli solnca, skladnoglasje ali harmonijo sveta. K harmoniji sveta pa je tudi treba skladanja in združenja možkega in ženskega spola. V mythičnih legendah arjanskih narodov nahajamo spolovanje (Begattung) nebeških božanstev z božicami zemlje, in Welcker<sup>1)</sup> prav dobro opazuje: Wenn der Himmel im Frühlingsregen sich mit der Erde gattet, so entsteht Wachsthum zunächst aus dem Boden; in Niklas Müller (Glauben der Hindu 302) lepo reče: Der Himmel wird im Emblemengeste der Urzeit allenthalben als feurig spendende männlich generierende Lebenskraft als männlicher Zeugungstrieb und Generationsakt ausgebildet. Die Erde ist das dunkel-feuchte, gebärende weibliche Princip. Der Himmel als Mann umfängt die Erde als Weib, wird umfangen, unarmt in erzeugender Verknüpfung mit ausquellender Liebesgluth. Den Himmel repräsentirt der Heerführer der himmlischen Schaar, die allbefruchtende Sonne itd. Nebeški bogovi si jemljejo zemeljske boginje za soproge, tako Uranos-Gajo, pri Grkih se solnčni bog Helios zaročuje z boginjo luno-Selene, tako tudi pri Litovcih sta poročena solnce in mesec; in Rimljan je imel ednake nazore, in je solnčevo ženitvo imenoval: coitus, conjunctio solis cum luna<sup>2)</sup> Ravno tako povero nahajamo v germanskih mythih. V mythih staroindijskih je Agni bog ognja, oženjen z boginjo zemlje — Bhumi, in božica solnca Surjā kot hči Savitra = Zevsu ali Perkunu, je omožena s Soma-tom božanstvom meseca.<sup>3)</sup> Ti nazori so vladali tudi pri Slovanih, kar je že učen ruski basnoslovec Potebnja<sup>4)</sup> spoznal, in kar tudi še pričujejo razni ženitninski slovanski običaji. V mythu solnčnega boga Krāna-ta pa še nahajamo natančnejše povestice o ženitvi njegovi z različnimi svojimi ljubiciami. On je obremenil 16.000 žen, te je: 1+6+1+8 po števenji kabalistov. Na čelu njegovih<sup>5)</sup> ljubic stoji Rhāda.<sup>6)</sup> Ž njo je živel v prvi dōbi svojega življenja, druga se je velela: Rukmini = Lučmina, od korenike: ruk = luč, svetiti, po tem še je znana: Svāra, od korenike: svar, svetiti, sijati. Že Niklas Müller<sup>7)</sup> je to spolovanje imel za: Symbol des grossen Grundprincipes der Welterhaltung, durch Vereinigung der weiblichen Urfeuchte mit dem männlich thätigem Lebensfeuer — und als den Geist dieser Vereinigung die Anziehungskraft und der Einklang symbolisirt als das Saitenspiel.\*)

1) Griech. Götterl. I, 369. 2) Obširniše pri Schwartzu: Sonne, Mond und Sterne str. 159. 3) Weber, Indische Studien, 201, 205, 227 dalje: Weber, Vedische Hochzeitsprüche 184—185, Haas, die Hochzeitsgebräuche der alten Inder 273. 4) Potebnja, o mythič. značenj. 231. 5) Weber, Indisch. Studien 432. 6) Glauben der Hindu 428.

\*) Na drugem mestu piše Niklas Müller (Glauben der Hindu, str. 426 nota) „überhaupt sind alle diese Vermählungen also auch Zeugungen nur allegorische Anspielungen auf Planetensystem und

V najbolj čislani ženi Kršnatovi v Rhâdi spoznava učeni Weber osebljeno zemljo, in res se v indiški epični pesmi imenovani: Ramâyana, zemlja imenuje: Kršnova ljubljena žena. Rhâda pomenja: rodna, in res ni rodniše žene, nego je zemlja obrodovitena po solncu.

Solnčni bog Kršna je obhajal z Rhâdo skrivnosti ljubezni šest mesecev, in Nork <sup>1)</sup> ima prav, ako to mytično legendo tako-le razlaga: „Die Winterhälfte des Jahres ist die Zeit, in welcher der Sonnengott die Erdgöttin bezwingt, die Frucht ihrer Einigung kommt erst im folgenden Sommer zum Vorschein“. Enak pomen ima grška basen o solnčnem bogu Heraklu, ki je okošatil 50 hčeri Thespijevih, in rodil 52 sinov, to je 52 tednov v letu.

Zemlja pa je le po letu rodovna, po zimi je nerodovitna, in po mytih arjanskih narodov ali ujeta, ali pa sproga podzemeljskega boga; zato Proserpina s Plutonom ne dobiva otrok, nasproti s Zeusom, nebeskim kraljem, pa rodi otroke. Ednako indijska Sita, kar pomenja brazdo, ima s solnčnim bogom Rama-tom otroke, ali z zimskim orjakom: Ravânom (odrava, črni, lat. ravis, toda = črnbog) jih nima.

V slovanski mythologiji je gotovo bila Lada žena in družica solnčnega boga. Mi bi tako zastopili, kakošni pomen imajo podobe na petujskem in svetomartinskem spomeniku, ktere se „ad coitum“ spravljajo. Kakor je „coitus“ harmonija spolov, tako godba harmonia glasov, in sedaj tudi zastopimo mithyčne legende o oslu godcu — „aus der sexuellen Bedeutung des Esels ist seine musikalische hervorgegangen“ — pravi učeni Friedreich. <sup>2)</sup>

Podajmo se sedaj k razlagi plesajočih človečjih podob. Že Uschold <sup>3)</sup> je o plesih, ktere nahodimo v častji Apollonovem in Artemidinem prav dobro opazil: „Die Reigentänze, welche mit dem Kultus des Apollon und der Artemis in so inniger Verbindung stehen, wird wohl ein mit den Verhältnissen der Urzeit vertrauter Forscher nicht aus der Tanzliebe der Griechen erklären, sondern er wird zu der Ueberzeugung gekommen sein, dass dieselben ursprünglich den Umlauf der Sonne und des Mondes feierten. Enako tudi bistroumni poznatelj religioznega življenja Grkov — Welcker. <sup>4)</sup>

Weltharmonie. Na rimsko-slovenskih spomenkih večkrat nahajamo podobščine, kako ali boginja zemlje solnčnega boga prosi za združenje, ali pa jo krilatec peljá v: „torus genialis“. „Lectus ostro paratus“ v Radogostovem tempelju, o katerem govori Helmold (I. Cap. 2.), gotovo ni bil druga, nego „torus genialis“ — Brautbett, v katerem je solnčni bog obhajal z boginjo zemlje: conjunctionem, coitum.

<sup>1)</sup> Mythol. III, 50. <sup>2)</sup> Symbolik der Natur 468. <sup>3)</sup> Vorhalle, I, 28.

<sup>4)</sup> Trilogie, 129.

Takošna rajanja in plesه nahajamo tudi v solnčnem častji Slovanov. Tako piše Stredowsky <sup>1)</sup> o navadi plesanja na gori Radhost, kjer je nekđaj stal tempelj solnčnemu bogu Radogostu posvečen: Mons est supra Beczvae fluvii inferioris fontem Radhost dictus. In hoc monte Moravi simulacrum Radogasti elocarunt, lucum hic et delubrum eidem sacraverunt, ipsum montem ab idolo Radhost vocitarunt. Hodie namque, quo olim pagani inchoabant Radogasti festa (primis post aestivum solstitium diebus, to je o kresu) eodem nunc videlicet a festo s. Joannis Baptistae in montem memoratum plebs Toparchiarum, Hochwaldensis, Roznoviensis, Fridecensis etc. tempore pacis etiam adjacentes Hungaro — Slavi, ingenti confluunt multitudine, et hic quadam ab antiquis gentibus tracta consuetudine absque omni tamen superstitionis nota inter cantharos siliunt et festas choreas ducunt.\*)

Enakih plesov se tudi omenja v čast solnčnega boga pri Slovanih braniborskih, „in quolibet colle simulacrum quoddam idoli expositum erat collendum, quod Slavi diebus festis venerabantur, et etiam saltando collebant, rustici in omnibus fere pagis marchionatus Brandiburgensis, rotam antiquam in colle accendunt, et in circuitu ejus in formam, pyrae ardentis sollennes saltationes instituunt“.<sup>2)</sup> Ravno tako so okoli boga solnca Svetovita plesali polabski Slovani, in tadajni letopisci pišejo: „toto mense praecedente Johannem sunt timidi, et choreas ducentes timore liberantur“.<sup>3)</sup> Ta ples je velikokrat segal do besnosti, in zato sedaj znana bolezen ima po Svetovitovem plesu ime, ktero poznamenovanje je tudi nemški jezik sprejel ali krivo prestavil v: „St. Veit's Tanz“, namesto: Svetovit's Tanz.\*\*)

Znamenita, ker prav slovanska je ta okolščina, da dve plesajoči možki podobi iz bokalov vodo izlivate. Bokal je, kakor sem že na drugem mestu razložil, symbol solnčen, zato ga nahodimo na Koroškem spomineku Belinu posvečenem, on izraza blagoslov in življenje. Ker pa rodovitnost, življenje v prirodi solnce le s pomočjo mokrote stvarjati more, zato v slovan-

<sup>1)</sup> Moravia Sacra I, 6. Cap. <sup>2)</sup> Monumenta Iutrob. pag. 59. <sup>3)</sup> Script. rerum. germ. Frankf. 1718. pag. 508.

\*) Strikowsky pripoveda od Polakov, da so za njega hodili 25. maja in 25. junija možki in ženske, staro in mlado na raj. To zbirališče so imenovali: stado. Stado = čreda je toraj ples v čast solnčnega boga pastirja astralske črede.

Sedaj bodemo tudi zapopadli, kaj možke podobe v piščalko piskajoče v plesajoči stavi na slovensko-rimskih kamenih pomenjajo (podobe glej pri Mucharu, Gesch. der Steierm. I. Abbildungen: Tafel XVII. Tafel XIII. Fig. 16.) in zakaj toliko možkih podob je obraženih v plesajoči stavi lik indijskim solnčnim božanstem.

\*\*\*) Primeri: Linde, Slownik VI. str. 250.

škem mythu solnčno častje zmirom nahajamo združeno z vodnim. Se dandanašnji čisla slovansko ljudstvo velikonočno vodo, s katero se umiva pred solnčnim izhodom in jej pripisuje mladilno in zdravilno moč, in pri večih slovanskih betvah se še je ohranila „oblevačka“ polivanje z vodo na velikonočni pondeljek, kterega zaradi tega Slovaci imenujejo: „Kupaci pondělok“. <sup>1)</sup> Pri Polacih se veli oblevačka: dyngus = litovsk: dangus, vlaga nebeška. Sem spada tudi mrskanje (sansk: mrš, conspergere), to je, poškopivanje na Pаметivo, — toraj o zimskem solncevratu — o dôbi rojstva solnčnega deteta, in o veliki noči — o dôbi jarega solncevrata, dalje o Duhovih in o Kresu. Rusi so imenovali kresni praznik tudi Kupalo, so na ta praznik užgali ogenj, in okoli njega plesali, in Schwenk <sup>2)</sup> opazuje prav dobro: Die Menschen, welche um das Feuer der Sonnenwende tanzen und singen, tanzen um das Sinnbild der Sonne, und feiern es mit Lobgesang, und das gilt der Sonne selbst. Tudi po nekterih krajih slovenskih še se je navada ohranila pri kurjenji kresa ob Jurijevem in Ivanjem se z vodo polivati, in to polivanje imenujejo: mijava, od mijem, in politega fanta imenujejo: Mijaka. <sup>3)</sup> Zdaj zapopademo, kaj pomenja napis na retranskem Radogostu: Ovi Radegast miak. <sup>4)</sup> Brez dvombe se je ta Radogostova podobščina na žrtvenik postavljala o prazniku mijave <sup>\*)</sup> — kupala, mrskanja. Zgorej smo čuli, da so tudi Moravci imeli bokale „inter cantharos siliunt et festas choreas ducunt“, toda imamo dovolj dokazov za splošnost te navade, in zapopadamo, zakaj na petujskem spomineku mladenča iz bokalov vodo polivata; to znamenje ni samo očiščenje, <sup>\*\*)</sup> nego ozke zaveze solnčnega častja z vodnim, in tako se razjasnuje, zakaj na noriških slovensko-rimskih spominekah solnčne symbole zmirom nahajamo združene s symbolom vode — ribo pliskavico. <sup>\*\*\*)</sup> Kdor se hoče o tem globeje podučiti, napotujemo ga na Hanuš-ove spise, in na naš spis: „o symboličnem pomenu

<sup>1)</sup> Primeri: Hanuš, Bajesl. Kalend. 124. 126. <sup>2)</sup> Mythol. der Slav. 191.

<sup>3)</sup> Obširnije o tem beri: Slovenski Glasnik, 4. zvezek. 1859 str. 48. 59.

<sup>4)</sup> Krolmus, Poslednji božiste Črnoboha, str. 18. Razpravo o kropljenji in polivanji z vodo ob raznih solnčnih praznikih najdeš pri Hanušu, Bajeslov. kalend. 58. 130. 180. dalje v njegovi: Wissenschaft des slav. Myth. 200. 201.

<sup>\*)</sup> Na Slovaškem še kraj imenovan Mijava in ne daleč proč kraj: Radhost.

<sup>\*\*)</sup> Nemški kronisti popisujoči te običaje Slovanov: polivanje z vodo, skakanje in plesanje okoli ognja opazijo: „est enim species religionis per ignes flammasque saltare“ dalje „videbatur“ (conspergio) quaedam expiatio et purgatio. (Monum. Iutrob. pag. 59.)

<sup>\*\*\*)</sup> Indijski solnčni bog Kršna je tudi pogosto obražen v rokah držec ali lušturo, polža ali pa z ribo pod nogami. Retranski Radogost s turjo glavo in ribo pliskavico, na njegovi darivni skledi pa

ribe“ v Letop. Mat. slov. za 1870. Da na naših spominekih je predstavljen solnčni bog kot pastir astralske črede, kot stvaritelj harmonije sveta, nam pričuje oglavje petjanskega spomineka symboli troedinega solнца — boga Triglava. Ker sem o bistvu tega božanstva že napisal posebno razpravo, zato nočem tukaj o njem obširneje govoriti, nego napotujem svoje častitljive bralce na omenji pretres, dodaje, da ravno tej symboli, ki služijo tudi za oglavje spomineku, so tako izključivo znaki slovanskega basnoslovja, da ni mogoče ta spominek imeti ni za spominek grško-rimskega Apollona; — manje pa še za kakošnega keltskega božanstva. Al velika truma visoko učenih starino-zgodovino-basnoslovcev, članov učenih akademij, bode mi nasproti kričalo: to je spominek: Orfejev. Ali pogledajmo do jedra, je li res, kar so doslé trdili površni in plitvi popisovalci teh spominekov.

Orfej je bil najstari grški pevec, sin Muze Kalliope in vodnega boga Oegra. Njegova žena je bila Euridike, ktera mu je bila zgodaj umrla. Kačji pik je bil kriv njene smrti. Euridike je bila lepa nympha doline Peneos, ktero je tudi Aristäos, mil daimon, ljubil. Ko je Euridike pred njim bežala, jo je kača v travi skrita pknola. Njeno smrt so oplakovale vse nymfe doline, in tudi Orfej je za njo tako tožno in milo pel, da je bila ganjena vsa priroda, ptiči v zraku, ribe v vodi, drevesa, pečine in divje zveri v svojih brzicah.<sup>1)</sup> Orfejev mythus učeni Gerhard tako razumeva: Orpheus, seines Namens nach der Dunkel aus thrakischem Königsstamm heimisch am dortigen Pangaengebirg bei Libethra und im kikonischen Nachbarland bald aber bis in die weite Ferne berühmt, ist der persönliche Ausdruck eines in Wort und Rythmus enthaltenen durch heil und weisungskräftige Zauberformeln und Weihen fast mehr, als durch Hymnen bethätigten zur Einführung milder Sitte und frommen Lebens erfolgreichen Götterglaubens, dessen Werkzeug die vom Hermes erfundene Lyra ist, ein Geräth, welches auch bei gesteigerter Verbreitung und Ausbildung des orphischen Mysterienwesens des unwiderstehlichen Sängers vorherrschendes Abzeichen blieb. Niemals, so viel wir wissen bis zur göttlichen Geltung gesteigert, blieb Orpheus um so entschiedener der siegreiche priesterliche Verkünder des von ihm gelehrtens ursprünglich apollonischen, dann mehr cerealischbachisch gefassten

vidiš polža z napisom: Apan ali Japan. sansk.: Apen, genitor slov.: japa. Polža na oblačilih solnčnih božanstev tudi najdeš na noriških spominekih. Ker v slovanskih narečjih je navadno prejetovanje, primeri slov.: japno za apno, hrvatsk.: jogenj, jočko za: ogenj, očko, vtegne Japan stati za: apan in pomenjati, kar ime indijskega Kršnata: Nara-jana, der ober dem Gewässer schwebende, in toda je polž naraven symbol — vode.

Pis.

<sup>1)</sup> Obširneje Preller, griech. Mythol. II, 340.



Götterglaubens, und der ihm entsprechenden Weihe, dem ungehäuterten dionysischen Orgiasmus war er entgegen, wie er den diesen Widerstand, von bachischen Frauenhänden zerrissen, mit seinem Leben zu büßen hatte. <sup>1)</sup>

Orfej je po tem takem nikdar ni vžival praedikata: Deus, bog; toda predstava na naših spominekih ne more biti Orfejeva, ker na petujskem še se iz napisa pozna, da je bil nekakošnemu bogu (Deo) posvečen. To je že Muchar spoznal, ko je svoj „altrömisches Norikum“ pisal. V tej svoji knjigi opazuje <sup>2)</sup>: „Wie bezaubert war der Künstler, der dieses Steindenkmal einem für uns jetzt unbekanntem Gotte (DEO — ist das einzig in diesem Monumente noch lesbare Wort) geweiht hat?“ Pozneje, ko smo slovenski pisatelji začenjali že dokazovati slovenskost Noričanov, je celó pozabil na svoje prvo trdenje, in ga brez vseh razlogov razglasil za Orfeja. Za njim so blebetali vsi drugi pisatelji, in nobeden ni si prizadeval tega spomineka pripodabljati z Orfejevo legendo, in načinom predstavljenja Orfejeve podobe.

Orfejeva basen je nastala v Evropi na illyrskem polotoku, njegovo godbo so toraj poslušale le takošne zveri, ktere so domá na tem polotoku. Dasiravno geologi trdijo, da so v praveku tudi lev in ris, volblod in slon v Evropi se vzderževali, vendar gotovo ne več takrat, ko je Orfejeva basen nastala. Tudi ga v družbi teh živali ni nikdar nobeden star umetnik predstavljal. Philostrate <sup>3)</sup> pripoveduje, da so Orfeja radi s perzijsko tiaro predstavljali. Pausanias <sup>4)</sup> ga je videl na sliki Polygnota v grški obleki. Na basreliefu ville Pamfili v Rimu sedi Orfej na pečini igrajoč lyro, <sup>5)</sup> pred njim pa stoji, kakor Winckelmann razlaga: Kerberus. Pred njim stojite tudi dve ženi, ena mu podaja vedro, druga čašico. Na neki gemmi je izobražen z lyro in Kerberom. <sup>6)</sup> Tudi pri Montfauconu <sup>7)</sup> je v družbi Kerberovi. Welcker navaja dva sarkofaga, na katerem je eden Orfejev relief. Na tem reliefu vidiš volka, jelena, ovčv, kavko, konja, lovoriko in dva — mlada satyra. <sup>8)</sup> Winckelmann še enega Orfeja navaja v družbi Euridike in Hermesa. <sup>9)</sup> Predstava Orfeja z živali misli Zoega <sup>10)</sup> ni thraškogrškega, nego egiptškega početka, tako se nahaja na egiptskih denarih. Sicer tudi nahajamo predstave, po katerih je Orfej k drevesu naslonjen držeč gosli v rokah v družbi leva, risa in divje svinje, pa po učenih starinoslovcih takošne predstave

<sup>1)</sup> Gerhard, griech. Myth. II, 32. 33. <sup>2)</sup> Muchar altröm. Norikum I. 367. <sup>3)</sup> Philostrate, Icon, 6. 11. <sup>4)</sup> Pausanias X. 9. <sup>5)</sup> Winckelmann, monum. ined. 50. <sup>6)</sup> Maffei, Gemm. Plan. II. Tab. 49. <sup>7)</sup> Montfaucon, Antiquit. Tom. I. ad pag. 405. Planch. 223. <sup>8)</sup> Welcker, Philostr. Imag. pag. 611. <sup>9)</sup> Monum. ined. 83. <sup>10)</sup> Zoega, Nummi aegypt. imper. pag. 181.

Predstave paganskega Orfeja glej pri Mionetu: Descript. des Médailles. Suppl. Tom. IX. pag. 24. fig. 3.

spadajo v krščansko symboliko.<sup>1)</sup> Naša spomineka predstavljata, kakor se iz različnih podobščin vidi, veselje, radost, hotnost, to potrdujejo omamljeni ptiči, to skakajoči bik, to združevanje spolov, to plesajoče možke in ženske podobe. Ali vtegnil bi kdo ugovarjati in trditi, da vse to spada in opominja na nečisti dionyski divji orgiazem, kteremu se je Orfej protivil. Verjeti bi se dalo, ko ne bi našli živali v družbi Orfejevi, kterih za Orfeja ni bilo na gori Pangaeon, pri Librethi in kikonski sosesčini, kjer orfejska povest ima svoje rodno mesto. Vrjel bi, ko ne bi našel na zglavji spomineka symbolov troedinega solnčnega božanstva, in mladenčev polivajočih vodo iz bokalov, kar vse spada v solnčni kult, nikdar pa ne v Orfejev mythus.

Naša obraza kažeta na azijansko domovino, in le v indijskem bogočastji nahajamo, kakor smo se zgorej prepričali, slične mythologične nazore. Glavnega attributa Orfejevega, ki se skoro na vsaki njegovi sliki najde, — psa triglavnega Cerbera ni, in vendar je že učeni Eckermann spoznal, da se vse povesti in predstave Orfejeve odnašajo na chtonišni — podzemeljski svet, na našima spominekoma pa ni ednega poteza, kteri bi na podzemeljski svet opominjal, temuč vse kaže na skladnoglasno veselo življenje, nič ni pa na življenje po smrti. Tudi ženske podobe bi mogle, ako bi predstavljale Bachantinje, biti divjega značaja, kterega pa ne spoznaš na teh podobah. Tudi paralelle pričujejo za naše trdenje. Solnčnega boga lyro prebirajočega s solnčnim symbolom — levsko glavo najdeš med sekovskimi spomineki, dalje z lyro — solnčnega boga končajočega se v konjske noge objemajoč ljubico svojo — Rhâdo — Lado — osebljeno zemljo. Da je konj bil tudi symbol solnčnega božanstva v slovanski mythologiji, ne pričuje samo Adam bremski, ki govori o „*equus in rheda*“, konju na kolah stojećem v Svetovitovem tempelju, nego tudi Kollar je med retranskimi starotini, in sicer na čašicah, ki imajo napis: „*Radegast*“, našel konja obraženega. Ali kam hočemo takošne predstave vtakniti, ako ne v solnčni kult? menda med Kentaure? doslé ni še nam nihče odkril, da bi Kentauro bili v lyro godili in ženke objemali. — Knabl po znani svoji površnosti ima to podobščino za Chirona, učečega godbo junaka Achillesa. Ali za božjo voljo, podoba, ktero naš godec objema, je ženska, ni pa možka, ali je morebiti Chiron tudi bil nesramen „*παιδοφιλος*“, kakor grški modrijani, in je med ukom godbe nadlegoval s svojim

<sup>1)</sup> Primeri: Piper, *Mythol. und Symbol. der christl. Kunst.* I, 121. 122. 123. Krščanskega značaja je tudi Orfej na steninih obrazih v coemiteriji Kallistovem (glej: Aringhi, Tom. I. pag. 547.) v družbi pava, konja, kače, želve, velbloda, psa, goveda, golobov itd.

ljubičkanjem svojega učenca Achillesa?\*) Podoba z levovo kožo lyro prebiraje je g. Knablno Herkules učeč se svoje godbinske naloge, katero mu je narekel učitelj njegov Linos. Dajmo mu veljati, saj še nam ostane dovolj družih dokazov za naša trdenja.\*\*)

Po mojem mnenju je tudi mesto Petuj, v ktere okolici je ta spominek bil najden, dobilo po častji nebeškega pevca in godca svoje ime. Pri Tacitu najdemo ime tega mesta v accusativu: „Petovionem“, pri Ammianu: „Petobionem“. Napis rimskih kamenov so nam ohranili oblike: „POET. POETOVIONE, in PETAZIONE“. Polomejevi „codices“ imajo: Παταόνιον - Patavium, Πεταόνιον in Πετοόνιον - Petovium. Na Peutingerjevi tabli stoji: PETAZIONE. <sup>1)</sup> Razlog te različne pisave nam razjasnuje učeni Benfey rekši: Die Eigennamen bei Bergen und Städten sind ursprünglich dialectische Wortformen, welche dann ohne sich den dialectischen oder sprachverwandtlichen Lautreflexen zu unterwerfen, in verwandte Sprachen und zwar zunächst gewöhnlich bei den Alten durchweg durch das Vehikel des Gehörs aufgenommen werden. Wir lernen deshalb überaus selten Eigennamen insbesondere geographische in ihrer ursprünglichen Gestalt kennen itd. <sup>2)</sup>

Sem še spadajo resnične opazke ostroumnega Potta: Man muss bei solchen Wörtern und Namen, welche eine fremde Sprache aufnimmt, oder die in ihr aufbewahrt sind, sowohl darauf Rücksicht nehmen, inwiefern sie den ausländischen Klang wieder zugeben vermochten, als auch ob sie denselben nach einheimischen Wörtern und Formen umgemodelt habe. <sup>3)</sup>

\*) Ako pogledamo, kako so rimski slikarji Chirona obraževali, zopet se razkadi vse Knablnovo kvašenje. Slike poglej pri L. Barre, Herculaneum in Pompeji, Vollständige Sammlung der Malereien u. s. w. Hamburg 1841.

\*\*\*) Naj tukaj mimogredé omenim, da akvilejski: Belin, ktereга so Rimljani enačili Apollonu, je bil tudi obražen kot mladeneč v lyro godeč. Že na drugem mestu sem dokazal, da je Belin bil slovansk bel bog — solnčno božanstvo, čemur tudi učeni Gilferding priglasuje. Po Ausoniu so se Belinovi skrovni služebniki ali kakor on piše: „Mystici“, veleli: Paterae. Gotovo je „paterae“ latinska prestava in pomenja duhovne, kateri so iz „pateris“ (darivnih skled, Opferschalen) prorokovali. Saj že Helmold omenja v Svetovitovem častji tacih čašic „pateram circumferunt, in quam non dicam consecrationis, sed execrationis verba sub nomine Deorum boni scilicet et mali“. Zato vidimo na spomineku najdenem na Cigeljni blizo Celovca, ki ima napis: Belino augusto sacrum, na slednji strani obražen pehar. Ker v slovanskem mythu je častje solnca in vode ozko združeno, zato so tudi studenci in zviri bili Belinu posvečeni, kakor napisi: „Fonti Belino“ pričuejejo.

<sup>1)</sup> Primeri: Wesseling I. A. 129. Katančič, Comment. in Plin. 54.

<sup>2)</sup> Benfey, v Zeitschrift für die Wissenschaft der Sprache II. 114. <sup>3)</sup> Pott Elymolog. Forsch. I. str. XXXIV.

Ker mi najdemo *accusativ*: *Petovionem*, in *casus localis*: *Poetovione* in *Petavione*, bi se mesto v *nominativu* glasilo: *Petovio* to je: *Petovjo*. *Petovjo*, scilicet: mesto, bi toda bil *adjectiv*, ker še danes slovenski prebivalci *petujske* okolice govore: *kravjo mleko*, *govejo meso*, *babjo leto*, ali pa oblika *kollektivna*, kakošno še najdeš pri *lužičkih Srbih*. *Vtegnil* se je tudi v *praslovenščini* še *rabiti suffix*: *ijo*, *kteri* se je *poznej skrčil* v: *i*. Tako je: *proroči*, *proročji*, iz prvotnega: *prorokjo*, *božji*, iz *bogijū* = *bogijo*. *Latinske* in *nemške listine* srednjega veka imajo oblike: *Pettowe*, *Bettowe*, *Horvati* mesto imenujejo: *Petova*, *Petava*, *štirski Slovenci*: *Petuj*, po *izpahnjenji* *koreničnega vokala*: *Ptuj* — *Ščavničarje*: *Ptū*, na primer *grem*: *vuj Ptū*. *Bil sem vuj Ptūji*. *Že Šembera*<sup>1)</sup> je *kazal* na *moravska* in *česka* *ednaka krajna imena*: *Ptení*, *Ptenín* = *Peteni*, *Petenin*, in *visokučeni Gilferding*<sup>2)</sup> je pri *razlagi* *venetskega mesta Patavium*, *ktero je*, *kakor Servij trdi*, po *ptiču* *dobilo ime*, *naravnost rekel*, da *panonsko mesto* *Petovio*, *Patavio*, *Petavio* *pomenja* *ravno isto*, kar *Patavium* — *patavo* — *petovo mesto*. *Kakor pri* *vsih starodavnih narodih* je *tudi pri* *Slovanih* *bilo augurstvo* v *navadi*. *Spuščali* so *ptiče sokole* na *pozivedanje*, *kje bi se naselili*, ali pa so *njihovi auguri* *odločevali* iz *letanja* in *prikazovanja* *ptičev kraj*, v *kterem* so *postavili* *naselbino*. *Stari Čehi* so *imenovali* *svoje augure*: *ptakopravce*. *Ako je ime mesta* *nastalo po kobnem ptiču*, *ter je korenika imena*: *Petovjo*, *Petavjo* —: *пѣт*, *volare*, *leteti*, *staroslov.*: *пѣта*, *fem. gen. ѡрѣс*, *avis*. Iz *peta*, *pata* bi *dobili* *adjectiv*: *petavi*, *patavi* — *nedoločno* *petav*, *patav* — *tudi* *petov*, *patov* *scilicet*: *grad*, *kraj*.\*) In *dozdeva se* mi, da *so panonski Slovenci* *mesto imenovali* *Petov*, ali *Petav*, *ker še* *mu danes pravijo* *Petuj* — *Ptuj*; in *slednje* *izgovarjanje* *sopet* *izpričuje* *slovanska slovnica*, po *kateri* se *av* — *ov* *spremenja* v *uj*, tako *najdeš* v *staroslovenščini*: *volujski* za *volovski*, v *moravskem narečji* *hanaškem*: *tatuj*, *genitiv. plur. namesti*: *tatov*, *primeri* še: *nadelovam*, *nadelavam*, in pa: *nadelujem*. Za *koreniko* *пѣт*, *volare*, bi *govorila* *tudi oblika* *pisave mesta*: *POETOVIO*, *ker glasnik ѣ* *stoji* *sredi* *med o* in *e*.\*\*) *Ščavničarji* *o* v *spreminjajo*

<sup>1)</sup> *Zapadny Slow. str. 240.* <sup>2)</sup> *Gilferding, Drevnejši Period istorij. Slavjan v časop. Vjest. Evrop. T. V. 1868. str. 222.*

\*) *Primeri* *adjectivne oblike*: *šegav*, iz *šega*, *brezov* iz *breza*, *krstav* iz *krasta* itd.

\*\*) *Miklošič* *stavlja* *veljavo* *glasnika ѣ* = *slabemu u*, *Šafařík* = *o/e*, *Hattala* = *y*. *Šafařík* *bi*, *ako* *POETOVIO* *izpeljujemo* iz *пѣта*, *avis*, *toraj* *najbolje* *zadel* *veljavo* *tega glasnika*. *Kakor* *ov* *se spreminja* v *uj*, tako *av* v *aj*, *primeri*: *zajec* in *zavec*, *osebno ime*: *Dobrajec* za *Dobravec* itd.

Pis.

*Na* *sekovskih kamenih* *se bere* *zraven* *možkega imena*: *DEVSO*, *žensko*: *PETTVNA*, *toda* *velika* *peta*, *magna* *avis*.

v: ū, govoreči: gostū, dvū sinū, namesto: gostov, dvu sinov, zato tudi izgovarjajo: Ptū = Ρτov. Glasnik u na početku Ščavničarji spreminjajo v: vuj, govoreči: vujžgati, vujdriti, namesto: užgati, udariti, zato slliš: grem vuj Ptū.

Ipak bi se tudi, dasiravno ni tako strogo gramatično, vendar mythologično dalo spričevati ime mesta: Petov — Petuj — Ptuj iz korenike: pi-, odtod peti, ΠΕΤΙ, *πειν*, canere, φωνειν. Besedo: „peti“ so stari Slovani rabljali v pomenih: canere, φωνειν, sonare, ψαλλειν, κελαιειν, in μουσουργειν, igrati, gosti. Iz tega themata so: ПѢТЬЦЬ, petvec, ψαλτηρ, ψαλμοδός, cantor, ПѢТЕЛЬ, petel, petuh, gallus, Hahn, kranjsk: petak, Auerhahn, turji petelin. Petov — Petuj bi toda vtegnil biti grad, v katerem se je častil nebeški godec z glasnim petjem, igranjem in godenjem, ali je znalo dobiti ime po petelinu, symbolu solnčnega božanstva, kterega še sedaj Rusi pri kurjenji kresa zakoljejo in v ogenj vržejo. Med ptiči, ki so v slovanski mythologiji bili posebno posvečeni solnčnim božanstvom, so bili: raca, goska, labod, orel, sokol in kragulj. Posebno slednja dva ptiča skoro povsod nahajamo v družbi solnčnih božanstev, in tudi na petujskih spominekkih ju najdeš večkrat. Tudi druge symbole iz solnčnega častja hranijo petujski rimsko-slovenski spominekki, postavim: leve symbole gorečega solnea — podobščine psov\*) s ptičjimi perotmi in s ptičjimi kluni, — toda združenje symbolov Belo- in Črnoboga, dalje: pozvoja, kterega premaga solnčni bog, in znamenito je, da ravno v ta kraja, v kterih so našli spominek solnčnega boga kot nebeškega godca in pastirja astralske črede, so pozneje postavili cerkvi svetnikoma v čast — (v Petuji sv. Jurija — na Pohorji sv. Martina), ktera ni samo po svojih attributih, nego tudi po času, v kterem se praznujeta, sta lahko si naložila paganske odnašanja, in služila krščanskim oznanoval-

\*) Med retranskimi podobščinami je Črnobog zmirom predstavljen kot pes komus (Bullenbeisser). En pes ima napis: „Črnobog pas“, na Radegostovi darivni skledi pa runski napis daje besedo: Tsibač, to je Cibač, ali Čibač, ker polabski Slovani so tudi č kakor Senjanji in Rečani izgovarjali koti: e. Čibač, Cibač, zavoljo suffixa primeri: glavač, govnjač, postopač, pomenja po svojem stroji velikega odurnega psa, in gotovo ni druga nego dialektična oblika. V rusčini najdemo: čuba, psica, primeri še aramejsk: caba, volk, hyena. Čibač vtegne tudi pomenjati: Schafshund, Ziegenhund, ruski: cyba, koza, polsk. cab, caban, vlaška ovca, ovčak in ovčji pastir, srbsk: čoban; pri slovenskih ostancih v vališkem kantonu v Helvetiji: čieva, koza po Malte-Brunnovih zapiskih; primeri kranjskoslov. osebna imena: Čibašek. Po gostem na noriških kamenih so obraženi psi s sokolovim kljunom in perotima. Se vé da g. Knablu so te podobice: egiptski Sfinksi, ali pa ptiči Gribi (Greife), dasi ravno stari slikarji niti sfinksov niti gribov nikdar niso stavljali iz delov pesjega trupla.

cem sv. vere za most, črez kterega je bilo vpeljevanje krščanstva mogoče. Učeni dr. F. Stiefelbogen v svojem delu: „Theologie des Heidenthums, in sicer v članku z napisom: „Die Uebergänge aus dem Heidenthume ins Christenthum §. 37.“ obširniše in prav temeljito popisuje stvari, ktere so iz poganstva v krščanstvo prešle, in kterim je cerkva podložila krščanske ideje, in pa stvari, ktere so se v krščanskem svetu ohranile, dasiravno jih ni cerkva seboj nesla. Pri svojem vsestranskem prevdarjanji sem prišel do prepričanja, ka so po Slovenskem povsod tam, kjer se je v poganskem času častil solnčni bog kot ubijavec in premagavec pozoja, bile, ko se je pogansko slovensko ljudstvo pokristijanilo bilo, postavljene cerkve v čast sv. Jurija, tam pa, kjer se je častil solnčni bog Svetovit, — so nastale cerkve v čast sv. Vida; kjer pa so stali templji v čast solnčnega boga Krsnika — Kresnika, Kresa, so radi postavljali cerkve v čast sv. Joanezu Krstniku. Sv. Mihael je ni toliko po času svojega praznika, kolikor po svoji vojaški kreposti postal, ljubimcem naših poganskih prednikov. Zavoljo svojih atributov: konja, meča, pozoja je nadomestoval v poganskem nazoru starih Slovencev predstavo Perunovo, ali Radogostovo, ktera sta tudi z mečem ali kijem premagala pozoja, symbola gromonosnih temnih oblakov. Ravno tako sv. Martin, čijega praznik pade v početek zime, pri Srbih sv. Ilia, kterega še narodne pesmi imenujejo gromovnika. Pogosto najdemo tudi tam, kjer so stali templji letnega solnčnega boga, čijega atribut je bil rjoveči lev, — cerkve sv. Daniela ali Marka, ktera tudi v krščanskih predstavah se znajdeta v družbi levov. Ravno tako sta sv. Peter in Jakob pogosto zapletena v narodne povesti in pesmi, v kterih še so ostanki poganskih legend. Sv. Marjeto reši iz oblasti pozoja sv. Jurij, \*) kar zopet opominja na povero poganskih Slovencev, po kteri je bila boginja jare in letne zemlje po zimi privezana, in imela za čuvaja svoje ječe — pozoja. To stran slovanskega basnoslovja

\*) Obče je znana slovenska prislovica: „Jurij s pušo“. Slovensko ljudstvo pripoveda, da Jurij s pušo Krsnika v peto strela, ker ga na nobenem drugem delu trupla ne more raniti. Jeli ni še se v tej povesti ohranila mytična legenda, ktero tudi so starodavni Indi imeli, da je naimer lovec Džura Kršnata ležečega v peto vstrelil? (Glej Rhode, die religiöse Bildung der Hindus, Leipzig 1827 II, 175). Po glasniških postavah se **dž** v novoslovensčini spremeni v glasnik: **j**, od te strani toraj ni pomisleka. Ta povest se vjema z grško o ranitvi na peti Achillevi po Parisu, o ranjenji Cheirona, Philokteta itd. Zmisel te mytične legende je poskušal razlagati Schwarz v svoji knjigi: Heidnischer Volksglaube, pag. 26. in v knjigi: Ursprung der Mythologie pag. 141. Znana je tudi otročja pesmica: „Jurij spod brega, s puško vprega, rad bi vstrelil, ako mu držal bi kdor petó“ — po drugi varianti: v gleženj. Tudi sem čul: „Jurij s pušo jetra reže, plete mreže — v blato vrže.

so še mythologi premalo preiskali, tudi slovenska narodna pesem in povest ste še ohranili marsiktero lepo zrno.

Kjer je bila veža troednega solnčnega božanstva Triglava, so radi stavili cerkve presvete Trojice, in slovensko ljudstvo takošne cerkve še zdaj imenuje: Velika nedelja ali pa: mala nedelja, pri Rusih sv. nedelja, v znamenje, da čestenje Triglavovo je bilo veleslovesno. Tudi sv. tri kralji so nadomestovali našim poganskim prednikom Triglava, in v tinjski fari na Pohorji še se dandanašnji visok hrib, pod katerim cerkev sv. treh kraljev stoji, veli: Božje. Po tem takem bomo razumeli, zakaj v Petuji najdemo cerkev sv. Jurija in v najbližnji okolici cerkve sv. Martina, sv. Marka in sv. Vida. Pri vseh teh cerkvah so še sedaj hranjeni rimsko-slovenski spomineki, na katerih vidiš solnčne symbole, postavim: leve, sokole, ribo pliskavico, solnčno glavo, konjiča, solnčne bokale itd.

Z narodnimi pesmami potrjene primere, kako so v krščanske praznike prilazili mytični življi, prinaša tudi učeni ruski basnoslovec Potebnja v že večkrat omenjenem delu, str. 36. 37. 38.

Kako so vtegnili starodavni Slovenci imenovati solnčnega boga pevca in godca, vodjo in pastirja astralske črede? Jaz mislim: Гудинъ, Gandin, Gondin, rusk: Gudov, Gudij, horv.: Gudimir, ker ta pri starodavnih Slovanih navadna osebna imena so gotovo po častji božanstva godbe nastala. Staroslovensko: Гудъ, znamenjuje: *уѣаиѣив*, cithara canere, srbsk: gudim, fidibus cano, hrvatsk po Belostencu, cithara cano, citharam pulso, gusle, iz gudstle, fides, Geige, slov. gôdem, auf einem Saiteninstrumente spielen, gondernjam, gondram, murren, einen dumpfen Schall geben, godek, prase, ker godrnja, srbsk: gudin, prase, na Pohorji: ganda, Schweinfutter, primeri: gôdla, türkische Musik, česk: huslar, polski gąsłarz, incantator, Zauberer, huslo, Zauberei, znamenje, da so starodavni Slovani gosle rabljali pri bajanji in čaranji. Da se je vtegnilo božanstvo godeče na naših spominekih veleti: Gandin, pričevalo bi ime mesta, katero je tik današnjega Petuja stalo. Stari Petov je stal večidel tam, kjer zdaj Drava teče, ker iz Drave so leta 1834, ko je velika suša vladala, in rečišče bilo zelo plitvo, več rimskih kamenov potegnili. Mesto se je raztezalo do cerkvice sv. Roka, in še le med sv. Rokom in sv. Martinom na Hajdini je tekla Drava; zato še se fara sv. Martina v starih listinah veli: „St. Martin am Fuhrte“, sv. Martin na brodu, in farmešter hočki, pod kterega je cerkva spadala, je dobival za dohodke brodnino pri sv. Martinu. Mesto Gandin, Gandine v nekterih listinah po nemških pisavcih krivo pisano: „Candine“, še se imenuje v 12. stoletji.

Leta 1170 je štirski vojvoda Otokar menihom Zajcklostra med drugimi posestvi postavim: Rogatz (Rogatec), Zuchedol (Subidol), Pulcka (Pultska — Pultskava, kjer je stala rimsko-slov. postaja: Pultavia), Chose (Hoče), Slunz (Slivnica blizo

Maribora), Strenowitz (Strenovice), tudi podelil posestvo: Candin prope Petove.<sup>1)</sup> Leta 1202. je bil grajščine: „Candin apud Petove“ lastnik Rudolph de Rase<sup>2)</sup> — to je: Ruš pod Pohorjem na desnem bregu Drave. V izvirniši obliki nahajamo ime tega mesta pri Wolframu Eschenbachskemu.<sup>3)</sup> On je potoval iz Vogleja (star. Aquileja) skozi Celje, Rogatec v Gandine. Do- tične vrstice se glasijo:

und dô ich für den Rôhas  
 durch âventiure gestrichen was,  
 dâ kom ein werdin windisch diet  
 uz durch tjoste gegenbiet.  
 ich four von Sibilje, \*)  
 daz mer alumb gein Zilje  
 durch Friûl uz für Aglei.

#### Na drugem mestu pa piše:

Uz Zilje ich für den Rôhas reit,  
 dri maentage ich dâ vil gestreit,  
 mich dûhte, ich het dâ wol gestriten:  
 dar nâch ich schierste kom geriten  
 In die witen Gandine,  
 dâ nâch der ane dine  
 Gandin wart genennet,  
 dâ wart Ither bekennet.  
 diu selbe stât lit aldâ,  
 da diu Greian in die Trâ,  
 mit golde ein wazzer rinnet.<sup>4)</sup>

Grajena izvira pod gradom vurmberžskim (Wurmberg), ali kakor listine 11. stoletja ime so ohranile: Wurben. Wurben v stari nemščini znamenje pozoja (lintverna), in sedaj še narod slovenski postavlja dosti povesti v ta grad in njegovo okolico o pozoji „sasu ali sesu“, ktereja je Krsnik, Kresnik ubil. Zmija je prilazila prek Drave, pravi ljudstvo, in je bila tako grozovito velika, da je tok Drave zadrževala, ko je črez reko plazila. Drava je prestopila breg svoj, in poplavila vso petujsko polje. Vlekla se je skozi gorice, kjer se še sedaj vijugast graben vidi, proti silnemu gradu, oklenila silen grad s svojim truplom rep v gobec poteknivša.\*\*\*) V gradu je živela zaprta lepa princesinja

<sup>1)</sup> Diplomat Styr. II. 57. 94. <sup>2)</sup> Muchar, Gesch. der Steirm. II. 172.

<sup>3)</sup> Parzival, von Wolfram von Eschenbach. 2. Ausg. von Karl Lachmann, Berlin 1854. str. 238. v. 15. <sup>4)</sup> Parzival, v. 498. 20—25.

\*) Menda Šimbilje na Kranjskem.

\*\*) Varianta te povesti pa pravi: da je pozoj „Ses“ bil po Krsniku iz oblakov vržen, in da se je kotal doli po bregu in zbrzdil vijugast graben pod bregom, kateri še se dan današnji vidi; bil bi po takem Ses blišči pozoj — „Blitzes-Gewitterdrache“, kateri napravi veliko povodenj, zato še sedaj ljudstvo pravi, ako huda burja rjuje in silna ploha lije —:



z imenom: Vesina. \*) Šest mesecev je bila Vesina v gradu po pozoji oklenjenem zaprta, ter pride na Jurijevo lep grof Krsnik s svitlim mečem, in se postavi nad kačo. Kača pa je imela peroti in je v zrak zletela. Tudi Krsnik je vedel bajati, zrastle so mu krila, in v zraku se ses in Krsnik hudo vojskujeta. Krsnik premaga kačo, jo vrže v globoki grajski studenec, in jo tam priklene s silnim lancem na pečino, kjer še dandanašnji leži. Ko je Krsnik sesa premagal, padala je sama zlata pšeničnika na zemljo, Krsnik si je Vesino vzel za ženo, in je z njo srečno živel. — Kdo ne spozna iz te povesti, katero so rajni g. vurmberžki župnik A. Donau popisali, in rajnemu profesorju dr. Puffu izročili, borbe solnčnega božanstva z zimskim ali pa viharnim pozojem. kateri ima boginjo zemlje v svoji oblasti? Krsnik, Kresnik se vjema z indijskim Kršnatom, kateri je premagal kačo Češa, tudi Adžičeša (Ziegenschlange) imenovano, ker je imela kakor grška Chimaira kozjo glavo. \*\*) Šest mesecev traja zima in zimsko meglovje, zemlja je ta čas vjeta in nerodovitna. Iz zimske ječe reši jo mladoletno solnce in obroduje jo s svojimi vročimi žari. Boginja zemlje se je pri severnih Slovanih velela Vesna, slovenska povest jo imenuje: Vesina. Po ruskih narodnih pesmah reši Vesno iz „nevolje“ — to je ječe, ptič „Kulik“, kateri ni druga nego solnčen symbol. Izpod grada „Wurben“ izvira Grajena, zato je dobila ime po gradu, in teče skoz grajensko ves pod petujškim Gradom, ktereга ljudstvo naravnost imenuje:

„lintvern, pozoj je iz duple zletel“. Ses = sansk.: češa, glanz, fulgor, splendor, že po svojem imenu opominja na bliščjo kačo, veli se tudi: Vasuki od: vas, urere, splendere. Da so Slovani poznali koreniko: ves v pomenu: splendere, pričujejo besede: Vesna, mladoletje — svetli čas, ruski: Usena, boginja zarje. Slovansko ime: Usetin so Nemci prestavili v: Osterburg (Landau, Territorien str. 276. Tudi grad: „Velika nedelja“ na Štirnem se je velel še v 10. stoletji: Usetin, Usentein. Ker je pri starih Slovanih velika nedelja bil slovesen praznik v čast solnčnemu bogu, in korenika: vas, us, pomenja: svetiti, toda: Usetin = tyn Usne, Usene, boginje zarje, svitlobe. Iz te korenike je tudi nemški: Ostara — Ostern.

Pis.

\*) Pod gradom se imenuje okolica: Vešica = ВЕШТИЦА, ker kakor Potebnja piše (loc. cit. str. 287), so si Slovani, vešico, veščico predstavljali v podobi zmije, so Nemci toraj ta kraj prav prestavili v: Wurmbach, kakor še imajo stareje listine, sedaj se že tudi piše po vokalizovanem glasniku r —: Wumbach. Skoz Vešico teče potok z enakim imenom, in se v starejih listinah veli ponemčen: Wurmbach. Že na mnogih mestih svojih spisov sem dokazal, da so si starodavni arjanski narodi simbolizovali dereče potoke s sáni, pozoji, kateri so po takem dobivali imena symbolov, postavim: Sán, na Gališkem itd.

\*\*) Po Paullinu (Systema Brahm. Rom. 1791.) Zmija „Sessen“ hoče solnce požreti.

Pis.

Grajsko; in se izliva pri vesi Budina, pol ure pod Ptujem kraj ceste, ktera črez Ormuž na Ogersko drži, v Dravo. Ime Budina je sopet mythologičnega početka. Pri vseh starih poganskih narodih najdemo prikazen, da so v središču kraja, okoli kterege so se nastanovili, postavili ognjišče, na katerem je gorel sv. ogenj za daritev. Ta ogenj je čuval in hranil iz prvega batja, župan, glavar župe (srbsk: župa v pomenu: rodbina, familia), pozneje duhoven božanstva, ktero je budelo nad domačinstvom; tako postavim pri Rimljanih boginja Vesta (sansk. vas, urere), zato: vestibulum „der in der Mitte der Hausflügel liegende freie Platz (area) des Hauses unmittelbar vor der Hausthür, kjer je bil: atrium, sansk. at, urere lat. ater, ogorel. Budina je toraj bilo torišče, kjer so budeli nad darivnim ognjem. Budina je tudi vtegnilo nastati po božanstvu Buda pri poznejših Indih inkarnacija Višnuta, kateri še po vedskih molitvah in pesmih ima značaj solnčnega božanstva. Po Slovanskem še je več krajev z imeni: Buda, Budina, Budec, in v slednjem so poganski Čehovje imeli svoje skrivnostne šole gotovo pod varhstvom boga Budina, vsaj se solnce veli pri Indih, Grkih in Slovanih: Vseved, der Allweise, Allwissende itd. Med Muro in Dravo stojijo trije griči, katerim se pravi na Budini, in ljudstvo pripoveda, da so tam nekdej stari očaki ogenj Bogu v čast kurili. Wolfram Eschenbachski pripoveda, da je Drava zlatonosna, in res so še pred kakošnjimi 30. leti Horvati se po Dravi vozili, in zlato prali.

Wolfram Eschenbachski je svojega Parzivala spisal po romanskih iztočnikih (Quellen), zato ga je enakost imen zmotila, da piše:

da wart Ithêr geminnet.  
dine basen er da vant:  
diu was frouwe überz lant:  
Gandin von Anschouwe.  
hiezi si dâ wesen frouwe.  
si heizet Lammire:  
so istz lant genennet: Stire.

Ker je Wolframa Eschenbachskega zmotila ednakost imen, zato je mislil, da je tukaj našel rodbino bretanskega „Gandina von Anschouwe“ in rodbino rdečega viteza Ithêra,\*) zato vladarico tega kraja Lamiro imenuje ujno Ithêrovo. Lamira je

\*) Vtegnil se je tudi vitez tega kraja imenovati: „Gandin von Anschouwe“, in Anschouwe = Anžowo je vtegnilo biti še takrat znano domače poznamenovanje za grad: Wurben starosl.: ѠѠѠ, anguis, sanski ahi za: anghi = aghi, zend: azi, latv.: odze, novoslov. z apherist. v: vož, primeri: Slepovož, Blindschlange. V vedah se daimon burnih oblakov, kterege Indra premaga, veli: Ahis = anž — ož. Celó ime Lamira opominja na Zmijo. Bolgarščina pozna lamijъ, pozoj, tudi starosl. lamia, serpens, lat. lamia, novogršk: λαια, zakaj ne bi, ako

znamenito ime, ker Gruter jo je bral tudi na rimskih kamenih, ne morem za gotovo reči, jeli se s tem imenom vjema ime boginje litovske: Laime, iz: lemiu fatum, sortem destino. Tudi slovenske povesti pripovedajo od Babe Lame, celó ponemčeni Slovenci sulbske (Sulmthal) doline še imajo povesti o nekakšni: čarovnici „Lambaberl“, kakor mi je rajni prof. doktor R. G. Puff pripovedal. Zmešano Eschenbachovo povest prepuščam Germanistom za razjasnilo, nam je dovolj, da dva iztočnika govorita o mestu Gandine = Gandinje. Stalo je toraj doli od vesi: Brstje, pri veséh: Rogoznica in Budina, in res tam še so izkopali, ko so železno cesto delali, dosti starinskih reči, in današnji prebivalci še pravijo, da tam je stalo: staro mesto. Da so stari Slovenci glasnik  $\kappa$  izgovarjali kot an, pričujejo osebna in krajna imena, postavim: „Lankowiz pagus, in monte — Lantsch,“ ad fluvium Wandritsch (današnji: Wandritschbach v gornjem Štirskem) itd.; toda tudi Gandine = novoslov. Gôdinje. Kakor je Petov — Petuj — Ptuj dobilo ime po: „peti“ — ptici, ali pa po petvecu, tako je vtegnilo Gandinje dobiti po Gandinu — Gôdinu — solnčnemu božanstvu godcu svoje poznamenovanje, in bog godec na naših spominek se je vtegnil veleti: Gandin — Godin, in če je bil polatinčen, so ga vtegnili prestaviti v: Musicae Deus, ker se še v prvi vrsti napisa pred besedo: . . . DEO prva črke M dobro pozna. To se sicer ne dá z diplomatično resničnostjo in gotovostjo dokazati, ali vendar je verjetno. Schmutz<sup>1)</sup> je imel to božanstvo za Apollona, ali da v lyro godeče božanstvo ne more biti grški Apollon, pričujejo drugi atributi, posebno pa simboli Triglavovi, kateri ležijo na oglavji spomineka in ga spričujejo za slovanskega. Zraven imena mesta Gandine še opominjajo na častje boga godca vesi: Godemarci, Godeninci, kakošne tri ure od Petuja. Naj še tukaj omenim, da vrtenje, plesanje okoli cerkve še se je danes ohranilo pri slovenskih romarjih. Njih vodja ureduje to skakanje ali okoli cerkve ali pa pred cerkvo na trati. Med različnimi skoki romarji pojejo in temu bogočastju pravijo: „vrtec igrati“, den Kreistanz spielen. Schwenck še pripoveda, da so slovanski pokrščeni pogani v mestu Devinu (Magdeburg) še dolgo ohranili to navado okoli cerkve plesati, in

še smo ohranili besede: anž — ož, ses, tudi besede: lamij? Vtegne tako obče blago arjanskih jezikov biti, kakor dosti drugih. Res čudovita prikazen je v okolici grada „Wurben“ najti imena: Vešica, ses, Krsnik, Anžovo, Lamira, ktera vse na borbo solnčnega boga s kačjo pošastjo opominjajo. Lamia, zmija, je po Schwarzu symbol: „eines ungestümmen Waldstrommes“. Blizo Wurmberga je tudi mužnata hosta imenovana „püčenca“, v katero je po pravljicah ljudstva Krsnik tudi sesa pahnil. Primeri srbsk: puč, m. g. jama, kjer se voda drži.

Pis.

<sup>1)</sup> Schmutz, Steierm. Lex. sub voce Pettau.

da so si besen ples po opravljeni spovedi sami naložili za pokoro. Ko je luteranizem tudi med Slovence se razširil, se je na Šoboti in Kopeli, dalje pri sv. Lenartu v slovenskih goricah posebna krivoverska stranka ustanovila, koja je vpeljala staro navado pri božji službi okoli oltarja in cerkve skakati in plesati, nemški pisatelji one dōbe so jih imenovali: Springer, skakavci. Že imeni Sobot in Kopel opominjate na severno-slovanske praznike: Sobotki in Kupalo. Sobot pomenja: svitlobo, luč, sansk. sabha, in znamenito je, da blizo starega Petova — Gandine — Budine sopet najdemo ves: Sobovci, koja nas sopet na solnčno častje opominja. O sobotkah je pisal obširno Polak Kochanowski, in stari kronist Hanka piše: da so in „monte Sobotho“ častili pogani: Jova; Dietmar pa naravnost božanstvo imenuje: „Sobothus“. <sup>1)</sup> Venetski Slovani v Župi „S. Pietro dei Schiavoni“ takošno petje imenujejo: helenje, to je: gelenje, ker se že po Krasu in Goriškem glasnik g kot h izgovarja. Heliti, geliti pomenja to kar staroslov. galiti, *σικιτῶν*, exsilire, skakati, plesati, skakaje in plesaje peti. Takošna mesta, kjer so stali templji v čast solnčnemu bogu, godcu in pevcu, so stari Slovenci imenovali: galicije, in ker so ti plesi bili navadni v gorkem poletnem času, je o prelazu poganstva v krščanstvo novospreobrnjencem nadomestoval poganskega solnčnega boga sv. apostelj Jakob, zato še zdaj dve cerkvi najdemo edno v savinski dolini, drugo na Koroškem, ki se velite: „sv. Jakob v Galiciji“. Zvezdo Orion pa Slovenec imenuje sv. Jakopa palico. V štirski Galiciji sta v britofski zid uzidana dva kamena, koja imata obražena symbola solnčnega boga: vrano in sokola. Tam je tudi več posestnikov, ki imajo ime: Narek'š = Narekuš.

Pri Srbih je narekač ali narekača on možak ali ženska „kojim se plati, da za mrtvacih nariče“; praeficus, praefica. Tudi slovenski romarji imenujejo svojega vodjo: Narekuš, ker nareka, kako se ima za njim moliti ali peti. Mi toraj imamo še dandanašnji ostanke, koji opominjajo na skakanje, plesanje in popevanje \*) okoli stebrov, na kterih so stali solnčni bogovi. Po vseh teh razpravah se toraj predstava na petujskem spomeniku ne more drugači tolmačiti, nego da tukaj imamo slovensko solnčno božanstvo nalik indijskemu Kršnatu — pastirju astralske črede, ali slovansko podobo-skladnoglasja sveta.

<sup>1)</sup> Glej: Rakoviecki Pravd. rusk I, 48 Krok II. str. 500. Golebiowski, Gry i Zabavy str. 294—303. Wieszniewski, L. P. I, 210.

\*) Sam ples kolo se vsteguje na češčenje solnca pod obrazom kola, dozdeva se mi da tudi tako imenovani ples: „Steierischer“, koji je v pradomovini Nemcev celó nepoznan, je ostanek in podoba plesa planetov okoli solnca.

## Kraljevina Poljska pa kralji iz volitve.

(Poleg Luciana Šemenskija poslovenil Fr. Jaroslav.)

### Henrik de Valois.

**P**o smrti Zigmunta Avgusta, poslednjega Jagelonca, ostal je narod poljski brez kralja, in ni vedel od kodi novega vzeti. Piastovci so po pravu dedovnem zasedali prestol poljski, tudi Jagelonci so obdržali na prestolu svoje naslednike, ki jih je pa narod sproti volil, ali prav za prav sproti potrjeval. Plemstvo namreč je čedalje bolj raztezalo svoje pravice, moč kraljevo pa mejilo, vzlasti od tedaj, ko so za Kazimira Jagelončeka nastali zbori, na ktere so dohajali po okrajih izvoljeni poslanci. Plemstvo je trdilo kralju, da vrhovna moč biva v zboru, ter da kralj brezi pritrditve zborove ne smé nič važnega pričeti. Nič čudnega tedaj, da je plemstvo že komaj čakalo prilike, pri kateri pokaže svojo visokost nad kraljem s tem, da bode samo si ga volilo, kakoršnega se jej bode poljubilo. Kedar je umrl Zigmunt Avgust, tedaj je nadbiškup Gnezdenski, prva oseba po kralji, sklical zbor pod Varšavo. Ta pot se je zgodilo, da so vprašali na zboru, ali ima vsak plemič pravico voliti kralja, ali samo okrajni poslanci, to je polnomočno plemstvo. Na to se je oglasil Janez Zamojski, hoteč si pridobiti naklonjenost plemiško, ki je bila mu potrebna, da je mogel spodbiti nadvojvodo avstrijskega, kterega je nekaj veljavnih plemičev podpiralo, oglasil se je pravim Janez Zamojski in trdil, da vsak plemič ima pravico voliti kralja, zato ker mora tudi vsak braniti domovino, in marsikaj žrtovati za-njo. To pak je zelo napihnilo ohole plemiče, kajti od sedaj je vsak smel voliti, in tudi vsak izvoljen biti.

Določili so dan volitvi. Razen starašin in poslancev je vse plemstvo cele velike Poljske se valilo po cestah in potih pod Varšavo. Tu se je peljal plemič livonski vodeč sebo služabnike z ročnicami; tam so Ukrajnci od Dnestra klusali na konjih; Gdančan je priplul po Visli, poljski in litevski gospodje pa so dohajali z mnočnim dvorstvom in tisočinami plačanih vojakov; pa tudi tako imenovano jaro plemstvo je precej šumelo in ponosito stopalo, češ, tudi mi bomo volili kralja. Od takove zmesi pa ni bilo nič prida pričakovati, kajti niti se je razumela niti se je mogla zediniti, toraj so modrejši in prekanjeni vodili plemiče po svoji volji le na to, le na ono stran. Na tem polji pod Varšavo tedaj se je sešlo nekaj tisoč ljudi. Sredi ravani je bila postavljena obširna šatra z deskami krita, kamor so senatorji se shajali in posvetovali, poslanci zemeljski ali deželski pa so koj spredaj imeli tudi poseben prostor, kamor so se shajali na posvetovanji. Ostali plemiči so se nastanili po širem polji, eni pod šotori, eni pa kar pod milim nebom, da je bilo videti, kakor kak vojašk

tabor. Nič ni šlo po volji jim. Ti so hoteli tega kralja imeti, uni unega, in so bili zato tako needini, ker so bili došli na Poljsko poslanci tujih knezov in kraljevičev, prikupovaje se plemičem in obsipaje jih z raznimi darovi, češ, da bodo volili njihovega gospoda. Vsled tega tedaj so eni kričali, naj bi izvolili nadvojvodo avstrijskega, eni so zahtevali kraljeviča francoskega, eni pa celó Ivana okrutnega, češ, da bi bil že konec vojski moskalskej. Ivan okrutni pa je bil tudi res kaj čuden človek. Kedar je obiskal ga kak Angličan, Nемеc ali Poljak, tedaj je tako govoril in se vedel, kakor da se ljudém pod njim prav dobro godí, tako da nič boljšega ne, in res je potem malokdo kaj verjel temu, kar se je govorilo o Ivanu.

Pr eden so pričeli voliti novega kralja, zedinilo se je plemstvo, da mu bo vsak kralj pred kronanjem prisegel na te-le točke: Da se ne bode oženil brez dovoljenja starašin in plemičev; da ne bo pričel vojske brez njihovega dovoljenja; da jim ne bo nakladal davkov; da sam od sebe ne bo pošiljal poslancev k tujim kraljem, in da ne bo branil inoverskim oznanovalcem učiti na Poljskem. In k vsemu temu so pritisnili dodatek: če kralj ne bi spolnoval teh zahtev, smejo ga odstaviti.

Ta pogodba se imenuje „pacta conventa“. Kedar tedaj so različni poslanci priporočali in hvalili svoje gospode, tu Avstrijec svojega, tu Francoz svojega, tam drugi sopet svojega, in je nekaj plemstva bilo za tega, nekaj za unega, pokazalo se je, da je največ onih, ki zahtevajo Henrika, kraljeviča francoskega. Velikaši Zborovski, Hodkieviči, Radzivilovi in Zamojski, ki so imeli pri sebi mnogo oroženega ljudstva, bili so za Henrika in so ga razglasili za kralja, drugi pa, če bi tudi radi bili se protivili temu sklepu, niso se mogli, če ne bi bil koj nastal krvav boj.

Izvoljen je bil tedaj Henrik de Valois, in primas ali prvostolnik je proglasil ga za kralja poljskega.

Poslanec kralja francoskega je podpisal vse, kar so Poljaki zahtevali; — zahtevali pa so mnogo. Po dokončanej volitvi so izvolili poslancev poljskih, ki pojdejo na Francosko prosit novega kralja, naj pride k njim. Poslanci so šli skozi Nemško, kjer je cesar hotel zadržati jih, pa so mu vendar se zmuzali in srečno dospeli v Pariz.

Parižani so se kaj čudili postavnim gospodom poljskim, njihovim odvažnim obrazom, dolgim in belkastim bradam, soboljim čapkam, žoltim in rdečim škornjam z velikimi podkvami, ogoljenim glavam, tulom in lokom; vrhu tega tudi bojnim konjem s pozlačenimi sedli, šabrakam, to je, konjskim ogrinjalom in množnim služabnikom, še bolje pak so Francozi se začudili, kedar so čuli Poljake lepo in pravilno govoriti latinski, italijanski in francoski. Mnogi so bili te misli, da Poljaki so surov in divji polnočni narod, a tu se je pokazala njihova vlastna nevednost, kajti Francozi so umeli samo domači jezik, in nekteri celó niso znali se podpisati.

Kedar je kralj Henrik došel na Poljsko, bil je ravno pogreb kralja Avgusta, in še le po tej svečanosti je slovesno prijezdil v Krakovo.

Ni bilo prešteti gospodov s spremljevalci, ki so bili prišli naproti novemu kralju. Vsak gospod le imel sebó po 2 ali 3 stotine konjikov v svetlej, zlatej in srebernej opravi, bili so vmes tudi taki, ki so pripeljali po 1000 pešcev; tudi je prišlo mnogo krasno opravljenih meščanov, pa družega izvedavega ljudstva.

Kralj na belcu z zlatovezenim sedlom je prijahal skozi Florijanska vrata, kjer je orel poljski, umetalno napravljen vrhu vrat, začel frifatí s kreljuti in klanjati z glavo, češ, da pozdravlja došlega vladarja. Nad vrati mestnimi je bil sopet drug orel, podoben prvemu. Kralj došed v mesto stopi v cerkev, kjer so zapeli zahvalno pesem, zunaj pak so streljali tako, da se je cerkev tresla.

Kmaló potem se je vršilo svečano kronanje, in tretji dan po kronanji so bili tedaj običajni turnaji, in kdor je zmogel, bil je obdarovan.

Prigodilo se je pa, da je Samuel Zborovski, mlad pa zeló prhljiv plemič, nastavlil kopje, češ, kdo se skusi z menó. In koj se je oglasil nek služabnik Janeza Tučinskega, da se skusi ž njim. Prevzetni Zborovski se je zeló hudil, češ, da je razžaljen, ker naj se bije s prostim mladenčem, in pa ker je menil, da je sam Tučinski našuntal služabnika. Zborovski gredé iz grada je po naključji srečal Tučinskega; koj sta se zbesedila, in udarila drug na drugega, če tudi je Vapovski kastelan miril ju, da bode ostro kaznovan, kdor se bode bil na domu kraljevem. Ali Zborovski misleč, da je tudi Vapovski proti njemu, mahne ga čez glavo, in rani na smrt. Nastal je strašen vrišč. Vapovskega so na pol mrtvega nesli k kralju, žena ranjenčeva je priletela jokaje, in ker je Vapovsko kmalu izdihnil svojo dušo, tedaj je vse vprek kričalo, naj bi bil nemirnež kaznovan. Kralj, ki je imel precej se zahvaliti Zborovskim, da je zavsedel prestol, moral je vendar le soditi, da ima Zborovski iti iz Poljske, in je res nemudoma pobegnil iz dežele. Sodba ta Zborovskemu ni vzela dostojnosti, kralj je pustil mu vse, a vendar je nekterim njegovim prijateljem zdela se presurova, a drugim nasprotnim pa premehka. In vsled tega je nastala velika nezadovoljnost s kraljem. Poljaki sploh niso nič marali za Henrika, pa tudi on ne za Poljake, ker mu ni bila po volji velika svoboda na Poljskem. Menil je, da bode on ravno tako delal na Poljskem, kakor kraljevski brat na Francoskem, ki je skozi okno streljal na ljudi. Čakal je tedaj prilike, da se iznebi krone poljske; k njegovej in poljskej sreči je umrl mu brat, kralj francoski. Henrik bojé se, da Francozi ne bi ktereга družega posadili na prestol, nikomur ne órhne besede, kaj da nakanja, in neko noč 1574. l. je jo s 7 dvorniki natihoma pobegnil iz grada.

In narod se je razgnjevil zaradi takovega pobega, a prav za prav ni bilo treba žalovati po ubežnem kralji, ki je bil malo-vreden, in domá na Francoskem ni umrl navadne smrti, nego je bil ubit. Primas je tedaj sklical zbor ter proglasil, če se kralj ne vrne do odločenega mu dneva, bode pa odstavljen, in ker se ni vrnil, začeli so se pripravljati na volitev novega kralja. Henrik je vladal le nekaj mesecev.

### Štefan Batori.

Po ubegu Henrika francoskega je na novo nastalo brezkraljije, in z nova je od todi ta, od ondodi oni vladar pošiljal poslancev na Poljsko, obečaje zlate gradove, da bi mogel svojega sina ali sorodnika posaditi na izpraznjeni sedež. Nekaj plemstva je bilo za tega, nekaj za unega kandidata. Med tem so pa še Tatarji padli na Rusko in 20.000 ljudi odgnali s sebo. Velik krik in jok je nastal po deželi. Kdo naj bode kralj, ki bode varoval bedni narod? Mnogi bi bili radi, a največ glasov je imel sin cesarja avstrijskega, pa Štefan Batori, vojvod sedmograški.

Rodbina Zborovskih jako močna v vojski, in imajoča dokaj prijateljev med plemiči, zahtevala je Štefana Batorija, in sicer s hvaležnosti za onega Samuela, ki je bil zaradi Vapovskega izgnan iz domovine, pa je bil pri Batoriji gostoljubno sprejet.

Da bi pa vsem bilo po volji, vzlasti Litevcem, šli so in za kraljico proglasili Ano Jagelonovo, sestro Zigmunta Avgusta, sicer priletno, pa krepostno, usmiljeno in pobožno gospó, ter namenili jo za ženo Batoriju.

Kakor je bilo običajno v tacihi slučajih, tako so tudi ta pot poslanci sedmograški v imenu svojega gospoda prisegli na „pacta conventa“ ter obljubili, da Štefan kmalu pride na Poljsko. Batori je res kmalu prišel, in ž njim znani Samuel Zborovski, ki je imel pri sebi nekaj stotin konjikov. Novi kralj je po starej navadi bil kronan v Krakovu, kjer se je poročil z Ano Jagelonko, sicer imenitno gospó, ki je pa vendar ni ljubil, ker je bila že 52 let stara, on pak še le 42 let, ali ker je narod tako zahteval, moral je Batori rad ali nerad vzeti jo, kar se večkrat prigodi pri vélikej gospodi.

Kralj Štefan kot tujec ni poznal kraja in običajev poljskih, zato je pa izvolil in priljubil si Janeza Zamojskega, jako učenega moža in spretnega vojaka, ktereга je popraševal za svét, in dobro je pogodil s tem.

Že samo to kaže, da je Štefan imel bister razum, ker je koj si izbral pravega svetovalca, a ne kakovega slinarja, izbral si je, dejal bi, biser naroda poljskega. Štefan pa je ravnal z Zamojskim prav tako, kot prijatelj s prijateljem, ne pak kot vladar s podložnikom.

Vsa Poljska je pripoznala za kralja Štefana Batorija razen mesta Gdanska, ki je po robu se postavilo novemu gospodarju.



Poslali so tedaj tjakaj nekaj vojske, ki je mesto tako dobro počila za uho, da je prosilo za milost. Dobri kralj je odpustil mu, samo stroške vojskine je moralo plačati, pa sezidati samostan Olivaški blizu Gdanska, ki so ga bili razsuli. In od takrat je prislovica, kedar slaběji se po robu postavi močnejemu, da velé: Razsrdil se je, kakor gospod gdanski starosta na kralja poljskega.

Ta vojska bi bila delj časa se vlekla, in Gdanci bi bili morebiti ostreje kaznovani, da ni car moskalski, znani Ivan okrutni, pal v Livonsko, kjer ni bilo skoraj nič vojske. Vrlo lahko je tedaj osvojil različna mesta, in kjer je koga dobil, dal ga je pobiti, kakor je bila njegova navada. Ali kedar je došel do Kiša, zaprli so mu meščani vrata. Magnus, kraljevič danski in sorodbinec carov, šel je in prosil ga, naj prizanese nesrečnim ljudém, ali car je udaril ga s pestjo po obrazu, in meščanje so se vsled tega še huje tresli. Žene so se zbirale v trope, in bojé se, da bi kralj ne dal jih Moskalom za slast, začele so med seboj se klati z nožmi, druge pa so nasule smodnika pod domove, kamor so se sešle, in zasmodile ga, da so zletele kvišku, kajti ljubša je bila njim smrt, nego sramota. Marsikaj še je naredil Moskalac misleč, da mu pojde ravno tako, kakor mu je šlo za Zigmunta Avgusta. Ali Batori se je postavil mu nasproti, brzo sklical zbor v Varšavo, in Nikolaja Radkivita poslal z vojsko na Litevsko proti caru. Na tem zboru 1578. l. so ustanovili vojskin davek, ki ga je plačeval seljak pa meščan, plemič pa ne. A to je bilo krivično, vso težo zavaliti na one, ki so v potu svojega obraza delali za plemstvo, in sami bili ubogi. Na tem zboru je Batori ukrepal tudi to, kako bi mogel dobro se zavarovati proti napadom turškim in tatarskim, vzlasti proti poslednjim. Ustanovil in vredil si je kozake, o katerih naj nekoliko omenim. Ob obéh obalah reke Dnepra se širijo neizmerne stepe ali kraji brezi drevja, obraščeni pač z visoko travo. Malokedaj so ljudjé stanovali todi, kajti po teh stepah so se vedno drvili Tatarji, sedaj na Rusko, sedaj na Poljsko, in vselej in povsodi vse pobijali in uničevali. Na Dnepru se pa nahajajo tudi ostrovi ali nasipi; na teh ostrovih, obraščenih z lesovjem in trstjem, so od nekaj stanovali ljudjé, živeči od razbojništva, ker drugače niso mogli shajati. Bili so večidel ubežniki iz različnih krajev, postavim: Rusini, Litevci, Poljaki, Volohi, Turki, Ogri in drugi, ki so doma kaj zakrivivši, in bojé se kazni, utekli in le-sem pribežali. Sprva so lovili ribe v Dnepru, ki so jih v lesu na solncu sušili, in pozimi jedli, pozneje pak, kedar se je nabralo več ljudjé, začeli so napadati in nadlegovati Turke, Volohe, Tatаре, vdarjali so tudi v Podolje, in odganjali krave, vole, drobnico in sploh vse, kar so dosegli. Kedar se jih je nabralo mnogo, podali so se na daljša pota, mahnili so jo celó v Carigrad k sultanu turškemu, ter oplenili premožno mesto. Podali so se tje doli na ozkih, podolgovatih čolnih, ki so jim rekali šajke, in en pot se je pripetilo, da so vzeli velike turške ladije. Da pa bi jim neprijatelj domá na ostrovih ne ško-

doval, naredili so si male trdnjave nasekavši drevja, s katerim so se ogradili, in to se je imenovalo zaseka, ali po kozaški siča = seča. Po takovih zasekah ali sičah so se dobro branili neprijatelju, in nihče ni mogel do njih. Tam so hranili plen, orožje in drugo. Žen niso imeli, toraj so bili podobni vojaškemu redu križškemu, razen da so srce, duha in jezik imeli poljski, zaradi katerih svetinj so pozneje se uprli poljskeji gospodi, ki je začela zatirati jih. Nazivali so se tudi zaporoški kozaki, in sicer zato, ker je vsak, hoteč nastaniti se pri njih, moral prebivati na porogih ali vodopadih Dneprovih. Ti porogi ali vodopadi so nagomiljene skale, po katerih reka pada. Ali razen teh so bili še drugi kozaki, stanujoči na Ukrajni ob desnej in levej obali Dnepra. Delili so se na kurenje ali polke, vrhovno veliteljstvo je imel „Ataman“ ali „Hetman“, ki so ga kozaki sami si volili, kralj poljski pak potrdil. Kedar so pa ti kozaki brez privoljenja kralja poljskega začeli napadati Tatаре in Turke, zato so le ti večkrat napovedali vojsko Poljskeji. Štefan Batori tedaj, da obdrži kozake na uzdi poslušnosti in edinosti, vpelje jim red vojaški; nehal je zapisovati jih v zapisnik, dal jim je vojvodo, kateremu je sezidal grad Trehtimir, in naložil mu dolžnost, da je moral na vsak poziv pripeljati 6000 kozakov.

Od tega časa so imeli Poljaki jako krepko lahko konjico kozaško, ki je dobro se obnašala v vojnah s Tatari in Turki. Ti kozaki so zatega del se imenovali lehka konjica, ker niso imeli tolike oprave, kot drugi konjiki. Navadno je vsakter imel kožuh, ovčinato čapko, iskrenega konja, kopje, malo sabljo, pa samokrese, s katerimi so kozaki izvrstno streljali.

Kedar je treba bilo sovražnika dohiteti, ali nenadoma nasti, to so najboljše izvedeli kozaki. Poljska konjica, imenovana husarji, in sloveča po vsem svetu zaradi svojega junaštva, bila je pretežka za takov nalog, kajti vsak husar je imel težek železen oklep na prsih, težko železno čeljado s prjanico, velikega težkega konja, potem osem laktov dolgo sulico z zastavo, katerih so se zelo plašili konji sovražnikov, neizmerno težek meč, in na vse vrh še orlove kreljuti na ramenih, vse to skupaj pak je delalo neznanšk šum in hrušč, in kar zemlja se je tresla, kedar so huzarji dirjali na sovražnika.

Kedar je tedaj Štefan Batori upokojil Kozake, pa tudi kaznoval jih (kajti načelnika njihovega Podkova, ki je na svojo roko četoval po Volohiji, pogubil je), šel je z vojsko nad Moskale. Car Ivan ni prišel na vojsko, kajti okrutnik navadno ni pogumen, Štefan pak, dober in usmiljen kralj, je šel sam na vojno, in svoje prsi nastavil za narod poljski. Zbravši tedaj močno vojsko, blizu 130.000 mož, prišel je pod Tobok, ki so ga bili vzeli Moskali še za časa Zigmunta Avgusta. Poljaki oblegajo mesto in si ga osvojé, če tudi so Moskali hlabro se branili, vedevsí, da jih čaka gotova smrt od cara, če se podajo, ali pa naj poginejo od roke poljske. Od tod je šel kralj še drugod, da je osvojil še druga mesta mo-

skalska, drugi načelniki poljski s svojimi polki pa so jo vlili v notranje pokrajine moskalske, ter ondot razdžjali 2000 vasi in mest.

Glavni načelnik kronin je bil Melnicki, že postaren mož, toraj je kralj za novega načelnika izvolil Janeza Zamojskega. In kmalu se je pokazalo, da Zamojski, — dober gospodar in svetovalc, — je tudi pogumen vojak, kajti brzo je osvojil mnogo vrlo utrjenih krajev.

Pod velikimi Lukami so Poljaki razkopavaje nekov nasip prišli do okna, skozi katero so Moskali kaj dobro podirali nasprotnike, tako da je vsak padel ranjen ali mrtev, kdor se je približal. Da bi tedaj od ondodi pregnali Moskale, nanosijo Poljaki slame, dračja in lesa, ali nihče ni hotel iti zažgat. Naposled se je oglasil Vjeloh, mazurski kmet, vzel ogenj, šel in zapalil, ne zmenivši se za krogle, ki so mu žvižgale okrog glave. Kralj je za takov čin povišal moža za plemiča, imenovaje ga: Velikolucki.

Po tolikih bojih z Moskali je kralj prevedel, da zmanjkuje novcev in ljudi za nadaljno vojskovanje, toraj je prenehal in šel na zbor v Varšavo. Ali na tem zboru je kralj moral požreti mnogo grenkih očitkov, oponašali so mu, da je že vse preveč novcev potrošil za studene pokrajine, ki niso na nobeno korist kraljevini, ter da vse dela le zarad časti in slave, nikakor pa ne za korist in hasen kraljevine, in na vse vrh so nekteri trdili, da je Ivan vrlo dober sosed, čemu tedaj škodovati ga. Plemstvo je zavidalo slavo kralju tem bolj, ker se mu ni dal slepo voditi, ker je krotil razbrdanost njegovo; zato se je pa vnela njegova jeza, in je res tako zeló črtilo kralja in Zamojskega, da je začelo z robstvenih dobičkarij se potezati za neprijatelja državnega. Tako-le robstvenost in glupost zaslepite ljudi, da zabijo najvažnije dolžnosti za domovino.

Nalog narodu poljskemu je bil povsodi širiti svobodo in sv. vero krščansko, in sedaj, ko je Batori potrl okrutnika in nasprotnika tem svetinjam, šel je v zbor in se potezal za-nj, kakor za prijatelja. Ali kedar je stopil v zbor kralj bled od vojskinega truda in boleznj, z osivelo glavo in zarjevelim licem, tedaj so pa vsi omolknili. In kralj je potem vendar toliko dosegel, da so dovolili davek za novo oroženje proti Moskalom.

Štefan Batori je šel iz zboru naravnost na vojno, in je obstal pod Pškovom, ki ga je Zamojski oblegal, in od tam ni bilo več kot 30 milj do Moskve, stolice cara Ivana, ki je imel veliko več vojske, nego Poljaki, pa je vendar začel ponižno prositi Batorija, naj mu dade mir.

Ob tej vojni je car dopisoval Batoriju, in kakoršen je sam bil, takošna so bila tudi pisma, ki jih je pisal. Hlinil se je, da bode pobožen kristjanski vladar; drug pot je pisal, da zato ni hotel v svo močjo priti na Poljsko, ker se mu smilijo kristijani, kajti če bi le hotel, lahko bi jih pobijal kot muhe, pa neče itd.

Na takovo jalovo ošabnost je Batori odpisal tako-le: Pokaži se nam vendar, ti bog moskalski, kakor te morajo imenovati tvoji

nesrečni podložniki. Do sedaj še nihče z lastnimi očmi ni videl niti tebe, niti tvoje ogromne vojske, s katero nas strašiš.

Videti je, da si strahovit le Moskalom, ne pak nam. Če ti je žal za kri kristijansko, tedaj moj junak, le pridi, pa se sama midva skusiva v dvoboji. Izvoli si čas in kraj, da se pomeriva. Ali car ni sprejel dvoboja z Batorijem. Obleganje Pškova je bilo zelo težavno, in tudi se ni izplačal trud, kajti Moskali so se obupno branili, pritisnil je silen mraz, in tudi bolezen se je vnela v taboru poljskem. Vrhu tega so imeli Poljaki izdajavca Oščika, ki je dopisoval in sporočal caru, kaj Poljaki delajo. Vjeti Oščik, prepričan izdajalstva, dal je glavo pod meč. Ker je tedaj bil Batori v takovih kleščah, in tudi car Ivan ni znal ven iz te zadrege, pisal je papežu, naj ga zmiri s kraljem poljskim, pa bode katolik, ter rad spoznaval papeža za vladarja cerkve Kristove. To je bilo po godu papežu, ki je mahoma poslal Posevina jezuita, da pomore mir delati.

Ivan je z golim hlinjenjem, dobrikanjem in obljubami tako premotil in preslepil jezuita, da se je Posevin kar čudil, da so ljudje taki, da obrekujejo Ivana, ki se njemu ne zdi niti okruten niti divji, nego gostoljuben in odkritosrčen vladar.

Na predlaganje Posevino so za 10 let sklenili mir med Poljsko pa Moskvo. Car je moral odstopiti Livonsko, pa še precej drugih mest in gradov; tudi Plock je ostal Poljakom. — Kedar je Ivan umrl, begal je ljud moskovski po ulicah in plakal. Ali nič čudnega to, kajti narod v robstvu odgojen, je že od rojstva privajen na zatiranje, in takov narod celó miluje njega, kterege se najhuj boji.

Kedar je Batori iz bitve se povrnil na Poljsko, pozdravljal ga je narod kot rešitelja svojega, v Varšavi pa so ga obsule cele trume meščanov, in po vseh cerkvah so zvonili. Vsled takih očitnih znamenj naklonjenosti in vdanosti narodove, molčali so vsi oni kričuni, ki so mu na zboru delali preglavico, in kralj je mogel sedaj brez vsega zadržka izvrševati vse važne namene in sklepe za blagor domovine.

Do sedaj je bilo sramotno, da bi plemič služil pri pehoti, ker pa ni mogoče zgolj s konjico vojevati, toraj so Poljaki najemali si Nemce in ogerska ljudstva. Da bi se tudi to zlo odpravilo, ustanovil je kralj pehoto s seljakov, in vsak, ki je trikrat bil na vojni, bil je oproščen neomejene podložnosti, on in njegova deca, in nekter je bil celó povišan za plemiča.

Kralj je nadalje ustanovil najvišo sodnijo, v Petrkovem za Veliko poljsko, v Lublinu za Malo poljsko, in v Grodnu za Litvo. Kralj je učinil še tudi marsikaj drugega domovini, ker mu je na roko šel Janez Zamojski, ki je zarad svojih zaslug in truda dosegel najvišo službo državno. Kralj je ljubil Zamojskega kot prijatelja in dobrega Poljaka, in hoteč imeti ga še bliže sebi, dal mu je za ženo Grizeldo Batorijevo, svojo sinovkinjo.

Naj načrtam svatbo Janeza Zamojskega, da si po njej predstavimo običaje staropoljske.

Svatovali so v Krakovu 1543. l. Povabljeno je bilo mnogo gostov, tujih in domačih, in tudi senatorji so prišli skoraj vsi. Veselili so se cel teden, in napravili razne igre. Sam kralj in kraljica sta gledala skozi okno. Sedem parov — 14 vitezov — je gonilo na ostre, t. j. napadali so se s kopjem, a ranjen ni bil nihče. Za njimi so prihajali našemljenci. Najpreje so črnici pripeljali slona, ki je nesel na hrbtu hišico, iz ktere so spuščali ametalen ogenj; za temi je priropotal voz, ktereга je vleklo dvanajst dečkov, ki so predstavljali dvanajstere ure; vsak deček je imel na glavi uro, na vozu je sedel človek z brado in v roki s koso, in je predstavljal čas, za vozom pa so šle osebe, ki so predstavljale solnce in mesec. Potem se je prizibal jasnomodri voz v oblakih, ki so bili kaj umetalno napravljeni iz preje; voz je vleklo troje osličev, na vozu je sedel nekakov bog, ki je bliske metal; en takov umetalno izpeljan blisk je zasmodil oblake prejnate, in začelo je goret, pa so vendar k sreči pogasili. Drugej so stala prelepa vrata, skozi ktera so korakali z železjem obloženi vitezi, in pred njimi trompetarji puhaje v trompete, za njimi pa je drčal voz z zajetimi Moskali in s plenom, ki so ga bili dobili; zajeti s svojim voditeljem so bili pripeti z verigami k vozu. Šel je z njimi tudi norec, zasmehovaje cara Ivana, ki je pred vojno toliko se grozil Poljakom, po vojni pa ušesa poobesil. Za temi so prijezdile osebe s hrti (psi), s sokoli in z zanjkami, ki so predstavljali lovce. Prikazala se je tudi krasna ženska, ki so jo peljali kiti, katerim je iz trob in oči pršilo vonjevito olje. Kedar je ves ta spremov došel v mesto, vsuli so nekaj srebrnjakov med ljudstvo. Kralj je po tej svatbi jako iskreno delal za blagor domovine poljske, hotel je da postane strahovita in nepremagljiva neprijateljem, od znotraj pa pokojna in vredjena. Ali razbrzdano plemstvo videvši, da kralj nakanja odbiti mu roge, da bi nehalo biti prevzetivo, da bi tudi plačevalo vojskino priklado, in da bi nič več ne moglo brez kazni tretji uboge podložne, začelo se je z nova buriti tako, da je ubogi kralj moral ga klicati pred sodbo, in siloma držati za uzdo, mesto da je šel krotit Turka ali pa Moskale. Samuel Zborovski, ki je enkrat že bil izgnan, a potem pomogel Batoriju pri volitvi, sicer pogumen vojak, pa burovit in nemiren človek, vlačil se je po Poljskem, ter le šel k Kozakom in jih obdeloval za-se, ali pa je netil vojsko proti Moskalom. Bili so mu morebiti odpustili vse, kar je bil zakrivil popreje, toda on je bil kot nepokojnež, in podpihovan od bratov, še hujih nepokojnežev, začel se mešati v grde spletke, le s carom moskalskim, le s cesarjem nemškim, ali pa je skušal zapeljati Kozake k ustaji. Njegova pisanja, iz katerih so poočitene njegove spletke, vzlasti ona pisma, ki jih je pisal svojim bratom, izdal je kralju bandurista Vojštašek, kozak Zborovskija. Ta čin Zborovskijev je bil sramoten, kajti hotel je izdati svojega vladarja. Kralj tedaj imajoč črno na belem, da Samuel

nekov zleg kuje, mu je poročil, naj gre proč, ali Zborovski ne zmenivši se za to, zbral je tropo dvornikov, in prav pod nosom Zamojskemu se sprehajal. Zamojski ni mogel strpeti tolikega zasmehevanja, toraj pošlje vojake, ki so Samuela vjeli v Pekarkah, v selu pod Krakovom. Pripeljali so ga na grad in zaprli. Zamojski je pisal kralju, ki je bil v Litvi, kaj naj naredi z Zborovskim. Kralj je odpisal, da vstekli pes, če ga noben od njegovih ne popada. Zamojski je dovolil vedeti, različni je različnih uradnikov, s katerimi je šel v ječo izpraševati krivca. A Zamojski, ki je spoznal Zborovskijevo ošabnost in zdrzovitost, orožil se je, kar pa ni bilo treba, vzlasti ne takovemu načelniku, in tem manje, ker jetnik ni imel nikakega orožja pri sebi. Kedar je Zamojski iz raznih vprašanj in odgovorov se prepričal, da je Zborovski pletel spletke proti domovini, in da je gazil pravo, povedal je jetniku na kratko in odločno, da bo šla glava znad ramen, naj se le pripravi. Čuvši to Samuel začne strahovito se zvijati in trditi, da je nedolžen, ter se joče tako zeló, da je bilo vse mokro po tléh. Kedar se je zdanilo, prišli so po njega oroženi ljudje. Samuel se je koj napravil v atlasov župan in rdeč plašč s cveticami opisan. Gredé na morišče, dal si je moliti spokorne psalme, in zavivši okrog cerkve, sreča Zamojskega, ki je dejal mu: „Odpusti mi, Zborovski, ker dajem pogubiti te!“ A on je odgovoril: „Ne odpuščam!“ Zamojski prosi v drugo: „Odpusti mi!“ — „Ne odpuščam, ker me po nedolžnem pogubljaš!“ Zamojski zavpije v tretje: „Za Boga, prosim te, odpusti mi!“ In Zborovski je odgovoril: „Zdaj pa že, ker si me prosil v imenu Božjem, zdaj ti odpuščam, ali kličem te pred sodbo Gospodovo!“

Kedar Zborovski stopi na morišče, pregleda zbrano ljudstvo in zakliče: „Kje so moji bratje, kje so moji prijatelji in služabniki, katerih sem imel mnogo, a sedaj poginem osamljen?“ Rekši to je pokleknil na rdeče sukno, in kedar je v tretje zdihnil: „Jezus!“ zamahnil je rabelj in odbil mu glavo. — Ta Samuel Zborovski je sicer imel dobro srce, ali napuh in čestilakomnost ste ga zapeljali na krivo pot. Hotel je prvi biti za kraljem, in zato je zavidal Zamojskemu, zato se je dogovarjal z neprijatelji domovine svoje. Ker se mož ni znal krotiti, ubil je bil tudi Vapovskega, ter napravil še marsikaj drugega nerodnega. Sicer je bilo zeló nevarno in težavno pogubiti takovega plemiča, ki je imel mnogo služabnikov in vojakov, pa nekaj bratov, jako mogočnih gospodov, najbolj pa še za tega delj, ker je ž njim bilo vse plemstvo, ki ni rado gledalo kralja in Zamojskega, ki sta hotela vvesti red in pravico v državo.

In res je koj po obglavljenji plemstvo začelo vreti skupaj na pogreb Zborovskega; strašen hrup je gnalo in gnalo. Videti je bilo, da sklicani zbor v Varšavi 1585. l. bode viharen. Kralj pričakovaje kaj takega, došel je z močno vojsko v Varšavo. Prišla je pred zbor pravda bratov pokojnega Samuela. Krištof Zborovski, najveljavniši med brati, je bil prepričan, da je namerjal ubiti

kralja, in da je snoval spletke s carom moskovskim, pa še marsikaj družega iz maščevanja, in vsled teh krivd je starašinstvo obsodilo ga, da pride ob dostojnost. Ali Krištof ni čakal sodnjiskega izreka, ampak je ubežal k cesarju nemškemu.

Te svaje z Zborovskovimi so zadržale kralja, da ni šel nad novo. Vendar je umrl Ivan okrutni, novi car pa ni hotel splovnati pogodb, ki jih je podpisal sprednik njegov. Batori je tudi namerjal udariti na Turke, vzlásti na pomoč papež in drugi krščanski vladarji. V takovih namerah ali nakanah je prišel do Grodna, in bil bi tudi dosegel vse, ker je plemstvo izprevidelo, da kralj dela za blagor ljudstva in domovine, ne pak za zasebne namene, in je toraj radovoljno začelo nabirati novce za vojno v Moskali, toda prišla je nesreča na narod poljski, kralj je obolel in umrl v Grodnu, vladaje deset let.

Smé se reči, da Poljaki niso imeli modrejšega in delavnejšega kralja, kakor je bil Batori, ki je bil rahel in krščansk, kakor Jagelonci, ali vrhu tega pa krepkejšega duha, nego uni. Kar je hotel izvesti, skoraj gotovo je izvel. Videli smo, kako je uganjal Moskale, in da je dalje živel, bil bi ugnal tudi Turke, s tem pa potrl največega neprijatelja vere Kristove, pa svobode. Vrlo je ljubil tudi védo, in zato je dal privilegij jezuitom v Valdu, da ondotno šolo povišajo na akademijo, da bi se mogla mladina dobro izrežati in odgojevati. Pa tudi pravičen je bil proti gospódi in kmetu. Nek pot se je pripetilo v Lvovu, kjer je sodil pravico, da je nekov žid tožil Herburta, starosto Lvovsko, starosta pak, ošaben gospod, ni hotel priti k sodbi trdóč, da žid ne smé tožiti plemiča. Kralj je izvedel o tem in dejal, da oba imata priti pred sodbo, žid in plemič. Drug pot so ravno tukaj tožili Armenci, da njim meščanje Lvovski nočejo dovoliti, da bi mogli kupovati domove v mestu, in točiti vino, in kralj Štefan je koj jih uslišal ter določil, da Armenci, ki se nastane v Poljskej, imajo ravno tiste pravice, kakoršne meščanje.

Ti Armenci so došli iz Azije, in se naselili po Ruskem. Oni so katoliki, ter s srcem in z dušo Poljaki. Po zunanjem se ločevajo od domačinov po kostanjevo-črnikastej polti, po črnih laséh in dolgih nosovih.

### Zigmunt III., Vaza.

Da je Batori živel še nekaj let, bil bi poskrbel naslednika po sebi, kajti on je dobro vedel, kolika nesreča je protila Poljskej zaradi osodne in burovite volitve kraljeve. In prav zato tudi je nastojal, da kakor je bilo popreje, tako naj tudi od sedaj spet volijo kralja starašine pa deželni poslanci, ne pak vse plemstvo od kraja. Splošna volitev je najbolj ugajala neprijateljem, ker je jim nudila priliko, da so podkupovali niže plemstvo za svoje kandidate, ter hujskali stranko proti stranki, s tem pak je ginila

samosvest in spoštovanje poljskega naroda. Velikaši so vabili niže plemstvo k pojedinam, kjer so ga napajali in obdelavali za svojo stran, da je za-nje glasovalo na zborih, in če je treba bilo, da je tudi kresnilo se za-nje. Niže plemstvo ni znalo, kaj je domovini koristno, kaj škodljivo, ter je brezpremišljeno podpiralo nakane veljakov, katerim je služilo; a veljak, čim več je imel plačanih, tim draže je prodajal svoj upliv onim knezom, ki so sezali po kroni, ali pak so razgrajali, kedar kralj ni ugajal njim. In tako je ta zleg stopil na vrh ob času brezkrallja, po smrti Štefana Batorija. Rodbina Zborovskih, dehteča po osveti na Zamojskega, ker je dal jej pogubiti brata, pridrla je na polje pod Varšavo z 10.000 možmi in mnogimi prijatelji, pa tudi Zamojski je pripeljal veliko silo na polje, in se obkopal z obkopi in obsul z nasipi, bojé se napada Zborovskih.

Zborovski in vsi, ki so bili ž njimi, zahtevali so Maksimilijana, nadvojvoda avstrijskega, Zamojski s svojimi pa je delal za Zigmunta, kraljeviča švedskega. Kraljica Ana, udova Batorijeve, je tudi želela Zigmunta, in sicer zato, ker je bil sestrenec; njegova mati Katarina namreč je bila sestra Anina, tedaj Jagelonka. In Poljaki, ki so bili jako naklonjeni rodovini Jagelonskeje, pritegnili so Zamojskemu, tudi mnogi taki, ki so bili s početka na strani Zborovskim.

Primas videvši, da je večina za Zigmunta, oglasil ga je za kralja poljskega z imenom: Zigmunt III. iz rodbine Vazov.

Pa s tem ni še bil konec. Zborovski, tako se je govorilo, so prijeli nekega biškupa in prisilili, da je oglasil za kralja Maksimilijana, nadvojvodo Avstrijskega. A Zamojski je brzo hitel v Krakovo, da ne bi Maksimilijan, ki je blizu ondi čakal, skrivaj prišel v Krakovo, in se kronal. Zamojski se ni motil, kajti koj za njim je došel Maksimilijan z Nemci, pa z vojsko Zborovskih, s kterimi je hotel se polastiti mesta. Ali Zamojski ga je odbil, in odprl pot v mesto Zigmuntu, ki je bil med tem došel iz Švedske, in sedaj nemudoma se kronal za kralja poljskega. Ker je pa Maksimilijan z Nemci in z Zborovskimi še vedno stal na Poljskem, tedaj je Zamojski koj po kronanju vzel kraljevo vojsko, pognal nemirneže in zapodil čez mejo. Maksimilijan je menil, da Zamojski ne pojde za njim na Avstrijsko, pa se je zmotil, kajti komaj da je utekel v mesto Bičín, koj je Zamojski bil za njim, in 25. januarja na nedeljo zarana razvil svojo vojsko pod Bičínom. Predno se je vojska dobro razvila, že je bilo poldne, in nekteri so svetovali Zamojskemu, naj čaka do zjutraj, ali Zamojski je dejal, da ima še dovolj časa, da malo podgrgljá srbečo kožo Nemcem. Vrhu tega je Zamojski imel nedeljo za srečen dan, ker na nedeljo je vselej premagal. Najprvo je ukazal Kozakom planiti črez nasprotnika, ki je še le tedaj se razvijal in vredoval, ko je že vsa armada poljska mahnila po njem, in ga zato tudi razkropila. Palo je več nego 3000 mož, veliko pa so jih zajeli. Nadvojvoda z Zborovskimi in drugimi se je vmeknil v Bičín, ali kedar so začeli



Poljaki vrata razbijati, koj je poročil, da se udá. Zamojski je obdržal nadvojvoda, druge gospode poljske pa je izpustil. Poljaki so tukaj našli mnogo bogastva, ali pobrali so samo konje, orožje in smodnik; srebro in dragocenosti je Zamojski pustil nadvojvodu, kterega je poslal v zapor na svoj grad Krasnostav. Maksimilijan pak, če tudi je podlegel, je bil vendar ponosit tako, da ni hotel jesti z Zamojskim pri enej mizi, a Zamojski je ukazal posodo pa sedež prikleniti z zlatim verižjem, da bi nadvojvoda se spominjal, da biva v zaporu. Pozneje, kedar je Maksimilijan obljubil Zamojskemu, da ne bode več se potezal za krono, izpustil ga je: „Z Bogom!“

Naj tu navedem prekrasen izgled domovinske ljubezni. Kedar je Maksimilijan bival v Krakovskem, poskušal je osvojiti grad Olštinski, kamor se je bil zaprl Gašper Karlinski, ki je bil v različnih bojih izgubil že sedem sinov, in mu je ostal le še najmlajši, edina njegova tolažba na stara leta. Kedar je tedaj Karlinski proti Nemcem se branil raz obzidja, takrat so le-ti, ne vedevši že, kako bi se polastili gradu, izvedeli, da v bližnjem selu prebiva Karlinskov sin z dojnico. Vzeli so tedaj dete z dojnico, gnali ju pred sebo in tako naskočili obzidje, češ, da Karlinski, ugledavši svoje edino dete, ne bode strelil; ali on kot pravi Poljak, je sam zapalil top. Nemci so pobegnili, dete pa je poginilo.

Zigmunt pa ni lahko shajal, kajti čim bolje so ga Poljaki spoznavali, tim manje so ga ljubili, in sedaj še le je marsikdo začel bridko jadikovati po kralji Štefanu Batoriji. Zigmunt je bil trudomisel in čmeren, nerad je odgovarjal. Najraje je občeval z jezuiti in s svojimi ljubljenci, in najhuje je bilo to, ker je ljubil le ono, kar je bilo Nemško. Govoril je po nemški, nosil se takisto, kot Nemci, nje je imel okrog sebe, nemške govore v cerkvi je najraje poslušal, in pozneje, kedar je dobil sinov, pretepal jih je zato, ker so se raje nosili po poljski, nego po nemški. Zato so ga pa Poljaki pisano gledali, pa tudi njemu samemu se je Poljsko pristudilo tako, da, ko je šel obiskat svojega očeta, je le malo manjkalo, da ni ostal doma. Morebiti bi bilo boljše za Poljsko, da se ni več povrnil, kajti Avgust Vaza, poslušaje svete jezuitske, je začel preganjati luterane in šizmatike, to je Rusine pravoslavne, kar je krvave vojske in sploh veliko bede navalilo na Poljsko. Jagelonci in Batori so tudi bili dobri kristjanje, pa so vendar pustili vsakemu njegovo vero, tudi oni so spreobračevali na vero Kristovo, ali ne z nasiljem, nego z ljubeznijo in uljudnimi besedami.

Pravica vselej zmore, in ni treba z mlatom je vbijati v glavo. Ker pa kralj ni ravnal po tem, imel je toliko nasprotovanja, da tudi dobrih namer ni mogel izpeljati, ker je manjkalo mu ljubezni in zaupanja narodskega.

Vrnimo se k Avstrijskej. Maksimilijan je bil nasprotnik Zigmuntu, ta pak je vkljub temu vse za trdno verjel Avstrijcem. Šel je in se oženil z neko princezino avstrijsko, in kedar je ta umrla, oženil se je z drugo, če tudi, kakor vemo, ni bilo dovoljeno

kralju ženiti se brez privoljenja narodovega. Na to se je prigodilo, da so Kozaki udarili na Turka, pa tudi proti Poljskeji se vzdignili, in kedar so bili podjani in kaznjeni, prišlo je na dan, da so bili zapeljani od Avstrije. Plemstvo pa izvedši vse to, začelo je na zboru vršati proti Zigmuntu očitaje, da hoče odstopiti Poljsko Avstrijem, on sam pak se vrniti na Švedsko. Kralj videvši, kako ga podajajo, spoznal je, da je kriv, in pismeno zatrdil jim, da nič več ne učini kaj takega.

Kmalu na to je počil glas iz Švedske, da je umrl oče Zigmuntov. Kralj je vzel nekaj tisoč Poljakov in se odpeljal domu na Švedsko.

Švedi so bili večidel luterani. Zigmunt, dober katolik, je hotel navrniti jih k katolištvu, ali to mu je naredilo mnogo nasprotnikov na Švedskem, s čimur si je opomogel stric Zigmuntov. Karol, knez Sudrmanski, ki je bil z luterani, vzel je krono Zigmuntu, in sebe proglasil za kralja. Zigmunt je tožil Poljakom, češ, da mu pomorejo, pa mu niso, kajti kogar narod ne ljubi, njemu tudi ne pomaga.

Zigmunt videvši, da je zapuščen, hoče Poljake z zvijačo pri-siliti za vojno s Švedi, in sicer s tem, da je ukazal vojvodu Vendenskemu, ki je stražil mejo Livonsko, naj udari na Švedsko. Ume se, da Karol nasproti pa je udaril na Livonsko, in todi si osvojil mnogo gradov. K sreči se ni mogla koj poslati vojska proti njemu, če tudi je tisti čas Zamojski skoraj na lastne in še nekovi prijateljev stroške nabral številno vojsko, in šel ž njo nad Volohe, ki so hoteli razruti Poljsko. Pobivši jih, za kar mu je bil hvaležen ves narod, šel je na Švedsko, če tudi že siv in ves zdelan. Švedi so se pozapri po gradovih, ktere pa jim je Zamojski po vrsti odjemal. Kmalu pa začne vojska godrnjati, da ne prejema plače, prejemale je pa zato ni, ker tudi voditelji niso dobivali niti pomoči niti novcev od Zigmunta. Da tedaj ne nastane kak upor, gre in razdeli Zamojski vse srebro in dragocenosti vojakom, sam pak, čuteč da se napoveduje bolezen, in izročivši načelnišvo Hodkieviču, je vrnil se domu. Hodkievič je pridobil še nekaj mest, ter potokel v nekoliko bitvah Švede. Ali tisti čas je prihajal sam kralj z ogromno vojsko iz Švedske, Poljaki pa so imeli komaj 3400 mož. Pod Kirchholmom ste se vojski vstopili druga proti drugej, pet Švedov na enega Poljaka. Kakov drug načelnik bi bil glavo zgubil zarad zadrege, a Hodkievič je zaupal na Boga in umno razvijanje čet. Postavi tedaj, kakor more svojo vojsko, objezdi jo sam na svojem konji, in srči jo: Naj se vsak bije, kar se dá, kajti Švedov je vrlo mnogo! Na to so poklicali mal oddelek, da bi šel in malo podražil neprijatelja, potem pa se spustil v tek. Oholi kralj pa se je dal preslepiti, in počel kričati: „Aha, ali nisem pravil, da Poljaki bodo tekli!“ Hodkievič pa je prav tega čakal, in kedar so zgosteni Švedi se vrgli na Poljake, udarili so le-ti po kotlih in zatrobili, in husarji so se vsuli kot toča na švedsko pehoto, ter jo sekali in bodli. K sreči Poljakom

je pripihal od morja veter, ki je dim in prah vel v oči neprijateljem. Kedar so se ene čete poljske utrudile v stalnem boji, nastopile so druge čvrste, in Švedi tako premagani so se jeli umikati iz bojnega polja. Poljaki so jih sekali še pozno po noči. In tudi samega Karola, pod katerim sta pala dva konja, so imeli že prijeti, ali brž mu je dal svojega konja nek Šved, ki je raje sam poginil, da je rešil kralja. Palo je 9000 sovražnikov, razen onih, ki so se vtopili v Dvini, tedaj so prišli po trije mrtveci na enega Poljaka. Poljaki so nemudoma poslali veselo novico kralju. Oni, ki so dospeli s sporočilom, našli so kralja v cerkvi, kjer je poslušal govor pobožnega duhovnika Petra Skargija, ki je ravno ta hip napovedoval veliko nesrečo poljske kraljevini, trdeč: „Služili bodete neprijateljem našim v gladu in mrazu, v goloti in v vsem pomanjkanji. Položil bode težek jarm na vaš vrat zato, ker niste služili gospodu svojemu!“ Vse je jadikovalo in plakalo zbog teh grozovitih besed, in gledi, mahoma počí glas, da je vojska slavno zmogla pod Kirchholmom. Ljudstvo se je utolažilo in klečé zapelo: „Tebe Bog hvalimo!“ Pobožni duhovnik pa je potem govoril še na dalje, opominovaje svoje rojake, naj se ljubijo, naj radi poslušajo besedo Božjo, in naj bodo stanovitni v veri svojih dedov.

Dokler je živel Zamojski, do tedaj je plemstvo bilo pokojno, kedar je pa umrl, in se je kralj po njegovej smrti na novo brez privoljenja oženil z drugo Avstrijanko, tedaj so se vsi vzdignili proti njemu. Plemstvo je kričalo: ker nihče več ne skrbi za njen blagor, bode pa samo skrbelo. In začelo se je zbirati po zborih ter groziti kralju, da ga vrže raz prestolje. Takovi zarotniki proti kralju so imeli vlastito ime: Rokošani. Na čelu tem Rokošanom je stal Zebridovski, vojvod krakovski.

Da je to učinil iz ljubezni do domovine, moglo bi se mu spregledati, ali njega je gnal k temu napuh pa izgubljena kraljevska milost. Kralj namreč je bil odslovil ga z dvora, kar je zelo mrzelo plemiču, vzlasti pa še to, ker je kmalu potem kralj ukazal mu pobrati se iz starostnega doma v Krakovu. Plemič ves razsrden je dejal: „Že pojdem z doma, če pojde kralj iz kraljestva“. Tudi več drugih plemičev je pristopilo k upornikom, pa ne za blagor domovine, ampak iz robstvenih namenov. Zigmunt videvši kaj se godí, pošlje k upornikom Skargija, pa tudi on, ki je govoril, da je teklo kakor olje, ni mogel upokojiti nemirneže. Prišli so tedaj nad nje Žolkievski z vojsko, ki je stala na Ruskem, in Hodkievič z vojsko iz Livonske, ki je vsled tega ostala brez brambe, in je na novo pala v roke Švedom. Ali kolikorkrat je vojska kraljevska zadela na nemirneže, nikoli se niso udarili. „To ne gré“, dejali so, „da bi brat vojeval proti bratu, in oče proti sinu“. Konečno videvši kralj, da se mu umikajo, doide jih pod Guzovom, in mahne po njih. Ustajniki so udarili z vso silo, predrlí eno krilo kraljevske vojski, in ustajnik Holovna se je presekal prav do kralja in vihtil s palašem kričeč: „Kje je Šved?“ Ta hip je začela pehota kraljevska streliti, Hodkievič pritegne s

čvrsto spočito konjico, in to je naredilo takov strah med ustajniki, da so bežali, kamor je kdo mogel.

Tekla je kri poljska pod Guzovom 1607. l. tako, da je od te strašne bitve ostal pregovor, ki pravi: „Pod Guzovom je svinec plaval v krvi“.

Premagani ustajniki so razbegnili po domeh, osnovatelji pak, vzlasti Zebridovski, so prosili kralja za odpuščanje, in jim je tudi odpustil. Od sedaj naprej plemstvo ni skrbelo za ljubi nič, niti da popravljajo postave, niti da se vpelje red; ubožnejši del je začel služiti velikašem, ter ž njimi četoval po Volohiji, po Moravskem, in tudi po Nemškem, drugi pa so se držali doma, in se ukvarjali s poljem. Zbog tega so državne zadeve čedalje huje pešale, in naposled popolnoma se zanemarile.

Ta čas se je zgodilo, da je služil v kuhinji kneza Višnovskega sluga, ki se je pisal Hricko Otrepjev. Dvorniki so sodili po njegovej gibčnosti in uljudnem obnašanji, da tega človeka niso v neškah prinesli k krstu, kakor se velj, nego da je gosposke krvi. Posebnega sicer nihče ni domišljeval, in še le tedaj, kedar je Hricko zelo obolel, in so poslali po duhovnika, ki naj ga previdi, še le tedaj je sam povedal, da je Dimiter Ivanovič, mlajši sin znanega okrutnega Ivana, cara moskovskega. Da bi dokazal, da govori golo resnico, kazal je diamanten križ, ki ga mu je bila mati po krstu obvesila na vrat. Hricko je ozdravel, ali ta reč je prišla do kneza Višnovskega, ki s prva ni hotel vrjeti zato, ker je bil dal Boris Godunov, tadanji car moskovski, ubiti omenjenega Dimitra še kot dečka. Ali ker je Hricko zagotavljal, da prav on je tisti Dimiter, da takrat, kedar je Boris Godunov poslal svoje ljudi, da bi ga ubili v Ugliču, da je tedaj mati drugo dete dala pod meč rabljev, njega pak prikrila, tedaj še le so začeli počasi nekaj vrjeti. Gospôda poljska zavida je Moskvi, je jako začela ceniti tega Dimitra.

Jurij Mnišek, vojvod Sandomirski, rodbinec Višnovskemu, je vzel k sebi Dimitra, in pokazal ga kralju. Zigmunt III. je imel mržnjo na Boris Godunova, cara moskalskega, ker je bil pomagal Švedom na Livonskem, toraj si je mislil sedaj, da se dobro zmaščuje, če pripelje Moskalom pravega cara mesto vsiljenca Borisa. Obetal je Mnišku pomoč, če gre in Dimitra posadi na prestol. Mnišek je prevzel to iz vlasti tega dobička, ter začel zastran tega se pogovarjati z Dimitrom, ki je obetal zlate gradove Poljakom, če bode car. Najbolj si je pridobil kralja in jezuite, kterim je obetal, da z vsemi Moskali prestopi v katoliško cerkev. Za časa svojega bivanja pri Mnišku se je zaljubil v njegovo hčer Marino, ktero je obljubil vzeti koj, kedar bode car. In tako so nekteri nabrali po 6 praporov vojske, kar je okoli 7000 ljudi, in s to peščico ljudi so Mnišek, Višnovski in Ostroški šli z Dimitrom v notranje pokrajine moskovske. Spotoma se je spojilo ž njimi mnogo Kozakov, pa tudi Moskalov, ki so Dimitra kot pravega naslednika posadili na prestol moskovski.

Dimiter je koj na to poslal po Marino, ki je rada šla k njemu v Moskvo, kjer je postala njegova supruga, pa carica. In sedaj je Dimiter začel nastojati, da se Moskali vsi od kraja pokatoličé, čemur so se pa ustavili, ter začeli kričati in trditi, da on ni pravi Dimiter, da je vsiljenec. Veliko so k uporu pripomogli tudi Poljaki, ki so bivali pri Dimitru v Moskvi, pa se zelo slabo obnašali. Konec vsemu temu je bil, da so Moskali Dimitra ubili, Poljake pognali, Marino pa v ječo posadili. Šujski, ki je vodil ustajo moskalsko, dal je truplo ubitega Dimitra postaviti na ogled, da bi vsak se prepričal, da ne živi več. In gledi, spet se je pojavil nov Dimiter trdeč, da je bil ušel smrti, in da ni njegovo truplo bilo izpostavljeno. Bil je pa res v nekem podoben ubitemu Dimitru, in to je bilo dovolj Poljakom, ki so hoteli osvetiti se Moskalom, pa dovolj je bilo tudi Moskalom, ki niso mogli trpeti Šujskega, in so radi imeli novinca za pravega cara. S Poljskega so mu koj poslali 7000 mož, in Kozaki so jih pripeljali 8000. Novi ta Dimiter je premogel Šujskega, oblegel Moskvo, in tako jo stiskal, da je Šujski izpustil Marino, ki pa, dobro vedé, da sedanji car ni njen prejšnji Dimiter, je vendar pripoznala ga za moža, ker je hlepela po carovanji.

Kedar se je godilo vse to, svetovali so Poljaki kralju, naj si opomore v tej zmešnjavi, ter napové vojsko Moskalom, opiraje se na razžaljenje, ki je bilo učinjeno narodskim poslancem s tem, da je nasprotnik pometal jih v ječe. Vemo pa, da ni kralj izdrževal vojske, ampak gospodje poljski na svoje stroške in s svojimi ljudmi. Svét ta je bil po godu kralju tem bolj, ker se je nadejal, da spravi Moskale v cerkev katoliško. Nabrali so 20.000 mož vojske poljske, ktere je Žolkievski načeloval, pa tudi kralj je šel z njo. A da so imeli kaj razuma, bili bi šli naravnost proti Moskvi, in vojna bila bi opravljena, ali kralj je hotel prej dobiti prelepi Smolensk, ki se je pa krepko upiral, toraj se je vojna vlekla dalj časa. Poljaki, ki so oblegali Moskvo, so prišli pomagat kralju, pa tudi z vso to silo niso dobili Smolenska. Šujski pak, ki se je bil osopel, je zopet nabral močno vojsko, in jo peljal nad Poljake, ki so čas trčili z oblego. Sreča za Poljake, ki so imeli spretnega načelnika Žolkievskega, ki je čuvši da se bližajo Moskali, mahoma odbral 8000 mož, šel naproti do Klušina, in se tu nastavil za boj 1610. l. Moskali so zalegli obširno polje, poljske čete so se skoraj zgubile v dimu in prahu; kri jih je oblivala, tako so sekali na desno in levo, načelnik pa je stal na griču, roki stezal proti nebu, in neprenehoma molil, ali pa je unemal k odvažnosti, in pošiljal pomoč, kjer je je treba bilo. Naposled pošlje nasprotnik še nekaj čet nemške konjice, ktero so Poljaki s palašem v roki pognali, in drvili v tabor moskovski, pa še od todi celo miljo naprej. Preden se je ta poljska konjica povrnila na bojišče, je že konec bilo bitvi, in Moskali, popravljaje svoj razdrti tabor, so se še v njem togotno branili; pa tudi Švedi, zavarovani z močnim plotom, so dobro podirali Poljake. K sreči je dospelo

nekaj poljske pehote z dvema topoma, in voditelj je hitro prestrelil plot na več krajih. Prepadeni Švedi so se umeknili pod gozd, ter začeli k Poljakom uhajati. Pridirjal je njihov voditelj Pontus opominjevaje jih, naj bodo mož beseda in držé z Moskali, ali oni so mu zagrozili s strelom, ter prestopili k Poljakom. Kedar je Žolkievski popolnoma premagal nasprotnika, mahnil je koj proti Moskvi. Moskali so odpirali vrata, izdali mu cara in Šujskega, in da bi že konec bilo krvavej vojski, prosili so, naj pride Zigmuntov sin, kraljevič Vladislav, in jim caruje, se vé da, ako prestopi k pravoslavnim. Zigmunt pak, ki je hotel, da se Moskali pokatoličé, ne pak, da celó sin njegov prestopi k pravoslavnim, ni bil zadovoljen s takovo ponudbo. Ni tedaj poslal jim sina, nego še na dalje oblegal Smolensk, in premogel ga po dveletnem obleganji.

Pogumen plemič Novodvorski je največ pripomogel, da so mesto osvojili. Šel je namreč in smodnika nasul pod vrata. Zigmunt, ki je zmago sebi pripisoval, in se ponašal, kakor da je izvršil Bog si ga védi kaj, bil je zadovoljen s samim mestom, če tudi bi bil potem lahko osvojil ves moskalski okraj, pa ni hotel iz zavidnosti do Žolkievskega, pa do lastnega sina. Žolkievski je čakal in čakal kraljeviča Vladislava, kterega je bil obljubil Moskalom, in ne vedé kaj naj bi počel, obsadil je Mosko s poljsko vojsko, potem pa se vrnil v Varšavo. In kaj se je godilo v Moskvi? Drugega Dimitra vsiljenca je nekdo ubil, Marina pa je po moški oblečena se spojila s Kozaki, da bi ž njihovo pomočjo carovala. Tudi Poljaki, ki so bili ostali v Moskvi, stopili so iz ojníc, in strelili celó v cerkve, s tem pa nadražili Moskale tako zeló, da so morali se vrniti domu na Poljsko. Bil je pa Moskale navdušil nek mesar, po imenu Minin Kužma, ki je, videvši ponižanje svojega naroda, razvil zastavo ustaje. In tako je svojeglavnost Zigmuntova pokazila Poljakom vse upanje. Res da kralj kot dober katolik ni mogel dati sina pravoslavnej cerkvi, pač pa bi bil moral pomagati Žolkievskemu, in Moskva bi bila takrat dobljena. Zigmunt je hotel potem popraviti svoje napake, in je še dvakrat s sinom, kraljevičem Vladislavom, šel v Mosko; ali vojska poljska se je na tujem razkropila gredé po plenu, pa tudi pokorna ni bila voditeljem zato, ker se ni redno plačevala, in naposled se je popolnoma uprla kralju. Moskali pak, siti vsiljencev, so si izvolili novega cara, naredili prav izdaten mir s Poljaki, ki so odstopili več pokrajin, Marino pa je novi car dal prijeti in vtopiti, njenega sina pak umoriti.

Vemo že, da je poljska gospôda brez privoljenja kraljevega in zborovega šla s svojimi ljudmi bojevat z Mosko za Dimitra, in da je s tem vojsko si nakopala na glavo; ali to njim še ni bilo dovolj, kajti drugovi Štefan Potocki, kneza Korecki in Višnovski so si vtepli v glavo, da se polasté Volohije, in so res tudi vdarili v deželo. Ali čete so bile potolčene, osnovatelje pak so vklenjene odpeljali v Carigrad, v stolico sultana turškega. Pa to

še ni bilo nič; Turek namreč vjezen, ker so napali ga, pošlje 30.000 mož na mejo poljsko, kjer je stal Žolkiewski, hoteč se meriti s Turkom, ali kralj je poslal ukaz Žolkiewskemu, naj odstopi Turku vse pravice, ki jih ima kralj poljski do Volohije. Takovo poniževanje pa ni moglo dolgo obstati, in res je Žolkiewski po volji gospodarja Volohijskega, prijatelja Poljske, šel z 8000 možmi v Volohijo. Tabor poljski je stal na stepi cecorskeje, in je bil zaprt od vojske turške in tatarske sto tisoč močne. Žolkiewski je poprosil za večera k sebi druge vodnike in velitelje, ter njim pravil, da koj drugi dan se udari s sovražnikom, in če se mu ne obnese, da se pomekne nazaj na mejo poljsko. Ti pak čuvši sklep, in nič kaj ne naklonjeni Žolkiewskemu, šli so in pregovorili večino vojske, da je drugi dan koj zarana meni nič tebi nič šla svoj pot; ali Turki so jo dohiteli in potokli.

Žolkiewski videvši, da ima le še malo četico okrog sebe, začel je stopati iz tabora. — Memogredé par besed o taboru. Tabor je bil čveterovogal, sestavljen z vozov, na katerih se je vozila vojaška priprava. Ti vozovi so stali sredi konjice, ter so med njimi se nahajóče bolehne in načelnike branili tako, kakor kakov zid, ob straneh pa je stopala pehota z nabitimi ročnicami. V takovem redu je šel tabor več kot osem dni po suhem polji, ki je mrgolelo od kobilic, pa v zagatnem dimu od zapaljene trave in zapaljenih vasi; to so bili naredili turki in tatari, ki so tudi sploh neprenehoma nadlegovali Poljake. Sreča za Poljake, da so slušali načelnika, če ne bi bili vsi poginili, tako pa so vendar se s silo odtegovali nasprotniku. Še le konec sedmega dne, kedar je tabor prišel blizu Dnestra, še le tedaj so Turki sami odjenjali, in več ne napadli tabora. A na to so služabniki se uprli svojim gospodom, potem pak v brzem diru pobrisali jo proti Dnestru. Zastonj je načelnik grozil, zastonj so jih velikaši zadrževali, nobena beseda ni izdala nič.

Bil je prav sodnji dan, kedar je ta sodrga razrila tabor, pretepaje se za srebro in novce, prevračaje vozove in topove, in strelaje na svoje. Lehko so Turki, blizu ondi stoječi, zapazili, kaj se godi pri Poljaki, in zato so tudi koj pritegnili ter z naskokom planili na tabor, naredivši grozovito klanje. Sin in sinovec Žolkiewskega sta stala pri sivem očetu, in branila ga s svojimi prsi, pa tudi sam se je branil tako dolgo, dokler mu niso glave odbili 1610. l Glavo so Turki z velikim veseljem poslali v Carigrad sultanu, ali pozneje jo je rodbina Žolkiewska drago kupila od njih.

Tako žalostno je končal oni vodja, ki je bil toliko bitev dobil, ki je Moskvo osvojil, ali naravnost je treba povedati, da ni Turek pobil moža, ampak nesloga poljska.

Vest o pobitji cecorskem, pa o smrti vodjevej se je raznesla po vseh krajih; matere so oplakovale sinove, sestre pak pobite brate. Vse je dolžilo kralja, da prav on je v pogubo treščil Žolkiewskega, ker je s premajheno vojsko poslal ga na sovražnika.

Prigodilo se je potem na sv. Janeza dan, ko je kralj šel v cerkev, da je plemič Pekarski se bil skrila za zid, in kedar je kralj prišel memo, planil je izza zida na-nj, mahnil ga enekrat po glavi, da se je koj kri vlila. Pričujoči gospodje so od groze obstali kot ostekleli; edini Vladislav, Zigmuntov sin, je izdril meč, da bi branil očeta. Brzo so potem zločinca pograbili in mučili. Pekarski je od bolečin bledel ter zaklinjal, da ni ubil kralja. In od takrat je v navadi, če kdo zmešano govori, da velé: „Blede, kot Pekarski na mučenji“.

Kralj jo imel dobro srce, in je hotel odpustiti mu, ali sodnija je prisodila strahovito kazen, da so ga s kleščami trgali, roki mu odsekali, s štirimi konji ga na štiri kosove raztrgali, potem sežgali, pepel pa vsuli v top, in v zrak izstrelili.

Takrat je zboroval zbor v Varšavi, in prevzel ga je silen strah, ko je čul, da je turški sultan Osman zbral vojsko, kakoršne svet ne pomni, 300.000 mož, ter da se vali ž njo na Poljsko.

Zbor zahteva črne vojske, naprej pa pošlje Hodkieviča, ravno onega, ki je bil zmogel Švede pod Kirchholmom, pošlje ga s 35.000 možmi poljske vojske, s katero se je spojilo še 30.000 Kozakov Zaporožkih s svojim atamanom Konaševičem. Vojska ta je šla prek Dnestra, in se vstavila pod mostom Hotimom, kjer je dal Hodkievič tabor obkopati z rovi in obsuti z nasipi. Nekteri načelniki, plemenitejši od Hodkieviča, niso hoteli poslušati njegovih ukazov. Da toraj ne bi nastal kak zleg, šel je kraljevič Vladislav, ki je bil na vojski, ter prvi se udal poveljem Hodkievičevim; za kraljevičem so se morali udati vsi od kraja.

In privalilo se je toliko vojske turške, da je oko ni moglo pregledati. Na bližnjem pogorji je stal stan sultanov, bliščeč od zlata in srebra; pred stanjem so bili videti štirje sloni z zvoniki na hrbtiščih; z zvonovi so dajali znamenja vojski turškej. In kakor krasen je bil stan sultanov, tako krasni so bili stani paš turških, le nekaj manjši so bili memo sultanovega. In koliko je bilo velbljodov, obloženih z bogastvom in novci bisurmanskimi! Videti je bilo, kakor da bo vojska s celim svetom.

Sultan turški, ohol človek, se je smejal tako, da se je za trehuh držal, kedar je ugledal peščico Poljakov v taboru, in zanašaje se, da jih razkropí, ukazal je nemudoma udariti na-nje. Ali Hodkievič se je dobro pripravil, in tako trdo pobožal Turka koj prvi hip, da je dva dni čutil. Tretji dan je Osman sopet naskočil tabor poljski, ta pot pa so Kozaki pali v tabor turški, ter si nabrali novcev in družih dragocenosti na voljo. Večkrat so se ponavljali taki napadi, in vsak pot je pogan dobil jo po koži. Sam Hodkievič, že starikav in bolehen mož, je zasedel konja in zaklical: „Za vero in domovino!“ in se vrgel na Turka. S takim izgledom navdušeni so Poljaki planili čez Turke, ter jih mnogo razsekali, ali postrelili. Poljaki so v enej takej bitvi ubili vélikega načelnika turškega Karakašo, najbojevitejšega med Turki, ki so



po tem izgubitku začeli omahovati. Hodkievič je bil skoraj noč in dan na konji, v dežji in v vročini; ker je bil pa starikav, zato je kmalu zelo oslabil, pa je prikrival, dokler je mogel, ali bolezen je premogla in vrgla ga na postelj, kamor je na smrtno uro sklical vse vojskine načelnike; kajti nikdar do sedaj še ni tolikošna nevarnost grozila Poljskej, kakor ravno sedaj, in gotovo, da je zmogel Turek, bi morebiti še sedaj svetil na cerkvah turški polumeseč mesto žarečega križa. S slabim glasom je Hodkievič opominjal, naj ne varujejo krvi za svojo domovino, in vsi so solzé mu prisegli, da raje poginejo, nego se udajo Turku. In še enkrat so umirajočemu se zaiskrile oči od radosti, da Poljska ne pogine. Na to jih je blagoslovil, načelništvo izročil Lubomirskemu, dušo pak Bogu. Turki so še poskušali, da bi razrili tabor poljski, ali vselej so se morali umekniti z veliko zgubo, naposled pa so bili prisiljeni, da so prosili mirú l. 1621. Poljaki so radi privolili, in pogani, bojé se snega in mraza, so jo urno pobrali nazaj, pustivši volkovom in krokarjem za gostije 60.000 trupel.

Dokler so Poljaki vojevali s Turki, pali so Švedi na Livonsko. Tedaj je njim vladal Gustav Adolf, bojevit kralj, ki bi bil koj s prva rad se pomiril z Zigmunton, ponujaje mu Livonsko, če se odreče pravici do Švedske. A Avstrija, bojé se, da bi Gustav potem ž njo ne začel vojne, je pregovarjala in tudi pregovorila Zigmunta, naj se ne meni za nobene pogodbe.

In tako je nespametni upor kraljev navalil na Poljsko devetletno vojsko s Švedi.

In kako se je godilo na Poljskem?

Neplačana vojska se je zbrala, in kakor v sovražnej zemlji ropala po dvorih kroninih, po mestih pa si napestila veliko novcev, če tudi je vedela, da Turek grozi z robstvom, Šved pa mesari poljske matere, — a sodrga vojaška se ni menila za drugo, nego za novce. Prišel je pa še večí zleg. Sveta naša vera, ki nam vелеva bližnjega ljubiti kot samega sebe, bila je povod, da so laže zatirale Ruse; kajti na prigovarjanje jezuitov so začeli preganjati pravoslavne, ki niso hoteli stopiti v cerkev katoliško, zatirali so jih tako, da po nekterih mestih nekatolik ni mogel biti uradnik. Pravoslavni biskupi, ki se niso spojili z latinsko cerkvijo, bili so preganjani, zato pak je národ ustal, in ob tej ustaji je bil znani Jozafat Kuncevič ubit v Vitepsku na belej Rusiji 1623. l. Najhuje je pa bilo to, da Kozaki, trdovratno se držé pravoslavne cerkve, od Poljakov pa siljeni k unii ali spojenju s cerkvijo katoliško, so čedalje bolj se odmikali od Poljske, nekaj že zato, ker so že davnaj izpredvideli, da jih plemstvo neče priznati za svoboden národ, nego hoče s časoma upogniti jih pod jarem podložnih kmetov, največ pa zato, ker so začeli Poljaki dajati njihove cerkve v najem židom, katerim so pravoslavni morali veliko plačevati za krste in pogrebe, in pa ker niso hoteli Poljaki pravoslavnih arhimandritov sprejeti v starašinstvo.

Kralj je malo pred smrtjo dosegel, da za njim nastopi njegov sin Vladislav. Zapustil je še drugih sinov, med katerimi je spomina vreden Janez Kazimir, ki je tudi še vladal, drugi pak so škupji bili. Zigmunt je sedel na prestolu 45 let; oni ni ljubil Poljakov, ti pa njega ne. Sin Vladislav je postavil očetu velik spominek, ki stoji pred kraljevskim gradom v Varšavi. Postavila ga je tedaj ljubezen in hvaležnost sinovska, a ne národ, kajti ta kralj nič ni učinil za národ poljski, če tudi je Poljska takrat imela več znamenitih mož, postavim: Zamojskega, Hodkieviča, Žolkievskega, Sapieho, ktere je pa presegal z modrostjo in pobožnostjo Peter Skarga, sloveč cerkven govornik. Bil je jezuit, piše nek Poljak, ali Bog nam daj mnogo takih jezuitov, ki bi imeli srce za Poljsko, kot Peter Skarga.

Zigmunt kot kralj je imel napak. Ljubil je one, ki so se mu hlinili, rad se je iznebil dobrih voditeljev in takovih, ki so znali svetovati. Manjkalo mu je tudi duševnega ognja, trdne volje, brez ktere s poljskim samoglavnim plemstvom ni mogel priti v soglasje. Pač pa je Batori imel to lastnost, in kar je sklenil, skoraj gotovo je izvršil, kajti on je vedel, kaj dela, in ni se dal meni nič tebi nič ugnati.

Na hvalo Zigmuntovo pa moramo povedati, da dvor njegov je bil pobožen, in če je dvor pobožen, skoraj gotovo je pobožen tudi národ, in običaji se ne pačijo. Ohranila se je noša staropoljska in običaji do smrti Ane Jagelonke, udove Batorijeve, in še le po njenej smrti je začel se posnemati nemški kroj.

Kralj, po rodu Šved, tedaj nemške krvi, imel je Nemke za žene, ter ni ljubil nič drugega, nego samo ono, kar je bilo nemško, in vsled tega se je marsikaj zasukalo po nemško. Ali vkljub temu so se nahajali pošteni Poljaki, kakor postavim Ostrogski, ki je, pošiljaje svojega sina na tuje, priporočal mu: „Nikdar ne zabi, da si Poljak. Spoznavaj tuje običaje, a národnih se drži. Bog ne prizanesi, da bi kroj poljski zmenil s tujim!“

Največa gizdavost se je kazala v tem, da je veljavnejša gospôda in premožnejše plemstvo se skušalo, kdo se bo lepše in draže oblačil ter skazoval. In res so nosili zlatovezeno žametasto obleko, in sedla konjska so bila posuta z dragocenim kamenjem. Tudi v hrani so postajali izbirčni, pozeleli so dobrega vina, zamorskih jedil, in drugih sladčic. Nekteri so tem potom zadolžili svoja imetja, in kedar je bilo treba kaj položiti na žrtvenik domovini, tedaj ni bilo nič evenka v škrinjah. Čudno pa je bilo to, da oni, ki so sami živeli gizdavo, tega niso dovolili meščanom, kterim so kar naravnost prepovedali nositi sobolje obleko itd.

Po dvoréh vélike gospôde je služilo ubožno plemstvo. Kedar je velikaš kam šel, spremljevali so ga taki plemiči, in čim imenitnejši je velikaš bil, tim več je imel takovih dvornikov. Gospodje so na lastne stroške izdrževali vojsko, ta je imel Kozake, uni ogerske ljudi, nekteri tudi Tatare, in takove vojske plemiške je bilo več tisoč mož. Vse to spričuje, da dežela ni bila ubožna, in

da so plemiči imeli junaška srca, da so radi žrtvovali življenje in imetek za blagor domovine in národa, ali le to ni bilo dobro, da takov veljak ni prašal niti kralja niti zboru, kaj in koliko smé ali ne smé. Prišlo je do tje, da so taki veljaki se bolje imeli, nego kralj sam, kajti kralja je vezal zbor, da se celó ženiti ni smel, a veljakom ni smel nihče nič reči.

Da še natanjše si ogledamo veliko ljubezen do domovine, in kreposti teh ljudi, naj navedem nektere prekrasne, občanske njihove čine. Biškup Rozraževski je daroval veliko novcev in mnogo orožja, vzlasti ročnic pa topov, da bi mesto Kamenec se moglo braniti Turku. — Knez Korecki je poslal osem krasno opravljenih in oroženih čet pod Hotim Hodkieviču, ker sam ni mogel od doma zaradi bolehnosti. — Veselovski je daroval selo na Poljskem onim vojakom, ki so hromovi se vrnili domu. — Targovski je daroval novo selo na Poznanskem, da so odkupili zajete Poljake od Turkov. — Lipski, biškup krakovski, je dal 1000 zlatov, da so odkupili zajete; in še mnogi drugi so donašali novce na žrtvenik mile domovine, eni, da se je pomagalo ubogim udovam, eni pa za učilišča siromašnej deci.

Naj zapišem še en prekrasen izgled ljubezni sinovske. Krištof Sremski je imel mater, katero so Tatarji mu vzeli in v Krim odpeljali. Ubogi sin je nabral novcev, kolikor jih je mogel dobiti, in potem hitel k Tatarom. Kedar je dospel tje, je mati že umirala. Od veselja, da ga je vsaj blagosloвила na smrtno uro, odšel je za ranjco ravno toliko, kolikor bi bil dal za živo, truplo položil v trugo, in peljal na Poljsko. In kedar je prestopil mejo tatarsko, šlo je vse mu naproti, ter glasno hvalilo prekrasno sinovsko ljubezen.

Predolgo bi trajalo, ko bi še na dalje našteval primere kreposti staropoljske. Bog zná, kaj še bi bil učinil junaški národ poljski, da je imel kaj več takovih kraljev, kakoršni so bili Boleslav hrabri, ali pak Štefan Batori.

### Vladislav IV.

Sreča velika, da je Zigmunt zapustil sinov, da tedaj ni nastopilo osodepolno brezkranje. Vladislav, nazvan četrti, je bil priljubljen národu, in sicer zato, ker je bil na vojni v Moskvi, pa tudi pod Hotimom. Volitev se je vršila po davnem običaji, in med tujimi gospodi, ki so želeli biti izvoljeni, bil je tudi Gustav Adolf, kralj švedski, ali národ ni maral za luterana, kar je očitvidno pokazal s tem, da je Gustavove liste, ki jih je pisal starašinam poljskim, rabelj očitno sežgal na trgu v Varšavi.

Kedar je že vse bilo za Vladislava, oglasil se je nekov plemič, ter v eno mer kričal: „Ne pozvalam,“ ali: ne dovoljujem, da bi bil izvoljen. In Vladislav, če tudi že izvoljen, ni še mogel biti kralj, dokler ta plemič ni dovolil. Ko ga je kralj pozneje vprašal, zakaj ni privolil, odgovoril je, da zato ne, ker je hotel

se prepričati, ali bo volitvena pravica se spoštovala ali ne. — Vladislav je prisegel na „pacta conventa“, obetal mnogo, izpolnil pa malo, kakor sploh kralji poljski. Ali vselej niso bili oni krivi, temveč nesložnost národa, ki ni hotel poslušati kraljev, če tudi so hoteli kaj dobrega učiniti. To nezaupanje Poljakov nasproti svojim kraljem je pa prihajalo od todí, ker so se bali samodržstva, kakoršno so videli v Moskvi. Ali takov strah je bil nepotreben, kajti poljski kralji so z malim izjemkom vsi ljubili svoj národ, hoteli so le, da bi bilo vse v redu, in da bi se bile spolnovale postave, brez katerih se noben národ ne more ohraniti; ali plemstvu se je dopadala nebrzdana svojevolja, in to je pogubilo národ poljski.

Vladislav IV. se je kronal v Krakovu, in ob tej priložnosti sprejel priseženo udanost od voljenca braniborskega, kot kneza pruskega. Ob kronanji je dospela vest iz Litve, da Šehin, vojvod moskalski, je oblegel z močno vojsko Smolensk, ki ga je bil Zigmunt III. osvojil z velikim trudom. Mesto je bilo v velikej nevarnosti, osem mesecev ga je oblegalo 100.000 Moskalov. Poljaki v mestu so se obupno branili, a to tem bolj, ker niso dobili niti pomoči niti streliva. Kralj je tedaj jadrno dirjal na pomoč mestu. Ni imel više nego 20.000 vojakov, in Šehin se mu je vendar umeknil od obzidja, ter s svojo ogromno vojsko se vtaboril na polji. Kralj je dal tabor Šehinov objeti, ter ga z gladom prisilil, da se je udal. Odložili so orožje, pustili zastave, topove in vse, kar je bilo v taboru. Sam vodja Šehin in častniki moskovski so prišli in pokleknilí pred kralja, ter ga prosili odpuščenja, ker so prestopili mejo poljsko. Poljaki so vse Moskale pustili domu. Vladislav je od todí šel naravnost proti Moskvi, osvojil si mnogo krajev, vkljub gladu, dežju in mrazu. Skoraj vsako noč je sam objezdil tabor, ter s tem pokazal, da je delaven vodja. Zato so ga pa vojaki ljubili, in niso godrnjali, če se jim je tudi časih slabo godilo. Car moskalski, Mihael Fedorovič, je moral prositi mirú, odstopil je Poljskej mnogo mest in gradov, in plačal voj-skine stroške.

Ne dolgo potem sta umrla Vladislavu dva brata, ostal mu je še eden, in kralj bojé se, da rodbina njegova ne bi izmrla, sklenil je, oženiti se, da bi zapustil potomcev, in da Poljakom ne bi bilo treba iskati kraljev po Nemškem ali Francozskem. Čuvši o krepostnej Ceciliji Renati, hčeri nemškega cesarja Ferdinanda II., šel je in oženil se z njo. Bila je res dobra gospá, pa je kmalu umrla, in vsi trije otroci.

Švedi so pleli novo vojno, in kralj je že tudi šel nad nje, da bi jih pognal, ker so mu bili oteli nekaj mest na Pomorji in na Pruskem, kar so došli poslanci angležki, françozki in holandeški, ter naredili primirje, vsled kterega so Švedi odstopili Livonijo do reke Dvine, in vsa doslé oteta mesta. To primirje je bilo sklenjeno za 36 let.

Ko se je Vladislav tako srečno odkrižal svojih neprijateljev, šel je in hotel red vpeljati v deželi. Ali ravno sedaj je pribrula

besna burija nad Poljsko, pa zato, ker so gospodje poljski, imajoči mnogo vasi in mestec na Ukrajni, kjer je prebival svobodoljubni kozakiški národ, začeli zatirati ga priganjaje k roboti in velikim davkom, ter po vsej sili hoteli vstrojiti ž njega podložne kmete. Končec, poljski vojvod, ki je sam imel 700 vasi in 70 mest, je zeló trl Kozake. On je dal postaviti jako vtrjeni grad Kudak. Kedar so delali grad, prašal je nekega Kozaka: „Nu, ali pa bodo sedaj Kozaki molčali?“ Na to je Kozak odgovoril: „Le Bog je vsegamogočen; kar pa so ljudske roke naredile, morejo tudi zdreti“. In Kozakove besede so se izpolnile; kajti Kozaki so vsi obupni udarili na Kudak, in spodili vojake iz njega. Res je, da so Poljaki več potov potolkli Kozake upornike, in Pavluka, njihovega voditelja, pogubili, ali popolnoma niso mogli zadržati upor. Kozaki so pred večkrat tožili pred starašinstvom, da se jim krivica godí. Dejali so: „Tudi mi smo od matere Poljske, zakaj nas zatirate?“ Na to so odgovorili senatorji: „Res je, tudi vi ste ud naše matere, ali takov ud, kakoršni so nohtovi ali pa lasje, ki je treba postríci jih, kedar so predolgi.“ To je bil prerazžaljiv odgovor, tako brat ne odgovarja, nego sam vrag.

Kozaki so šli k Vladislavu, ki pa ni mogel nič učiniti za-nje, dejal je samo: „Saj imate sablje in jako mišico; ne dajte se!“ In Kozaki so poslušali svét kraljev, ter dobro podrgljali srbečo kožo poljskim plemičem. Kozaki so se odcepili od Poljske, s tem odcepljenjem pak oslabili sebe in Poljsko; oni so izgubili svojo svobodo, ter se stopili z Rusi, in Poljska, s tem odcepljenjem oslABLJENA, ni se mogla več braniti Moskalom.

Plemstvo, ki je brezobzirno zatiralo Kozake na Ukrajni, je pak za-se nasproti zahtevalo vedno večo svobodo, in zavoljo nje se vedno poganjalo s kraljem. Naposled je kralju zabranilo, da še lastne vojske, kot kakov plemič, ne smé imeti, ker se je balo, da ga ne bi podjarmil. Popolnoma je tedaj potrlo vlado kraljevsko, ki ga ni mogla več držati na uzdi. Ali svoboda more cvesti le ondi, kjer vsi poslušajo zakon, ne pa, kakor je bilo na Poljskem, kjer je en stan delal, kar je hotel, vzdrževal vojsko na svoje stroške in ž njo svojevoljno napadal sosednje pokrajine, domá pak zatiral večino prebivalcev, ter ravnal ž njimi prav tako, kot s sužnjimi. Gospôda se je kratkočasila po dvorih, vzdrževala niže plemstvo, ki jej je potrebno bilo za sebične namene, bedni seljak pa je delal in trpel kot črna živina, pogreznjen v črno tème zamenjarjenosti in krivice, kajti njemu se ni nikjer sodila pravica.

Vladislav, ki je neprenehoma skrbel za naslednika po sebi, oženil se je v drugo in vzel Marijo Ludoviko, rodom Francozinjo, ki mu je prinesla dote 700.000 tolarjev. Vladislav, ljubeč svojo domovino, odločil je novce za vojsko s Turki. Že si je bil najel nemške, švicarske in ogerske pehote 14.000 mož, ali poslanci zborovi so se protivili temu. In tako je bila uničena kraljeva nakana, da popolnoma potré vraga sv. vere. Dobri in razumni kralj bi bil še marsikaj koristnega učinil, ali plemstvo mu je preveč kljubovalo.

On je prvi v deželi vstanovil pošto za pisma, kajti poprej je morala vsaka vas dajati poslov in vprege za kraljeva pisma. On je delal na to, da ne bi plemstvo smelo sprejemati tuje naslove, postavim: grof, baron itd. In pametno je bilo to; čemu bi se človek poviševal nad druge z naslovom: grof, baron in z drugimi takimi tujimi imeni, kajti vsak, tako so mislili Poljaki, kdor si prisluži tuj naslov, mora kaj zaslužnega učiniti na tujem, a kdor tujcem služi, zanemarja in škoduje lastni národ.

Včasih namreč na Poljskem ni bilo niti grofov niti baronov, vse to je prišlo iz tujega. Edina napaka Vladislava IV. je bila zapravljivost in slabo gospodarstvo domá. Zanašaje se na služabnike nikdar nikoli ni vedel, ima li kaj novcev ali nič. Nihče ni tirjal računov od njih, tako pa se utegne pokaziti najboljši služabnik. Ko so drugi bogateli s kraljeve milosti, bil je on časih v takej zadregi, da je moral na posodo jemati za vzdržavanje svojega dvora. Sploh je bil jako dober mož, prijetne postave, le nekoliko predebel. Nazadnje je trpel velike bolečine na nogi, skoraj je bil hromast. Umril je ravno takrat, kedar so Kozaki ustali proti Poljskej, tedaj ni videl teči bratovske krvi. Umril je pa v Marenči na cesti z Vilne v Varšavo; vladal je 16 let.

Od druge žene ni zapustil nobene dece, in tako je iz rodbine Vazov bil samo še brat njegov — Janez Kazimir.

### Janez Kazimir.

Že tedaj, ko je živel Vladislav, kipelo je na Ukrajni, in je tudi izkipelo na nesrečo, na pogubo poljskej kraljevini. Kakor navadno pri zatiranih narodih se snujejo ponočni shodi, se čujejo ostre besede, uporni govori, se grozi okrutnikom. Ravno tako se je godilo na Ukrajni. Povsodi je tlelo, krmili so konje, ostrili orožje in pazno poslušali, kedaj jih kdo povabi na ustajo, in zakliče: „Hura, na konje! Nad Lehe, t. j. Poljake!“ In prav nič ni bilo težavno najti takovega moža pri Kozakih, ki so imeli toliko podvzetnih junakov, in tudi nikomur ni bilo žal udariti na mater Poljsko, ker je plemstvo jo bilo spremenilo njim v mačeho.

Naposled je prevzetnost plemiška sploh privedla Bogdana Hmelnickega k takej obupnosti, da je zburil Kozake, in ustal ž njimi proti gospódi poljskej. Ta Hmelnicki je bil jako zaslužen mož, in kralj Vladislav mu je zato dal selo pod Čehrinom. Čaplinski podstarosta, ki je upravoval starostijo Čehrinsko, je najpreje vzel Hmelnickiju ženo, potem selo, in naposled ubil mu celó sina. Vsled teh treh krivic se je razljutilo srce Kozakovo, in prisegel je, da se osveti vsemu, karkoli je Poljskega ali katoliškega. Najprvo je skrivaj šel na Krimsko k hanu tatarskemu, ter ga klečé prosil na pomoč proti svojim trinogom. Tatar, hlepeč po krvi kristijanskej, je radostno obljudil, da gotovo pride.

Hmelnicki se je vrnil na Zaporožje, ter svojo skrivnost zapal tristo Kozakom zaporožkim, ki so ga odobrili in šli buriť národ na Ukrajinu predstavljaje mu velikanske krivice, učinjene od plemičev in židov, ki kot pijavke pijó njihovo kri. In národ ukranjski, ki je že dolgo jadikoval zaradi zatiranja, sedlal je konje, brusil meče in nože, ter nabijal ročnice. Hmelnicki videvši, da se čete Kozáške čedalje bolj naraščajo, izdá ukaz, da se potrebijo Poljaki, latinski duhovni pa židje.

Proti tem ustajniškim četam razsrjenih Kozakov pošlje vodja Potocki svojega sina Štefana z malim oddelkom dragoncev in Kozakov kraljevskih. Hmelnicki, spojen s Tatari, se utabori pri jezeru „Žlute vode“. — Mladi Potocki, hotevši pokazati svojo srčnost, udari na Kozake, pa je bil izdan, kajti Kozaki pa dragonci kraljevski, rodom Rusini, so prestopili na stran Hmelnickovo.

Štefan je poginil, drugi Poljaki pa so bili odpeljani v robstvo tatarsko; med njimi je bil tudi Čarnecki, ki je pozneje obvaroval Poljsko od končne pogube. — Kedar se je godilo vse to, udaril je Hmelnicki na drug oddelek vojske poljske, kateremu je veleval vodja Potocki, oče ubitega Štefana; pa tudi tù so bili Poljaki potolčeni, vodja pa vjet. Kedar je glas o tej nesreči počil po Poljskem, bil je Vladislav že mrtev. Plemstvo je na zboru delovalo na to, da bi se nova vojska poslala nad Kozake. Ker pa so voditelji bili vjeti, izvolili so tri nove, kakor se je dalo. Prvi je bil knez Ostroški, starček, drugi je bil Končec poljski, mlad mož, tretji pak Ostrovoh, učen človek in pravnik. Oni, ki so kaj umeli o vojski, dejali so koj, da Kozaki gotovo pobijejo Poljake, in so tudi uganili. Poljaki v taboru so raje se posvetvali in banke-tovali, mesto da so koj udarili na Kozake. Pa tudi šli ali jezdili niso na vojsko, nego se peljali v kočijah in na vozéh, vzeli so seboj kuhinje, pisarnice in različno gospôsko nepotrebno igračo. Tabor njihov je stal vrlo dolgo pod Pilavcami, tako dolgo, da se je Hmelnicki približal, in tudi nekaj Tatarov se pridrvilo.

Kedar je plemstvo ugledalo nasprotnike, vzdignilo se je in pobegnilo domú 1648. l. Tatari niso šli za njimi, raje so nabirali novce, dragocenosti in druge reči, ki so jih Poljaki popustili.

Hmelnicki je kmalu došel pod Lvov, ki pa se mu je odkupil, od Lvova je šel pod Zamost, ki se je tudi odkupil, in če ravno ni imel več kot 30 milj do Varšave, ni šel dalje, obstal je pod Zamostom ne ganivši se niti naprej niti nazaj toliko časa, da se je končala volitev kraljevska v Varšavi. Izvoljen pa je bil Janez Kazimir.

Hmelnicki je koj naznanil kralju, da ga rad prizna za gospodarja, nikdar ne pak plemičev — kot kraljičev, in obljubivši mu, da hoče biti poslušen, vrnil se je s Kozáštvom na Ukrajinu.

Ali poslušnost Hmelnickova ni dolgo trajala, kajti poželed je takovih reči, s kakoršnjimi kralj ni mogel ustreči. Kralj pa starašinstvo tedaj sklenejo novo vojsko poslati proti upornežu. Nabrali so pa le 9000 mož; vojska se je vstavila pod Zbaražem na Podolji.

Hmelnicki je imel štiridesetkrat toliko vojske, imel je 200.000 Kozakov in 160.000 Tatarov. Čez dva meseca je oblegal Poljake, ki so se junaško branili in hudo lakoto trpeli, nazadnje so morali jesti konje, mačke, miši in drugo. Tu je nekega dne, ko so bili Poljaki v velikem obupanji, nekdo iz tabora kozaškega izpustil strelico, pri kateri je bil privezan listek in na njem zapisano, da gre kralj Janez Kazimir na pomoč. In to je podprlo obupne, in vtilo jim srčnosti. Naposled je kralj res tudi prišel in napravil, da je han tatarski odstopil od Hmelnickega, in se spojil s Poljaki. Kedar je videl Hmelnicki, kaj se je zgodilo, koj se je spremenil, šel in pokleknil pred kralja, in prosil odpuščenja, obečaje da se poboljša. Misliti je bilo, da posedaj bo mir in složnost med Poljaki in Kozaki, pa ni bilo ne. Gospôda poljska je napek ravnala, ker ni izpolnovala onega, kar je bila obljubila Kozakom, Hmelnicki pa je bil ohol zato, ker je bil toliko potov potolkel in pokoril Poljake, in je želel postati kralj na Ukrajni.

Zastran njegove izdaje pričajo listi, ktere je pisal nasprotnikom poljskim, t. j. Moskalom, Turkom, Švedom. Videvši to kralj, in hotevši za vselej ukrotiti upornika, napovedal je črno vojsko, in res se je postavilo 100.000 Poljakov proti trikrat večemu številu Kozakov in Tatarov. Bitev se je bila pod Berestečkom na Voliniji, enajsti dan so vendar Poljaki zmagali 1651. l. Dobili so tabor sovražnikov, 18 topov in mnogo drugih ropotij. Ali sopet je nesložnost in neposlušnost plemičev uničila vse, kajti ta je mislil na dom, ta na ženo, ta na gospodarstvo, nobeden ni hotel iti dalje, da bi bili uničili sovražnika. Plemstvo se je razšlo, a kralj se je moral vrniti v Varšavo. Ker je tedaj Poljakom manjkalo vztrajnosti, prišel je tedaj zviti Hmelnicki in se udal poljskej nadmoči, obečaje da miruje, če mu ne bodo opovirali v Volohiji, ki jo hoče pridobiti svojemu sinu, in oženiti ga s hčerjo gospodarja volohijskega.

Oddelek vojske poljske, stoječ pod Batovom na Ukrajni pod načelnštvom Kalinovskega, je verjel zvitim besedam Hmelnickovim, ki pak je tisti čas, kedar si uni niso nič domišljevali, udaril na-nje in pobil 12.000 cveteče mladine poljske. Strašen strah je nastal po vsej kraljevini, gospodje v Varšavi so zelo žalovali, ali mesto da skličejo vojsko, mesto da primejo za orožje, tovorili so na vozove zlato, srebro in drugo robo, in bežali, kamor je kdo mogel, bežali so črez mejo na tuje pustivši ubogo domovino kot plen ustajniku. Ali ni bil še konec nadlogam in nesrečam, bil je še le pravi začetek. Moskal, kakor da se poteza za Hmelnickega (ki je udal se mu), osvajal si je mesta, ktera je bila pribojevala kri poljska. Snide se zbor, narod zahteva činov, — pa je najbolje, da se molči o tem zboru; eden je zakričal: „ne pozvalam“, in zbor se je moral raziti, mesto da je kaj hasnovitega učinil za blagor domovine. Pogubljiva je bila ta pravica plemičev, da vsak poedini je lahko razdrl vse, in opovrl najvažniše sklepe, če je le djal: ne pozvalam, ali „veto“.



Do sedaj je vendar še vsak imel toliko ljubezni za blagor domovine, da, če tudi njemu ni bilo vse po godu, je vendar naposled pritrdil volji drugih. Sicinski je prvi se predrznil zborovanje razdreti, in po njegovem izgledu so delali tudi drugi; zbor se je razšel za zborom brez določilnih sklepov, in država je čedalje bolj hiralala. Kedar je zbor hotel zbrati vojsko, ali kedar je nastojal, da se država reši pogube, bilo je neprijatelju kaj lahko dobiti in podkupiti enega plemiča poslanca, ki je na korist neprijateljevo pretrgal zbor in uničil vse s pogubilno privilegijo: veto, ne pozvalam. Tem potom je bila kraljevina brez brambe, brez vojakov, katerih brez dovoljenja zborovega ni bilo mogoče nabrati. Razdiranje zborov je bila ena glavnih napak, vsled katerih je propala Poljska.

Največo nesrečo so navalili na Poljsko oni, kateri so jo vladali: kralj in stanovi. Kdo je unel maščevanje Hmelnickovo? Plemič Čaplinski. Sedaj pak je sam kralj navalil veliko nesrečo na Poljsko in sicer tako-le: Hieronim Radzejovski je s svojo ženo živel v svaji. Kralj se je prav nepotrebno vplel v zakon pregovorivši gospó, naj se razporeči z možem. Ona pa je šla še naprej, nabrala ljudi, napala palačo moževo v Varšavi, in ga izpodila, pa tudi mož je šel in nabral ljudi in pregnal ženo. Lila je kri nepotrebno, in storilo se je mnogo nasilja. In kaj naredi kralj? Ukaže soditi Radzejovskega, in sodba je po volji kraljevej obsodila moža na smrt. Razsrjen zaradi take sodbe Radzejovski zbeži iz Poljske, klati se sém ter tam, naposled pa gré na Švedsko, kjer je vladal mladi kralj Karol Gustav. Radzejovski od srda zabi uboge domovine, od Moskalov in Kozakov raztrgane, pregovarja Karola Gustava, da bi napal Poljsko, in pahnil s prestole Janeza Kazimira. Radzejovski je napravil grozno zločinstvo, zato ker je sovražnika poklical v svojo domovino, ki nam mora biti najdraža v življenji, in če njo škodujemo, škodujemo le sebi pa svojim bratom, prijateljem, rodbincem, in vsem najljubšim osebam grob kopljemo. Nesreča pada na vse osebe, ki prebivajo v tistej deželi, in ne samo na zoprnika.

Kralj švedski je rad uslišal izdajalca Poljske, ter poslal 170.000 mož vojske skozi Pomorje na Vélíko poljsko, katero je spremljeval ničemni Radzejovski. Na njegovo prigovarjanje je prestopilo plemstvo Poznansko na stran Gustavo. Ravno ta čas so prišli tudi Moskali na Litevsko, Kozaki pa pod Lvov. Janez Kazimir je bežal skozi Krakovo proti Šlezkej. Kralj Gustav ene potegnivši na svojo stran ene pak pobivši je že menil, da je kralj Poljskej, kajti dejal je: „Ni treba, da bi me Poljaki volili, jaz se sam izvolim za kralja s pomočjo te-le volitve“ — in je mahnil po sablji. Šved je rojil po Poljskej, vojvodstva so se mu podajala, dobil je tudi Krakovo, kjer počivajo trupla kraljev poljskih v dragocenih rakvah.

Kralj švedski ogledovaje trupla, obstal je pri nekej rakvi in prašal, kdo v njej leži. Kanonik Starovolski, ki je spremljal

kralja odgovori, da Vladislav Lokitek, ki je bil trikrat izgnan, pa se je trikrat vrnil. Na to méni Gustav: „Ali vaš Kazimir se nikdar več ne povrne!“ „Kdo vé“, odvrne Starovolski. In dobro je povedal, kajti Gustav je pozneje bežal tako, da se je vse kadilo za njim, kakor bomo videli.

Poljska pa je res tudi bila slaba tačas; od znotraj so jo trgali Kozaki, od zunaj Švedi, Moskva, voljenec Braniborski, pa Rakoci, knez sedmograški, ki je brez vsega vzroka pal s 50.000 možmi v Poljsko, in spojen s Švedom jo uničeval. Poljska je bila zapuščena kakor umirajoč bolnik, ktereга zapusté lekarji, prijatelji in znanci, edini njegovi domači klečé ob postelji, jadikujejo in molijo za njegovo dušo. Tudi Poljska je bila ravno tako zapuščena, kralj jo je zapustil, plemstvo jo je zapustilo, in vojska se je s Švedom spojila. Videti je bilo, da duh národa je ugasnil v telesu Poljske, da jej bodo skoraj zapeli mrtvaško pesem.

Ali duh poljski se je ohranil v nekem samostanu pri pobožnih menihih; ta samostan se je imenoval „jasna gora“, ki je pri Častohovu, in menihi so se imenovali Pavlinci. Samostan je bil obzidan z visokim zidom in utrjen s stolpi zato, ker so ga preje pogosto napadali Tataři, Čehi in Nemci.

Patri Pavlinci so vzdrževali nekaj oroženih ljudi, imeli so topov, smodnika in krogel, da bi se mogli braniti napadov. Kedar so bila že vsa mesta in kraji in celó Krakovo, stolica poljska, v oblasti švedskeje, ostalo je to edino mesto še zvesto kralju in domovini. Ali Švedi niso pozabili Častohova. Zvedevši da so ondi veliki zakladi v cerkvenej posodi, v ornatih in v gotovem denarji, poslali so 1655. l. tjekaj generala Millerja s 17.000 možmi in z 20 topovi.

Na švedskeje strani je bilo mnogo Poljakov, ki so začeli pri-govarjati patrom Pavlincem, naj bi se udali kralju švedskemu, vzlasti ker je že cela Poljska v njegovej oblasti. Patri, njim na čelu predstojnik Avguštin Kordecki, so odgovorili, da se ne bojé Švedov, ter da radi umrjó za vero in domovino.

Moč njihova je bila res majhena, ali vera je bila velika. Imeli so za brambo le 160 vojakov, 60 menihov, pa 50 plemičev, ki so z ženami in z deco pribežali pred neprijateljem. Švedi, dobivši takov odgovor, so začeli metati ognjene krogle, s kterimi so zapalili kašče samostanske. Pa tudi iz samostana so strelili na Švede tako, da je nasprotnik v treh urah moral prejenjati. Črez nekaj dni so Švedi pripeljali še večé in močnejše topove, in na dan darovanja Marijnega tako naskakovali, da je bilo groza.

V samostanu, ki ga je branil pater Kordecki, pa so se začeli oglašati nekteri, da bi bilo boljše, če bi se udali Švedom. Pater Kordecki pa, zaupovaje v Boga, je odgovarjal, da se nadeja ohraniti. Tudi mlajši patri so začeli nekako omahovati, ali Kordecki jih je srčil, pazil na vse, mislil za vse, on sam je delal in stal tako rekoč za vse. In zakaj se je takisto gnal? Zato ker se je nadejal, da z „jasne gore“ se razlije zdravje in junaštvo po

vsem národu, da pod varstvom milosrdne kraljice poljske in litevske se ohrani Poljska. In res se je zgodilo tako. Švedi so bili vedno od zadaj, kedar so se sprijeli s samostanovci, in so zgubili nekaj voditeljev. Sam Miller, ki je nek pot obedovaje z zobmi škripal ter grozil, da samostan kar prevrne, dobil je dober nauk, kajti ravno tisti hip, ko je tako grozil in škripal z zobmi, je priletela bomba, prevrnila mizo in vdarila Millerja v rameno tako, da je le počasi se zavedel.

Oblegali so samostan 40 dni, še enkrat in poslednjikrat so z vsó silo udarili na-nj, pa niso opravili nič, in sramotno so se vrnili pustivši mnogo mrtvih pa svojo slavo, češ, da so nepremagljivi.

In ko je počil glas, da peščica vojakov pa menihov se je uprla Švedom, tedaj si je vsak mislil: saj menda vrag vendar ni takov, kakor se govori. Do sedaj se je menilo, da ni mogoče premagati Švede, sedaj pak se je pogum sopet vrnil v národ, gospodje so pozabljali zavidnosti in svaje, in mahoma osnovali „konfederacijo“ v Tišovicah, ktera konfederacija je imela nalog, povsodi pobijati Švede in druge vrage, ter kralja Kazimira posaditi nazaj na prestol. In kralj čuvši kaj se godí, koj se je povrnil v svoje kraljestvo, in je v Lvovu sebe in celo kraljestvo priporočil brambi najsvetejše gospeje, Marii Devici. Kedar je Poljska oživela, predrugačilo se je marsikaj, do sedaj so drugi bili Poljake, od sedaj so začeli Poljaki biti druge. Kar je bil pater Kordecki pričel na jasnej gori, ono je dovršil slavni bojevalec Černicki. Imel je malo vojske, pa je bila čvrsta vsa, kar je je bilo; ker pa ni mogel se meriti s Švedom desetkrat močnejim, zato ga je dražil noč in dan, le mu je odbil pomoč, le podrl most, ali vstavljal ga na potu; celó samega kralja Karola Gustava bi bil kmalu vjel, in če je videl, da bi utegnil bitev zaigrati, raje je pobegnil, a drugi dan se sopet pokazal vznepokovaje tabor.

Ali Černicki ni imel posla samo s Švedom, tudi Rakoci iz Sedmograškega je prišel na Poljsko, toraj je hitel še na tega, in ga tako našeškal, da je drago plačal vse Poljskeje učinjene krivice, in moral prositi kralja za odpuščenje.

Hmelnicki pak, ki se je bil spojil z Moskali, in spoznavši, kakova je vlada v Moskvi, ter da je boljše bilo pri Poljskeje, pustil je Moskale in z nova se pomiril s kraljem poljskim. Ali brzo na to je umrl, in za njim je ataman kozaški bil Vibnovski, rodóm Poljak, in Poljakom prijazen. Tudi Moskali so naredili mir, pa za kratko. Černicki zbravši peščico vojske poljske je šel preko morja na Dansko, ki se je klanjala Švedom, ter ondi po starej navadi premetaval Švede. K sreči je umrl še kralj Gustav, ki je bil brez vzroka navalil toliko bede na národ poljski.

Kedar so se Poljaki nekoliko otrebili, šel je Janez Kazimir in mir naredil v Oliví, ter se odrekel naslovu: kralj švedski, ki je bil prava nadloga za kraljevino poljsko. Naposled je Kazimir odpustil vsem izdajalcem, ki so bivali pri Švedu.

Komaj se je Poljska pogodila s Švedi, začelo je zopet kipeti med Kozaki na Ukrajni, in sicer zato, ker jih plemstvo ni nehalo zatirati, in pa ker je en oddelek ostal pri Moskalih, eden pak nazaj stopil k Poljakom. Vihovski, vodja poljskih Kozakov, je potolkel Moskale, ki so čezdalje huje napadali Litvo in Ukrajno, s tem pa se je pričela nova vojna z Moskvo. Hitro so poslali tje Črnickega, ki je stal na Danskem. Junak je došel, da se z majheno vojsko pomeri z vodjem moskovskim pod Polono.

Cel dan je bil boj, naposled so vendar Poljaki zmagali in vzeli 40 topov in 146 praporov; obležalo je 15.000 neprijateljev, in Moskva, potolčena še v nekovich bitvah, prosila je mirú.

Pa le še ni bilo pravega mirú; zdaj se je uprla vojska sama zato, ker ni bila plačana. Kedar je to izvedel car moskalski, koj je ponovil vojno, in tudi Kozake hujskal na ustajo; še črez dve leti je trajal ta upor vojske na veliko škodo državi, dokler jej niso dali novega plačila in tudi zastalega poravnali. Takrat pa je bila trda za novice, kraljevina je bila čisto izmolzena po napadih Švedov pa drugih neprijateljev. Ta pot je sam kralj šel nad Moskale, Črniciki pa je krenil na Ukrajno pogovarjat Kozake. Ker je pa Črniciki imel sila malo vojakov, nikomur nič ne pové ter natihoma s 13 možmi hiti na Krim k banu tatarskemu po pomoč. Han tatarski, ki je bil vedno s Kozaki, dokler se niso udali Moskalom, je koj in rad obljubil pomoč Črnicikemu, ki je potem šel krotit upornike. Mesto Stavišče, kjer so bivali najpogumniši in najhrabrejši vojaki, hotel je Črniciki po vsakej ceni dobiti, a najpreje jim je svetoval, naj se dobrovoljno podajo, ker so se pa Kozaki smejali temu vabilu, zaklical je ves razsrjen, da ne dene niti grizljeja preje v usta, preden ne razvali gnjezda tem razbojnikom. Ukazal je naskakati mesto; Kozaki so se krepko branili, in celó smešili Črnickega imenovaje ga psa. V enem takovem naskoku je Poljak Zglobicki poskočil na nasip in zasadil prapor poljski, a nek Kozak mu je odsekal eno roko, Zglobicki je brzo z drugo roko zagrabil prapor, in ko mu je bila tudi ta odsekana, vlegel se je na prapor, kjer so ga na kosce razsekali. Stavišče se je sicer krepko branilo, pa se je vendar moralo podati nepremagljivemu Črnicikemu 1664. l. Ali še je Črniciki imel mnogo posla s Kozaki, in naposled po tolikih trutih, bitvah in ranah je obolel tako zeló, da so mu svetovali, naj se vrne na Poljsko, da si ohrani zdravje, kar je tudi naredil. Kedar je bil že na potu, prejme list od kralja Janeza Kazimira, ki mu pošilja dostojnost veliteljsko ali načelniško, kajti do sedaj še ni bil. In ko so na postelji ležečemu podali list, djal je: „Saj sem pravil, da tedaj še le me imenujejo za vodjo, kedar ne bom mogel več držati sablje, da tedaj mi dajo kruha, kedar bom brezizob“. Drugi, ki so se narodili od premožnih roditeljev, in če tudi niso imeli tolikih zaslug kot Črniciki, postali so vodje še vsi mladi, njemu siromašnemu plemiču pa je bila težava se popeti do vodje, če tudi je čez 50 let, začensí od prostega vojaka, služil svojej

domovini. Dobili so se tudi taki, ki so mu očitali, da je s prostega plemiča se popel na višino, ali on jih je zavračal tako-le: „Jaz se nisim zredil niti od soli niti od polja, nego le od tega, ki me boli“. In resnico je govoril, kajti nekteri gospodje so obogateli od kraljevskih solnin, nekteri od starostij, on pak se je popel po ranah in po krvi svojeje.

Bolni vodja ni več mogel jahati, toraj so ga nosili v nosilnici, in videvši, da se smrt bliža, dal se je nesti v selsko kočo v Sokolovec v Voliniji. Izpovedal se je, prejel sv. popotnico, in prosil, naj mu pripeljejo konja, na katerem je toliko bojev dobil. Černicki je pogladil zvesto žival in naročil služabnikom: „Skrbite za-nj!“ Potem je počasi umrl 1665. l. Kip tega junaka, ki je rešil domovino, stoji v mestu Tikočinu, katero mu je národ daroval za zasluge.

Komaj so se Poljaki otrebili ene nevarnosti, že se je prikazala nova. Kralj Janez Kazimir je s početka svojega vladanja se oženil z Marijo Ludoviko, udovo po bratu svojem Vladislavu. Francozinja ta je bila prebrisana ženska; kedar so Švedi napali kraljevino, pomagala je Černickemu s svetom in z novci, in malo je manjkalo, da sama ni šla na vojno nad Švede. Ali kakor vsak bolj njeguje svoj národ — razen renegatov, — tako je tudi ona vrlo ljubila Francoze, kar so jej Poljaki za zeló vzeli. Ne pričakovaje dece, hotela je naposled, da bi že v življenji Janeza Kazimira Poljaki volili naslednika kralju, za kterega je ona priporočala Kondeus-a, slavnega kneza francoskega in izurjenega vojaka. Napečno ni bilo to, kajti tem potom bi se bili Poljaki izognili vsemu mešetarenju ob brezkralji in pri volitvah. Ali stanovi varovaje pravo svoje pri volitvi kralja, so se hudo jezili, vzlasti Jurij Ljubomirski, ki je trdil na zboru, da to ne gre nikakor ne. Marija Ludovika, hotevša se osvetiti Lubomirskemu, razglasila je, da on sam hoče biti kralj, in je res tako preslepila kralja in svoje prijatelje, da so sodili, da Lubomirski pride ob imetje, dostojnost in življenje.

Lubomirski, bojevit mož, je bil priljubljen v národu, imel je mnogo prijateljev, ki so se potezali za-nj z orožjem v roki. Lubomirski, ki je tolikokrat s svojimi prsi zaslanjal domovino proti neprijateljem, je sedaj vzdignil vojsko proti kralju in vlastnim rojakom. Z nova je krvavela mati Poljska, z nova se je prelivala nedolžna kri. Vojska kraljeva je bila nekolikokrat premagana, v poslednjej bitvi pod Montvami pak je bil kralj do celega potolčen; obležalo je 4000 mož kraljevske vojske. Dosti je bilo klanja, Lubomirski, če tudi zmagovalec, je po prigovarjanji pametnih mož šel in prosil kralja za odpuščenje, ki mu je rad odpustil. Ne dolgo na to je umrla od jeze Marija Ludovika, ker ni mogla Francoza spraviti na prestol; in tudi Lubomirski je umrl, toda na tujem, ker ni upal kralju.

Kralj Janez Kazimir, ki je najbolj srečno vladal med vsemi do sedaj izvoljenimi kralji, nosil je dvajset let trnjevo, ne kraljevsko krono, in videvši naposled, da že ne more več dobrega učiniti

za domovino, sklical je zbor 1667. l. in mu naznanil, da odloži krono. Prosil je senat in poslanci, vsi solzni so prosili, naj jih ne zapušča, ali ni več čutil v sebi sile, jokal se je z drugimi vred, zjokal se je nad domovino, ktere mrklo osodo je prevedel in tudi napovedal, blagoslovil je vse, poslovil se in odšel na Francosko, kjer je živel še štiri leta. Trdi se, da je umrl od same žalosti 1672. l. ko je bil izvedel, da so Turki vzeli Kamenec v Podolji. Kralj ta je zares ljubil svojo domovino, ali ljubil jo je z ženskim srcem; domovino pak je ljubiti z možatim srcem, to je braniti jo do poslednje kaplje krvi, do zadnjega izdihljeja; solze nič ne pomagajo.

Preletimo v duhu vladanje teh treh kraljev iz rodbine Vazov, t. j. Zigmunta, Vladislava pa Kazimira, da vidimo, kaj in kako se je godilo pod njimi na Poljskem. Narod je očitno hiral in lezel v propad. Res so Poljaki izvêdli velikih bojov z Moskvo, s Turki, s Švedi, s Kozaki, in potolkli jih, ali kaj če to, ker na vse zadnje so vendar le Poljaki največ izgubili. Do sedaj je Poljska le rasla, od sedaj pak vedno hujšala; izgubila je del Lívonske, izgubila kneževstvo prusko, ki je pripalo voljencu braniborskemu, z odcepljenjem Kozakov je zgubila pokrajine zadneprske, Moskvi je odstopila Smolensk, Črnigov, Sievir in Kijev, in na vse zadnje so tudi Volohi odrekli prisego udanosti ter se podali Turkom. Tako-le so raztrgali Poljsko. Ves zleg pa je prihajal od tod, ker plemstvo ni zvesto služilo domovini, ni mislilo o ničemur drugem, kakor v uradih in starostijah, da bi obogatelo, in če je kralj komu drugemu dal to ali uno službo, začeli so nezadovoljenci snovati spletke in kopati jamo kralju, s tem so se prikupili neprijateljem, napeljevaje vodo na njegov mlin.

Poljska je bila od sedaj sosedom motna voda, v kateri so lahko lovili. Imeli so v njej sebi naklonjene domove, kateri so jim tako rekoč pomagali mešati se v zadeve poljske. In kar preje ni bilo slišati, to se je godilo od sedaj: večkrat je izbruhnila domača vojska. Res so se še nahajali krepostni možje, ali več je bilo zlih, ki so pokazili vse; in česar pod Jagelonci tudi ni bilo, pričelo se je sedaj: — preganjanje pravoslavnih. Jezuiti so prevladali kralja in stanove, ter jih hujskali na Kozake in luterance. Vsled tega pak so Kozaki še bolj se držali pravoslavne cerkve, in napravili takó ustajo, da so se kopali v krvi, luteranci in odpadenci pa so začeli bežati iz Poljske, v kateri ni bilo več nekdanje svobode.

Ta zemlja poljska, tako krasna, tako blagovita, tako obdelana in obrtna za časa Jageloncev, je sedaj popolnoma prišla v nič. Mnoga večja mesteca so se zanemarila, ker so se stanovalci izselili, vasi so stale puste in polje neobdelano, preraščeno s trnjem, grmičjem in mladim lesom, kajti ljudje so konec jemali od bede in kuge. Piše se, da za Janeza Kazimira se je pobilo tri milijone ljudi na Poljskem.

Seljak, ki časih ni imel koščeka kruha, pil je žganje v krčmi na up ali brado, misleč da s tem bedo zalije, in je rad popeval:

„Na bedo, dober dušek!“ Plemstvo, potrebovaje mnogo za francozko gizdost, je vedno huje seljake trlo z roboto, plačo in brezplačnim delom, ono ni hotelo spoznati seljaka za svojega brata, ki je trpel in delal za-nj.

### Mihael Višrovecki.

Dve vojski ste viseli na vratu Poljakom: s Kozaki pa s Turki, in v tej zadregi je bilo tudi še treba misliti na volitev novega kralja. Pražmovski, nadbiškup Gnezdenski in primar ob brezkralji, pa Janez Sobieski sta hotela voliti za kralja znanega francoza Kondeus-a, ponujali so se pa tudi še drugi tujci, ki so želeli krone poljske. Vstanovili so volitveni zbor. Plemstvo, ki se je že preje branilo znanega Kondeus-a, kterege je hotela posiliti kraljica Ludovika, zbralo se je prav obilno pod Varšavo. Nekteri velikaši so pripeljali seboj po 8000 mož vojske. Nekteri senatorji so priporočali Kondeus-a, češ, da je dober, a plemstvo, čuvši kako da reč teče, začne streliti; senatorji begajo in se skrivajo pod vozove, in nastal je silen hrup in vrišč. Čez nekaj dni, kedar so se senatorji sopet zavedli, začelo se je novo posvetovanje. Lužičani so jeli kričati: „Naj živi Piast!“ Tudi drugi so jeli ponavljati taisto. Drugej so se čuli klici: „Naj živi kralj Mihael Višrovecki!“

Mihael Višrovecki je sedel mirno in tiho, začel dopadati, in izvoljen je bil. Mihael je bil sin kneza Višroveckega, junaškega branitelja Poljske proti Kozakom in Tatarom, na kar je bil zastavil vse svoje imetje in posvetil celó svoje življenje. Sedaj so poštene duše poljske izvolile sina za kralja, da bi s tem vrnilo očetova požrtvovanja. In koj drugi dan za rana so Mihaelu, novemu kralju nanесли toliko darov, da je mahoma bil jako premožen. Srca Poljska so mu bila naklonjena, kar je kdo imel posebnega, pa mu je prinesel v dar. Kedar je kralj zadostil običajnim obredom, šel je natihoma k svojej materi v Varšavo. Mati mu je prišla na proti, sin je pokleknil in jo prosil blagoslova. Mati ga je z veseljem sprejela, in zahvalila Boga, ki jej je sina tako nepričakovano povišal. Ali ubožica ni vedela, koliko grenkih ur čaka Mihaela na povišanem sedežu.

Najprvo so se veljaki ustavljali, da je bil izvoljen takov nezaslužen mladeneč, kajti vsak veljak si je mislil, saj bi tudi jaz mogel in hotel vladati. Kralj Mihael je delal po volji vsem, kar je mogel, da bi molčali. Največ preglavice sta mu delala Pražmovski primar, pa Janez Sobieski vodja, in sicer zato, ker se je kralj oženil z Eleonoro, nadvojvodinjo avstrijsko, ta dva gospoda pa nista mogla trpeti Avstrije, pač pa Francozko. Naposled je zavist prišla do tje, da so že hoteli kralja vreči raz prestolje.

Ta čas se je spet vzdignila nova burija pri Kozakih. Doroženko, vodja Kozáški, se je odtrgal od podložnosti moskalske, in hotel povrniti k Poljskej, ali ti so mu rekli, da mora prestopiti

v cerkev katoliško. To pa je vjezilo Kozaka, in ker sedaj ni vedel, s kom bi se spojil, šel je in se podal Turkom. Turčin pa, dobro vedoč, da je poljska blagajnica suha, porabil je to priliko in sklenil napasti Poljsko.

Nabere tedaj mnogobrojno vojsko in preide Dnester reko. Ker pa ni ugledal žive duše, ki bi mu branila preko reke, menil je s prva, da mu je past nastavljena, ali Poljaki so se ta čas še doma prepirali, in niso porajali Turka preje, preden ni začel jim pobirati mest prav v srcu zemlje Poljske. Še nikdar ni prišel Turek tako daleč v deželo, kot ta pot; osvojil si je tudi trdnjavo Kamenec, preobladal celo Podolje in oblegel Lvov. Mesto da so Poljaki zbrali vojsko in šli nad nasprotnika, raje so prosili miru, ki so ga naredili v mestecu Bučaču na Podolji, pa zelo sramotnega. Odstopili so Turkom Kamenec podoljski s celim Podoljem, na vse to pa še plačali 22.000 zlatov. Turki so koj pognali duhovnike, in mesto križa zasadili polumesec.

In kedar je Poljska zašla v takovo zadrego, zbralo se je 150.000 plemičev, pa ne da bi šli nad Turka, ampak da bi se bili z onimi veljaki, ki niso marali za kralja. Že je tekla bratovska kri, kakor ob uporu Lubomirskovem. Ali zbor v Varšavi je predelal te vrtoglavce da so se nehali klati ter začeli gledati Turka, kako bi ga pognali. Janez Sobieski, vodja kronin, je prizadel si na zboru vse, da so vzdignili vojsko. Sam kralj je hotel iti z vojsko, ali nakrat je obolel na potu in umrl v Lvovu 1673. l. Mihael je bil pošten in učen človek, ali za kralja ni bil prav izboren, vzlasti ne v takovem viharnem času.

Poljskej je tedaj bilo treba kralja z železno voljo in veliko dušo, ki bi bil brez sile znal potegniti za seboj narod na delovanje za blagor domovine. Ali takovi kralji, takovi ljudje se redko kedaj rodé.

A če tudi je kralj umrl, vojska je šla dalje, da pobije vruga, ki je stal vtaborjen pod Hotimom blizu Kameneca. In koj drugi dan po smrti kralja Mihaela je Janez Sobieski napal Turke in jih potolkel; mnogi so vtonili v Dnestru, nekaj pa se jih je umeknilo v Kamenec. Ali vojska, mesto da je na dalje tepla Turka, se je vrnila domu, in tudi vodja je popustil vse, ter hitel na zbor v Varšavo. To je bilo zelo nespametno, kajti Turek se je koj sopet razlil po deželi. Na zboru Varšavskem so sklenili, da bode volitev meseca maja. In sopet so se jeli oglašati taki, kateri so milo gledali krono poljsko.

Različni knezi španski in nešpanski, italijanski in neitalijanski, nemški in nenemški so pošiljali svojih poslancev, vsak je obetal zlate gradove, ter s tem privabil mnoge. Ali kedar se je pričela prava volitev, zaklical je Stanislav Jablonovski: „Janez Sobieski, ki je potolkel Turke, naj nam kraljuje!“ In koj so zaklicali še drugi: „Naj živi Sobieski, on nam bodi kralj!“ In dobro so Poljaki pogodili, kajti Sobieski je pokazal pod Hotimom, kdo da je in kaj da premore.



### Janez Sobieski.

Sobieski tedaj je zavesedel izpraznjeni sedež kraljev poljskih in se je imenoval: Janez III. Koj s početka ga je čakalo veliko dela, kajti treba je bilo preje se sprijeti s Turki nego se kronati. Sobieski odloži kronanje in gre z vojsko nad Turke. Kar so bili pribojevali Poljaki pod Hotimom, vse so zgubili med zborovanjem in volitevjo, kajti Turek je med tem časom došel še z večo silo in se razprostrl po Podolji in Ukrajni, odvezel je mnogo mest in gradov, če tudi so Poljaki se bili in branili čudovito hrabro.

Vredno je, da omenim obrambe trembovliškega grada na Podolji, v katerem je veleval Samuel Hranovski peščici Poljakov. Paša turški je dal sporočiti Hranovskemu, naj bi se podal, kakor so se podali drugi. Hranovski je odgovoril, da se hoče braniti. Turkov je bilo toliko, da je bilo skoraj predrzno vse upanje, a vendar so Poljaki vrgli jih od zida.

Nekteri plemiči so vse eno začeli trditi, da bi bilo bolje, če se podajo, kajti Turka je le preveč, da preje ali sleje gotovo zmore in si osvoji grad, in tedaj bode gotovo pokončal vse. Tudi Hranovskemu je začel ugašati pogum, kedar je videl, kako Turek drobi zidovje s topovi, že je vsak obupno zdihoval in lomil roke, češ, kaj bo, — kar priteče gospá Hranovska, žena Samuelova, in se vstopi z nožem pred moža grozé, da njega in sebe zabode, če se ne bo branil do zadnjega izdihljeja. Sram je bilo vseh videvši, kako pogumna je slabotna žena, šli so in se z nova vrgli na nasprotnika. Med tem je došel Janez Sobieski, in rešil Trembovlje.

Kralj Janez zagnavši Turke za Dnester, vrne se v Krakovo, kjer se krona s svojo ženo Marijo Kazimiro.

Komaj je minulo kronanje, sopeset je bilo treba iti nad Turka. Ali ta pot Poljaki niso nabrali več kot 10.000 mož, in zato je bil Janez Sobieski v kleščah pod Zuravnom, tudi mu je manjkalo hrane in streliva. V tej zadregi v gradu Zuravskem so šli in nabili top in izpustili ognjeno kroglo na Turka, ki je mahoma odjenjal misleč, da je nova pomoč došla Poljakom, vendar pa je obdržal Kamenec, Podolje pa del Ukrajne.

Sobieski je bil vrlo razumen in junašk kralj, in Poljaki bi bili nosili ga na rokah, da ni imel žene Francozinje, ki ga je imela pod oblastjo tako, da je moral plesati, kakor mu je ona godla.

Dobro je žene poslušati kedar pametno svetujejo, ali Marija Kazimira je umela kralja obdelovati za-se, ne pak za blagor domovine. Ona ni bila kraljevske krvi, bila je navadna francoska plemenitašica. A sedaj je začela žena zahtevati, da bi kralj francoski poknežil njenega očeta in vse rodbince, česar pa kralj francoski ni hotel učiniti, in to je ženo tako vvezilo, da več ni marala za Francoze, in je premotila tudi svojega moža, kralja Janeza, da je popustil Francoze in se sprijatnil z Avstrijo.

In res je kralj Janez se sprijateljil s cesarjem Leopoldom Avstrijcem. Takrat so Turki pali s strašansko silo, — s 300.000 možmi in 300 topovi, v pokrajine avstrijske, in oblegli Beč, stolico avstrijske države. Cesar je pobegnil in pustil komaj 16.000 vojakov v Beču, češ, da se branijo. Ogromna vojska turška je črez dva meseca streljala v zidovje tako, da je čuda, da ni vsega razrušila. Strah je bil po vseh krajih, vse je bežalo. Cesar je dobro vedel, da noben kristijanski kralj mu ne pride na pomoč. Kam tedaj naj bi se obrnil? Le do Poljakov je imel še zaupanja, ki so vsak pot bili pripravljene, da branijo njega, ki trpi krivico od neprijatelja kristijanstva.

Kedar je tedaj šel nekega dne kralj poljski v cerkev k maši, zastopita mu pot na mostovžu v gradu Krakovskem dva poslanca, cesarjev pa papežev, poklekneti in prosita: „Kralj, reši Beč!“ in papežev je še dodal: „Pa kristijanstvo!“ Kralj ju je uslišal, in nabral 30.000 mož vojakov, s katerimi je hitel proti Beču. Od Krakova do Beča je dobrih 60 milj, toraj se je vojska brzo pomikala, da ne bi zamudila. Kedar je dospela pod Beč, tedaj so Turki se stekleno zaletavali na mesto. Nemci čuvši, da je dospela pomoč, da je došel kralj Sobieski, so tem odvažniše se branili. O treh zjutraj, se je dal kralj Janez izbuditi; mahoma so z bobnov sestavili oltar pod dobom, in vojašk duhovnik je maševal; kralj se je dal obhajati. Po službi Božjeje se je pripravljala vojska za boj; pripeljejo kralju vranca, zavsede ga in objezdi vrste. Potem pokliče nekega poročnika (lajtenanta) težke konjice ali oklepnikov, in veli mu kazaje s palcem: „Blagorodni gospod, ali vidite uno tropo Turkov?“ — „Vidim, milostivi kralj“, odgovori poročnik. „Tam vam stoji vezir“, govori kralj, „ko bi vaša blagorodnost hoteli skočiti tje s svojo četo in se zaleteti s kopjem v uni stan“.

Poročnik hiti na ta ukaz k svojemu praporu in ukaže vojakom nastaviti kopje, ter se kot trden zid spustiti proti Turkom. Sovražnik se vrže na peščico Poljakov kot roj bučel, vzdigne se oblak prahú, iz kterega je časi se zasvetil prapor poljski z belim orlom.

Kralj gledaje ruvanje je vzel križ in blagoslavljal svojo četico, govoreč: „Bog Abrahamov, Bog Izakov, Bog Jakopov, usmili se svojega ljudstva!“ Čez pol ure se je povrnil oni poročnik, ko je bil napravil grozovito sečo med Turki, tudi Poljakov je obležalo precej, vso vojsko pa je prešinel pogum za boj.

Po tem prvem poskusu se je pričela vrstovna bitev. Poljaki so posekali veliko množico poganov, in nekaj jih je vtonilo v Donavi reki; pa tudi obleženi so vdarili ven, ter se maščevali zbog hudega trpljenja, ki so ga bili prestali. Tabor turški, ki se je širil na nekoliko milj, ostal je Poljakom. Dobili so zlata, konjev, velbljodev in ovčjih čred. Pogan bežé ni mogel vsega pobrati sebo, celó kotli so ostali pri ognji, v kterih se je kuhala jed. Takrat je bil Turek že nagizden, kajti šotori so bili takisto olupšani, kakor dvori doma, imel je vrlo drage in mehke postelje,

kopališča z vonjevitim mjlom in oljem, v sladkoru shranjeno sadje in druge sladkarije. Nič čudnega tedaj, da taki pomehkuženci niso imeli srčnosti se vstavljati vtrjenim Poljakom. Ta zmaga je rešila Nemce skrajne pogube, kajti da je otel Turek Beč, moral bi Nемеc se klanjati turškemu proroku. Kralj Janez je šel potem v slovesnem sprevodu v mesto; rešeni ljud je poklekoval na ulicah in stezal roke proti kralju, klicaje mu na vse grlo: „Zdravo, naš osvoboditelj!“ Nemkinje se niso mogle prenačuditi krasnej bradi kralja Janeza.

Zmaga ta je na čest Poljakom mahoma zaslovela po vsem svetu. In kaj je učinil cesar Leopold? Morebiti je pritekel in objel z obema rokama svojega osvoboditelja? O kaj še? Še le tretji dan je začel nekaj misliti, ali bi šel pogledat kralja poljskega ali ne, in ali bi pozdravil ga ali kali!

Čujmo! kedar je cesar z generali, Sobieski pa s svojimi načelniki se sešel na polji, ni hotel niti ta niti uni prvi sneti čapke pred drugim, in tako so nekaj hipov gledali drug drugega; kar je Sobieski vzdvignil roko in zavihal brado; to je opazil cesar, in misleč, da kralj poljski hoče sneti čapko pred njim, brzo se je priklonil Sobieskemu, ki je še le potem počasi in važno se doteknil čapke. Na takov mrzel odzdrav je malo zamerzelo cesarju, pa je nekaj govoril, da je jako hvaležen, na kar je Sobieski odgovoril prav na glas: „Bratec moj, veseli me, da sem ti majheno postregel!“ Cesar opazivši, da je razžalil kralja, prosil ga je pozneje za odpuščenje, in ni bil več tako ohol, ker še je potreboval pomoči poljske; Turki namreč še niso bili ugnani. Sobieski je tedaj šel na Ogersko, odvezel poganom mnogo mest in izvel še nekaj bitev ž njimi, ali videvši, da pomoči zmanjkuje vojski poljske, ter da se večidel brez koristi pokajo s Turki, pustil je nehvaležnega soseda in se vernil domu.

S tem činom je rešila Poljska kristijanstvo od poplavice turške, ali sebi ni naklonila nobenega dobička, kajti Turčin je še vedno čepel v Kamencu in na Podolji kot popreje. Kralj Janez hoteč se zavarovati proti Moskalom, ki so vedno prežali na Poljsko in ščuvali kozake, poslal je Srimultovskega, vojvoda poznanskega v Moskvo, da bi napravil mir s cařom. Ali drag je bil ta mir za Poljake, kajti morali so odstopiti Črnigov, Sieverov in Kijev, pa Janez je odstopil za to toliko zemlje, da bi mogel potem z vso silo se obrniti na Volohijo, ktero je imel v krempljih Turek; hotel je pribojevati to pokrajino svojemu sinu. Ali kolikorkrat je šel v Volohijo, vselej so ga poznali Turki in Volohi. Prav za prav je Marija Kazimirova najbolj naganjala kralja na ta podvzetja, kajti je bila precej podobna kraljici Boni, hotela je namreč nabrati mnogo premoženja, da bi šla ž njim tje nekam za morje, in da bi živela od tega, kar si je nadrgnila na Poljskem. Poljaki tedaj niso bili nič zadovoljni s kraljem Janezom, res so ga čestili kot odličnega bojevalca, ali očitali so mu, da je slab gospodar in krivičen gospod. Vsega tega je pa bila kriva kraljica, ki je kot

satan hujskala kralja k zlemu. Ona je prodajala urade, ona se je dajala podkupovati Avstrijcem, ona je naposled na škodo lastnej deci zaklinjala Poljake, naj bi ne volili njenega sina Jakoba za nastopnika po očetu; ona je po smrti kralja se prepirala s kraljevičem Jakobom zastran zapuščnine kraljeve, umazano svojo lakomnost je pritirala tje, da je potegnila kralju na mrtvaškem odru krono raz glavo.

Če tudi je popustil kralj na stare dni vse in le denar nabiral za svojo deco, vendar mu je poljski narod hvaležen za marsikaj; ta kralj namreč je postavil v mnogih mestih krasne stavbe, zasadil sadnega drevja z vlastno roko, in kjer koli človek ugleda drevo-rede kostanjeve ali drugačne, večidel se mu pové, da jih je dal zasaditi Janez III.

Pod Varšavo je postavil vrlo lepo palačo Kilanov; tam stojé stare lipe in topoli, pod katerimi se je rad sprehajal iskaje pokoja, ker doma ga ni imel; mati se je vedno prepirala z deco, kar je kralju zelo težko delo. Sami Poljaki bi bili radi vzeli mu krono, in tudi on bi bil rad odložil jo, ali kraljica ni dovolila. — V takovem trapejni je umrl v Vilanovu vladaje 22 let.

Janez je bil visok in jako rejen mož, obraza milega in pri-ljudnega; nosil se je vedno po poljski; bil je junašk in tudi vrlo učen, ali pod oblastjo nemile žene. Naposled že z nobenim več ni občeval, niti z židi, ki so imeli v najemu njegova posestva. Kolika sramota za kralja kristijanskega! Takov ni bil Štefan Batori, ki je, postavši kralj, koj povedal, da od sedaj nima niti žene niti brata niti svaka, nego edino Poljsko, ktera mu je bila nad vse.

## Avgust II.

Po smrti Janeza III. bi bili volili Poljaki njegovega sina Jakoba, toda sama mati je odsvetovala volilcem, naj nikar ne volijo ga. In zakaj ne? Zato ker kraljevič, — lakomen kot mati, — ni hotel njej dati vsega denarja, ki ga je bil zapustil oča, pokojni kralj. Kaj takega se ne pripeti kmalu. In tako se je zavlekla volitev, in zopet so se oglašali kandidati z vseh vetrov. Eni Poljaki so volili nekega Francoza, eni pa Avgusta, voljenca saskega; prvi je bil katolik, drugi luteran, pa se je koj pokatoličil. Francoz je šel na morje in priplul do Gdanska, kjer so ga čakali prijatelji, ali pot ta je bil dolg, in zato je Avgust saski veliko preje došel na Poljsko, nego Francoz. Avgust je pripeljal sebó tudi nekaj tisoč Sasov, in vsi so stopili na njegovo stran.

Avgust II. je slul po svetu zbog svojega junaštva in dobrega gospodarstva v Sasih. Poljaki so bili vsi veseli in potolaženi, ker jim je obljubil, da vzeme Kamenec in Podolje Turkom. In res je neutegoma nabral vojsko na Poljskem in Saskem, ter šel proti Kamencu, ali ta vojska ni stala niti enega strelo, kajti najpreje so se jeli prepirati med sebó v taboru Poljaki in Litevci, potem vojska poljska in saska; Avgust ni mogel mirú narediti ker je

bil Nemeč, ni ga nihče razumel, in tako je Kamenec še ostal turški. Leta 1699. se je Kamenec s Podoljem vendar le vernil k Poljskej in Turek je obljubil, da hoče živeti v miru s Poljsko.

Radost je bila velika povsodi, kedar je odšel Turek iz onih krajev, povsodi so potrgali polmesec in mesto njega zasadili križ odrešenikov. Turkom pa je bilo silno žal za Kamenec, in so se hoteli zmaščevati, če tudi sami poginejo. Kedar je tedaj paša turški predajaje Kamenec spremljal generala Kuckega, ki je prejemal trdnjavo v imenu kralja poljskega in prišel ž njim do shrambe, v kateri so shranili smodnik, bombe in granate, tlel je požvepljen stenj nad bečkom smodnika, in bi bil gotovo vse vrgel vkvišku, ter pokončal na tisoče ljudi, da ni o pravem času zraven prišel general Kucki, zgrabil tleči stenj in držal ga na dlani tako dolgo, da je zgorel. Turek se je zasramoval, pa zeló se čudil videvši, kako teli stenj na dlani, a general še ne trepne ne, če tudi je zelo peklo ga. Na tla pa ni mogel vreči stenja in ga pohoditi z nogo, zato ker je bilo precej smodnika potresenega.

Ta čas je začel kralj Avgust II. vpeljevati red v državi, in res so bili zbori veliko pokojniši in sploh vsa uprava. Ali na škodo Poljskej je bil kralj Avgust II. po naključji se sešel s Petrom, carom moskalskim; spoznala in sprijaznila sta se. Car Peter je siloma nemčil Moskale, kajti ukazoval je jim brade si briti, frak nositi itd.; kdor ni slušal, šlo mu je za glavo. Cesar je časih z lastno roko odbijal glave ljudem. Naposled, kedar je umrl patrijarh v Moskvi, in so prišli duhovniki prosit ga, da bi jim izvolil novega, tedaj je car se udaril po čelu in dejal: „Tu, gledite, je vaš patrijarh, vaš papež.“

Takov vladar pak, ki sebe ima za papeža, more narediti z vsakim, kar se mu poljubi, in nihče ne more klicati ga pred sodbo. In s tem Petrom se je sprijaznil kralj Avgust, kar se je čudno videlo vsakemu, kajti doslé so bili kralji poljski neprijatelji caru. Peter tedaj, ki bi bil rad plul po morji baltiškem, pa ni imel obal tega morja, pregovoril je kralja Avgusta, naj bi napovedal vojno Švedom, katerih so bile obale baltiškega morja. Avgust je poslal vojsko v Livonijo švedsko, pa tudi car je poslal veliko silo, in tako sta začela trgati Šveda 1700. l. Ali razdražila sta spečega leva, ki je bil Karol XII., mladi kralj švedski. Zbral je nekaj nad 20.000 mož in potolkel cara Petra pod Narvo, ki je imel 80.000 Moskalov, potem je udaril na Poljsko, da bi se osvetil Avgustu II. zaradi spojitve s carom, in tudi njega je premagal pod Kličevom blizu Krakova.

Mnogi Poljaki, ki niso bili naklonjeni Sasu, spojili so se s Švedom, in vsled tega je primas Radžejevski oglasil, da Avgust neha biti kralj poljski. Mesto njega si izvolijo Stanislava Leščinskega, vojvoda poznanskega, poštenega in učenega moža, in ga kronajo v Krakovu. Tačas so pali Švedi v Sasko in strašno puštošili jo, to je primoralo Avgusta, da je naredil mir s Švedom in se odrekel kroni poljskej; a pismeno ni potrdil Leščinskemu,

da se odreka. Karol je potem šel na Poljsko in skozi njo naprej v pokrajine moskalske, kjer je otel mnogo mest in gradov, in prišel bi bil lahko prav do stolice moskalske, pa je hotel poprej se spojiti z Mazepo, kozaškim vodjem, ki je bil ustal proti caru; zato je šel Karol na Ukrajno, kjer je čakal pomoči švedske, ki so jo pa Moskali odrezali mu.

Nastala je ostra zima; vojska švedska skupljana od tolikih bitev je gladovala v taboru pod Pultavo. Car pak, če tudi potolčen več potov, bil se je naposled priučil vojevat, in je imel 70.000 dobre vojske, s katero je oblegel Pultavo. Karol se je bil kot lev, ali bil je popolnoma pokleščen, in je komaj z 800 Švedi utekel na Turško 1709. l. S pobitjem Karola pa se je končalo vladanje Leščinskovo, ki je bil razumen mož, pa ni imel za sebo vsega naroda, nego le eno stranko in peščico Švedov. Avgust tedaj, čuvši o zmagi cara nad Švedi, se je nemudoma vračal na Poljsko, od kodar je moral jo urno pobrati Leščinski. Ta čas se oglasi volenec braniborski za kralja pruskega, ki pa kot knez pruski je bil fevdnik poljski.

Na Poljskem pa je bil čedalje večji nered in takova svojeglavnost, da tudi sedaj, ko je bilo videti, da bo že vendar mir, je nova burja se vzdignila, češ, da se udarijo s Sasi pa s Turki, prav za prav pa le, da ukroté plemstvo in vpeljejo drugačno vladanje. Plemstvo je koj čutilo, kaj kralj namerja, da mu hoče odbiti noge, in jelo je kričati, šlo in osnovalo zvezo ali konfederacijo v Tarnogradu, ki je prijala orožje in na mnogih krajih potolkla vojake saske.

Nepokoj je trajal čez dve leti, in sedaj se je vmešal car Peter prvi pot v zadeve poljske ter vravnal tako, da so Sasi se morali umakniti iz Poljske. In odslé, od 1717 l. je začela Moskva se čedalje bolj vtikati v vse zadeve poljske, kakor da je nadvrhovnica. Ona je dognala, da so na zboru sklenili, da vse vojske poljske naj ne bode več kot 26.000 mož; plemstvo se je tolažilo s tem, da ne bode veliko plačevalo za vzdrževanje vojske, kralj pak, imajoč tako majheno silo, da ne bode mogel niti misliti, da mu prikrati svobodo, ali kmalu je to zaslepljenje plačalo z lastno pogubo. Tedaj je padla Poljska v omedlevico, oslabiljena od bojov kozaških, švedskih, turških, moskalskih in od domačih svaj. Avgust je sicer želel, da bi Poljska se vzdignila in na novo pomladila, ali nič ni mogel storiti, kajti blagajnica poljska je bila prazna.

Zato tedaj se ni zgodilo nič važnega poslednja vladarska leta Avgustova, pač pa so začeli brez premisleka, meni nič tebi nič ovirati zborove sklepe s pogubilnim izrekom: „veto“, ne pozvalam, kraljevina je bila brez brambe, brez denarja, prepuščena svojevoljnosti bodi si tega ali unega.

Avgust, ki je najraje bival v Sasih, šel je ravno k seji v Varšavo, ko je zbolel na potu in umrl v Varšavi 1733. l. Bil je mlad in jako bojevit vladar, ki je mnogo hodil po tujih krajih.

Za čuda je bil močen; krivil je z rokama železne palice in podkve, in na mahljej je presekala vola čez tilnik. Pa kaj če takova sila, če je pa bilo treba nenavadnega talenta, ki bi bil ohranil narod poljski v poslednji nevarnosti. Avgust si ni znal pomagati z razuzdanim plemstvom, katero je popreko gledalo Sase, in čedalje huje rohnelo.

### Avgust III.

Poljska je imela že dve kraljici iz Francoskega, Marijo Ludoviko pa Marijo Kazimiro, in vsled tega so Poljaki se radi ženili pri Francozih, od tod pa je nastala navada, da so časih popotovali tjakaj malo pogledat na dom svojih žená in v Pariz, od koder so zanašali francoske običaje in francosko govorico. Od Ludovika XIV. je začela Francija tako rekoč veleovati vsej omikanej Evropi. Toraj nekteri Poljaki vsi zatelebani v francozovstvo, niso družega mislili nego to, da bi kakov Francoz bil njihov kralj. Po Avgustovej smrti so zopet začeli ozirati se proti Francoskej, pa tudi Francoska je delala na to, da bi mogla Stanislava Leščinskega posaditi na kraljevski sedež poljski, kajti koj, ko je bil potolčen Karol XII., šel je Leščinski na Francosko, kjer je bil prav dobro sprejet, celó tako, da je kralj Ludovik XV. se oženil z njegovo hčerjo Marijo. In sedaj je Ludovik pisal različnim veljakom poljskim, naj bi Leščinskega volili za kralja, ter je obetal jim, da ga ne pošlje s praznima rokama, ampak z močno vojsko. Stanislav Leščinski ni mogel skozi Nemško naravnost, toraj je preoblečen kot trgovec skrivaj prišel v Varšavo. Začela se je volitev, in ena stranka je izvolila Leščinskega, ena pak, udana domu saskemu, je izvolila Avgusta III., sina umrlega kralja. In da bi le-ti prevagali, kaj naredé? Mahoma pišejo Ani, carici moskalskej, in jo prosijo, naj jim pošlje na pomoč Moskalov Carica, ki je že dehté prežala, kje bi odtrgala kakov kos od Poljske, je nemudoma poslala svojega generala z Moskali. Stanislav se umakne Moskalom do Gdanska, kjer so ga čakale ladije francoske. Kedar se je to godilo, došel je Avgust III. iz Saskega, in se kronal v Krakovu. Ali vojska moskalska hotevša popolnoma uničiti Leščinskega in njegove privržence, pomeknila se je za njim in oblegla ga. Meščanje so se zbrali, da čuvajo in branijo mesto, ali Moskali in Sasi so bili presilni, toraj so Gdanci, videvši, da ne opravijo nič, se podali kralju Avgustu III., a Leščinski bojé se, da ne bi prišel v pest Moskalom, spustil se je po vrvi z bastije v rov v čolnič, in preoblečen kot kmet se zmuzal z veliko zvijačo skozi sovražnike, in dospel v Kralovec. Neprijatelj pa, da se osveti Gdancem, ker ni našel Leščinskega, ukazal je, da plačajo poldrugi milijon tolarjev. Leščinski videvši, da mu Francoska ne dá pomoči, odrekel se je kroni poljskej 1735. l. in odšel na Francosko, kjer so mu dali Lotrinško. In prašaj Francoza o kralji Stanislavu, pa boš videl, kako ti ga bo hvalil še

dandanes. Škoda, da Poljaki niso spoznali kreposti tega moža, ter da so raje izvolili Sasa, kateremu so pomogli na prestol Moskali z bajonetom.

Avgust III., znebiti se svojega nasprotnika, je šumno in slavno prišel v Varšavo na zbor, ki je vendar še nekaj izdal, a drugi pozneje so bili vsi zavrti.

Od tedaj je šlo vprek vse. Sodniki so bili podkupljivi, vojaki so zničevali, igrali so in pili, in tudi plemiči niso delali drugega, nego se zabavali, pili, lepo se oblačili, in sploh opustili staropoljske običaje. Povsodi je bilo v neredu vse, in je šlo nazaj.

Res je, da sedaj niso imeli Poljaki vojne z nikomur, ali vendar so hodile tuje vojske skozi Poljsko, nadlegovaje meščane, paleče vasi in mesta, in z ljudmi ravnaje, kar se jim je poljubilo, kakor da so v sovražnem kraju, in nihče se jim ni uprl. Takih vojskinih prehodov je bilo več: najprvi so šli Moskali skozi Ukrajno in Podolje nad Turka, deset let pozneje so se valili skozi vso Poljsko proti Francozom, naposled pa tudi Prusi ob sedemletnej vojni.

Vse prijaznosti Sasov z Moskali je bil kriv Avgust II., ki se je bil sprijaznil s carom Petrom. Tudi Avgust III. je bil ves udan Moskalom, kajti celó lastnemu sinu je ukazal odstopiti Kuronsko zato, da bi naredil za kralja kuronskega nekega Birona, ljubljenca carice moskalske. Na takov način je kralj na škodo svoje lastnej rodbini spolnoval ukaze moskalske. Kdor je hotel, drl je Poljake, a plemstvo ni storilo nič, če tudi je bila dolžnost njegova, na zborih se upreti takemu nasilju; raje se je razcepila na več cepov, ter gledala le na to, da je vselej podrla na zboru blage namene nekterih odličnih rodoljubov. Na Poljskem je šlo pod zlo vse, gospoda se je udala pijanstvu, češ, da se s tem tolaži in pozabi vse bolečine; najraje je rajala in halabukala po zborih. Mislimo si prostega seljaka, slabega gospodarja, ki ne skrbi za dom, če tudi tujec gospodari in v njem po svoje volji ravná in odjemlje, kar se mu ljubi, gospodar pa meni nič tebi nič gré v krčmo, tam na brado pije žganje, pleše in pije kot da je brez glave. Dejali bi o takovem, da je srečen, in vendar beda gleda iz njega. Tako je bilo na Poljskem takrat, pravi pust je bil po vsej kraljevini. Dokler je seljak videl, da se plemstvo kaj poteza za-nj, da časih stopi pod njegovo streho in pregovori kakovo besedico z njim, ali pa popraša po tem ali onem, do tedaj je seljak rad delal, rad sedlal konja za plemiča gospoda, in ostril sabljo za brambo domovine, ali kedar je prevedel, da veljaki in plemiči ne nehajo grdo ravnati z njim, kakor da ni božja stvar, da imajo raje Nemce in Francoze, kot pa svoje brate, od tistega časa seljak ni bil več takisto naklonjen svojim gospodom, nič več jih ni ljubil, nič več čistil, prekrižal je roki in začel srkati žganje, da se utolaži. Kralj Avgust je bival večidel v Draždanah na Saskem, in samo takrat, ko je bila vojna s Prusi, ki so napadli Sasko, premeknil se je v Varšavo. Pa vse to ni izdalo nič, zakaj



on še mislil ni, da bi kaj poravnal na Poljskem, hodil je na lov, streljal tarčo, vabil v gostje in poslušal italijanske pevce in pevke.

Za njega je vladal njegov ljubljenec Bril, velik zapravljivec, ki je prodajal službe.

Avgust videvši, da je vojna s Prusi končana, šel je nazaj v Draždane, kjer je umrl 1763. l.

Mnogi gospodje poljski, ki so potovali po tujem, vzlasti po Francoskem, videli so tam, da kralj francoski dela samovladno, da on veleva in drugi poslušajo, in zato so imeli red, če tudi ne vse svobode; na Poljskem pa je bil ravno narobe: vladal je, kdor je hotel, vsak je ukazoval, a nihče ne, da bi bil poslušal. Tedaj so želeli ti gospodje vpeljati doma na Poljskem takovo vladanje, kakor so ga videli na Francoskem, da vendar že denejo v red ubogo domovino; ker pa to ni šlo tako lahko, poklicali so na pomoč Moskale. Dva kneza Čartoriška sta stala na čelu njim, ki so zahtevali za Poljsko, takovo napravo, in na njihovo željo je prišlo nekaj tisoč Moskalov v Varšavo. To se je snovalo ravno tedaj, kedar je počil glas, da je umrl kralj Avgust. Čartoriška mahoma pošljeta k carici Katarini v Petrograd Stanislava Ponjatovskega, da bi poskrbel krono za tega ali onega iz rodbine Čartoriških.

Stanislav Ponjatovski pa je bil lep junašk mož, ktereja je carica že davnaj ljubila, toraj mu je svetovala: „Čemu bi skrbel za krono Čartoriškim, ki si ti lahko kralj poljski, če hočeš! Saj veš, da mi delamo na Poljskem, kar hočemo, jaz ukažem Poljakom, pa te kronajo“. Ponjatovski skoraj da ni znorel od veselja, čuvši objubo caričino, in ni pomislil nič, ali je sposoben da zasede prestol Zigmuntov in Batorijev, ali ima glavo in srce, da bi mogel ohraniti hirajočo domovino? To mu še v glavo ni palo.

Čartoriškim je s prva mrzelo, da niso prejeli krone, pa so bili vendar mirni, in ker so bili v rodu Ponjatovskemu, nadejali so se, da bodo delali pod takovim kraljem, kar se jim bode poljubilo.

Moskali sejejo seme nesloge med Poljake. Soltik, Zaluski in Revuski se upirajo, pa jih primejo in odpeljejo na Sibir. In kralj molči!

### Stanislav Avgust.

Po naglej smrti kralja Avgusta je nastopilo brezkranje. Primas Lubinski skliče zbor v Varšavo; snidejo se poslanci in starašine, in kot neprošeni gostje so došli tudi Moskali, ki zajemó kraj, kjer se je vršila volitev. To je bilo strahovito; Čartoriški so pripeljali močnih, oroženih čet, in drugi veljaki ravno takisto; pisano je gledala stranka stranko; malo je manjkalo, da se niso kresnili, Moskali pa so vsi radostni gledali nesložnost poljsko. Maršalek zborov Malahovski, kreposten starček, ni hotel oddati dostojnosti maršalske nastopnemu maršaleku, ki bi zbor pričel, tolika časa

ne, dokler Moskali ne odstopijo in pusté Poljake, da se morejo svobodno gibati.

To je pretrgalo zbor, ali Čartoriški meni nič tebi nič gredó in na svojo roko oglasé za maršaleka Adama Čartoriškega, in tako se je vršil zbor nepostavno pod zavetjem moskalskih bajonetov in topov. Na tem zboru so marsikaj sklenili, med drugim so priznali Moskalom naslov: carstvo Rusko, Prusom pak naslov kraljevski.

Potem so ustanovili volitev; vojska moskalska se je umeknila tri ure od Varšave proč. Plemiči so se obilno stekali k volitvi. Po službi božjej v cerkvi sv. Janeza v Varšavi je šel primas na volilno polje ter predlagal, naj volijo Stanislava Avgusta Ponjatovskega, ker se je že vedelo, da ga podpira carica, in res ga izvolijo skoraj soglasno. Takova volitev je bila nasledek ničemnosti plemiške in prevage Čartoriških, ki so se s pomočjo Ruske vzdignili nad druge.

Čez dva tedna po izvolitvi je prisegel Stanislav Ponjatoski na „pacta conventa“, po dogovoru z volilci, v cerkvi sv. Janeza, pri ktorej priliki je zaklical na ves glas: „Bog, ti poznaš moje srce in veš, da hočem spolnovati prisego“. Ali bila je njegova navada, da se je navdušil ob kakej svečanosti, večidel pa srce še čutilo ni tistega, kar so usta govorila.

Kronanje se je pričelo z veliko slovesnostjo 1764. l., in nihče se ni nadejal, da bode prišel kralj oblečen tako, kakor je res prišel — po nemškem in francozkem stroji, mesto po poljskem.

Videti je bilo, da mladi, komaj 32 let stari kralj, prične krepko vladati, da upokoji razprte veljake, in se otrese nadzorstva moskalskega, ali drugače se je zgodilo, kajti Repnin, poslanec moskalski v Varšavi, je vedno trobil kralju, da to ali ono ni po volji carici, in čę ne sluša, grozil mu je, da pride ob krono. Kralj, bojé se za žezlo, je učinil vse, kar se mu je ukazalo, in dovolil v slehernje zlo, zato pa narod več ni maral za-nj. Ali Moskali so hitro opazili, da se hoče narod res otresti njihovega jarma, toraj sklenejo napraviti še večo zmešnjavo v Poljskej; začeli so se potezati za šismatike in luterane, ki naj bi imeli ravno take pravice, kakor katoliki, da bi volili poslance v zbor in imeli sedež v senatu. Poljaki bojé se, da ne bi prevagala Moskva s takovimi poslanci in senatorji, začeli so se upirati takovemu postopanju. Luterani pohujskani od Moskalov so osnovali konfederacijo v mestu Torunu in poklicali na pomoč Moskale 1767. l.

Kedar se je to godilo, delali so na vso moč na zboru v Varšavi Soltik, Zaluski pa Vaclav Revuski, da bi odbili silno pritiskanje Moskalov, in branijo na vse kriplje vstop v senat luteranom in šismatikom.

Repnin, poslanec moskalski, pa jih dá po noči prijeti in na kibitkah, lehkih vozičih ruskih, odpeljati na Sibir.

In začela je kipeti kri v žilah potrtega naroda, ki je izprevidel, da si ne opomore, preden se ne otrese nadzorstva moskalskega.

In pričel se je strahovit boj naroda poljskega z Moskvo. Vsak list zgodovine od sedaj naprej je pisan s krvijo bratovsko; tužna poljska je prelila potoke solz in krvi, pokorila se je za neslogo svojo in svojih dedov.

Adam Krasinski, škof Kamenecki, ki bi bil z drugimi vred odpeljan na Sibir, da ni o pravem času se umeknil iz Varšave, šel je k cesarju avstrijskemu pa k kralju francozkemu prosit, naj bi pomagala nesrečnim Poljakom.

Obljubila sta pomoč, a ne poslala; Krasinski videvši, da je ukanjen, začne delati na svojo roko. Mnogo dobrih Poljakov je bilo te misli, da je treba uplašiti Moskale. Zbere se tedaj nekaj tisoč plemičev v mestu Bar na Podolji, in osnujejo konfederacijo, ki naj brani vero katoliško pa svobodo Poljskej. In mahoma so razposlali vabilo vsem Poljakom pozivaje jih, naj se vzdignejo za vero in domovino. Na ta poziv so nastale male podružne konfederacije po vseh mestih poljskih, ki so vse imele skupno ime: „konfederacija barska“.

Kedar izvé o tej zvezi kralj Stanislav v Varšavi, se je zelo prestrašil, ker je izprevidel, da se je zaradi njega osnovala ta konfederacija, in sam ni vedel, kaj naj bi učinil, ali bi držal s konfederati, kateri so hoteli braniti domovino, ali naj bi držal z Moskali, ki so ga na prestol posadili. Manjkalo mu je poguma, srčnosti, bal se je spojiti s konfederati, toraj je gledal, kako bi se prikupil Moskalom in davil lastne rojake.

Ta čas so se pripravili konfederati za odpor.

Imeli so mnogo znamenitih in junaških mož, postavim: Pulavskega, Joahima Potočkega, Krasinskega, ki so sebe in svoja imetja žrtvovali na brambo domovine. Ali prvi med njimi je bil pobožni karmelit Marek v Brdičevem. Razgnjevan zaradi robstva svojega naroda in gledajoč nasilje Moskalov, ki so odpeljali škofa in starašine na Sibir, začel je iskreno govoriti ljudem, ki so se zbirali okrog njega obečaje preliti poslednjo kapljico krvi za vero. Marek je vzel križ v roke, šel iz samostana, in vodil procesije po vseh mestih trdeč: da je skrajna dôba, da se vzdignejo in rešijo, če ne, — bodo robovali. Pobožni ta duhovnik je napovedal še več nezgod, ki bodo zadele narod, če se ne spokori. Mnogi so se vzdignili vsled navdušenih njegovih besed, in bili gotovi, da idejo ž njim, kamor jih popelje; med njimi so bili tudi taki prostaki, ki navadno imajo več goreče vere, nego svetne modrosti. Večina, vzlasti veljaki in plemiči, pa so imeli Marka za prenapeteža, in so se sramovali njegovega pobožnostnega fanatizma.

Kedar se je Marek spojil s konfederati barskimi, ter z najsvetejšim v roki in med zvonjenjem se vstopil njim na čelo, da bi udarili na Moskale, tedaj bi bili gotovo potolkli Moskale, da so vsi od kraja bili takisto srčni in navdušeni kot Marek. Ali zgodilo se je drugače, Moskali so zmogli. Marek se je boril z malimi zvestimi, kajti vojska se je bila razkropila, in branil zidovje

grada barskega toliko časa, da je neprijatelj preobladal in vjel karmelita. General moskalski je ukazal vojakom ubiti moža, ali ti čuvši, da je mož svét in čudodelen človek, pokleknejo pred-enj in prosijo, naj jih blagoslovi. General razsrjen, da vojaki ne slušajo, ukaže zapreti Mareka, ali to je razvnelo vojake tako, da generalu ni kazalo drugo, nego izpustiti moža.

Mesto Bar, kjer je bilo 4000 pa še več konfederatov, naskočijo in otmejo Moskali, katerim je veleval izrodnik Poljak Branicki. Mnogo njih so vjeli, večina pa je pobegnila za Dnester in naprej na Turško. Mladi Kazimir Pulavski se je zaprl v samostan brdičevski, kjer se je dolgo upiral Moskalom, naposled pa se je moral tudi on podati, pa s pogojem, da svobodno pojdejo konfederati, kamor njim ljubo in drago. Ali Moskali niso bili mož beseda, kajti Kazimira so zaprli ter mu dejali: „Spustimo te, če greš in pregovoriš očeta pa konfederate, da odložé orožje in se vrnejo domú“. Kazimir izkusivši, kako so ravnali ž njim, odgovori da gre in pregovori svoje ljudi, in Moskali so ga izpustili; on pak kot pravi Poljak prišedši k svojim ni nagovarjal, da bi se udali in deželo izdali, nego še bolj jih je v nemal, naj se branijo in bijejo za svobodo poljske kraljevine.

Nič tedaj ni izdala konfederacija barska, zato ne, ker ni bilo edinosti in občnega navdušenja za mater Poljsko, drugič zato ne, ker je neprijatelj imel dobro vstrojeno in poslušno vojsko, in pa tudi zato ne, ker je nasprotnik porabil vse posredke, da pogubi Poljsko.

Tak nevaren posredek je bila ustaja Kozakov zaporožkih in seljakov ukrajnskih proti plemstvu poljskemu. Kozaki so bili šismatiki, ali vendar so od nekđaj zvesto služili Poljskeje.

Kedar so Poljaki osnovali konfederacijo barsko, poslala je carica Katarina pismo popom šismatičnim, ter jih spodbadala, naj ustanejo proti zoprnim latincem ali Poljakom. Popi skličejo seljake in Kozake v cerkve, razdelé jim posvečene nože in velé klati Lehe ali Poljake, duhovnike in židove. Koj na to se je pojavil tudi načelnik kozaški Železnijak, in pričel krvavo sečo ali klanje na Ukrajni. Drhali vpijanjenega in razkačenega ljudstva selskega so se valile po pokrajinah od mesta do mesta, ter pobijale in klale starčke in žene, plenile in palile cerkve in dvore; godile so se grozovite okrutnosti; nekte so zasuli v zemljo do vratu, in potem glave pokosili s kosami, kakor travo, raz druge so drli pasove, ženske so razparovali, ob vseh potih so stale vislice, na katerih so viseli plemiči, duhovniki, židovi, in kakov pes s podpisom: Poljak, židov in pes, — vse je ene vere.

Kralj pa je sedel v Varšavi; gledal je, da uniči konfederacijo, ki je branila svobodo Poljske, mesto da je šel in ustavil klanje na Ukrajni. Naposled, kedar je že poginilo sto tisoč nedolžnih ljudi, pošljejo vojsko kronino na Ukrajno, s katero se je spojila vojska moskalska, pa le zato, da bi slepila Poljake, da ne bi mislili, da so oni uneli ustajo. Preden je ta vojska dospela na

Ukrajno, vzlasti do mesta Human, katero je imelo rove in palisade, kakor kakova trdnjava, pribežalo je le-sem krog 20000 plemičev z ženami in deco, kjer so se varne nadejali, vzlasti ker so imeli nekaj vojske in dvorskih Kozakov Potockovih, kateri so bili zevsti svojemu gospodu. Tem Kozakom je veleval Gonta, znan zbog svojega junaštva. Ali kedar je Železnijak z drhalijo Hajdamakov došel pod Human, tedaj je Gonta izdal svoje in spustil nasprotnika v mesto. In začelo se je strahovito klanje, Hajdamaki niso prizanesli nikomur, vse so spalili in kri je lila po ulicah.

V cerkvi bazilijanskej je tičalo par tisoč ljudi pri službi božjej, pa tudi le-sem so prilomastili vragi, ubili duhovnika pri oltarji, in potem pobili vse od kraja med grozovitim krikom in kletvijo.

Te nesreče je bila kriva poljska oholost, ki se ni hotela pobratiti s Kozaki in z ukrajnskimi ljudstvom, toraj je ono v svojej slepoti menilo, da Poljaki so njegovi vragovi, dalo se je pregovoriti od Moskalov, in je brodililo po krvi bratovskeje.

Pa se jim je slabo vračalo! Moskalski general je poslal Hajdamakom pisanje, češ, da se hoče z njimi spojiti, da bi popolnoma potokli Lehe.

Gonta in Železnijak pritrdita in spojita svoja krdela v en sami tabor pod Humanom, ter napravita radovanko ustajnikom. Ali na to so došli Moskali, in kakor da jih ne poznajo, obstopijo tabor ter udarijo na pijano drhal! Najbolj so pazili na načelnike, in res so kmalu dobili v pest Gonto in Železnijaka pa še druge; ene so pobili, ene pa deli v klade, ki so jih pripeljali sebó.

Vojska kronina je pa po drugih krajih Ukrajne uganjala Hajdamake, in povsodi, kamor je došla, razpršila jih. In tako je ta ustaja, trajajoča četrtrtinko leta, bila zadušena v nekaj dneh. In sedaj se je pričela prava sodba; Gonta in drugi načelniki so bili strahovito kaznovani; raz živih so drli pasove, ob vseh potih so stale vislice, na ktere so obvešali nesrečne ustajnike, in vse ječe so bile natlačene z njimi.

Moskali so menili, da s pomočjo upora seljakov potarejo konfederate, ali tu se je pokazalo, da bi bili moskalski seljaki radi pokončali svoje lastne gospodarje, kajti tam je bilo še huje robstvo nego na Poljskem.

In Kozaki zaporožki, ki se uneli ta punt, nahudili so največ sami sebi, kajti carica Katarina jih je spremenila v svoje podložnike.

Tako je ugasnila slava kozaška; slavni so bili, dokler so živeli pri materi Poljskej. —

Brali smo, da so s početka konfederati slabo napredovali, kajti koj prvi pot so eni pobegnili za Dnester, da se skrijejo na Turško, eni načelniki konfederalški pa so vhiteli na Šlezko in tam začeli z nova iskati posredkov, s kterimi bi ponovili ustajo proti Moskalom. Francija je vsled stare prijaznosti pomagala dejanski

s tem, da je nagovorila Turka, naj napové vojno Moskalom, in pozneje je poslala na pomoč nekaj izurjenih častnikov in vojakov.

Ali Poljaki niso kaj marali za konfederacijo, kajti večina je stala za kraljem, ki je, bojé se za prestol, z dušo in s telesom bil udan Moskalom. Napečno pa je bilo tudi to, ker konfederati, ki so ostali po različnih krajih razsežne in odprte Poljske, se niso koj spojili pod enega edinega spretnega voditelja. Le poedinice so se bile z vragovi, ta tu, oni tam; kjer pak je mnogo generalov, tam je slaba.

Eden takovih voditeljev konfederalških je bil Kazimir Pulavski, ki je le z večo le z manjšo močjo se bil več kot dve leti z Moskali po Ruskem, po Litvi in okoli Krakova. Na Litvi se je bil z vrstovno vojsko, on je bil izvrsten voditelj, ali vendar ni dosegel mnogo, kajti neprijatelja je bilo sila odveč. Po Krakovskem mu je šlo bolje, ter je nekoliko potov dobro oklestil Moskale, ki jih je napadal noč in dan, veči del, kedar se ga niso nadejali čisto nič ne. Pulavski je bil jako trezen mož, za pitje ni maral, a v bitvi se je vsak pot ril v največo nevarnost, in tako je v nekej praski, kedar so Moskali zajeli Poljake, ki so vpili Pulavskemu naj beži, raje se vrgel še naprej, in je bil vjet. Sloveči ta junak se je največ bil z Drevičem, polkovnikom moskalskim, ki je zelo okrutno ravnal s Poljaki, ki jih je bil vjel; odsekaval jim je roke, noge, rezal ušesa in nosove, ter plenil cerkve in domove. Kralj Stanislav čuvši, kako okrutno ravná Drevič s konfederati, hotel mu je zato dati red sv. Stanislava; ali prišlo je k kralju mnogo plemičev poljskih, ki so bili redovani s tem redom, odpeli ga raz prsi in položili pred kralja rekoč: „Če bo takov okrutnik in zločin nosil red, tedaj se pa mi zahvaljujemo za-nj“. Kralj se je spametoval in ga mu ni poslal, ali vendar je bilo in ostane zelo osramotilno za-nj, ker je hotel odlikovati njega, ki je prelival kri poljsko.

Vrnimo se za malo časa k Pulavskemu, ki je bil glava konfederaciji; izvevši mnogo, čestokrat srečnih bitev z Moskali, umeknil se je naposled v Castohov, ki je, kakor znamo, za Janeza Kazimira pod vodstvom Kordeckija patra se upiral Švedom. Moskali čuvši, da tam so konfederati, in vrhu tega lakomni na samostanske dragocenosti, vzdvignili so se tjekaj z vlastite koristi. Polkovnik Drevič, velitelj Moskalom, dejal je, da v treh urah razdere gnjezdo, pa se je zelo zmotil, kajti če tudi je patre podkupil in privabil na svojo stran, ni mu nič pomaglo, konfederati so se junaško branili. Nek pot je Pulavski se vedel, kakor da se boji Moskalov; šel je ven in ukazal vojakom orožje odložiti. Drevič vidi, kaj se godi, in koj zavpije nad svojimi: „Stopajte, stopajte, Pulavski se udaja!“ Moskali skočijo, a Pulavski ukaže pehoti hitro pobrati orožje in osmoditi dohajalce, potem se je stisnil nazaj do vtrjenih vrat, kjer je stalo osem s kartečami nabitih topov, ki so začeli nasipati tako gost ogenj, da je mahoma obležalo kakih 200 mož neprijateljskih. Na takov pozdrav se je

lepo poklonil Pulavski Dreviču, in se vrnil v trdnjavo. Drevič ves razsrjen potem cela dva tedna noč in dan naskakuje samostan, pa so ga vedno odbijali. Pulavski je neko noč udaril iz samostana, napal speče Moskale, in jih dokaj sesekal; Drevič pak, kedar so mu očitali stareji generali, kako da ne zmore trdnjavnice, jezil se je ter dejal: „Kako neki bi jo dobil, ker se vojaki bojé, da ne bi vstrelili matere božje, ki je varuhinja samostanu; saj jih vidite, da se raje klanjajo in križajo, mesto da se bijejo“.

Ravno tak junak kot Pulavski je bil Sava, sin velitelja dvornih Kozakov, kterega so ubili Hajdamaki v Nemirovem na Poberezju. Kedar so ubili očeta, skrila je pestunja malega Savko v metrgi. Kedar je Savko nekoliko odrastel, šel je k konfederatom in začel najprej se odlikovati v Velikopoljskej. Zbravši nekoliko ljudi je začel nemilo dražiti Moskale. Prikral se je večkrat v tabor moskalski, sedaj tako, sedaj drugače, in kedar je zapazil, da niso na straži, da spé ali so pijani, mahoma jih je napal, in pobral jim blagajnico pa hrano. Nek moskalski polkovnik je umrl od žalosti, ker nikdar ni mogel preobladati Save. Dolgo se je srečno ruval z Moskali, ali pod Škrenskom ga je pa obsula presilna množica, pa tudi od todi bi jo bil vpihal, da mu ni topova krogla ranila noge. Konfederati so se razkropili odnašaje svojega vodjo, in videvši, da jih Moskali ne gonijo več, odložili so ranjenca v nekej koči v gozdu. Poslali so po ranocelnika poljskega, da leči ranjenca, ali Moskali so zasačili ranocelnika v lesu in izvedeli, da ga potrebuje nekov konfederat; šli so tedaj ž njim, vzeli Savo, peljali k svojemu polkovniku Salamonu, ki si je mnogo obetal iz tega ugodnega naključja. Ali polkovnik, ki je bil oženjen s Poljakinjo, je začel na njeno prošnjo prav lepo ravnati z vjetim, preskrbel mu je najboljšo postrežbo in poslal mu po najizvedenejše lekarje. Ali Sava ni maral za postrežbo moskalsko niti za milost vragovo, in kedar so mu hoteli ogledati rano, brcal je z ного, odganjal jih z rokama, in tudi ni hotel niti jesti niti piti. Čez nekoliko dni je prišla smrt in pobrala silnega junaka, ki se je bil s prostega vojaka popel za najznamenitejšega voditelja plemičem in veljakom, ki se niso sramovali slušati njegovih ukazov.

V Velikopoljskej, vzlasti okoli Poznanja in Gnezdna, pa se je preslavil Anton Moravski, mesar Gnezdenski. Zgodilo se je nek pot, da ga je hotel tamošnji starosta s trstjem našeškati po hrbtu, a za to mu je vjezeni Moravski dal zaušnico, od takrat pa ni mogel več biti doma, toraj je šel k konfederatom, nabral nekaj predrznežev, s kterimi je začel napadati Moskale. Bil se je ž njimi celo leto. Moskali sami niso vedeli, kdo jih tako nemilo draži. Kedar so načelniki konfедераški izvedeli, kaj dela Moravski, mahoma mu pošljejo patent, da je ritmajster, in sicer zato, ker so drugi oddelki konfederatov, imajoči boječe načelnike, potrebovali takovega odvažnega junaka, kakoršen je bil Moravski. Na njihov poziv se je tedaj spojil z ostalimi konfederati, a po nekej bitvi, po kterej so bili preplašeni vsi, je Moravski se ločil od njih

in začel bojevati na svojo roko kot popreje, če tudi ni imel več kot 90 mož. Največkrat je bil vtaborjen v Gnezdnu; to izvejo Moskali, ki so stali v Poznanji, ter zdirjajo, da bi ga zajeli, pa niso nič opravili, kajti Moravski nikdar ni zgubil glave; vsak pot je zbral svoje zveste, ter se preklestil skozi vrste neprijateljske. Vojaki moskalski so se ga tako zelo bali, da so se mu umikali s pota, in skrivali se po doméh. Nek pot so ga napali, ko je obedoval pri nekem duhovniku v Gnezdnu. Tedaj ni imel konja, pač pa sabljo ob bedru in par samokresov. Kedar začuje strel, skoči na ulico, in gleda, tu ti dirja nad-nj Kozak, češ, da ga prebode z bajonetom. Moravski vstrelí, ubije Kozaka, se zažene na njegovega konja, smukne skozi Moskale in se spoji s svojimi. Drug pot je pri takovej praski se sam vrnil po noči v Gnezdno, ter nenadoma prišel pred stražo moskalsko, ki je stražila pri topovih; mahoma razkolje glavo stražniku, potem pa odide, kakor je bil došel. Takovi predrzni dogodki so zelo jezili Moskale, in prav zato so obljubili darilo njemu, ki jim prime Moravskega. In drzovita smelost samega Moravskega je dala priliko, da jim je prišel v kremplje, in sicer na ta-le način: Došed v neko selo, miljo od Poznanja, prišel je do starega očanca, kteremu se je dal spoznati. Čez nekaj časa dé Moravski očancu: „Pojdi v Poznanj povedat, da jih čakam v krčmi!“ Očanec je odšel, on pak je utrujen zaspal. Moskali dojdejo s tri sto konjiki, zajemó krčmo, pobijejo nekoliko konfederatov, a Moravski leži in spi kot klada. Kedar ga je izbudila krčmarica, tedaj skoči na dvorišče in kliče svojim, naj mu pripeljejo konja. Na ta krik ga obstopijo Kozaki v temnej noči, zvežejo ga in peljejo v Poznanj, kjer so ga zaprli v hudo ječo in topli z železnimi šibicami, da je meso letelo od njega. Najžalostnejše pa je to, ker so bili poljski gospodje krivi, da se je takisto ravnalo z Moravskim, dejali so namreč, da ta človek je preprost mesar, da se tedaj smé delati ž njim, kakor se komu poljubi. Ali prišlo je nekaj poštenih gospej poljskih, ki so cenile Moravskega zasluge za domovino, in prosile generala moskovskega, naj bi mehkeje ravnal z nesrečnim. General se je dal preprositi in ukazal, da se dene Moravski v spodobno ječo, ter da dobiva dovolj in boljše hrane.

V novej ječi se je Moravskemu posrečilo, da je s pomočjo zvestega služabnika ušel po vodotoču v reko. Moskali so preteknili ves Poznana, da bi dobili beguna, ali ta jo je bil popihal k svojim, ter nabral novo krdelo. Pa kmalu je zapustila sreča Moravskega, ker si je le preveč dovoljeval: neizmerno je pil in razuzdano živel. Prišel je v roke Dreviču, ki ga je dal vkovati v železje in deti na voz k drugim konfederatom. Kedar so ga peljali naprej, pregovoril je vjete tovariše, da so na njegovo znamenje izvili orožje iz rok Moskalom, ki so jih stražili. Pa tudi ta poskus mu ni obveljal, kajti kmalu se je vsul roj Kozakov za njim, in moral se jim je podati. Sedaj so Moravskega nemudoma poslali na Sibir. Tako je poginil bojni ta junak, in kdo vé, da je do konca ostal



trezen in kreposten, da bi bila konfederacija šla tako hitro k koncu, kakor je šla, on pa bi bil ostal predmet poslavljevanja narodskega.

Bilo je pa še mnogo drugih junaških konfederatov, postav. Zarembo, Šic, Kosakovski, Dzeranovski, ki so čuda delali v bojih. Naj še omenim Ščigla, črevljarja iz Pizdra, ki je časih nabral nekoliko konjikov, ter napadal ž njimi četice moskalske. Ta Ščigel se je koj preslavlil kod bojevit in kreposten junak, tako da so mu ukazali viši, naj bi polovil klateže in roparje konfederalške, ter jih odpeljal k glavnemu velitelju. In res je pograbil plemiča Bentkovskega, takega tička, in hotel odpeljati ga, ki pa je zavrato ubil krepostnega Ščigla.

Bentkovski je bil obsojen na smrt; ali prijatelji so izprosilili za-nj.

Konfederacija sama na sebi je bila prekrasna misel, in da so vsi konfederati bili takovi, kakor poedini, bilo bi se godilo drugače. Ali nesreča je bila, da so bili Poljaki razcepljeni, stranka kralja Stanislava se ni menila za konfederacijo, francoz, na kterege so se zanašali, je odrekel pomoč, in konfederati preslabi se niso mogli dovoljno upirati, toraj so kar za vrstjo izgubili Landskoron, Tinec, Krakovo in Bobrek.

Načelniki konfederatov, ki so bivali na Šlezkem, razglasili so manifest, podpisan od mnogih konfederatov, s katerim razkraljujejo kralja Stanislava ter pozivajo, naj bi tudi sam se odpovedal zaradi svojih zlih napak. Našli so se pogumni ljudje, ki se niso bali iti v Varšovo, da oddajo pismo kralju.

Kedar je Pulavski bival v Častohovu, prišel je k njemu konfederat Stravnicki svetovaje, naj bi šli in pognali kralja iz Varšave, kajti kedar ne bode kralja, odidejo Moskali. Pulavski misleč, da s tem pomore domovini, privolil je ali opomnil, da se ne smé očitati njemu, če ne bode kaj prav. Smeli Stravnicki tedaj vzame seboj Lukavskega, Kužmo pa še trideset drugih konfederatov, ki se preoblečejo, dojdejo v Varšavo, in ostanejo v samostanu dominikanov. Bila je dolga in temna noč, kakor je po navadi meseca novembra; kralj je šel za večera k knezu Čartoriškemu, konfederalci zvedevši o tem, razstavijo se po ulicah. Po končanej zabavi se je vračal kralj v kočiji, nakrat ga obsujejo konfederati, potegnejo z voza, in hité ž njim iz mesta. Že so se bližali lesu, kjer je imelo biti še nekaj konfederatov. Kralj je prosil zarotnike, in Kužma porabivši zmešnjavo dé prosečemu kralju: „Kralj, če mi odpustiš, pa te rešim.“ Kralj je ves radosten obljubil, da ne samo to, nego da ga tudi nadari kraljevski, če mu pomore. Kužma skoči s kraljem v nek mlin, kralj pošlje list v mesto, in kmalo pridirja kočija, pa vojska na pomoč. Kužma je izdal svoje tovariše, tudi Lukavskega in Čibulskega, poslali so ljudi za njimi, da jih polové; nekaj so jih vjeli, bili so obsojeni in kaznovani z okrutno smrtjo. Kužma je bil pomiloščen, pa izgnan, in je šel na Italijansko.

Konfederati niso mislili nič žalega storiti kralju Stanislavu, če tudi bi ga bili obdržali v svojej oblasti, a vendar je ta drzoviti čin neizmerno škodoval konfederaciji.

Vsi vladarji in njihovi prijatelji so začeli kričati na vse grlo, da takovo zločinstvo vpije na maščevanje. In mahoma so ti vladarji, avstrijski, pruski, pa carica začeli se dogovarjati, da bi delili Poljsko.

Konfederati slišijo, kaj se namerja in izprevidijo, da domá ni nobenega posla več za-nje. Sloveči junak Pulavski videvši, da sam ne ubrani Častohova naznani 400 konfederatom, da bi ušli čez mejo. Bojeval je potem še s Turki proti Moskalom, a naposled šel in se prepeljal v Ameriko, kjer so imeli Amerikanci boj z Angličani zaradi samostojnosti. Junaški se je bil v vrstah svobodnjakov in končal v Saurnih. Drugi konfederati so še dolgo stikali po tujih krajih premišljevaje, kako bi osvobodili domovino, večino njih pa so odpeljali na Sibir; zastonj so stezali roke proti svojim rojakom za oproščenje, kajti bojezljivi kralj ni imel toliko poguma, da bi bil vsaj črhnil za-nje.

Tako je uplašena konfederacija čuvša, da hočejo trije sosedje Prus, Avstrija pa Rus razdeliti Poljsko, morala odložiti orožje. In res so vladarji razglasili pismo, da razdelé Poljsko, in njihove vojske so nemudoma stopile čez mejo Poljske 1772. l.

Avstrija je vzela ta pot starostijo Spiesko, prekrasne pokrajino pod Karpati, katerim se veli rdeča Rusija, pa del Podolja; Prusi so vzeli vojvodstvo Malborsko, Helminsko, Pomorsko in del Velikopoljske okoli Noteče; Rusija je pa vzela belo Rusijo, in vojvodstvo Livonsko. In Poljska je bila manjša za četrtno.

Kedar se je to godilo, začel je prestrašeni kralj na pomoč klicati druge vladarje tredeč, da se godí silna krivica Polskej. Zbere se senat, po okrajinah se zbirajo zbori, na kterih kriči plemstvo, da se godí krivica, ali na zbor v Varšavo neté iti. Vendar se je vkljub tej nesložnosti sešel zbor v Varšavi, največ so se shajali podkupljeni poslanci. In kakov je bil zbor? Da se Bog usmili! Po dvorani so stali moskovski vojaki, in po ulicah nabiti topovi. Vzdignil se je poslanec, izdajica Adam Poninski, ki predlaga, naj bi se ne upirali lupežnikom, ki trgajo Poljsko, nego, naj bi raje se zahvalili sosednim vladarjem ter priznali, da so dobro pogodili. Ali vzdignil se je razvneti Tadej Rejtan poslanec Novograjski, in nazoče zaklinjal na rane Kristove, naj bi nihče ne odobrill takega postopanja, take sramote in škode, ki se je naredila Poljskej. Ali zastonj je zaklinjal jih! Podkupljeni poslanci so začeli lajati nad njim, vrgli so ga na tla in teptali. Kedar to ni pomoglo, zavpije, da zbor pretrgava, a izdajice gredó na to k Poninskemu, kjer podpišejo sramoto narodsko, — razdelitev Poljske. Poninski črna duša je menil, da z novci pridobí Rejtana, toraj je šel in mu ponujal znatno svoto, da bi ga upokojil, ali Rejtan je odgovoril: „Pripeljal sem sebó tisoč rumenih zlatov, in dám ti jih, da ne bodeš izroden sin svoje domovine!“

Naposled so prevagali podkupljenci, Rejtana z drugimi poštenjaki pa so peljali iz Varšave, da bi jih ne motili v sramotnem delovanju. Rejtan je nesrečo Poljske tako si gnal k sercu, da se je pamet mu zmešala, in nek dan, ko je ugledal nekega generala na svojem domu, končal se je sam.

Po takih grozovitih prizorih se je marsikdo izdramil in začel premišljevat, kaj pa zdaj, in tudi sam kralj je začel drugače ravnati, popravljali so zakone, vpeljali nove reči, vojsko orožali in šole ustanavljali. Mnogo veljakov spoznavši, da se kmetje preveč zatirajo, začeli so delati na to, da bi tudi tem siromakom se sodila pravica. Mnoga mesta so se izdignila s trštvo, in Varšava se je olepšala s prelepimi palačami. Bili so tudi taki, ki so pripeljali rokodelcev iz Francoskega, Angleškega in Nemškega, da bi učili Poljake, kako se dela sukno, orožje i. t. d. Po takih fabrikah so se Poljaki hitro izurili; tudi so začeli pisati knjige, malarji so malali čine nekdanjih junakov, in rezbarji so rezali kipe.

Kralj Ponjatovski je imel dobro srce, ljubil je pravico, ali kedar je treba bilo upreti se, vojno napovedati in z lastnimi prsi braniti Poljsko, tedaj pa je šel na stran neprijateljsko, in izdajal svojo lastne brate volkovom, da bi si ohranil krono.

Petnajst let je prešlo, odkar je podlegla konfederacija, in mnogo dobrega se je vstanovilo v tem času, vzlasti se je jelo skrbeti, da bi se strinile vse moči in rešila propadajaja država. Drugi narodi, kakor Angleži in Prusi so popreko gledali rastočo Moskvo, toraj so začeli podžigati Poljake, naj se otesó svojih neprošenih nadzornikov. Začel se je zbor, ki se imenuje „veliki, in ki je trajal štiri leta. Marsikdo se je oglasil za staro samostalnost države, sam kralj je delal mnogo, tako da se je sploh reklo, da sedaj pa že pojde, ker kralj drži z narodom, in narod s kraljem.

Radi bi bili ustanovili vojsko 100.000 mož močno, ali skrivni izdajalci so začeli nagajati z „veto,“ in tako so pali nazaj na 60000. Prišlo so na dnevni red tudi stare krivice, za ktere do sedaj dotični niso še bili kaznovani, prišel je na vrsto Poninski izdajica, kterege so sedaj preklicali za plemiča in pognali iz dežele. Naposled, in to je pglavitno, so tudi spoznali, da je treba nove ustave, kajti dosedaj je bil plemič edini gospodar, meščan in seljak pa nista imela nikakove svoboščine.

Na tem zboru so tedaj začeli strojiti konstitucijo, ki naj odpravi zlo, ki je veljalo do sedaj, ki naj zagotovi pravico vsakemu, naj je plemič ali prost vaščan. Ustanovili so, naj bi tudi meščanje pošiljali svojih poslancev na zbor, česar dosedaj niso smeli. Vse te novotarije pa so vznepokojevale prikrito stranko moskalsko pa tudi veljake, ki niso mogli strpeti, da bi meščan pa vaščan njim bila enaka, jezili so se nad to konstitucijo in čakali ugodnega dne, da jo zateró.

Napočil je slavni dan 3. maja 1791. l. Množica ljudi se je valila proti gradu. Vsedli so se senatorji in poslanci, prečitati

konstitucijo, podali kralju evangelij, na kateri je prisegel, da hoče varovati novo ustavo in jo braniti do poslednje kaplje kervi; potem so šli v farno cerkev, kjer je vsak prisegel.

Nova ta ustava je povsodi po deželi bila sprejeta z veliko radostjo, dajale so se zabave in mesta so bila razsvetljena. Mnogo omikanih in mislečih veljakov, hotevšii pokazati plemičem, da se ne sramujejo meščanstva, vpisovalo se je med meščane, kakor postavim: Malahovski, knez Jablanovski in drugi, in na takov način se je dolgo zametano meščanstvo pobratilo z narodom, ali za bedne seljake je bilo še malo storjeno, pa je bilo upati, da sčasom tudi njim napači zora krasnejše bodočnosti.

Kedar se je to zgodilo, tedaj so Angleži in Prusi, obljubivši Poljakom pomoči proti Moskvi, hitro sopen zavili svoje zastave in pustili Poljake, da je delala carica Katarina s Poljsko, kar se jej je ljubilo. A ker ni imela prilike vtakniti se v zadeve poljske, poprijela se je zvijače. Med veljaki poljskimi namreč je bilo nekaj takih, ki niso bili prijazni ustavi od 3. maja; glavni ti nasprotniki so bili ti-le: Scensny Potocki, Severen Revuski, čegar oča je bil na Sibirskem, pa Hlaver Branicki, ti tedaj so hoteli k carici Katarini in začeli praviti jej, kakovo nesrečo prinese ustava, kako da utegne nevarna postati Moskvi, na to so pokleknili pred njo ter prosili, naj jim pošlje pomoči, da vvedejo nov red. Carica je mahoma obljubila vojsko na pomoč. In možje, češ, da se poganjajo za svobodo plemiško, osnujejo konfederacijo targoviško 1792. l., in carica nabere na brambo tej konfederaciji 100.000 mož, ki se poloté Ukrajne pa Litve.

In kaj je delal kralj? Najpreje je pisal kralju pruskemu naj mu pošlje obljubljeno pomoč, ali ta mu odpiše, da mu ne more dati nikakoršne pomoči. Treba je tedaj bilo se zanesti na vlastno moč. Ali vojska poljska ni imela še 50.000 mož ne, in je vendar se morala meriti z nasprotnikom. Kralj je za načelnika vojski imenoval kneza Jožefa Ponjatovskega, svojega sinovca. Tudi je sam hotel iti v tabor, da koliko toliko pomore s svojo nazočnostjo. Ali komaj je stopil v Prago, predmestje Varšavsko, pa so ga obsule gospé in začele prositi, naj bi se vrnil, ker mu utegne kaj škodovati, in kralj je raje poslušal svét babji nego glas celega naroda; kralj je imel zajéje srce, le na videz se je delal, da gré proti Moskalom, v srcu pa je bil ves za Moskale.

Ker se vojska poljska ni mogla upreti ogromnej sili moskovske, pomikala se je na ukaz kraljev z Ukrajne in Volinje k Bogu. Ondi je mesto Dubenka, kjer je general Kosciusko, z ameriškega bojišča se povrnivši, uprl se Moskalom in jih dobro namabal. Ali ta zmaga vendar ni mogla zadržati napredujočega neprijatelja.

Konfederati targoviški so pod varstvom ruskih bajonetov morali plemiče, da so se vpisovali v sramotilno zvezo, a one, ki niso hoteli, pošiljali so na Sibir.

Sam kralj, obupovajoč nad vsem, je napisal vrlo ponižen list carici, na kar mu je ona odpisala, da, dokler ga ona za kralja ne

prizná, se še ne meni ne ž njim, in to do tedaj ne, da se spoji s konfederacijo targoviško, to je dokler ne prestopi na stran izdajalic lastnega naroda. Kralj prebravši pismo skliče veljavne Poljake na posvet ter jim pove, da on se spoji s Targoviškimi. Ti gospodje, odlični Poljaki, so klečé prosili kralja, naj ne zapušča naroda, ali njemu je več bila carica nego domovina, ostal je pri svojem sklepu, prestopil k izdajalcem in ukazal vojski, naj se nehá biti z Moskali. In sedaj so začeli Targovičani še bolj triumfovati, pošteni Poljaki pak so z obupnim srcem zapuščali domovino in šli čez mejo na tuje, da bi mogli vsemu svetu po-  
tožiti svojo nesrečo.

Ta čas so se godile na Francozkem velike premembe, porodila, se je revolucija. Meščanje in seljaki so bili tam že davnaj zatirani od gospode in kralja samodržeca. A kedar je bila mera prepolna, ustal je stiskani narod proti plemstvu in kralju, in kaznoval s smertjo kralja in kraljico. Kedar so na Poljskem, kjer so vpeljali konstitucijo, čuli, kaj se godí na Francozkem, tedaj so nasprotniki ustave kričali, da tudi pri njih na Poljskem pride do revolucije, kakor na Francoskem.

S to krinko tedaj, da ne bi se porodila nejevolja na Poljskem, dojde kralj pruski v Velikopoljsko in se polasti Gdanska, Moskva pa, češ, da kaznuje Poljake, ker so se bili pokonstitucili, zajme polovico Malepoljske, del Volinje in Podolja. To je bilo drugo razdeljenje Poljske.

Napovedani zbor se snide v Grodnem, na kateri je došlo mnogo podkupljenih poslancev, pa tudi mnogo odličnih rodoljubov, ki so morani od Moskalov, naj podpišejo drugo razdeljenje, odgovorili, da raje idejo na Sibir, nego podpišejo ponižanje svojega naroda. Naposled se je tudi kralj vmešal vmes, ter prosil poslance, naj se nikari ne upirajo carici moskalskeje, vse bo izšlo dobro. To je bil drugi grob Poljske.

Po drugej razdelitvi poljske kraljevine je narod začel se obupno ozirati, od kodi bi dobil pomoči, da se osvobodí. A kje bi jo dobil? Morebiti pri kralji? Gotovo ne! Kralj je gledal samo na to, da si zagotovi milost caričino, da se zabava s krasnimi gospemi, da hodi na zabave; njega nič ni pekla sramota in krivica, ki se je godila narodu. Poljaki tedaj niso vedeli nikamor, samo k Bogu so se zatekali v svojej težavi. Začeli so se skrivaj dogovarjati, moči nabirati in duha vnemati. Tisti čas je veleval v Varšavi Igelstrom, general moskalski, — pravi paša.

Pri vsakej ustaji gleda narod, da imá načelnika. Tudi sedaj začnó ugibati, kdo bode načelnik, in vsi se zedinijo za Tadeja Kosciuska, ki je bil že pred dvema letoma potolkel Moskale. Tedaj ga ni bilo doma, toraj so nemudoma poslali po-nj in prosili, naj dojde in prevzame načelništvo ustaji.

Kedar je že vse vrelo, tedaj je Madalinski, ki je veleval dvema polkoma poljskih ulanov in stal pri Ostrolenki, prvi dal geslo na ustajo navalivši na husarje pruske. In šel je dalje in

napadal povsodi, in kar ni pobil, ono je zajel. Prišel je do Krakovskega. Ta čas pa ustane v Krakovu Tadej Kosciusko, vse ga pozdravlja kot svojega rešitelja; ljudstvo ga nosi na rokah, a on v halini z rdečo čapko na glavi zavsede konja in maha s palašem kričeč: „Hej za meno, Krakovci! Za meno s kosami in pikami, pojmo, da prelijemo poslednjo kapljo krvi za mater Poljsko.“

Kedar vidijo seljaki, da takov gospod, slaven general govori njim po bratovsko, ter da mu resnica seva iz oči, — tedaj drug pred drugim popadejo kose, sekire, konje in spojivši se z vrstovno vojsko poljsko veselo prepevaje deró proti Moskalom tje pod Raclavice.

Moskali trebijo s kartečami trope seljaške, ali Kosciusko jim je klical: „Ne udajte se junaki, pokažite, kaj znate!“ in ustajniki so z novo srčnostjo udarjali na Moskale, ter jih premogli. Po tej bitvi so se ustajniki pomaknili proti Varšavi, kjer je bilo vse na nogah proti Moskalom; tu je stalo 8000 Moskalov pod poveljstvom Igelstroma. General je razvidel, kaj namerja Varšava, toraj je hotel prehiteti napad. Porožil je tedaj, naj se obhaja vskrš ob osmih zvečer, da bi tem pctom mogel po cerkvah zbrano ljudstvo pokončati. Ali Poljaki niso šli na led generalu, tudi niso čakali sobote, nego že na véliki četrtek napali nasprotnika. Najhuje je delal črevljar Janez Kilinski, ki je bil jako priljubljen pri rokodelcih Varšavskih, in res, koj ko je počel klicati na orožje, koj so prihiteli vsi cehovi.

Redovna vojska poljska stoječa v Varšavi, se je spojila z ljudstvom, ki je drlo v arsenale po orožje. In začeli so stekleno klati neprijatelje, kajti z ljudstvom se ni norčevati. Polivalo je Moskale raz strehe, skozi okna, raz obzidja: videti je bilo, kakor da gré ognjen in kamenen dež; povsodi so ležala mrtva trupla Moskalov. Igelstrom se je nekako utaboril v svojej palači in jo obstavil s topovi, pa si vendar ni mogel kaj, tako da je obupal, da zmore, toraj je skrivaj pobegnil s pešico ljudi v tabor ohucki.

Poljaki so zajeli mnogo Moskalov, ostali pa so razbegnili, kamor je kdo mogel.

Palo je dva tisoč neprijateljev, dva pa so jih gotovo vjeli.

Kralj gledaje skozi okno, kaj se godí, tresel se je kot šiba na vodi ter začel klicati; „Deca, tudi jaz sem z vami, bijte in pobijte svoje neprijatelje!“ In poslal je vse svoje ljudi, da bi pomagali.

Ali nihče se ni zmenil za kralja.

Pa tudi pod Škekočinami je prišlo do bitve; palo je mnogo Poljakov, pa tudi Moskalov.

Ravno ta čas je ustala Litva. Najprvo je na Žmudi stoječa vojska poljska se vrgla na Moskale, potem je polkovnik Jasinski v Vilni skrivaj napravil ustajo, in če tudi ni imel več nego 300 vojakov na pomoč, vendar je vjel generala moskalskega in 2500 Moskalov.

Nakrat se je ustaja razlila po vsem kraju. Pograbili so izdajice domovine in tirali pred sodbo, med njimi tudi Kosakovskega Targovičana, načelnika, kterega so obvesili. Jasinski se je ruval z Moskali še mnogo potov.

Povsodi je bruhal na dan plamen ustaje, ali ni se mogel zjediniti v eno edino celoto. Nekteri Poljaki, odlični rodoljubi, so darovali vse, nekteri pa so bili takovi, da niti trohice niso hoteli žrtvovati, vrhu tega se je vgnjezdila še pogubna zavidnost med generale. Ljudstvo ne vedé, kako bi odstranilo veljake, da ne bi izdali Poljske, zahtevalo je v Varšavi, da se resno postopa z onimi, ki so se dali podkupiti.

In res se je sešla sodnija, da sodi izdajalce. Biškup Kosakovski, načelnik Ožarovski, Ankviča in drugi izdajalci, Potocki, Branički in Revuski so bili obvešeni „in effigie“.

Toda kakor hitro je bil punt se vnel, tako hitro je začel ugašati. Prigodilo se je, da so Moskali več potov pognali Poljake. Prišli so tudi Prusi s 50.000, spojili se z 10.000 Moskali in oblegli Varšavo. Vilna se je branila, kakor je mogla, pa se ni ubranila. In tako je jela nesreča od vseh strani se valiti na Poljake. Moskali izvolijo za generala bojevitnega a nečloveškega Suvarova, ki se je zagrozil, da potrebi vse Poljake. Kosciusko se je sprijel z njim pod Mašejevicami nad Vislo. Poljaki so se obupno bili, poginil je ves polk Džalinskih prav na mestu, kjer je stal. Kosciusko osrčuje tu in tam, nemirno zrè v daljavo, ali dohaja pomoč.

Ni je zazrl. Poninski je imel priti, pa ni prišel. Kosciusko je zajet od Kozakov, konj pade pod njim, on se hoče rešiti, dobi rano, na glavo, in Kozaki ga pograbijo. Vojska brezi načelnika se začne umikati, Poljakov je palo 8000 mož, Moskalov gotovo dvakrat toliko. Kedar ljudstvo v Varšavi izvé, da je vjet ljubljani vodja, edina nada domovine, zbere se do 20.000 glav, da pojde in ga reši. — Pa se je spremislilo.

Po nesrečnej bitvi mačejeviskej, kjer je bil Kosciusko vjet in z mnogimi drugimi Poljaki odpeljan v Petrovgrad, začeli so vsi od kraja pešati na duhu. Vojska, če tudi je je bilo še 30.000, prišla je ob ves pogum, odkar je bila izgubila svojega načelnika, vsak je zdaj mislil le to, kako bi prišel čez mejo. Na Varšavo je pala sedaj vsa okrutnost, kajti že se je bil približal divji Suvarov s 50.000 možmi pod Prago, predmestje, ki ga je delila Visla od Varšave. Predmestje je bilo dobro utrjeno, pa kaj, ker je pošel pogum vsem.

General poljski je bil naredil napek, kar je dal Moskalom priti blizu obkopov, ker so vsled tega lahko naskakovali obzidje, in več ni bilo mogoče streljati ná-nje s topovi. Videvši tako izdajo ali nepaznost generalovo, šli so Jasinski, Graborski in Kosak ter obupno branili pristop Moskalom; junaki so pali na obkopih. Tudi židovje so se možato bili tisti dan. Ali vse to ni izdalo čisto nič, kajti nadsila moskalska se je kar vsipala v mesto, palila, in pobijala vojake, ženske, starce in deco, delala je, kar

jej je ukazal Suvarov, brodira je po poljskej krvi, ki se je cedila v Vislo. V tej strašnej seči je palo 21.000 ljudi. Gospodje v Varšavi, kateri so vladali, niso vedeli drugega, nego se podati Suvarovu. — In sedaj je nastopilo grozovito preganjanje onih, ki so prvi bili prijeli za orožje, vse so pobrali in odpeljali na Sibir. In zakaj? Zato ker so hoteli, da bi Poljska bila svobodna in srečna.

Trije sosedge so se zopet delili z ostanki Poljske. Rusija je vzela Litvo, Avstrija Krakovo in Lubelsko, Prusija pa Varšavo. Tako žalostno je propala slavna in razsežna država Poljska, ni jej ostalo več niti kosa zemlje, ki bi se mogel imenovati poljska lastina.

Sedaj še le je spoznal kralj Stanislav, kako nerazumno je ravnal, ker je bil izdal svoj narod in se zanašal na milost neprijateljevo. Dobil je ukaz, da ima nemudoma iti iz Varšave v Petrovgrad, kjer so mu dali palačo za stanovanje, jesti in piti, in tudi se je še smel imenovati kralj, — a bil je kralj brez kraljestva. In trpel je sramoto in ponižanje, kakor narod njegov; grizel se je v duši zbog svojih napak, in čez tri leta 1798. l. je umrl ubožec od tuge.

Vrnimo se v tisti čas, kedar je vojska odložila orožje. Takrat je mnogo plemičev, vojakov in drugih ljudi, boječih se preganjanja in ječe, pobegnilo na Francozko, Italijansko in druge kraje.

General Dombrovski, sloveč bojevalec za časa ustaje Kosciuskove, šel je najprvo v Pariz in tam se začel dogovarjati z vlado francosko, da bi se potegnila za pravico Poljakov, in iz ubežnikov vstrojila vojsko, ki bi se imenovala legija.

Ker so Francozi potrebovali vojske zá-se, poslali so Dombrovskega na Italijansko, naj tudi ondi vstroji takih legij. — Marsikak Poljak je utekel iz domovine, z nevarnostjo preskočil mejo za mejo, pridružil se legijam nadejaje se, da pri ugodnej priliki se zmagoslavno vrne v svojo domovino. Takove legije so se hitro vstrojale in kmalu je štela vsaka nekaj tisoč mož, in bilo je upati, da se gotovo vrnejo domú. Dombrovski je delal načrte, kako se bode vračal na Poljsko, vojaki pa so radostni prepevali mazurko:

„Marš, marš Dombrovski“ i. t. d.

Ali Poljaki so obračali, Francozi pa obrnili, kajti naredivši mir z Avstrijo se še spomnili niso Poljakov.

Ta mir pa ni obstal, z nova so Francozi prijeli za orožje proti Moskalom, ki so sosedom prišli na pomoč pod znanim Suvarom. Poljakom se je godilo zeló slabo, skoraj so obupali, da si še kedaj opomorejo.

Francija je bila potolčena na Italijanskem zato, ker ni imela dobrih vodjev, in še le, kedar se je vrnil Napoleon Bonaparte iz Egipta, se je obrnilo. Legije so zaupale vá-nj, na novo se zbrale, in zopet sta upala Dombrovski pa Knezevič, da z zmagoslavnim orlom francozkim poleti tudi beli orel poljski domu v svoje gnjezdo, in vojaki so zopet radostno prepevali:



„Marš marš Dombrovski“ i. t. d.

Ali zopet je nastopilo premirje, in Poljakom se nobeden še zahvalil ni za vse ono, kar so bili žrtvovali. A to še ni bilo vse. Francozi niso radi videli, da morajo oblačiti in hraniti poljske legije, in kaj naredé?

Pošljejo meni nič tebi nič 5000 Poljakov na ostrov St. Domingo, kjer so bili ustali Mourenini. Kako je pokalo srcé nesrečnim Poljakom, kedar so pomislili, da brž ko ne več ne vidijo svojih ljudi, niti da jih še kedaj opihljá mila sapica poljskih pokrajin.

Vsem se je dozdevalo, da vsi poginejo na ostrovu, da jih silijo v očitvidno pogubo, ali Francija je nabila topove, in ubogi Poljaki so morali radi ali neradi sestti na ladije in odpluti proti Ameriki. Izpolnilo se je njihovo dozdevanje, kajti kogar niso dosegli divji črnici, pogubila ga je rumena mrzlica, tako da je komaj deseti del se vrnil v Evropo.

Kedar je vsa nada odšla z legijami, počeli so vladati v raztrganej kraljevini novi vladarji. Jezik poljski se je umeknil, mesto po poljski se je učilo po nemški ali po ruski. Ljudstvo so siloma vtikali med vojake, ki so se morali biti in umirati za tujo korist. V provincijah od Moskalov pograbljenih je bilo zeló slabo, dokler je živela carica Katarina, ki je odjemala imetja, ljudi pošiljala na Sibir in silila k razkolništvu. Še le kedar je nastopil Pavel, njen sin, obrnilo se je na bolje. Pavel je čutil, da se godi krivica narodu poljskemu, in je koj izpustil Kosciuska in Rilinskega, pa še druge vjete Poljake. Piše se, da je nakanjal Poljsko ponoviti, pa je umrl nanagloma.

Za njim je nastopil Aleksander 1802 l., ki je bil milostiv, in je hotel si nakloniti Poljake. Zaukazal je, da se ima mladež po poljski učiti. A vendar je žuleče robstvo trlo ljudi, kajti pravo moskalsko je dovoljevalo, da gospod sme delati s seljakom, kar se mu ljubi.

Ta čas je slul Napoleon, vse se je treslo pred njim. Nadepolni Poljaki so se ozirali na-nj, češ, da jim poplača žrtve, ktere so bile žrtvovale legije Francii, upali so, da jim osvobodi Poljsko. Cesar Napoleon je napovedal vojno vsem vladarjem, pobil jih pod Jenó, in se pomikal proti zemlji poljskej. Dombrovski je stopal koj za njim proti Vélíkopolskej. O kolika radost je bila v Poznánji in v Varšavi 1807. l., kedar so se povrnili Poljaki. Ljudstvo je poklekovalo in poljubovalo roke svojim rešiteljem, in vsak, kdor je čutil moč v sebi, prijel je za orožje, vvrstil se vojski nadejaje se, da je udarila ura osvobojenja domovine Poljske. Neprijatelj je bil potolčen pod Pultuskom, pod Fridlandom, pod Ejlavo. Ali potem se je sešel Napoleon s carom Aleksandrom, in vse se je končalo tako, da so odvzeli Prusom Vélíkopoljsko, in del Prusije, ktero zemljo so krstili z imenom kneževstvo Varšavsko. V tem novem kneževstvu se je delalo vse po francoskem stroji, kakor da je od Francozov pridobljena dežela. Vojska,

ktere je bilo blizu 90.000 mož, morala je služiti Napoleonu, iti na Špansko in bojevati z njimi, ki niso bili nič žalega učinili Poljskej. Za kneza temu kneževstvu je bil izvoljen kralj saski, ki je prejemal ukaze od Napoleona. Malo je bilo to, a Poljaki so se vendar nadejali, da sčasoma posije solnce svobode, da se Poljska sopeset dvigne iz groba.

Po tej vojni je pričel Napoleon sopeset vojno z Avstrijo 1809 l. Poljske vojske je malo bilo doma, potikala se je po tujih krajih, prelivala kri za tujo korist. Koj ko se je unela vojna, mahnil je nadvojvod Ferdinand s 40.000 možmi proti Varšavi. Peščica — 8000 Poljakov, — se vstopi nasproti štirikrat močnejemu neprijatelju pod Rašinom; možato se je bila, ali pobiti ni mogla nadvojvodo, toraj je naredila mir in spustila Avstrijca v mesto. Načelni vodja tisti čas je bil Jožef Ponjatovski, sinovec kralja Stanislava. Dombrovski, sicer spretnejši vojak, služil je pod njim. Knez Jožef, ljubljien od vojakov zaradi bojevitosti in dobrote, nabral je ljudi, kar je največ mogel, potolkel Avstrijce tu pa tam, odvzel jim Lublin, Zamošč in Sandomir. Kedar je začelo iti po sreči Poljakom, stopilo je nekaj tisoč mož v Halič, kateri kraj je bil v rokah avstrijskih. Čudovite reči so se godile tedaj. Nekaj Poljakov je palo v Lvov, in neprijatelj je pobegnil tisti hip. Če so le ugledali ulanca z zastavo rdeče-belo, pa jih je že obhajala groza. Narod pa je poklekoval pred-nje, cvetje sipal todi, koder so jahali, vse se je veselilo in klicalo: „Živeli ulanci!“ Kamor so došli, padali so tuji orli, in mesto njih so se zasvetili beli orli poljski. Marsikter Poljak je opasal sabljo, zavsedel konja in dirjal nad neprijatelja. Tudi premožni gospodje so začeli obilo darovati, ter so ustanavljali nove polke ulanske. V nekoliko tednih je stalo nekaj tisoč junakov, ki so bili gotovi, da se bijejo s tlačitelji domovine. Čudovita junaštva so kazali strmečemu svetu; Jaščold, podoficir poljski, je nek pot prosil svojega kapitana, da bi mu dovolil dva moža, da ide na plemenit lov. Kapitan dovoli, Jaščold gre po noči tihotapski v tabor neprijateljev, splazi se v stan generalov, popade ga za rob in odpelje. Takih predrznežev je bilo mnogo. Nek pot je en sam ulanec podil tropo pešcev, in časih je peščica junakov dobila kakovo mesto. Ali Napoleon je vpotrebljeval Poljake za sebične namene, in tudi ta pot, sklenivši mir z Avstrijo, oddelil je Lubelsko, Moskalom pa odrgal del Podolja hališkega.

Nesrečno kneževstvo Varšavsko si je tedaj pomagalo kakor je moglo, ali trda je bila za ljudi, ki so morali vzdrževati mnogo vojakov, pa so se vendar silili nadejaje se, da vzdigne Napoleon vso Poljsko iz groba. Tudi ruski Poljaki so začeli se meniti, kako bi se približali svojim, in so se zanašali, da prijaznost med Napoleonom in carom gotovo ne bo dolgo trajala.

In res se je porodila misel v glavi Napoleonovej, da mora tudi Moskovsko premoči. Vojska poljska, ktera se je nekaj let bila na Španskem, vrnila se je v kneževstvo Varšavsko, koj za-njo

je pritisnila armada francozka, ki se je skozi Nemško in Prusko valila proti Nemnu. Bilo je je pol milijona, pa ne samih Francozov, nego tudi Italijanov, Portugalov, Nemcev in različnih betev Slovanov. Imeli so sebó brez števila topov, krogel, smodnika, voz, kovačnic, železnih mostov, valili so se po različnih potih proti Ruskej. Poljaki in Litevci verovaje kakor na Boga, da kedar Napoleon zmore Moskvo, Poljska gotovo vstane iz groba, orožili so se in vvrstili vojski. Napoleon je prestopil Nemen, sukal se sem ter tam po Litevskem, in povsodi zapodil Moskale. Poljaki so se povsodi odlikovali.

Naposled je Napoleon dospel v Moskvo, drugo stolico carstva ruskega. Že je menil iti v Petrovgrad, da prisili Moskale, da prosijo mirú, ali Rusi zapalijo Moskvo, in s tem odženo Francoza. Kedar je Napoleon se vračal, pritiskal je čedalje huji mraz, nastal je glad, in ona ogromna armada brez hrane in gorkote je propala vsa. En sam kozak je časih podil četo granatnikov francoskih, ki so se tresli od mraza. Vse vprek so bežali na Litevsko in Poljsko, in kot muhe so cepali po potu. Pri Poljakih niso našli takove pomoči, kakoršne so se nadejali. Da je Napoleon oglasil Poljsko kot samostalno državo, česar so želeli Poljaki, tedaj bi bilo vse od kraja prijelo za orožje in branilo ga, a Napoleon ni učinil tega, česar se je zelo kesal sedaj. Napoleon videvši, da je izgubljeno vse, hitel je v Pariz, vojska njegova pa je ginila od dné do dné. Moskali so sopet došli v Litvo in kneževstvo Varšavsko. Nekaj vojske poljske je šlo s Francozi, nekaj je bilo razpostavljene po trdnjavah, ostalo je tedaj le nekaj tisočin, da se postavijo nasproti Rusom.

Naposled je tudi ostanek odšel s knezom Ponjatovskim na Nemško, kjer je zbiral Napoleon svoje razkropljene čete. Pod Lipsko so se spojili z novo armado, kjer je bila silna bitev 1813 l. Proti Francozom in Poljakom je režalo par tisoč topov in stalo 400.000 mož zedinjencev. Tri dni je trajal krvavi boj; in ker ni bilo pomoči od nikoder, moral je Napoleon se umekniti; kedar se je pripravljaj, da ide preko Elstre reke, tedaj je knez Ponjatovski se zaprašil s konjem va-njo, da preplava na uno stran; ali zadela ga je krogla, in voda ga je požrla. Ostanek vojske poljske je šel z Napoleonom na Francosko, pa tudi ondi mu ni šlo po sreči, toraj je na vse zadnje odložil krono cesarsko, in šel iz dežele. A kmalu je sopet došel na Francosko, in izgnal Bourbona Ludovika XVIII., pa ne za dolgo; kajti pritisnili so Angleži, ki so Napoleona prijeli in odpeljali na skaloviti otok šent Helena, kjer so ga varovali toliko časa, da je umrl.

In ko je bil Napoleon umrl, vrnila se je vojska poljska v kneževstvo Varšavsko, in tû ostala pod vladò kneza Konštatina, carovega brata Aleksandra, kajti kneževstvo je pripalo Moskalom.

In vladarji, ki so ponižali Napoleona, sešli so se v Beču na kongres 1816. l., da vpeljejo stari red, ki ga je bil Napoleon razdril. Tam so ustanovili, da se sopet ponovi kraljestvo poljsko,

pa ne tolikošno, kolikoršno je bilo preje, nego manje, komaj peti del nekdanje velikosti, imelo je obsegati 8 vojvodin, in pripasti Ruskej. — Car Aleksander je bil kronan za kralja poljskega, a brat njegov Konstantin je veval vojski in vladal zemljo.

Car Aleksander je vladal deset let. Za časa njegove vlade je umrl Tadej Kosciusko, ki je od tedaj, od kedar je bil izpuščen iz vjetništva, prebival na Švicarskem, in če tudi je hotel Napoleon imeti ga za vodjo, vendar ni sprejel ponudbe, nego je odgovoril in poročil mu: „Ti si despota, a jez hočem služiti svobodnej domovini.“ Kedar je umrl ta vzorni mož, pripeljali so truplo njegovo na Poljsko, in narod mu je z rokami nasul gomilo pod Krakovom na večni spomin.

Po Aleksandru je nastopil brat njegov Nikolaj, ki je imel vojsko s Turki 1828. l. Poljakom se je godilo zelo slabo, toraj je nastal upor v Varšavi 1830. l., in iz upora se porodila vojska z Rusi, ki je trajala preko devet mesecev. Naposled se je Varšava udala, in vojska poljska se je razšla na vse štiri vetrove. In sedaj menda ni kota na zemlji, kjer ne bi našel kakega Poljaka, dobé se na Francoskem, Angleškem, Španskem, Italijanskem, v Švici, Afriki, Ameriki, in povsodi milo vzdihajo ter plakajo po nesrečnej domovini, in če le blisne kakova goljufiva zvezda upanja in rešitve, koj ti navdušeno zapojó mazurko Dombrovskega.

Bog daj, da po tolikih krvavih skušnjah vendar spoznajo, da vsa njihova prihodnja moč in slava se shranuje v federalizmu z vsem ogromnim Slovanstvom.

## Pregled kronologični.

### *Kralji iz volitve:*

Začel vladati:	Vladal let:
1574. Henrik de Valois, kraljevič francozki, vladal pet mesecev. Po smrti svojega brata Karola IX. je skrivaj se vrnil na Francozko.	
1575. Štefan Batori, vojvoda Sedmograški, . . . . . 11 umrl 1586. l.; živel je 54 let. Žena: Ana Jagelonova, brez dece. Znamenite dogodbe: pridobitev Polocka in velikih Luk 1581. l., sodba zborova o Zborovskih 1585. l. Znameniti ljudje: Janez Zamojski, kancelar in vojskovodja, ki je imel za ženo Grizeldo Batorijevo.	
1586. Zigmunt III. . . . . 25 Ženi: Ana avstrijska, iz nje je bil sin Vladislav, rojen 1595. l. — Konštancija, sestra poprejše, iz nje so bili: Kazimir, r. 1609. l., Janez Albert, škup Krakovski, Karol Ferdinand, škup Vratislavski, pa hči Katarina.	

- Začel vladati: Vladal let:
- Znamenite dogodbe: Janez Zamojski vjeme pod Bičinom Maksimilijana, nadvojvodo avstrijskega 1588. l.; Karol Hodkievič zmora Karola Sudermanskega pod Kirchholmom 1605. l.; Žolkievski premore pod Klušinom 1610 l.; pobitje pod Cecorovom, kjer je podlegel Stanislav Žolkievski 1620. l.; Karol Hodkievič pobije Turke, in umrje v taboru 1621. l.
- Znameniti ljudje: Primas Stanislav Karukovski, Albreht Radzivil; vodje: Stanislav Žolkievski, Karol Hodkievič, Stanislav Koniecpoljski.
1632. Vladislav IV., sin Žigmuntov . . . . . 16  
 Ženi: Cecilija, hči cesarja Ferdinanda II., iz ktere sta bila dva sina, ki pa sta koj umrla; Ludovika Marija, kneginja Mantuanska, brezi dece.
1648. Janez Kazimir, brat Vladislavov . . . . . 20  
 Znamenite dogodbe: pobitje pod „žlutimi vodami“ 1648. l.; Janez Kazimir pobije Bogdana Hmelnickega pod Berestečkom 1651. l.; Černecki zmaga Švede 1656. l.; mir olivaški s Švedi 1660 l.
1660. Mihael Višnovecki . . . . . 5  
 Umril je 1673. l., star 35 let.  
 Žena: Eleonora, hči Ferdinanda cesarja; po smrti moževej se je udala Karolu V., knezu Lotrinškemu.  
 Znamenita dogodba: Turki vzemó Kamenec Podoljski 1672. l.
1673. Janez II. Sobleski . . . . . 23  
 Narodil se je 1624. l., umrl pa 1696. l.  
 Žena: Maria Kazimira, Markizanka d' Asquien de Bethone, vdova po Zamojskem; sinovi: Jakob, Aleksander in Konstantin, pa hči Terezija, udana voljencu Bavarskemu.  
 Znamenita dogodba: Slavna zmaga pod Bečem 1683. l.  
 Znameniti ljudje: Jablonski pa Kucki.
1696. Avgust II., voljenec Saski . . . . . 36  
 Nar. 1671. l., umrl 1733. l.  
 Žena: Kristina Eberhard, kneginja Bajrajtska, iz nje je bil sin Avgust III, nar. 1696. l.  
 Znamenite dogodbe: Vsled mirú Karlovškega pripade Poljakom Kamenec 1699. l.; bitva pod Kličevom proti Švedom 1702. l.; Karol XII., kralj švedski, imenuje Stanislava Leščinskega, vojvodo Poznanskega, za kralja Poljakom 1705. l., čegar žena je bila Opalinska, in hči njegova Marija udana Ludoviku XV., kralju francoskemu.  
 Avgust se vrne na Poljsko in zmaga Švede pod Pultavo 1709. l.
1733. Avgust III., sin poprejšnjega . . . . . 30  
 Žena: Marija Jožefa, hči cesarja Jožefa, iz nje je bil Karol in nekaj druge dece.

1764. Stanislav Avgust Ponjatoski . . . . . 32  
 Bil je sin kastelana Krakovskega in kneginje Čartoriške, nar. 1732. l., odložil je krono v Grodnem po razdeljenji Poljske, in umrl 1798. l.  
 Znamenite dogodbe: Konfederacija Barska in odpeljanje kralja iz Varšave 1768. l.; prva delitev Poljske 1793. l.; zbor četrtoletni, na katerem so vstrojili ustajo 3. maja 1791. l.; ustaja Kociuskova 1794. l.; poslednja delitev Poljske 1795. l.; po bitvi pod Jenom in Auerstadtom dojde Napoleon v Poznanj, in ustroji kneževstvo Varšavsko; pobitje Napoleona na Ruskem 1812. l.; bitev pod Lipsko 1814. l., kjer je poginil Jožef Ponjatoski v reki Elster; kongres bečki 1815. l., kjer ustrojé iz kneževstva Varšavskega nekovo kraljestvo poljsko, pa véliko knežtvo poznansko in svobodno republiko krakovsko.

## Letopis mesta Kranjskega (788—1870. l.).

Sestavil Janez Parapat.

### Vvod.

**S**tarodavni rimski Santicum, sedež mejnih grofov kranjskih, sedanji zarad kupčije in obrtnije cveteči Kranj tam, kjer se Kokra razliva v mater Savo, pač je vreden svojega zgodopisca, da mu sestavi zgodovino znamenite preteklosti njegove. A to je hitreje in lože izrečeno, kakor storjeno: pogrešamo namreč zeló zeló domačih virov in pisem in kar jih je še morebiti, raztreseni so Bog vé po katerih krajih in kotih, kjer se jih nihče ne usmili kakor plesnoba. Mnogo Save bode toraj še poteklo, preden bode imelo Kranjsko mesto dogodbe svoje spisane v posebni knjigi. Da se bode to kedaj moglo zgoditi, ponujam prihodnjemu zgodopiscu mesta Kranjskega in sploh vsem prijatom naše zgodovine sledeče zgodovinske drobtinice, ki sem jih ne z majhenim trudom nabral. Skoda, ko bi se pogubile!

Morebiti, bode kdo ugovarjal, češ, da so le suhoparne malenkosti. — Res da so malenkosti, na sebi malo važne, toda v vrsti in zvezi med seboj in z drugimi dogodbami pojasnujejo marsiktero stvar, ki bi ostala brez njih temna in nejasna. Rad pritegnem, da je pusto, da je težavno kamen lomiti, apno gasiti, smreke, hraste sekati, pesek kopati itd.: vendar morajo biti vse te reči že pripravljene, ako hočeš, da ti zidarski mojster postavi pravilno in mogočno poslopje. Monografij posamesnih mest, trgov, samostanov, razprav o posamesnih važnejših zgodbah, raznih dôbah

moramo imeti, da pride potem mož in na tej podlagi sezida poslopje zgodovine slovenskega naroda. Pa slovenski pišimo slovensko zgodovino, saj je treba, da sami sebe poprej poznavamo, potem še le da se prikažemo inostrancem. To naj bi pomislili oni slovenski rodoljubi, ki nemški zgodovinarijo.

Kar zadeva vire, iz katerih sem zajemal doneske za letopis Kranjskega mesta, opominjam, da so deloma že tiskani, deloma pa še ne ali vsaj tako natanko ne natisnjeni kakor tukaj, zanesljivi so vsi. Kjer sem našel kak pomislek, nisem ga zamolčal. Pisaje o Kranji omenja vrli Valvazor, da mu niso hoteli pokazati Kranjskih arhivov. To velja sedaj le deloma, ker slavno županijstvo mi je prijazno izročilo vse, kar se nahaja v mestnem arhivu. Te listine na koži pisane toraj obširniše opisujem, ker utegnejo zavoljo lastnih imen družin, krajev itd., ki jih hranijo, tudi drugim vstreči. Gledé na nek drugi arhiv v Kranji, ima pa blagi Valvazor še danes — prav.

V Podbrezji nad Kranjem dne 20. aprila 1870.



788. — Karol Véliki dobí Kranjsko deželo, in razdeli jo v marke. Ena je Kranjska marka. Tu je bilo glavno mesto — Kranj. — Dr. Klun: Arch. I. str. 1.

854. — Nemški kralj Ludovik izroči sinu svojemu Karlmanu vlado Koroško in Kranjsko. Po smrti očetovi je Karlman dalje časa vladaril v Kranji — in Cragno, — vendar je ta še pred smrtjo prepustil vladarstvo svojemu sinu Arnolfu. — Dom. della Bona: Strena Cronologica del Friuli e di Gorizia str. 31.

972. — Cesar Oton I. izroči Kunonu kranjsko marko. Kunon je bival v Goričanih (?) in imenoval se mejnega grofa Kranjskega. — Klun: Arch. I. str. 2.

974. — Popon — mejni grof kranjski, ker v darilnem pismu kralja Otona II. frižinskemu škofu beremo: „in regione vulgari vocabulo Chreine, in Marchia et Comitatu Poponis in Ducatu Henrici ducis (Carentanorum) — quosdam proprietates in Ducatu Henrici ducis et in Comitatu Poponis, quod Carniola vocatur et vulgo Chrainmarcha“. — Sploh nahajamo v tem času imena: Chraina, Marchia, Chrainmarcha za našo sedanjo gorensko stran. Hormayr's Arch. 1812 str. 176—177.

989. — 1. okt. v Frankobrodu. — Cesar Oton III. pomnoži darove frižinskemu škofu „in comitatu Waltilonis Comititis“. Ta Waltilon je bil mejni grof leta 989, najdemo ga še l. 1004, ko je cesar Henrik 10. aprila iz Tridentna škofu Albuinu prepustil „praedium, quod dicitur Veldes, situm in pago Creina nominato in Comitatu Waltilonis“. — Mitth. des hist. Ver. für Krain. 1847. str. 22—23.

1011. — Udalrik I. mejni grof kranjski. — Cesar Henrik II. podeli 22. maj. 1011 v Ratisboni frižinskemu škofu Vojtehu zem-

ljišče na Sori „in comitatu Oudalrici“. — Mitth. d. h. V. f. Krain. 1847. str. 26.

1040. — Eberhard, mejni grof Kranjski, v listinah: „in Comitatu Eberhardi Marchionis“. — Mitth. d. h. V. f. K. 1847. str. 26.; Klun: Arch. II. str. 14—15.

1058. — Udalrik II. mejni grof Kranjski, v listini tega leta „in comitatu Odelrici, marchionis“. Leta 1067. ga še nahajamo. Brž ko ne je bil mejni grof do 1070. l. — Myth. d. h. V. f. K. 1854. str. 21. in 1847. str. 26.

1077. — 11. rožn. v Norimbergu. Kralj Henrik IV. daruje oglejskemu očaku Sighardu in naslednikom njegovim istrsko in kranjsko mejo. Al Sighard ju ni dolgo posedal, ker kralju z vojsko na pomoč hité je v Ratisbonu še tisto leto nagle smrti umrl. Brez ozira na darilno pismo je kralj Istrijo izročil Henrikmu, bratu koroškega vojvoda Luitolda (Leopolda), ne pa novemu očaku oglejskemu, ker ta je potegnil s papežem. Brž ko ne je prejel Henrik tudi kranjsko marko. — Dr. Tangl: „Die Grafen, Markgrafen u. Herzoge v. Eppenstein u. Archiv für Kunde öst. Geschichtsquellen IX. str. 238 itd.

1093. — 12. maj. Henrik IV. podeli kranjsko marko oglejski cerkvi, kateri jo je že dal l. 1077., pa na svét slabih svetovalcev odtegnil. — Klun: Arch. II. str. 16.

1173. — Bertold II., iz tirolske rodovine Andeksov, mejni grof kranjski v Kranji. — Talničar: Epitome itd. str. 38. stavlja v leto 1143, kar je pomota.

1226. — Pogodba opata vetrinjskega Tomaža z župnikom Kranjskim Petrom, zaradi desetine in drugih dohodkov cerkve Preddvorske. — Mitth. d. h. V. f. K. 1854. str. 89.

1230. — 25. jan. Oglejski očaki dobijo Istrijo in Kranjsko zopet v last, ker ste se l. 1209. podelili bavarskemu vojvodu Ludoviku. Očak Bertold se imenuje v pismih: „Istriae atque Carnioliae Marchio“, vendar vojvodske pravice so še ostale koroškim vojvodom. — Klun: Arch. II. str. 24.

1251. — Ulrik, sin koroškega vojvode Bernarda, se imenuje: dominus Karniolae. — Klun: Arch. II. str. 27.

1253. — 7. marca. Vojvoda Ulrik je bil v Kranji, kjer je friž. škofa Konrada II. spravil z njegovim poprejšnjim oskrbnikom Loškim Henrikom pl. Helke in poročstvo prevzel, da se škofu nekaj denarja povrne. — Meseca avgusta ni ga več v Kranji, 26. avg. namreč piše iz Št. Vida. — Zahn v. Arch. f. K. öst. Gesch. XXVII. str. 269—270.

1256. — 18. junija v Velikovcu. — Ulrik, vojvoda Koroški odloči Henrikmu in Friderikmu, grofoma ortenburškima mesto v Kranji, kjer smeta trdnjavo zidati proti temu, da se mestjanom nobena škoda ne zgodi, ki bi jo morala na vsak način poravnati v 6 tednih. — Fontes rerum aust. I. str. 41—43.



1262. — Henrik, grof Ortenburški, sezida s privoljenjem Ulrika, vojvode Koroškega in gospoda Kranjskega trdnjavo v Kranji in prejme nekatere fevde od očaka oglejskega. — Valvazor IX. str. 111.

1263 — 25. aprila in Carniola. Pogodba bratov Henrika in Friderika zastran delitve očetove dedšine, vsled ktere je dobil Henrik posestva na Gorenškem do Sore, tedaj tudi l. 1256. darovani prostor v Kranji. <sup>1)</sup> — Fontes rerum aust. I. 54—55.

1266. — Ulrik, vojvoda koroški, je v Kranji, kjer 22. avgusta frižinski cerkvi izroči nekatere zemljake. — Pismo v zgod. društvu Kranjskem.

1304. — 23. marca. Ditmar in Ulrik, brata pl. Greifenfels, ministeriala oglejskega očaka Otobona spoznata, da sta grofu Frideriku Ortenburškemu prodala 8 zemljišč v Suhi v Kranjski fari za 60 mark oglejskih vinarjev. — Mitth. d. h. V. f. K. 1865. str. 61.

1306. — Chunrat von Lok in Nijklau des Chraines prodala nekaj zemljišč „zu Oberbairischdorf“ škofu Enihu friž. — Mitth. d. h. V. f. K. 1859. str. 41.

1307. — Ker Čehi po smrti Rudolfa kralja, 3. julija l. 1307., niso izvolili njegovega brata Friderika Habsburškega, ampak Henrika, vojvodo Koroškega, maščeval se je cesar Albert ter poslal vojskovode na Koroško, Kranjsko in Slovensko stran, da napadejo posestva vojvode Koroškega. Na Kranjsko sta prigmela grof Henrik Goriški in Majnard I. Ortenburški. Vzela sta deželo in za plačilo pridržala si Višnjogoro, Kamnik (?) in Kranj v zastavo. Henrik pa je moral že l. 1310. umakniti se nemškemu kralju Henrik VII. V pogodbi 20. julija 1311. je dobil sicer Koroško nazaj, kranjska posestva, tedaj tudi Kranj, pa je moral odkupiti sčasoma od Friderikovih vojskovodov. — Arch. f. K. öst. Gesch. XXXVI. str. 95., 103.

1309. — Dné ss. Filipa in Jakopa v Kamniku. — Pernavsel, deželski sodnik in meščan Kamniški, prodá s privoljenjem žene svoje Marjete in sester svojih, zemljišče v „Tateniz“ — Tatenicu <sup>2)</sup> z vsemi vred za 8 mark oglej. vinarjev cerkvi Kranjski, „kjer dobri sv. Kancijan počiva“, ter ga izroči Henrik „des Lemitasch Marchwart“, Miklavu „des Pölans Schwester Söhne“, Frizelnu, ključarju Kranjskemu, Hermanu, „vnuerricht“, ki je bil v tistem času sodnik Kranjski.

Priče: „Frizel der Dienger“ Wernher in njegov sin „Jakel“, Elbel, njegov brat, „Gregorij, Chunzel“, meščani Kamniški in drugi pošteni ljudje. — Izv. pismo v arhivu mesta Kranjskega.

<sup>1)</sup> Iz te pogodbe posnamemo, da sta bila brata v prepiru zaradi delitve obširnih posestev. In res vojvoda Ulrik je pomagal Frideriku, ki je z bratom skupno gospodaril do omenjene delitve. Valvazor se toraj menda moti pisaje, da je Henrik l. 1262. sezidal grajščino, to se je blezo pozneje zgodilo.

<sup>2)</sup> Tatinec, vasica v Prodosljski fari.

1311. — V torek po sv. Juriju v Kranji. — Miklavž iz Kamnika prodá cerkvi v Kranji, „kjer sv. gospod polkovnik Kancijan počiva“, zemljišče v spodnjih Dupljah za 12½ mark ogl. vin. Župnik Kranjski je bil Nicola della Porta. — Richter v Hormayr's Arch. 1827., po izvorniku v mestnem arhivu Kranjskem, ki ga pa sedaj ni več.

1311. — 18. svečana v Kranji. — Oton pl. Hertenberg, prodá z dovoljenjem svojih sinov in hčer, vas „Vellach“ pod Smlednikom grofu Majnardu Ortenburškemu, za 45 mark ogl. vin. — Mitth. f. K. 1865. str. 61.

1311. — Bil je v Kranji turnir, v katerem je vitez Diepold iz Kamnika, Boltežarja, poslednjega gospoda iz Landpreisa — sedaj še grajščina v Mirniški župniji na Dolenskem — ubil. — Valv. XI. str. 13.

1315. — 13. junija v Konštancu. — Cesar Friderik privoli Majnardu Ortenburškemu, da smé grajščini Kranjsko in Goričane, ki ste mu bili zastavljeni, prodati Henriku, vojvodi koroškemu, bivšemu kralju českemu. — Arch. f. K. öst. Gesch. XXXVI. str. 107.

1319. — Henrik iz Kranja dobi na prošnjo grofinje Beatrice Goriške Šmartensko faro pred Kranjem. — Jos. Bianchi: Doc. per la Storia del Friuli. Mitth. f. K. 1856. str. 11.

1320. — Tremontanus, imenovani župnik Kranjski — von Craymburch — ki je bil še le subdijakon, dobi privoljenje tudi ostale blagoslove prejeti. Leta 1328. je še župnik. — Bianchi: Doc. itd. Mitth. f. K. 1856. str. 11.

1355. — Oglejski očak Nikolaj je dal vojvodi Albrehtu II. patronat župnije Kranjske, Ljubljanske, Celjske itd. — Klun: Arch. II. str. 204.

1357. — Predzadnjega oktobra. — Senjski škof Protiva je podelil oltarju Matere Božje v farni cerkvi Kranjski odpustke. — Richter v. Hormayr's Arch. 1827. str. 581. Izvirno pismo ni v arhivu mestnem.

1364. — V torek po sv. Vidu. — Enderli von Salog — menda Zalog v Cerkljanski fari — spozna za-se in potomce svoje, da je 12 priseženim možem in vsej srenji Kranjski za 11 mark beneškega denarja prodal zemljišče v Šentjurski fari ležeče, na korist mostu, ki je pri Kranji čez Savo.

Pečatila sta: štovani mož Gotfrid pl. Graednik in Fricel, sodnik Kranjski. — Izv. pismo v mestnem arhivu K.

1365. — V pondeljek po sv. Gregoriji. — Jakop, kaplan Kranjski, voli prihodke nekega zemljišča za maše po svoji smrti. — Izv. pismo v zgod. društvu kranjskem. Mitth. f. K. 1848. str. 21.

1368. — 24. junija. — Herman Krim, mestjan Kranjski, je dal dve njivi pri Savi za večno luč na pokopališču. — Hormayr's Arch. 1827. str. 581.

1369. — 6. sveč. — Marka Jakel iz Ljubljane je prodal bratovščini sv. Janeza v Kranji zemljišče na Beli. — Izv. pis. v zgod. društvu kranjskem. Mitth. f. K. 1848. str. 22.

1369. — 22. majnika. — Protiva, škof Senjski in vesoljni vikarij oglejskega očaka Markarda, je v Kranji podelil vsem, ki stopijo v bratovščino Matere Božje v mestu, ali ki kaj pomorejo k nji in molijo pri oltarji njenem, odpustke. — Izv. pis. v arhivu mestnem.

1369. — V soboto pred Vnebohodom. — Nikolaj Suneker in žena njegova Jera sta prodala farni cerkvi tri zemljišča za 39 mark beneških. — Hormayr's Arch. 1827. Sedaj ni več pisma v arhivu mestnem.

1372. — 17. svečana v Kranji. — Frater Protiva, vesoljni vikarij oglejski je vernim, ki bodo o praznikih Gospodovih, Šmarnih, apostelnov, mučencev, Mohorja in Fortunata pri oltarji sv. Janeza pri sv. maši, dodelil odpustke. — V arhivu mestnem.

1372. — 17. svečana. Podeli isti odpustek onim, ki tisto storé pri oltarji sv. Duha v farni cerkvi Kranjski. — V mestnem arhivu Kranjskem.

1372. — Petek pred sv. Gregorijem. — Fricel iz Kranja in gospodinja njegova Klara sta cerkvi Kranjski „kjer dobri sv. Kancijan polkovnik počiva“, za 17 mark in 20 vinarjev beneške veljave prodala zemljišče z mlinom vred na spodnji Beli. Plačalo se jima je iz zaklada, kterega je ranjca Dyemot Stojanova, mesarja gospodinja, volila za večno luč k Rešnjemu Telesu. Pečatila sta: Nikelein der chranschrot in Fricel sam. — Izv. pis. v mestnem arhivu Kranjskem.

1372. — V nedeljo po sv. Ambroziju. — Ista izročita zemljišče na spodnji Beli za 17 mark beneških bratovščini sv. Janeza tako, da iz dohodkov njegovih razsvitljujejo oltar sv. Janeza. Ako prestane ta bratovščina, izročé naj priseženci zemljišče ključarju sv. Kancijana, da on preskrbi osvečavo pri sv. Janezu. — Izv. pis. v mestnem arhivu Kranjskem.

1374. — 2. sveč. — Kupno pismo Jurija Duplahera a in Boviča, meščanov Kranjskih, zastran zemljišča v Selcah. — Izvir v zgod. društvu kranjskem.

1375. — 10. avgusta. — „Chunrad der Zaepfel“ in njegova žena Jera prodasta za 17 mark 40 šilingov beneškega denarja bratarni Matere Božje v Kranji k večni luči zemljišče v spodnjih Tenetišah, kjer je bil poprej Bokavec. Pečatila sta: Hugon pl. Posenik, tačasni sodnik Kranjski, in Pangracij, mestjan. — Izv. pismo v mestnem arhivu Kranjskem.

1378. — Ljubljančanom, Kamničanom, Ločanom in Radoljčanom se je pridružilo 75 Kranjcev, da so vpadli na Furlansko, ondi nekaj trdnjav pokončali, vasi požgali in 150 govedi domú odgnali. — Klun: Arch. II. str. 207.

1386. — 24. rožnika. — Tomaž Kralec — morebiti Krulec glej l. 1421. — v Kranji potrjuje, da je od grofa Friderika Ortenburškega v fevd prejel posestvo v „Wenigemnakel“ — v malem Naklu. — Arch. f. Kärnten 1862. st. 93.

1398. — v sredo po sv. Mihelji. — Peter „vom Rain“ je župniku Kranjskemu Leopoldu Apfalterer-u in naslednikom njegovim k rani maši prodal dve zemljišči v Predosljah. Pečatarja njegov ljubi prijatelj „Hansel von Mullnig“ in njegov svak „Piersen“ iz Doba. — Izvirno pismo v mestnem arhivu Kranjskem.

1399. — 12. marca v Kranji. — Kranjski župnik Leopold reverzira sprejem 10 zemljišč za zorno mašo. Pečatili so župnik sam, Jakop, župnik Radoljški in Oton Stuppel, župnik Kamniški.

Priče: Perchtold Stainer „in Nakel“, Reinprecht Sussenheimer v Šmartnem, oba župnika; potem Viljem Lamberger, Janez pl. Mulling, viteza, Friz Naynhofer judex — sodnik Kranjski — in Kranjca Nikson de Watz in Nikolaj Chrainer. — Izvirna listina v mest. arhivu Kranjskem.

1399. — 6. aprila v Vidmu. — Očak Antonij pritrđi k sprejemu 10 zemljišč za zorno mašo „ante seu circa ortum solis“ pred oltarjem Matere Božje v Kranji. Tri teh zemljišč so bila, „in Villa et Malotinpitz“<sup>1)</sup> dve v „Sigeldorf“ — Žiganji vasi v Kriški fari pri Trziču; — eno v Kokrici; tri v „Praerassel“ — Predasljih; — eno v „Wobovitz“. — Globoko v Nakeljski fari. — Izv. pism. v mestnem arh. Kranjskem.

1399. — 5. junija v Vidmu. — Frater Gibertus Episcopus Civitatis novae, vesoljni vikarij oglejskega očaka je podelil odpustek vsem, ki sv. zakramente prejmejo in so pri prvi maši pred oltarjem Matere Božje, ktereга so iz novega napravili. — Izv. list v mestnem arhivu Kranjskem.

13—. — v Kranji. — Miklav iz Mošenj in Neža, gospodinja njegova prodasta bratovščini Matere Božje v Kranji k večni luči zemljišče v „Schenach“ kjer je bil poprej „Blatnich“, za 9 $\frac{1}{2}$  mark.

Pavl (?) der Chapplan, Michel der Mewz (?), Matej der Plüdel (?) sodnik Kranjski in drugi. — Izv. v mest. arhivu K. slabo ohranjen.

1400. — 29. junija v Celji. — Herman, grof Celjski, je potrdil zorno mašo v Kranji, ki so jo ustanovili Kranjci. — Izv. pis. v zgodov. društvu Kranjskem.

1401. — V sredo po Vel. Šmarnu. — Priseženi možje — 12 jih je bilo — in vsa srenja Kranjska izročijo župniku Leopoldu Apfaltereru 10 zemljišč, da se ž njih dohodki živi duhovnik, ki naj vsaki dan zgodaj mašuje pri Šmarnem oltarji v farni cerkvi. Zemljišča so bila kakor smo že omenili v „malotzipitz“ — neznano barbarsko! — v Žiganji vasi, Predosljah in v „wobock“ — Globoko — Priči: Janez pl. Mülling<sup>2)</sup>, graški grof v Smlledniku in

<sup>1)</sup> Morebiti v mali Loci, kjer so še sedaj njive farovške.

<sup>2)</sup> Nekega Egelolfa Müllingen beremo v listini 30. marca l. 1356., vsled ktere je bratom Šenkom Ostrviškim, Hermanu, Nikolaju in Juriju obljubil kupno pravico trdnjave Mengiške za 490 mark. Menda je bila to stara kranjska rodovina, ki je svoje slov. ime — morebiti Mulnik, Melnik — popačila po tačasni vse ponemčevalni šegi.

Miklavž s Kamna, graški grof v Waldenburg blizo Radolice. — Izv. pis. v mestnem arh. Kranjskem.

1404. — na pustni dan. — Friderik pl. Naimhoff iz Kranja in njegova gospodinja Marjeta, prodasta braternali Matere Božje v Kranji zemljišče v „Sebenach“ — Seebach slov. Zapoge ali Bitnah v šmartenski fari? — za 60 mark dobrih beneških viv.

Pečatarji: Friderik pl. Naimhoff, Janez pl. Müllnig, Smledniški graški grof in Janez Peysser. — Izv. pismo v mest. arh. Kranj.

1404. — 22. junija. — Špravno pismo, v katerem so priče: France, Gregorij, Martin Swalek, Ulrik Gulina, Kazitza Marko, Marko Lusnik in drugi mestjani Kranjski in pečatarja: pošteni mož Jakob von Sittendorff, sodnik Kranjski in Henrik Tribesnik. — Izv. pismo v mest. arhivu Kranjskem.

1404. — v ponedeljek po sv. Petru. — Jera Marko daruje bolnici sv. Antona v Kranji neko posestvo. — Izvirno pismo v zgod. društvu Kranjskem.

1412. — na svečnico v Kranji. — Kolman, kanonik Strasburški in župnik Kranjski, je v pričo Jakopa iz Perave, sodnika Kranjskega, in vsega svetovalstva za Šmarni oltar farni cerkvi v dar poklonil: Moralia Gregorii super Job — se še hranuje — velike mašne bukve in sv. pismo. — Izv. pismo v mest. arh. Kranjskem.

1412. — v četrtek po 2. nedelji v postu. — Jakob Stermoler in „Tindl“, njegova žena, prodasta župniku Kranjskemu Kolmanu mlin pri Cerkljah za 28½ mark. — Richter v. Hormayr's Arch. 1827 st. 581. sed. v zgod. društvu.

1414. — v četrtek pred 3. nedeljo v postu. — Ernest Železni je potrdil v Ljubljani mestu Kranjskemu poprejšne pravice, vzlasti da jim ni treba odrajtovati mitnice, ki jo je napravil vojvoda Rudolf od Št. Vida na Koroškem proti Ljubljani. — Izv. pismo v zgod. društvu Kranjskem.

1415. — 29. junija. — Ulrik Golina, sodnik Kranjski, je razsodil o nekem prepiru. — Izvirno pismo v mestnem arhivu Kranjskem.

1415. — 28. avg. — Ker je bila po svobodnem odstopu gosp. Andreja kaplanija bolnišnice sv. Lenarta v Kranji prazna, nasvetoval in priporočal je patron imenovane kaplanije Viljem Naimhoffer iz Radolice župniku Kranjskemu Kolomanu za prazno službo častivrednega Jurija Marchburgerja. — Mitth. d. hist. V. f. K. 1862. st. 51.

1421. — dan sv. Rešnj. Telesa. — Herman grof Celjski podeli mestjanu Kranjskemu Janezu Krulcu zemljišče v malem Naklu. — Mitth. d. h. V. f. K. 1848. st. 21.

1422. — v soboto po sv. Filipu in Jakopu. — Nadvojvoda Ernest ukaže stricu svojemu, Kranjskemu deželnemu glavarju Henriku grofu Goriškemu, naj pazi, da bodo Kranjci — prebivalci mesta Kranjskega — kamenene hiše zidali. — Mitth. f. Krain 1847. st. 115.

1423. — v ponedeljek pred pepelnično sredo v Ljubljani. — Nadvojvoda Ernest dodeli Kranjskim mestjanom pravico, da si smejo sami voliti mestnega sodnika. Izv. pismo v zgodov. društvu Kranjskem.

1423. — nedeljo pred ss. Fabijanom in Boštjanom. — Miklavž Gutenberger proda Matere Božje bratovščini za 82 mark šilingov Furlanskega denarja svojo posestvo v Kokrici „in der Kokriz“.

Priči: pl. Viljem Naimhofer in modri Klemen Kawrein, sodnik Kranjski. — Izv. pis. v mest. arh. Kranjskem.

1423. — na sv. Andreja dan, 30 nov. v Ljubljani. — Nektere pritožbe in razprtije med meščani Kranjskimi in njih župnikom Kolmanom se poravnajo. — Izv. pis. v zgod. društvu Kranjskem.

1424. — v ponedeljek pred sv. Urbanom. — Kancijan Pečenko — morebiti Jesenko? — sodnik Kranjskega mesta, in mestjani prepusté župniku Kolmanu „Hofmarch“, prostor, kjer je farovž sezidal. — Richter v Hormay's Arch. 1827 st. 581. po izvirniku, ki je hranjen v farnem arhivu.

1425. — 13. aprila v Kranji. — Ludovik, očak oglejski, je bil v Kranji in dodelil bratovščini Matere Božje odpusteke, kakor jih je bil že podelil poprej Gregorij, pičanski vladika. — Izv. pis. mest. arhivu Kranjskem.

1426. — 17. julija. — Vojvoda Friderik starejši dovoli mestjanom Kranjskim, ki so že poprej s privoljenjem vojvode Ernesta pol mlina pod bolnišnico mestno pri Kokri zamenjali še drugo polovico, tudi državni fevd kupiti mestu in zlasti mostu čez Savo v prid. — Jos. Chmel: Gesch. Kaiser Fridrichs IV. I. st. 198.

1426. — 13. decembra. — Mikule, Kranjski mestjan, spozná, da je njegov oče Herman Zalokar, tudi Kranjski mestjan, svojo njivo pred mestom proti Rupi ležečo blizo njive bratovščine sv. Miklavža v Kranji, kjer je bil poprej Martin Lotrič, in zraven njive Jakopa Strukel-na, oltarju sv. Jakopa v farni cerkvi volil in sicer tako, da morajo njegovi dedje vsako leto na dan sv. Jakopa dajati po 1 libro vozka cehmojstru tega oltarja župniku pa po 3 oglejske šilinge za mašo, ktero naj opravlja tisti dan pri oltarju sv. Jakopa. Kedar zamerjo dedje, postane njiva lastnina omenjenega oltarja.

Pismo sta zapečatila častitljivi in modri Kancijan Petsenko, poprejšnji sodnik Kranjski, in Jeronim Paumburger, eden iz med 12 priseženih mož K. Priče: Peter Fukan, župnik Čenčurski, Jurij Moglič iz Nakla, Gregorij Zalokar, mestjan Kranjski, Jurij Zupan, Miha Petronel in Gregorji Schuster iz Čenčurja. — Chmel: Gesch. K. Fridrichs IV. I. st. 198—199.

1427. — 5. julija. — Friderik starejši podeli Kranjskemu mestjanu Michse Messrer-u mlin na Kokri pod Klancem pri Kranji nad mostom, ki ga je bil kot državni fevd kupil od Jurija s Kamna. — Chmel: Gesch. K. Fridrichs IV. I. st. 198.

1427. — Vojvoda Friderik dovoli mestjanom Kranjskim prodati pred enim letom kupljeni mlin na Kokri Kranjskemu mestjanu Matevžu Pibenicu. — Ibidem.

1428. — v soboto pred cvetno nedeljo. — Miklavž s Klanca in Katra njegova sestra sta Marijni bratovščini v Kranji za 50 mark ben. in furl. denarja prepustila zemljišče v Goričanih „in dem Sablach“ — Žablje v Trsteniški duhovniji.

Pečatarji: pl. Ahacij Grimsitzer, graški grof v Waldenburgu (Lipnici) „Hanns der Wetter“ in Lenart „der Posschn.“ — Izv. v mest. arh. K.

1428. — konec junija. — 300 oboroženih Ljubljančanjev, katerim so se pridružili strelci iz Kranja in Kamnika, napadlo je Celjsko grofijo, požigalo 3 milje na okoli in odgnalo na Kranjsko 237 govedi. — Mitth. d. h. V. f. K. 1851 st. 37.

1431. — 16. julija v Inspruku. — Vojvoda Friderik je prepustil Hermanu grofu Celjskemu nekatere vasi in županije Postonjske graščine in stolp v Kranji. — Chmel: Materialien zur öster. Geschichte Linz 1832. I. st. 18.

1434. — Povelje zoper Matija Keuer, ki se je vrnil za župnika cerkve sv. Kancijana v Kranji. — V dvorni knjižnici meniški (monaški). Več o tem blizo zanimivem povelji mi ni znano.

1435. — V celjski vojski je celjski vojskovod Jan Vitovec Kranj naskočil po noči in preobladil. Ko je pa cesar pomoči poslal, vjeli so celjsko posadko. — Valv. XV. st. 340.

1437. — 3. junija je bil Martin, pičanski škof in vesoljni vikarij oglejski, v Kranji in je ondi odpusteke podelil oltarju sv. Duha v prid. — Richter v Hormayr's Arch 1827: V mestnem arhivu pisma ni več.

1437. — 2. avgusta — je iz Wiener-Neustadt-a pisal cesar Friderik IV. grofu Ulriku Celjskemu, da resno tirja, naj on in njegovi ljudje ces. podložne pri miru pusté, soseben naj ne nadlegujejo Kranjskih mestjanov v gozdnih pravicah do lesa v Besnici. Njegov graški grof Kacijaner mora za hudobno vtikanje v sodnijo zadostiti vladarski pravici ali pobotati se, kakor prav in pravično. Ako Celjski meni, da ima kaj tirjati od mestjanov, išče naj si pravice pri vicedomu Kranjskem. — Notizenblatt der k. Akademie in Wien 1851. st. 48.

1445. — 2. junija, sv. Erazma dan. — Janez Gall, župnik v Dobu, Sigmund Lamberg, žup. v Šmartnem in drugi so k bratovščini sv. Rešnj. Telesa ustanovili „večnega kaplana“. — Izv. pis. v zgod. društvu Kranjskem.

1445. — soboto pred sv. Matevžem na Dunaji. — Ces. Friderik IV. oprostí vseh davkov hišo v Kranji, ker je bila lastnina bratovščine so Rešnj. Telesa. — Izv. v zgod. društvu K.

1445 — 21. sept. — Lavrencij, oglejski očak, je v Ljubljani potrdil ustanovljeno kaplanijo bratovščine sv. Rešnjega telesa v Kranji in postavil Miha Višnjegorskega za prvega kaplana. — Izv. v zgod. društvu K.

1446. — Ko se je Katarina, sestra Friderika VI. omožila s Karolom, mejnim grofom padvanskim, dala je Kranjska dežela jej za balo 9008 gold. (Valvazor ima 11568) in sicer so zložili: samostan Zatiški 500 gld., Kostanjevški 80 gld., Velesovski 100 gl., Bistriški 60 gld., nemški red v Ljubljani 100 gld., vitezi sv. Janeza pri sv. Petru 32 gold., Mekinski ženski samostan 32 gold.; mesta: Ljubljana 1600 gld., Kranj 200 gld., Kostanjeveca 60 gl., Novomesto 300 gold., Kamnik 500 gold.; med uradnijami je darovala Kranjska 50 gold., župniki na Kranjskem, Krasu in Istri vkup 1500 gold. — Chmel: Material I. 69.

1448. — 30. avg. v Rimu. — Papež Nikolaj je prepustil cesarju Frideriku faro Mengiško, Kamniško, Trebensko, Kranjsko in Šmartensko, da jih oddaja, komur hoče. — Dr. Göhl v Mitth. f. Krain 1862 st. 52.

1452. — v sredo pred križevim dnevom. — Matija Keuer, župnik Kranjski, je privolil bratovščini sv. Jurija v mestni cerkvi k oltarju sv. Jurija „večnega kaplana“ ustanoviti obetaje za se in naslednike, da bode kaplanu, ki naj biva kjer hoče zunaj farovža, prepuščal mile darove ali darovanje, ki se bode polagalo na oltar, ker je za odškodovanje prejel zemljišče na Kokrici. Pečatil je pičanski vladika, ker župnik v hipu pečata ni imel. Priče: pl. Vitez Jurij Črnomaljski, oskrbnik dež. glavarstva Kranjskega in Jurij Weichselberger (Višnjegorski) vicedom Kranjski. — Izv. v arh. Kranjskega mesta.

1454. — 1. marca v Rimu. — Ludovik, očak oglejski, poziva vso duhovščino svojo, naj z besedo in djanjem verne vnemajo, da pripomorejo k popravljanju in ohranjenju lesenega mosta čez Savo pri Kranji proti Šmartnemu, ki ga morajo mestjani na svoje stroške izdržavati „absque alicujus pasagii sive thelonii solutione, salva dumtaxat ad id pia Christifidelium illarum partium largitione.“ Ti stroški prihajajo previsoki, ker je reka zelo dereča, njeno dno mehko in peščeno in ker so večkrat povodnji. Kedar tedaj pridejo iz mesta nabirat, naj kristjanje darujejo, saj je most za vse, in nevarno je že čez-nj hoditi. Vsak dobrotnik dobí odpustek za 100 dni, kar veljá 20 let, toliko časa imá namreč pismo moč. — Izv. pis. v arhivu mesta Kranjskega.

1454. — meseca junija v Rimu. — Isti očak vesoljnemu vikariju svojemu: Od nekđaj je imela do kapele sv. Antona in Lenarta bolnišnice v Kranji rodovina Nanhofer — nobiles vulgariter nuncupati Nanhofer — ki je bivala v tem mestu, patronat in dokler je žvela ta rodovina, izhajal je kaplan dostojno. Ko pa je izmrla, so se dohodki tako skrčili, da ne presegajo sedem gold. — ultra septem florenos non ascendunt. — Ker hočejo meščani izboljšati prihodke, ako se jim prepustí patronat, naj škof vestno izvé, kako in kaj mislijo Kranjci, in jim dovolí patronat v njegovem imenu, vse drugo pridržé stolici oglejski. — Izvir. v arhivu mesta Kranjskega.



1457. — 11—13. junija je bil cesar Friderik IV. prišedši iz Ljubljane v Kranji, kjer je nekaj pisem potrdil, 14. je v Radolici. — Archiv. f. K. öst. Gesch. II. st. 459.

1458. — 29. sept. — Velesovski samostan je zemljišče na Klancu s kanonikom tridentinskim in žup. Kranjskim Gasperjem Spauer-jem zamenil za drugo v Cerkljah ležeče. — Izv. v zgod. društvu Kranjskem.

1460. — Erazem Stajner proda bolnici sv. Lenarta v Kranji neko posestvo. — Izv. pis. v zgod. društvu Kranjskem.

1461. — v nedeljo po sv. Krizostomu v Kranji. — Krise Truden, mestni sodnik Kranjski, 12 prisežencev in vsa srenja prepusté za letne 3 goldinarje Juriju Paderju kopelnico na Kokri pod mostom. S kopelnico naj gospodarji po svoji volji, le v dobrem stanu jo mora ohraniti, vsake kvatre smé tirjati po 2 šilinga od sleherne hiše, kjer ljudje prebivajo; po nasvetu občinskega svetovalstva ga smé kaznovati mostni mojster, ako se pregreši zoper sosede svoje. — Izv. pis. v arh. K.

1466. — 4. nedeljo po veliki noči. — Kupno pismo Uršule Kolovičeve v Kranji in Jurija Besekerja, korarja Ljubljanskega zastran nekega posestva. — Izv. pis. v zgod. društvu K.

1468. — v sredo pred 2. nedeljo v postu. — Peter Štefan in žena njegova Neža sta prodala mlin v Kovoru bratovščini sv. Rešnj. Telesa. — Hormayr's Archiv. 1827. st. 581.

1472. — Nikolaj Operta — „decretorum doctor“, župnik Kranjski postane prošt Ljubljanski. Umerl je l. 1482. — Kapitelski arh. ljublj. Fasc. 249. šte. 1.

1474. — 16. julija. — Wolfgang Wulbanger prejme grajščino Kranjsko, ki mu jo je ces. Friderik IV. v skrb in na račun prepustil z vsem dobičkom, dohodki, obrestimi, gradnino in pašo in obljubi z njim pogajati se za letno najemščino, kedar pride. — Dr. Tomaschek v Mitth. f. Krain 1863. st. 89. šte. 36.

1476. — v sredo po sv. 3 Kraljih. — Jurij Kitzbühl, vikarij pri sv. Petru v Selcah, je daroval zemljišče v Nakelski in njivo v Kranjski fari bratovščini sv. Rešnj. Telesa za napravo sv. maše. — Izv. pis. v zgod. društvu Kranjskem.

1478. — 1. nedeljo po veliki noči. — Janez Šetina, mestni sodnik Kranjski, voli v bolezní z dovoljenjem žene svoje Jere in hčere Ane cerkvi sv. Fabijana in Boštijana v Pungartu dve zemljišči v „Gomilah“ med Gregor Grčerja in bolnice sv. Lenarta njivami in pri vislicah med njivami Janko Samuyna in sv. Mihelja. Da izvršijo obokanje Boštjanove cerkve, testira 10 gold. za maše, hčeri pa hišo v mestu.

Pečatila sta pl. Abacij Peisser in pošteni in modri Miha Ptiček, meščan K., pričali Janez Sluga, Pavel Sporer, Klement Pavlu in Kancijan Klarman, vsi mestjani Kranjski. — Izv. pis. v arh. mesta Kranjskega.

1478. — sv. Kancijana dan, 31. maj. — Sigmund, škof ljublj. in prošt bratovščine sv. Rešnjega telesa v Kranji, ki jo je bil

papež Martin V. 15. maja l. 1444. potrdil, Miha Chumber, župnik Nakelski, Henrik Eker, Janez Samuyen, Ambrož Hueter, Kr. mestjani in vsi štirje ključarji imenovane braterne reverzirajo letno mašo, ki jo je ustanovil Selški župnik J. Kitzbühl pri tej bratovščini. — Izv. pis. v arh. mest. Kranjskega.

1478. — rožn. meseca. — Cesar Friderik IV. je ukazal gospodu Matevžu Operta, kaplanu Kranjskemu, naj nedomoma Juriju Palcu v Naklem vrne krivično mu vzeta zemljišča v Suihi, ki jih je uni kupil od Matija Keferja, župnika Kranjskega, kar je potem potrdil Prosper Kamulio, žup. Kranjski. — Mon. Habs. I. 2. st. 902. 907., 914.

1483. — v petek pred križevim dnevom — Matija Operta, župnik cerkve sv. Kancijana v K., reverzira kaplanijo, ki so jo ustanovili Jurij Trayer, ključar Marijne družbe, Krise Truden, cerkovnjak bratovščine sv. Kancijana oltarja in Lenart Vranič, ključar braterne ss. Ane in Uršule oltarja pri poslednjem. Pečatil: Kaspar von Stain. — Izv. pismo v arh. mesta Kranjskega.

1483. — v soboto pred križevim dnevom. — Isti župnik reverzira kaplanijo, ki so jo z dovoljenjem njegovim ustanovili Janez Sluga sodnik in vsa srenja Kranjska pri kapeli ss. Lenarta in Antona v bolnišnici; za odškodovanje za darovanje je prejel za-se in naslednike njivo na Kranjskem polji med njivami Šetinkove in Marina Resmana. — Izv. pismo ravno tam.

1483. — v torek po križevem dnevom. — Sodnik, svetovalci in vsa srenja Kranjska so v bolnišnici ustanovili beneficij za kaplana. — Izv. pis. v zgod. društv. Kranjskem.

1484. — Meseca decembra je bil v Kranji Paskazij iz Galinjane, vladika pičanski in vesoljni vikarij oglejskega očaka Marka. Tu je na kvaterno soboto meseca grudna v farni cerkvi nekemu Tomažu, sinu Benedikta kolarja — carpentarii — podelil tonzuro in štiri niže blagoslove. — Izv. pis. v arh. m. Kr.

1485. — 28. marca v Ogleji. — Butius de Palmulis, „doctor et ecclesiae aquil. Canonicus“ in vesoljni namestnik očaka Marka potrjuje „spectabilibus et sapientibus viris“ sodniku in srenji Kranjski kaplanijo, ki so jo ključarji Treier, Vrenič in Truden ustanovili pri oltarji sv. Ane in Uršule, pridržeč oglejskim očakom patronat. Pravico potrjenja je prepustil sodniku in srenji. — Izv. pis. v arh. mest. K. tudi Valv. VIII. st. 736.

1485. — 15. avg. v Kranji. — Peter Ribinker prodá bolnici sv. Lenarta v K. zemljišče v Goričanih. — Izv. pis. v zgod. društ. Kr.

1486. — Miha Ptišek je bil oskrbnik bratovščine ali družbe sv. Rešnjega Telesa v Kranji. — Izv. pismo v zgod. društ. Kranjskem.

1487. — V petek po sv. Pavla spreobrnjenji je cesar Friderik IV. iz Speierja mestjanom Kranjskim dovolil mitnico napraviti na mostu čez Savo in določil mostnino za razno blago in sicer od tovara suknja 4 vin., ravno toliko od platna; od tovara vina, železa po 2 vin., pšenice, soli po 1 vin., od vsakega vola, prešiča po 1 vin., od drv, desek po 2 vin., od konja, ki ga pri-

peljejo na prodaj po 2 vin., od voza sená po 2 vin., od polnega voza vina, suknja, kramarskega blaga, kož z dvema ali tremi konji po 8 vin., od vsakega družega tovara po 2 vin. — Izv. pis. v zgod. društ. kranjskem.

1488. — V soboto po sv. Alešu je ces. Friderik IV. iz šotora pri Bucholt-u v Flandriji, Kranjski srenji potrdil sodnijo, kakor so jo Gasper Melz, namestnik dež. glavarja, Jurij Rainer, vicedom Kranjski, in drugi po „vodah“ izmerili, in sicer tako, da je k tej sodnji prištel Naklo, Okroglo — sedaj v Nakelski fari — Suho — menda Suho, vas v Predosliški fari — in svet to stran Bistrice med Savo in Kokro. — Izv. v arh. mesta K.

1491. — Sept. meseca. — Andrej Sleyko, Helena, vdova Spauer-ova, in Marjeta Mautnič-eva, prodajo zemljišče v spodnjem Naklu žlahtniku svojemu Martinu Sleyko tu. — Izv. v zgod. društ. kranjskem.

1491. — Sezidali so sedanjo gotiško farno cerkev v Kranji. — Novice 1856. str. 26.

1493. — V soboto pred 2. nedeljo povelikonočno je cesar Friederik IV. iz Linca potrdil Kranjskemu mestu pravico dveh semnje v. — Izv. v zgod. društ. v Ljubljani.

1494. — V soboto pred sv. Jurijem. — Janez Sluga, mestjan Kranjski, je oporočil k oltarju sv. Miklavža zemljišče pri sv. Heleni v Cerkljanski fari, potem 300 gold., dve njivi, kovačnico, na kateri je bil Martin Šinkovec, sprednji del svoje hiše na velikem trgu in 5 srebernih kupic, iz katerih naj se naredi nov kelih. Svoji ljubi gospodnji Maruši — Marus — prepustil je pol hiše pri zgornjih vratih, njivo pod vislicami, dve sreberni kupici in druge reči; drugo polovico hiše siromakom v bolnišnici Kranjski; rejenki svoji Lenki 5 gold., in postelj. Za luč na pokopališču po noči je dal ženi skedenj, kovačnico pa, ki jo je imel Jošt kovač, cerkvi sv. Fabijana za svečavo, potem 31 gld. bratovščini sv. Rešnjega Telesa, 3 gld. farni cerkvi in toliko Marijni družbi.

Priče: gosp. Peter Šipek, Jurij Herschl, njegov kaplan cerkve sv. Boštjana v Pungartu, „in pawmgarten“, Lenart Puchelsperger, oba poslednja izvršnika te poslednje volje; Kancijan Klarman, Matevž Sparovec, Marka Fleischker, meščani in priseženci Kranjski. — Izv. pismo v arh. mesta K.

1494. — Petek po ss. Filipu in Jakopu. — Janez Sluga, z ravnokar omenjeno oporoko ustanovi k oltarju sv. Miklavža v farni cerkvi kaplana. Prvega je sam izvolil Jurija Herschl na, naslednje voliti je dal pravico srenji Kranjski, župniku Kranjskemu pa potrjevati jih. Kaplan je bil dolžan vsako sredo peto mašo opravljati, en goldinar plačevati šolniku za petje, poleg tega še tri tihe maše.

Pečatila sta: visokoučeni gospod Matija Operta, učitelj duh. pravic, in župnik Kranjski, in Lenart Puchelsperger, mestni sodnik Kranjski. — Izv. v arh. mesta K.

1494. — Sv. Antona dan je cesar Maks I. na Dunaji potrdil Kranjskemu mestu pravice, sosebno mitnico čez Savo, ki jo je dal cesar Friderik IV. l. 1488. — Izv. v zgod. društvu v Ljubljani.

1495. — Sv. Jurija dan. — Jurij in Sigmund, brata Lamberger-ja, sta Juriju Herschel-nu in Lenartu Puchelsperger-ju, sodniku Kranjskega mesta, k oltarju sv. Miklavža in sv. Uršule za 500 ogerskih zlatov prodala sledeča zemljišča: v Vodiški fari v „puech“ tri, na prvem sedi „Felician“, na drugem „Järne Suppan“, na tretjem Valentin; v spodnjem Smledniku eno, kjer je bil Linhart; pod Šmarno goro eno, kjer sedi „Niklav“; v „khestv“ Tubinjski fari dve, na prvem sedi „Wlas“ — Blaž — na drugem „Lavre“; v Čirčičah eno, kjer je Gregorij Kussan; v „Srakawlach“<sup>1)</sup> eno; v „Lawigkh“ (?) eno, kjer sedi „mathia“; eno in der „Lakghn“<sup>2)</sup> kjer sedi Tomaž; in v „Strachevn“ — Strahinju v Nakelski fari — eno, kjer sedi Jurij „Wesyagk'h“ — Bizijak.

Pečatarja: plemeniti in pošteni Ulrik Paradeiser, namestnik glavarjev — Verweser — in Erazem Lazar. — Izv. pismo v arh. mesta Kranj.

1495. — V soboto po sv. Juriju. — Martin Sleyko, kaplan v bolnici Kranjski, in njegov brat Andrej Sleyko, mestni sodnik Kranjski, sta kupila od bratov Lenarta in Jurija Kacijaner desetino „unter des Hertzogen Vorst zu Teteynitz“<sup>3)</sup> za 148 ogerskih gold. Ako desetine v 6 letih ne odkupita, ostane lastnina Sleykovih.

Pečatila sta oba Sleyko in Lenart Puchelsperger, pri-seženec in svetovalec Kranjski. — Izv. pismo v arh. mestnem.

1495. — 6. avgusta v Wormsu. — Na prošnjo Blanke Marije, sopruge Maksa I, dobí Andrej Eker, klerik oglejske nadškofije, beneficij pri bratovščini sv. Rešnjega Telesa. — Izv. pismo v zgod. društvu kranjskem.

1495. — Ljubljancanje in Kranjci so v Ahenu za slovenske romarje ustanovili beneficij pri oltarji ss. Cirila in Methoda v farni cerkvi, Materi Božji posvečeni. Za to službo je bil sposoben duhovnik, ki je bil zmožen slovenskega jezika. „Jus nominandi et praesentandi“ imele ste srenji Ljubljanska in Kranjska. Do leta 1675. našteva Valvazor 11 beneficijatov z imenom, kaj se je potem zgodilo s to ustanovo, ne vemo. Kranjci so iz vnemarnosti zapravili svojo pravico, piše Valv. XI. str. 112. — Valv. XI. str. 712., 714., prepis ustanovnega pisma v mestnem arhivu Ljubljanskem fasc. 264.

1496. — Kranj je plačeval vicedomu v Ljubljani 66 gold. letnega davka. — Mitth. d. h. V. f. K. 1868. str. 54.

<sup>1)</sup> Srakovlje v Predosliški fari.

<sup>2)</sup> Lakhn = Mlaka, tudi tam.

<sup>3)</sup> Ta gozd se razprostira za Dupljami od sv. Križa pri Trziču blizo do Kranja.

1498. — V sredo pred ss. Primažem in Felicijanom. — Jernej, Kranjski mlinar na Savi, in žena njegova Neža, sta bratovščini Matere Božje in oskrbniku njenemu, Krištofu Chladnikh-u, prodala njivo pred Kranjem. — Izv. pis. v zgod. društvu.

1498. — V osmini sv. Rešnjega Telesa. — Matija Operta, doktor cerk. prava, župnik Kranjski in prošt bratovščine sv. R. T., in oskrbnik te družbe, Bernard, sta prodala mlin pri Kovoru na Bistrici Tržiškemu župniku Raubsak-u. — Hormayr's Arch. 1827, po izvirnem pismu hranjenem v farnem arhivu Kranjskem.

1499. — Pondeljek po sv. Mihelju. — Jaka „Ariauitz“ in „Crisse Wesol, Stattkhamrer“ Kranjska prodasta s privoljenjem sodnika in svetovalstva za-se in vse druge ključarje Juriju Schmid-u in ženi njegovi Urši neko zemljišče v spodnjih Dupljah. — Izv. v arh. mesta K.

1499. — 29. majnika v Kranji. — Sebastianus Nasimbenus, Episc. Coronensis in vesoljni namestnik oglejskega očaka, je privolil župniku Kranjskemu, Matiju Operti, iz cerkvenega premoženja vodnjak kopati, proti temu da s časom povrne. — Hormayr's Arch. po listini v mestnem arhivu, ki ga pa sedaj ni najti.

1500. — 16. okt. sv. Gola dan. — Jernej Sadeneker — Zadnikar? — bolnišnični oskrbniki in družniki sv. Lenarta bolnice, so mesarju Petru, bolnišnici lastno mesnico prodali za 8 ogl. gold. in letnega  $1\frac{1}{2}$  f. vinarjev. Mesnico sme prodati le z dovoljenjem družbe sv. Lenarta.

Pečatila sta Jernej Sadeneker in Kancijan Kreuzer. — Izv. v arh. mesta Kranjskega.

1502. — Sv. Aleša dan — 17. julija. — Lenart Puchelsperger, mestjan Kranjski, je zastavil Klementu, žup. pri sv. Petru v Naklem desetino  $8\frac{1}{2}$  zemljišč v „Oberndorf“ Žirske fare za posojenih 200 gld. — Izv. pis. ravno tam.

1502. — 28. sept. v Kranji. — Hieronymus de Franetis (?) doktor sv. pisma episc. Coronensis in namestnik očaka Grimani, je privolil doktorju Matiju Operti, žup. Kranjskemu, da sme s cerkvenim denarjem kupiti ces. posestvo unstran Kokre, na katerem je bil Šimen Strukel. — Izv. pismo v arh. mesta K.

1504. — Na križev dan. — Ljubljanski korar Miklavž Sparovec je kupil od Jurija pl. Ek-a, vicedoma kranjskega, za 115 f. vin. in 36 šilingov neko zemljišče v Mengiški fari in ga plačal deloma s svojim denarjem, deloma kar je za obletnico oporočil gosp. Tomaža oče Benedikt, tesar v Kranji. To zemljišče je izročil družbi sv. Janeza oltarji v farni cerkvi Kranjski, da vsako kvaterno sredo opravljajo peto obletnico in štiri tihe maše za mojstra tesarskega Benedikta in njegovo ženo „Urso“ in za Andreja Sparovica in soprugo Katarino. Ako bi bili ključarji zanikrni, sme ga prevzeti sv. Rešnjega Telesa družba, ako bi pa kedaj oltar sv. Janeza svojega kaplana dobil, naj ustanova prepade njemu proti temu, da opravlja obletnico.

Pečatili so: pl. gospod Viljem Awersperg, dedni maršal kranjski in slov. strani, in sodnik in svetovalci Kranjski. — Izv. pismo v mest. arh. K.

1507. — 17. avgusta v Lindavi. — Cesar Maks I. je dodelil ljublj. škofu Krištofu pl. Ravberju patronat fare Kranjske. — Izv. v škof. arhivu ljublj. fasc. XIII. Valv. X. str. 308.

1508. — V petek po sv. Juriju v Kranji. — Jurij pl. Egk, vicedom kranjski, je zemljišče v Duplah Nakelske fare, zamenjal za drugo v Kranjski fari. — Izv. v zgod. društvu v Ljubljani.

1508. — 3. junija. — Dr. Matija Operta, žup. Kranjski, in nadduhoven na Kranjskem, je oporočil hišo, dvor in vse pri sv. Matevža cerkvi v Kamniški sodnji bratovščini sv. Reš. Telesa za obletnico s 15 duhovniki.

Priče: Janez Aversperg pl. Schönberg, ded. maršalek kranj., Jurij Egk, vicedom, potem sodnik Kranjski. — V zg. društ. v Ljublj.

1508. — V pondeljek pred sv. R. Tel. — Jurij Operta, svetni duhovnik, je izročil imetje svoje v Šentjurski župniji bratovščini sv. R. T. v farni cerkvi Kranjski. — V zgod. društvu.

1508. — 15. junija. — Lenart Vranič in žena njegova prodasta Juriju Operti, vicekaplanu v Belaku, hišo in dvor v Kamniški sodnji za 84 f. vin.

1508. — 29. nov. — Jurij Egk, vicedom kranjski, je napravil mašno napravo v farni cerkvi Kranjski. — V zgod. društvu.

1508. — 11. dec. — Isti Egk je podaril mestni bolnici K. neko desetino. — V zg. društ.

1509. — 31. jan. v Inšpruku. — Ces. Maks I. je Kranjskim mestjanom prepovedal polje in zemljišča v obmestju Kranjskem cerkvam, kmetom ali drugim osebam prodajati in ob enem ukazal, prodane odkupiti ali rešiti. — Klun: Arch. I. str. 35.

1510. — Kranjski župnik Matija Operta je bil arhidijakon ali nadduhoven za gorenško stran. — Klun: Arch. II. str. 102.

1502. — 13. jan. — Jera, rajn. Kancijana Klarman-a udova, je prodala sv. Lenartu in siromakom v bolnišnici Kranjski njivo na K. polji za 48 f. vin.

Pečatarja: Kancijan Krewtz in Miha Schertl, priseženca K. Priče: Lenart „Fürbas“, Krise Schkerll, Gregor Fibius (?), Ulrik Haffner, trije poslednji priseženi svetovalci. — V mestnem arh. Kranjskem.

1512. — 3. majnika v Kranji. — Jurij Treyer, ključar in vsa družba Šmarnega oltarja, Lenart Vrenič, ključar in vsa bratovščina sv. Ane in Uršule oltarja in Kristijan Truden, ključar in družniki sv. Kancijana oltarja v farni cerkvi so ustanovili z dovoljenjem žup. Matija Operta, kaplana k oltarju sv. Ane in Uršule ter mu dovolili dohodke zemljišča na „weijklim logu“, <sup>1)</sup> kjer je bil Tomaž „Wollar“; njive v Predosljih; njive, ležeče med njivami Jankota Zamujen in Jakoba Erijavca; njive, med

<sup>1)</sup> Na vélikem logu.

njivami Lenarta Vreniča in Janeza Glantz; njive med posestvom Šimna Strukel-na in Jankota Spendal-a, ki jo je imel Janko iz „Triboyan“; potem njive med njivami gosp. Jurija Kitzbuchel-na in sv. Lenarta bolnišnice, ki jo je posedel Janez Kolarič; njive med Gregorijem Truden in sv. Marije Magdalene na Rupl in drugih. Temu sta dodala Urban, župnik pri sv. Štefanu pod Finkenstein-om in Lenart, brata Vranič, še druge njive na „gomilly“<sup>1)</sup> „am Kolbeg“, na Rupl, pri vislicah itd. Kristijan Truden je dal njivo pri veliki cesti zraven njive Krivčeve, kjer je Peter Wentiger in druge. Janez Sluga, krčmar Kranjski, je volil zemljišče proti Gallenbergu. Prvega kaplana so izvolili ustanovitelji, druge naj voli srenja K. mesta in sicer domačine — „der den ain stat-khindt ist zu Krainburgkh“ in župnik potrdi v enem mesecu. Kaplan je dolžan vsaki pondeljek mašo peti za dobrotnike pri oltarji sv. Ane in Uršule.

Priči: Sigmund, škof Ljublj., in gosp. Kasper pl. Črnomaljski baron, v petek pred križevim dnevom l. 1483.

To ustanovno pismo so pregledali in potrdili 3. maja 1512 France Chylez iz Drage, duh. tržaške škofije in ces. notar, Ahacij Isenhausen, župnik v Šentjurji pri Kranji, častitljivi Janez Krafft iz Gornjega grada, Peter Berlic iz Kamnika, Hieronim Krajnik iz Kranja, duh. Ljubljanske in Oglejske škofije, v hiši Kancijana Krewtzer-ja, priseženega moža K. — Izv. pis. v arh. mesta K.

1513. — 10. marca. — Jurij pl. Egk, ces. svetnik, vicedom k. in stotnik Goriški, je zamenjal svoje v „Stob“ ležeče zemljišče za drugo v „Periach“, med vasmi „Bobarnig“ in „Kokriz“ ležeče, ki je bilo lastnina bratovščine Šmarnega oltarja v Kranji. — Izv. pis. v arh. mesta K.

1514. — 12. sveč. — Jurij pl. Egk, ces. svetovalec in glavar Goriški, je dobil od ces. Maksa l., med drugimi dohodke mosta, mesta, mitnice in sodnije v Kranji v zastavo. — Mitth. d. h. V. f. K. 1865. str. 17.

1517. — 18. sveč. — Plemenita Ana Heleker-ova voli 100 gld. bratovščini sv. R. T.

Priče: Jurij Egk, glavar Goriški, David Galler in Jože Lamberg, svaka Hel, France Kilec, notar. — V zg. društvu Ljublj.

1517. — V torek po 3. postni nedelji v Kranji. — Matevž Kočerog, meščan K. in Kristina, njegova žena, zamenjata svojo hišo „in der Hell pey dem klayn Turley“, kjer se gre k Savi, Matiju Kodela, Urši njegovi ženi in dedom za drugo poslopje v ulicah proti Savi na oglji med hišama ranj. Tomaža udove in Lavreckovino. To hišo je Uršini oče Jurko, ki je delal strelni prah, oporočil njenim otrokom. Kedar izmrjó, postane lastnina cerkve sv. Kancijana in Roženkranske cerkve.

Pečatila: Peter Korenšak, mestni sodnik K., in Kancijan Krewtzer, svetovalec in meščan K. — Izv. v mest. arh. K.

<sup>1)</sup> Morebiti Gomile v predosljiški fari?

1518. — 28. junija v Vidmu. — Janez Angelus de s. Severino, dec. doctor Canonicus Vicentinus, protonotarius apost. in vesoljni namestnik ogl. očaka Dom. Grimani podeli patronat k novo ustanovljeni kaplaniji k oltarju sv. Katarine v Kranji tamonjnemu župniku Hieronimu Kreymek-u. Po smrti njegovi naj izvršujeta patronat Andrej Parule in njegov sin, mestjana Kranjska; za njima Klement, vikarij „ad s. Petrum de Natissa“, ki so ustanovniki tej kaplaniji, in katerim prepusté to pravico, slednjič sodnik in odbor Kranjskega mesta.

Priče: magister Jakop Tursius, Miklavž de Coloreto iz reda pridigarskega in pl. Kristof de Susanis, mestjan Videmski. — Izv. v mest. arh. Kranjskem.

1518. — 11. nov. v Kranji. — Srenja Kranjska imenuje in poroča ljublj. škofu Kristofu, administratorju Sekavskemu in pravemu pastirju farne cerkve K., duhovnika Matevža, dušnega pastirja v Žaspem — in pago Asp — kot prvega kaplana Roženkranske cerkve, ktero so ravnokar iz novega sezidali mestjani, in v ktero ustanovitev je podaril tudi imenovani gosp. Matevž „summulam pecuniarum“. — Izv. v arh. mest. Kranjskem.

1519. — 4. rožnika v Kranji. — Jakob Krejmek, meščan Kranjski, in žena njegova Marjeta, zastavita za 100 ogerskih goldinarjev po 80 krajc. Roženkranski cerkvi in sicer ključarjema njenima Kancijanu Krevcer-ju in Jerneju Kovaču desetino 10 zemljišč na Srednji in Spodnji Beli.

Priče: Anton Strukelj, mestni sodnik Kranjski, in Miha Schertl, svetovalec in meščan Kranjski. — Izv. pis. v mest. arh. Kranjskem.

1521. — V soboto pred sv. Jurijem. — Anton Strukelj, mestni sodnik Kranjski, je kot patron sv. Miklavža ustanove Primožu Lasic-u na Beli prepustil pustinjo in mlin pri sv. Rotiji v Tuhinjski fari, lastnino imenovane ustanove, za letne 4 gold.

Pečatila: Anton Strukelj in Peter Korenšak. — Izv. pis. v mest. arh. Kranjskem.

1522. — 1. avgusta. — Rotija, Andreja Parule vdova, Peter, njen sin, in Marjeta, njena hči, ustanové po volji svojega moža oziroma očeta, k Šmarni bratovščini na dan sv. Mihela obletnico in 4 tihe maše pri oltarju sv. Katarine in darujejo v ta namen njivo nad vislicami.

Pečatila: Peter Korenšak, mestni sodnik Kranjski, in Miha Schertl, odbornik in mestjan Kranjski. — Izv. v mestnem arhivu Kranjskem.

1524. — 11. aprila. — Nadvojvoda Ferdinand I. je Kranjskemu mestu potrdil njegove pravice, sodnijo in mitnico. — V zgodovinskem društvu Kranjskem.

1525. — V torek pred sv. Andrejem. — Ahacij Schneider, mestjan Kranjski, in žena njegova Barbara, prepustita hišo in dvor v ulicah nad Kokro v Kranji Lenartu Braunbart-u, darcarju Kranjskemu, za 70 gold. in 1 šil.



Pečatila: Kristijan Schertl, Anton Strukelj, mestjana.

Pristavek: To hišo je Lenart Braunbart cesarju Ferdinandu za uradnijo prodal za 173 gold. 30 kr., kakor je bila cenjena. — Dr. Göth v „Mitth. d. h. V. f. Krain 1865“ str. 18.

1525. — Ko se je na Štírskem kmečki punt vnel, sklical je deželni glavar kranjski Jožef pl. Lamberg kranjske plemenitnike — 400 mož — v Kranj. To je kmete prestrašilo, da niso tudi na Kranjskem jeli rogoviliti. — Valv. IX. str. 53; XV. str. 422.—423.

1526. — V torek pred sv. Elizabeto. — Sodnik in svetovalstvo Kranjsko, kot zavetniki cerkve sv. Boštjana v Pungertu pre-pusté zemljišče, lastnino imenovane cerkve, Štefanu, sinu ranjcega Lenarta Knafl-a, tako kakor ga je posedal oče s pogojo, da na tanko odrajtuje kaplanu obresti in druge davke po stari navadi.

Pečatarja: Jakop Krajnik, mestni sodnik Kranjski, in Krise Schkerl, meščan in priseženec Kranjski. — Izv. pismo v mestnem arhivu Kranjskem.

1528. — V sredo pred sv. Marjeto. — Ferian iz gorenjih Dupljan je daroval bolnici sv. Lenarta v Kranji 2 zemljišči za dve maši. Isti dan je mestjanstvo prevzelo nadzorništvo te ustanove. — Izv. pismo v zgod. društvu.

1529. — 10. januarija je Ferdinand I. v Inspruku Kranjskemu mestu potrdil podeljene mu pravice in svoboščine. — Izv. pisma v zgod. društvu.

1530. — 24. maja v mestni hiši Kranjski. — Sodnik in svetovalci mestni so po smrti Andreja Cibauič-a, župana v „Triyual“, — Trifail, Trebovlje — kot zavetniki oltarja sv. Jurija v farni cerkvi k imenovanemu oltarju izvolili Filipa Stukrat-a iz Kranja za kaplana ter mu izročili vse dohodke, pravice, časti sklenjene s to službo proti temu, da hočejo sami izdržavati namestnika iz prihodkov, drugo pa porabiti za mestne potrebe, obrambo ali zidanje cerkvá, ako bi izvoljeni iz kterega koli razloga ne sprejel volitve.

Priče: Gosp. Jurij, župnik Žirski „zu Seyritz“, Šimen, duh. pomočnik v Šentjurji, Blaž Khürsner, Lenart Vidrič in Gregor Rauber. Notar: Fr. Kilec iz Drage, duh. tržaške škofije, cesarski pooblasteni notar. Izv. pismo v arh. mesta Kranjskega.

1530. — Še tisti dan so izvoljenega kaplana priporočili v potrditev ljublj. škofu Krištofu Ravberu, oskrbniku Sekovske cerkve in komendatorju samostana Admonškega. — V mestnem arhivu Kranjskem.

1530. — 24. maja. — Po odstopu Tomaža Stukrat a iz Kranja izvolila je srenja na njegovo mesto voditelja ali rektorja cerkve sv. Boštjana v Pungertu „in pomerio“, ktero službo je srenja Kranj ustanovila, Valentina Slosser-ja iz Radolice, župnika v Mošnjah „in Moschne“ — in ob enem predložila škofu Krištofu to volitev v potrjenje. — Obe pismi v mestnem arhivu Kranjskem.

1534. — 24. julija v Gornjem gradu. — Krištof, škof ljubljanski, je mestu K. zemljiščin davek od štirih hiš odpustil proti

temu, da bodete dve hiši, ki ju je v mestu kupil, proste vseh srenjskih davkov. — Izv. v zgod. društvu Kranjskem.

1536. — 19. maja. — Meščani Ljublj. in Kranjski „nationis Slavonicae et provinciae Carniolae“ priporočajo Leodicejskemu škofu Erhardu po smrti častitljivega Kristijana Scherberg-a na njegovo mesto kot kaplana k oltarju farne cerkve Matere Božje v Ahenu Lamberta Reutlinger-a iz njegove škofije in prosijo, da volitev njegovo potrdi. Novoizvoljeni naj varčno gospodari s premoženjem ustanovnim in izkaže se vrlega vojščaka Kristusovega s spovedovanjem slovenskega naroda — in audienda confessione nationis Slavonicae per seipsum vel alium dumtaxat loco suo constitutum, que linguam illam probe habeat.

Podpisal Benedikt Kuripešič <sup>1)</sup> iz Gornjega grada, doktor prava in pooblasteni ces. notar. — Izv. pis. v mest. arh. K.

1537. — 20. okt. v Kranji. — Zakonska Scholderman spoznavata, da sta bratovščini sv. R. Tel. dolžna 100 ogerskih zlatov. — Izv. listina v zgod. društ. v Ljublj.

1540. — Jernej pl. Sieger je bil župnik Kranjski. — Hormayr's Arch. 1827.

1544. — 30. marca. — Jurij Smolè, mestjan K., nazonja pismeno, da je prejel vžitek neke njive na vse žive dni. — Izv. pis. v zgod. društ. v Ljublj.

1548. — 26. avg. — Jakop Košorok, mesar in mestj. K., prodá Matevžu Krobot-u, zlatarju in mešč. K., hišo, dvorišče in vrt v mestu K. — Izv. v zgod. društvu Kranjskem.

1548. — 14. sept. — Magnus pl. Egk, ces. svétnik, je Luki Bisancio, vesoljnemu namestniku oglej. očaka Janeza Grimani, čast. očeta J. Hieronima Krajnik-a iz Kranja priporočil za kaplana k Šmarnemu oltarju v mestu K. — Izv. pis. v arh. mesta K.

1553. — 2. dec. v Kranji. — Tomaž Wanko, mestjan K. in žena njegova Kancijanila, prodasta Petru Kobilku, meščanu in krznarju K., neki skedenj. — Kup. pis. v zg. društ.

1554. — Kuga je po mestu mnogo ljudi pomorila. — Valv. XI. str. 113.

1555. — 8. maj. — Škof ljublj. Urban Textor, je neko njivo podelil sorodnici svojega vikarja K. Konrada Glušica. <sup>2)</sup> — Hormayr's Arch. 1827.

<sup>1)</sup> Ta Kuripešec ali kakor se je sam pisal: Curipeschitz, je bil latinski tolmač pri drugem poslanstvu, ki ga je Ferdinand I. napotil v Carigrad, leta 1530. To brezuspešno potovanje je popisal v sedaj jako redki knjižici, z naslovom: Wegraiss keyserlichen Majestät Legation itd.

<sup>2)</sup> Poznej škof ljublj. 1569—1578. Cat. cleri Lab. ima 1571—1578, ker je pa Peter Seebach umrl že 1568. l. (glej Mitth. f. K. 1865. str. 69.), ne vemo pravega razloga, zakaj bi bil njegov naslednik Konrad še le 2 leti pozneje posedel škofijski prestol.

1556. — Ljublj. vladika Urban je na dan žegnanja v Kranji pridigal zoper luterance po deželi. — Valv. XI. str. 112.

1557. — Kuga je razsajala po Kranji. — Valv. XI. str. 113.

1559. — Lublj. škof. Peter je vladarju sporočal o krivih naukih, ki jih je Gašper Rakovec trosil po Kranji. — V knezoškof. arh. ljublj. fasc. 16. šte. 3.

1561. — 31. sušca. — Kranjski vikarij piše škofu Petru, da je v Kranji veliko krivovercev, ki so v drugič poklicali Gašperja Rakovca v mesto, kamor je že prišel. — V knezoškof. arh. ljublj. fasc. 16. šte. 8.

1565. — 29. avg. v Ljubljani. — Ker so imeli v Ljubljani in Kranji na isti dan somenj sv. Egidija, tožili so Ljubljančanje pri Ferdinandu. Pogodili so se tedaj v Ljubljani tako, da so imeli Kranjci tisto leto somenj v nedeljo po sv. Egidiju, v prihodnjic pa kvaterno nedeljo po sv. Matevžu.

Podpisali so pogodbo: Lenart Kren, župan, Viljem Triben, sodnik ljubljanski; za Kranj Kaspar Neff, Matej Krobat. — Hormayr's Arch. 1827. po izv. listini v mest. arh. K., ki je pa nisem našel.

1566. — 13. januarija. — Matej Stern, krznar in meščan K., in Lena njegova žena, sta prodala Andreju Ahačiču neko njivo. — V zgod. društvu v Ljublj.

1566. — 14. marca v Ljubljani. — Janez Khisl od Kaltenbruna — Fužine blizo Ljubljane — nadvojvode Karola vojni izplačevalec na hrvaški granici, oskrbnik deželnega glavarstva in vicedom Jurij Höffer iz Preddvora in Hasperga sta v tožbi Šmartenskega župnika Mateja Pisänica zoper srenjo K. zastran nekega loga pred farovžem K. razsodila Kranjcem v prid. — Izv. pis. v mest. arh. K.

1570. — 29. maj. v Kranji. — Anton „Khüeller“, župnik v Šentjurji „im Veell“ pred Kranjem, je pismeno sprejel faro Šentjursko, katero so mu podelili sodnik in svetovalci K. mesta, ker je bila beneficij mestne cerkve sv. Kancijana.

Priče: Krištof Šwab, župnik cerkljanski, in Jurij vom Rain „zum Stermoll“. — Izv. pismo v arhivu mesta Kranjskega.

1575. — 10. maja v Kranji. — Miha Winter, vikarij v Preddvoru, reverzira beneficij o cerkvi sv. Boštijana v Pungertu, ki so mu ga izročili sodnik in svetovalci mesta K., kot ustanovniki in zavetniki njegovi.

Priče: Janez Krevcer v Kranji, in Štefan Wolltan, oskrbnik na Turnu nad Preddvorom. — Izv. pismo na papirji v mestnem arh. Kranjskem.

1575. — 29. avg. v Gradcu. — Nadvojvoda Karol je oddal s privoljenjem bratov ces. Maksa II. in nadvojvode Ferdinanda Tirolskega, uradnijo Kranjsko, z desetnamimi nekterih vasi svetovalcu Janezu Kizeljnu iz Kaltenbruna. — Hormayr's Arch. 1827. str. 583.

1576. — 3. postno nedeljo v K. — Maks Domin je s privoljenjem srenje K., kot zemljiščne gospóske, zemljišče na zgornji Beli delavnemu Lukežu Kupec-u prodal za 310 ranžkov po 60 kr. Pri prodaji z dovoljenjem gosposke mora prodajalec deseti, kupec pa dvajseti vinar odrajtati gosposki. — Izv. kupno pis. v mest. arh. K.

1577. — Mesto K. je dobilo strelišče. Kakor Ljubljana, Kamnik in Novomesto je tudi Kranj prejemal na povelje nadvojvode Karola od vicedoma po 15 ranžev strelščine na leto. Vsako tretje leto je bilo treba prositi za-njo. Strelščina je bila K. potrjena 5. maja 1580, 8. dec. 1582, 13. marca 1586, 3. marca 1589. Leta 1594. so prosili meščani, da se jim strelščina poviša od 15 na 20 ranžev na leto. Vicedom, naprošen za mnenje svoje, je 16. jan. 1595 živo podpiral to prošnjo, pisaje: „ker se prosilci v tej zavoljo vojskinega hrupa potrebni igri (vaji) kaj marljivo skazujejo mimo družih“. Prvega decembra še le je prišel odlok, da se prošnja ne izpolni. Okoli l. 1640. je prestala ta vladna podpora. — Mitth. d. h. V. f. K. 1863. str. 51.

1578. — 24. aprila v Gradcu. — Nadvoj. Karol je dovolil Janezu Kizeljnu, da sme imenovati stanovanje svoje v Kranji: Kizelstein. Ob enem ga je oprostil vseh davkov, ki so jih morale plačevati druge hiše v Kranji. — Hormayr's Arch. 1827. str. 583.

1579. — 2. maja. — Nadvojvoda Karol piše Kranjcem: Že 20. sveč. se jim je zaukazalo, da ne smejo iztiranega luterskega pridigarja — Jerneja Knafelna — puščati v mesto, tudi da ne smejo k njemu letati v grajščino Brdo, — kjer ga je baron Ek sprejel in skrival po navadi tadajšnjih plemenitašev, ki so bili skoraj vsi vdani novi krivoveri — naj njegovo hišo prodajo in njegove ljudi odpravijo. Toda vsem tem poveljem so po naznanilu vikarijevem ravno nasproti ravnali: pridigar je v mesto prišel, nekega otroka krstil, mnogo ljudi obhajal, Jernej Banko, Janez Junaver, Štefan Piber, Boštjan Schlaeger, Feliks Stockzandt, Jurij Zamblek, Primaž Resman, Andrej Manhardt in Miha Krobot letajo na Brdo k pridigarju in sprejemajo od njega dozdevne zakramente. Ako se Kranjci nočejo zameriti vladarju in izgubiti svojih mestnih pravic, naj ne puščajo krivoverskega pridigarja v mesto, temveč naj ga svariijo, in če vendar le pride, naj ga primejo in zapró, dokler ne doide voj. povelje; imenovanim osebam naj se ustavi letanje na Brdo in kdor je nepokoren, naj ga brez odloga pošljejo v Gradec na odgovor. — Mitth. f. K. 1867. str. 57. št. 32. iz vicedom-arh. v Ljublj. priobčil A. Dimic.

1579. — 1. avg. — Janezu Junaver-ju, mest. sodniku K., Štefanu Pibru, Boštjanu Schlaegerju in Feliksu Stockzandu se očita, da je luterski pridigar z ženo in deco neki 20. julija zopet prišel v mesto, kjer hoče hišo svojo dozidati in ko je došlo vojvodovo povelje v Kranj, da so govorili posmehljivo Kranjci ter eden rekel, da je bolan, drugi, da je kruljev, ta se je izgovarjal, da nima obutala, uni spet, da čaka, dokler bode nadvojvoda popotnico poslal. — Ravno tam štev. 33.

1579. — Pritožba katoliških mestjanov K. 1) Da-si se je Kranjcem večkrat vladno zapovedalo, naj odpravijo lut. pridigarja in katoliške duhovnike postavijo v kaplanske službe, vendar se to ni zgodilo, ampak kedar koli je došel kak vladni ukaz v Kranj, utajili in zamolčali so ga sodniki in starašine mestni, ki so vsi luterski, katoliškim mestjanom, katerih je nad 80 samih hišnih posestnikov. 2) Same luterske rokodelce volijo v mestni odbor in jim delijo mestne službe, luterance postavljajo za voditelje bolnišnic, za ključarje, zato pa tudi v farni cerkvi že 12 let pred Najsvetejšim ne gori večna luč. 3) Ustanov ne oskrbujejo po volji katoliških ustanovnikov, njih ključarji plačujejo kaplanu, kakor se jim poljubi, krivoverskim pridigarjem in učenikom pa dajejo na leto od tistega denarja lepe izneske. 4) Leta 1578. so mestne beneficije zastavili Cerkljanskemu župniku, pred tremi leti pa Antonu Grišonu v Kamniku tri podložne beneficija sv. Katarine. 5) Sploh je po mestu velika in huda razprtija med katoliškimi in luteranskimi mestjani, kateri naj bi se že enkrat konec storil, kakor nedavno v Kamniku. — V navedenem sest. Mitth. f. K. 1867. str. 57—58, št. 34.

1579. — Zagovor lut. mestjanov K. 1) Vladarsko povelje od 2. maja so neutegoma izvršili, ker v malo dneh je moral iz mesta pridigar, ki pa ni krive vere in ki ga je dež. zbor zakladal; tudi njemu niso izročili nobene kaplanije, ampak trem katoliškim duhovnikom. 2) Vladne ukaze so v mestnem svetu odpirali in brali vpricho katoliških svetovalcev, ako so bili v mestu, sicer pa niso dolžni proti navadi še druge razun mestnih očetov klicati k takim opravičilo v zbor. 3) Volitve se izvršujejo v redu in mestjani evangeljske vere se ne volijo sami za sodnike in svetovalce. 4) Kar zadeva osvečavo sv. Zakramenta, srenja tega ni dolžna, poprej so to storili mili darovi. 5) Dohodke nekterih ustanov so vzeli v mestno blagajnico, ker duhovniki mnogokrat niso davkov plačevali in ker se je ubogim podložnim krivica godila; da pa s tem denarjem krivoverske šole in predikante podpirajo, ni res, sicer pa imajo nasprotniki prav, da jih ne imenujejo luterancev ali krivovercev, ampak evangeljske. 6) Ko ne bi bili zastavili nekterih beneficij — kar se je zgodilo s privoljenjem mestnega odbora — ne bi bilo mesto moglo v pretekli vojski oborožiti in oskrbovati dveh konjikov s tremi vozmi vred in štirih konj, prav tako je z Grišonu zastavljenim, ker sicer bi ne bili mogli vojaške pomoči poslati v Siget. 7) Slednjič upajo sodnik in svetovalci, da katoliški nič ne bodo opravili s svojimi lažmi in zvižacami, ker nadvojvoda je previden in milostljiv vladar, ki nikakor ne bode pripuščal, da se vpeljejo take nove reči in zmešnjave v prvem mestu za Ljubljano; katoliški naj jih pri miru pusté, ako jih pa kdo razžali, naj se oglasio pri gosposki — V naved. spisu št. 36.

1579. — 15. nov. — Komisarji dež. zbora so bili v Kranji, zakaj? ne vemo gotovo. Morebiti so bežali pred kugo, ki se je po spričevanji Valv. XI. str. 113 v poglavitnem mestu k. tako

hudo prikazala, da so se uradi in sodnije preselili v Kranj. Tu je bil, kakor se kaže, vsaj enkrat deželni zbor meseca novembra. Ibidem šte. 37.

1579. — Ti-le katoliški mestjani K. so privolili v tožbo in pooblaščenca izvolili: Janez Rainfall, Matej Omrsa, Lenart Smarkovec, Štepan Waget, Ulrik Sparer, Martin Haffner, Gregorij Jelenec, Klement Reše, Štefan Nastran, Mohor Mišič, Peter Stabicher (?), Matej Papel (?), Martin Zaletel, Il Maric, Gabriel Fellman, Jurij Parenta, Matija Schaertl, Pavel Ploznikar, Lenart Müllner, Benedikt Janežič, Matija Aven, Jurij Kozijak, Matevž Wirek, Maks Gschmeidler, Jurij Krč. Tem se je brala tožba v slovenskem jeziku z vprašanjem, je li to mnenje vseh ali le nekterih? Janez Rainfall je povedal, da so ga iz mesta izgnali, ker je nekaj sporočil vicedomu. Isto se je zgodilo Omrzi, Wagetu, Pegel nu in Zaletelu. Katoliški mestjani so tirjali, naj bode sodnik in pol odbora katoliške vere. — Ravno tam, šte. 38.

1579. — Matija Marcina, vikarij ali žup. K., se je nadvojvodi pritožil, 1) da je sodnik branje vlad. ukaza od 15. preložil na 26. maja, ko je bila volitev sodnikova; 2) da tudi potem še niso odpravili predikanta, ki je še 5 dni ostal v mestu; 3) da je pridigar lut. 16. maja mrliča zakopal brez kat. obredov; 4) ko je imel 28. maja z Reš. Telesom po polji obhod, da so se pri tej priložnosti Jurij Korenšak, Boštjan Schlaeger in Jurij Camblek nespodobno obnašali, da niso poklekli ne odkrili se, ampak s smehom mu noge podstavili, da bi bil s sv. Zak. skoraj padel; 5) da ste 31. maja Janez Junaverjeva žena in Janez Krevcer-ova gospodinja botri bili otroku Teuffenbacher-ovemu, ki ste ga nesli na Brdo, da ga je predikant krstil; 6) da se je Jernej Banko o duhovem pri pogrebu grdo obnašal proti njemu, ker je cerkovnika silil, dati lopate in motike in briča poslal, da je izkopal jamo; 7) zahteval je katoliški mestni odbor in da se odvzame pridigarju plača in služba in da se mu hiša prodá. — Ravno tam, šte. 39., st. 59.

1579. — Pritožbam žup. M. Marcine so odgovorili lut. meščani K., da naj se vikariju prepové, nedokazane reči sporočati. Ker je bil delapust in zbor ne zbran, odložilo se je branje vlad. pisma na torek; da je pridigar 5 dni v mestu ostal, zgodilo se je s privoljenjem župnikovim; ni resnično, na dalje da je predikant mrliča pokopal, prav tako tudi, kar je tožil o dogodbah pri procesiji; kar se tiče krsta, naj se zagovarjajo, ktere zadeva, vikarij ni prav pisal o zgodbah pri pokopu, sicer je pa tudi on cerkovnika pretepel, zato ga bodo posebej tožili. — Mitth. f. K. str. 59.

1579. — 2. nov. — Prošt ljublj., dekan in vicedom so prišli v Kranj preiskavat tožbe in zaslišat Bankota.

1579. — 3. nov. — Po nekterem obotavljanji ste stopili stranki v farovž k zaslišanju, obe ste dobili prepise.

1579. — 4. nov. — K. mestjani niso pritrdili pritožbam vikarijevim, ktere so se — kakor je sam spoznal — naslanjale na na-

znanila družih ljudi, ampak naravnost so jih tajili, kakor so se opravičili v Gradec poklicani meščani Janez Junaver, tedajni sodnik K., Štefan Piber, Boštjan Schlaeger in Feliks Stokzandt. Tirjali so, naj župnik imenuje ovadube. Ker so se sklicevali na dve pritožbi, ki so ji poslali ranj. škofoma Konradu in Walthauserju,<sup>1)</sup> in na opravičenje omenjenih šterih mestjanov in zahtevali, da vzamejo tudi te v pravdo, razdrle so se 6. nov. vse obravnave in komisarji so se obrnili brez vspeha domú. — Več o tem Mitth. 1868. str. 59—60.

1580. — 9. julija sta vicedom prošt Freidenschuss in dekan Tekstor sporočila nadvojvodi: Na povelje od 7. sept. l. 1579 in 31. januarija 1580. leta preiskovat, ali so resnične pritožbe razložene v dveh pritožbah katol. meščanov K., odrinila je komisija v Kranj. Ustmeno in pismeno se je obravnavalo. Luteranski so tajili, da so si pridržali predikanta v mestu; dalje so zatrdili, da so vladna povelja vselej brali vpričo katoliških odbornikov, kateri so tudi ključarji, ubožni očetje itd. Ako ne gori večna luč že kakih 10 let, niso krivi oni, ker to ne zadeva mesta, ampak ljudje so olje iz proste volje dajali, ko je bilo cenejše; za druge svetilnice pa so vedno dajali voska in olja; vendar obljubijo na leto 30 funtov olja. Kranjci volijo v mestni svèt in mestne službe, kakor Ljubljancanje, večina glasov odločuje; prav tako tudi, kedar mestni zbor sklepa o davkih. Janez Rainfall je kriv vseh teh homatij. Zoperstavljal se je sodniji, stvari razglaševal, ki niso za očitnost, to so mu prepovedali, sicer mu vzamejo meščanske pravice, ravno tako tudi Ulriku Sparerju. Ker se je ves prepir vnel zgolj zavoljo služeb, ker je nadalje od v tožbi imenovanih 92 oseb prišlo samo 20, ker je naposled vse Janez Rainfall zapeljal, priporočila je komisija, naj se stranki spravite, kar se je zgodilo — pa blezo le na videz. — V nav. sp. št. 60—61.

1580. — Istega dne so imenovani komisarji sporočili nadv. vspeh in izid obravnave v tožbi župnikovi.

6. aprila so došli v Kranj. Luteranci so se zagovarjali blezo kakor so se poprej pismeno. Predikantu so koj ukazali mesto zapustiti, vikarij pa mu je dal 8 do 10 dni odloga, toda le 3 dni je ostal in potem se ni vrnil nič več v mesto, kakor enkrat z dovoljenjem dež. glavarja; da sta žena njegova in otrok v mestu ostala, zgodilo se je zaradi boleznin in slabega vremena. Ni res, da je pridigar mrliča pokopal, kar spozna tudi župnik. Zastran procesije sv. Rešnjega Telesa dan, umrl je ta čas zatoženi Korenšak (Korenček). Zemblek ni bil zraven, ampak Boltezar Nachtigall, ki pa ni videl nobene nespodobnosti o oni priliki, on sam je stal na trgu in gledal, kako so Lahi balinali, vikarij ni šel mimo njega, tretji toženec Boštjan Schlaeger je vse utajil. J. Junaver, mestni

<sup>1)</sup> Konrad Glusič, škof ljublj., 1569—1578, Boltežar Radlic, naslednik poprejšnjega, je bil škof eno leto.

sodnik, je gledé na krst Tauffenbacher-jevega otroka odgovoril, da nikogar ne more siliti, kje naj daje otroke krstiti ali kam naj hodi k pridigi, in če je šla njegova gospodinja na Brdo, botra ni bila. — Kar zadeva pokop o duhovem, Banko spozná, da je župnik cerkovniku s silo iz roke vzel orodje za kopanje, Banko pa se je z nekaterimi posvetoval o tej zadevi in ker so spoznali, da cerkovnika mesto plačuje, tedaj da je njemu podložen, ukazali so mu orodje njim izročiti, kar je tudi storil. Da je brič pri pokopu molitve opravil in Banko cerkovniku prepovedal v farovž hoditi in župnika slušati, Banko noče priznati. Štefan Piber je tajil, da je zasmehljivo rekel, da zato ne more v Gradec, ker je kruljev, tačas je bil res na nogi ranjen. Zoper pritožbe mestjanov zagovarjal se je župnik: da duhovščina ni kriva, da ni služba božja v redu, ampak mestjani sami, ker so beneficije pobrali, za-se rabijo in kaplanov ne plačujejo; ako so duhovniki njegovi nerodni, vikarij ne more zato, ker on duhovnikov ne posvečuje; odstaviti njega, lut. meščani nimajo pravice. Po dolgi obravnavi je komisija strankama priporočala pogodbo in spravo, da ne bode nepotrebnih stroškov. Stranki ste bili s tem zadovoljni, vendar so mestjani prosili, naj se sila ne dela njihovi vesti, zlasti kar zadeva pridige, krste, poroke in pokope. Temu se je ustavil župnik rekoč, da ne umejo pogodbe v Bruku storjene, na katero se izklicujejo in s tem je bil konec brezvspešnim obravnavam. — Ravno tam, str. 61—62 štev. 43.

1581. — 21. jan. — Notranje-avstrijska vlada v Gradcu je ukazala škofu in vicedomu, naj gresta v Kranj, mestni zbor skliceta, mestianom očitata njih nepokorščino in tirjata, da se enkrat izvrši vladino povelje: Knafel mora iz mesta in nihče ne sme na Brdo. Ako se to ne zgodi, zgubé mestne pravice in dotični bodo izgnani iz dežele. Mestnega sodnika je vlada pozvala v Gradec, ne samo odstavljen bode, ampak tudi drugače kaznovan. V tem pa naj škof in vicedom drugzega pripravnega moža postavita na njegovo mesto. Svetovalstvo mestno mora predikantovo hišo prodati in kamen odstraniti, na katerem je zapisano: „Hie Bärtl Khnäffl Praedicant Mein Stergk hsthet in Gottes Handt“. — Jernej Knafelj predikant tukaj, moja moč je v roki božji. — Iznesek prodane hiše naj mu odštejejo. Mesto mora skrbeti za osvečavo Rešnj. Telesa, zastavljena kaplanijska posestva rešiti ter jih in druge beneficije izročiti sposobnim katoliškim duhovnikom; ako bi jih ne bilo, naj se obrnejo do škofa. — Ravno tam, str. 63. št. 47.

1581. — 26. aprila. — Vladino povelje Kranjcem, sodnika krivoverskega, Jurija Härrer-ja, odstaviti.

1581. — 26. rožnika. — Vicedom je vladi v Gradec sporočil, da Kranjski mestjani ukaza 21. januarija še niso izpolnili.

1581. — 24. julija. — Vlada ukaže škofu ljublj. Janezu Tavčarju in vicedomu Nikolaju Bonhomo, naj delata na to, da K.



mesto odstavi Jurija Haererja sodnika, škof pa naj za tabart sam beneficije podeli, katerim hoče. Enako povelje je došlo Kranjskemu mestu. — Ravno tam, šte. 48 in 49.

1590. — 3. julija na Krumperku. — Adam Ravber, gospod na Krumperku in Kravjeku, slavni zmagovalec Turkov pri Siseku, predstavljal je Janezu, škofu ljublj., nadvojvode Karola tajnemu svetovalcu in dolenje-avstrijskemu dež. namestniku po smrti ljublj. Jakopa Eridija k oltarju ss. Marjete in Barbare v stolni cerkvi za beneficijata Franceta Sobant-a, korarja ljublj. škofije. — Izv. pis. z lastnoročnim podpisom „močnega“ Ravberja v arh. mest. Kranj.

1591. — 8. novembra v Gradcu. — Cesarsko povelje do vicedoma Kamila Svarde. Ker je Jernej Banko, mestjan K., pozabil v Gradcu z besedo in roko obljubljeni pokorščini, ter je na dan sv. Jerneja na svojo pristavo zunaj mesta nekaj krivoverskih mestjanov Kranjskih pozval, predikanta Knafeljna iz Brda poklical, in se z drugimi vred dal obhajati zoper povelje svojega dež. vladarja, naj vicedom neutegoma Bankota pred-se pokliče, v mestno ječo zapre in mu tri tedne nič drugega ne dá jesti, kakor kruha in vode. Izpustiti ga ne sme poprej, dokler ne plača 100 kron globe. Slednjič naj skrbno poizvéda, kateri mestjani so se dali z Bankotom vred obhajati.

Jurij Banko, sin Jernejev, sporoči 8. decemb., da je prejel pismo o nenazočnosti očetovi, da se mu ne more očitati nepokorščina.

Kako je izšla ta stvar, ne vemo, brž ko ne, se je B. udal. — Mitth f. K. 1867. str. 80—81, šte. 103.

1592. — 24. aprila. — Janez Kizel je zastavil bratoma Kristofu in Francetu Mazgonu v Ortneku grajščino Kizelstein, mostnino pod Kranjem, ki jo je v zastavo prejel od mesta K., in mlin pri mestu za 14.000 ranjžev na tri leta. — Hormayr's Arh. 1827. str. 583.

1593. — 22. nov. v Ljubljani. — Janez, škof ljublj., ces. in nadvojvodin svétnik in vlad. namestnik spodnje Avstrije, potrdil je dijaka Erazma Harer-a, ki ga je K. senat izvolil za kaplana v bolnici sv. Lenarta, s pogodbo, da bode v 4 letih posvečen. France Lapidica, vikarij K., naj mu izroči vse dohodke tega beneficija. Ako pa Harer ne bode zadostil dolžnostim svojim, dolžan je vse povriniti. — Izv. pis. v arh. mesta Kranjskega.

1594. — 27. sušca v Kranji. — Jernej Banko, mestni svetovalec K., Kristof Harer, dacarski pisar v K., Primaž Banko in Jurij Zamblek, oba mestj. K., zastopniki dedičev ranj. Matija Košoroka, prodajo neko njivo, lastnino dedičev, Primažu Laze-tu, mestj. in kupcu v K., za 210 ranjžev po 60 kraje. — Izv. pismo v mestnem arhivu K.

1595. — Ljublj. škof Janez, oskrbnik cerkve in reda sv. Jurija v Millstadtu, je Janeza Rozmana potrdil za kaplana pri sv. Miklavža oltarji v K. — Izv. pismo. poprej v mest. arh. K., sedaj ga ni.

1595. — Sporočilo o življenji v Kranji. Prešerno in nesramno obnašanje se razširja, ljudje preklinjajo in zabavljajo od zore do mraka, zasramujejo in posmehujejo se v hišah, skozi okna in po ulicah brez nikakoršne kazni. Po dnevi pijančevajo in po noči neprenehoma do jutranjega svita ne le mestni prebivalci, ampak tudi priprosti kmetje. V nedeljah in praznikih vrè iz bližnjih krajev staro in mlado v mesto. Pred cerkvenim opraviлом tekajo že v žganjarije. Kar očitno po ulicah ga srkajo, v prodajalnicah, pa tudi po hišah in ne samo po krémah, tudi pri sedanjem mestnem sodniku. Včasih se dobro pretepó in potem se gugajo pijani kakor nespametna živina v cerkev. Ne mine še opravilo, tekój hité k novemu vincu in posedajo ves božji dan pri polni majolki.

Drugi začenjajo na vse zgodaj kegljati na kegljišču, najrajši blizo mosta in zamujajo službo Božjo. Zopet drugi stavijo ali kockajo v neki koči ves ljubi dan do trde noči in še dalje. Toda ne le v praznikih se godijo take reči, tudi v pondeljkih, v tržnih dnéh ni boljše, da se sploh pohujšujejo tuji ljudje. Po 10, 20 celó 50 gold. izgubivajo. Pred nekaj leti so se stepli in dva ubili. Poleg tega se roté in preklinjajo tako strašno, da bi se kar zemlja odprla in požrla igravce in njihove brloge. Kedar vse zapravijo, izrastejo nekterim dolgi prsti, da jamejo krasti, drugi pridejo na beraško palico z ženami in otroci vred.

V poprejšnjih časih so ob nedeljah in svetkih zjutraj pred cerkvenim opraviлом in pozno zvečer ljubljanskim voznikom in tovornikom z verigami branili, da niso mogli ne v mesto ne čez most. A sedaj, mili Bog! nekteri nimajo nobenega praznika. Ob zapovedanih postnih dneh jedo mesó, da se vprek leti, nektere celó silijo.

Nekteri luteranci, ki znajo brati, zbirajo druge okoli sebe in jim oznanujejo svoj dozdevni evangelij. Na Brdo in k Sigesdorferju letajo sedaj bolj ko kedaj. Brez dovoljenja prodajajo posestva mestna, cerkvena, boloišničina, n. p. njive, vrtove itd. Kupci smejo prodajati pred službo božjo in brez ozira na betežne in bolnike skakajo, plešejo in godejo nekteri, kakor jim srce poželi.

Pri pobiranji davkov več potrošajo kakor nabirajo, pri kupčijah pa za likof zapravljajo po 10, 20 in 30 gold. Sploh se godé krivice, neki beneficijatov podložni je moral pri prepisovanji zemljišča plačati 150 gold. Davke nakladajo samovoljno, temu več, drugemu manj, kakor jim pride na misel. Za hoste in gozde nihče ne skrbi, kdor more, kaj ugrabi. Bésnica je pripuščena tujim, mostnine že za blizo 1000 gold. niso všteli v račun, duhovnikom in cerkvam pa posestva jemljó in sebi prilastujejo.

Tako opisuje neimenovani življenje v Kranji ob času verske razdraženosti in verskih prepirov. Res dokaj živo, prešerno in razuzdano brez gosposke in strahú so se gibalí Kranjski prebivalci in njih okoličani, da-si moramo priznati, da je naš poročevalec nekaj pristransko in preživo pisal!

Gledé na te in druge napake, ki so Kranj iznemirjale, ukaže nadvojvoda Ferdinand 29. aprila 1595. l., da se Kranjcem ostro zapové, nedelje in praznike spodobno obhajati in krščansko živeti, kdor pa bode nasproti ravnal, naj ga policija brez odloga zapré v tamnico ali naj ga postavi na sramotni oder ali drugače kaznuje. — Mitth. f. K. 1867. str. 92—93.

1597. — 2. sušca v Gradcu. — Nadvojvoda Ferdinand je Kranji potrdil mestne pravice. — Izv. pismo v zgod. društ. v Ljublj.

1597. — 3. maja v Kranji. — Sodnik in svetovalstvo K. kot fevdna gosposka sv. Lenarta beneficija, ki je po prostovoljnem odstopu Erazma Harera izpraznjen, prodá zemljišče, lastnino kaplansko, ležeče med Martina Kunstelja, svetovalca mest. zemljiščem, in na potu proti dvoru „Praevola“<sup>1)</sup> ki ga je posedel čast. Boštjan Zamujen, bivši stolni dekan ljublj., poštenemu gosp. Juriju Novaku, mestnemu pisarju Kamniškemu, Marjeti, njegovi gospodinji in dedičem proti navadnim pogojem pri kupovanji. Kup. pismo v mest. arh. K.

1597. — 17. nov. v Kranji. — France Latomus, oglejskega nadduhovništva kranjskega komisar, in Rešnj. Telesa braterne v Kranji prošt in Šimen Otava, žup. v Vodicach, iste bratovščine oskrbnik, sta v „Nussdorfu“<sup>2)</sup> ležeče in bratovščini lastno zemljišče prodala delavnemu Gašperju Viriku proti temu, da razun navadnih davščin oddaja braterni letnih 36 kr. namesto tlake. — Kup. pis. v arh. mesta K.

1598. — Krištof Treiber, župnik Kranjski.

1600. — 22. aprila v Kranji. — Boštjan Križaj v Loki je prodal Matiju Kestnerju v Kranji, dve senožeti v Tenetišah. — Izv. v zg. društvu v Ljublj.

1601. — 10. junuarija. — Župnik Kranjski je naznanil škofu Tomažu Krenu, da je v mestu K. nekaj krivovere sumljivih oseb. — V knezošk. arh. ljublj. fasc. 13. št. 14.

1601. — 11. svečana je prišla reformatorna komisija, pri kateri sta bila škof Kren in Filip Kobencel, vicedom, v Kranj. Poslali so v Križ po Krištofa Mikuš-a, s priimkom „luter“, ker so njegovi sinovi pobožnega katol. meščana Lovretiča po noči grozno umorili.

1601. — 12. sveč. zjutraj je škof Kren v Miha Harerjevi hiši na dolgo naznanil meščanom, naj opusté krivo vero. Razun enega ali dveh prisegli so vsi zvestobo Bogu in nadvojvodi.

1601. — 13. sveč. Komisija je poslala Krištofa Harera s 6 konjiki in 150 kmeti v Trzič, kjer so se koj udali, potem v Križ poizvedat, kako se je vršil umor. Nekaj so jih vjeli, hišo Mikušovo pa do tal razdjali.

<sup>1)</sup> Prevale, grajščina  $\frac{1}{2}$  ure oddaljena od Kranja.

<sup>2)</sup> Vas Orehole v Predoslški fari, ime „Nussdorf“ neznao.

1601. — 14. sveč. — Škof Kren je slovesno vpeljal Janeza Friderika Klementa kot vikarija ali župnika Kranjskega mesta in v beneficij baronov Ek-ov k Šmarnemu oltarju v mestni cerkvi.

1601. — 16. sveč. — Škof Tomaž Kren je postavil Andreja Felmana za beneficijata sv. Katarine oltarja v farni cerkvi, (ki pa ni dolgo ondi ostal).

1601. — 17. sveč. — Komisija je na trgu blizo sramotnega odra — Pranger — sežgala luterske bukve, potem je odrinila v Loko.

1601. — 20. sušca je prišla komisija zopet v Kranj in tirjala od svetovalstva sporočilo, kako je izvršilo povelja komisijna. Prejel je škof tudi pismeno zavezo od senata K., da se ne bode proti določbi škofa ljublj. mešal v „investituro“ župnikovo.

1601. — 21. sušca. — Morale so luteranske ženske v Kranji pred komisijo in vse so prisegle udanost v kat. vero.

1601. — 22. sušca je bil škof že v Gornjem gradu, in zapisal, da mu je iz dežele pregnani Janez Heinrich v Kranji, po Kristofu Harerju izročil 150 gld. Knafeljnova hiša je dala 200 zlatov. — Zapisci škofa Krena v Mitth. d. hist. Ver. f. Kr. 1862. str. 17—19.

1607. — Magister Jan. Friderik Klement, nadduhoven gorenški ob enem župnik K. — Hormayr's Arch. v farnem arh. K.

1608. — 28. aprila v Kranji. — Tomaž Kren, škof ljublj., je podelil Adamu Radel-nu, svetovalcu mestnemu, nekatere njive Kranjske fare. — Hormayr's Arch. v far. arh. K.

1609. — 10. sveč. — Notranje-avst. vlada je ukazala vice-domu Jožefu Panicolu, krivoverskega šolmajstra in cerkovnika Janeza Daks-a, ki ga je že poprej verska komisija izgnala iz Kranja, ki pa je vendar še skrivaj po noči tihotapil v Kranj, vjeti in zapreti. — Mitth. d. h. V. f. K. 1867. str. 116. št. 246.

1609. — 5. sept. v Gradcu. — Nadvojvoda Ferdinand II. dovoli Kranjskim mestjanom mitnico in tirjati od vsacega voza po en „Petagg“ in od slehernega tovara po 2 črna vinarja in sicer zato, da si po mnogih vojskah poškodovano ozidje in trdnjavo popravijo. — Izv. v zg. društ. v Ljublj.

1611. — 20. aprila v Kranji. — Mestni odbor se pogodi s Kristofom Harer-jem iz „Adelsbüchel“, zarad naprave večne luči v farni cerkvi K. — Izv. v zg. društ. v Ljublj.

1611. — 19. junija. — Predstojništvo bratovščine sv. Rešnj. Telesa je zemljišče v Oreholah in lastnino brat. prodalo Janezu Roltar-ju za neki iznesek in vrh tega 36 kr. letnih za tlako.

Podpisali: Michael Textorius, Blaž Rustner (?) in Novak. — Izv. pis. v mest. arh. Kranjskem.

1611. — 9. nov. v Gornjem gradu. — Škof Tomaž je potrdil duh. Blaža Kušmana za beneficijata h kapeli sv. Boštj. v Pungrtu. — Izv. pis. v zgod. društ. K.

1613. — 10. jun. v Ljubljani. — Tomaž Kren, škof. ljublj., priporoča bratovščini sv. Reš. Tel. mašnika in pridigarja Adama Sontner-ja. — Izv. pismo v zgod. društvu.

1616. — 18. aprila. — Šteri hčere Mazgonove prodajo Kizelstein gosp. Francu Bardarini. — Horm. Arch.

1616. — 25. avg. — Ljublj. škof Tomaž je sporočil papežu Pavlu V. o razmerah in stanu svoje škofije. O Kranji piše: „Vikarijat sv. muč. Kancija, Kancijana in Kancijanile v mestecu Kranjskem z vikarijem, tremi duhovniki in 3500 dušami ima tudi starašinstvu podložno siromašnico, ki pa nima mnogo prihodkov, ker za časa krivevere v Kranji so se pogubili. Poddružnice K. vikarijata so te-le: Sv. Peter v Preddvoru z 200, sv. Jakob v Podbrezju z 150 in sv. Križ pri Trziču z ravno toliko dušami. Patron mestni cerkvi je škof ljubljanski.“ — Mitth. d. h. V. f. K. 1854. str. 64.

1619. — 24. julija. — Kranjski mestjan Lenart Rijavec, je Lenartu Sigerstorfu prodal desetino nekterih zemljišč. — Izv. pis. v zgod. društv.

1620. — 28. okt. — Sikst Carcanus ep. Germanicensis prišel je kot vizitator v Kranj. Slovesno in s procesijo so ga sprejeli. V roketu in infuli je stopil pod baldahinom v cerkev, kjer ga je čakal škof Kren. Potem je pel veliko mašo pri velikem oltarji, škof Kren pri srednjem in konečno je birmoval.

1620. — 1. nov. — Vizitator je odšel v Naklo in dalje na Gorenjsko, Kren pa je vpeljal Blaža Kušmana slovesno za vikarija Kranjskega.

1620. — 2. nov. — Je istega vpeljal v kaplanijo M. Božje, ustanovo baronov Ek, potem je imel slovesne bilje in naslednji dan je odrinil v Kamnik. Osem dni se je mudil v Kranji in večidel prebival v Šmartnem. — Zapisci škofa Krena. Mitth. d. h. V. f. K. 1862. str. 101.

1620. — 12. dec. v Kranji. — Echeiel Aumič, mestjan K., je prodal mestjanu Jakopu Pauer-ju hišo na gornjem trgu v Kranji. — Izv. v zgod. društvu.

1621. — 31. marca. — Katarina Proy, rojena Harer-ova, je oddala svaku svojemu Maksu Pečaherju vrt pred mestnimi durmi Kranjskimi. — Izv. v zgod. društ.

1630. — 22. sveč. v Kranji. — Bratovščina sv. R. Tel. prodá Janezu Bertoncel-nu nekaj njiv. — V zgod. društvu.

1630. — 12. rožnika v K. — Dr. And. Krellius <sup>1)</sup> je daroval nekaj bolnici K. proti temu, da daje vsako leto za dve maši. — V zgod. društvu.

<sup>1)</sup> Ta Krellius — polatinščena slov. beseda za Kralj — je bil menda učenik nadvojv. Ernesta Maksa. Leta 1603. je postal prošt ljublj. stolne cerkve. Na prošnjo nadv. Ferdinanda je dobil od papeža Pavla V. iz

1632. — 8. julija v K. — Dr. And. Krellius je bolnici K. daroval 1200 gold., da si more s tem kupiti neko desetino. — Izv. pis. v zgod. društ.

1637. — 23. novemb. na Dunaji. — Cesar Ferdinand III. je potrdil Kranju podeljene pravice. — Izv. pis. v zg. društ.

1638. — 10. marca v K. — Jernej Olbea, svetovalec in mest. ključar Kranjski, je ustanovil maše pri farni cerkvi. — V zgod. društvu.

1639. — Henrik Paradeiser, lastnik gradu Kizelstein, do l. 1646.

1640. — Sezidali su kapucinski samostan v Kranji. — Valv. XI. str. 111.

1642. — 4. marca v K. — Mesto je prevzelo nadzorništvo vseh pobožnih ustanov, ki jih je napravila Elizabeta Kizelsteinska. — V zgod. društvu.

1643. — 21. sept. v K. — Gašper Zupanič, mestj. K., je prodal Matiju Brenceljnu, Cerklj. župniku, desetino v Hujah. — V zgod. društvu.

1645. — 15. junija. — Tkalci, rešetarji, trakarji, sploh rokodelci, so se porazumeli med seboj in sklenili: 1) da naj ostane pri deželnih patentih; 2) cerkveno zastavo, denarnico — Lado — pečat in mrtvaški prt naj imajo povsod in cerkvene obrede obhajajo; 3) na sv. Rešnj. Tel. dan naj se snidejo udje pri starašini in na dve leti volijo starašino in štiri ključarje, denarnica pa naj ostane pri mojstru ali starašini. — 4) kvaterni denar naj ostane; 5) vsi stroški so poravnani, mir in prijateljstvo naj bode med njimi in drug naj ne sega drugemu v rokodelstvo. — Hormayr's Arch. po listini hranjeni v farn. arh. K.

1648. — 31. maja. — Blaž Kušman, župnik K., beneficijat oltarjev Matere B., sv. Boštijana in sv. Nikolaja, voditelj Roženkranske bratovščine, prošt nadbraterne sv. Rešnj. Tel. in papežev in ces. očitni notar, je daroval Roženkranski cerkvi štiri pozlačene angelje, ki jih je že postavil, dober srebern zunaj in znotraj pozlačen kelih, z majolčicama vred, mašne bukve, 2 mašna plašča z vsem potrebnim in 1000 ranj. po 60 kr. Zato naj se opravlja, dokler živi, vsaki petek sv. maša za sorodnike, po smrti njegovih pa za-nj. Poleg tega je ustanovil na sv. Lukeža dan vsacega leta bilje za-se in žlahto z 8 duhovniki.

Priče: Oton F. grof Buchheim, škof ljublj. in sodnik in sve-tovalci K., katerim poslednjim se je naložilo, da izvršijo to voljo. — V mestnem arhivu Kranjskem.

1650. — 21. junija na Dunaji. — Ferdinand III. je podelil Kranjskim mestjanom pravico, vsako leto pred kapucinskim samo-

---

Rima 29. maja l. 1610. za-se in naslednike pravico škof. kapo in palico rabiti, 25. marca l. 1611. je bil slovesno posvečen, l. 1621. se je pa očpovedal. — Kapitelski arh. v Ljublj. fasc. 249. št. 1.

stanom obhajati živinski somenj. — Hormayr's Arch. po izv. pismu, ki je bilo nekdanj v mestnem arhivu, sedaj ga ni.

1657. — 17. sveč. v Ljubljani. — Jan Lorenc Paradeiser, gospod Neuhausa, Gradaca, Mehovega in Loža, je daroval Kranjski bolnici ali siromašnici desetino 12 zemljišč v „Lauzah“ (?). — Hormayr's Arch. po listini hranjeni v farnem arb. K.

1660. — 6. sept. — Cesar Leopold I. potovaje iz Celovca v Ljubljano k poklanjanju, je prišel v Kranj, kjer so ga prav slovesno sprejeli. Prenočil je v mestu in po besedah Valv. XI. str. 113, razsvitljajl noč s svojo pričujočnostjo. — Bolj obširno Valv. X. str. 371—388 in sestavek v Koledarji matice slov. za 1869: Cesar Leopold I. v Ljubljani, str. 36.

1661. — 12. sušca v Beču. — Cesar Leopold I. je potrdil Kranju njegove pravice. — Izv. pis. v zgod. društvu.

1668. — 10. avg. — Pol mesta Kranjskega je pogorelo. — Valv. XI. str. 113.

1670. — 12. julija v Kranji. — Marija Adelman-ova je kupila od Janeza Kocha vrt blizo kapucinskega samostana. — Kupno pismo v zgod. društvu.

1687. — 20. dec. v Ljubljani. — Škof ljublj. Sigmund grof Herberstein spričuje, da je „nobilis et clarissimus dominus Franciscus Jos. Garzaroll a Garzarollshofen s. Theol. Doctor, Vice-Cancellarius Passaviensis et inclytæ facultatis theol. Viennæ decanus“, ko je bil še vikarij Kranjski, ustanovil 4 bilje prvi dan po kvaternih nedeljah za župnika Kranjskega. Za to je oporočil 4 desetine na Klancu in eno na Rupih. Vestno naj župnik opravlja ustov. maše ter naj bodo na plošči zapisane v sakristiji.

Za škofa: Janez M. Rossetti, lib. baro, Decanus et Vicarius generalis. Napravili so tri enaka pisma za škofijski arhiv, za sindika farne cerkve in rodovino Garzaroll-ovo. — Izv. pismo v mest. arhivu Kranjskem.

1690. — Jakob Škrpin, župnik K. — Hormayr's Arch.

1698. — Lovro Pogačnik, rojen v Kranji. Postal je jezuit in pridigar v stolni cerkvi ljubljanski. Umril je kot pisatelj v Zagrebu l. 1769. — Scriptorum Prov. Avst. Societatis Jesu I. tom. na Dunaji 1855.

1706. — 24. sveč. na Dunaji. — Cesar Jožef I. je potrdil Kranju stare pravice. — V zg. društvu.

1708. — Janez Jak. Schilling, dokt. sv. pisma, protonotarij apost., ud akademije ljublj. „operosorum“ s priimkom: „sedatus“, je bil župnik Kranjski. Postal je potem korar in vesoljni namestnik v Ljubljani, kjer je v visoki starosti umrl l. 1764. — Mittheilung d. hist. Verein für Krain. 1848. str. 86 in 1853. str. 94 in Hormayr's Arch.

1712. — 24. aprila. — Mestni sodnik K. Jernej Struppi, je daroval bratovščini sv. Rešnj. Telesa 300 gold. — Izv. pismo v zgod. društvu.

1715. — Vuk Eberh. Barbo grof Waksenstein je bil gospod Kizelsteina v K. od leta 1709. — Hormayr's Arch. 1827. str. 583.

1717. — 2. sveč. je v Kranji umrl Gregorij Voglar. Rojen je bil od priprostih staršev v Naklem 12. sušca l. 1651. Pozneje je postal doktor modroslovja in zdravništva, ces. kraljevi svetovalec in povzdignjen v plemenit stan. Pisal se je „Carbonarius de Wiesenegg“. Ruski car Peter Véliki ga je k sebi poklical in Gregorij Voglar je postal njegov domači zdravnik. Da je vžival veliko zaupanje pri ruskem cesarji, spričuje med drugimi tudi to, da ga je že na stara leta v cerkvenih zadevah poslal v Rim. Vrnivši se nazaj se je oglasil še enkrat in sicer slednjikrat v rojstnem kraju Naklem, toda nevarno je zbolel in v Kranji umrl; zastonj ga je zdravil Kranjski zdravnik Heine. Vodnjak v Naklem je njegova ustanova. — Mitth. d. h. V. f. K. 1851. str. 71.

1719. — 23. sept. — Ces. Karol VI. je potrdil Kranju stare pravice in svoboščine. — Izvir. v zg. društvu.

1728. — 25. avg. — Cesar Karol VI. je prišel v Kranj. Ondašnji mestni sodnik Nikolaj Adelman ga je pozdravil z nagovorom. Prenočil je cesar v baron Ek-ovi hiši. — Dr. Klun: Arch. I. str. 71.

1730. — 6. aprila. — Igrali so v Kranji žalostno igro „Das Leiden unseres Herrn und Heilandes Jesu Ch.“ očitno na trgu tako, da so se vsi (?) jokali. — Tako zatruje rokopis te igre. Mitth. für Krain. 1849. str. 15.

1731. — 3. avg. — Papež Klement XII. je dodelil bratovščini ss. Fabijana in Boštijana popolni odpustek. — V farn. arh. K. glej Horm. Arch.

1759. — Janez Kraškovič, apostolski notarij, je župnik Kranjski. — Ravno tam.

1784. — 12. rožnika. — Ces. Jožef II. je potrdil mestu K. poprejšnje pravice z dostavkom, da jih tudi lahko pomnoži, zmanjša ali celó odpravi, ako bi to čas ali kake potrebe tako nanesele ali tirjale. — Izv. pismo v zg. društvu.

1785. — Blizo tega leta se je rodil v Kranji Florijan Sentimer. Ko je v Ljubljani šole dovršil, šel se je l. 1804. na Dunaj zdravilstva učiti. Potem se je napatil v Heidelberg in Pariz. Leta 1812. je spremil véliko vojsko francozko na Rusko. Po znamenem nesrečnem izidu te vojne je ostal v Moskvi, kjer mu je slovenski jezik, kakor nekdanj slavnemu Sigm. Herbersteinu, mnogo koristil. Za časa kolere l. 1830. se je posebno izkazal, spisal je o tej bolezni posebno knjigo, ki jo hranuje tudi kranjsko zgod. društvo. Bil je Sentimer tudi v Petrogradu in l. 1836. je prišel na Nemško, na Kranjsko ni več utegnul.

1799. — Avguštin Sluga, rojen 17. avg. 1753 v Ljublj. in 13. rož. l. 1778. posvečen v cistercijenzerja v Kostanjevici, potem župnik ondašnji in na Raki, bil je župnik v Kranji. Leta 1820



je postal kanonik ljubljanski in dekan Kranjski. L. 1828. 29. jun. je pel zlato mašo, in enajst let pozneje s knezoškofijském dovoljenjem tretjo novo mašo. Ustanovil je Sluga tudi več štipendij.

1802. — 11. avg. — Sedanji knezoškof ljublj. dr. Jernej Vidmar, so bili rojeni v Kranji.

1804. — Prišla je v Kranji na svitlo knjiga tiskana v Ljubljani z naslovom:

Štiri pari kratkočasnih pesmi  
Od Pavla Knobelna skovane  
Inu Kranjcam v spomin dane.

Te pesmi so večidel malopridne, umazane in nepésniške. — Illirisches Blatt 1840. str. 14.

1808. — 19. novemb. se je rodil v Kranji slavnoznani dr. Janez Bleiweis, budnik slovensk. slovstva novejšega, vrednik „Novic“ in národní voditelj.

1810. — 10. novembra. — V Kranji je bil rojen Šimen Klančnik. Izšolal se je v rojstnem mestu in v Ljubljani. V mašnika 1834. l. posvečen je bil duh. pomočnik pri sv. Jakopu v Ljubljani, v Kranji in Sostru. Leta 1836. se je napotil na Dunaj, kjer je v enem letu postal doktor sv. pisma. Potem je učil iztočne jezike in sv. pismo, toda smrt ga je prerano poklicala k Stvarniku njegovemu 3. jan. 1844. Klančnik je bil učen mož in spisal več slovenskih knjig in manjših sestavkov v slovenskem in nemškem jeziku. — Drobtnice, 1852. str. 115—121.

1811. — Razzajal je po Kranji hud požar, zlasti mestna hiša je trpela in mnogo mnogo starih listin in pisem je zgorelo v veliko škodo zgodovini mesta Kranjskega.

1813. — 29. avg. — Avstrijanci so po hudem boji Francozom vzeli Kranj, kateri je bil poseben kanton ali okraj.

1813. — 3. sept. — Avstrijanci so prostóvoljno popustili Kranj in francozki kraljevi namestnik se je preselil iz Belaka v mesto, kjer je ostal do 10. sept. Potem je odrinil v Ljubljano.

1813. — 16. sept. — Bilo je 4—5000 Francozov v Kranji, ki so imeli z Avstrijanci več manjših prask, 18. sept. so pripeljali iz Kranja 17 voz ranjenih v Ljubljano.

1813. — 22. sept. — Avstrijski vojaki so zapodili Francoze iz Kranja. — Tagebuch seit dem Anf. des öst.-französischen Krieges im Jahre 1813. Laybach 1813. — Knjižica 16 strani, ki pa menda ni skozi in skozi zanesljiva.

1849. — 8. sveč. — Je umrl v Kranji prvi slovenski pesnik France Prešeren, ki je bil ondi od leta 1847. pravdarski doktor. Pogreb njegov, 10. sveč., je bil slovesen, 8 duhovnikov, národna mestna straža in velika množica prijatlov iz Ljubljane, Radolice, Tržiča itd. ga je spremila na pokopališče, kjer sedaj počiva.

Ena le se mu je želja spolnila  
V zemlji domači da truplo leži!

Slovenci so mu napravili lep spominek na pokopališču Kranjskem, njegove slavske pesmi pa se bodo glasile, dokler ne izdihne poslednji Slovenec.

1849. — Prve dni sušca meseca. — V Kranji je bila volitev za Frankobrod. Zbralo se je 50 volilcev, ki pa niso nobenega volili, ampak vsi enoglasno protestirali zoper vsako tako volitev v Frankobrod, kjer Avstrijanci kar nič nimajo opraviti. S tem so se pokazali Gorenci kot pravi, trdni, značajni Slovenci. — „Novice“ leta 1849. str. 41.

1850. — 23. aprila. — Umrl v Kranji Jožef Dagarin, poprej učenik bogoslovja v Ljubljani in od leta 1842. dekan Kranjski.

1850. — 2. avg. — V Kranji je bila volitev 18 mestnih odbornikov in 9 namestnikov. Poslednji so izvolili za župana Konrada Lokerja, za svetovalce pa Franceta Majerja, Jakopa Jalena in dr. Viktorja Hradeckega. Ker je bil deželni poglavar grof Gustav Chorinsky sam pričujoč, bila je slovesnost res imenitna. — „Novice“ l. 1850. str. 144.

1850. — meseca septemb. — Anton Kos je postal dekan Kranjski in prišel ta mesec v mesto, kjer je ostal do l. 1858., ko je postal vesoljni vikarij in prošt pri ljubljanski stolici. Umrl je ta blagi in Kranjskim prebivalcem nepozabljivi gospod v Ljubljani 10. dec. 1868.

1853. — 19. julija zvečer je strašna toča na Kranjskem polji vse potolkla in mnogo škode napravila. — „Novice“ l. 1853. str. 236.

1853. — meseca sept. — Anton Heine iz Kranja doma je umrl kot profesor na Dunaji in 4000 gold. oporočil za napravo novega vodnjaka v mestu. — „Novice“ l. 1853. str. 327.

1856. — 9. nov. pred pol nočjo je bil hud potres, kterega so čutili tudi v Ljubljani, Trstu, na Notranjskem in drugod. To leto so tudi popravili farno gotiško cerkev. — „Novice“ l. 1856. str. 365.

1861. — 14. sveč. — Volitev mestnih odbornikov. Izvoljeni so bili: Konrad Lokar za župana, J. Jalen in dr. J. Polak, advokat, za svetovalca, Konrad Pleiweis, J. Marenčič, Al. Felner, P. Majar, M. Majar, T. Lapajn, K. Florian, Fr. Krisper, trgovec in Janez Reš, dekan. — „Novice“ l. 1861. stran 65.

1861. — 26. marca. — Kranjski mestjani so v deželni zbor kranjski izvolili župana svojega Kon. Lokarja.

1862. — 13. julija. — Vodnjak v mestu K. je bil dodelan. Ta vodnjak ima mašino, ki v štiri cevi v eni uri zajema po 480 vrčev vode iz Save. Osnovil jo je Matija Gojner, mašinst v Ruardovih fužinah na Savi, in za blizo 1700 gold. vlila grof Kristalnikova livnica pri sv. Janezu na Koroškem. Napravila se je zavoljo tega primerna svečanost.

1862. — 1. oktobra. — Odprla se je slovesno spodnja gimnazija v Kranji. Poslopje je sezidala mestna srenja s pomočjo nekterih dobrotnikov.

1863. — 29. jan. — Kon. Pleiweis, Mat. Pirc, Kon. Lokar, Jan. Holcer, Drag. Šavnik, Fr. Dolenc in Jan. Globočnik so ustanovili narodno čitalnico.

1865. — 7. sveč. — Srenjska volitev v Kranji. Lekar Boštjan Šavnik, izvoljen za župana, Jan. Marenčič in Mat. Pirc za mestna svetovalca, Tomaž Pavšler in Fr. Šifrer za ključarja. — „Novice“ l. 1865. str. 56.

1865. — To leto so napravili v mestu podružnico „južnega Sokola“, ki pa ni dolgo sokoloval. Leta 1870. se je zopet oživil.

1867. — 29. jan. — V Kranj so dobili telegrafišče.

1867. — 30. jan. — Kranj in Loka sta za deželnega poslanca izvolila predstojnika Leopolda viteza Höffern-a.

1867. — 27. marca. — Kranj in Loka sta v drugič volila v deželni zbor kranjski, ki je bil po ces. sklepu l. marca razpuščen, izvolila sta narodnega kandidata posestnika L. Jugovica.

1869. — 18. okt. — V Kranji je umrl pesnik „Naprej zastava Slave“ Šimen Jenko, še le 35 let star. Tudi njegov pogreb je bil ginljiv, kakor pred 20 leti Prešernov. Mnogo K. mestjanov in prijatlov iz raznih krajev ga je spremilo na poslednje počivališče, s črno zagrnjenima zastavama so bili nazoči pevci ljublj. in kranjski ter so pesniku še enkrat milo pesmico zapeli.

## Rahéla.

Izvirna novelica.

Spisala Luíza Pesjak-ova.

Vvod.

Pol rože, pol angelja.

**D**olina S . . . , kjer stoji vas tistega imena, ograjena je z bogatimi goricami, izza katerih se vzdiguje rajda mogočnih gor. Proti izhodu, četrť urice od vasi, na čvetečem holmcu gospoduje lep grad s svojimi stolpi in tini in od ondod je malo selo, podobno tičjemu gnjezdu, ktero je skoro popolnoma skrito v vejah tisočletnih lip in obdano s srebrno vezjó bistré Save. Vsaka hišica ima nježen vrtec ograjen z živim plotom in založena je od vrha do tal s skladalnicami, izmed katerih se bliskajo steklene plošče malih oknic. Pred durmi stoji leséna klop, kjer stanovalci — večidel

vinogradniki — po odzvonjenji angeljskega češčenja vživajo večerni zrak, počivaje od dela vročega dneva. Jezična soseda tam ljubi botri pripoveduje svoje križe in težave, toži zoper hude letine, lene dekile in zdihovaje hvali preteklo čase. Veseli otročici z belkastimi lasci se igrajo krog nju, in v debelih svojih srajčkah in z bosimi nožicami so ravno tako ali še bolj zadovoljni in srečni, ko mestni otroci, kateri se zdaj v dražih oblačilih po drevoredih sprehajajo. Deležnik njihove igre je vselej domači pes, uboga žival mora biti zdaj jezni konj, zdaj mora vleči lesen voziček, na katerem spi dojenček; neusmiljeno ga naganja najstarejši brat in vriska in poka z bičem, kar more. Petelin se sprehaja po dvorišču in poje svoj kikiriki, da človeka ušesi bolite, kura semtertje zraje pobira in vabi piščke pod razpete svoje peruti. Mačka mirno dremlje na vežnem pragu in se prebudi le tedaj, kedar blizo nje zalaja kosmati sovražnik.

Na koncu vasi stoji farna cerkev sredi pokopališča, minljivost se druží večnosti, pred vratmi smrt, žalost, solze, in v hiši: življenje, nada, tolažba. Krog in krog vasi, na bregovih Save se razprostirajo njive, polno klasje se ziblje na njih in se lesketa v čistih valovih. Velik gozd se vzdiga na zahodnem koncu plodovite doline in od nekdanj je bil ponos imenitnih lastnikov ondašnje grajščine; kajti zares, prelepo je tam po leti, ko dušica in praprot dihljate svojo krepčavno vonjavo in ko se drevesa tako gosto bokajo, da jih komaj solnčni žarki prešinjajo. Takrat je tam vse živo, in skrivnostno šepetanje in čvrčanje je povsod slišati. Mogočni dob stoji neupogljivo, ali včasí se vendar težko oddahne in njegovo listje se pretresa; mecâsen nenehoma šepeta, smreka, jelka in hojka zdihujejo v črnih svojih oblekah, vrba se globoko nagiblje v potok in mu izroča marsiktero visečih svojih vej, da jo seboj nese ko oznanilo njene žalosti; jâsen maja glavo in pokriva nizko grmovje z lepimi svojimi peresi, bukev šepeta lipi, da je ona hostna kraljica, in bršlin se je prijema in jo obdaja z vedno zeleno lepoto. Ptičice stoglasno pojo, črviči in gosence grudijo listje, bučele in hrošči brenčijo, mušice in komarji plešejo na solnčnem prahu, muren in čriček čvrčita in mravlje potujejo po gozdu in opravljajo čudovitna svoja dela. Lahkonožna srna preteka goščavo in urni jelen se prikazuje in zginja v daljavi; zajček skaklja po mehkem mahu in leverica se suče od veje do veje in straši škarjevca, kateri je na brezi počival in zdaj zvižgaje odleti. —

Pri vhodu v prelep ta gozd stoji zidana hišica, stanovanje grajščinskega logarja; vinika obrašča zidove in se vije do škrlinate strehe. V hišico hočemo zdaj stopiti in vse ondi pregledati; ali v mislih moramo prestopiti v 1848. leto, ko je tam prebivala družina, ki je že davno stanovanje v prijazni hiši na zelenem logu za vselej zapustila. Veža, ki je ob enem kuhinja, pelje na levo v navadno sobo, ktera je velika, pobeljena, in ima lesen strop. Z mrežami zagrajena oknica, na katerih tičniki med sivko, rožma-

rinom in meto stojé, dajejo izgled proti izhodu, na ravnost se kaže ponosni grad in v daljavi zvonik farne cerkve in prijazna vas S . . . Na zidovih visi vsa orožnica malih in velikih pušek, dvocevč, lovskih mečev in prahovnic. Usnjene torbice so obešene zraven peči med jelenjimi rogovi in medvedjimi šapami, in mogočen šestnajsterek gospoduje nad vratmi. Med oknomo stoji iz trstja spletena klop in pred njo trdna hrastova miza. Njej nasproti zid lepotiči stara omara s steklenimi vratcami in hrani zaklad porcelanastih ploščekov, kozarcev in pisanih škudelic za kavo, kajti logarica si ob praznikih privošči Mokansko pijačo. Ko najzlahtnejši kinč je videti v omari srebrn rog, kterega je oče logar nekđaj pri streljanju v tarčo za prvo darilo dobil, in vrh omare leži natlačena lisica, strah in veselje selske mladine, ktera včasi gozdnarjevo družino obišče. Pri oknu stojita kolovrata in sedala.

Mala soba na drugi strani veže je spavnica in tudi tukaj je vse čedno, priprosto, prijazno. Cvetnati odeji pokrivata postelji in napeti perni podložki na njima ležijo. Hrastov poklekač pod svetim razpelom vabi k molitvi. Blizo peči stojita stara oblazinjena stola z mizico, na kateri se vidi sveto pismo, rožni venec in svetilnica s senčnikom. Na čedno izrezani diljici zraven razpela je hišna knjižnica, sestavljena iz življenja svetnikov, nekaj legend in starih pratik. Na eni strani vrat visi kotliček z blagoslovljeno vodo in na drugi lesena ura s kukovico in z budilom. Iz veže peljejo zasukane stopnice do hišnega slemena in v njem zagledamo preljubo, nježno izbico, v kateri je vse belo, cvetoče, solnčnato. Zagrinjala plavajo ko tanki oblaki krog edinega okenca in snegobeli prti odevajo posteljo. Kinč zidu je izvrstna podoba malana z oljnatimi barvami — dedščina logaričina po ljubi prijateljici — ona predstavlja sv. Rahéla pri studencu. Nad javorovim predalnikom pod njo stojé lonci z bršlinom, kateri goste svoje vejice krog pozlačenega okvira opleta. Na okencu cvetè roža, lepa je, da je ni enake na zemlji, njeno cvetje je krasno, kakor mlada zôra. Tako misli saj deklè, ki zdaj pred rožo sloni, se jej čudi, jo poljubljuje in jej dobro jutro želi. In roža jo pozdravlja s svojo vonjavo in se nagiba k sestrici, kajti tudi mila deklica je roža, tudi ona je krasna ko mlada zôra. Zares, rožnata oblika je vredna angelja, kateri biva v njej. Zlati lasje opletajo visoko čelo in v dolzih kitah padajo čez rame. Čudovitne oči, v katerih se lesketá najlepše modro nebó, so resnične spominčice, ker nikdar jih ne bo pozabil on, kateri jih je bil enkrat ugledal. Krotkost in neizrekljiva milina se družite v njuni tolikanj nebeški čistosti, da sladki pogledi zraven visoke ljubezni še više spoštovanje budé. Okrogli lici ste obliti s cvetočo rdečico mladosti in zdravja; usta, vrat, roké, vse je lepó, rožnato, lično in postava je žlahtna in gibčna ko steblo pomorske perunike. Sinjkasta obleka dosega tanke gležne in daje videti najmanjši nožici v čedni obutvi; bel prednik je privezan okoli pasa in svitla ruta obdaja šibki život.

Zdaj poklekne deklè k odprtemu okencu pod dišečo rožo, sklene ročice in v molitvi se vzdiguje deviško srcé do nebés. Zjutranji zvonovi se glasé, solnce jej blišči na čisto čelo, škrjanček žvrgoli zraven nje, gozd šumi, trate cvetó, ali ona popolnoma odmaknjena zemlji, se vglóbi v neznane planjave in ne vidi, ne čuti in ne čuje družega kot večno ljubezen, kateri se tam hvale uklanja.

Logarska hlapca — prebivalca lesene čumnate sredi hoste — gresta mimo hiše in sebi vkljub se odkrijeta pred utelešeno molitvijo. Mlajši, čvrst mladeneč, se ne more odtrgati od prelepe podobe in drugi, star mož, šaljivo reče: „Meni se zdi, prijatelj, da za to Rahelo bi tudi ti z veseljem sedem let služil.“ —

„Srečen bi bil, oče Tomaž, ako bi jej mogel služiti vse življenje, ali predrzna je ta misel, in družega ne zahtevam, ko včasih saj od daleč gledati jo.“ — Tomaž se nasmehljá rekoč: „Staro srcé se še skoraj vnema pri njenem pogledu, kaj še le iskrena mladost; sprelepa je zares in podobna roži, ktera se na-njo nagiba.“ — „Še bolj podobna je nebeškemu angelju, kterega ne moremo doseči,“ zdihovaje odgovori mladenič. „Prav imaš, ljubi Lovro, ali tudi moja prilika ni preslaba in zato trdim, da logarska Rahéla je pol rože, pol angelja.“ —

## Roža.

Oče logar, kateri je v svoji mladosti kot uren lovec poprejšnjega grajščinskega posestnika na potovanji po ptujih deželah spremljeval, bil se je neko poletje, ko sta na Poljskem prebivala, z lepo mlado deklico seznanil in sladki njen spomin ga ni zapustil, če so ravno leta pretekla in velika daljava ga od kraja njegove sreče ločila. Za pravo ljubezen je ni ločitve; delavni duh vedno in nenehoma prebiva tam, kjer je njegovo veselje, in hrepenenje in spomin sta tovarša, ki zvesto skrbita, da ljubezen raste in raste in še le s srcem vred obledi. Stari grof, ki je videl, da je zvesti služabnik omolknil in skoro kakor senca poprejšnjega urnega mladenča mu stregel, hotel je ob enem poplačati zvesto službo in mu pripomagati do sreče. Imenoval ga je za grajščinskega logarja in mu s to službo dal stanovanje v prijazni hišici v gozdu in vso hrano. Kdo je bil zdaj bolj vesel kakor mladi logar, precej je hitel k nepozabljivi ljubici. Veselo deklico je našel premenjeno v jokajočo se siroto, ali zvesto in milo kakor pred, se je Valovniño strto srcé še bolj poprijelo sočutnega prijatelja. Zaročena mu je bila kmalu brhka Poljakinja in srečnejši kakor prvi človek je pripeljal mlado soprugo v zeleni svoj raj. Sladko dete, zvesta podoba lepe matere, je ob leti povekševalo njuno srečo in očitno je počivala Božja roka na mali rodbini. Takó je pretekkel čas, Rahéla je bila radost svojih staršev in veselje vseh, kateri so ljubeznjivega otroka videli. Čvrsto, ko gozdna cvetica, na ktero le čisti zrak narave pihljá, se je raz-

cvetala vsaki dan lepše. Ino njena govorica, kakó je bila sladka; lepim krepkim glasovom slovenskega jezika je družila mehko, melodično izrekovanje poljsko; vsaka njenih besed je bila slišati ko najslajše petje. Očeta je ljubila, kakor se pravičnost in moč ljubi, blizo njega se jej je zdelo, da se jej ne more bližati nevarnost; srečna je bila, če se jej je modro očetovo okó nasmehljalo, če je njegova trda roka ljubke zlate njene lasce gladila in če se jej je njegova beseda hvalovito glasila. Ali stresla se je tudi, in groza jo je prevzela, če se je to okó temno zabliskalo, roka kakor železni obroč na ramo divjega lovca se vlegla in če se je ljubi glas spremenil in hudodelnika gromeče grajal. Ko ostrašeni golob je bežala k materi in na njenim narožji strah in solzé skrila. Ino ta mati! Ljubila, ali ne, ne, ljubila je ni, molila je k njej kakor k rajski prikazni, mati je za-njo bila lepša ko zemlja in nebó, ljubša, ko punčica njenih oči, mati je bila vtelešena podoba ljubezni in dobrote. In za-res, Valovna je bila vredna otročjega češčenja, ker njeno bitje je bilo sama krotkost in milina, le v sreči drugih je našla lastno zadovoljnost, in življenje njeno sta bila soprug in hčerka. Detinstva in mladosti je še enkrat doživela v hčerki, na čistem zrcalu deviške duše se jej je prikazal lepi raj nedolžnosti in zlate sanje, ktere rodi le mladenška doba. Minul je za-njo že davno sladki čas, resničnost jo je prekmalu izbudila iz njega. Boj za najvišjo ceno življenja, za najsvetejšo dobrotno, za svobodo, jej je bil vzal očeta, skeleča žalost je tudi zgrudila zvesto srcé blage matere ter jej skopala prezgodnji grob, in edini brat je rodoljubje plačal z življenjem — v pregnanstvu. Le s solzami in z bolečino se je spominjala drage domovine, kateri podjarnljeni, razdeljeni in krvavi se je še zmiraj po pravici in svobodi tožilo. —

Bilo je lepo popoldne poletja, eden izmed istih dni, v katerih vsa narava plava v lepoti in radosti; ko modri nebeški obok mlado zemljo goreče poljubuje in ko mu ona hrepenljivo ali tiho ko mlada nevesta z najlepšim cvetjem vrača pozdrav. Rahéla je vedela v gozdu za ljub, samotni kraj, kjer je bilo hladno in prijazno, ko je drugod vse vročine medlelo; in prav spodobil se je ta prostorček za-njo; lepo in čisto je tam bilo vse in malokdaj je tje zašla človeška stopinja. Od poglavitne poti gozdíča — male pol urice od logarjeve hiše — vije se stezica v les, zmiraj gostejše se bokajo drevesa in hipoma se prikaže sredi gozda premajhena dolinica, ktero od treh plati popolnoma gradijo skale. Gosta senca tam vlada, le smreke, ki se zibljejo vrh pečin, obseva solnce; čist studenec izvira precej visoko iz skal in na belem pesku nekoliko sežnjev dolg bajer napravlja se zgublja v hitrem teku v gozdu. Smreke ondi uljudno migajo, mah k počitku vabi ponuja cel vert modrih spominčic in voda takó sladko mrmrá, da je Rahéli srcé vselej zaigralo, kedar se je tej samoti približala. Vesela ko mlado dete je pozdravljala tudi danes cvetice, drevesa in izvirek in pojé je sedla na zeleno pobrežje. Sultan, zvesti

varh pri izhodih v boršt, je zadovoljno v senco legel in pazljivo svoje oko k počitku zatisnil. Petje Rahéline je kmalu omolknilo in premišljaje je počivala na preljubljenem kraju in poglede v igro vodice globila. Ali naposled ni mogla odreči kristalni loki, ki je jo presladko vabila; sčela si je snegobeke nožice in stopila va-njo; pri vrelcu si je čelo in zatilnik hladila in čez goli roki je dala vodi teči in kapljice so se ondi svetile ko biseri; včasih je malo odjenjala in se k pobrežju nagnila nabiraje spominčic ter z njimi venčala zlate svoje kite. Lepa je bila v tem trenutku ko renska vila, ktera si tudi zlate lase lišpa in ribiča v globočino vleče; toda razloček med njima je bil ta, da je naša Lorelej ne vedé očarovala in omamljenega povzdigovala.

Nenadoma Sultan zalaja in kviško vzdigne glavo; Rahéla sledi njegovim pogledom, zapazi mladeniča v lepi toda preprosti lovski obleki pod črnimi smrekami vrh pečin in vjame njegove oči, ki so z občudovanjem na njej počivale. Lajanje psa je izbudilo neznanega človeka in po nevarni poti doli hité se je Rahéli približal in z melodičnim glasom vprašal jo: „Povej, kdo si, o govori in pokaži, da živiš, da nisi mamljiva podoba.“ — Začudena deklica je hitela iz vode, v mehkem mahu nožici skrila in z rdečico oblita šepetala: „Rahéla me kličejo ljudje in starši moji prebivajo v logarski hiši.“ — „Ne boj se me,“ rekel je mladenič, „neznan sem ti, ali srce moje bije za vse, kar je milo in vzvišano, toraj se bode kmalu vdomačilo ondi, kjer je nepričakovano našlo vzor ljubeznjivosti in lepôte. O Rahéla — dovoli, da te tudi jaz kličem s presladkim imenom, ki se mi glasi kakor jek preteklih blagih let mojega detinstva; — če te ravno danes prvič vidim, verjemi mi, da si mi vendar že dolgo pred očmi stala in da sem hrepenel po tebi, kakor slepec po luči, ko jetnik po svobodi. Nikar ne beži, o pripusti, da blagoslavljam nebó, ktero je dovolilo, da sem te našel.“

Rahéla ni vedela, kakó se jej godi, enacih besed še ni čula nikoli; bežati je hotela daleč, daleč, in vendar spet tukaj ostati in vedno poslušati sladko govorico. Pregovoriti ni mogla besedice in srce jej je bilo polno neznanih čutil. „Daj mi spominčic,“ prosil je tujec, „živega dokaza je treba, da mi bo moč, daleč od tebe, sprelepo resnico verjeti. Na srcu hočem nositi cvetje, na arcu, ktero si vnela ti, angeljska cvetica.“ Z pobešenimi pogledi mu je dala Rahéla nekaj spominčic in tiho rekla: „Bog vas obvari!“ — „Da se zopet vidiva,“ zavpije mladenič in skoro upogne kolena pred devico, „da se zopet vidiva, Rahéla, če hočeš, da mi je moč zapustiti te!“

Nema in tiha, ali vesela in blaga kakor nikoli popred je prišla Rahéla domú, upala se ni govoriti od svoje sreče, bala se je, da jej ne bi izginil sladki spomin, ako bi ga komu naznanila.

Pri večerji je logar rekel: „Veliko novico vama moram povedati, mladi grof Miloš je prišel in misli nekaj dni tukaj ostati.“ Mati se je razveselila in rekla: „Dobro se spominjam mladega



gospoda, da si ga ravno že videla nisem več ko dvanajst let. Ti Rahéla si bila komaj 4 leta stara, in večkrat je prišel ranjki grof in z njim brhki fantič k nam, radovala sta se tvojih iger in Miloš nas je vselej nerad zapustil.“ Rahéla ni slišala teh besed, odmaknjena je bila času in skoro svetu, čula ni družega kakor sladko govorico pri studentu, in ni videla kakor lepi obraz neznanega in globoke črne oči, ki so jej do srca segle.

Mati jo je preskrbno gledala in ko so oče šli iz sobe, približala se je hčerki ter jo milo vprašala, kaj da premišljuje? In Rahéla se predrami, vrže se jej okoli vratú, joče se in smeje in reče: „O mati, kako lepo je življenje, kako dober je Bog!“ —

Prelep je solnčni vzhod in svet najlepši o tem času. Mesec, zvezde, mrak in zôra se umaknejo velikanski lepoti; gore razjasnuje že svitli žar, dolini se sanja še le od nje, ali vendar se začne tudi tam vse gibati in naposled vse stvarstvo vriska, hvali jo in čestita in jej leži v znožji. Ali lepši, tisočkrat lepši še je izhod ljubezni v mladem srcu. Vsako drugo čutilo se zgubi pred njim, dušo prešine neizrekljiva radost in zveličano srcé se z blaženstvom udá nepremagljivi in večni tej moči.

Ta izhod, po katerem se stvarnik revni stvari približa, praznoval se je v duši mlade Rahéle. Srcé njeno je moglo komaj obseči neizmerni zaklad nebeškega veselja, katero je občutilo. Zdelo se jej je, da vesoljnost napravlja veselico na velikem oltarji, kateri je bil obložen z rožnatim cvetjem. Govoriti ni mogla, saj je morala poslušati večne himne, ktere so se pri rožnatem oltarji glasile, videti je morala, kako se je tam svetilo, kako je šumelo, dihljalo in cvelo. Še le zdaj je spoznala, kako lepa je roža, kako se lesketečejo zvezde. Bilo jej je, kakor da bi bila umrla včeraj in v istem trenutku k novemu življenju vstala. Spoznala je še le zdaj neskončno dobroto, ktera vlada vse, kajti ljubezen se po ljubezni spozná, in pozdravila je svet kakor nikoli popred, saj ves je bil njen, kajti ljubezen jej je bila svet! —

Mati se ni mogla dosti čuditi premembi, ktera se je s hčerko zgodila in preskrbno je z glavó majala, ko jo je morala dvakrat poklicati, predno se je deklica iz svojih misli prebudila. Prvokrat v življenji se je zgodilo, da cvetice pred okencem niso bile polite in da so kanarčeki v tičniku zastonj po pijači žvrgoleli. Ali tem več je božala sultanu kosmato glavó, on je bil priča njene sreče in prvi, ki je zapazil prelepega mladenča. Včasi je globok izdihljaj povzdignil deviške prsi, ali vendar je odsvit take neizrekljive sreče obseval premili obraz in oči so se tako živo lesketale, da ni bilo moč vzroka vsega tega v bolezní iskati. „Ako ne bi vedela, da je nemogoče“ — mislila si je mati sama pri sebi — „trdila bi, da se v mladem srcu začne gibati; ali kakó, saj ni videla nikogar, bila ni nikjer; — pač, včeraj pri studentu,

ali kaj še, to bi bil moral biti sam povodni mož, ki se jej je bil prikazal v ondašnji samoti.“

Bilo je proti večeru, mati je v veži neko opravilo dokončala in Rahéla je na rušnjati klopi pred hišo sanjaje malo delce v rokah imela, ko je prihajal — o blaženstvo nebeško! — na iskrenem arabcu neznanec in zapazivši mlado deklico, s konja skočil, povodec logarskemu hlapcu podal, in veselje in radost na obličji se jej približal in jo za roko prijel. Pripustila mu je ročico, pregovorila nista besede, nema ali vendar zgovorna sta se gledala in vse krog sebe pozabila. Mati stopivša na prag ostrmi pred nepričakovanim pogledom, Rahéla, očarana, zemlji skoro odmaknjena in pred njo tujec, kateremu se ni godilo drugače; zdaj jej je bilo vse jasno, in vedela ni, ali bi se veselila ali žalovala. Približala se je lepi dvojici in hčerko vprašala, kdo da je neznan gospod? Rahéla jo je zavzeto pogledala in „ne vem mati“ odgovorila; kaj jej je bilo mar, kdo da je, to je bil on, on ktereга je ljubila kakor nikogar popred na zemlji.

„Miloš sem“ poreče mladenič, „Miloš, mati logarica, kateri vas je večkrat obiskal z predrazim ranjcim očetom. Koj sem vas spoznal, da je ravno že veliko let prešlo, kar sem bil tukaj in se radoval angeljčka z belkastimi lasci, kateri zdaj ko najlepša devica stoji pred menój.“

„Dobro došli, gospod grof, sin ranjcega dobrotnika — kateremu bodi zemljica lahka! — Brez njega bi zdihovala sama v nesrečni domačiji, kjer bi me obdajali le gróbi, med tem ko sem po njegovi dobroti novo očetnjavo na lepi slovenski zemlji našla in ž njo srečo in življenje,“ odgovorila je mati, veselo in ljubeznjivo ogledovaje drago hčerko.

„Da, da,“ pritrdi Miloš, „tisočkratna hvala nepozabljivemu očetu, da vam je tukaj dom preskrbel in hvala Bogú, da presrečno stanovanje hrani najžlahnejše blago, za katero bi vam kraljica na prestolu mogla biti zavidna.“

Zadnje besede so mater spet opominjale na razodetje, katero je bilo zapazilo skrbno njeno srcé in katero je bila za trenutek pozabila. Žalostno je z glavo majala, rekoč: „Rahéla je le ubogo, prosto deklé, kateremu se ne spodobi poslušati takov govor, nikdar ne bo pozabila nizkega svojega stanú, kakor tudi vi, gospod grof, se bodele vedno spominjali, kaj ste sebi in kaj podložnim dolžni.“

„O mati logarica“ — iskreno odvrne mladenič — „ne kalite sreče, katero čutim po ostrem, vašem izreku; prepričali se bodele, da dobro vém, kaj sem sebi dolžan, povzdigovaje se k angeljski stvari, katero imenujete svojo hčer, in ti Rahéla! nasmehljaj se, bodi spet vesela, saj mati kmalu sprevidijo, da te nisem nevreden!“

Prestrašena deklica, ktera krotke matere tako osorne še nikoli ni videla, se je nasmehljala med solzami in milo in proseče je oči povzdignila k njej, ktera utolažena pravi: „Če ravno pomen tehtnih vaših besedi po vsi njihovi važnosti ne úmem, vendar z veseljem verjamem, kar mi je presladko misliti, to je, da

ste pošteni in viteški, kakor se vašemu stanu spodobi, da ste vrli sin ranjcega očeta, in zdaj pustimo to in le presrčno ponavljam „dobro došli“ v posestvi blagih predcednikov. — Rahéla, hiti, hiti in postreži gospodu, kar premore revna naša hiša.“ Urno je letela hči v hišo in kmalu je bila miza v obrasli lopi z belim prtom pogrnjena, in mleka, sirovega masla, medú in jagod je bilo tam na malih ploščekih. Miloš je pokusil od vsega in boljše se mu je zdelo ko slastna jedila na kneževski gostbi. Govorica se je zdaj sukala krog navadnih reči, Miloš je bil radoveden zastran vsega, kar tiče grajščino in okoliščino njeno, ker vse je bilo v zvezi z življenjem Rahelinim in posebno je ves zamaknjen poslušal vsako besedo deklice, ki je njegovim uprašanjem razborne in modre odgovore dajala. Ure so tekle kakor minute, prišel je tudi oče logar in z globokim spoštovanjem pozdravlja mladega grofa, ni se mogel dovolj zavzeti velike časti, ktera je došla revni njegovi hiši.

Presrčno je bilo slovó in presrčno sprejeta je bila skoro ponižno stavljena prošnja mladega grofa, da bi smel jutri zopet priti in današnje veselje ponoviti.

Mati je mislila, da se jej le sanja, Rahéla, njeno dete, morda — al ne, ne predrzna bi bila ta misel — in še bolj trdno ko po navadi je sklenila ta večer roki pred svetim razpelom in molila, naj obrne milostljivi Bog vse po svoji volji, ali kakor si bodi, naj njena hči dobra, ponižna in srečna ostane. In Rahéla je bežala hitro kar je mogla v svojo izbico in dolgo bedeča je v sladkih mislih svojo srečo podaljševala. —

Prišel je Miloš zdaj vsak dan in po osebni ljubeznjivosti in po dušnih svojih sprednostih se je kmalu prikupil tudi staršem, kateri pri vsi svoji ubornosti niso mogli dvomiti nad resnobo njegovih namenov. Veselili so se vsi ur, v kterih so se bili sešli v zeleni lopi ali če je deževalo, v veliki sobi. Miloš jim je popisoval svoja potovanja in podučivno in zanimivo jim je vedel čas kratiti. Rahéla, prosto dete narave, se je svojim čutilom vdala, poslušala je željno vsako besedo in obračala se po neznanu sili k njemu, kakor se cvetica obrača proti solncu. Neki dan jo je Miloš prosil, naj bi mu za povračilo tudi nekaj dogodeb svojega življenja povedala. Rahéla se je zasmejala in rekla: „Zgodi se po vaši volji, ali to, kar vem povedati, tako je revno in za vas gotovo tako dolgočasno, da se bodele svoje radovednosti prekmalu kesali. Toraj mi morate obljubiti, besedo ustaviti mi, ko vam bode preveč, in nehala bom rada in brez zamere.“

„Bilo je nekdaj majheno deklice, imenovano Rahéla; njej je ljubi Bog dal najboljše starše, ktere je še kedaj vstvaril. Od prvih svojih let ne vé družega, kakor da je bil vsak dan praznik in da se je veselila vsega, od najmanjšega belega kremenčeka do svitlega solnčnega žarka, kateri je okence prišinjal in v kterem je tisoč in tisoč atomov plesalo. Komaj je bila malo dorasla, že je v učilnico hodila in presrečna je bila, če so jej stari učenik tresočo roko na glavo položili in rekli: „Le zmiraj bodi tako pridna in

modra, kakor si zdaj". Prihitela je v teh priložnostih vsa zasopena domú in povedala, da je modra in pridna, kajti učenik sami so to rekli, in zagotovila je materi, da bo zmiraj, zmiraj taka. Radovala se je posebno ob četrtkih, ko je spet smela celi dan domá ostati in v borštu obiskovati vse, kar jej je bilo ljubo. Najprej se ve da cvetice. Kako so bile nježne marjetice z rumenimi srčki v sredi, ktere je obdajala cela rajda podolgastih belih biserov, in vijolice, ki so takó mično dihlyale, posebno zjutraj, ko so se oči s svitlo roso spirale, in ljube potočnice modre kot samo nebó, ino šmarnice, ktere je še rajše gledala bingljati kakor zvončke, kajti te uboge revčice je vendar véasi spet snežni mož z mrzlo odejo pokrila, če tudi so sprelepo spomlad naznanjale; skrbno je pazila na gozdno ljubljenko, na praprot, po kateri boršt najbolj krepčavne svoje vonjave dihlyja, kajti treba je bilo o pravem času krsnice napravljati. Ko so bile cvetice pozdravljene, nabirala je borovnice, robide in jagode in tiho je zdaj še gledala na grmove, ali mladi tičke še prebivajo v gnjezdu pod perutnicami materinimi. Vedela je, da se pokončati nič ne smé v naravi, da se to spodobi le njemu, kateri tudi more vstvariti, toraj se ni upala gnjezd dotakniti, po naklučbi bi se vtegnila nesreča zgoditi, in kdo bi bil potlej Večnemu slavo pel, ali morda cvetice? — Ali občudovati z zadržano sapo je smela tičice; kako so bile ljubke, kako so perutnice poskušale, ž njimi trepetale in se s kljunčki čistile in ko so bile nališpane in čedne, kako so se veselile in zadovoljne zvrgoleče v zrak vzdigovale. Nedeljo je mala Rahéla najbolj izmed vseh dni ljubila, kajti bližati se je smela Večnemu pri sveti maši; mati so jej vse popoldne povesti pravili, tudi oče so bili domá; ali prav za prav, — pa vedeti tega ni smel nihče, — četrtek jej je še skoro ljubši bil, kajti po svoji volji je smela okoli skakljati med tem, ko je o praznikih morala na lepo oblačilo paziti in ko dorasli človek mirno na klopci sedeti.

Enkrat so oče imeli za nekaj dni iti od dóma, in sklenila je, da hoče pri odhodu pričujoča biti. Zató je angelja varha lepó prosila, naj bi jo prav zgodaj za ramo zmajal in če se jej bi vendar primirilo, da bi pretrdo spala, je še petelina tihoma nagovarjala, naj jutri prav ob zóru zapóje. In čujte! že ob treh jo je angeljček zbudil, skočila je s posteljice in zasmehovala lenega petelina, da mu je ona mogla dobro jutro zapeti. Tisti dan je prvi krat v življenji videla, kako je solnce izza tinov gradú vzhajalo, prelep je bil ta pogled in" —

„Morda“, pristavlja je šaljivo mati, „morda zató imenovana Rahéla še zmirej takó rada proti vzhodu gleda“.

„Ni lepo mati, da me motíte“, rekla je zarudela deklica „in podaljšati moram povest, da mi gospod grof pové, da je je dovelj. Torej z Bogom naprej! Kakor po leti, takó je Rahéla tudi po zimi veliko veselja imela, neizreklivo prijazno je bilo v gorki sobi, posebno ko so kolovrati ropotali, ko se je matere tiščala in zlate besede iz njenih ust poslušala. Hudo je bilo v tem času zgodaj

vstati, kajti ledene cvetlice so rastle na okencih. Oj ledene te rastline! Smejati se mora še zdaj, ko jih vidi, kajti bivši majheno dete, rada bi jih bila trgala in ker to ni bilo mogoče, zato jih je prav od blizo občudovala in celo poljubovala drugo za drugo. Ali gorje! nehvaležne rastline, ki so se tako lepo lesketale, so jej hudo bolečino napravile, nos se jej je pri njih primrznil in dalje se ni upala bližati se jim. Veliko rajše je zdaj še imela spomladanske cvetice, ktere so jo le oveseljevale in njene poljubke s sladko vonjavo vračale.

Kedar je po zimi ves dan prav pridna bila, tedaj jej je mati zvečer sveto pismo kazala in slike razlagala. Velike črne knjige so bile, s srebrom okovane, iz Poljskega jih je bila mati prinesla. Cvetice, grmovje in palme so vsako podobo obdajale in med njimi so bile videti kamele, puščave in pastirji, kakor se je ravno z vsako predstavo vjemalo. Vse je vedela mala Rahéla, od prvega človeka in od Eve, kako sta srečna živela v sprelepem vrtu v angeljski nedolžnosti in kako jima je ž njo tudi sreča prešla. In strašen potop je vničil vse stvarstvo in ljubi, beli golobček je v kljunčku oljkovo vejico prinesel in pravični so na novo človeški rod na zemlji razplodili. Tresla se je, ko je pokoren Abraham na grmadi pridnega sinčka hotel Bogu darovati in zopet je jela dihati, ko je angelj mu v roko segel in ko je Abraham smel svojega sina še dalje radovati se. Potem je občudovala Rahélo pri studencu, ki je bila takó lepa“ —

„Vendar ne tako kakor ti, sladka roža“ jej seže Miloš v besedo.

„Kaj še, gospod grof, vidi se, da niste svetega pisma pregledali“ —

„Prav rada je imela tudi Jožefa, kterega so zavidljivi bratje sovražili, in kterega je vendar ljubi Bog visoko nad vse postavil. Zmiraj na novo je občudovala nježni jerbašček, ki je bil skrit med trstjem in v katerem se je mali Mojzes smehljal; bogata hči Faraonova je daleč na pobrezji stala ali zibelke ni iz oči pustila. Črni oblaki so pokrivali obnebje in bliski so jih prišinjali in ravno tisti mali Mojzes je kot velik prerok na Sinaji stal in svetu prinesel Božje zapovedi. Prikazal se je zdaj ognjeni steber in čudežev brez števila se je v goli puščavi godilo. Rada je videla mala Rahéla, kako je marljiva Ruta klasje nabirala in Noemi domú nosila in rada bi bila bogatega Boca nagovorila, naj jej del svojega premoženja prepusti. Ustrašila se je vselej, ko je videla tri brhke mladeniče stati v plameneči peči, pa mati so jo kmalu utolažili, češ, da jim ogenj nikakoršne škode ne stori. Zdaj je prišel čas kraljev. Savel je prvi vladal, ali britek in žalosten je bil in lep deček mu je moral igrati na harfo in utolažila se je njegova tužnost; in vendar je nehvaležnej kopje na-nj vrgel in vselej je pokrila Davidovo glavo z rokami, da je kopje zadelo v zid. Po tem se je ta deček z velikanom boril in revni pastirček je celó kralj postal in iz njegovega rodú je vsem narodom in tudi njej mali Rahéli došlo zve-

ličanje. Sledil je najbolj hrabremu kralju on, kateri je bil najbolj moder izmed vseh in čul je svet Salomonovo visoko pesem. Prelep je bil sin Elkanin pobožni Samuel, kateri je pri skrinji zaveze molil, in žal jej je bilo, da Bog src Helijeveh sinov ni spreobrnil. Zginili so počasi mališki oltarji in Elija in drugi preroki so prihodnji dohod Mesija prerokovali. Zmiraj hitrejše je zdaj pôle velike knjige obračala, slepega Tobija potolažila da bode na novo vse čudeže vzhodne dežele videl, Ezdra, Makabejca v naglici pozdravila, vselej preskočila krvoločnika Heroda in zdaj, zdaj se ni mogla nasititi najlepše vseh podob in pred svitlim nebeškim detetom je večerno molitvico opravila in v tem spominu je sladko zaspala.“

„Največa praznika v letu sta Rahéli globoko v srce vtisnjena bila. Presrečna je bila o Božiču, ko je bilo v cerkvi vse temno, ko je cerkovnik ponižane lestence prižigal, ko so se hipoma vzdigali in je luči brez števila od ondod bliščalo. Ino ko se je skoz vso to svitlobo najsvitlejša zvezda približala in mir in pokoj na zemljo prinesla. Kako je ljubila presveto Dete, katero je hotelo živeti in umreti za-njo. Vrnivši se domú jej je malo srčice premočno tolklo, ali bode lučke tudi skoz okenca vélike sobe zagledala, ali je tudi letos bila vredna, da jej sveto Dete smreko prižge. Da! da! spet se je bliščalo že od daleč in vriskala je po poti skoz temno noč in vriskaje je v razsvetljeno izbo stopila in pod smreko na kolena padla in slavila in hvalila milega Jezusčka, kateri jej je tolikanj sreče napravil. Pozlačeni orehi, jabelka in rožiče, kako so bili lepi in tisočkrat boljši ko navadno sadje, kajti poslani so bili iz svetlih nebes. Tudi v velikih jaslicah je gorelo v kotu sobe in komaj nagledati se je mogla vse krasote. Pastirji so hiteli od gore in jagnječki so za njimi skakljali in vrh Betlehemskega mesta so iz oblakov celó angeljci vsi zamaknjeni v revni hlev gledali; in tam je ležalo, lepše ko solnce, luna in zvezde, sveto Dete in mila devica, sveti Jožef, pastirji, živinica in vse stvarstvo se je pred njim v prah nagibalo. Zadnjič je prišumela še velika zvezda peljaje tri kralje in upognila se je globoko tudi modrost pred ljubeznijo.“

„Nepopisljivo lepo ali na vso moč otožno je bilo v vélikem tednu, ko je Rahéla pri svetem grobu molila in cvetje, katero je tam rastlo, s solzami polivala. Ali pri zvzišani svečanosti, ki je sledila britkim dnevom, skoro jo je prevzela sveta groza in radost, ko so orgle mogočno zadonele, gomile se odpirale, večno življenje smrt premagalo, rešnik sveta sloveč in veličasten iz groba vstal in ko je enoglasna „Aleluja“ iz Božje hiše do oblakov se vzdignila. O veliki noči je bila očetova hiša po poljski navadi gostoljubno vsem odprta. Vélika soba je bila olišpana z venci, kateri so bili z jelovimi mladikami spleteni, miza je bila lepó pogrnjena in njej na sredi je bilo belo jagnjiče umetno narejeno iz sirovega masla, s črnimi steklenimi očmi je živo gledalo in držalo rdeče bandero, od ktereга so viseli modri in beli trakovi. Krog in okrog so stali

lonci z dišečim cvetjem in kolači, suhega mesa in pirhov je bilo toliko naloženih, da ga ni bilo praznega prostorčka na mizi. Duhovnik so blagoslovili jedila in pijače in vsak, kateri je prišel, bil je že na pragu od matere in očeta sprejet in ponujala sta mu najpred črnega kruha, soli, jajec in požirek žganja, potem je še le jedel in pil, kar se mu je ljubilo. Prišlo jih je veliko, gospodov, kmetov, revežev in beračev in vsi so bili pozdravljeni z veseljem in vsem se je gostoljubno postreglo.

„Ali še ni zadosti gospod? — Vidim, da bom mogla sama nehati, kajti za-res ne vém, kaj bi še povedala. Le to morem še pristaviti, da je Rahéla bila srečna kakor nobeno dete, da je srečna tudi vzrastla in da“ —

„Da enkrat pri nekem studentu“ — je pomagala mati,

„Ne, ne, zadosti je, prosim!“

„Al dalje od tistega dneva v prihodnje, kaj ne?“ prosil je Miloš.

„In konec?“ vpraša oče,

„Nikoli, nikoli!“ iskreno odgovori Miloš in poprime nježno ročico ljubeznjive pripovedovalke.

Naj sledi tukaj nekaj zapiskov iz dnevnika Miloševega:

„Prečuden naklon osode! V samoto sem moral zbežati, da se mi je odprl svet, in kakošen svet! — Njegov čar me prevzame, in radost, katero ponuja, skoro je prevelika za to življenje. V tibi samoti tukaj raste najslajša nebeška roža; nihče je ne občuduje, nikdo nima zapopadka o njeni lepoti in tiha in boječa se razcveta, kakor prva pesem v srcu izvoljenega pesnika. Blagor meni, da sem jo našel! Srce moje se je prvikrat v pravi sreči okrepcalo in kakor solnčni žarek se za vselej v morji blaženstva utopilo. Vedno poljubujem spominčice, ktere pred menoj ležé, da se prepričam, da bedim, da sem pravo srečo zadobil.

\* \* \*

Ne mislim drugega kakor ná-njo in ž njo čutim vse, kar je blazega na zemlji in v nebesih. Ravno pridem od nje, kakošen razloček med čistim veseljem, ktereга sem doživel, in med nečimernim kratkočasom, ktereга le gospóda pozná. Nedolžnost in mir, kaj neki le od daleč doseže neprecenljivo vajino ceno, in Božja ta darova vladata krog in krog sladke déklice.

\* \* \*

Premično mi je pripovedovala od svojega detinstva, pri svitlih teh povestih se počiva moje srce, kakor v vroči puščavi oči na zeleni „oazi“ počivajo. Nasititi se ne morem nikoli njene govornice in poslušati bi jo kotel do konca dni. Meni se zdi, da spomlad sama pred menoj sedi in govori; beseda rožnatih ust se vrsti za besedo, kakor se cvetica razcvita za cvetico.

\* \* \*

Kako sem srečen, osvoboden sem in vendar suženj do zadnjega dihleja, zveličan in vničen, kajti spremenil sem se popolnoma v drugo bitje.

\* \* \*

Meni je, kakor da bi le ena stvar vso naravo polnila, in da bi iz nje izviral življenje in prihodnost.

\* \* \*

Ljubezen me ziblje na mehkem naročji, toraj se mi sladko sanja od prihodnosti, ktere bodeva skupaj doživela. Ko se matere spominjam, stopi mi pred oči boj, ktereга bom moral bojevati, predno dosežem največo srečo; naj bode! — ne bojim se predsodkov, katerim nespametnež včasi izroči lastno srečo. Po moji misli je človek, kateri se smešnosti podvrže, še tisočkrat bolj smešen, kakor vsi predsodki. Ali bodo moji sinovi morda manj srečni, če jih čistost na zvestem srcu ziblje, kakor če se napetim šegam udajo in če namesto lepote pisane ščite okrog sebe gledajo? Žlahtnega sem rodú, ali dar naključbe se mora podvreči dušni plemenitosti, s katero Bog kinči le ljubljence svoje.

\* \* \*

Čem več jo ljubim, tem manj sem zgovoren. Od prvega dneva, ko sem jo zagledal pri studencu, kjer me je neznana moč silila jej srce odkriti, še nisem izgovoril presvetih besedi. Al njih odmev prešinja okó, ktero odmakniti od nje ne morem, srce, ktero jej naproti bije, in roko, ktero jej vselej k slovesu podam. Da bi pesnik bil! Svetu bi hotel oznanjati tolikanjo lepoto, tolikanjo ljubeznjivost v primerni obleki; pa, saj sem pesnik, saj je ljubezen visoka pesem, ktero je stvarnik sam zložil in ktera z večno svojo lepoto tudi najbolj prozaično srce navduši in premaga.

\* \* \*

Vsako popoldne preživim pri njej, nepremagljiva sila me vleče tje, vsaki dan je lepši od poprejšnjega, vsakega prihodnjega komaj pričakujem. Včasi, ko jo vidim tako lepo in nedolžno, zaigra mi srce in vendar čutim neizrekljivo žalost. Žal mi je skoro, da jo je Bog poslal na zemljo, kjer laž in zavidljivost najčistejšo gloriojo temnite, na zemljo, kjer se hinavstvo ljudi pase le od obsojevanja bližnjega. Ob pamet bi znal priti, če premišljujem vse, kar bi utegnilo kaliti sveti mir, kateri krog čiste moje rože kraljuje; ko bi se pokoj umeknil nemiru, ko bi se jej bližal bol, kateri brez nade in neskončno izdihuje?! — — O Bog, ohrani jej srečo, bolj goreče prošnje je nimam na zemlji!

\* \* \*

Meni se zdi, da je Heine eno svojih najbolj mičnih pesem posebno za njo zložil, poskusil sem jo posloveniti:



Prelepa, čista, mila  
 Kakor cvetica si,  
 Pogledam te in tužnost  
 Se v srcu mi zbudi.

In roke položiti  
 Ti morem na glavó,  
 Moleč: Bog te ohrani  
 Tak' milo, čisto in lepó.

\* \* \*

Sladko praznovanje, počivati v naročji narave, zdaj vzdigniti pogled vrh zelenih gôr, kjer trta obilno raste in preslastni njen sad že skoro zori, zdaj oči obračati iz doline, kjer se življenje giblje v samoto molčečega gozda in naposled jih vglobiti vendar le v njene čiste oči. Sladko praznovanje, poslušati slavčevo petje, sestavljeno iz rajskih harmonij, poslušati o njem melodične izdih-ljeje, po katerih narava večerno molitev opravlja; poslušati po tem šumenje bistro Save, ktere valovi obrežje poljubujejo in poročilo domače lepote v tuje kraje prenašajo in zadnjič poslušati cvetočo govorico moje rože. Sladko praznovanje, čutiti lahke sapice, ktere mi senci hladijo, vršiče smrekove zibljejo in tisoč vonjav mi prinašajo, in vendar ne čutiti družega, kakor njeno bližnjost. Prelepa je zemlja, svitla so nebesa in z občutljivim srcem umém vse čudeže stvarstva, ali tisočkrat več občudujem njo, kajti to, kar me v njej pozdravlja, najslajše je čudo božje, je — ljubezen!

\* \* \*

Vse je tiho okrog mene, vse počiva; sreberna luna s svojo mehko in blede svetlobo razsvetljuje predrago hišico, kjer se moja roža zdaj ziblje v svitlih sanjah. Pri oknu sem dolgo slonel in čudil se mirijadam zvezd in lesketočih svetov, ktere okó še prešteti ne more. Velikanska je lepota, ktera je v svetlobi, vse od najmanjšega atoma hrenení le kvišku, tišči le k njej. Ubogi Indijan se po naravnem nagibu upogne pred ozvezdjem, iz ktereга svetloba, gorkota in blagor izvira; in prebivalec Egipta, zdihujoč pod žarečim nebom, prosi si v ponočni tišini olajšanja od svitlih zvezd. In kaj je luč, kaj je svetloba? — To si ti, Neizmerni, kteri zemljo v roki ziblješ, dno morja maješ, blisku in nevihti ukazuješ, kteri vničiti moreš vesoljnost in kteri si mene, ubogo stvar prahú, tako neizrekljivo srečno storil!

Tako je v idealnem življenji ljubezni pretekkel teden za tednom, mesec za mesecem. Miloš je vedno odlašal odhod, ali zdaj ni bilo več mogoče maternim pismom in opravilom v Beču dalje ustavljati se in treba je bilo, na sloves resnobno pripravljati se. Le trdni sklep premagati vse, kar bi se moglo njegovi sreči ustavljati, mu

je mogoče storil misel o ločitvi. Bilo je ravno ob času bratve, in zemlja se je bila že pokrila z jesenskim oblačilom, molčala je narava, zginile so malo po malo cvetice in potok je žalostne ostanke poprejšnje krasote odnašal. Le gozd je hotel še enkrat cvesti, pokrivaje se z rdečimi in zlatorumenimi barvami, toda kinč je bil goljufen in podoben rdečici, ktera bolnika pred smrtjo oblije. Solnčni žarki so obledeli in se za oblake skrivali. Nogradi, ki so bili spomladi prave slike nade in veselja, so se polagoma znebili zelenega lišpa in na golih steblih se je svetilo grozdje, kakor utrjene solzé, ktere narava za solncem in cvetjem preliva. K sreči, spomlad in jesen uravnate vse in druga drugi besedo drži; pod zvenelimi podobami upanja se pripravlja krepčavni sok, kteri dela srčnost, in veseli „živili-klici“ dobrotljivo jesen in prihodnjo nado — zeleno spomlad slavé. — Nekaj dni pred odhodom mladega grofa so trgali v velikem grajščinskem nogradu in Miloš je hotel pri tej priložnosti vsi okolici veselico napraviti. Zjutranje meglé so še zakrivala nebó in že so možnarji pokali in veseli dan naznanjali. Vriskanje se je slišalo iz doline, trgalci in trgalke so prišli prijetno delo opravljat in petje in šale so ga spremljevale. Vreme je bilo prijazno in toplo, kakor že dolgo ne, solnce je z vso svojo bliščobo zlatilo gore in zapuščeno dolino. Vse je živelo in mrgolelo v nogradu, eni so grozdje rezali od trt, drugi so ga nabirali v brente in ga vsipali v kad, kjer so mu iztiskali sok, ki se je po majheni cevki ko sladki mošt istekal v posodo. Pričujoče je bilo vse, kar je bilo povabljeno, od debelega grajščinskega oskrbnika — ki je ob enem tudi prav dobro vedel sam zá-se skrbeti — do najzadnjega pisarčka, kteri je z odrgnjenim frakom, s snegobelo ovratnico, enacima rokovicama in preponosnim cilindrom mislil, da nobena selskih lepotic se ne bode mogla upreti njegovi ljubeznivosti. Prišel je tudi mali sivi kupec z velikima očnicama, in z globokim spoštovanjem je pod pazduho pripeljal ono, ktera mu je bila gospá v pravem pomenu besede. Tri hčere so sledile, lepe niso bile, tega ni mogel nihče trditi, mlade menda tudi ne, ali ponosna mati jih je sama svoje tri „gracije“ imenovala in začudila se je, da se jej tako dolgo ne približa nobeden, kterega bi osrečila ena teh mičnih ročic. Avrora, Flora in Lenora so se imenovalé, in bile so vredne svojih imen. Avrora, prvi žarek na zakonskem nebu, bliščala je že od daleč po rdečih kodrih, kteri so zavidljivo s pegami obsejano čelo temnili. Na Florinem obličji so vedno cvetele rože, divjemu maku podobne, ali „cvetica je cvetica in Flora vseh kraljica“. Lenora, imenovana še zmiraj „mala“, da si je ravno bila dve glavi viša od sester, bila je visoka, tenka in bleda kakor mati, ktera je pred njenim porodom ravno Bürgerjevo „Lenoro“ brala in od neke Lenore slišala, ktero je pred tristo leti velik italijansk pesnik slavil. Gotovo se je materi zdelo, da bode najmlajše njeno dete, neumrjoče; vprašanje je bilo le to, ali po pesniku, kteri jej bode nevenljivi venec krog senc opletal, ali po Viljelmu, kteri se bode v strastni ljubezni zá-njo

vnel in naključbo vsemu upor, o groza! na vrancu „udri, udri, klop, klop, klop, seboj vzel jo kalop“.

Prišla je vsa davkarjeva rodbina, davkar, njegova ženica, osmero otročičev in celó — babica. Nadopolni fantiči in deklice so se vedno za mamo in staro materjo skrivali, če jih je kdo nagovoril, črhiniti niso hoteli besede, tem bolj so pa nema ustica čez in čez s sladkim grozdom polnili. Prišumela je tudi v rumeni svilnati obleki „signora Barborina“, nekaj čez 40 let stara rejena Furlanka, vdova ranjcega ranocelnika. Mično se je nasmehljala mlademu zdravniku, ktere ga so ravno „gracije“ obdajale, ali s strupnimi pogledi je prebodla Avrora, Floro in Lenoro. Čudno, novi zdravnik je prevzel vse bolnike, ktere je bil ranjki še na zemlji popustil, ali najlepše njegove zapaščine se ni hotel polastiti.

Upal se ni, to je bilo gotovo, in treba je bilo delati mu srčnost, toraj ga je usmiljena signora Barborina, ki je bila čutniška na vso moč, vedno dala klicati in najhujši „migreni“ vkljub je bila zgovorna in priljudna proti njemu takó, da je ni bilo enake. Tudi danes so jej hude bolečine komaj pripustile k veselici iti, ali užaliti ni hotela ljubeznjivega grofa, in mladi zdravnik jej je moral obljubiti vedno ustati blizo nje, ako bi jo slabosti obhajale, ali ko bi celó od velikega hrupa in vpitja omedlela; pri slabih njenih čutnicah je bilo vse mogoče.

Razborno in ponižno se je približal tudi najbolj nadlegovani človek vse okolice: učitelj, in groza ga je spreletela, ko je zagledal osem debelih davkarčkov, spominjaje se vsakdanjega truda in vsakdanje lakote lastnih otročičev. Gospod protipaznik ali kontrolor z mednastim nosom je tudi počasi in pazljivo prikoračil in na zadnje je prišel stari duhovnik in Rahéla s svojimi starši. Grof Miloš, kteri je vse prijazno sprejel, podá logarju roko kakor ljubemu prijatelju, in še zmiraj brhko Poljakinjo in sprelepo njeno hčerko s spoštovanjem pozdravlja. Vesel in srečen je bil kakor vsaki, kteri res ljubi in srečen bi storil rad ves svet; ali, da je ravno za vsacega imel primerno besedo, s ktero ga je razveselil, vendar je pazno okó lahko spoznalo, da je z vsemi mislimi, z vso dušo bil le pri Rahéli.

Pri kosilu je bilo vse židane volje, Miloš je sedel sredi mize na strani častivrednega duhovnika, kteri je bil Rahélo krstil in kteri ga bode ž njo — ako Bog dá — v kratkem pred oltarjem zvezal za vselej. Rahéla, krasna ko nikoli, bila mu je nasproti, praznično belo oblačilo se jej je premično podajalo in bogati kiti ste kakor zlat šapelj jej glavo venčali. To, kar jo je lišpalo še bolj kakor vse, bila je neizrekljiva radost in ljubezen, ktera se čutiti, ali popisati nikoli ne dá. Le včasi je solnčni svit, ki je počival nad sprelepim obrazom, za trenutek otemnel, in to je bilo, ko se je vsi sreči vkljub spomnila nastajočega odhoda — nastajoče žalosti.

Majka „gracij“ je pomenljivo majala z glavo in Boga hvalila, da grof ni ktere njenih ljubljenk izbral, kajti vzel tako ne bo

druge, kakor katero izmed svojega rodú, in poletna idila bođe v Beču prekmalo pozabljena; prav, prav jej bođe potlej ošabni drhali, ktera se jej ni hotela nikoli dobrikati, ktera se je vedno za kaj posebnega štela in je le v dolgočasni gozdni samoti živela. — Gospá Barborina se je popolnoma polastila mladega zdravnika in zavest, da jej je pomoč blizo, jo je ozdravila; vrniti so se le hotele bolečine, ko je mladenič umolknil in ko je vso svojo zgovornost kakor bob v steno metala. Pisarček s snegobelo ovratnico in enacima rokovicama je delil svojo ljubeznjivost med Avrora in Floro in „mala“ je plavala v visocih mislih in se zemlji približala le tedaj, ko so jej strežaji jedil ponujali. Učitelj je skrbno babici stregel in se komaj upal na-se misliti. Davkar in njegova ženica sta z osmerimi otroci dosti opraviti imela, kajti vedno s polnimi ustmi so zmiraj „še, še“ in „meni tudi“ klicali. Oskrbnik je z dobrim tekom politične reči pretresal in protipaznik je kimaje vsemu pritrjeval, časa ni imel govoriti, po sveti svoji dolžnosti je moral na vse, toraj tudi na steklenice paziti. Zunaj pred vrtno hišo, kjer so bile gosti napravljene, igrali so godci, trgalcí peli in pili in zale trgalke v plesu sukali. Ko se je začela noč delati, jeli so se v zrak vzdigovati rakete in švigáče in zelene, rdeče in modre oble, ki so švigale iz njih, izbudile so veseli, stoterni „ah“!

Zdaj se je vse domú napravljalo in ni se mogla prehvaliti gostoljubnost mladega grofa. Ponosna mati „gracij“ je posebno izbrano sestavila govor, s katerim se je zahvalila, in mali, sivi kupec z velikima očnicama je ko zvesti jek zadnjo besedo vsacega izreka svoje gospé ponavljal. Avrora in Flora ste se globoko priklanjali in celó Lenora je malo z očmi mignila. Pisarček jih je spremljal in Avrorini in Florini ročici stiskal in poljuboval, Avrora in Flora ste mu pa stisk pomenljivo vračali. „Uboga sestra“ zdihovala je Flora, „mlajša sem od tebe, več kakor leto, in pred tabo se bom morala podvreči zakonskemu jarmu“. „Kakó se mi smiliš, cvetoča Flora,“ rekla je Avrora sama pri sebi, „vsa vneta si za ličnega mladeniča in on vendar ljubi le mene!“

Signora Barborina je izpustila zdravnika le za trenutek, v katerem je hitela posloviti se, poprijela se je hitro na novo pomočne roke in pod njenim zavetjem se je podala kljub bolnim čutnicam in škodljivi večerni rosi junaško na pot. Osem davkarčekov, kateri so, ko so se prenasitili, po očetovem izgledu še vsako jed posebnemu davku podvrgli, so iztirjani dohodek v klobukih, žepih in rutah domú nesli in potrpežljivi učitelj, podpiraje staro babico, jim je pomagal nabrano davščino nesti. Oskrbnik in kontrolor sta se tudi počasi na odhod pripravila in kviško gledé, sta hotela vreme prerokovati; al kamenja je bilo ta večer toliko po cesti, da ni bilo moč lotiti se astronomijske znanosti.

Tanki oblaki so goram pokrivali vrhove, al tam, kjer je svitlo megleno vezilo zemljo vezalo z nebom, izhajala je luna in celo naravo v spanji zibala z mehkim, mirnim svitom. Sapice so

se tiho glasile in malo po malo so tudi one zaspale. Tiho je bilo vse, in tiho sta hodila proti domu Miloš in Rahéla. Po hrumečem veselji dneva jima je zdaj v vesoljni tišini nastajalo bolj še bolj živo pred oči stopal, obema je bilo neizrekljivo otožno pri srcu, predčutje, skrivnostna moč, ktera razodeva prihodnje bolečine in kteri se najmočnejši duh ne more ubraniti, obiskalo ju je in zdelo se jima je, da bode slovó, ločitev od sreče in od veselja za vekomaj.

Molcé sta si v roke segla in drugi je drugega hotel razveseliti rekši mu smehlja se „leško noč“! ali prisiljen nasmehlja jima je še bolj srca trl, kakor najbritkejše solzé.

Drugi dan je Miloš staršem slovesno naznanil trdni svoj sklep, spomladi vrniti se in z maternim dovoljenjem, ktero bode dosegel, bodi si kakor hoče, skleniti se za vselej s svojo srečo, svojo rožo, predrago Rahélo. Starši, kterim skoro ni bilo moč to verjeti, so ginjenega srcá blagoslovili sprelepo dvojico in Bogá prosili, da bi se po sreči izišlo preveliko in nezasluzeno to veselje. Sedeli so po navadi tudi ta večer krog mize v véliki sobi, mati na spleteni klopi, logar jej na levi in Miloš in Rahéla, blaga ko angelja nebeška, na desni strani. Sultan je krog njih hodil, zdaj pri tem, zdaj pri tem sedel ogledovaje ga z zvestimi očmi. Materni pogledi so z veseljem na zaročencih počivali in med solzami nasmehlja se je rekla: „Kdo bi bil mislil, da mi bode mesec oktober, kteri je s krvavimi črkami zapisan v moje srcé, enkrat še tolikanj sreče prinesel“.

Miloš, kteri bi bil že kedaj rad kaj od življenja ljubeznjive gospodinje slišal, pa se nikoli ni upal morda zaceljene rane po britkem spominu ponoviti, približal se je danes s prošnjo, naj bi ga osrečila s polnim zaupanjem, ktero mu bode najlepši dokaz, da ga vrednega spozna, biti jej zet.

„Prerada“ je odgovorila mati, „hočem spolniti, kar zahtevate in če so tudi zaceljene rane, ako se jih kdo dotakne, boleče, vendar je sladko, stiskano srcé olajšati si proti občutljivemu prijatelju. In tem več proti vam, kteremu brez skrbi izročam blagor in gorje edine svoje hčere, in kteri menda vendar ste vredni tudi polnega zaupanja mojega in prežalostnih oznanil, ktera mi težé dušo. Povedati vam hočem tedaj od preteklih časov, toda kaj žalostnega bodele čuli“.

„Rodila sem se 1813. leta, dve leti pred peto ustajo v predragi domovini; moje detinstvo je mirno teklo, da-si je ravno že vrelo po vsi deželi in se je neustavljiva revolucija po skrivnih zvezah povsod pripravljala. Moj oče so bili meščan v Varšavi, in živeli smo v lastni hiši v vélikem predmestju „Czyste“. Edini moj brat je bil usnjár kakor oče in jaz sem se v nunskem samostanu poljskega in latinskega učila, in šivati in vesti, in ko sem bila dorasla, pomagala sem materi pri gospodinjstvu. Srcé nam je težila le misel, da so nam bile odvzete svete naše pravice, nam, kteri smo bolj kakor vsak drugi narod vneti bili visoke ljubezni

do domovine, do svobode in nepodložnosti. Kaj vam bom dolgo popisovala naše gorjé, saj vam je znana neizmerna nesreča blagega našega naroda, kterege je sama hrabrost, stanovitost in udanost brez primere. Da, gospod grof, vrl je Poljak kakor nekdanji grški junak, milosrčen kakor malo dete, in osebno njegovo ljubeznjivost menda dovelj poznate Evropa in Amerika, kjer pregnani rodoljubi, pozabivši lastno nesrečo zdaj po domovini žalujejo. Ne zamerite, če skoro prenapeto hvalim svoj narod, ali o mrtvih se vedno boljše govori, in mrtvo je za-me vse, kar sem druzega na zemlji imela, in mrtva je za-me celó domovina!“ —

„Napočilo je 1831. leto; vulkan, kateri se je napravljal več ko 15 let, vžgal se je in s svojo lavo je hotel oskrunjeno zemljo predrage očetnjave osvoboditi tujega jarma. Nikoli ne bom pozabila dneva 6. in 7. septembra. Gróbná tihota je vladala po Varšavi in čutil je že vsak železno rusovsko roko, ktera nam je žugala. Noč in dan sve z materjo na kolenih ležali in Bogá pomoči prosili za domovino ino za očeta in brata, ktera sta se na mestnem zidovji borila za-njo. Vedno so rusovske granate šumele in poslednjič so vžgale naše predmestje, ktero je popolnoma pogorelo. Človeška beseda ne bode nikoli premogla popisati žalostni pogled na „Czyste“; zmešnjava je bila povsod, tarnanje in srcé trgajoči jok sta polnila zrak, blodili so nesrečni ljudje in oteli so plamenom s smrtno nevarnostjo slabejše reči, pozabivši vaznejše, in več kakor eno človeško življenje je konec vzelo v požaru. Tudi naše premoženje je bilo rop netečnega elementa in goli in revni sve z materjo bežali v notranje mesto k nekemu krščenemu judu, očetu prihodnje moje svakinje. Med tem je tudi naše topništvo delalo neutrudljivo, vodil ga je grof Roman Soltyk, eden izmed junakov, kateri so se velikodušno žrtovali poljskemu oproščenju. Navdušil je vojščake z vitežkim svojim izgledom in ko so pešči — večidel novinci — od konca sami sebi nakljubo glave upogibali, ko so rusovske granate šumele, predramil jih je iz malosrčnosti, šaljivo rekoč: „Kaj, ali Rusa tako spoštujete, da celó njegovim kroglam kimate?“ in te besede so jih povzdignile in vsa armada je bila sama hrabrost in udanost. In med vsemi, vrla ko leva, sta stala preljubi mi oče in moj brat in blizo njega Rahéla, zaročena mu nevesta, ktera vneta kakor oni od domoljubja, ni marala za krogle in havbice, ampak neustrašeno jim je izpostavljala prelepo svoje teló. Vsak bataljon, vsak eskadron je imel eno ali več tacih junakinj, od krasne grofinje Platerjeve, ktera se je do stopinje polkovnika povzdignila, do kmečkega dekleta, ktero je ko prostak kri prelivala za sveti dom. Ali zastonj je bilo vse, premnožici so se mogli umekniti, opoldne se je sovražnik polastil predmestja „Prage“ in kmalu se je po nesrečni pogodbi udala Varšava. Mogoče nam je sicer bilo dalje vojskovati se, al vojščaki so bili vso srčnost zgubili. Na tisoč jih je zapustilo bandero in z velikim trudom so vojskovodje drugi pridržali. Vse evropejske vlade so bile mrzle, otrpnjene priče naše smrti, vsako sočutje za sveto naše

pravo je zginilo, celó Francija, kateri smo trdno zaupali, nas je zapustila in „general konzul“ njen, hincavski Durand, je svoje veselje javno skazal, ko so Rusi šli v Varšavo. Morda je bil ravno on kriv, da se je tako vedla Francija, pustivši jo popolnoma v zmoti o našem pravem stališču. Ko so Rusi našo slabost na tanko spoznali, zahtevali so podvrženje brez vsega pogoja, al nihče se ni hotel tega poprijeti, da-si je ravno bila rusovska armada več ko dvakrat močnejša od naše in da-siravno nismo skoro nič več streljiva imeli. Pod vodstvom Dembinsky-jevim so se naši vojščaki spet združili, vse jim je bilo ljubše, nego podvreči se križema rok in vsaki je prisegel, da od pravičnega boja ne odjenja, preden ne bo pokopan pod podrtinami domovine.“

„Nakljubo gorečim najinim prošnjam, nakljubo brezštevilnim solzam so oče, brat in nevesta naji na novo zapustili — in naproti šli gotovi smrti!“ —

„S hrabrostjo obupanja so naši vojščaki sovražnika napadli, ali še močnejše rusovske kolone so se približale in jih nazaj proti Prusiji pognale. 5. oktobra so nesrečni Poljaki prestopili meje prusovske in prositi so morali ondi pribežališča. Ko je morala junaška naša armada orožje iz rok deti na tuji zemlji, še enkrat jo je Dembinsky nazaj peljal, še enkrat se je hotel boriti z Moskovitom. Na novo se je boj vnel, na novo so Poljaki svojo veljavo pokazali, predno so padli pod jarem. „Patron“ jim je kmalu zmanjkalo, in moj oče, predragi, nepozabljivi oče je popadel koso nekega kosonosca in s klicem „to je orožje Koscijuskovo“ vrgel se je na sovražnika. Ali gorjé! tri krogle so ga na enkrat zadele in“ —

Britki jok je logarico posilil in jej za nekaj časa zaprl besedo. Poslušalci so ginjeni bili in nobeden se ni upal lajšati njeno bolečino. Kmalu je Valovna spet besedo poprijela in nadaljevala:

„Vladimir, ljubljani moj brat, videvši očeta zgruditi se, hitel mu je na pomoč, pozabivši lastne varnosti, v hipu so ga Rusi obdali, veliki moči se je moral vdati in s tisoč drugimi so ga živega v Sibiriji pokopali. —

Zadnja patrona je bila izstreljena, Prusom velika škoda prizadeta in boj je nehal. Uničeno je bilo zdaj vse, globoko brezno odprto, ali prepričan kakor popred je bil vsak Poljak od pravičnosti in svetosti svojega prava in z veseljem mu je življenje posvetil.“

„O Visla, koliko solz, koliko žlahtne krvi si popila! Al le molčeči tvoji valovi, le molčeče tvoje obrežje je slišalo tožbe, kajti molčé ponosni Poljak trpi vse, kar je očetnjavi na korist.“

„Kaj vam hočem dalje pripovedovati? — Od treh predrazih sve na zemlji le Rahéla še videli, ki je bila le senca poprejšnje junaške device, velik bol po domovini in še večji po ženinu sta jej skoro pamet zmešala in deliti sem morala svojo postrežbo med materjo, kateri se je očitvidno bližala smrt, in med preljubo prijateljico, ki se je s prežalostno, dušno nočjo borila. Rešil ji je kmalu milostljivi Bog brezupnih bolezen in sklenil ji tam, kjer

je ni ločitve, kjer ga ni jarma, kjer svobodnemu duhu nihče svobode ne more odvzeti, ž njima, ki sta ju hrepenljivo čakala.“

„Čez leto in dan zopet je prišel on“ — pri teh besedah je pripovednica nasmehljaje se logarju roko podala — „kteri me je snubil in ponovila sem mu pred oltarjem obljubo ljubezni in zvestobe, ktero sem mu že dve leti popred, molče v srcu prisegla. Odpeljal me je po zakonu sem, v novo ljubo domovino, kjer so se moje solze usušile, kjer sem novo srečo našla in kjer mi je Bog dal največi zaklad — hčerko, ktero sem nepozabljivi prijateljici v spomin krstila za Rahélo.“

„Leto mine za letom, ali dneva ga ni, da se domovine ne bi spominjala in da ne bi molila, naj bi bilo konec neusmiljene osode.“

„Pred dvema letoma sušca meseca so se mi vnovič zbudile sanje, ktere so že kakor sem mislila, bile pokopane za vselej. Novica o novem oproščenju Krakove in o ustaji poljski se je kakor leteč strel po svetu raznesla in vriskaje sem pela po zelenem, našem gozdu :

„Še Poljska ni zginila!“

al pesnik je slab prerok bil, — Poljsko je bilo in je ostalo zgubljeno. Nepričakovano veselje sem tudi občutila, ko sta pred deset leti, dva v Ljubljani živeča, avstrijski vladi podložena Poljaka, Bogoslav Horodinsky in Milosz Korytko k nam prišla. Sočutni prijatelj, sprug neke mile jima rojakinje, kteri ji je gostoljubno sprejel v svojo hišo, ji je tudi v našo dolino pripeljal. Še zdaj, kakor živa pred menoj stojita. Horodinsky, nekdanji topničarski polkovnik, bil je slika junaka. Velike postave je bil in žlahnega obraza. Visoko čelo je bilo spodoben sedež gorečih in blazih misel in okó, ktero se je še zmiraj bojaželjno bliskalo, bilo je zrcalo velikodušnosti in miline. Posvetil se je bil z dušo in telesom domovini in zdaj po njeni zgubi se je še večega skazal po hrabrosti, da je vedel potrpežljivo odpovedati se jej.“

„Milosz Korytko, visokošolec v Levovi in za svobodo vnet, kakor ves naš narod, bil je tudi za orožje prijel in se je za-njo boril. Ličen je bil in po obliči in belkastih laséh pravi Poljak, in živega in bistroumnega duhá, kakor malokdaj mladenič. Po živosti svoje nravi je bil včasih vesel kakor srečno dete in včasih hlavern in pobit, da ga ni bilo moč utolažiti. Ljubil je vse sinove majke Slave in mirú si ni dal tudi v tujini ne, bratovskemu narodu koristiti. Zapisoval je že dolgo pozabljene pesmi in pravljice, ni ga bilo starčeka, kterega je srečal, da ga ni vprašal po poprejšnjih in današnjih šegah in navadah, za ktere se domači še menili niso. S prijateljem je obiskoval semnje, kmetijske svatovščine in vso kranjsko deželo. Nošnje vseh krajev je skrbno slikal in po njih pravi narodni zaklad nabiral. Neutrudljivo se je prizadeval z dušnim delom srčno bolečino in domaželjnost omračiti. Al preveč mu je vendar bila ločitev od vsega, kar mu je bilo ljubo, zbolel je na čutniški bolezní in tri tedne omahoval med živ-



ljenjem in smrtjo. Mila z vsemi ženskimi prednostmi obdarjena rojakinja ga je materno stregla in naposled komaj 25 let staremu mladeniču oči zatisnila. Dolgo, dolgo se je na grobu s svojimi otroci po občno ljubljenem britko jokala, Prešérin je prijatelju nagrobni napis zložil in na zemlji je bila preblazih duš spet ena manj! — Vidite gospod grof, tukaj v bukvicah imam še zmiraj Prešérinove vrstice, ktere gróbní kamen kinčajo, nemške so, toda ranjki učitelj mi je njihov pomen podomačil. Tako se glasijo:

Izginé sicer človek,  
Človeštvo obstóji;  
Kar človek je ustvaril  
V človeštvu dalj' živí.

Ali kam sem zabredla? kukovica v spavnici je ravno že 11 krat zapela. Saj bo jutri še en dan, toraj lahko noč“!

In napačil je res še en dan, v katerem zaročenca nista vedela, ali jima bode treba od veselja ali od žalosti umreti, in prišlo je za njim še nekaj enacih dni, naposled pa je solnce sreče otemnelo popolnoma, smrtna tišina je vladala povsod — Rahéla je bila sama.

### Angelj.

Bilo je v Beču konca decembra. Dvorane kneginje E. so se danes odpirale vsem, kar se jih je odlikovalo po plemenitosti rojstva in prednosti duhá. Vse poslopje je bilo podobno velikemu rastlinjaku, že na kamenenih s turškimi progami obloženih stopnicah, ktere so od dveh strani vodile v sobane, bila je razstavljena cela oranžerija, med katero so bile videti zrezane podobe, ki so kinčale mramornaste držaje. Na umetnih hribcih so izvirali vodometi in penasti njih biseri so se igrali ko spomladansko šumljanje skoz visoka drevesa polnih kamelij in bengaljskih rož, pokriva je jih časno ko tanka zagrinjala. Plameneča plinova svečava je bila otemnjena po steklenih kroglicah bele in rožnate barve; dobro je dela očesu mehka svetloba, ko je iz temne zimske noči stopilo v velin ta dvor in po njej se je pripravljalo na bliščobo dvoran, ktera bi ga bila sicer skoro oslepila. Dnevu enako je bilo tam vse razsvetljeno; na pozlačenih lastencih je gorelo na tisoč in tisoč sveč in pomnoževala se je luč v beneških zrcalih in v svetlih deskah vloženi tal. Z zlatom pretkane tapete so zaljšale visoke zidove, ob kterih so stale napete žametove „otomane“. Med njimi so tropične rastline razprostirale široka svoja peresa in iz čudovitnih čašic je izhajala opanljiva vonjava. Izbrani glasovir Erardove tvornice je stal v voglu in belokoščeno prebiralo je čakalo umetne roke, da bi zadonelo v melodičnih glasovih. Prostori so se zmiraj bolj polnili, redov vsake vrste je bilo videti na črni

obleki diplomata, kakor na svitli vojščakovi opravi in celó na marsikterih ženskih prsih se je lesketal red zvezdnega križa.

Sloveča krasotica, mlada princesinja Ilona, hči prežlahrne gospodinje, bila je obdajana od cele množice plemenitnikov in vsaki se je prizadeval, vjeti pogled iz čarovavnih črnih oči prelepe kneginje, toda mrzlo jih je poslušala in nepričujoča bila z vsemi mislimi. Neprenehoma je oči proti vhodnim vratom obračala in vselej, kedar je z zlatom opremeni strežaj novega gosta naznanil, odpovedala jej je sapa. Čas je minul in črni zvezdi ste zmiraj bolj temneli in zastonj so vsi njeni častitelji skušali zmotiti jo, zahman so jo prosili, tudi danes osrečiti jih z opanljivim svojim petjem. Celó kneginja se je približala in izrekla željo, naj bi pela; ali peti, peti zdaj, ko je vse vrelo v njej, ko so jej razvnetja skoro pokala prsa!

Sédel je imenitni Thalberg k glasoviru in navduševal poslušalce s prelepimi svojimi muzikalnimi fantazijami. Izbral si je Meierbeer-ovo opero „Robert“; oživel se je pod njegovimi prsti in na tanko se je čulo, kako se dobri in hudi „princip“ borita, kako se na eni strani odpira peklo in „demoni“ zapeljivo pojó, med tem ko pod svitlim znamenjem nebeška moč hoče po zvišanih glasovih zapeljanega spreobrniti; zdaj so se akordi v milem As-dur ko harfno brnjenje glasili in v srce segajoče petje je klicalo „milost, milost“. In „milost, milost, osóda,“ je sama pri sebi tudi Ilona izdihnila, in ko v tem trenutku strežaj naznani grofa Miloša in njegovo mater, morala je vso moč napeti, da ni od veselja glasno zavpila. Strastno okó ogerskega velikaša, katero se ni odmeknilo od princesinje, zapazilo je njeno ginjenje in sumljivo je miril s pogledi mladeniča, kateri je lep ko Apolon, ali neobčutljiv za vse, kar ga je obdajalo, svojo mater k kneginji peljal in nem in ponosen se družici uklanjal. Komaj je Thalberg nehal, ko je stopila Ilona k njemu, proseča ga, naj spremlja njeno petje. Segla je po Schubert-ovih pesmih in izbrala si je Favstovo „Marjetico“. Pela je, da so vsi strmeli, nihče jo tako peti še slišal ni; ona, ktera je do zdaj umetno, al mrzlo najlepše skladbe izvrševala, bilo je vsa čutje in bol se je razodeval v njenem glasu, ko je tožé začela:

Moj pokoj je preč,  
Težko srcé,  
Ne najdem ga nikdar  
In nikdar ne.

Tam, kjer njega ni  
Je grob razpet,  
Ožolčen mi  
Široki svet.

In zmešana  
Mi glava je,  
Čutilo mi  
Zdrobljeno vse.

Moj pokoj je preč,  
Težko sred,  
Ne najdem ga nikdar  
In nikdar ne.

Po njem le gledam  
Pri oknecu jaz,  
Za njim le hodim  
Od dóma včas'.

In strastno in zmiraj strastnejše se je vzdigoval krepki, mogočni sopran, in iskreno so plamenele črne oči, ko je petje iz tožečega „piano“ malo po malo do „fortissimo“ prirastlo in hrepeljivo popisovalo:

Lep hod njegov  
In prežlahtni obraz,  
Nasmehljanje ust,  
Moč očesa in kras,

In govornice  
Čar njegov,  
In stisk roké  
In ah! celov! —

Dolzega oddiha, katerega je neumrjoči skladatelj po teh besedah vstavil, bilo je treba zares, za ginjeno pevko, kakor za poslušalce, katere je nehoté prešinilo to, kar se jim je predstavljalo z največo močjo čutil. In mirnejše al nepopisljivo ginljivo je nadaljevala:

Le k njemu njedra  
Mi hrepené,  
Prijet' da bi smela  
Njega držé,

Ga celovati  
Ko bi hotla,  
Bi nad celovi  
Izginila vsa!

Zadnjo noto izpevša, se je navdušena pevka, zopet v ponosno princesinjo spremenila in le po majhnem gibanji glave je hvalo za občno iskreno pohvalo izrekla. Očarano je bilo vse, le on, kateremu je veljalo prekrasno petje, bil je daleč v svojih mislih. Videl je tudi Marjetico pri kolovratu, toda Marjetico, čisto ko limbar, ktera je kesanje in krivico komaj po besedi poznala. Kako je hrepenel iz bliščečih okoliščin v mirno, prijazno sobo, kjer ga je nedolžnost in ljubezen obdajala, kjer je mogel ljubo, krotko mater in vrlega očeta bolj spoštovati kakor vso to gospódo, ktera ošabna in na videz nepodložna se je vendar pred malikom, kateri je najbolj stregel sebičnim njenim namenom, globoko v prah uklanjala.

Koj pri svojem dohodu je Miloš materi svojo ljubezen naznanil, kakor tudi nepreklicljivi namen, v zakon stopiti z izvoljeno nevesto. Mati, ktera je trdne njegove sklepe poznala in se sinovi samovlastnosti morala uklanjati, dovolila je, nadjaje se, da bode gotovo minljivo, otročjo trmo kmalu pozabil, in za povračilo svojega dovoljenja ga je prosila letos ko zadnjikrat, predno se bode živ pokopal v grajščino pradedov, povsod spremljati jo. Miloš ni mogel odreči materi, če se mu je ravno gnjusilo vse, kar je veselje imenovala, in še bolj samotnega, še bolj žalostnega se je čutil, ko ga je velika družba obdajala. Edino veselje mu je bilo poslušati klasične godbe, ktere se ravno v Beču tako izvrstno izvršujejo. Muzika je pravi dar Božji, ona je jezik, kateri različnosti narodov ne pozna, kajti njeno govorico razume vsak in blagor mu, kateri se po njej more prav živo s človeškim rodom pogovarjati. Posebno so Miloša zanimivale Beethoven-ove večne simfonije, ona dela, ktera so iz narave vzeta in ktera posnemajo to, kar zemlja ponuja visocega in strahovitega. Podoba se razvije in v hitrem „allegro“ se razodeva celo morje blagoglasja, vzdigajoče kristalne valove polnivši zrak s srečo in radostjo, zdaj jih hrumeče spet v globino vtapljuje, razodevši brezno neizmerne bolečine. Mera se spremeni in sladko „andante“ se glasi milo in radostno, kakor pesmi, po katerih mlada mati v spanje ziblje svojega prvenca. Sanje se oživljajo in marnje postajajo resnica v lehkonožnem „scherzo“, ktero čudovitne vrte odpira, veše in vile se vzdigujejo iz cvetic in se sučejo v plesu; zdaj zginejo in zdaj se prikažejo še lepše, še bolj zapeljive ko popred. Hipoma se odmaknejo prikupljivi glasovi ostri resnobi in v iskrenem „presto“ se vnema boj in prepir življenja in hrup in nevihta ga spremljate, ali v razporu glasov se bliža kakor zora mogočni duh, kateri puntarstvo čudapolno utolaži in uravna. Delo je končano in vse je premagano z visoko močjo, z neumrjočo lepoto, ktero je nedoseženi velikan skladoglasja v njem svetu zapustil.

Rad je poslušal Miloš tudi vélike maše v dvorski kapeli, če je umetna roka visoki potok glasov na orglah dala šumeti in više in više naraščati se, in če je po preludiji človeški glas se vzdignil in pri zvišanem spremljevanji mir in tolažbo zapel v srca poslušalcev. Sveta pobožnost je polnila cerkev in na perutih mogočne muzike se vzdigovala do nebes. Po takih glasovih se zemlja sprijatelji z nebesi, po takih glasovih se razodeva Božja čast celó usmiljenja vrednemu neverniku. —

Zopet je kneginja vabila razpošiljala in ples, prvi v predpustu je zedinil ogerske in avstrijske plemenitaše. Še bolj bliščéče, še krasnejše je bilo vse; veselje in samočutje je stalo na obličji skoro vseh pričujočih in ako bi priprosti sin narave hipoma v dvorano stopil, gotovo bi omamljen bil in mislil, da je v rajskih planjavah med vrstami plesajočih angeljev, toda le vnanjo stran teh izvoljenih bi smel videti, ako ne bi moral hrepeneti po samotni svojega gozda.

Ilna, slavljená kraljica veselice, prekrasna je bila v snegobeli atlasovi obleki, která je v težkih gubah vlekla se po tleh; družega kinča ni imela, kakor neprecenljiv dijamanten obroč, kteri se je lesketal v njenih laséh, povekšajoč ebenovo njih črnoto. Velik šop najlepših rož je v roki držala, presne in čvrste so bile, kakor da bi jih bila ravno kar porosila spomladanska rosa. Miloš je bil po navadi nem gledalec in se ni vdeleževal plesa, da-siravno si je mati prizadevala prigovarjati mu, saj z mlado princesinjo plesati, kakor se mu spodobi. Smehljaje se je odrekel in mater prosil ne nadlegovati ga dalje, kajti obljubo, povsod spremljati jo, je spolnil, ali kaj družega ni obsegala njuna pogodba.

Plesal se je zdaj kotiljon, in hipoma se bliža princesinja Milošu, in namesti reda ali traka, kteri se pripnè na prsi izbránega plesalca, iz srede cvetočega zvezka potegne najlepšo rožo in izročivši mu jo, vpraša: „Grof, ali ljubite rože?“ — „Da, da, princesinja,“ odgovori Miloš, „rožo ljubim bolj ko svoje življenje“. In v sladkem spominu je čudovito cvetje ustnicam približal. Ponižno je čakala slavljená kneginja pred njim in prerada bi mu bila ves rožni šopek poklonila in z njim tudi goreče svoje srce. Ko se Miloš iz svojih misli ni predramil, šaljivo je rekla: „Ker ste moj red sprejeli, morate tudi plesati z menoj, grof, potem se roži čudite, kolikor se vam ljubi“. „Ne zamerite kneginja“, prosi Miloš, položivši roko krog vitkega života in v hitrem plesu sta se vrtela po bliščeči dvorani. Mati mladega grofa je plavala v veselji in predstavljala si je najlepše nasledke tega večera, mislila je sama pri sebi, da lepše dvojice ni najti na zemlji, da sta prav vstvarjena drugi za družega. Zavidovali so Miloša vsi plesalci, ki so zapazili preveliko poslavitev, ktero mu je princesinja skazala in velikaš grof Koloman je menil, da gine od jeze in ljubosumnosti. Bližal se je Milošu, kteri se je bil po plesu umaknil v bližnjo, skoro prazno dvorano, in to z namenom, razžaliti ga na vsak način.

„Ne zamerite, da vas motim, grof — kako lepo rožo imate — al jako me zanimiva, kar sem slišal od poletenske vaše norčije z neko prosto deklico, ali je res?“ Miloš je vso moč napel, miren ostati in ponosen je rekel: „Odgovor o poletenskem svojem djanji sem dolžan le svoji časti, človeku nobenemu“.

„Navadne šale, ki se ne šteje v življenji plemenitnika, menda ne boste sodili za djanje, ktero skruni čast“. — „Zadosti gospod, reči vam le moram, da ravno to, kar imenujete šalo, mi je najsvetejše na zemlji“. In obrnivši se, hotel je mirno oditi. Ali srditi protivnik mu je pot zastopil in zasramljivo nadaljeval: „Menda niste razžaljeni zavolj deklice, ktero morda ravno zdaj, gospod grof, objema logarski hlapec“. Obledel je Miloš kakor smrt, al še je vso svojo potrpežljivost ohranil in pokojno zahteval: „Gospod, čistosti, kteri se bližati niste vredni, ne boste oskrnjevali in toraj tirjam, da v tem hipu prekličete svoje besede“. — „Nikdar! — nikoli še nisem preklical, kar sem izgovoril, zakaj

ne zahtevate drugačnega zadostila, ali ste morda pri kolovratu tudi srčnost popustili?“

„Preveč je,“ reče Miloš, kteremu ni bilo moč dalje zdržati se, „naj moja svedoka jutri dalje z vami govorita.“

Ilona, ktera je videla Miloša odhajati in čez malo časa zopet vračati se v dvorano, zapazila je z ostrim očesom ljubezni, kako je obledelo njegovo obličje, kako se nagrbnčilo visoko čelo; in ko se hitro za Milošem tudi grof Koloman približa in neizrekljiv porog in zadovoljnost na obrazu kaže, silile so se jej strašne misli. Še nekaj časa je moral Miloš poslušati prazne govorice, še nekaj časa priča biti vnemarnega početja, predno se je mogel posloviti tako, da ni prevelikega razgledovanja obudil.

„Kaj pomeni hitri odhod?“ vpraša princesinja, ktera se zdržati ni mogla, nadjaže se kaj zvedeti od Kolomana, ki je po navadi skoro ni zapustil. „Ne vem, kneginja, ne vem družega, kakor da vas ljubim, bolj kakor je kedaj ljubilo človeško srce!“ Zaničljivo se je odme knila Ilona in kazala, kakor da ne bi bila slišala besedice.

Ko se je Miloš z materjo domú peljal, stiskala mu je roko in srečo želela, da ga je princesinja tako odlikovala. „Presrečni ti“, je rekla, „gotovo se ne motim, če trdim, da ti je nagnjena; — kaj ne, da je lepa?“ — „Roža?“ — „Kdo govori od rože, princesinja je največa krasota, ktero mora občudovati vsaki, kteri ni slep.“ „Mogoče, ljuba mati, ali za-me je lepa le moja roža — uboga moja roža!“

Z nova se je vse vzdignilo v srcu Miloševem, ko je bil sam in premišljeval zadnje prigodke. On, kteri z nesramno ošabnostjo ne bi mogel razžaliti nikogar, tega početja tudi pri drugem ni mogel razumeti. Hudobni naklep protivnikov je bil očiten, kakor je tudi gotovo bilo, da prepira ne bo hotel poravnati s preklicem. V čistosti svojih misli mu ni bilo moč, vzrok tega početja najti, ali zadnje besede matrne so ga opominjale, da je morda v srcu princesinje nehoté čutila obudil in da se divja sumljivost hoče maščevati nad njim. Prvikrat v življenji je previdel nezmerno zlo, ktero izvira iz nesrečne navade, ki se je svet, če tudi skrivno, drži in ktera je po predsodkih edini pomoček razžaljeno čast popraviti. Zavolj ničesa, zavolj praznih domišljij strastnega človeka v nevarnost postaviti življenje, ali ne bi bilo boljše za omenjeno navado ne marati in zadovoljen biti z zavestjo svoje pravice! Toda mogoče ni bilo, svetu se je moral podvreči, če ni hotel veljati za plašlivca, in prisiljen je bil za oskrunjeno čast svoje neveste in za napadeno lastno hrabrost potegniti se. Čista njegova vest ga je tolažila in kakor vsaki pravični si ni mogel misliti, da pravica ne bi obveljala in da ne bode ta dvoboj, ktereга se je branil,

dokler je le moč bilo, skazal sodbe Božje. Ako bi pa vendar-le laž pravico, in hudobija premagala čast? Kaj potem ž njo? — O, ta misel je bila prestrašna, popustiti jo zdaj, ko je vedel, kaj je sreča, dragi svoji roži toliko gorjé pripraviti, o to je bilo preveč!

Drugi dan Miloš pošlje svojega bratranca in nekega prijatelja k velikašu, da bi poravnala nesrečno to pravdo. Pregovoriti sta hotela Kolomana, naj prekliče nesramni izrek, ali on je bil neupogljiv in po strastnih svojih očéh, ki so se v divjem veselji pretemno bliskale, bil je skoro podoben zverini, ktera po ropu koprni. Druzega ni bilo storiti, kakor določiti orožje, čas in kraj dvoboja. Koloman si je izbral samokres in cesarske mline za dvobojišče.

Miloš vso noč ni legel k počitku, pisal je in ravno tisto predčutje, ktero ga je obhajalo na večer veselice v nogradu, se je še z večjo močjó polastilo njegove duše; popoldne je Ivanu, zvestemu strežaju, pozvonil, njemu, kateri je bil edini priča njegove sreče na slovenski zemlji in rekel mu: Ako se mi jutro kaj človeškega zgodi, edina moja želja je, da me pokopljete tam, kjer bode tudi truplo moje neveste počivalo, in ti, ki si mi stregel vse življenje, moraš me spremljati na počivališče. Spisal sem zadnjo svojo voljo, izroči jo materi. „To pisemce“ — in glas Milošev je trepetal in debele solzé so mu oči kalile — „poneseš ubogi moji Rahéli; reci jej, da je edina moja misel v življenji, poslednja v smrti in da se bom ž njo prebudil pred prestolom ljubečega očeta, kateri bode sedanje gorjé v večno veselje spremenil. Priseči mi moraš tudi, da ne bode zvedela, da se je njeno ime pri nesrečnem prepiru izgovorilo, reci jej, da sem bil razžaljen do smrti, in da ga ni bilo sredstva poravnati pravdo. In slušaj, Ivan, če bode obupna in če se je bi polastila prevelika žalost, reci jej, zapazi dobro, da bode čez leto pri meni in da bodeva sklenjena za vekomaj! — Hvala tudi tebi, zvesta duša, za udanost, katero si mi vedno skazoval in nadjam se, da ti ne izginem iz spomina.“

„O gospod, da sem mogel kaj takega doživeti, odjenjajte, poravnajte nesrečni prepir, za Božjo voljo vas prosim, zavoljo preljube gospice Rahéle premislite, kaj bode ž njo, in gospod grof tudi zavolj mene, kaj mi bo storiti brez vas na zemlji, na zamerite, da se predrzнем reči, da ste za-me vse, da vas ljubim kakor sina po skrbi, ktero za vas imam noč in dan, in kakor očeta po pokorščini, ktero sem vam dolžan; in kaj ranjki gospod grof porekó, če jih srečam v večnosti, oni, kateri so mi ukazali nad vami čuti in vas nikoli ne zapustiti. Kako hočem pred-nje stopiti, o dajte se preprositi v spominu nepozabljivega svojega očeta!“

„Odjenjaj, zvesto srce, ne zahtevaj, kar ni v moji moči, zastonj je vsaka beseda.“ — „Obrniti se hočem tedaj k njemu, kateri vedno čuje in ne pripusti, da bi blag gospod, kakoršen ste vi, tako žalosten konec vzel.“

Miren je zdaj bil Miloš, ko je bil vrvnal vse, in globok al tih bol mu je bil brati na bledem obličji. Začelo se je mračiti in trpelo ga ni več v sobi, vleklo ga je s silno močjó milemu Bogu zadnji pozdrav na svojo rožo naročit. Hitel je iz hrupa notranjega mesta skoz Leopoldovo predmestje v „Prater“. Žalostno so se pred njim razprostirali dolgi drevoredi v dvomljivi svitlobi in škripavna sapa, ktera je skoz gole veje vlekla, se je glasila ko žalostna pesem zapuščene narave. Prišel je do Donave, tudi valovi veličastne reke so tekli počasi, kakor da s svojim šumenjem ne bi hoteli motiti tihoto mrtvaške sobe nekdanje cvetoče narave. Sam ni vedel, kako dolgo je tako šel brez konca in kraja v velikem zimskem mrazu in če so mu včasih tudi po ledenem severji udje skoro otrpnili, ni ga še čutil, zmenil se ni za nič, kakor za neizmerno gorjé, ktero bode po sili pripraviti moral sladki nevesti. Naposled se je vrnil in ko domú pride, strese ga mrzlica in glava je žarela in ga bolela, da je moral na posteljo leči. Ivanu je naročil ob 5. pripravljenu biti in ukazal mu, samega pustiti. Nerad ga je ubogal skrbni strežaj, kteremu se je gospod ves spremenjen zdel. Vso noč je bedel in ko drugi dan o omenjeni uri stopi v sobo, kako se začudi, da gospod še leži. Bližal se mu je tihoma, ali oči so bile odprte in nepremekljivo so ga gledale, in čuj, zdaj se je v sladki govorici z Rahélo menil in prosil, naj se hitro k poroki pripravi, zdaj se je spet v divjih domišljijah boril s protivnikom, kteri mu je hotel vso srečo uropati. Ustrašeni Ivan je hitel po grofinjo in hišnega zdravnika in odmeknil se po tem več ni od bolniške postelje. Neomejena je bila žalost grofinje, premočni glas narave je premagal njeno srce in brezskrbna, nečimerna gospá se je odmeknila ljubeči, obupni materi. Nenehoma je popraševala zdravnika, al on jej je le ogibno odgovarjal in zahteval k posvetovanji še drugih svojih tovaršev. In prišli so, al le skrbno so z glavo zmajali in nadepolnega odgovora ni mogel dati nobeden. V neizrekljivi britkosti je minul dan, pretekla je dolga zimska noč, prišlo je jutro, al bolniku ni bilo boljše. Vedno so ga mučile domišljije, vžival je v njih vso radost srečne ljubezni in vse gorjé silne ločitve. Zdaj se je umiril in nepremekljiv je ležal za trenutek, zdaj spet mu je krč telo stresal in srkal živno moč. Hipoma se je Miloš prebudil, spoznal mater in jej roko stisnil in rekel, da ima zadnjo prošnjo do nje. „To, česar te prosim v smrti, je, da bi mislila na-me, ako bi kedaj Rahélo videla in da bi bila prav dobra, prav prijazna ž njo“. „Da, da, moj Miloš, kar hočeš, le ozdravi se in tukaj ti obljubim pred Bogom, da bodem Rahélo z veseljem za hčer sprejela in jo blagoslovila do zadnjega dihleja“. „Večna hvala — mati“ in na novo ga je krč prijel in smrt se je bližala krepkemu, mlademu življenju. Še enkrat je mater in Ivana pogledal, al kmalu je okó otemnelo, z roko je svetinjo, hranilko spominčic, ktere si je bil od Rahele sprosil, ko jo je prvič videl, nesel k bledim usticam, ki so se odprle k nasmehljaju in v dolgem, globokem in zadnjem



izdihljeji šeptale eno ime. Dva boleča kriča sta zdravnikom v tikama sobi naznanila, da se je spolnil njihov izrek, hiteli so k bolniški postelji in našli grofinjo v omedlevici, s ktere se je ko slaba sivora prebudila, in Ivana, jokajočega ko malo dete, poljubujočega roke in noge mrliča.

In Rahéla!! — Pero se mi upira popisovati njen bol. Odvzemi svitlemu nebu hipoma vse zvezde, oropaj spomlad veselega cvetja in petja, zaženi ladijo iz varnega brodišča brez krmila, brez sidra v viharno morje — in imel boš slabo podobo strašnega udarca, kateri je nepričakovano, kakor blisk iz jasnega neba treščil v ljubeče srce in po grozovitem gorjé ga skoro okamenil. Dolgo ni mogla umeti vso velikost svoje zgube, zdelo se jej je nemogoče in ošlatovala se je, ali je res ona, kateri se je to primerilo, ali se ne bo skoro iz težkih sanj prebudila. Toda pismo je ležalo pred njo in zvonovi — oh, oče nebeški, kako si mogel to pripustiti ti, kateri si ljubezen in usmiljenje?! — Oči so jej usahnile in strmele so pred sabo, kakor v neizmerno brezno, v katero bi se prerada pogreznila tudi ona. Bledi ustnici ste trepetali, jezik se jej je prisušil k nebu, govoriti ni mogla, in kaj bi bila tudi govorila, ker ni besedi, ki bi mogle izreči, kar je čutila; na prsih jej je ležal težak kamen, mrliča je v sebi nosila in ga vedno kropila z nevidnimi solzami, al pekle so te solzé kakor živ ogenj, da, da, gorelo je v njej in plamen se je bližal možganom — zavest jo je zapustila.

Uboga mati jo je poživiljala, senci in čelo jej hladila in na njenem naročji se je spet k novemu trpljenju prebudila. „O mati, mati, da bi saj plakati mogla; al umejte, kaj je to, nikdar, mati, nikdar več ne videti oči, ki so se pri mojem pogledu od sreče bliskale, nikdar več ne slišati milega glasú, kateri se mi je ljubko in podučivno prikupoval, nikoli, mati, nikoli več ne srečati sprelepe postave, ktera se je meni, vam, očetu tako ponižno uklanjala, da-si je ravno visoko, visoko nad nami stala. O berite, mati, zadnje besede in povejte, ali je še ktera bolj nesrečna stvar na zemlji od mene!“ In brezupna mati je brala:

Rahéla!

Sladko ime, zadnjikrat te kličem iz globine srca; Rahéla, zadnjikrat te blagoslavljam za neizmerno radost, katero si mi delala, zadnjikrat te blagoslavljam za vsak pogled, za vsako besedo, za vsako misel, s kterimi si me osrečevala. O mlada moja roža, Bog sam mi te je dal, njega čudapolnega sem srečeval v iskrah tvojih čistih oči, v tvojem smehljanji sem umel govor, v katerem on z angeljem govori — in vendar te moram zapustiti! — Angelj moj, ne zameri, da tebi toliko gorjé naklonim, tebi, kateri sem hotel darovati vso srečo, katero more zemlja ponuditi. Osoda je

sklenila drugače in duše ti nočem težiti z neizmerno britkostjo, ki me napolnuje. Naj bode, kratko je življenje in najina je večnost!

Bog te obvari, tebe, moje vse, ki si mi bila nada in življenje, najdeva se tam, kjer te iz roke večne ljubezni sprejemem za večnost.

Miloš.

Zvonovi so k pogrebu vabili in vse je vrelo priljubljenemu gospodu zadnjo čast skazat. Zahteval je posebno v poslednji volji, ne pokopati ga v grajščinsko rako, ampak na občno pokopališče, da naj pod isto gomilo počiva tudi truplo njegove neveste. Rahéla si ni dala ubraniti ženina na zadnji poti spremljati in med očetom in materjo je k grobu omahovala obupna, tiha, strta. Nesolžno gorjé, srce predirajoči pogled uboge sirote je vsem pričujočem v oči privabilo solze in prehvaliti niso mogli ranjcega, kako je bil prijazen, kako dobrotljiv, al neusmiljene so se s tem kazali, kajti vsaka beseda je trgala strto srce. In ko je prst padala na trugo, ko je grozopolno ropotanje odmevalo v Rahélini duši, ko je bol najvišjo stopinjo dosegel, bilo jej je, kakor da bi vse nehala krog nje, bolečine so se vogle, rane več niso krvavele, zmrznilo je v njej in bilo je ne le, kakor da ne bi bila nič zgubila, ampak da tudi nikdar ni nič imela. Prišla je do tje, kjer človek v neobčutljivosti vse in sam sebe pozabi.

Ivan, kateremu se je od začetka upiralo, sporočilo ranjcega grofa popolnoma spolniti, boječ se, da ne bi ravno on smrtne rane vsekal v preobčutljivo srce, ni se mogel več zdržati, sililo ga je bližati se revi, ktera je naposled skoro sama pri grobu klečala. Tiho je šepetal: „Še nekaj vam moram povedati, Rahéla, še nekaj mi je grof naročil, ako bi prežalostni, ako bi obupni bili, in to je: da bodete ob letu pri njem in da se potem nikdar več ne ločita“. Popadla je trdo Ivanovo roko „hvala, hvala“ zavpila in sprostile so se jej prsi, dolgo zadrževane solzé so jele v potokih teči iz oči in žar nebeške nade je obseval obličje, na katerem je do zdaj bil brati le obup.

Tekel je čas, Rahéla je bila mirna na videz, le v samoti brezkončnih noči se je njeno hlepenje še z močnejšo oblastjo vzdigovalo in spanje, sladki dar Božji, vedno je bežalo pred njo. S tihim, ali ostrim zobom je bol neutrudljivo grudil njeno srce, preveč nepričakovana jo je dohitela zguba, prehitro je bilo prganstvo iz njenih nebes — neizvračljiva bolezen se je polastila mladega, cvetočega njenega življenja. Sprelepa je še zmiraj bila, da-si ravno se je bila vsa spremenila, okrogli lici ste upadli in začele so sem ter tje grobne rože na njima žareti, oči ste jej vedno večji postajali, nadzemska luč je že v njima briela in temen obroč jih je obdajal; le veselje Miloševo, čudapolni lasjé so jej še vedno ko tekoče zlato padali čez rami. Ko je prvokrat spomladi v gozdlič šla, bilo jej je kakor da bi jo vse začudeno vprašalo: „zakaj prideš sama, kaj delaš še tukaj?“ In slavec se je jokal ž njo, travice so bile solzne in skoz ves gozd se je glasilo žalo-

valno šumenje. Kako jej je dobro delo, da je vsa narava tožila po njem in umela njeno nesrečo!

Obiskovala je zdaj vsaki dan grob, vrniti je dragemu morala obiskovanje in premišljevala je vsaki večer, ali jej bode moč dolžnosti spolniti. Pogovarjala se je tam z nepozabljivim prijateljem, vsako misel mu razodela in prepričana je bila ondi bolj kakor kje drugod, da se v drugem življenji najde, kar se je tukaj ljubilo, umela je na pokopališču prav za prav vstajenja pesem, katero je spomlad pela krog nje.

Sedela je po navadi neki dan na gomili, ko se približa žlahtna gospá v temni, svilni obleki in zagledavša grobni napis, zgrudi se zraven nje na kolena, s svojimi solzami rosé gomilo, križ in deklico. Čez nekoliko časa vzdigne neznana sprelepe črne oči k Rahéli in vpraša: „Ti si tedaj bila njegova roža?“ — „Tako me je imenoval; — k sreči rože zvenejo, ko jim solnce zaide. Ali kdo ste vi?“ — „Dekle, katero ga obžaluje kakor ti, toda dekle tisočkrat bolj nesrečno; tebe je ljubil, ti si bila edina njegova misel, v najbolj bliščečih okoliščinah je videl le tebe in se še zavedel ni, da mu je na proti hitelo srce, kateremu je vse v znožji ležalo. O Rahéla, uboga, al vendar preblaga deklica, pusti, da nad tvojim naročjem le enkrat v življenji neizmerno svoje gorje izjokam, potem hočem dalje hoditi brez luči, samotno svojo pot!“

Čas kresnic je nastopil in čedalje bolj je sahnela Rahéla; več ni mogla vsaki dan obiskati gomilo, al želela je še enkrat iti tje k studencu, kjer je Miloša prvič videla. Mati jo je spremljevala in skrbno podpirala, dolgo ste potovali in večkrat ste morali odpočiti si, predno ste dospeli v dolinico. Uljudno in prijazno je bilo tam kakor danes leto, solnce je zlatilo vrhé smrekove, ali hrepeljivo okó pod njimi ni videlo krasnega mladeniča, gledalo je le temna debla dreves. Veselo je izviralá vodica in vabila je deklico ko nekdanj, ali danes je revo zeblo in le njeni roki ste bili vroči in to ko živa žrjavica, božala je ž njima lepe spominčice, ktere so rastle na obrežji ko takrat; zdaj se ni ž njimi lišpala ali preglasno so jo spominjale pretekle sreče in sedanjega gorjé. Sultan je ležal zraven Rahéle in z glavo jej grel nožici; ona pa utrujena, slaba in nevečna, kakor je bila, se je materi na prsi naslonila in pri žuborenji vodice sladko zaspala kakor že dolgo ne. Pela jej je mati s tresočim glasom eno milih poljskih pesem in zibala jo na naročji, kakor o sladkem času, ko se jej je v cvetočem detetu nebo odpiralo. Čula je na vsaki njen dihlej, umolknila s petjem in si komaj sopsti upala, in glej, glej! obličje se je zvedrilo, zarja nekdanje lepote, nekdanjega zdravja ga je obsijala, usta so se nasmehljala in stegnili ste se ročici, zdaj je nekaj zašepetala in tanko uhó materno je umelo, ko je rekla: „Rahéla me kličejo ljudje,“ ali v tem trenutku jej je skeleči bol presunil prsi, planila je kviško in izdihnila: „o mati, kako sem bila srečna!“

Jesen je bila in ogenj je že gorel v peči vélike sobe. Eden oblazinjenih stolov je blizo nje stal in na njem je počivala Rahéla. Rada je imela, če so mati predli, ropotanje kolovrata jo je spominjalo potokovega žuborenja in mati je storila vse, ko bi jej zraven tudi srce pokalo; al ko je nit med tresočimi prsti drsela, ni je bilo treba močiti, premokra je bila tudi brez vode. Oče, kateri se je v nekterih mesecih za več ko deset let postaral, je le malokdaj od doma šel, da-si je ravno bil najboljši lovski čas, potrj in nem je slonel pri mizi in pazil le na hčer; kar je mislil, da bi jej bilo po volji, storil je vse in srečen je bil, ko se je le malo nasmehljala. Kako skrbno jej je blazine popraviljal, kako gladil sprelepe lasé, ki so razpleteni ko zlat plašč segali do tal; kako je tekel, ko je po pijači hrepenela, in ko je za male trenutke zadremala, hitel je v gozd nabirat cvetic, da bi njegovo ljubljeno razveselile. Tudi sultan se od hiše ni odmeknil, ko živa podnožnica je ležal nepremekljiv pred Rahélo in ko je zunaj kaj slišal, ni se ganil z mesta; vsa njegova pazljivost je bila, čuvati predrago lastnico.

Bil je lep popoldan sredi meseca oktobra, solnčni žarki so silili skoz oknice, poljubovati so hoteli zadnjikrat nekdanjo rožo in se ko glorijska razprostirati krog čela bledega angelja. „Ó starši moji, kmalu vas bom morala zapustiti, al ločitev ne bo dolga, kmalu se bodedo radovali vsi skupaj, in to vekomaj“. Oče ni mogel spregovoriti besedice, toda okó, katero morda od mlade dôbe ni pretočilo solze, skalilo se je in trdna postava je trepetala, da je komaj stal na nogah. Mati je v neizrekljivem bolu pred hčerjo z vzdignjenima rokama na kolena padla in sultan, zvesta žival, javkala je in ljubkala rob Rahéline obleke. „O nikar ne odidi“ prosila je mati, o ostani pri nama, Rahéla, ko bi vedela, kako neizmerno te ljubim, gotovo ne bi mogla zapustiti zemljo. O angeljsko moje dete, ne morem te zgubiti; vse, vse bo še dobro, ti si mlada in čas ozdravi tudi najglobokejšo rano. Pogledi me in premisli, kaj sem prestala v tvoji starosti in koliko blaženstvo sem vendar še na svetu vživala. Kako sem bila vesela, ko mi je Bog dal tebe; ko sem prvi tvoj glas slišala, zdelo se mi je, da čujem rajsko petje, in ko si se mi nasmehljala, ročici mi nasproti stegnili in sladko besedo „mati“ izgovorila — o moje dete, kakor so čudapolna nebesa in nesluteno njihove veselje, večje radosti vendar ni od one, ki sem jo jaz v tebi doživela. Prve tvoje stopinje sem varovala, pri tvojih igrah sem bila otrok kakor ti, s teboj je tudi moja sreča rastla in ločiti se od mene ti ne pustim, s smrtnimi bolečinami sem te kupila in s smrtjo se hočem boriti zdaj, materna ljubezen jo mora premagati. Če me ti zapustiš, zapusti me prihodnost, ker le v tebi živim; več si mi ko hči, sestro, prijateljico, lastno bitje, vse najdem v tebi; tebi lahko odkrijem vsa svoja čutila, krotka in dobra kakor si, umeš bolečino svoje matere, vsa britkost me mine, ko se tvoji pogledi vglobijo v dno mojega srca. In tvoj oče, o poglej ga, ali se ti

ne smili, krepak je bil ko gozdni dob, ali žalost ga je spremenila kakor drevo, kateremu se je vrezalo do jedra žlahtnega stržena. O Rahéla, koliko sva se nadjaša od življenja, to je, od tebe, daj se toraj preprositi, edina najina sreča, ostani pri nama, ne pusti naju samih!“

„Ljuba, ljuba mati, ali ne veste, da se je vse moje čutje le v njem razstapljal in da sem mu tudi bitje darovala, ko sem mu ljubezen poklonila? Ali ne veste, da je osoda le polovico svojega neusmiljenja spolnila, pustivša me na zemlji in da sem bila na smrt obsojena, ko je on umrl? — Saj se bomo zopet videli, smrt ne more uničiti nobeno bitje in kar v zemlji počiva, bode se na novo, in to lepše, čistejše razcvetelo. O moji starši, glejte, srečna, blaga sem spet; ko sem v brezno svoje nesreče gledala, ko mi je bilo, kakor da bi mogla ob pamet priti, s solzami se je moj bol olajšal po nekih besedah starega Ivana, ki so mi poplaknile vse obupanje; kmalu potem mi je bilo spet mogoče moliti in z odprtimi rokama me je sprejel on, kateri je za me trpel in za me umrl. Z njim je prišla tolažba in potrpežljivo sem odslé vse upanje stavila na-nj. Kar sem zgubila, to je on našel, kar sem ljubila, skrbno je pri njem shranjeno in nihče mi ne odvzame, kar mi bo dala njegova roka. Vse svoje čute sem tiho in ponižno razodela čisti luči, ktera nam od zgoraj sijje in kakor rosa, ktera cvetice oživlja, mi je na goreče rane padla in jih bolj ohladila, kakor vse človeške tolažbe. Po mojem trpljenji se mi je Rešnik še bolj približal in vse, kar on stori, je dobro. — Kako lahko sem zdaj govorila, že davno mi ni bilo tako mirno srce; ali mraz je, se vé da v mesecu oktobru smo, menda sem ravno danes leto nevesta postala; — — ljuba mati prosim, beríte mi kaj iz prelepkih psalmov, hrepenim po rajskih besedah!“

Segla je Valovna po svetem pismu in z nadčloveško premago je zadrževala solze in glasno je materna ljubezen hvalo brala večni ljubezni, ktere očitna podoba je ona na zemlji:

„Vsak dan te bom hvalil in častil tvoje ime ven in ven, vekomaj in vekomaj“.

„Velik je Gospod in prav častitljiv, in njegovo veličastvo je neizmerno“.

„Rod in rod bo hvalil tvoja dela in oznanovali bodo tvojo mogočnost“.

„Milostljiv in usmiljen je Gospod, potrpežljiv in prav milostljiv“.

„Dober je Gospod vsem, in njega usmiljenje je do vseh njegovih del“.

„Gospod vzdigne vse, kateri padejo, in pomaga kviško vsem potrtem“.

„Oči vseh upajo v tebe, Gospod! in ti jim daješ jed ob pravem času“.

„Blizo je Gospod vsem, ki ga kličejo, vsem, ki ga kličejo v resnici“.

„Spolnuje voljo njim, ki se ga bojé, ter njih prošnjo usliši in jih reši“.

Nehati je hotela Valovna, ali hči je z milim glasom prosila:

„Se nekoliko vrstic, presladko je poslušati, ljuba, sladka mamica, kako te ljubim in tebe, predragi oče! — — moj Miloš“ —

„Gospod, naš Gospod! kako čudovitno je tvoje ime po vsi zemlji“.

„Iz ust otrok in dojenčev si si napravil hvalo“.

„Ko gledam tvoje nebo, delo tvojih prstov, luno in zvezde, ki si jih vstvaril“.

„Kaj je človek, da se ga spominjaš; ali sin človekov, da ga obiskuješ? Le malo si ga znižal pod angelje; s slavo in častjo si ga ovenčal“.

„Ter si ga postavil nad dela svojih rok“ —

Mignil je zdaj oče soprogi, naj neha, kajti mirno je bila zaspala Rahéla; — toda več se ni prebudila na zemlji in zadnje besede Davidove, ktere je mati govorila, slišal je angelj že v nebesih. —

## Severni cveti.

Poslovenil Ivan Vesel.

### Obrekovalcem Ruske.

**Z**akaj govorniki hrumíte in protíte?  
Kaj sveti ruski zemlji zdaj takó grozíte?  
Kaj je zmotilo vas? al poljski vpori mar?  
Pustíte: to medsobna je slovanska svaja,  
Domača svaja, ki od starih let ostaja;  
Te razprtije ne razrešíte nikdar.

Vže davno sta se sovražila  
Rodova huje vsaki dan;  
Pod grozo često je sklonila  
Njihova se kot naša stran;  
Kdo zmaga v vednem tem razpori?  
Al zvesti Rus? ošabni Léh?  
Slovanske reke če 'zlijó se v Ruskem morji?  
Mar bo vsahnilo v zdanjih dnéh?

Pustíte nas; vi niste brali,  
Kar divji boji so pisali;  
Razumu vašemu odprt  
Ni ta mejsobni, strašni črt!

Vam nema Kremelj sta in Praga,  
 Brezumno zapeljuje vas  
 Brezupne borbe kri predraga —  
 In v srcu bije črt do nas. . . .

Zakaj? odgovorite mi:

Ker ga na razvalini Moskve plameneči  
 Priznali nismo tak hiteči,  
 Pod katerim ste se tresli vi?  
 Zato, ker v brezdnó smo zvalili  
 Silnó težečo nad državami pošast?  
 In z našo krvjo pridobili  
 Prostost Evropi, mir in čast?

Vi grozni na besedi — skúsite se v djanji!  
 Al stari moj junak, ki spava v mirnem spanji,  
 Mar več ne suče Izmajelski bajonet?  
 Al carja ruskega brezmočna je beseda?  
 Al boj z Evropo vže preseda  
 Al več ne zmaga ruski svet?

Al nas je malo? al od Perma do Tavride,  
 Od Finskih hladnih skal do spaljene Kolhide,  
 Od tam, kjer vrh se sveti Kremlja,  
 Tje do zidovja mirne Kine,  
 Meč svetli vsega ne prešine,  
 Al vsa ne vstane ruska zemlja?  
 Kaj vam pomaga blebetanje?  
 Pošljite svojih nam sinov:  
 Na polji ruskem mesta za-nje  
 Je še sred znanih jim grobov.

*A. Puškin.*

### Prerok

V puščavi blodil sem omračni,  
 In šestokrili serafim  
 Prišel v svitlobi je nadzračni,  
 Da dušne žeje ne zgorim;  
 In s prsti lahkimi kot sanja  
 Dotaknil se mi je oči:  
 Pogledal sem z očmi spoznanja,  
 Kot orel mlad, ko se splaši.  
 Dotaknil se mi je ušes,  
 Napolnil jih je čuden hrum:  
 Nebá sem slišal grozen šum,  
 In gledal angelje nebes,

Kak v morji se valé laznine,  
 Iz zemlje kak ženó rastline.  
 In usta tudi je odprl  
 In grešni jezik mi izdrl,  
 Ki je govoril tak lokavo,  
 In modre kače želo hladno  
 V premrla moja usta sladno  
 Z desnico vložil je krvavo.  
 In prsi z mečem je razklál,  
 Srce jim vzal, ki v njih trepeče,  
 In oglje živo, plameneče,  
 V odprte prsi je zagnál.  
 Kot mrlíč ležal sem v puščavi,  
 In božji glas zdaj meni pravi:  
 „Vstan', prerok, v nemaj, žgi in vodi,  
 In voljo mojo izpolnui,  
 Morjé in zemljo mi obhodi,  
 Z besedo srca privabljuj!“

*A. Puškin.*

### Morju.

Svobóдно morje, bodi zdravo!  
 Poslednjič pred menoj vališ  
 Valovje grozno, temnoplavo,  
 V ponosu krasnem mi bleščiš.

Kot glas prijatla žalostilni,  
 Ko loči se nerad od nas,  
 Tvoj žalni šum, tvoj šum vabilni,  
 Poslušal sem poslednji čas.

Oh moje duše vedna želja!  
 Kak hodil sem na breg shlajèn,  
 Napolnjen tihega veselja,  
 V zavetne misli ves vtopljen.

Kak ljubil tvoje sem odmeve,  
 Te votle zvoke, brezdna glas,  
 Prešerne vetriča odpeve,  
 Tihotni mir v večerni čas!

Čolniček ribič od bregov  
 Po plani tvoji očarljivi  
 Pelja predrzno sred valov:  
 A ti vzdivjaš, nepremagljivi —  
 In vže topí se čoln njegov.



Na veke spred oči odpravim  
 Naj zdaj tvoj nepremični breg,  
 V zamaknjenji te le pozdravim,  
 Na hrbtu tvojem da napravim  
 Mogočni pevski svoj pobeg.

In čakal si . . . bil sem okóvan ;  
 Moj duh je še drugod se gnal :  
 Z mogočno strastjo očaróvan  
 Na bregu milem sem ostal.

O čem žalujem? Kam v tem boji  
 Bi pot obrnil še vesel?  
 Le en predmet v puščavi tvoji  
 Bi dušo vneto še prevzel:

Le ena skala, grob je slavi . . .  
 Zagreblji tam so v hladni hram  
 Spomin ponosni in gizdavi:  
 Napoleon prestal je tam.

Tam je počival sred trpljenij,  
 Za njim pa šumno kot vihar  
 Ubežal drug od nas je genij,  
 Drug naših misel je vladar.

Izgini, svoboda ni varna,  
 In pusti svetu venec svoj,  
 Divjaj in šumi, moč viharna:  
 Bil je, o morje, pevec tvoj.

Tvoj bil obraz je v njem oznáčen,  
 Bil z duhom tvojim napojen:  
 Kot ti globok, mogočen, mračen,  
 Kot ti z ničém neukročen.

O morje! Težko gledal bodem  
 Še kdaj tvoj veličastni kras,  
 A dolgo, dolgo slišal bodem  
 Tvoj mil šepót v večerni čas.

V lesove, puste in molčljive,  
 Prenesem, tebe poln, z bregov  
 Te skale tvoje in zalive,  
 In blesk in šum tvojih valov.

**Guadalkvivr.**

Lehak zefir  
 Pihljá nemir.  
 Šumí,  
 Beží  
 Guadalkvivr.

Glej, izšla je luna zlata,  
 Tiho . . . čuj . . . gitare glas . . .  
 Na balkon Španjolka mlada  
 Je oprla se ta čas.

Lehák zefir  
 Pihljá nemir.  
 Šumí,  
 Beží  
 Guadalkvivr.

Spusti plašč, moj angelj sladki,  
 In kot jasen dan sijáj!  
 Vidim naj ta hipec kratki  
 Ti nožico skoz držáj!

Lehák zefir  
 Pihljá nemir.  
 Šumí,  
 Beží  
 Guadalkvivr.

*A. Puškin.*

**Gruzinska pesen.**

Ne poj mi, ljuba, oj ne poj  
 Gruzinske pesmi tožnožalne:  
 Spominja mil napev me tvoj  
 Na prešli čas in brege daljne.

Oj spomnim se na sladko moč,  
 Ko čujem vroče tvoje speve,  
 Na lunin svit, na stepno noč,  
 Na črte daljne, uboge deve! . . .

Prikazen čudomilo koj,  
 Ko tebe vidim, že pozabljam;  
 Ko pa zapoješ, — pred seboj  
 Na novo si jo upodabljam.

Ne poj mi, ljuba, oj ne poj  
 Gruzinske pesni tožnožalne:  
 Spominja mil napev me tvoj  
 Na prešli čas in brege daljne.

*A. Puškin.*

### Elegija.

Brezumnih let veselja me ljubezen  
 Težila kot nemirna je bolezen.  
 Podobno vinu, žal minulih dni  
 Čem starše, tem močnejše v duši skli.  
 Težak je pot. Obeta mi gorjé  
 In trud prihodnosti grozno morjé.  
 Pa nočem še, prijatli, zdaj umreti!  
 Da mislim in trpim, hočem živeti;  
 In vé m, da bodem še užil sladkosti,  
 Če tudi gone me skrbi britkosti.  
 Oj pride čas, ko slastno se opijem,  
 Da navdušenja solze še prelijem,  
 In morda, ko življenje se končá,  
 Ljubezni mili: z Bogom mi smehljá.

*A. Puškin.*

### Terekovi darovi.

Terek tuli, hud in zloben,  
 Med gromade strmih skal,  
 Vihri jok mu je podoben,  
 Solze brizga s temnih tal.  
 Ko po stepi bega truden  
 Pa lokavo vse vidoč,  
 Vže dobrika se ves vljuden  
 Morju tiho šumljajoč:

„Starec morje! v lono tvoje  
 Naj mi bode mil sprejem!  
 Gonil sem valove svoje —  
 Čas je, da se odahnem.  
 Tam Kavkaz rodil je mene,  
 Večni pa oblak gojil,  
 Tuje sile ni nobene,  
 Večno bi se ž njo boril.  
 Sinom tvojim sem v zabavo  
 Rodni Darjal pokončal,  
 In kremena jim na slavo  
 Čedo celo sem prignal.“

Kaspij se na breg nasloni  
In utihne brez srcá,  
Terek z nova se pokloni,  
Starcu na uhó šeptá:

„Eno še imam darilo,  
Nenavaden pa je dar!  
Kabardinca ti nemilo  
Bojni je končal vihar.

„Kabardinec v dragocenem  
Je naprsniku zajet,  
In na škitu mu jeklenem  
Z zlatom rek je pisan svet.  
Čmerno skrčil je obrvi,  
Brke mu udar globok  
Rdečil je v potni krvi,  
Močil blagi jih potok;  
Z nemega obraza sije  
Starega sovraštva sled,  
Po zatilku rahlo vije  
Črni las se mladih let.“

Kaspij se na breg nasloni,  
Mirno dremlje in molčí,  
Terek z nova se pokloni,  
Starcu drzno govori:

„No poslušaj, starec sivi!  
Še en dar moj nosi val,  
Dar povsod neprecenljivi,  
Pa tajil sem dosehmal.  
Plava po valovih spečih  
Mlad Kozak ti umorjen,  
Vije se po bledih plečih,  
Zlati las mu razpuščen.  
Temno se okó ne gane,  
Obraz tiho, sladko spi,  
Po prsih iz male rane  
Mu rdeča kri beži.  
Po devici v sladki nadi  
Ne vzdihuje nad vodó  
Samo ta Kozak le mladi,  
Ki počiva tak mehkó.

„Osedlál je vranca zlobno  
Na goré, na nočni boj,  
Meč sovražni je hudobno  
Večni mu postlal pokoj“.

Potok omolči srditi,  
 Bela pa nad njim kot sneg  
 Glava v moči ponositi  
 Je zibala se na breg.

Starec v svitli je oblasti  
 Strašen kakor groza stal,  
 V sinjih mu očéh iz strasti  
 Moker žar je zasijal.

Poln veselja tujce nove  
 Je v naročje vse objél,  
 K sebi ljubljene valove  
 S hrupom radostnim sprejél.

*M. Lermontov.*

### Mrličeva ljubezen.

Naj hladna zemlja prah pokriva  
 Trohljivi moj,  
 O draga! duša moja biva  
 Povsod s teboj.  
 Ljubezni čudnega hlepenja  
 Kot up vesel  
 Tu v kraj miru in pozabljenja  
 Seboj sem vzel.

Brez stráha pahnil sem v trpljenji  
 Proč vse stvari,  
 Utéhe čakal o ločenji —  
 Ločítve ni,  
 Lepot sem videl breztelesnih  
 In vzdihoval,  
 Ker tebe v črtah sem nebesnih  
 Pričakoval.

. . . . .  
 Prinesel semkaj zemske strasti  
 Sem vse s seboj:  
 Nekdanjim mislim poljubujem  
 Štrastan obraz,  
 Želim in plačem in vzdihujem  
 Kot prejšnji čas.

Dotakne tuje pa dihanje  
 Se tvojih lic,  
 Pretrese dušo kot vihranje  
 Ta nemi klic;

O družem jezik če šepeče,  
 Ki ti je mar,  
 Po meni vsplameni goreče  
 Kot ognja žar.

O družega ne boš ljubila,  
 Ne, oj ne smeš,  
 Mrliču si se zaročila,  
 To dobro veš.  
 O joj! tvoj strah in te molitve  
 Čemú so ti?  
 Mirú, pokoja in rešitve  
 Ne dajo mi!

*M. Lermontov.*

### Želja.

Odklenite mi temnico,  
 Dajte dneva žar smejoč,  
 Črnooko še devico,  
 Konja črnega kot noč!  
 Enkrat naj po sinjem polji  
 Na tem konji zaigram;  
 Vidim naj po lastni volji,  
 Da je družih stan še bolji,  
 Naj na sebi to spoznam.

Dajte z deščico trohljivo  
 Še čolniček mi lehak,  
 Jadro resato in sivo,  
 Naj na njem je groze znak:  
 Brez skrbi potem potujem,  
 Sam na morje se spustim,  
 Po tej pušči se radujem,  
 In na kraji divjetujem  
 Z grozno slò se veselím.

Dajte grad visok in krasen,  
 Krog mu bodi vrt zelèn,  
 V njega senci bi pa jasen  
 Gledal vinograd rumèn;  
 Vodomet nikdar molčeči  
 Bi v dvorani mi rosil,  
 V rajskih sanjah mi doneči,  
 S hladnim prahom me poječi  
 Sladko vspaval in budil.

*M. Lermontov.*

## Tesnoba.

Ne vém, kogá in česa si želim,  
 Ne úmem, kaj mi pólni misli urno;  
 Pa kar si je, za kar tako trpim,  
 Željá, snóvi in solz valóvi burno  
 Tekó, kipé po bolnih prsih téh,  
 Pa konca še ne vidim v zdanjih dnéh.

Kedar zazrém, kakó oblake tam  
 Nevidna góni móč ostró pihaje —  
 Vže srce mi tesni, in trepetam  
 In mislim: proč od zemlje v nove kraje!  
 Zakaj ne smém se speti na oblak,  
 Da ž njim letim kot ptičica lehak?

In veter če šumljá? na dušno uho  
 Nejasne mi reči lahko šepeče  
 O čudnem kraji, kamor me nekdó  
 Iz gošče vabi k čaru tajne sreče;  
 Kot v sanjah si odmeve teh besed  
 S seboj ponavlja duša zapored.

Ko godbe glasni don plesóči svet  
 Napaja ves z veselostjo brezumno,  
 Bežim — z nevidno roko sem objet —  
 Iz te sopare, pred radóstjo šumno,  
 Na družega se bitja prostor spném  
 In te zemlje se še ne dotakném.

O blesku zvezd v skrivnostni tisti čas,  
 Ko nočni sen ves vidni svet objemlje,  
 In to le, kar ni naše, čuje v nas —  
 Življenje dušno — zemeljsko pa dremlje,  
 Ta čas edini trdim: da živim  
 In sanje same vidim in želim.

Uganjka mi življenje je in svet,  
 Ki mu obljubljenega ni rešenja.  
 Vse zdi se mi: vže dan je meni štet,  
 Resnico takrat videl bom življenja;  
 Naj pride ta obečovani dan,  
 In pred meno j ta žarek bo senčan.

*Knez Vjazemski.*

## Valensko jezero.

Fantazmagorija.

Dan pomladni rdeče vstaja,  
 Megla z jezera uhaja,  
 Senca brežnih gor beži;  
 In nad meglo se temnečo,  
 In nad mislijo težečo  
 Žar nebesni zablíšči.

Dalja širi se pred nami:  
 Nad zelenimi gorámi  
 Sveti daljnih vrhov sneg;  
 V veličastni, nenagledni  
 Se lepoti kraj sosedni  
 Steza na prečudni breg!

Stresel je snežnik se mračni,  
 Del pa zarje venec zračni  
 Je na belo si glavó;  
 Vod ravnina se sprostira,  
 Nad njo pa nebo ozira  
 Sinje v sinjo se vodó.

Kaplje sipljejo bogate,  
 Iskre biserne in zlate,  
 Iz lazurne se vodé:  
 Al rusalke radovaje  
 Bisere na vrh metaje  
 Tu v vodah se veselé? . .

*Karolina Pavlova.*

## Orel.

Postavil gnjezdo si visoko,  
 Slavjanski orel polunočni,  
 Peruti razprostrl široko,  
 V nebó je šel tvoj lét mogočni!

O leti, pa v gorénjem sveti,  
 Kamor svobode slà te vabi,  
 Kjer silni prsi so razvneti,  
 O, mlajših bratov ne pozabi!

Glej, tam so južni kraji lepi,  
 Glej, daljnega zapada sine:  
 Kjer Donava beži po stepi,  
 Oblaki kjer krijó planine,



V Karpatah skalnatih, ogromnih,  
 V Balkanskih logih in lesovih,  
 V mrežah Tevtonov verolomnih,  
 V železnih Tatarskih okovih! . . .

In čakajo te v grozni sili,  
 Da tvoje slišijo pozdrave,  
 Da močni, velikanski krili  
 Prostreš nad njih slabotne glave. . . .

O spomni se jih bratov južnih  
 In pozdrav pošlji jim doneči,  
 Da jih tolaži v tminah sužnih  
 Svobode tvoje svit žareči!

Daj dušnih jim moči lepoto,  
 Pa z upom boljših dni jih hrani,  
 In enokrvnih src mrzloto  
 Z ljubezni vročim ognjem brani!

O pride čas, takrat se bodo  
 Peruti, kremplji okrepečali,  
 In mladi orli si osodo  
 Z železnim kljunom razkljuvali.

*A. S. Homjakov.*

## Demon.

Vzhodna povest; v ruščini zložil M. Lermontov.

Poslovenil Ivan Vesel.

### Posvečenje.

**K**avkaz mogočni, zemlji car surovi,  
 Spet posvečujem pesem ti hvaležno:  
 Kot zvesto, vdano hčer jo blagoslovi,  
 Osenči jo z vršino belosnežno.  
 Vže z mladih let ti v misli vedno novi  
 Sem prikovan z osodo neizbežno;  
 Na severji, na kraji tebi tujem,  
 Sem s srcem tvoj, po tebi le zdihujem.

Na skale spenjal sem se ponosite —  
 Pa bil sem mali otrok, ves boječi —  
 Z oblačnimi so čalmami ovite,  
 Kot verniki proroku se kloneči.  
 Tam orel leta pod pečine skrite,  
 Tam tuli veter prosti in grozeči;  
 Tje v gosti letal mislim sem poslušen,  
 In s srcem zvestim bil tovariš vzdušen.

\* \* \*

S teh mal prešlo težavnih let je mnogo,  
 In vnovič vidiš me na skalah svojih,  
 Tvoj ljubi glas kot nekdej dete ubogo  
 Sprejemam še vesel po dolzih bojih,  
 Saj ž njim pozabljam prejšnjo vso nadlogo,  
 Saj bratovsko doni po prsih mojih,  
 In zdaj še tukaj v polunočnem kraji  
 Pojem in mislim le o tvojem raji.

## Prvi del.

### I.

Izgnani demon, duh nesrečni,  
 Je grešno zemljo preletaval;  
 Pa boljših dni spomin je všečni  
 Pred njim se v enomer vsilaval,  
 Teh dni, ko v svitu bivajoč  
 Bleščal kot čist je kerubim,  
 Ko sladko je komet begoč  
 Dobrikal ljubko se smejoč  
 In rad takó se menil ž njim.  
 Ko skozi večnotemne zmede  
 Spoznanja žejen je sledil  
 Po nebu kočujoče čede  
 V prostranstvu zabljenih svetil,  
 Ko ljubil je in veroval,  
 Ko dvomb in zlobe ni poznal,  
 Ljubezni prve stvar premila:  
 Tud njega umu ni grozila  
 Brezplodnih vekov vrsta cela . . .  
 O mnogo, mnogo ni pomnila  
 Njegova duša nevesela.

### II.

Zavržen davno vže je blodil  
 V sveta puščavi brez namena.

Za vekom vek je hitro hodil,  
 Kakor trenutek, brez pomena,  
 Po vrsti vedno nemenljivi.  
 Vladar je zemlji bil minljivi,  
 Brez vsake slè je zlo sejal;  
 Nikjer umetnosti nasproti  
 Sovražnik mu iskren ni stal —  
 Nasitil se je zlobne poti.

## III.

In nad Kavkaškimi vrhovi  
 Izgnanec rajski se je zibal.  
 Pod njim je Kazbek v zarji novi,  
 V snegovih večnih se prelival,  
 In doli Darjal se črnil,  
 Kot poč, gadov in kač stanica,  
 In po skalah vijugast vil;  
 Tam Terek skakal, kot levica  
 S kosmato grivo in odurno,  
 Rjoveč, da gorska zver in ptica,  
 Krožeča v visokost lazurno,  
 Pogovor vod ste poslušali,  
 In zlati nebesa oblaki  
 Iz južnih krajev kot rojaki  
 Ta šum na sever so spremljali;  
 In v tesnih trumah sive skale  
 V skrivnostnem spanji mirno speče  
 Nad njim si glave so stikale,  
 In gledale vali dereče.  
 Tuđ stolpi grajski na skalah  
 Skoz megle grozno so pazili: —  
 Pri vratih, Kazbežkih gorah,  
 Ti velikani so stražili!  
 Ves pust in tuj je božji svet  
 Demonu, zlobe ki navzet  
 Z očmi pahnil zaničevalno  
 Boga je svojega stvaritve,  
 Na čelu mu zasramovalno  
 Ni nič odsevalo molitve.

## IV.

Tam pnè pred njim se druga slika:  
 Razcvela živa je milina,  
 Bohotne Gruzije dolina,  
 In kot preproga daljna mika.  
 Presrečni, krasni zemski raj!  
 Tu razvalin je davnih kraj,  
 Potoci, sladki šepetalci,

Po raznobarvnem dnu bežé,  
 V grmičih rožnih skriti slavci  
 Gruzinkam mladim žvrgolé,  
 In glas ljubezni jim sladé;  
 Vijó ob platanah v mični senci  
 Se gostega bršljina venci,  
 Dan vroči v špilji se hladeči  
 Jeleni skrivajo boječi;  
 Tam blesk, življenje, šum peres,  
 Stoglasni govori dreves  
 In tisočno rastlin gibanje,  
 Poldnevni sladostrastni znoj,  
 In rose vonjavo dihanje,  
 Ki vlaži teh noči pokoj,  
 Na svitem nebu zvezde jasne,  
 Kot so oči Gruzinke krasne.  
 Zavid le hladni v duši skli,  
 Ne zbuja blesk lepot prirodnih  
 V izgnančevih prsih brezplodnih  
 Ne novih čutov, ne moči —  
 In vse, vse, kar pred saboj vidi,  
 Al zaničuje, al zavidi.

## V.

Visoki dom, široki dvor  
 Gudal je sivec si skončal . . .  
 Pokornim sužnjem je veljal  
 Premnogo solzo, mnog napor.  
 In zjutraj breg sosednih gor  
 Njegove senči stene vedno;  
 Od stolpa skrajnega so čedno  
 V skaline vsekane stopnice;  
 Po teh k Aragvi stopa z grada  
 Z zavojem belim nežno lice  
 Krijoča si Tamara mlada,  
 Zajemat v zlati vrč vodice.

## VI.

Samotna sicer je dolina,  
 S strmine gleda mračni grad;  
 A danes tu je mnogi svat,  
 Popiva se, lijó se vina:  
 Saj hčer omožil je Gudal,  
 Ves rod je v gosti si pozval.  
 Na strehi, na preprogah krasnih  
 Sedi nevesta sred družic;  
 In v igrah nežnih, pesmih jasnih  
 Sladijo čas si govoric.

Minul je dan s poslednjim žarkom.  
 In z malim v dlani nežne vdarkom  
 Pojó, nevesta vsa vesela  
 Je mali bobnič zavihetela —  
 In glejte, kako z eno roko  
 Nad glavo ga vrti visoko,  
 Kako ga k sebi spet pritisne;  
 Kar vstavi tek nožic begljivih,  
 In mokro jej okó zablisne  
 Izpod trepalnic zavidljivih:  
 Kar gibne krasna se postava,  
 Obrvi razjasni devica,  
 In po preprogi spolzne, splava  
 Nebeška njena spet nožica,  
 Presladko milo se nasmeje,  
 Otroška radost z lica veje.  
 Zaziblje lune mladi žar  
 In ljubka z valom se igrivim;  
 Pa meri s tem se smehom mar,  
 Kakor mladost, življenje živim!?

## VII.

Prisegam pri svetilu nočnem,  
 Pri zoru vzhodnem in zatočnem,  
 Da Perzije noben vladar  
 In še noben na zemlji car  
 Poljuboval ni tacih oči;  
 Nikdar še ni ob uri vroči  
 Fontana haremska brizgala,  
 In z roso biserno kropeča  
 Postavo tako omivala;  
 Da zemska roka koprneča  
 Po milem čelu kdaj gladeča  
 Ni tacih krasnih las razplêla.  
 Odkar po raji zemlja plaka,  
 Prisegam, da lepota taka  
 Pod južnim solncem ni še cvêla.

## VIII.

Poslednjikrat je zdaj plesala,  
 In jutri, joj! pričakovala  
 Je njo, naslednico Gudala,  
 Otroka svobode iskrene,  
 Osoda tožna sužnje žene,  
 Do zdaj še tuja domovina,  
 Neznana čisto še družina.  
 In dostikrat so dvombe tajne  
 Temnile jasni njen obraz;

A vendar vse je nje gibanje  
 In duhapolno vse ravnanje  
 Nadvladal čudomili kras;  
 Ko demon mimo bi leteč  
 Jo videl: naglo bi utihnil,  
 Bi prejšnjih sreč spomin skeleč  
 Prebodel ga, bi milo vzdihnil. . . .

## IX.

In demon videl je . . . V trenutek  
 Začutil mračni duh strahote  
 Nerazumljivi je genutek;  
 In nemi duši je praznote  
 Napolnil blagodejni glas,  
 Dosegel je svetišče spet,  
 Kjer ljubav vlada večni kras.  
 In dolgo ljube slike vnet  
 Je veselil se — zapored  
 O prejšnji sreči domišljije,  
 Kakor za zvezdo zvezda sije,  
 Pred njim so takrat se vrstile;  
 Z močjo nevidno prikovan  
 Postal je novi togi vdan,  
 In čustva so besede mile  
 Začele v rojstnem kdaj jeziku.  
 Pa morda mu se um je vstavljaj?  
 Besed kovarnih v tem zamiku  
 Ni v svojem umu si ponavljaj.  
 Naj zabi! Bog ni dal pozabe,  
 Pa tudi ne bi vzel pozabe.

. . . . .

## X.

Vže čilega je konja strutil;  
 Da dneva ne bi vsaj zamudil,  
 Hiti nestrpno ženin mladi.  
 Vže do Aragve v zlati nadi  
 Prišel zelenih je bregov.  
 Pod težkim tovorom darov  
 Za njim so komaj prestopali  
 V predolgi vrsti se velbludi, —  
 Težavni so jim dolgi trudi, —  
 Na vratu zvončki so zvonkljali. . . .  
 On sam vladar iz Sinodala  
 Tej karavani je vodnik.  
 Opasan krasno je vlastnik:  
 Okovi sablje in bodala  
 Na zlatem solncu blesketajo;

Zad puška mu štrli visoka;  
 Z lasmi se vetriči igrajo,  
 V rokava se vijó široka;  
 Od suknje mu visé bogato  
 Preteške rese na okrog,  
 Še sedlo veže drag podprog  
 In konja vodi z uzdo zlato.  
 Ves v peni konj pod njim razgeče,  
 Sopiha, spenja se in meče.  
 'Zrejenec čili Karabaha  
 Uho nastavlja polen straha,  
 Ko vidi brezdna grozno noč,  
 Kjer divje skače val penoč.  
 Nevarno je na potu brežnem:  
 Na levi skale so strmé,  
 Na pravi brezdna tmé plašé.  
 Rumeni zor na vrhu snežnem  
 Bledí in megla se vzdiguje . . .  
 Velblud korake pospešuje.

## XI.

Pri cesti cerkvica je v logu . . .  
 Kak velik knez, sedaj je v raji,  
 Tu z davnih let počiva v Bogu  
 Ubit iz mesti na tem kraji.  
 S teh mal, na praznik al na bitvo,  
 Popotnik mimo bi se trudil,  
 S pobožno vselej je molitvo  
 V kapeli nekaj se pomudil,  
 In ta molitev varovala  
 Je muselmanskega bodala.  
 A mladi ženin je prezrl,  
 Kar stari običaj veli; —  
 Kovarne misli pred oči  
 Lokavi duh mu je sprostrl:  
 V temnici nočni misel sladi,  
 Da ljubi usta ženi mladi . . .  
 Kar mnogi šine spred in zad . . .  
 Kar počí strel . . . „Kaj je?“ . . . Napad!  
 V stremena vstopi, gleda v noč,  
 In skrčí temno si obrvi;  
 Predrzni knez zaupa v moč,  
 Za puško naglo prime prvi,  
 Udari z bičem — in kot strela  
 Sta z vrancem iskrim poletela,  
 In pušek strel in konjev skok  
 In divji krik in molkli stok  
 V globocem dolu je razlegal.

Bil kratek boj je krepkih rok:  
Boj plahe je Gruzince zbegal!

## XII.

Vse tiho je. Velbludi v gnječi  
So plašno gledali, strmeli  
Na trupla jezdecev boječi;  
Njih zvončki le so še zveneli.  
Vse je končala roka močna,  
Nad trupli kristijanov snuje  
Široke kroge ptica nočna.  
Grob miren jih ne pričakuje  
Pod kamni samostanskih tléh,  
Kjer zakopan je prah očetni;  
Ogrnjene v zavoj umetni,  
Da molijo na njih grobéh,  
Ne bodo prišle njih sestré  
In matere, da tam klečé  
Plačoče iz daljnih dolin.  
Zato pobožna, mila roka,  
Kjer skala spenja se visoka,  
Postavila je križ v spomin;  
Bršljin, pomladi se zgostivši  
Ovil ga je, se mu ljubkaje,  
S smaragdno mrežo objemaje;  
S težavne ceste pa krenivši  
Vže pešec skoro ves omahne,  
Pa v sveti senci se odahne. . . .

## XIII.

In iskri konj letí zdívjan,  
Sopiha, trga, se zaganja,  
Kar vstavi se, kakor na bran;  
Boji se sapice pihljanja,  
Široko nosnice odpira;  
Zdaj spet ves besen v zemljo vdira  
S kopiti krepko zazveneč,  
Razmršeno otesa grivo,  
Naprej hiti v daljavo sivo.  
Na njem sedí jahač molčeč,  
Ki časi sem ter tje zaleta,  
Na grivo težka glava pada,  
Nič več vže z vajeti ne vlada  
V stremena nogi si zapleta —  
V potocih kri je začrnéla  
Na hali njemu še curéla.  
Skakun poredni, gospodarja  
Iz boja nesel si kot strela,



A krogla zlega je glavarja  
Ga vendar v mraku dohitela!

## XIV.

Gudalova družina joče,  
Na dvoru pa se narod gnjeti:  
Čegav je konj strahote vneti  
Pri vratih dvorskih pal in stoče?  
Kdo je ta jezdec zasopeni?  
Iz boja je ohranil strah  
Na motnem čelu zadolbeni.  
Orožje krije krv in prah;  
Poslednja žetva ga je strla,  
Na grivi roka mu zamrla.  
Le malo čakal tvoj obraz  
Je mladega moža, nevesta!  
Beseda knežka res je zvesta,  
Prišel je k svatbi pravi čas . . .  
Zasedel konja ne bo več,  
Vse, kar je bilo, vse je preč! . . .

## XV.

Spustila na brezskrbni dom  
Je kazen božja se kot grom!  
Na posteljo se je zagnala,  
Tamara revca je ihtila;  
Za solzo solzo je točila,  
Visoko, težko je dihala . . .  
Kar čuje, zdi se ji, ta čas  
Nad saboj mil, čaroven glas:  
„Ne plakaj, dete moje krasno!  
Sicer stemni okó ti jasno,  
Saj solza na teló brezglasno  
Kot živa rosa ti ne pade,  
Deviška lica ti oveni!  
On daleč je, on ne poznade,  
Tesnobe tvoje on ne ceni,  
Zdaj ljubka se mu svet nebeški,  
Pogled oči je nadčloveški,  
Zdaj sliši rajske le napeve . . .  
Kaj vzdih, solze revne deve,  
Kaj sanje majhnega življenja  
So gostu tam v deželi blagi?  
Osoda smrtnega stvarjenja,  
Verjemi, angelj moj predragi,  
Ni vredna enega trenutja,  
Ni vredna tvojega sočutja.“

„Tam na oceanu zračnem  
Brez krmila, brez vetril,  
Plavajo po svetu mračnem  
Kori nébesnih svetil.

Sred poljan nepregledljivih  
Blodijo pa brez sledu  
Volnatih, nedosegljivih  
Megel čede v modrem dnu.

Čas ločitve, čas veselja —  
Srca ne ganè nikdar,  
Shod jim ni nobena želja,  
In odhoda ni jim mar.

Na nesrečna dné trenutja  
Ne spominjaj se nič več,  
Bodi, kot te, brez sočutja  
In brezskrbna, pa bo preč!“

„Da le s pokrovom temnim noč  
Kavkazu vrhe omrači,  
Da le besede večne moč  
Očara svet in zamolči;  
Le sapica naj nagajiva  
Z zvenelo travo zaseptá,  
In ptičica, ki v nji se skriva,  
Po hladnem mraku sfrfotá;  
Da v vinskih gorah pod lozico,  
Srka je v sé nebes rosico,  
Cvetica nočna se odprè;  
Da le na vzhodu luna bleda  
Tud izza gore se ozrè,  
In na te kradoma pogleda —  
Priletal bom kot željno spanje,  
Tvoj gost bom do danice budne,  
In na trepalnice bom trudne  
Pihljaj ti lahko zlate sanje . . .“

## XVI.

Beseda molkne očarljiva;  
Za glasom je umiral glas.  
Al kar poskoči v nočni čas . . .  
Osupnjenost neizrekljiva,  
In žalost, strah ji v prsih bije,  
Vesolja ogenj v srce vlije;  
Vsa čustva koj so v nji skipela,  
Iz spetnic duša je hitela.

Po žilah ogenj je šumél,  
 In ta prečudni novi glas,  
 Ji še po glavi je donél,  
 In spanje še le v jutra čas  
 Zaprlo je okó pretrudno;  
 S preroško domišljijo čudno  
 Vihralo je v srca polnoti:  
 Ta nemi prišlec je megleno  
 V nezemski bleščal se krasoti,  
 Nad vzglavje sklonil se je njeno,  
 Z ljubeznijo opazovál,  
 Tak žalostno pogledovál,  
 Kot bi takó jo milovál.  
 Ta ni bil angelj — nebeščan,  
 Njen varuh od Boga poslan:  
 Iz mavričnih ni žarkov venec  
 Ukraševal njegovih senec;  
 Ta ni peklenski duh bil zlobni,  
 Oj ni bil mučenik hudobni!  
 Bil je kot jasen večer vsak:  
 Ne dan, ne noč, ne svit, ne mrak!...

## Drugi del.

### I.

Oh oče! oče! oj nikar  
 Tamare svoje zdaj ne kolni.  
 Al svitlih solz ne vidiš mar?  
 Kakó britkost mi dušo polni?  
 To srce moža ne spoznava —  
 Oj bodi ti moj ženin sam:  
 Soprug moj v širi zemlji spava,  
 In družemu srca ne dam.  
 Odkar telo neoživljivo  
 Shranili so pod goro sivo,  
 Lokavi duh pregrozno straši  
 Me z mislijo nerazpodljivo;  
 V tihoti pa polnočni plaši  
 Otožnih, čudnih sanj me četa; —  
 Beseda misli ne oznani —  
 Hud ogenj žile mi preleta . . .  
 Vsa sahnem, venem v novi rani.  
 Oh oče! kak trpi ta duša . . .  
 Kako hudobni duh jo skuša!  
 Daj mej device posvečene  
 Nepremišljivo svojo hčer:  
 Tam varuje Odrešnik mene,

Pred njim odprèm se brez ovér.  
 Na svetu ni veselja meni . . .  
 Osénči sveti mir naj devó,  
 In mračna celica odeni  
 Kot zgodnji grob ubogo revo.

## II.

Peljala v samostan samotni  
 Rodbina jo je v zlati nadi,  
 Ponižno v raševnik slaboten  
 Oblekli so ti prsi mladi.  
 V odeji samostanski čedni,  
 Kot v carskem zlatem plašču kdaj,  
 Ji srce bilo je še zdaj  
 V pregrešni domišljiji vedni.  
 O blesku sveč in o daritvi,  
 Ko pesem pela je svečano,  
 In često v sveti še molitvi  
 Je slišala besedo znano.  
 Pod teme mračnega je hrama  
 Podoba znana se spolznila,  
 Brezglasno govorila sama;  
 V oblacih lahkega kadila  
 Kot zvezda tiho je sijal,  
 Ji migal nekamo in zval. . . .

## III.

Med holmi bil je gozd hladan,  
 V njem skrival se je samostan.  
 Topoli v vrsti in platane  
 Krog stale so, ko da ga brane. —  
 Ko legne tiha noč v doline,  
 Pri okencu vže sred peres  
 Luč svitla mlade nune šine.  
 Krog v sencí mandelnih dreves,  
 Kjer križev vrste žalnomile  
 Samotne stražijo gomile,  
 So drobni ptiči sladko peli;  
 Po kamnih skakali, šumeli  
 Studenčni valčki srebrobeli,  
 Pod skalo v špiljo so prijazno  
 Zbirali ljubko se in razno,  
 Zlivali v grmovem zavetji,  
 Zaviti v belem, sladkem cvetji.

## IV.

Na sever gledale so gore.  
 O zgodnjem svitu mlade zore,

Ko temnoplavi dim z gorice  
 Vali v globoki se dolini:  
 Na jutro obračaje lice  
 K molitvi vabe muezini.  
 Trepeče in budi device  
 Ta mirni in slovesni čas  
 Pa tudi čisti zvončka glas.  
 Ko s strme gore pa na vodo  
 Mladenka se po stezi brežni  
 S podolgasto poda posodo —  
 Vže vrhi so v verigi snežni  
 Na čistem nebu se dvigali,  
 Ko daljne stene svetloplave;  
 Na večer pa so odevali  
 Z rdečim prtom sive glave.  
 Vseh više Kazbek je preril,  
 Nad megle glavo je molil:  
 Kavkaza silni car je znati  
 V obleki carski, v čalmi zlati.

## V.

Srcé vtopljeno v grešnih mislih  
 Tamari polni le suhota,  
 In čisti vzlet ni več ji v čisljih.  
 Ves svet odeva ji temota,  
 In vse ji v njem je — vzrok trpljenja  
 In jutra zor in čas mračenja.  
 Le časih v noči mirno speči,  
 Ko zemljo ljubka sèn hladeči,  
 Pred sveto sliko božjo pade,  
 Brezumna vsa, brez vsake nade,  
 In plaka: nočno mirovanje  
 Razglaša njeno jadovanje  
 In straši potnika, ko čuje,  
 In misli si: „Nebeški duh  
 V tej špilji prikovan zdihuje!“  
 Na tanko svoj napenja sluh,  
 In konja goni vedno huje. . . .

## VI.

Trepéta polna in strahú  
 Sedi Tamara brez glasú;  
 Vsa dvomna često skloni glavo,  
 Pri oknu gleda tje v daljavo  
 In ves dan vzdihovaje plaka . . .  
 Nekdó ji zašeptá: „vže čaka!“  
 Zastonj se ni ji sèn sladkál,  
 Zastonj se ni prikazovál

Z očmi, ki v njih je žalni sled,  
 In s čudno nežnostjo besed.  
 Ne vé, po čem zdaj hrepení,  
 In to trpí vže mnogo dni;  
 Nebes ko prosi odpuščanja,  
 Pa srce le na njega veže;  
 Ko strudi borba jo vsakdanja,  
 Spočít na posteljo se vleže —  
 Blazina žge, srcé tesnéva,  
 Vsa trepetá in omedléva;  
 Gorijo prsi ji in pleči,  
 Okó temní in težko diha,  
 Vsa gine po objetja sreči,  
 Poljube noč pihljá ji tiha . . .  
 . . . . .  
 . . . . .

## VII.

Večerne megle krilo zračno  
 Gruzinske je odelo griče.  
 Navade slast demona miče,  
 K družini moč neznana kliče.  
 A dlè ni smelo bitje mračno  
 Svetišča mirnega skruniti. —  
 Trenutek bil mu je postavljen,  
 Ko po pravlici bil pripravljen  
 Namen predrzni je pustiti.  
 Ob steni plazi se visoki,  
 Zamišljen stopa v tmi globoki,  
 In list brez vetra vže trepeče.  
 Oko povzdigne: vse žareče  
 Je okno, luč je razsvetljuje,  
 Saj davno vže ga pričakuje.  
 Pa čuj — povsod okrog molčanje —  
 Zasliši citer se brenkanje,  
 In sladki glasi zadoné;  
 In tí glasovi tiho lili  
 So drug za drugim kot solzé.  
 Tak nežni bili so, tak mili,  
 Kot pesem bi nebo zložilo  
 In revni zemlji namenilo.  
 Al ni mar angelj tolažilni  
 Tovarša spomnil se iz raja,  
 Skrivaj prišel do tega kraja,  
 In pel o prešlosti blažilni,  
 Da usladí njega mučenje? . . .  
 Ljubezni moč in navdušenje  
 Zdaj prvič čuti srce vroče . . .

Prestrašen vže oditi hoče —  
 Pa krilo njemu se ne gane!  
 In čudo! iz oči bliskoče  
 In solza težka doli kane . . .  
 Zdaj viden v celici je zali  
 Prežgani skoz in skozi kamen  
 Sè solzo vročo, kakor plamen,  
 Kakoršne nima človek mali! . . .

## VIII.

V ljubezni vhaja ves vtopljen  
 In meni, duša bo oživela,  
 Saj za vse dobro se je vnela,  
 Da prišel čas je zaželen.  
 Pa bil mu tu je slab pomen:  
 Motán trepèt, čakanja sad,  
 Pa negotovi nemi strah  
 Spoznal sedaj vže prvokrat  
 Ponosni demon je ves plah.  
 In vstopi, gleda, in pred njim  
 Poslanec rajski — Kerubim,  
 Da brani grešnico prekrasno,  
 Stal mirno s čelom je bliščečim,  
 In vragu jo smehljuje jasno  
 Osénčil s krilom je leskečim . . .  
 In žar z nebeškega je raja  
 Nečisto otemnil okó,  
 Ni demon bil sprejet sladkó,  
 Donela ostra le je graja:

## IX.

„Duh brezpokojni, duh hudobni,  
 „Kdo klical te je v noči zlobni?  
 „Tu niso več častivci tvoji,  
 „Tu zloba ne bo več dihala!  
 „V svetišče to, k ljubezni moji,  
 „Ne bo ti noga več stopala!  
 „Kdo te je zval?“

## Odgovoréči

Duh se kovarno nasmejí;  
 Pogled sumljivo zarudéči,  
 In z nova v duši se vzbudí  
 Mu starega sovraštva strup.  
 „Ona je moja“, reče grozno,  
 „Popusti moj edini up!  
 „Oglasil varh si se prepozno,  
 „Sodnik nisi ne njen, ne moj.

„Na srce pónosu odprto  
 „Pritisnil vže sem pečat svoj;  
 „V svetišče to ti je ovrto,  
 „Tu vlada zdaj sovražnik tvoj!“ —  
 In božji sel omilovaje  
 Še revno žrtvo pogledava,  
 Peruti spnè obotavlja je,  
 In v čistem zraku nebnem splava . . .  
 . . . . .

## X.

**Tamara.**

O kdo si, vé naj duša jasno!  
 Te je poslal pekèl al raj?  
 In kaj mi hočeš?

**Demon.**

Dete krasno!

**Tamara.**

Povéj, kdo si, odgovor daj!

**Demon.**

Jaz tisti sem, ki poslušala  
 Si o polnočnem ga molčanji,  
 V dragostnem duši šepetanji,  
 Čegavor žalost si spoznala,  
 In zrla v snu njegov obraz,  
 Čegar oko vže upe zruši,  
 Ko scveta komaj nade čas;  
 Življenju sem in vsaki duši  
 In vsemu bitju stvar prekleta.  
 Nič niso mi prostori, leta;  
 Bič sužnjem zemskim sem in strah,  
 In car spoznanju in svobodi,  
 Sovražnik nebu, zlo prirodi,  
 In vidiš — klanjam se ti v prah.  
 Usmiljen sem ti daroval  
 Ljubezni tibo to molitev,  
 Te zemlje prvo sem trpitev  
 In prve solze zdaj spoznal.  
 Poslušaj, saj imaš sočutje!  
 Dobroti bi in nebu spet  
 Vrnila koj me to trenutje.  
 Z ljubezni plaščem bi odet  
 Predstavil tam se v raji jasnem,  
 Kot angelj nov ves v blesku krasnem.  
 O prosim te, poslušaj me,  
 Tvoj suženj sem, in ljubim te!



Ko prvič tvoj obraz sem videl,  
 Skrivaj tekoj sem nenavidel  
 Brezsmrtnost svojo in oblast.  
 Prisiljen črtil sem to strast,  
 To nepopolno zemsko slast!  
 Živet' brez tebe je strašno —  
 S teboj živeti je sladkó.  
 V brezkrvnem srcu novi žari  
 So spet živeje se razvneli,  
 In boli v rani so prestari  
 Kot kača gibati se jeli.  
 Kaj je brez tebe mi ta večnost?  
 Kaj vlade moje brezkonéčnost?  
 Puščava prazna, glas zveneč,  
 Ogromen hram brez Boga stoječ!

#### Tamara.

Zapusti me, o duh prezviti!  
 Oj molči, vragu ne verjamem!  
 Oj stvarnik moj! . . . ni moč' moliti:  
 Moj duh gubi se v strupu samem,  
 Um slabi je objel obup.  
 Poslušaj, mene boš pogubil;  
 Tvoj govor ogenj je in strup . . .  
 Povej, zakaj bi mene ljubil?

#### Demon.

Zakaj, prelepa moja? Joj!  
 Ne vém; poln novega življenja  
 S pregrešne glave bi tekoj  
 Ponosno venec vzel trpljenja,  
 In prešlost vso bi pahnil v prah;  
 V tvojih očéh je raj in strah!  
 Ne ljubim s tukajšnjo te strastjo,  
 Tako ne moreš ti ljubiti:  
 Z vsem živim ognjem, z vso oblastjo  
 Brezsmrtne misli se pojiti.  
 V sveta začetku obraz tvoj  
 Vže vtisnjen duši moji srečni  
 Se zibal vedno pred menoj  
 V nadzračja je puščavi večni.  
 Imé: Tamara je donelo  
 Sladko v nemirnih prsih téh;  
 Da v svetem raji, v blazih dnéh,  
 Le tebe srce bi imelo!  
 O ko bi mogla razumeti,  
 Kak britko, grenko je trpljenje  
 Brez konca vekov, vse življenje,

Se veseliti in trpeti,  
 Za zlo ne čakati hvalitve,  
 Za dobro pa ne povračitve;  
 Da sebi težek le živim,  
 In da sem o teh borbah večnih  
 Brez sprave in brez bitev srečnih!  
 Da tožim zmer, pa ne želim,  
 Vse znam, vse čutim, ogledujem,  
 In vse na svetu zaničujem,  
 In vse sovražim s čustvi vsemi! . . .  
 Spolnila božja se je kletev,  
 In vže je vzrastla strašna setev:  
 Prirode vroči so objémi  
 Zdaj mrzli mi na večni čas . . .  
 Pred manoj so prostori nemi,  
 Pa videl svatovski sem kras  
 Zvezdic vže davno znanih meni . . .  
 Hodile v vencih so iz zlata;  
 A kaj še? — prejšnjega sobrata  
 V spominu ni bilo nobeni!  
 Izgnancev sebi sem podobnih  
 Obupen grozno skliceval,  
 Besed, oseb, obrazov zlobnih  
 Joj! vže več nisem sam spoznal.  
 Prestrašen s krili sem pogнал  
 In bežal . . . Ali kam? začem? —  
 Ne vé. Tovarši prejšnjih let  
 So me zavrgli; meni svet  
 Kakor nebo je gluh in nem.  
 Kot ladjo žene sla meglena,  
 Ko morska jo je moč prebila,  
 Brez vseh vetril in brez krmila,  
 In plava, ne vedé namena;  
 Kot v rano jutro, v čas hladán,  
 Odlomek megle se témán  
 Črni v lazuru jasnem sam,  
 Ni mu počitka, ne mirú,  
 In leta urno brez sledú,  
 Bog vé, od kod leti in kam!  
 Ljudém dlè nisem bil vladar,  
 Ne dolgo greha je učil,  
 Obrekoval vsak blagi žar,  
 In vso krasoto jim grdil,  
 Ne dolgo . . . Plamen čiste vere  
 Lehko ugasil bi moj trud . . .  
 A gubil dela in zamud  
 Bí za te bebce, licemere?  
 V peči sem skríl se skalnih gor

In taval kakor meteor  
 V polnočnem mraku sem brez poti.  
 Popotnik blodil sem samotno,  
 Pa bližnji ogenj me premoti,  
 In padši s konjem v dno temotno  
 Zastonj sem klical — sled krvav  
 Za njim po strmcu se je vil . . .  
 Pa zlobe mračnih se zabav  
 Ni dolgo duh moj veselil.

Na vrhu samec sem ledenem  
 Sedel med nebom in zemljó,  
 Pod krogom mavrice ognjenim  
 Strmel sem često tje mračnó,  
 Kjer so viharji snežnobeli  
 Kot levi pod menoj rjovelí.  
 In v borbi z vojvodom mogočnim  
 Kakó sem često prah zvihral,  
 Zavít ves v blisku polunočnem  
 V oblacih sem se šumno gnal,  
 Da živelji raztogoteni  
 Vihar bi zaglušili v meni,  
 Da neizbežnemu zbežim,  
 Se nepozabnega znebim!  
 Kaj ljudskih trudov je pogin,  
 Kaj so vse reve in nadloge  
 Sedanjih, prešlih rodovin?  
 Al so le hipec, al spomin  
 Nepripoznane moje toge?  
 Kaj je življenje, trud ljudi?  
 Ali so prešli, ali bodo!  
 Dosegli bodo vsaj osodo,  
 Ki odpusti, al pogubi!  
 A moja žal se ne prevrača,  
 Kot jaz, in ta ne bo končala  
 In v grobu še ne bo zaspala!  
 Ona zdaj ljubka se kot kača,  
 Zdaj žgè ino blišči kot plamen,  
 Zdaj davi misel mi kot kamen —  
 Zgubljenih upov, ljubih prej,  
 Nerazrušljivi mavzolej!

**Tamara.**

Zakaj naj tvojo togo znam,  
 Zakaj se odpovéš ves sebi?  
 Ti si grešil . . .

**Demon.**

Mar proti tebi?

**Tamara.**

Če sliši kdo . . .

**Demon.**

S teboj sem sam.

**Tamara.**

A Bog?

**Demon.**

Na naju on ne gleda:  
Peča se z nebom, ne z zemljó!

**Tamara.**

Al kazen pekla ne preseda?

**Demon.**

Takó? ti bodeš tam z menó!

**Tamara,**

Kdor koli si, moj drug slučajni,  
Na vek je mirna vest zbežala,  
Vtopljena sem v utehi tajni,  
Mučenec, tebe poslušala.  
Al če beseda je lokava,  
Če prevaré me usta tvoja . . .  
O prizanašaj! . . . Kaka slava!  
Kaj hoče tebi duša moja?  
Kaj mnogo dražo me imaš  
Od družih, ktere vže poznaš?  
I saj so krasne in visoke;  
Deviške postelje dozdam  
Jim niso strle smrtne roke! . . .  
Ne grozno se zakolni prej . . .  
Saj vidiš, tresem se, povej,  
Saj vidiš ženske misli vir!  
Brezvoljno strah mi v duši vnemaš . . .  
Tresoče srce vse prevzemaš,  
Konečno pa daj duši mir!  
Zakolni se . . . vsak grešni up  
Odpahni koj, obljudi mi!  
Al če priseg in pa obljud  
Nerazrušljivih nič več ni?

**Demon.**

Zaklinjam se ti pri stvarjenji  
Svetá in njega razrušenji,  
In pri prekletvi svoji davni  
In pri pravici večnoslavni;

Zaklinjam se pri vsi trpitvi,  
 Pri krotke domišljije zmagi,  
 Ko videl sem oči mi dragi,  
 In pri grozeči spet ločitvi;  
 Zaklinjam se pri zlih duhovih,  
 Osodnih bratih podoblastnih,  
 Pri mečih angeljev brezstrastnih,  
 Pri nikdar spečih teh vragóvih;  
 In pri peklù in nebu svetem,  
 In pri svetišči razodetem,  
 In pri pogledu tvojem vnetem,  
 Pri prvi svetli solzi tvoji,  
 In tvojem milih ust dihanji,  
 Pri ljubkem svilnih las vihranji,  
 Pri radosti in žalovanji,  
 Zaklinjam pri ljubezni svoji —  
 Odpahnem proč osvete up,  
 Odrečem se ponosnih misli,  
 Odzdaj kovarne lesti strup  
 Nikdar mi več ne pride v čiasli;  
 Pomiril z nebom bom se zdaj,  
 In ljubil, molil bom odslej,  
 Dobroti veroval bom sami.  
 Odmil pa s kesa bom solzámi  
 Na čelu, tebi v vsem dostojnem,  
 Nebeškega si ognja sled;  
 V neznanji pa odslej pokojnem  
 Naj docveti brez mene svet!  
 Potem častil bom samo tebe,  
 Zaničeval, sovražil sebe.  
 Svetišče tebe sem izbral,  
 Položil pred noge oblast:  
 Daj mi ljubezni svoje slast,  
 In večnost krasno ti bom dal.  
 Tamara, v zlobi in ljubezni  
 Enak kot v dnevih čiste slave  
 Bom tebe prosti sin višave  
 Sprejel v presrečni kraj nadzvezdni,  
 Vesoljnosti boš ti kraljica,  
 Na svetu prva mi družica;  
 Sočutju srce bo odmrlo,  
 Oko na zemljo to bo zrlo,  
 Kjer ne doboš resnice srečne,  
 Kjer ni lepote vekovečne,  
 Kjer le pregrehe so in kazni,  
 Kjer malim strastim le živé,  
 Kjer ti ne ljube brez bojazni,  
 Pa in sovraštva se bojé.

Ne veš li, kaj je hipec prvi  
 Človeška taka preljubezen? —  
 Valovi hitri mlade krvi! —  
 A kri omrzne, um je trezen.  
 Kdo vstavi zgodnji se ločitvi,  
 Kdo vstavi novemu se krasu,  
 Kdo vstavi lastni se 'zmišljitvi  
 In naveličju, dolgočasu?  
 Ne, tebi ni, družici moji,  
 Namen končati v malem boji,  
 Molčé zveniti v tesnem roji  
 Sumljivih sužnjev in surovih,  
 In malodušnih in sovražnih,  
 Vsred vragov in prijatlov lažnih,  
 V brezplodnih upih in strahovih,  
 V težavnih trudih, silah novih!  
 Za steno žalostno brez slasti  
 Ne boš ugasnila brez strasti,  
 V molitvah tihih vedno vneta,  
 Ljudem in Bogu večno vzeta.  
 O ne! prekrasna ljuba stvar,  
 Namenjen ti je drugi dar;  
 Trpljenje drugo tebe čaka,  
 In čaka drugo te veselje!  
 Popusti vendar prejšnje želje,  
 Naj revni svet solzé pretaka;  
 Spoznanja slavnega počino  
 Odgrnem, zjasnim svetno tmino.  
 Duhov krdele mi podložnih  
 Pripeljem k nogam tvojim vdan;  
 Služabnic čarovnih in nežnih  
 Služilo bode noč in dan;  
 In za-te z zlatih zvezd iztočnih  
 Odtrgam krono lesketečo,  
 Posipljem z roso jo bliščečo,  
 Ki s cvetov jo dobim polnočnih;  
 Rumeni vzamem žar oblakom,  
 Ovijem dom ti ž njim, kot s trakom,  
 Z lepodišečim, čistim zrakom  
 Vso bližnjo sapo napojim;  
 Še čudno igro ustrojim,  
 Tvoj sluh ž njo nežno zveselim;  
 Bohoten grad ti še postavim,  
 Lepo ga s turkusom napravim;  
 Na morsko dno se dol spustim,  
 Tje za oblake poletim,  
 In dam ti vse, vso zemsko slavo —  
 Le ljubi me! . . .

## XI.

Lahno, lokavo  
 Nagnil z obrazom je pekočim  
 Se k njenim ustom trepečočim;  
 Spotike polna je beseda  
 Odgovor bila prošnjam vročim.  
 V oči mogočno trdno gleda.  
 In vname je. — Mrak je nastal,  
 Res v noči se je blesketal  
 Neodvračljivo kot bodalec.  
 In zmagal je prilizovalec!  
 Njegovih ljubkanj smrtni strup  
 V trenutek ji je v prsi segnil . . .  
 Krik, britek, strašen kot obup,  
 Tihoto noči je odtegnil . . .  
 V njem bilo je: ljubav s trpljenjem,  
 Očitek, zadnja tud molitev,  
 Brezupna, žalostna ločitev,  
 Slovó s premladim še življenjem . . .  
 . . . . .

## XII.

Čuvaj ta čas je polunočni  
 Krog zida strmega zvršéval  
 Samoten tihi pot določni,  
 In s ploščo nočni čas sklicéval;  
 Pod sobo deve je visoko  
 Ustavil se nekam prestrašen,  
 Nad ploščo je boječo roko  
 Zadržal v duši ves uplašen.  
 Povesod je bilo krog molčanje,  
 Pa sliši, méni, govor tih,  
 Dveh ust soglasno ljubovanje  
 In nagel krik in molkel vzdih.  
 Hudobnih misel je genutek  
 Presunil starčeku srce . . .  
 Minulo tisti je trenutek —  
 Vse tiho je, vse stvari spé,  
 In komaj vetra je dihanje  
 Prinašalo peres šumljanje,  
 In v temnem bregu nevesel  
 Gnal potok je valove plitve.  
 Plašan samotnika molitve  
 Moliti naglo je začel,  
 Da hudega duha nakane,  
 Da grešna misel se ne bliža;  
 S tresočimi se prati križa

Na prsi z domišljijo vžgane,  
 In hitro pa moléé od tod  
 Navadni nadaljuje pot.

. . . . .

## XIII.

Ležala je kot vila speča  
 V prezgodnjem grobu rajskomila:  
 Čistejša od zavoja bila  
 Na čelu cvetka je trpeča.  
 Na vek zaprte so zrenice . . .  
 A kdo bi, o nebo, ne djal,  
 Da je pogled pod njimi spal,  
 In, čudno, le se nadjal  
 Ali poljuba, al danice?  
 Zastonj je solnčna luč sijala,  
 Zastonj so žarni vsi objemi,  
 Zastonj je v žalosti so nemi  
 Sorodna usta ljubovala, —  
 Ne, smrtni pečat pa mej vsemi  
 Odtrgal človek ni minljiv!  
 Kjer moč življenja je plamtila  
 In glasno čustvom govorila, —  
 Tam zdaj je prah, pepél trohljiv.  
 Le čuden smehljaj je zastal,  
 Ko je na ustih zableščal;  
 Temán, kot grob je zapuščen,  
 Smehljaja žalostni pomen. —  
 Al mar osodo zasmehuje,  
 Al dvom nepremagljiv odpira,  
 Al v njem življenje se prezira,  
 Al mar nebo se zaničuje?  
 Kdo vé? za vselej izgubljen  
 Je za ta svet njegov pomen!  
 Ta smeh okó ne vabi mar  
 Takó, kot ga spominek star,  
 Kjer v čudni črki, kot v skrivnosti,  
 Povest se sivih skriva let —  
 Simbol meglene premodrosti,  
 Globocih misel zabljen sled . . .  
 A dolgo ni se nje trohnenja  
 Dotaknil angelj razrušenja;  
 Na vse so bile njene črte  
 Krasote čudne razprostrte,  
 Kakor na marmelj, brez življenja,  
 Brez uma, čustev, pa kreposten,  
 In kakor sama smrt skrivnosten,  
 V veselja lepih dneh ni bila



Tako bogata in premila,  
 Odev nevestna na Tamari:  
 Gredic domačih cveti zali  
 (Takó je po navadi stari)  
 Dišavo so nad njo zlivali  
 Pa, ker jih stiska roka mrtva,  
 So kakor smrti zgodnja žrtva.

## XIV.

Sorodniki, ljudje sosedni  
 So zbrali se na pot poslednji,  
 Gudal si ruje koder sivi,  
 Obupno se na prsi bije,  
 Ker zadnjič razgetá in vije  
 Pod njim zdaj konj se belogrivi. —  
 Odpotovali so. — Tri dni  
 In tri noči so potovali.  
 Mej dedov starimi kostmi  
 Pokojen grob so ji skopali.  
 Gudalov ded vže stari sivec,  
 Vasém in tujcem hud plenivec,  
 Ko mu bolezen v starih dnéh  
 Rodila solze je v očéh,  
 Da spokori minuli gréh,  
 Dal zidati je cerkev malo  
 Na trdno in visoko skalo,  
 Kjer sliši se le viher petje,  
 Kamor le kanja se zalet'je.  
 Skoro sred Kazbeških snegov  
 Samoten kmalu stal je hram,  
 Kostí pradeda trudne nov  
 So mir in pokoj našle tam.  
 Ta skala jim je zdaj grobišče,  
 Oblabom v rodu vekovečnim:  
 Kot bi nebesom bliže srečnim  
 Topleje bilo bivališče,  
 Da daljši dom bi od ljudi  
 Poslednjega ne motil spanja . . .  
 Zastonj! umrlim se ne sanja  
 Ne žal, ne radost prešlih dni.

## XV.

Z nadzračja sinjega višav  
 Priletel je krilatec svet,  
 In na perutih zlatih vnet  
 V naročji milem je z nižav  
 Prenašal dušo se tresočo.  
 Z besedo upanje dajočo

Razganjal ji je dvomb trpkosti,  
 In sled pregrehe in britkosti  
 Je brisal z njenimi solzami. —  
 Doneli glasi so pojoči,  
 Ki slišati jih ni med nami —  
 Ko hudi duh iz brezdna skoči,  
 In prosto jima pot preseka. —  
 Strašan je bil kot vihra šumna,  
 In bliskal kot ognjena reka,  
 Ošabno, kot smelost brezumna:  
 „Ta duša je mojà!“ mu reče.  
 Na prsi varhu se zateče  
 Tamarina pregrešna duša,  
 Ker strah molitvo ji zaglušà.  
 Osoda nji je zdaj gotova:  
 Pred njo sovražnik je bleščal.  
 A moj Bog — kdo bi ga poznal?  
 Kak strašna jeza je njegova,  
 Kak poln je smrtnega bil strupa,  
 Sovraštva, ki je večna zloba,  
 In pihal hlad je kot iz groba  
 Z obraza brezi vsega upa.

„Izgini dvombe duh prekleti!“  
 Odvrnil je poslanec sveti:  
 „Dovolj do zdaj si zmagoval,  
 Pa čas pravice je nastal,  
 Zdaj božja milost sije devi!  
 Trpljenju so vže prešli dnevi;  
 Z minljive zemeljske odevi  
 Okovi zli so zdaj odpali.  
 Oj davno vže smo nje čakali!  
 Mej tistimi nje duša sije,  
 Kterim tu kratek hipec bije  
 Nepretrpljivega trpljenja,  
 Nedosegljivega hlepenja;  
 Iz boljšega je stvarnik zraka  
 Setkal njih živih strun gibanje,  
 Za svet pa vstvarjena ni taka,  
 In svet pa vstvarjen ni bil za-nje!  
 Za težko ceno odkupila  
 Je dvombe vse ob uri trezni . . .  
 Trpela je in pa ljubila —  
 In raj odprl se je ljubezni!“

In angelj ostro je ozrl  
 Se na skušnjavca, na hudobo,  
 Radosten krili je sprostrl,

Potonil v nebesa svetlobo.  
 Preklet premagani je duh  
 Brezumnih domišljij napuh,  
 V njem rjuli so viharji jezni,  
 Ostal je sam na svetu gluh  
 Brez upanja in brez ljubezni! . . .

Na bregu skalnate goré,  
 Pod katero mične so doline,  
 Do dne današnjega stojé  
 Gradú starinske razvaline.  
 Pravlic pregroznih za otroke  
 Se vé se od goré visoke . . .  
 Kot strah spominek onemeli,  
 Svedok čarovnih, davnih dni,  
 Med gostim drevjem se črni.  
 Aul je niže osameli,  
 Priroda zeleni, cvetí,  
 In hrum glasove neubrane  
 Podí v daljavo, karavane  
 Hité zvonkljaje v druge strane.  
 Skoz megle se zaganja, steka,  
 Blešči in péni divja reka.  
 Z življenjem lepim, polnim hlada,  
 Pomladno solnce daje cvete,  
 Priroda veseli se mlada,  
 Kot malo še brezskrbno dete.

Odslužil leta grad otožen,  
 Vse je preživel, pa vže davno,  
 Preživel starček kot nezmožen  
 Vrstnike in družino slavno.  
 Ko luna pride, tu počiva,  
 Kar skrito, mirno v njem prebiva:  
 Tedaj le svobodno od tod  
 Brenčé in begajo pavsod.  
 Tu stari pajk, žival samotna,  
 Osnovo svojim mrežam prede;  
 Družina kušarjev tihotna,  
 Na streho igrajoča sede;  
 Pazljiva kača pripolzi  
 Iz temne skalnate samije  
 In po stopnicah zadrči:  
 Zdaj hitro v kolobar se zvije,  
 Zdaj vleže se kot drog lesén,  
 In bliska se kot meč jeklén,  
 Junaku padlemu izvabljen,  
 Na krvnem polji pa pozabljen.

Nikjer minulost ni več vidna:  
 Stoletij mnogih roka pridna  
 Je skrbno, čisto pospravljala,  
 Da ni spomina, ni primere  
 Imena slavnega Gudala  
 In njega mile, lepe hčere!

A cerkev strmi na višini,  
 Kjer nju kosti je prst sprejeta,  
 Saj varuje tam moč jo sveta,  
 Še zdaj se vidi po dolini;  
 Pri njenih vratih pa stojé  
 Na straži črnkasti graniti,  
 Ki s plašči snežnimi so kriti,  
 Ledovi večni jim žaré  
 Na prsih, kot oklep jekleni.  
 Podrtja, speče razvaline,  
 S krmul, podobno vodni steni,  
 Ki nagloma jo mraz prešine,  
 Visé temotna vsa in čmerna.  
 Tam gleda straže vihra verna  
 In prah sè sivih sten popiše,  
 Brezupno dolgo pesem poje,  
 Ko stražnike obuja svoje.  
 Ko v dalji novo vest zaslišé  
 Oblaci sivi, v mnoge roje  
 Hité se pokloniti zbrani  
 Prečudni cerkvi na tej strani;  
 Pa nad družino grobnih stén  
 Vže davno duša ni plakala.  
 Le čmernega Kavkaza skala  
 Ta ljubosumno straži plen,  
 Še glas človeškega mrmranja  
 Jim mirnega ne moti spanja.

## Prva pot v Ljubljanske šole in prvi dan v njih.

(Spisal A. J.)

„**N**aš Tonej bo moral biti gospod!“ rečejo mati ljubeznjivo se smehljaje, ko jo po dokončanejši šolskejši skušnjski kviškoma pri-skakam domu visoko držé rdeče vezano knjižico podarjeno mi radi pridnosti.

„Kaj ne, mati, zdaj me bote pa poslali v Ljubljano? saj se bom doli ravno tako pridno učil, kakor v Begunjah!“ rečem s prosečim glasom oklepaje se njenih rok.

Če le ne boš tako naredil, kakor tisti Jurček, ki je preletel vse šole, pa je bil vendar še pred doma, kakor njegov oče! — oglasé se oče zbiraje volno pri mizi. — Kaj meniš, da je v Ljubljani tako, kakor tukaj? Bos, umazan in razcepedran dirjaš v šolo, tam se dregate in trgate, da je joj; po šoli delate zopet tak hrup in vriš, kakor bi bili divji Turki pridrli v vas. V Ljubljani boš pa moral biti bolj čeden vsak dan, kakor si tukaj o praznikih, v šoli boš moral sedeti, kakor pribit, ako se boš le kolikaj nazaj obrnil, brž ti bo priletela leskovka čez pleča; niti besedice ne boš smel zašepetati, ali pa ti bodo gospod za kazen klobčič v usta vtaknili in domu gredé boš moral biti lepo miren, ker drugače bi te koj kak berič peljal tje, kjer se ričet zastonj dobi!“

„Mati, ali res?“ ozrem se preplašen na mater, ki mi pa odkimajo; tako osrčen nadaljujem: „Pa če prav tako, ušel že ne bom! Miren bom že, obleko, prav lepo, bote pa vi morali narediti!“

„Ha, ha — smejajo se oče — obleko ti bom že napravil, če mi boš kaj zaslužil; krave boš še pasel, repo in korenje boš pomagal puliti in potem ti morebiti naredim suktno in škornje.“

Pri besedah suktnja in škornje se mi oči veselja zaiskré, a veselje se premeni v žalost, če sem pomislil, da bom moral še krave pasti in na polji delati; v tej sili se obrnem na svojega vsemogočnega odvetnika, na mater.

„Kaj ne mati — pravim in jih proseče pogledam — da ne bo tega treba, kaj ne, da oče le nalašč pravijo?“

„Dražijo te, dražijo! Le pojdi na dvorišče, poskoči še med svojimi tovarši in jim povej, da danes 4 tedne boš že „študent!““

Na te materne tolažilne besede denem klobuk na glavo, kosu ajdovega kruha pokažem ostre zobe in hajdi skakat, naj oče in mati sama določujeta o prihodnosti sina svojega.

Brž imam krog sebe celo tropo bosonogih, golorokih, zarjavelih sošolcev in hajd veverce lovit in tičnice delat. Povem jim, da se pojdem za „gospoda učit“ in da o sv. Mihelji me ne bo več doma.

„Varuj se, da semenčika ne prineseš!“ oglasi se neki porednež.

„Veš kaj, zabavljaj mu pa ne boš in tudi norčeval se ne boš ž njim! — zagovarja me moj bratranec, s kojim sva bila neizrečeno prijatelja — le počakaj, še odkrival se mu boš rad, pa vikati ga boš moral!“

„E, če prav, k spovedi pa vendar nikdar ne pojdem k njemu!“ — oglasi se zopet prvi.

„Vsaj ko bi ti prišel, to bi te zlasal, celo pest las bi ti populil!“ odrežem se jaz.

„No, kako pa že govori, kakor bi bil že kakošen škof. Misli če gre v Ljubljano, je pa že Bog vedi kaj.“

Tako sem se prepiral s tovariši svojimi, nekteri so mi nagajali, drugi so me zagovarjali; pa smo vendar zmirom prijateljsko po gozdih skakali in hlače trgali, da so se matere zvečer doma na nas hudovale.

Necega dne me pokliče botra mimogredočega in mi naroči, naj grem po mater in naj oba prideva k njej. Hitro jo vbogam in jej pripeljem mater.

„Veš, Mina — prične botra govoriti — veš Mina, jaz sem bila v Ljubljani te dni in sem dobila stanovanje za vašega Toneja.“

„Ali res?“ zavpijem jaz in radosti poskočim od tal na mizo in od mize na tla, kjer se še na glavo postavim.

„Ne bodi nor, fant! — posvaré me mati — zahvali se botri, zahvali, da so tako skrbni za tebe.“

Toda jezik se ni hotel premakniti, da bi spolnil materno željo, marveč sem se skril za njo in po strani pogledaval botro pripovedujočo, koliko bodo morali mati poslati v Ljubljano sočivja, ajdove moke, pšenične moke, koruzne moke, ržene moke itd. itd. „Danes 14 dni bo moral biti že doli, da se vpiše!“ konča botra svoje pripovedovanje. „Ali tako hitro? Zdaj grem pa koj očetu pravit!“ poskočim jaz na noge in kakor veter dirjam proti domu. „Hali, halo, danes 14 dni bom že v Ljubljani; oče zdaj pa že ne bom krav pasel, morali boste družega najeti!“

„Kdo pa ti je rekel, da pojdeš v Ljubljano? Kdo mi bo pomagal pri delu? Kdo bo za te plačeval? vsako leto par volov, to niso mačje solze!“ govore oče na videz prav resno težko prikrivaje smeh, ker sem se jaz tako prestrašil, noge so mi zaostale in debele kaplje so se mi vdrle po licu.

„Pa bom šel, saj so mati djali in botra so mi že stanovanje dobili. Šel pa bom, če me ne bote hoteli peljati vi, jo pa kar sam skrivaj potegnem!“

„Vsaj ne boš znal!“

„Dobro, kar naravnost proti Otoku jo mahnem, ali pa bom poprašal. Mati, oče pa pravijo da ne pojdem študirat!“ — obrnem se na prihajočo mater.

„E nič ne verjemi očetu, vsaj ti le nalašč nagajajo!“ odgovarjajo in začnejo očetu pripovedovati, kar so zvedeli. Veselje se zopet vleže po obrazu mojem poslušaje, kako se pomenkujeta, da bo treba koj po nedelji dobiti krojače, mojškre, čevljarje, da bo treba narediti v mlin in vse potrebno pripraviti.

Ponedeljek pride — in naide se rokodelcev polno hišo. Mojškre mi pomerijo srajce, neizrečeno jim zatrjujem, da je morajo ravno tako narediti, kakor gospodu učitelju. Ženske, ki sploh rade vstrežejo, mi vse obljubijo, za kar je prosim.

Zdaj pride krojač na vrsto. „Oče, ali mu kratke irhaste hlače pomerim, takošen fant ne sme več dolzih nositi?“ nagaja on.

„Kratkih pa nočem, kar na drobne kosce je razsekam, če mi take narediš!“ hudujem se jaz.

„Vsaj vidiš, da nima nič irhovine, da ima le sukno!“ potolažijo me oče.

„Naj pa bo — odgovori krojač — pa drugače ti jih ne naredim, razun če mi oblubiš, da me boš povabil na novo mašo!“

„Če mi boš tudi sukno vrezal, veš tako, ki ima na hrbtu prav velike gumb!“ odgovorim in kmalu se vravnava.

Čevljarjem sem posebno zabičeval, da naj naredé škornje na „biks“ in pa visoke pete, ker take sem videl pri grajščinskem gospodu.

Ta dan nisem šel nikamor skakat, gledal sem le rokodelce, hodil okrog njih in jim naročal, kako naj napravijo obetovaje jim prav lepih podobic, ko bom gospod.

„Tonej, ti nisi za Ljubljano — jamejo mi nagajati — veš, gospóda ima neizrečeno majhen želodček, zjutraj sné samo košček kruha, o poldne še le krožnik juhe in malo mesa, potem pa zopet do večerje nič. Tebe pa čaka že na vse zgodaj, ko komaj s postelje prilezeš, skleda politih žgancev na mizi; prišedši iz šole že kričiš nad materjo, da imaš pajčevine v trebuhu; o poldne imaš vsega do grla zadosti in tudi popoldne zobje nič ne mirujejo — vidiš, ne vem kaj bo, ko prideš v Ljubljano.“

„Ti si bil pa že dolí, da vse tako dobro veš“ — odrežem se jaz nagajivcu — „e pa saj bodo mati vsak teden velik bleb kruha dolí poslali, da ga bom lahko precej dobro rezal.“

„No, pa ko bi te tudi to tako ne mačilo“ — oglasi se drugi — „kaj pa to, ker boš moral vstajati s petelinom vred in zvečer učiti se do kake desetih, ali pa še dalje; tu doma pa greš spat s kurami vred, ne vstaneš pa tudi ne popred, dokler mati ne začné žgancev mešati. Vidiš, Tonej, ta bo čudna, ta!“

„Kaj mar misliš, da se ne bom mogel navaditi? Kolikokrat že sem bil po konci do enajstih, če so mati volno predli in „storije“ pripovedovali; a to me je že malo skrb!“ Med tacimi šalami je dan dirjal, da je bilo kaj.

„Veš kaj, Tonej, malo nam beri, da nam ne bo dolg čas, slišali smo, da znaš kaj lepo brati!“ naganjajo me zopet tako dolgo, da se jim vdam. Oče privlečejo s police debelo, zaprašeno knjigo, ki je menda pri hiši, kar stoji in zdaj vem, da so Basarjeve pridige od leta 1734.

Pričnem brati, pa kmalu jim ni všeč. „Ker pridigo bereš, moraš tudi z rokama mahati in vpiti, pa včasih ob mizo vdariti, kakor gospod na prižnici!“ prigovarjajo posebno mojšk্রে tako dolgo, da se jim vdam — maham, upijem, bijem, da v svojej gorečnosti ne zapazim, kako se po hiši vse tihoma smeja in čehlja.

Kakor vsega, tako je bilo tudi tega kmalu konec, pa tudi nisem bil malo ponosen, ko so nazadnje vsi enoglasno pritrdili, da mi gre pridiga že zdaj skoro bolje, kakor gosp. fajmoštru.

Zadnji dnevi so kaj hitro tekli. Meni je jelo tesno okrog srca prihajati, nič se mi ni ljubilo skakati med družčino; najraje

sem bil sam, ali pa sem za pečjo ležal pregledovaje nemško pisane knjige, velikokrat sem tudi poslušal dobro mater, delečo mi prav tehtne nauke, kako naj se vedem v Ljubljani, da bom domačim napravil veselje, kako naj rad molim, posebno na čast sv. Duhu itd.

Pride zadnje jutro. Mati so cvrli, kar so sicer storili le o največih praznikih; jaz sem se napravljal v škornje „pobiksane“, dolgo suknjo debelogumbasto. „Zdaj sem že malo gospodu podoben!“ sem djal ogledovaje se v zrkalu, pa se mi je tudi dozdevalo, da sem s suknjo nekakošno družega, bolj „gosposkega“ duha oblekel; oče so nakladali na voz, bratje in sestre pa so me obsuli občudovaje, kako se mi suknja prileže in popraševaje, ali se kaj bojim.

Zdaj jo primaha še botra, naloži mi za popotnico celo kopo dobrih naukov in srebrno dvajsetico, naj si kupim grozdja, ali kako žemljo. Za nauke se nisem veliko zmenil, a dvajsetica me je tako osrečila, da ne bi bil šel menjat z nobeno živo dušo, in tudi, kdaj pa sem mogel dvajsetico imenovati svojo lastino — spravil sem jo v najglobokeji žep, kar jih je imela suknja, da je vsaj ne bi zgubil.

Žgance sem včasih tako mlatil, da se je vse kadilo in tudi cvrtja nisem ravno po strani pogledaval — a danes sem zajel komaj tri žlice!

„Fant jej, pot je dolga!“ so vsi prigovarjali, toda fant ni mogel. —

Po zajutruku gredo oče napregat, mati pa mi dajo polno culico klobas in potic, češ, da ne bo treba na potu denarja po nepotrebnem izdajati. Marsikaj mi zatrjujejo, bratje in sestre pa mi dajo lepe nove mašne bukvice polne podobic — a mlademu študentu, gospodu „in spe“ prihajalo je tako čudno, jezik se ni hotel majati in sem ter tje je kaka debela kapljica padla na lice in od tod na lepo, iz najlepšega domačega sukna narejeno suknjo, bogme, vsa prejšnja srčnost ga je zapustila!

„Zdaj sem že napregel!“ zavpijejo oče, in jaz jo pobrišem prav tiho na dvorišče in na voz, pa noge so bile kaj težke!

„No, roko mi boš vendar podal, pa bratom in sestram,“ rečejo mati. Storim. — „Hi konjiček“ rečejo oče. „Bog in svet križ božji“ rečejo mati. „Tonej, o Velikej noči nam pa le veliko podobic prinesi!“ zavpijejo tanki glasovi za menoj in jaz oddrdram na vozu proti belej Ljubljani.

Po poti prisedejo še kaki štirje dijaki, ti so me zmir kaj popraševali, a jaz sem le molčal in se skrivaj oziral nazaj, če se Begunje še kaj vidi.

Pot se mi je dozdevala neizrečeno dolga. Ni me zanimala bistra Sava tekoča ob poti, niti njive in travniki, niti različne vasi, popraševal sem le: „Bomo kmalu doli?“

„Vidiš, uni-le je Ljubljanski grad“ pravijo dijaki, ko smo imeli Šentvid že za hrbtom.



„Kaj? una črna in nizka hiša vrh hriba? Ljubljančani so pa res nemarni, da svojoga gradú še ne pobelijo! Ko bi bili naša mati tukaj posestnica, pač bi take nesnage ne trpeli! Vsaj je naša hiša bolj bela, pa tudi majhno manj visoka!“ čudim se jaz v priprostosti svojej. Prišedši v Ljubljano držal sem se zmir očeta, da se ne bi zgubil med tako gnječo ljudi. Gospóda mi ni dopadla zarad svoje čudne obleke, toliko bolj sem pa zijal na trgu nad tako množico vsakovrstnega blaga. Jaz bi bil ogledaval zmir naprej, toda očetu se je mudilo; radi bi me bili koj vpisali, da bi šli potem brž na dom in bi ne zamudili preveč delalnikov.

„Boš že še ogledal te ropotije, meni se mudi!“ govore oče in brž greva na stanovanje. Kakih šest dijakov je bilo že tu in enega mi zbere gospodinja za „štruftarja“; oče so kaj zadovoljni in ga poprosijo, naj mi on nakupi potrebnih bukev.

Zdaj se greva zapisat. Pred vratmi že stisnem klobuk pod pazduho, oče se odkašljajo in potrkajo. Ali so se mi noge tresle stopivšemu pred tako imenitnega gospoda, trdo sem se poprijel očetove kamižole. Gospod ogleduje spričevalo od Begunjske šole in me vpraša, ali znam kaj nemški? A namesto odgovora se skrijem za očetov hrbet; oče pripovedujejo, da nekaj znam in da naj me gospod le kaj pobara. Res gospod popraša: Kaj se pravi, grem v šolo? Oče me primejo za roke in me potisnejo pred se, pa migajo, naj srčno odgovorim. Jaz prestavim: „Gehen in Schule“ in si pokrijem s klobukom obraz. Tako je gorelo z mene, kakor bi bil na žerjavici stal.

„Malo trda bo, fant bo moral kaj priden biti, če bo hotel, da ne zaostane“ reče gospod pri odhodu.

Akoravno sem se pred šol kaj malo bal — te besede so me vendar vsega poparile, Ljubljana ni me več zanimivala, nič se mi ni ljubilo ogledavati, besede gospodove so mi vedno zvenele po glavi. Druzega dne oče odidejo priporočivši me gospodnji in „štruftarju“. Spremiti si jih nisem upal, da se bi ne zgubil v velikej Ljubljani, a s solznim okom sem gledal raz okna za njimi.

Moj pomočnik mi da kupljene knjige, pogledam in o strah in groza — vse nemške! Zvečer sem se že moral krščanski nauk učiti, da bom v šoli pri razlaganji že znal kakor je rekel „štruftar“, kojega sem moral vikati, akoravno še ni bil oženjen, kar me je kaj togotilo. Kerščanski nauk toraj sem se drgnil dve celi uri, pa nisem znal na pamet povedati 3, reci treh stavkov. Strašno se mi je sprikutila nemščina, ker sem se tako težko učil — kako hitro so me pa navadili mati doma. Že sem se kesal, da sem v Ljubljano prišel, vsaj bi bilo vendar bolje krave pasti, zraven pa ukati in repo peči! Zvečer nisem mogel dolgo zaspati, tiho sem jokal bojé se, da bi me drugi ne slišali in se ne norčevali z menoj.

Tretji dan grem v šolo. Škornje osnažim, lase zmočim in sšešem, pa v suknjo zlezem, češ, danes bom pa že paradiral. S svetim strahom stopim v šolo, pa kako se začudim, ker so vsi ravno tako skakali in vpili, kakor domá — a ko mene zagledajo

v dolgej debelogumbastej suknji, zaženejo tak vriš, da mi je šlo vse skozi ušesa, brž me obsujejo, trgajo za suknjo, kričé, smejajo se in me pehajo od klopi do klopi. Sam ne vem, kaj bi bilo z manoj in mojimi škrici, ko se ne bi bil prav močan glas med vratmi oglasil — kaj je zapovedal, ne vem, to pa vem, da so vsi mali pagloviki drli v v svoje klopi; kar se eden spotakne, pade, drugi se zavalé na-nj in brž naraste živa kopica, pa počasi se vendar vse vredi.

Jaz sedem prav v zadnjo klop in debelo gledam bradatega učitelja sedečega pri mizi. Dolgo je nekaj iz prav velicega papirja bral, kaj, jaz nisem umel, le sem ter tje sem kako besedo vjel: Schule, Gasse, Kirche — kar premaknil se nisem, poslušal z ušesi in ustmi, pa nič razumel — milo se mi je storilo in jokal bi bil, ko bi ne bilo v šoli.

Zdaj vstane učitelj in pripoveduje malo po domače, malo po ptuje, da bo vlanske „Vorzuge“ (za me španske vasi) postavil za „musteršilarje“, in ti imajo nalogo vsacega nerednega zatožiti. „Tega pa v Begunjah ni bilo — mislil sem sam pri sebi — musteršilarji so torej taki, ktere smo doma imenovali bričke in smo jih s kamenjem obdarovali za njihovo bričkanje in tukaj bo mene imel tak pod komando“ pa to sem le mislil, povedati se ve, da si nisem predrznil.

„Popoldne prinesite „šprahlere pa rehnem!“ s tem nas spusti g. učitelj domu. Tu pa je zopet trpela suknja, če sem se bolj hudoval, bolj so mi nagajali. „Suknjo pri miru, če se mi bo „strgova“ jo bote vi „pvačali!“ Pri teh besedah nastane nov smeh: „strgova, pvačali“ ha, ha, ha, kričalo je vse okrog mene; mene je bilo sram, pa tudi jezen sem že bil: „Tačele“ žabovce, kar „čele“ ob tla vas pomečem!“ zavpijem, a zadoni mi okrog ušes zopet nov smeh. Ker vidim, da ni drugače, začnem teči, divji trop za menoj, kakor kopa psov za zajcem. Po dolgem tiru se vendar vsi pogubé, jaz se malo oddahnem, pogledam krog sebe, pa o strah in groza, nič si ne morem spomniti, kje da sem. „Na zdaj sem pa zašel!“ in spustim se v jok tako mil, da bi se moral kamen Ljubljanskega tlaka vsmiliti. Počasi grem nazaj po poti, kjer sem dirjal, ogledujem in ogledujem, pa kaj, ker so vse hiše enake in se druga druge drzé! Po dolgem pridem vendar pred šolo, tu sem se že malo spoznal, kajti iz stanovanja pred šolo sem prišel že večkrat, pred so me pa uni nagajivci zmotili, da nisem pazil, kam grem.

„Ali si bil mar že zaprt“ dražijo me tako pozno domu prišlega z manoj stanujoči dijaki, a ko jim povem, kakošno se mi je zgodila, se mi pa še ti smejajo na vsa usta, kar me prisili zopet k novemu joku.

Popoldan grem zopet v šolo s trdnim sklepom molčati na vse nagajivosti. Res v šoli sedem v klop in se ne zmenim za nobene zabavljice. Učenik pride in zopet razlaga pa večidel le nemški — meni je prihajalo dolgčas in potreben sem bil iti vun. Kar meni nič, tebi nič vstanem in jo maham proti vratom.

Učenik me je gledal, součenci so me zijali — a jaz nisem vedel zakaj? „Osli ste vsi“ sem si mislil sam pri sebi. Učenik začne nekaj vpiti, samo beseda „zuruk“ mi je bila znana; nikakor mi ni hotelo v glavo, zakaj da učenik tako vpije v šoli, kakor so k večjemu oče doma nad volom vpili, kedar je preveč daleč zavozil, no, pa jaz sem bil že pri vratih in smuk vun. Počasi pridem nazaj ne vedé, kaka vihra me čaka. Komaj stopim v sobo, že zavpije učenik. „Alo pojdi sem! Ali me nisi zjutraj poslušal, ko sem rekel, da mora vsak prositi, kdor hoče vun? Ti, kmečki zarobljenec ti! Zakaj nisi šel pred nazaj, ko sem ti veleval? Ali meniš da tukaj krave pasemo, kmečki butec? V kazen boš do konca ure klečal in za jutri mi boš „das zweite Schulgesetz“, veš, kaj se to pravi, drugo šolsko postavo „zahnmal“, to je desetkrat spisano prinesel! Zastopiš, zahnmal das 2. Gesetz!“ Pri teh besedah prime mene, ki sem se tresel, kakor kaplja na veji, za uho in me pelje na klečalo. Učeniškov grozne besede pa čehljanje po šoli me je vsega zmotilo, komaj sem vedel, kaj se z menoj godi. „Kmečki butec“ mi je donelo po ušesih — oh, ko bi oče vedeli!

Cela večnost se mi je dozdevala, predno je konec uri pozvonilo. Učenik me še malo ozmerja in ves osramoten grem med norčevajočo se drhalijo domu. Ne bom več popisoval, koliko sem moral pretrpeti zaradi te prve kazni, zmir pa mi bo v spominu pričetek mojega študentovskega življenja. Le čudim se, da nisem bil tudi jaz žrtva tej ponemčevalski metodi v šolah, ki ni drugzega kakor morjenje duha in telesa, ki toliko sicer bistrih glavnic odvrne od učenja in toraj od omike. Lahko in s prepričanjem smem reči, da je ta nenaravna sistema slovenskemu narodu duševno umorila veliko njegovih udov, ki bi mu bili kinč in pravi studenci blagostanja in olike. Pa kaj se hoče, Boga hvalimo, da vendar ljudje spoznavajo škodljivost takega nenaravnega učenja in da se od dne do dne zmir bolj odpravlja iz domačih naših šol.

## Slavija.

(Igra v dveh djanjih.)

Spisal A. J.

### Osebe:

Slavija,	} njeni sinovi.	Tevton,
Pogum,		Germanija,
Veran,		Zvitež,
Prostin,		Hlimbež.

Device. Množica vojakov in jetnikov.

## Prvo djanje.

Bojišče; polno mrtvih; témni oblaki prepregajo nebo.

## I. Nastop.

*Slavija* (sama, sedi na kamenu, motnim okom se ozira po bojišču, na obrazu se jej bere silna bolest).

Sinovi dragi! Kje ste, kje ste? Vas je li vse posekal sovražni meč? . . . Ste li vsi dokrvaveli? . . . Kako sino mirno živeli v svojej hiši, pravi raj je bila naša dežela! Prevzetni sosed pa nas napade v svojej lakomnosti, vzeti nam hoče domač kruh in nas pitati s ptujimi skorjami, jaz pa bi morala biti sužnja njegovej preširnej soprugi! . . . Vi ste vstali kot en mož branit svojo prostost, svoje in moje poštenje! . . . Veselila sem se vas vseh . . . pa vedela nisem, da sem vzdajila na prsih svojih tudi strupenih kač! . . . Ti, ne gledé na mojo korist, prodali so mene in druge zveste sovragu! Izdajicam odpre naj se peklensko žrelo, naj je grize in peče notranji črv, naj ne občutijo blage sreče v prsih svojih! . . . (Vstane in hodi po bojišču.) In zdaj sem sama, zapuščena, zvesti moji, vi ležite v svojej krvi, vi, naslomba moja padli ste verni prisegi danej v mojo roko. Ha, da bi vas mogla obuditi s svojo srčno krvijo . . . še v smrti ste moj ponos! . . . o vašej hrabrosti hočem pesmice peti mlajšemu zarodu, da bo vedel, kaj je zvestoba, zvestoba do matere, da bo on mater ljubil kakor vi, ljubil do smrti! . . . (Onemogla se nasloni na drevo. Zasliši zdihovanje, trije junaki se vzdigujejo kviško.) Kaj čujem? Kaj vidim? Ali še živite, sinovi moji? (Skoči k njim.) Vstanite, vstanite, sem na moje materno srce, na njem se okrepite . . . o prihodnost, še nisi tako črna, kakor se mi dozdevaš.

## II. Nastop.

*Slavija. Pogum. Prostin. Veran.*

*Veran.* Mati! smo mar premagani? . . . o da ne bi bil več zagledal bele luči! . . . (omahne na tla).

*Prostin.* Vidim le obraze mrtvih svojih bratov . . . čujem tebe plakati . . . o Slavija, kje je tvoja slava?

*Slavija.* Vstanite! Srčnost velja! Vsaj je za nami še mladi zarod — pomagajte mi, da mu navdihnemo ljubav do doma . . . potem naj se trese zviti sovražnik, — pride dan plačila! (Pripogne se k sinovom, vzdigovaje je poljubuje v maternej ljubavi.)

*Pogum* (brisaje si kri od čela). Da! ne vdajmo se! Brata, vstanimo, na noge, mati naša še živi, pomagajmo jej navduševati mladi zarod! Maščevati se hočemo radi današnje sramote!

*Vsi trije bratje* (podajaje si roke). Ne sme zaiti našej materi solnce prostosti zlate, ne, ne sme biti sužnja, vkovana v verige! Po hudej uri solnce zopet lepše sije! (Zasliši se veselo vriskanje, hlučna godba.)

*Slavija.* Sovragi se zopet približujejo bojišču. Bežimo, da nas ne dobé, da nas ne zasramujejo! Naj se veselé gledaje okrvavljene naše brate, naj jim srce veselja igra! Naj vriskajo, mislé, da nas že imajo . . . pride povračilni dan! . . . Alo, hitimo krepit slabe, tecimo v sveti misijon! (Odidejo.)

### III. Nastop.

Tevton. Zvitež. Hlimbež. Množina vojakov.

*Tevton.* (Divje se smeja oprt na krvavi meč) Hvala vam, hrabri vojaki! Dobro ste jih oklestili sinove one prevzetnice! Meni se je že hotela primerjavati, kaj jej je v um prišlo? Ha, ha, zdaj jo je pa skupila! Ponosni njeni sinovi so ubiti, mrtvi so branitelji ljudstva, njega si bomo lahko podjarmili! Ha, ha! Rad bi vedel, kdo se meni ne bi uklanjal, ves svet se mora stresti, ako jaz le mignem!

*Hlimbež.* (Globoko se ukloni.) Milostni gospod kralj! Čestitam vam iz celega srca! Danes je videlo solnce vašo glorio, ponese jo od vzhoda proti zahodu, oznani jo vsem ljudstvom, vse mora na kolena pasti, kedar se izgovori vaše ime! Da, otroci v zibelki ga bodo izgovarjali, prvo jecljanje njihovo bo: Slava Tevtonu! Vse lazeče, hodeče in leteče bo strmelo nad veličastvom vašega imena!

*Tevton.* (Sladko se smeja.) Hvala, hvala! Dajte mi svojo roko, da vam jo stisnem, kot svojemu najboljšemu prijatelju!

*Zvitež.* (Trikrat se globoko prikloni.) Gospod, obrnite še na me krasno solnce svojega obličja! Tu stojite na slavnem bojišču, premagali ste Slavijo, pomorili jej mnogo sinov, le ona sama je ušla! Ne zamerite, če se ponižen hlapec predrzmem nekaj nasvetovati. Jaz poznam to prevzetnico, ona bo zdaj na tihem netila vpor zoper vaše veličanstvo, in ko se boste najmanj nadjali, vas bo že zopet podila iz svoje dežele! In jaz bi djal, poplavimo vso deželo s svojimi četami, obsujmo jo s svojimi ostanki, id est, namažimo papirja po sto pol na dan in kar pokrijmo ž njim to deželo, češ, da jim hočemo razsvitliti njihove buče, zraven pa primorajmo vjete njene sinove, da nam kažejo in delajo pot.

*Tevton* (premišljuje). Dobro! Samo vprašam, ali meniš, da nam bodo zvesti oni, ki so izdali svojo mater? Jaz sem je menil vse uničiti!

*Zvitež.* Prosim, milostni kralj, slušajte svojega najzvestejšega hlapca! Zagrozite jim — kar stresli se bodo pred vami, vsaj so to sami strahopeteži! Kar je bilo srčnih so vsi padli! Toraj zagrozite jim! Porabite je zdaj, ko vam bodo odveč, lahko je še uničite!

*Tevton* (po dolgem premišljevanji). Dobro pripeljite pred me te kreature! (Hlimbež in Zvitež odideta) A, da se predrzne Slavija z menoj konkurirati v slavi! Meni, izvoljenemu kralju vseh Tevtonov, meni, ki sem vstanovil in vpeljal pod svoje podnebje „liberalnost, pildungo, kulturo!“ da svetijo in razširjajo mojo slavo

po svetu! Zdaj se pa ta prokleta Slavija predrzne in hoče to imeti, kar imam jaz! Tega bi se še manjkalo! Jaz sem liberalen, da, da, jaz delam, kar hočem, in jaz hočem Slavijo zatreti, ker pa hočem, jo tudi bom! Kaj bi ona čenčala o svobodi! Ta je samo za-me, kar jaz hočem, to mora biti, gospoda nad seboj ali pa zraven sebe ne poznam! Da se pa še Slavija kaj tacega predrzne — to je vendar smešno! In „pildunga“, ali kakor govori Slavija v svojem barbarskem jeziku, omika, tudi te ne vržem psetom pod mizo! Ko bi znal vsak lepo govoriti, ko bi si vsakdo znal pridobiti potrebnih pripomočkov v dosego svojih namenov, naj bodo že pravični, ali ne — vsaj to je omika — kaj bi pa bilo! In Slavija jo hoče imeti, kaj bo pa meni ostalo! Mojo omiko mora ona občudovati, in popolnoma se podati v mojo oblast, no, potem jo bom pa še rad imel, a drugače —! Liberalnost, pildunga, kultura, do teh imam samo jaz privilegirano pravico! Ha, ha, ha! . . . (Ozira se po bojišču.) Danes sem si jo pribojeval, danes sem podrl na tla stebre, na koje je zidala Slavija svojo prevzetnost!

#### IV. Nastop.

Tevton. Zvitez. Hlimbež. Množica jetnikov rožljaje z verigami.

*Hlimbež* (jetnikom). Le naprej! Poklonite se slavnemu Tevtonu (kralju)! Ponižni sluga vam pripeljem vporne črve, da je po-teptate s svojo železno nogo, ali da storite ž njimi, kar vam je drago!

*Zvitez*. Mogočni kralj, ne prezirajte svetu preponižnega sluga!

*Tevton* (meri jetnike z očmi). Tresite se pred mojo jezo! Lahko vas pomendram od prvega do zadnjega — le ena sama reč vas more rešiti!

*Jetniki* (popadajo na kolena). Milost, milost!

*Tevton*. Toraj volite! Smrt, ali pa obrnite meč proti lastnej materi, lastnim bratom! Volite! Hitro!

*Jetniki* (zmir še na kolenih). Pusti nam življenje, storimo, kar želiš! Tvoje volja je naša volja — mi smo slepo tvoje orožje!

*Tevton*. Toraj vstanite! Vzemite verige in okove in pripeljite mi Slavijo vklenjeno! Ves nje zarod naj se odpove njenim bogatim mizam, pride naj k meni pobirat drobtin, vsaj mu še te le iz milosti dam! Alo na delo, moji vojaki naj vas spremljajo!

*Jetniki* (poskočijo na noge). Vivat svobodomiselnji vladar, vivat Tevton in njegova prevzvišena Grmanija! Ti si nam dal novo življenje, za-te ga porabimo v pogubo tvojim in toraj tudi našim sovragom! (Odidejo.)

#### V. Nastop.

Tevton. Hlimbež. Zvitez.

*Tevton*. Vidva prijatelja ostanita pri meni, da svečano praznujemo današnjo zmago!

*Oba.* Kolikor kapljic sovragove krvi se je danes prelilo, toliko let naj živiš slavno-milostni vladar!

*Tevton.* Tudi supruga moja pride danes sem, da deli veselje moje, da ogleda slavno bojišče, da si napoji srce in napase oči v krvi sinov pobite Slavije!

*Oba.* Živela, krasna Grmanija na vekov veke!

## VI. Nastop.

Prejšnji. Grmanija, nagizdana da se vse blišči.

*Tevton.* Dobro došla, draga moja! Danes je slave tvoje dan! Naša moč raste in ko mi zmanjka zemlje, grem in podjarmim solnce in vse zvezdišče!

*Grmanija* (nekako zamolklo). Kje pa imaš Slavijo samo, ali je niste zajeli? Menila sem, da ponižam sovražnico svojo, da mi bo v podnožje moje!

*Tevton.* Nikar se ne jezi! Že sem razposlal vso svojo silo, da vstreže željam tvojim!

*Grmanija* (ponosno). Dobro! Potem bom popolnoma srečna! Vselej me v srce zbode, kedar koga vidim spravnujočega se z menoj!

Zdaj pa odidiva, da počijem v šotorišču po naglem potovanji.  
*Tevton* (odhajaje). Vidva pridita za menoj, da si napravimo dobro gostarijo!

## VII. Nastop.

Hlimbež. Zvitež.

*Hlimbež.* Hrabri moj kolega, ménim, da nama zasije nova dôba časti in slave!

*Zvitež.* Vsaj ti zaslužiš vso kraljevo milost. (Za-se) Da bi te mogel s poti spraviti! (Glasno) Jaz ti že naprej čestitam za vse zvezde, ki ti bodo krasile možate prsi.

*Hlimbež.* Jaz pa tebi! Veš, kar popolnoma se zveživa, da bova kar največ dobička vlekla iz vseh homatij!

*Zvitež.* „Entre nous“ ti povem, da naju kralj iskreno ljubi. (Za-se) Zlodja, da moram s teboj deliti njegovo milost! (Glasno) Hvaliva ga, kar se dá, v zvezde ga kujva!

*Hlimbež.* Vsaj to največ izdá, dobro! (Začuje se godba.) Čuj pojedina se je že pričela, hitiva, da je ne zamudiva! (Odideta. Zvitež gre za Hlimbežem in mu osle kaže.)

## VIII. Nastop.

Slavija, Pogum, Prostin, Veran pridejo od pozadja.

*Slavija.* Čula sem vse! O grdih duš! Videla sem nezveste sinove svoje. O Bog, o Bog, ali nimajo nič srca za svojo mater! . . . Čujte godbo! Kako se veselé misleči, da sem jaz propala! O moje

ljudstvo, kaj te čaka? Kaj te čaka? (Omahne; vjamejo jo sinovi v naročje.)

*Vsi trije.* Nič ne plakaj, mati! Mi še živimo! Veruj v naš pogum, v našo ljubezen do tebe, vse hočemo storiti! Vsaj je ljudstva še mnogo, krepiti, oborožiti ga hočemo in stari dnevi zlate svobode se nam zopet vrnejo! Slavija (zavé se zopet), vi ste edino upanje moje! Toraj na delo, požurimo se, da nas sovrag ne prebiti!

(Zastor pade.)

## Drugo djanje.

Pust in temoten kraj.

### I. nastop.

Spredaj Slavija, Pogum, Veran, Prostin, zadej množica ljudstva, kakor senca lazijo sem ter tje.

*Slavija.* O nebeške ve moči! Kaj se je vendar pregrešil moj rod, da ga kaznujete tako grozno? Moramo li mi živeti v robstvu, v temini? . . . Nismo mar tudi mi ljudje, da bi smeli vživati pravice, koje podeli narava vsacemu človeku, vsacemu rodu? (Podpre glavo z rokami.)

*Pogum* (stopi pred njo). Mati, rešitve dan se nam bliža! Vklenila nas je sirova moč, mi pa si pokličimo na svojo stran moči nebeške! Bojujmo se z njimi, sirove moči, moči nasilstva se morajo razrušiti!

*Veran.* Pogumove nasvete podpiram tudi jaz. Podjarmila nas je zviijača, laž, lisičja prekanjenost in izdajstvo! Poklekajmo pred vilo bratovske ljubezni in vernosti, da nas zveže vse v eno veliko celoto, da nam navdá eno in isto misel! Gotovo zmagamo!

*Prostin.* Pokličimo na pomoč tudi Vilo prostosti. Sužnost jej je stud, gotovo nas reši. Njej bodimo zvesti, njej čast in slavo pevajmo po vesoljnem svetu, razširimo jo med vse rodove!

*Slavija* (oči se jej iskře v nađi). Dobro, sini, dobro! Toraj Vede in Umetnosti, Bratovsko ljubav in Prostost častimo, te nadzemeljske moči si sprosimo! (Poklekne.) K vam, vzvišene moči, se obrnem! Vselite se med moj zatirani rod, da hitro napreduje na poti, kamor ga boste ve vodile! Vselite se med moj rod, okrepite ga, in slava se vam bo prepevala po vsem svetu, odmevala bodo vaša imena od vseh štirih vetrov!

### II. nastop.

Pustina se razsvetli, krasne device priplujejo z neba, vse belo oblečene, s trobojnimi vencí na glavi, obstopijo Slavijo in njene sinove.



*Prva devica.* Tužni vaši klici so odmevali v zlatih nebesih, segali so nam do srca — uslišale smo vaše prošnje! Jaz ti položim svoj venček na glavo. Glej, iz koliko sprelepo dišečih cvetlic je spleten, in ta-le zlata nitka daje jim zmir novo življenje, da ne vsahnejo, marveč vsak dan lepše cvetó! Nôsi ta venec na glavi, naj ti bo znam, da sem jaz vedno pri tebi in pri tvojem ljudstvu, jaz, Vila ved in umetnosti, ktere vpodablja venec raznobarvni. Gôji toraj véde in umetnosti med svojim ljudstvom, toda pazi zmir na to zlato nitko, podobo vere razodete iz nebeških visočin! Le vera daje vsem izdelkom uma pravo živahnost, pravo vrednost, le vera jim je trdna podlaga in jim pokaže edino resnični namen! Če me slušaš, tvoje ljudstvo bo mogočno, a drugače zakrije ga večna terna. (Devica zgine.)

*Druga devica.* Jaz ti dam v darilo ta zlati prstan, posebno moč ima v sebi! Dokler ga boš nosila na desnej roci, vezala bo vez bratovske ljubezni med tvojim ljudstvom, vsi bodo za enega in eden za vse, nobena zunanja sila vas ne bo mogla premagati! Vpognili vam bodo svoje glave vsi rodovi! Toda, če zgubiš prstan, gorje tebi in ljudstvu tvojemu — vaše ime se zgubi na veke! (Zgine.)

*Tretja devica.* Jaz ti pa podelim to-le svitlo zvezdo, lesketa naj se na prsih tvojih! Glej, s plamečimi črkami je vpisana beseda: „prostost“! Jaz oprostim tvoj rod, da oznani njo tudi drugim! Svoboden bodi ves svet, t. j. vsak naj dene telo v sužnost svojemu duhu, in ravnaje se po postavah božjih naj prosto vsakdo razvija svoje blagostanje, prosto vsakdo vživa svoje pravice, vsacemu naj bo prosta pot do nebeškega kruha, ki je omika v najsvetejšem pomenu. Zato naj bo tvoja naloga, da pokončaš vse, kar nasprotuje prostosti, posebno sebično prekanjenost in vse vladajočo čestilakomnost! Izvršuj to slavno nalogo, nevidno bom zmir na tvojej strani. (Zgine. Čuje se z višine premilo petje. Ljudstvu v ozadji odpadajo verige, jamejo se gibati, veselo si stiskajo roke. Vsa okolica se spremeni v cveteč vrt, Slavija sedi na rdečem, s škrlatom prepreženem tronu.)

### III. nastop.

Slavija in njeno ljudstvo; Zvitež.

*Slavija.* Nalogo podeljeno mi od nebeških devic prav rada svršujem, vsaj sem enake misli že davno gojila v srcu svojem. Toraj, ljudstvo moje, nesimo pravo omiko in svobodo med svet!

*Zvitež (nastopi).* Kaj vidim? Kako si kaj tacega predrznete? To je zarotba zoper mojega kralja! Misli, da ste že vsi njegovi in zdaj . . .! Vpor, izdajstvo, strašna kazen vas čaka! (Odide.)

### IV. nastop.

Vsi, brez prejšnjega.

*Prostin* (na desnici Slavije). Toraj pripravimo se na boj! Zmaga bo naša, vsaj nas podpirajo nebeške moči! Zmaga bo naša, porabiti

- pa jo hočemo v blagor premaganim! Ne bomo je devali v okove sužnosti, marveč jim je bomo zdrobili in jim dali pravo prostost.
- Slavija.* Da, da! Zaslepljene hočemo razsvetliti; prevzetnosti odbijemo rogove, častilakomnosti potrgamo korenine, laž in obrekovanje, zasramovanje in psovanje pa vržemo v večne temine! Vsaj so te nečednosti prve ovire zlatej prostosti.
- Veran.* Srce jim oblažimo! odpodimo jim pa vso hinavščino, vse prazno besedovanje, ki je le na koncu jezika! Iz srca bomo govorili srcu!
- Pogum.* Toraj, mati pelji nas v boj! Bratje na noge!
- Ljudstvo.* Slava! Naprej zastava Slavije, naprej!
- (Vsi sledé Slaviji voditeljci.)

### V. nastop.

Nebeške device se zopet prikažejo.

- Prva.* Danes izide vernej, priprostej Slaviji dan v njeno večno čast!
- Druga.* Danes se bode krepko razvile rdeče cvetice vzajemne ljubavi!
- Tretja.* Danes napoči vsemu svetu nova dôba, prisije novo solnce.
- Vse tri.* Slaviji zmaga! Slaviji zmaga!
- Prva.* Jaz privodim Slavijo na vrhunec moči in omike, kamor še ni dospel noben narod!
- Druga.* Jaz jej dodelim moči, da vrhunec hitro doseže in nikdar ne omaga.
- Tretja.* In zvezda moja osrečevala jo bode na veke.
- (Zasliši se navdušeno petje; device zgingejo.)

### VI. nastop.

Slavijo spremlja na tron njeno ljudstvo.

- Slavija.* Kri smo danes prelivali, neradi, toda primorsni! — Hud je bil boj, toda srečno dokončan! Hvala zato najpred vam, vzvišenim močem, ki ste krepile naše ude v času nevarnosti!
- Ljudstvo.* Hvala, hvala!
- Pogum.* Ukaži, ljuba mati, da pripeljemo pred te jetnike! Ti pokaži, kako se znaš maščevati!
- Veran.* Tresejo se strahu, mislé, da jim vrneš z isto mero, s kojo so merili tebi. Pridobi njih srca sebi in našim nebeškim pomagalkam!
- Prostin.* Oznani jim prostost! Vzemi jih za svoje brate — naj bodo bratje vsi narodi!
- Slavija.* Naj pridejo! (Nekteri izmed ljudstva gredó po jetnike.)

### VII. nastop.

Prejšnji. Premaganci.

- Slavija* (vstane). Kdor drugim jamo\* koplje, sam va-njo pade. Vi ste me mislili uničiti, vi ste mi hoteli natveziti železen jarem,

pa vam je spodletelo — zdaj ste v mojih rokah! Čujte toraj maščevanje moje!

*Tevton in Grmanija* (noge se jima strahu šibé). Oh, le nama življenje pusti, tu imaš najino ljudstvo, pokončaj ga, kakor ti je drago — le nama dovoli, da še uživava solnčno luč!

*Slavija* (resno). Toraj tako vidva mislita? Odkupila bi se rada s krvijo svojega ljudstva? Ne, ne! . . . nočem vama povrniti hudega s hudim. Čujte, kako se Slavija maščuje! Odpuščam vam vse, kar ste se pregrešili nad menoj, odpušča vam tudi rod moj! Nočem si srca pasti nad vašimi mukami, nočem si nakopavati nad glavo prokletstva vašega — prostost vam dam! Olikina vejica je prvi biser v mojej kroni! To vam ponudim in ž njo še veliko več!: srečo, zdravo pamet in bistrost dušnih oči, da spoznate, kaj je prava svoboda in omika. Ne vojske, niti podpihovanje in sovraštvo, niti zatiranje, ne, to vas ne more osrečiti! In vendar to je bilo do sedaj vaše orožje! Odvrzite ga vendar in oblecite novo obleko! obleko resnice in pravice! Moj in vaš rod naj živita v miru drug zraven drugega podkurjevaje se na poti do prosvete! Kajti prosveta je splošen blagor, ne pa le posameznim! — Tu sem vam razodela misli svoje, ali se bodete ravnali po njih?

*Tevton*. Da, prisegam pri vsem, kar je najsvetejšega, da bom stopal po tvojih stopinjah, da se bom ravnal po tvojej volji — uči me modrosti!

*Ljudstvo*. Slava, našej blagej materi, slava!

### VIII. nastop.

Prejšnji. Nastopijo nekdanji izdajci.

*Izdajice*. (Popadajo na obraze.) Milost, mati, milost!

*Slavija* (v svetej jezi). Kako se predrznete zvati me mater svojo? vi, ki ste hoteli namakati proklete svoje meče v maternem srcu! Kako se smem zanesti, da me zopet ne prodaste, vi izvržek mojih sinov! Vi ste me zatajili, zdaj jaz vas ne poznam! Poberite se mi izpred mojega obraza in delajte pokoro v najbolj oddaljenih, pustih krajih! (Odidejo.) Vse se lahko odpusti, le izdajstvo ne! Dragi moji, ne ravnajte sebično, bojujte se zmir za pravično reč, zmiraj za vse, kar je lepo, blago, pravo! Potem bomo imeli raj že tu na zemlji!

(Zagrinjalo pade; čujejo se slava-klici.)

## Voldemar.

Dogodek z italijanske vojske l. 1805.

(Po T. Körner-ju poslovenil A. Podgorjanski.)

Voldemar svojemu prijatelju Gustavu.

M . . . . a 17. julija 1805.

**S**e zmiraj stojimo, dragi Gustav, sovražniku mirno nasproti; ne morem umeti vzroka vednega oprezovanja. Vsa vojska hrepeni po boji, in vse zametuje z menoj neprilичno tišino, ker ta ohladi srca tako zeló. Kakor se kaže, bomo še dolgo tako ostali, in naša nada, sprijeti se s Francozi, se noče še spolniti. — Jutri se premestim s svojimi strelci dve uri dalje naprej proti Villarosi. Zavidam se mi ta spreminitev, ker je tam neki sila prijazen kraj. Last je grofu P . . . . , ki ima tudi na Tirolskem velika posestva, kjer si gotovo že slišal o njem; živi neki tu le zarad slasti prekrasne narave in svoje družine, ktera se, kakor on, sploh zeló hvali. Ne da se tajiti: še le v divjih vojskinih okoliščinah se človek uči prav ceniti srečo, priti med omikane ljudi; toda take prikazni so le mimoidoče, in želel bi si raji jutri iti v boj, kot da bi še dalje živel v takej neprenašljivej tihoti! — Da sem moral také stopiti na zemljo, ki je bila namen mojih živih sanj, da pomagam preganjati sam z divjo, krvavečo roko sprelepi mir s svetih tal, me zelo presunja; nadjal sem se v drugačnih slučajih priti v ta kraj! Pa saj sem zdaj vojak, vojak z lastnega nagiba, s čiste ljubezni in bojaželjnosti, toda taki občutki se ne prilégajo temu podnebjju, se ne prikladajo tej naravi, kjer se vse giblje v tako bujne obilnosti, v kljub burnemu času. — O, Ti bi moral videti krasno zemljo italijansko, kako se diči in cvete! Kdor bi semkaj prišel na čelu zmagovavnej vojni!

Villarosa 21. julija.

Pišem Ti z Villarose, s tega narurnega raja. Dragi, zavidaj mi, zavidaj mi za vsako uro, ki jo smem tu preživeti!

Kak krog blagih ljudi! Videti bi moral Magdaleno, visoko, blago postavbo z velikimi, črnimi očmi in z bogatimi zlato-žoltimi kodri. Slišati bi moral harmonični njen glas, te odmeve višega življenja, ah, in Ti bi pozabil, kot jaz, vojsko in vojskin hrum! Tiha otožnost, nježna znamenja globoke bolesti, ki se milenej poznajo na rahlem obličji kot obsij in izraz najvišje ljubezni, z njenih oči odsevajoč, kažejo nekaj neskončno, neizrekljivo vabljivega. Ah, da se ta divnost ne da opisati! da Ti ne morem imenovati vseh občutkov, ki mi v sladkej milini vzdigajo srce! — Pa zdaj še le sem zapazil, da Ti še prav za prav nič posebnega nisem

pisal. Vedi toraj, Magdalena je hči grofova, posestnika Villaroškega. Sprejeli so me tu tako, kakor bi najstarejši prijatelj ne mogel zahtevati boljše, s toliko vljudnostjo in vdanostjo, da ne zapopadem svoje lastne sreče; brate, in zdaj živim ž njo pod isto streho, zmirom skoraj sem v njenem oblizji; prilagam jej s gitaro, če poje svoje domače kancone — te — sladke pesme ljubezni in milobe; spremlja me po krasnej okolici te vile ter je z menoj vred srčno zamaknjena v ta rajski svet. — Ah, ona je angelj, bitje visoke, neskončne nježnosti; kako spremenjeno čutim vse gibanje svojega duha, čutim se boljšega, kajti njena bližina me blaži, čutim se srečnega, saj jo smem gledati! — Oh, srečnega človeka!

Villarosa 23. julija.

Hvala Bogu! nič se ne sliši o odhodu! Brž ko ne ostanete si vojni še nekoliko tednov prav mirno nasproti, in jaz ne smem zapustiti svojega raja. Nikoli ne bi bil mislil, da me bo ljubezen tako spremenila! Sicer me je gnalo neko večno plamteče hrepenjenje v megleno daljavo ven, vse moje želje so visele v bodočnosti in življenje je šlo memo mene z otožnimi zvuki brez slike. Ali zdaj! — Vse hrepenjenje se mi je razjasnilo, v njenem blagem oblizji se spremeni divja dušna borba v sladko milobo. Sedanjost me navdaja z vso svojo radostjo in v ljubezni diblejnih mi doné globoko v srcu strune nekega višega življenja. Kako dobrosrčno se obnašajo proti meni! Nobeden ne kaže, kako neprijazen, kako nadležen pač moram biti v takih okoliščinah. Kako blagi ljudje so pač! — Oče z mirnim obličjem v tem burnem času, z visoko, resno, spoštovanje vabečo postavo, in mati, živeča samo v krogu svojih dragih, in za vse skrbeča s srčno blago ljubeznijo! Oh, in Magdalena, Magdalena! Nikdar ni čutil nič, kaj je v življenji svetega in redivnega, ki ni v njenih angeljskih očeh videl plamena neke više popolnosti, — ki ne bi bil pred to čisto s srčno blaženostjo pripognil kolena.

Villarosa 25. julija.

Ima brata, ktereга srčno ljubi; odšel je zarad nekega dvoboja, in ne vedó za gotovo njegovega bivanja sedanjega. To je vzrok njene otožnosti; kajti ona ljubi brata z neko rahločutnostjo, ki je njenemu srcu posebno v lasti. Kako mi je vse to z občutkom notranje, globoke bolesti pripovedovala, kako so se jej prikradle solze v bistre oči, — ah, ne morem Ti povedati, kakó me je ganila njena povest! Gotovo ni boljšega primerljeja v človeškem življenji, kjer se očitnejše pokaže dušna nježnost in velikost, kot v bolesti, in skoro ni bolj plamtečega in ganečega kot bistre solze v bistrh očeh take deve! Povedal sem jej to, in čutila je, da se jej nisem hotel samo prikupiti. Lahno mi seže v roko, katero navdušeno objamem, vzdigne se hitro ter reče se podvizajoča: „Vem, Voldemar, Vi ste dober človek!“ — Ah, Ti si ne moreš misliti divnega

glasu teh besedi! Dolgo stojim ter gledam srpo za-njo. Neka moč me vleče k tlom, poljubim travo, ktere se je bila dotaknila v lah-nem pregibu. — Zoveš me otroka, Gustav. Da, res sem, a srečen. V večer tako dolgo slonim na oknu, dokler vidim pri njej luč, ker ona stanuje na desnej strani, jaz pa na levej prostrane vile, lahko toraj vidim v njeno sobo. Tako stojim včasih cele ure, in gledam molklo plapolanje njene luči, dokler ne ugasne. Potem primem za gitaro, in lahno brenkanje, polno hrepenjenja se raz-gubi v lune jasnej noči, ki obdaja zemljo divno, tiho v italijanskem podnebjki kot večni duh. Ali moreš razumeti blaženost, ki me takrat obdaja v polnih zvukih? Imaš-li ideal v svojih prsih za take miline? Gustav, Gustav, nikdar se jih nisva nadjala! —

Villarosa 29. julija.

O, da ne morem zleteti Tebi v naročje, da se ne morem jokati na Tvojem bratovskem srcu od velike, neskončne slasti, o, da moram sam prenašati polno mero plamteče radosti! Ah, moje revno srce ne more obseči moči živega čutstva, počiti mora. — Gustav! moja je! — Iz tresočih se ust sem čul ljubezni pri-znanje. — Sedela sva molčé in vtopljená v sladke sanje na planoti. Ravno je solnce zabajalo v hribe, in v daljavi je šla četa naših vojakov, in zadnji žarki ozlatevali so še lesketajoče se orožje konjiško. Zdajci čujem v sebi kot proroški glas: Ne povrneš se več! in globoka otožnost se me polasti. Magdalena koj zapazi moj občutljij ter me vpraša, kaj da mi je? Povem jej svoje slutenje. Ali bi točili solzo po meni, pristavim ter jo primem za roko? Zeló se trese in plašno me pogleda s solzo v očeh. Ne morem se več zdržati, padem jej k nogam. Magdalena! viknem, jaz ne morem molčati: Ljubim Vas! — Zelo presunjena se mi spusti v naročje in ustnice potrdé blago zvezo. In ko se zopet zaveva plamteče radosti svojih src, — kakega se čutim zdaj! Že se razprostre mrak po zemlji in zaziblje svet v sladko spanje, a meni sije v persih večén dan; prisijala je mojej sreči jutranja zarija. Ah, in kako drugačna je bila moja Magdalena! Poveličana stoji pred menoj, duh vikšega živjenja plava okoli nje, izraz blažene ljubezni se jej kaže na obličji kot veličestvo kake osrečene. Naj-pred zdela se mi je kot popolna deva, zdaj stoji pred menoj kot seraf boljšega sveta, bojazljivo, deklško se je spremenilo v lju-bavnej svest v blagi zaup lastnej dušnej moči.

Z roditelji pa še nisem govoril, upam, da ne bodo hoteli kaliti najine sreče. Ljubijo jo s tako nježnostjo, da gotovo ne bodo mračili njenega raja; Gustav, če še nisi nikoli občutil tistih blagih trenutkov, ko si ljubezen igra z dvema srcema v plamteči blagotnosti, in ju omaka v največe veselje zemeljsko, če Ti še ni nikoli viknila divna beseda: Ljubim Te! iz ljubečih ustnic, tedaj ne moreš obseči neskončnosti čutila, tega divnega čuvstva osre-čene ljubavi.

Villarosa 1. avgusta.

Raduj se z menoj, dragi Gustav! Moja je, moja z odmevom svojega lastnega srca, moja z besedo lastnih roditeljev. Nič nimajo zoper mene, vzamejo me, ptujca, v lepi krog svojih dragih, ti blagi, ti izvrstni! Ali se ne strinja vse spolniti mi najlepše želje, še preden sem jih drznil —? Ali se ne strinja vse v tem burnem času, mir mi v prsih večno vtrditi? — Razodel sem jim vse svoje okoliščine, kako da sem se podal v to vojsko le z vroče bojaželjnosti, kako se menim odsloviti ob koncu, svoja posestva na Českem prodati in se vstanoviti v srečnej Italiji, in potem vse svoje življenje izročiti Magdaleni in blagim dolžnostim detinske ljubezni; vse sem jim povedal in čutili so, da Magdalene saj nesrečne storil ne bom. Moral sem pa tiščati na hitro odločbo. Ko sem vsak trenutek pričakoval povelja k odhodu, podelila sta nama vendar svoj blagoslov in največa radost je razvnela štiri srečne ljudi — Gustav, ko mi oče Magdaleno pripelje rekoč: „Vzemi jo, veselje mojega življenja, in osreči jo!“ ko mi ona pade v naročje, ko se lica zažaré v poljubljajih najine zveze v svetem obližji blagih roditeljev, tu se skoro raztopim v visokej, neskončnej slasti; vsi angeli nebeški stopijo doli v moje prsi ter vmestijo v meni čaroben raj. Plamteče se zibljem v množini svojih idealov, ki se zdaj razcvetajo v lepej bitnosti v krogu mojega življenja. Gustav, tej milini nisem kos!

Villarosa 2. avgusta.

Prijatelj, kake rajske dneve preživim še v krogu svojih dragih! Oče in mati si vse prizadevajo, skazati srčno ljubav svojemu novemu sinu, in Magdalena živi samo za-me. Ves dan sva skupaj, in vidim, kako razgrinja moja sladka deva zmiraj bolj in bolj ljubeznjivosti svoje lepe blage duše. O njenej muziki sem Ti že pravil; srčno se veseli, da potem pričnemo, ko njen brat Kamilo zopet pride, svoje poskušnje polnoglasno. Kamilo poje neki lepo, glasno tenor, in potem lahko marsikteri tercet zapojemo. Prav želim videti svojega šerjaka. Tako srčno ga vsi ljubijo, da mora ganiti vsacega, če se spomnijo na njegovo oddaljenost; in tega se prav težko izognejo; ker povsod so kake dotike z njim, povsod ga jim manjka; vsi tako radi pripovedujejo o Kamilu, in prav priden je neki; mislim si ga kot čvrstega mladenča, polnega duha, volje in moči, jakega na duši in telu, mladovitega ponosnega borca (atleta).

Razun petja s spremljevanjem Magdalena tudi krasno risa. Neskončno jo veseli, povrh načrtati zgodovinske podobe, in v tem mehničnem je že jako izurjena. Nedavno je narisala prizor, ko Horacija zagleda brata kot zmagovalca in morivca svojega ljubimca. Izraz devinega obličja se je izvrstno osrečil, kjer se kaže tako natanko borba notranjih čutil. Mene je zelo ganila podoba in priproste oblike so stvarile globok vtis v meni. Slišati bi jo bil Ti moral, kako lepo je govorila o prizoru, in kako jasno kazala Horacijin položaj. Ne tarna nad morivcem svojega zaljubljenega,

tarna nad trdo osodo; kajti moral je zmagati njen brat — kot Rimec, in ne Horacij; ne, Rim je porinil meč v zaljubljene prsi. — Zdaj risa Magdalena s spomina podobo svojega brata za-me. Stariši pravijo, da bo neskončno enaka, tako živo ga ima v spominu — v srcu; jaz je ne vidim poprej, dokler ne bo končana. — Gustav, kaka večna zveza lepih, nebeških, veselih in ljubeznjivih dni bo moja prihodnost! Kako bo krasila sladka, nježna deva z lepimi naturnimi darovi naš veseli krog; dni bom živel, ki bi jih ne zamenil z nobenimi dragocenostmi vsega sveta! — Pač blago čutilo, če jadra z burnega morja ladija v zavetno luko, če se nasproti ozre z nado največje blagosti lepej jutranjej zarji presrčne ljubezni. Gustav, moj dan je prišel!

Villarosa 4. avgusta.

Česar sem se že dolgo bal, to se je zgodilo! Moram se ločiti, moram zapustiti svojo sladko Magdaleno! Danes zjutraj sem dobil povelje, jutri se moram s prvim svitom vmakniti dve uri daleč nazaj; sovražnik se neki bliže pomika, brž ko ne ga hočejo pričakovati v pripravnišej legi na holmcih mesta C . . . Ah, vsa vojska, za katero sem bil ves navdušen, mi je skoro neprenašljiva. Misel, da bi znal zgubiti Magdaleno, straši me spreletovaje v globočini mojega srca, in neko temno dozvedanje se mi spleta v sanjah. Ko bi šli vsaj naprej; ali nazaj! ker potem vem Villaroso in vse, kar mi je sveto na zemlji, v sovražnikovej oblasti, kar zbesnil bi! — Nisem močnega duha, ki lahko vse prenaša; vsega se tvegam, ali da bi dosegel svoj namen s potrpljenjem, tu nimam moči! Kako pust mi bo vsak trenutek, ko ne bom mogel videti sladke, nježne deve — ne pritisniti je na burno srce! — Ah, jaz nisem več stari Voldemar! Komaj še čutim moč v sebi prenašati muke odhodove. Temu bolealnemu občutku se vklanja ponosna svest možke moči.

Riccardino 7. avgusta.

Naj molčim, Gustav, o uri ločitve, naj molčim o gorkih solzah Magdaleninih, o svojej britkosti, o njenih zadnjih poljubljnejih! Ubogal sem povelju in sem že tri dni v Riccardinu. Sladka tolažba je za-me, da lahko vidim z enega okna svojega novega stanovanja ljubljeno Villaroso, kjer prebivajo moji dragi! Na tem oknu slonim neprestalo in gledam tje, in neskončnega hrepenenja mi hoče skoro počiti srce! Kako je vse medlo, vse prazno okoli mene! celó glasni vojskin hrup — kajti živo postaja tù in je že več polkov skupaj — je za-me brez pomena. Zdaj me obdaja samo en čut, toda plamteč, silen, ki bi znal prestopiti vse meje! Magdalena, kako neskončna je moja ljubezen! ne razumem kako morem živeti brez Tebe!



Dve uri pozneje.

Gustav, strašno kljuje v meni; moje temno dozdevanje se spolnuje! — General nas je poklical ter prostovoljce pozval k naskoku na Villaroso.

Sovražniki so jo zapustili ter se mislijo vtaboriti na višini. Da sem bil prvi med izstopivšimi, lahko zapopadeš. Da moram Magdaleno oprostiti iz vragove oblasti: kak divna misel za-me! ali jaz naj morim na tistih ljubljenih livadah, ter naj pomagam pustotiti oni lepi kraj, kterega ona tako srčno ljubi: morem to? smem to? — O boj dolžnosti! — Toda moram se podati v nevarnost; tako najlože pomagam. Krvav boj bo. Sovražnik ni neki neznatno močan, in moje krdelo je majheno; kajti povsod se potrebujejo hrabri bojniki, in general jih more vtrpeti le malo, ker se vsak trenutek nadja velikih dogodkov. — Bog je moj ščit! Dolžnost i ljubezen me kličete; krvavo si naj zaslužim svojo srečo!

Tako daleč Voldemar-jeva pisma. V strašnem položaji kmalo odrine s hrabrimi strelci proti Villarosi. Že od daleč zapazijo sovražne straže, in preden še more Voldemar, kakor je mislil, priti po dobroznanih potih čez cipresni log neopažen v gradovo bližino, že se srčno pomika proti njemu sovražni oddelek, ki ga je že opazoval, ali mu je bilo izdano njegovo mnenje. Boj se prične in kmalo se spopadejo; kajti Voldemar-jevi strelci strašno silijo v sovražnika, kot da bi vedeli, da se bojujejo za nevesto svojega stotnika. — Najbesnejše se bori nek francozki častnik, mladeneč lepe, visoke postave; večkrat se sreča v boji z Voldemar-jem, ali zmiraj ju ločijo. Toda sovražnik se več ne more braniti strašnemu nasilju hrabrih strelcev, prederejo do grada, a oni častnik brani vhod z močjo obupajočega, kot da gre za največi blagor njegovega življenja. Zdaj se zapraši na-nj Voldemar z vso silo, mora se umakniti, strelci lijó v grad in Voldemar preganja trdovratnega nasprotnika iz sobe v sobo, kjer se v vsakej začne nov bor. Voldemar vpije, naj se vda, toda zastonj; mesto odgovora se bojuje oni še besnejše. Že krvavita iz več ran, tu se zdi Voldemar-ju, da sliši Magdalenin glas v bližini, zdaj zbere še zadnje svoje moči in nasprotnik pade z njegovim mečem predrt na tla. V tem trenutku prihití Magdalena z očetom glasno kričé in z vikom: „brate, nesrečni brate!“ se zgrudi kot mrtva zraven padlega. Tu pretrese Voldemarja najstrašnejši obup, stoji kot potr, razkrušen po krvavem očitanji bratomorstva. — Vendar se zave Magdalena s pomočjo prihitevših strežajev; prvi pogled je na Voldemarja, na krvavi meč, in zopet se v nezavesti zgrudi na bratovo truplo.

Zdaj jo odnesó proč in oče odide molčé, ki je doslé stal v smrti enakej odrevenelosti. Voldemar stoji sam v najstrašnejših mislih, da je vničil srečo najblažih ljudi, ktere je poznal. Ne sliši, ko se mu naznani, da so ostali vragi bodi-si padli, bodi-si vjeti; nima nič, kot sam razkruševajoči čut ter se prepusti svojej tugi, svojemu obupu. — Naposled se prikaže grof — premagal se je —

in tiho poda morivcu svojega sina roko. Tu se mu zgrudi Voldemar, zmagan po čutji, k nogam ter mu rosi s solzami roko. Ali blagi starček ga pritisne na prsi in oba glasno plačeta, in njuni junaški srca pokate v velikej, neskončnej bolesti. Potem pripoveduje grof zopet se premagavši Voldemarju, kako je bil stopil njegov sin Kamilo v francozko vojno, po tem, ko je moral prejšnjo zapustiti zarad dvoboja, ter da jih je pred nekaj dnevi navadno razveselil. Omeni tudi, kako je Magdalena pripovedovala ljubeznivemu bratu o svojem Voldemarju, in kako se je on veselil spoznati in ljubiti prijatelja svoje sestre. Kako to trga Voldemarju srce! Strašno divja in grof mu mora iz roke izviti meč, s katerim si hoče končati tugo. Zdaj še le zapazita plahen šunder in po pravici se jima dozdeva nova nesreča. Ah, Magdalena, ktereje njezne čutnice ta strašanski prizor zelo pretresel, leži v zadnjih zdihljajih. Tu doseže Voldemarjev obup svoj vrhunec; srčno prosi grofa, da mora še enkrat videti Magdaleno, če noče preklinjati osode iz celega serca; pade mu k nogam in globoko ganjen gre potrti oče proč, ne hoteč odreči nesrečnežu zadnje milosti. Magdalena v srcu se boreča z ljubeznijo in studom se težko dá pogovoriti še enkrat videti morivca svojega brata; ali njena lepa duša, poveličanja tako blizo, premaga neskončno bolest, zmaga neskončna ljubezen. O tistem trenutku našel se je še odlomek Voldemarjevega pisma na Gustava. Tu je:

„Gustav, uničen sem! umoril sem srečo treh angeljev; umor težko leži na meni in obup razsaja mi v žilah. Gustav, preklinjaj me! Strašno burkajo po meni slike preteklosti, še blazen bom postal. Še enkrat sem jo videl to blaženo, ktereje sem razdjal raj, še enkrat me pogleda z vsem izrazom stare ljubezni ter lahko reče: „Voldemar, odpustim Ti!“ To me je globoko razkrušilo. K nogam jej padem, vzdigne se z zadnjo močjo, da bi me pritisnila na zvesto srce in — omahne mrtva v moje naročje! — —

Gustav, Gustav! Za njo me vleče, za njo me sili obup. Odpustila mi je, nježno nebeško bitje, ali jaz — si ne odpustim, moram se žrtvovati; — in le s krvjo — z lastno krvjo moram odvaliti krivdo od svojega srca. Zdravstvuj! Ne morem se ustavljati osodi, sam sem si umoril veselje. Zdravstvuj, zvesta bratska duša! Bog je usmiljen, pustil me bo umreti!“ —

Zadnja želja se mu je spolnila. Oni mali boj je bil predigra odločivne bitve in bodoče solnce gleda vojni v strašanskem bojnem hrumu. Voldemar se bojuje kot obupajoč, zapraši se daleč v vražne čete, išče smrti ter jo najde. Z neštevilnimi vbadci razčesan pade v bojnem hrupu, in zadnja beseda mu je bila Magdalena! Vsi njegovi znanci so v njem objokovali zvestega prijatla, hrabrega soborivca in blazega, plemenitega človeka. V družinsko rakev v Villarosi so ga pokopali zraven Magdalene. — Bodi mu zemljica lahka!

## Kamnik.

Zgodovinsko-mestopisen obraz.

(Spisal J. Ogrinec.)

**C**e se iz središča zemlje slovenske, iz bele Ljubljane ozremo okoli sebe, je pač oni velikan proti severu, Grintovec, na katerem morda najdalje in strmé počivajo naše oči. To silno nakopičeno, zlikano in obrisano skalovje, ki tam daleč gori v tenki zavišneli meglini tako mogočno in veličestno kipí v nebo, poteži nam z neko vzvišeno grozo na dušo. Vendar utegne kdo na tihoma si želeti, češ ko bi pač mogel temu orjaku hipoma postaviti se na tisto sivkasto čelo, poživljati se s čistimi zraki, ki pač dišejo ondi gori, in pa ponosno gledati del na vse te druge stvari sebi pod nogami: to bi bila res prava kraljeva zavest! Pa-kolikám pač tako poleteva misel človeška, kamor pa noga ne more za njo; kolikáj poželeva si srce, kar roka ne doseza! Tudi mi ne namerjamo od tod popeljati bralca spolzlo in prekucavo pot tje gori na sinje višave, da bi strahoma strmel nazaj doli; pač pa hitimo po gladki cesti dalje in dalje štiri ure hodá med ravnim poljem, mimo zarasenih goríc, zelenih holmcev in skozi nekatero ljubo vasico tjekaj Grintovcu blizu do znožja. Tù si potlej otrujena noga rada počije, ker tudi srce nahaja krotkega mirú tukaj v tem mičnem, prijaznem zatišji, kjer stoji preljubeznivo mestice Kamnik.

Zares, káj ljubo in ra lepem selišču stoji Kamnik. Pred njim proti jugu široko ravno polje, z vshodne in zapadne strani zeleno poreberje, gosto poraseno z drevjem, kmalu proti severu visoke planine in zakotni Grintovec, s katerega peneča Bistrica po snežnobelem apniku mimo šumeva, in njemu venkaj iz srede pa skalnat holmček, ki se mu na verhi iz košatih lip bela cerkvica prijazno smehlja na vedro mestice doli: — ali to ni pač, kakor le mična slika v zalem okvirji?

Na tem lepem mestu, kjer dandanes stoji Kamnik, in vse gori po dotični Nevljanski ravnini pa do Mekinskih bregov, stalo je nekedaj jezero, kakor trdi pravljica. Močán, kamenit jéz namreč od sredomestnega holmčka, denašnjega malega gradá, tje do Brgantove goré, med katerima je zdaj Bistričina struga, zaviral bi bil ondaj reko. Strašán lijak z utrganega oblaka bil bi potlej prodril tisti naravni oklep ter tako ločil tudi nekedanji grad Karnek, denašnji „stari grad“ vrhi Brgantove gore, od gradú na holmčku v mestu, — zdaj oba že razsuta!

Koliko vere je vredna le-ta pravljica, o tem se nočemo pričati. Če se pa ž njo primerja ves tisti kotlasti svet zgoraj nad Kamnikom in peščeni nasad spodaj pod njim po polji do Menguša,

reči se mora, da mogoče je vendar-le, da je jezero nekedaj stalo ondi gori in se razlilo tod doli. Sicer tudi Valvazor v svojem časi sporoča, da pred malo leti še so se ob malograškem ozidju videli železni kavliji, za katere bi bili veslarji pripenjali čolne. In med tamošnjim narodom gre še danes ta dan zraven drugih tudi ta pravljica, češ, da zato vsaki popoldan ob treh zvoni v Nevljah, ker ravno otore bi bilo jezero izteklo.

Kdo je tu potlej postavil prvo ognjišče, tega ne pove nobeno sporočilo. Nekdo pa, kateremu je bilo to posebno na srci, trdil je meni, da tudi že Jazon, ko je bil namreč priveslajje po Savi na Kranjsko najprvo zavil po Bistrici gori in ondukaj še popred spekel in snedel pehar krompirja, predno je šel na drugo imenitno delo — vtemeljevat Emono, današnje Ljubljano. Naj bo temu, kakor že hoče in more, gotovo je to, da tam že precej zdavnej stoji práv čedno mestice, kateremu so že koj s početka pač zidane hišice sestavljene z večma iz skalnatih okruškov z malograškega holmca postavile stanoviten, kamenit temelj: zato Kamnik! Že v prvi polovici 15. stoletja se cesar Friderik ni sramoval nekaj časa bivati na Malem gradu v Kamniku; in za prvih časov turških vojsk je Kamnik posebno cvetel pa bogatel, ko je namreč strahopeta plemenita gospoda v tem zakotênem mestiču pogostoma iskala zavetja pred krvoločniki. Pozneje je Kamnik jel zopet pešati, vendar je za Valvazorjevih časov imel še čvetero vrat.

Razumljivo je tedaj, da so bili Kamničanje že od nekedaj ponosni ná-se in polni možate zavesti: da se tudi visokim gospodom niso dali kar mirno briti pod nosom pa tako brž ugnati v kozji rog, zlasti, kedar jim je šlo za blagor občinski in domorodne pravice. Ker bi bilo tudi denašnjim Kamničanom časi malo treba tacega nevstrašenega moštva, sebi na čast in korist, navedem naj tu nekaj tacih slučajev v primerno posnemanje! Že leta 1370 se je hud razpor vnel med kamniškimi meščani in takrat slovito viteško rodbino Gallenberg. Nikolaj G. pridrevši v Kamnik s tropo zaježenih privržencev, med katerimi sta bila tudi viteza Gall in Apfalter, dá mestnega sodnika zvezati in potlej pri sebi zapreti v stolpu na gradu. Meščana Habakuka, ki se je pri tisti priložnosti junaško zoperstavljal krivičnikom, tega celo ubije!\*) Leta 1511 odvzemo Kamničanje Valentinu Lamberg-u, tačas tudi oskrbniku na Karneku (Oberstein), mestno sodniško opravništvo, ker je bil namreč požar iz njegovega mlina popalil še nekoliko družih mestnih poslopij. Lambergovci so jih zaradi tega hudo sovražili še blizo sto let potem. Jurij Lamberg, ki je sezidal Zaprice (Steinbüchel), hoče nekedaj izpeljavati drva skozi mesto, pa Kamničanje mu ne pusté. Tedaj gre, vzame dve sto svojih ljudi, da peš in na konjih

\*) Iste Dominus Nikolaus de Gallenberg, comitatu equitum, inter quos Gall et Apfalter fuere, irruit in civitate Stein, jussit in vincula judicem conjici et in turri castri Gallenberg detinuit circa 1370; et Habacuc, civem ibidem interfecit. — Schönleben.

naskočijo mesto, češ, da bi posilili. Ali meščanje jih sprejmó oboroženi in še potlej toliko časa branijo izpeljavo, dokler deželjska gosposka ne razsodi tega prepira. In ko 1600. leta nek prevzeten Lambergovec mestnemu sodniku celo podá zaušnico, razkači to tolikanj Kamničane, da plemenitega gospoda utaknejo v luknjo na rotovž hladit svojo jezico.

Poleg tacih dejanj si lahko mislimo, da so morali Kamničanje otore imeti svoje občinsko opravištvó še dobro uravnano. Valvazor omenja: „Dvanajst môž in mestni sodnik njim na čelu, to je notranji svét kamniški. Sedeva vsaki petek zjutraj in razsojeva vse teže pritožbe. Sodnik poravnava samo nezatnejša navskrižja. Zunanje zadeve reševa vanjski svét, deset meščanov, in pa mestno srenjstvo, štiri in dvajset odbornikov, in sicer v eni vsakoletni seji o binkoštih. Ta zbor pošilja mestnega mérjalca poogledovat preko občinskih tal, ko bi bil kdo na svojo roko premeknil kje kak mejnik: da se potlej postavi na svoje staro mesto nazaj.“ Po vsakem somenji je mestni blagajnik sè sodnikom gredé od veže do veže pa tudi kar na ulici sprejemal davek in druge prineske; potem pak so veseli in židane volje — utile dulci! — obhajali gosti.

Poogledovaje znatneje znamenitosti kamniške, obiščemo pred vsem in najpriličneje že omenjeni sredomestni holmček, imenovan sploh „Mali grad“, s katerega se lepo pregleda mesto na vse kraje. Samo ena pot s klanca pelje po sto stopnicah njemu na vrh, majhen plan v senci pod lipami. Prva reč, ki nam prijazno potegne oči ná-se, je zares zanimiva, mična cerkvice, stojeća na kraji navpične pečine iz zevajočega prepada. To je res cerkvice na cerkvice pa še ena povrh! Samo v sredni kapelici se bere sv. maša in na sv. Roka, na shoda dan tudi oznanuje božja beseda ljudem pod milim nebom. Zlasti v spodnji pak je jako dolgočasno zapušćeno, in le veter je, ki sèm ter tje povcili skozi ozko lino v seženj debeli zid pa črvojednim svetnikom popiha prah sè starikavih ram. Res, neka tesna čút obhaja človeka tù notri v tem zatišnjem svetišći. Stareji so trdili, da tù je bil nekedaj bram, v katerem je stal velik malik, ki je mnogo prorokoval ljudem prihajajoćim od daleč mu darovat. — Drugi kraj holmca je starinska, črno-zagorela hišica, sestavljena iz nekedanjega tamošnjega ostenja grajskega. Posihmal cerkovnik prebiva v njej; v poprejšnjih časih pa, ko se je bilo vsaki čas bati kacega hudega strahú od kod, je ponoćen čuvaj tudi vpil ure pospanim meščanom. Med to cerkovnikovo hišico in med cerkvico je po skalnatem robu holmca siva, rušéća se stena, nekedanjega že v davnem v mračno meglino nam zakritem časi razsutega gradú poslednja sled, na katero razvalina, nekedaj temu pobratenega, ravno že dve sto let zapušćenega gradú, Karneka po imenu, strmi z viška Brgantove gore oznanovaje resno „memento mori!“

Na Malem gradu leži, kakor pravijo še dandenašnji, zakonpan velik zaklad, tri kadi čistega zlata! Neki stari Martin, prišedši okoli 1665. l. iz švabske dežele in tudi ta čas že čuvši o njem, loti se po dovoljenji kamniških gospodov kopati za njim

sèm ter tje po malograškem holmci; pa pri tem delu ga skálina škrbina vseka na obraz, da oslepi in kmalu potem reven umrje.

Tej, tako ponesrečeni Martinovi poskušnji je bila kriva pač starodavna pravljica o tisti, na Malem gradu zakleti gospodičini poganski, Veronika po imenu. Pred časom še se je ta na vodi pod Malim gradom zlasti zjutraj in na večera prikazovala nekaterim ljudem v jako brhki, dekliski podobi, češ, da je potomka stare poganske rodbine, ki je nekedaj tù gori bivala na Malem gradu, pa, da mora tukaj zakleta trpeti noter do sodnjega dné, če je s tremi zaporednimi poljubljeji ne odreši kak čist mladenič, kateremu potlej rada daruje vse svoje bogastvo in samo sebe v zakon. Po dolzem iskanji še le najde se tak. Njegova mati, kateri je bila zakleta večkrat pokazala svoje dragocenosti, slika svojemu deviškemu sinu v živih in vabljevih podobah vés tisti sè zakopanim zakladom združeni blagor, pa prigovarja mu, dokler se on vendar ne odloči prevzeti na svoja neomadeževana usta ne ravno preneljubeznjivi posel. Ali, ko drugi pot poljubi zalo gospodičino, postane mu neutegoma strašno nagnjusna pa divjava, in ob enem se ji spodnji del života pozdaljša in spremeni v kačji rep, tako, da prestrašeni mladenič begoma zbeži. Na to začne ona žalo rjoveti in tožiti, češ, da posihmal pak bi bila vsaka rešna poskušnja zastonj, da bo sodnji dan. Potem zgine in od tistihmal pa noter do denšnjega dné je niso videli več!

Naj bo temu, kakor že hoče: grb kamniškega mesta nam le kaže žensko podobo s kačjim repom notri med vratmi.

Razgled z Malega grada je na vse strani enako različen in mičen. Njemu tikoma od vznožja se mesto v dveh poglavitnih črtah razteza po dolzem proti jugu in severu. Na spodnjem delu mesta na Šutni je velika farna cerkev, ki se v nje podzemskih rakah nahaja mnogo epitafov zlasti Lamberške rodovine. Zraven nje, na samem, stoji 28 seznjev visok zvonik, ki nosi 41 centov težák zvon. Koj pred Šutno, na mičnem, skalnatem vzvišku je zala grajščina, Zaprice (Steinbüchel), imenovana tako, ker pod njo so bila v poprejšnjih časih „šutenska vrata“. Na zgornjem delu, v katerega se hodi čez klanec, je še le pravo mestno središče. Tù je dosti prostoren trg. Tukaj je časi stal tisti sloviti „rotovž“, o katerem nagajivi in zbadljivi šaljevci tudi še dandenašnji vedó veliko v vezani in ne vezani besedi zabavljati Kamničanom.

Zadej za trgom, zdaj nekako tam „pred mesnicami“, so v poprejšnjih časih tako znane, bričevske durí branile kakim nepovabljivim gostom hojo v mestno osrčje. S trga, kjer so znameniteja poslopja, glavna fantiška in dekliska šola, uradništva in blizu tam frančiškanski klošter s cerkvijo, drži proti izhodu ena „velika ulica“ do mosta čez Bistrico, kjer so nekedaj stala „mostna vrata“, ena pa proti severu na Graben. Graben je kamniški Eldorado. Kdor hoče vesel biti in židane volje, le gori! Tù je okusen grizljaj in bliščeča se kapljica dobrodejnega vinca, ki ogreva in povzdiguje človeško srce. Tù je zlasti v nedeljah in

praznikih popoldne poskočna družčina; tû pojó citre, klarinet, goslji in bas, in eden jim „goni tnal“ t. j. dela na harmonike. Rudeče-lice Gorenke in Gorjanke se smejaó in domače prepevajo, našopičeni fantje se dobro imajo, ukajo, vriskajo, časi pa tudi malo porogovilijo — sit venia verbo! ♣

Na strani Grabna je porcelanska pečnica, na konci njega pa so nekedaj bila četrta vrata, „babja zatvornica“. Brž venkaj iz Grabna je znamenita cesarska tovarna za smodnik, največa na Avstrijskem. Znotraj ograde v lepem gaju stoji zares lepa vojašnica v švicarskem zlogu, katera se z brežiča dol ozira v umetnem tomunu pod njo. Za njo po dišečem hojevji drobne tice prepevajo, v hladni senci šumljajo brzi vodotoči, in pred njo po vstričnih gredicah rastó in cvetó dišeče rože, bele, rudeče in zalo pisane, da je veselje! In vpričo tega pa par noč in dan goni kolo, izpod katerega se jemlje črni prah, žejen človeške krvi!

Na izhodni strani mesta hiti Bistrica, družoč se tû z Nevljico dalje po ozki strugi med malograškim holmcem in Brgantovo goro, v katere vznožji je predkraj novi trg.

Proti zapadu na brdovem višku, na Žaljah, stoji 1675. l. sv. Jožefu posvečena cerkev in okrog nje pokopališče. Nekaj više od tod se navkreber hodi mimo pasijonskih znamenj hribu na vrh, kjer se že iz zelenega lesovja blišči in vabi manjša cerkvica — Kalvarija.

Blizo okrog Kamnika so prijazni kraji, Vrhpolje, Nevlje, sila stara fara, ki je na nje mestu nekedaj stalo tisto pravljjiščino jezero, Mekine, s poprej jako znamenitim, zdaj praznim, nunskim samostanom, Stranje, gori v strani pod planinami, zračne Tunjce po prostranem pogričji, s koder je prekrasen razgled proti Ljubljani in Gorenskemu, in pa lepa vas Podgorje v senci sadnega drevja, pod hribcem zelenim! Romantična je pot ob Bistričinem žlebu do izvira, in poviševalna na sinje planine ali celó Grintovcu na sedlo.

Kakor v zračnem Kamniku, tako tudi v njegovi mični okoličici veje tista čista in zdrava sapa, ki posebno dobro dé in v prsi blaži tuje goste, ko iz večemestnih soparjev in prašnega dima po ulicah čedalje bolj pogostoma prihajajo na vedrenje v vabljivi Kamnik, ki se vnanim vedno bolj in bolj priljubljuje od leta do leta.

Predno se poslovimo od Kamnika, gotovo velja, da še nekaj spregovorimo o njegovih prebivalcih, katerih šteje dve tisoč.

Kamničanje so krepki in zdravi po naturi in duhu, kakor naravina, kamenita podlaga pod njimi. Njih poglavitni živelj jim je neutrujena roka. Delajo radi in pridno od zgodnjega jutra do poznega večera. Večina meščanov sama s svojimi rokami in z dobrim vspehom tovari kako obrtnijo ali rokodelstvo, katero sin prevzeme po očetu. Tako je v Kamniku veliko posebno izvrstnih strojarjev, (žebjarjem, ki so še pred kacimi dvanajstimi leti imeli tudi veliko fužin na Grabnu, ne nese posihmal, kar so mašine

ná-se potegnile to delo). Veliko se jih peča s trgovino in kupčijo, in marsikateri pa tudi še zunaj mesta ponosno hiteva za plugom in sevnico za brazdo.

Pri tem dospe ta in ta Kamničan do práv znatnega premoženja, da so nekateri tam, ki računijo tudi na sto-tisoče! To je toliko častneje zá-nje, ker si ne pomagajo kot megleni vrtooglavci po prekanjenih špekulacijah na tako hvalevredno blagostanje, ampak zmerom le bolj sè svojo umno, kakor učeno glavo, — navadno tudi še v domačih, kranjskih, irhastih hlačah! — Naj bi tedaj oni, ki v eno mér trobijo, da edino le nemška kultura léže kapital, pogledali ná nje; in naj bi pač tega tudi ne pozabili njihovi sinovi, ki bi se dandenašnji sramovali nositi kranjske golence (štibale), katere je nategoval njih pošteni slovenski oče, ter v njih pridobil in privarčeval si toliko, da se potomci njegovi zdaj lahko obuvajo in oblačijo po modernem kopitu in kroji!

Z veseljem se more priznati, da tega zadnjega se ravno ni bati. Tudi v Kamniku je namreč zdaj že do dobrega prodrla prava zavest, da posihmal velja računiti s tirjatvami in pridobitvami novega časa, kateremu je geslo: napredek v vsem! Le redko kdo hoče še ostati kamniški „purgar“ po starem kopitu; vsi drugi željno stopajo naprej, radi družoč se okoli narodnega zavoda, kakoršnji danes ta dan že do malega po vseh mestih, trgih, in tudi veliko vaseh slovenskih obetajo in zares prinašajo obilo blazega sadú povsod, kjerkoli se spoznava njih jako važni pomen pa spolnuje njih lepi in koristni namen. Čitalnica namreč kamniška vspéšno napreduje svojim udom v lepem številu velikrat na vedro razveseljevanje, vedno pa na blago korist. Ona zlasti je tisti narodov glas, ki tudi tam v mirnem zatišji dan na dan razodeva, kaj treba, da tudi mi dosežemo svoje pravice, ona, ki neprenehoma opominja, da „kdor zaničuje se sam, podlaga je tujčevi peti!“

Vendar, kar naši rojaki „opasovaje uma svitile meč“ kličejo nadušni boj: da Slovani nič več nočemo biti tujih narodov slugel od tistihmal švepa tujčeva peta kakor povsod po slovanskih tleh, tako tudi v Kamniku. Če se tam še nahaja kak nemškutarček, je tako majhen, da tudi pri belem dnevi nobene sence ne dela. V ne davnih še časih, ko je bil tudi pri nas le nemški jezik tisti vatel, s katerim se je merila veljava človeka, tačas, to se vé, da so se pa tudi Kamničanje — kdo bi jim zameril to? — potegovali še za svojo ugovarjano nemščino, pa sè slabim vspehom. To se je pokazalo o neki priložnosti, ko jim je bilo namreč prišlo povelje, da imajo toliko in toliko vojakov „drei Mann hoch“ poslati v Ljubljano. Kakor-le vgbajajo na dolgo in široko in z vsemi prirojenimi pa primodrovanimi zvijačami: kakovega šmenta bi prav za prav hotel ta ukaz, ne pridejo do nobenega spoznanja. Na zadnje, ko so jim mnenja le prerazlična, gredó pa gledat v „Wörterbuch“ (Murkotov menda). Drei = tri, Mann = mož, hoch = visoko: to je vendar vsem dovolj jasno! Moža na moža pa še enega povrhi, kakor malograška cerkev v sredi mesta! Pa, kakor si



tudi prizadevajo sitnemu povelju vstreči: „zwei Mann hoch“, moža na moža še pripravijo če tudi z velikim trudom; vsaki tretji pa se jim sproti steklja na tla. Vendar tudi proti Ljubljani korakajoča „zwei Mann hoch“ kompanija se spunta že pri Savi, da vsaki spodnji naveličan odnese svoj tovor z bolečih ram. In od tistega pa noter do današnjega dne še zmerom velja: da „kamniška nemščina pod Črnuškim mostom ostane.“ — Kdor ne bi poznal Kamničanov, utegnil bi si jim po tem natihoma smejeti; ali jaz pa menim, da so dobro vedeli, kaj delajo ter da so prav po izgledu svojih prednikov hoteli le s tistimi višimi gospodi malo ponorčevati se ti šegavi, vsegdar dobrovoljni meščanje.

Da, kako radi veseli so Kamničanje, to pokazujejo, kjer — in kedarkoli se jim sproži kaka primerna priložnost. Naj bo cerkven ali posveten god, vse skozi leto radostno obhajajo zvoné, in velikrat tudi streljaje na Malem gradu, da je veselje! Zlasti pa to velja, kedar Grabenčanje praznujejo svojo „semanjo“ (žeganje). Tedaj pozvanjajo in pritrkujejo po cerkvah, pokajo z možnarji in majnik se veličastno zapored zaletuje po vsem tamošnjem zakotji, da potresa gore in srce, da na daleč po vsi okolici vedó in jasnega lica z Grabenčani vred pravijo: „Jutri pa naša in cesarska!“

In to, ta priprosta deželjska naravnost, ta je posebno, ki tamošnjemu življenju še vedno podaja tisto prijazno poezijo, v kateri se domačin nevedoma tako dobro in po volji čuti, in ki začasnega gosta tamkej tako ljubo objemlje pa še in še vabi v svoje dobrodejno naročje. Zato, pa naj kdo reče, kar hoče, velja le zmerom še:

Beži Ljubljana, Gradec se skrivj  
Dunaj še Kamniku gliha nič nij!

## V vtorek i petek.

(Poljski pisal Jožef Korzeniowski, poslovenil Podgoričan.)

**P**o osemnajstih letih moje nenavzočnosti — lansko jesen sem bil v Varšavi, kar ste ljubi bralci lahko izvedeli po časopisi, kega mi je dotični vljudni vrednik poslal list, ki je na rožnem popirji prinesel vest — meni jako prijazno. Zahvalim se znamenitemu veteranu literaturi i gledališke umetnosti za ta ljubi dar i odidem na saški vrt. Krasen je bil dan, jaz pak sem bil nekamo nepokojen, torej potreben čistega zraka.

V lopi nekdanj saške palače se snidem sè svojim davnim tovarišem dijaškega živénja, s poštenim znancem i prijateljem, ki je bil tudi prišel na izprehod. Ideva tedaj skupaj dalje, začneva razgovarjati se o nekdanjih časih, o različnih dogodkih najine mla-

dosti; da, zameknila sva se v važnejši pomenek o lastnih i ne-vlastnih pripetljajih, napósled pak zaideva v razgovor o ženskah i otrocih.

Ko se tako razgovarjava, premerila sva nekolikrat srednjo drevesnico, a prišedši k vratom zavijeva na levo. Tú sem se hotel ogniti na stran na lepo cestico, po kterej sem se toliko ju-ter sprehajal; na ktero sem gledal nekoliko lét neprenehoma skozi okna v palači Zamojskim; na kterej sem prvič bral Gražino; \*) i na kterej sem spoznal tovarišico, ki je spomin ná-njo še dan denes ljub mi.

Užé sva vštric mojega nekdanjega okna, kar zagledava ne-kega moškega, da se nama bliža; glavo je imel poobéšeno i glo-boko je bil zamišljen. Ko začuje najin glas, vzdigne glavo, po-gleda mojega prijatelja, obrne se i vrne.

„Stopíva na stran,“ — reče mi tovariš, „to je samotarec, kemu bi snitek z nama bil zeló nevšeč.“

Kreneva torej na desno plat. Mene je presunila vnenjost tega obraza, ki je nekđaj bil krasen, zdaj pa ga poliva bledost i mori prebritka žalost. Povprašam tovariša, ali pozná tega človeka.

„Poznam ga prav dobro,“ — odgovori mi, „sáj sva nekđaj oba bila v tistej pisalnici i o nekih prilikah sem mu bil na roke nekoliko. Sedemnajst lét je vžé tega, kar je ta ubogi človek ne-hal uradovati i do céla osamel živi. Kteri dan je denes?“

„Petek,“ — odgovorim jaz.

„A, to je njegov dan!“ — oméni moj tovariš. „Slehrni vto-rek i petek se od enajstih dopoldne do trdne noči mudí na tej cesti, to je vse njegovo veselje.“

„Zakaj pa samo ta dneva?“ — povprašam ga.

„To izvira iz nekega žalostnega dogodjaja, ki je do céla pre-menil njegovo živénije.“

„Ali ti je znan?“ — zopet vprašam.

„Jako dobro,“ — odgovori tovariš, „i vse najmanjše okol-nosti. Bog vedi, kolikrat sem to čul iz ust tega reveža; tudi bral sem ta dogodek, ki je sam bil popisal ga, ko se je zagovarjal v krvavej sodnji.“

„Aj!“ — vskriknem razradoščen, „sédiva pod tá-le kostanj i povedi mi ta dogodek.“

„Ko bi vam pisateljem bilo varno razodévati take pripetljeje. Kar le zavohate, to précej čém popreje, tèm raji shranite na popir, potlej pa še z mokrim rokopisom hitite v tiskalnico. Ali kar je najgorše: priprosto resnico gizdite sè svojimi pristavki i . . .“

„I potlej je skaženo vse, hotel si oponesti!“

„Ugenil si,“ — odgovori. „Redko kteri vas zná popisati kaj tako, da bi se ne poznali vaši vlastni dodatki, s kemi pačite čisto tvarino, ki izvira iz prirode. Vam se zdí, da je treba nadnavadnih prizorov, nadobičajnih dogodjajev.“

\*) Gražina je slavnega poljskega pesnika Adama Mickiewicza izborna pesem.

„Nekoliko je rés tega, ali veči delj je vse prenapeto,“ — odvrnem mu. „Treba je, da osnova malo segače izvedavost. Vsled tega se praktično kažó lépe moralne zmožnosti i čutje dotičnih osob. Jaz sam nijmam rad tistih dozdevnih skrivnosti — čudno zverženih i nadnavadnih, za tega delj ne, ker me bolj mamijo, nego je vrédno, da bi me vznemirjale; vendar-le pa imam zmérom rad táko stvarino, ki mi ponuja priliko, da morem odkriti kako zanimljivost človeškega srcá ali razuma. Život tega človeka, ménim, gotovo je tudi nekako zanimljiv, zató ker si ga vzel v misel, če ne, znam, da ne bi bil omenil ga.“

„To je res, da ne,“ — pritrđi moj tovariš.

„Tedaj mi ga razodeni, prosim te.“

„Ali ne bodeš ničesar pisal o njem?“ — povpraša me i gleda v oči mi.

„Tega ne morem obljubiti,“ — odgovorim mu. „Pač pa ti obetam, da ničesar ne dodádem, da vse popišem tako, kakor mi ti razodeneš.“

Tej obljubi se vdáde moj tovariš. Sedeva na stran na prostor, od koder sva videla tisto cesto i človeka, ki se je sprehajal po njej; človeka, čegar kos živénija sem kmalu izvédel. Evo, bralec, to ti je mojega tovariša vést, verno spisana — brezi kakega primečka!

„Ta človek se piše za Stanislava Studnickega. Ima v Lesni velik dom, ki mu daje obile dohodke, da zadeluje z njimi vse svoje stroške. Kmalu po prihodu iz Kremenca sem se sprijaznil z njim, ko sva oba bila prišla v tisto pisalnico. Iz početka nijsva bila posebna prijateljja, a vendar dosti dobra, morebiti, zaradi najinih različnih značajev ne. Jaz — hladen številkar, saj znaš, zamaknjen sem bil le v številke; deviških ustén smehljaji, krasnih očij pogledje, priljudne gospode pokloni, svojih prvostojnikov hladni kimljaji, svojih tovarišev objemanje — vse to sem deval na številke, ki sem jih ali sešteval ali pa odšteval.“

Stanislav pak je bil do céla drug: vsako misel je najpopreje prekuhal, zató da je srce izgovorilo jo poprej, predno je oblekel jo v besedo. Pa nikdar ne meni, da je bil to kak bojezljiv razvajenec. Kader koli je bilo treba, delal je s tako strpnostjo i resnostjo, kakoršna je vlastita le globokim in melanholičnim značajem. A prav ta vlastitost, ta boj njegovih čutov i sklepov ga je pehnil v njegovo zdanje živénije, kajti kedar mu je kaj šinilo v glavo, v srce, obtičalo mu je v njem na vés čas. Če je sklenil kaj dovršiti ali naučiti se, trudil se je tako dolgo časa, dokler nij dospel do nenavadne zrelosti. N. pr.: ko je še dijakoval, hodil je o počitnicah k strijcu. Strijce je znal tako strélati, da je slebrni pot prestrelil „as“ na karti. Stanislav se je tako dolgo vadil, smodnik i svinec je tratil tako dolgo, dokler svoje roke i očesa nij navadil, da je nekolikrat zadel v isto mesto. Nekega dné je hodil po obali ob reci; videl je nekoliko vojščakov, kako urno plujó po Visli. To ga je razvnelo: ide k plavarju — najinemu nekda-

njemu tovarišu, jame učiti se, a ob leti je znal plavati gorše i urnejše, nego so pluli vsi drugi. Tako se je naučil tudi angleščino. Samo povedal sem mu, kako se izgovarjajo nekatere besede: ob leti je znal angleški govoriti lepše, nego sem golčil jaz. To okolnost sem ti omenil le za tega delj, da ti razjasni njegovega življenja dogodke. Kterega leta si zapustil Varšavo?"

„1823. leta,“ — odgovorim mu.

„Tačas te užé nij bilo več tù, sicer bi bil te historije začetek videl skozi svoje okno, kajti prav na tej-le cesti se je začelo vse. 1823. leta, če se ne motim — avgusta meseca se je Stanislav sprehajal po tej cesti; rad je bil zmerom le sam. Zagleda pa na klopi pod kostanjem krasno gospodičino — ali bledo i žalostno; brunetka je bila, stara blezu dvajset let. Oči je imela črne, nadnavadno lepe; izpod črnega klobučka so jej gledala i svetili se črni kodri; obleko je imela tudi črno, s kratka: vse na njej je bilo črno, le obličje — to je bilo bledo i vrat je imela bel tako, kakor je rani sneg čist.

Ta obrazek, ta lepa i vitka postava, ta ljubka rokica v rokovičici z zalo vrtnico, ta néžnost sama, majhna, lepa nogica — varšavski obuta: vse to se je ob enem vkoreninilo v dubu i srci melanholičnemu Stanislavu.

Jaz bi bil to bledo obličje, to mrtvaško obleko i lepo nogico del na številke, posmijal se, odšel dalje i zabil vse; Stanislav pak je odšel, vrnil se, novič odšel, a zopet vrnil se; to je počenjal tako dolgo časa, dokler je gospodičina sedela na klopi. Ko pa je vstala i odšla, mahne jo za njo, strmi v nje postavo, čudi se nje lehkej nozi, njenej vilinskej hoji.

„Ali je bila sama?“ — povprašam ga.

„Oho, zdaj pa užé znam, da hočeš popisati to prigodbo!“ — oponese mi. „Ne, nij bila sama ne, temuč bil je pri njej čestiljiv starček v bojnej hali sè žoltim ovratnikom brezi obroba. Na prvi pogled je bilo kazno, da je to čestnik na odpočinku; nekoliko je bil užé zgrbljen, sivobrad, a tudi žalosten. Stanislav je šel za njima, zapazil je, da je bleda deva nazaj ozrla se nekolikrat; pogled njenih črnih očij ga je polil tako, kakor s kropom. Šel bi bil dalje za njo i z daleč spremil jo prav do stanišča, ali žali-bože! srečal ga je najine pisalnice prvostojnik, priklonil se mu i začel razgovarjati z njim; to pa, saj se vé, nij, da bi bil pustil svojega gospoda, ki bi se bil rad malo pogovoril. Razgovarjal se je tedaj z njim Stanislav nekako pretrgano, a v tem je zginila bojna suknja, zibnila mladenka v mrtvaškeje obleci. Ko je bil zopet sam, pohiti za njima, ozira se i ozira, išče, ali nij ju nikoli nikder.

Drugega dné je Stanislav samotén gori i doli hodil po tej cesti, ali kader se je približal klopi, jel je vzdihati i živo spominjati se črne obleke i bledega lica. Toda ta pot je zastonj hodil le-todi okrog i vzdihal; vstal je mrak, začelo se je temniti, ali nikogar nij bilo. Žalostnejši nego sicer se vrne domú, zjutraj

pa v pisalnici nikogar ni ogovoril nij. Tako je minolo nekoliko dni: slehrni večer se je sprehajal po vrti, pa vselej je žalostnejši prišel domú.

Naposled pride nedelja. Od ranega jutra je Stanislav hodil po cerkvah: menil je, da gotovo v kateri najde nje velekrasno postavo, ki mu je živo zibala se pred dušo i na vés čas sè svojo mičnostjo i krasoto ostala v srci, v kega je bila prodra. — Skoro v vseh cerkvah je bil užé; tù je izmolil „Oče naš“, tù zábil pokrižati se, nikder pak nij našel obraza, kega je iskal i hotel počestiti. Ko se naposled čmeren vrne iz misijonarske cerkve, zagleda še svetišče menihov Karmelitov. Krasna i mogočna stavba tega svetišča ga je nekako prevzela. Dolgo časa užé nij bil v tej bogomolji; nekov glas ga je opominjal, naj bi stopil vanjo. Zdaj ni več iskal pozemskega obraza, do cela mu je vpalo upanje, da bi ga našel kdé. Stopi v cerkvo s počteno voljo i sè sklepom, da malo pomóli; hotel je Bogu žrtvovati svojega srca željo i svojo osodo izročiti njegovemu varstvu. Nij mu bilo na mari, kaj se godí okrog njega; pokleknil je k enemu stranskih oltarjev i jel vroče moliti. Ko odmoli, povzdigne oči i zapazi, da pri sosednjem oltarji klečí neka osoba — črno oblečena, v črnem klobuci i da še gorkejšo moli, nego je molil sam. Obličja te ženske nij videl, ali postava je bila prav taka, prav tako drobne roke je iméla — bogočestno sklenjene, i tudi tako majhne noge so jej gledale izpod kríla, kakor . . . To trenutje se po cerkvi jame razlegati sv. pesem pred blagoslovom: sveti Bog, sveti — mogočni, sveti — večni . . . ! Stanislavu solze priigrajo v oči, i ko zagleda, da krasna osoba trpko joče, povzdihne i jekne: „Usmili se mene i njé!“ Vstane pa i vstopi se takó, da ne bi mogla uiti njegovemu očesu, da bi videl za njo, kamo pojde. Nekolikrat se ozrè okrog sebe, ali nij tù njegovega prvostojnika, a ker gospod le redko kedaj pride v cerkev, pomiri se i strpno čaka dalje. Prošnja pesem je dokončana. Črna postava klečí; Stanislav stoji i čaka. Naposled duhoven poblagoslovi bogoboječe ljudstvo, potlej pa vsi odidó vsak na svoj dom. Tudi ta postava ostane. Bila je prav ona, ali še bledejša, še krasnejša nego na vrti. Solze so jo vpo-kojile, molitva je ojačila jo. Slučajno pogleda na to stran, kdér je stal Stanislav, njé črne oči so izpoznale njegov melanholičen obraz i gotovo ugenile, kaj se mu godí v srci, kajti rudečica je spreletela jej obličje i zginila tako hitro z njega, kakor vdehnjena sapa sè svitlega jekla. Urno izgine meju gnječo i ozrè se nekolikrat, ali ne ide za njo Stanislav. Ta pak je bil précej za hrptom jej; tlačil se je tako, kakor se radovedni otroci rinejo k vélikemu oltarju, kader vladika služi sveto mašo. Ni poznal svojih znancev, morda bi tudi svojega prvostojnika ne bil poznal, ko bi večkrat bil prišel v cerkev. Vendar-le kljubu vsej tej njegovej prizadevi se mu je daleč umeknila, dalje, nego bi bil veroval, da je bila užé vnej pred cerkvijo, ko je Stanislav bil še le meju verejami. Na prostornejšem kraji bi se bil pririnil k njej,

pa nij hotel; zapazil je, da se je ozrla, i čem bliže ga je videla, tem urnejše so se njé noge dotikale tal.

Uže sta v krakovskem predmestji vŕtric frančiŕŕkanov; deva se naglo ozrè še enkrat, a ker vidi, da Stanislav z izbuljenim okom sopiše za svojim plenom, kakor srna, tako preskoči nekoliko stopnic i zgine v Rezlerov dom. Gotovo še pomniŕ, da je to prohodan dom i da drži na senatorske ulice, s teh pa na medove. Stanislav pohiti na mostovž, z mostovža na prohod, s prehoda na dvoriŕŕe, z dvoriŕŕa skozi vrata; ozrè se na desno i na levo po senatorskih ulicah: povesodi je polno ljudi, ali njemu je vse prazno, kajti nij srne nikder. Vrne se torej, še enkrat preiŕŕe dvoriŕŕe i mostovž, — zastonj. Povpraŕa vratarja, ali je videl koga, ali ne. Dal se je peljati k hiŕniku; povpraŕa ga, ali ne biva v tem domi nekov star čestnik na odpočinku, i da ima hčer — črno obléeno, črnih očíj i bledega obliča. Debeli, tobakasti hiŕnik skomizgne z ramama i nasmehne se, ker je videl, kako je rāzvnet „pan“ Stanislav; pové mu, da v tem domi nij takega najemnika. Odide torej Stanislav domú utrujen i žalosten. Začel je resno premiŕljati, kako bi si iz glave izbil to nepotrebno osobo. Ali ta pot njegov sklep nij bil dosti krepak; nij vresničil se: ko se je približal večer, novič mu je pred očmi začela migati črna obleka i majhne nogice je živo čutil v svojem srci. Vzeme klobuk i zopet odide na vrt. Tekòj na ovinki pri železnihi vratih je zagledal črno krilo i bojni kaput. Srečen stopa pozorno, zatò da bi ju ne oplaiŕil. Varo se je ognil vsakega znanega človeka, ker se je bal, da bi kteri utegnil zadržati ga na poti. Zopet oba sedeta na klop, Stanislav pa ide mimo nju enkrat, dvakrat. Skrivaj je obakrat pogledal na to bledo, zmerom krasno obličeje, na črne očí, ki se mu nijso skrivale, temuč — kakor se mu je zdélo — merile so ná-nj. Ko se četrti pot približa klopi, zapazi, da je k starčku stopil neki vojščak dostojnik, tudi priletan užé, le da je še služil. Stanislav je vlekkel na uho i slišal to-le:

„Kako se imaŕ, major?“ — povpraŕa ga dostojnik.

„Slabo se imam, takò, kakor navadno,“ — odgovori starček i povzdihne.

„Prav po nepotrebem sužujeŕ, major! Idi, moram ti nekaj povedati!“

Major vstane, obrne se k hčeri i reče: „Počaki me tù, Marija, precej pridem nazaj. Veterana si sežeta pod pazuhu i odideta po cesti, Marinka pa sama ostane. Stanislava se polasti junaška misel; približa se i sede na drugi konec klopi. Sila je tolklo srce v njem, da je sapa zaostala mu.

Marija je sedela poobeŕenih očíj, delala se je, kakor bi ga ne bila videla, z vetrnico pa je nekaj pisala v pések. Ko je Stanislav videl, da je major užé dosti daleč odŕel i da se bode moçoze z njo pogovoriti, ali vsaj, da izvé, kak ima glas, prekriža se v duhu, kakor bi hotel skočiti v Vislo i prepluti jo, sede malo bliže i izpregovori: „Odpustite mi, gospodičina, ker sem vam ne-

znan, pa se upam ogovoriti vas; le bojim se, da me zapusti ta fantazija, ki je toliko jej do moje družbe z vami. Na kratko se pogovorim z vami i povem, kaj mi je na srci. Ali me račite poslušati?“ —

„Kaj želi vaše srcè? povédite, gospod!“ — izpregovori Marinka, i pogleda vá-nj sè svojimi črnimi očmi. Njé zvučni glas, — béli, čisti zobki, ki je pokazala jih, ko je bila izpregovorila, nad vse pa so te oči i njih pogled Stanislava omamili takó, da nekoliko časa nij mogel ni besedice ziniti. Le gledal jo je — poln ljubezni, i dolgo časa bi jo bil še gledal, da se nij oglasila: „Poslušam vas, gospod!“

Zaduši v sebi vzdihljaj, pogleda, kako daleč je major i brž odgovori: „Pišem se za Stanislava Studnickega, po stani sem uradnik; v Lesni imam domačijo, ki mi zagotavlja bodočest. Ne znam, gospodičina, kdo pa vi račite biti; le to vidim, da ste mladi, krasni; da ste starega dostojnika hči. Videl sem vas na tem-le vrti, nekoliko dni je užé tega; potlej sem vas slehrni dan iskal, ali še le denes sem prvi pot bil tako srečen, da sem vas videl v cerkvi. Vročé ste molili i jokali se. Ali ste, gospodičina, nesrečna, ali ste svobodna? Ne zamerite, rad vas bi boljše poznal. Nemara mi je Bog milostiv takó, da v mojem srci najdete utjeho, če je potrebujete. Jaz bi bil vsled tega jako srečen, če mi ne razdere-te ni manjše nade.“ — Stanislav umolkne; tudi gospodičina je molčala. Napósléd z drhtečim glasom pristavi: „Gospodičina, ne mara sem vas razžalil?“

„Vaše besede, gospod,“ — odgovorila je nekako v zadrezi: polila jo je néžna rudečica, „vaše besede znam, da so resnične i očite, jeziti se ne morem zaradi njih, le čudno se mi zdi, ker ste tako dobrotljivi, ker je vaša ponudba tako darežljiva, a neznanej ženski. A da se je tudi poslužim?“

„Tem srečnejši človek bi bil potlej, sàj užé nekoliko noči ne morem ni spati ni mirovati.“

„A ko bi se razodela,“ — zopet vgovori, „da nisem vrédna vaše ponudbe?“ —

„O, to ne more biti,“ — odgovori Stanislav. „Porok mi je vaše obličje, gospodičina, vašega očeta obleka i vroča molitva, ki ste poslali v nebesa —“

„Hvala vam, gospod, ker me tako čestite,“ — dejala je tako ginjena, da je ginljivost čudovito okrasila jo; stegnula je roko proti njemu tako, da je Stanislav lahko stisnil jej drobne prste. Potlej je poobesila oči i omenila: „Ne zaničujem znanja s poštenim človekom, kakoršni se mi vi, gospod, zdite. Ali sprejmete neko pogodbo?“

„Vsakojako, če je treba, tudi najtežo,“ — obljubi Stanislav.

„Denes,“ — razodene z nasméhom, „morala sem béžati pred vami. Prosim, ne zamotajte me več v tako zadrego. Nikar, da bi izpoznali, kdé i kako je moje bivališče; tudi mojega imena, nikar — da bi izvedeli. Ali vam je dosti jasno zdaj? —“

„Pošteno zvést bodem vašemu ukazu, gospodičina, če prav ne tajim, da mi bode težko to. Ali kedaj i kdé bodem videl vas? Če vam nij po nevéšči znanje z menoj, osvobodite, ali vas smém tudi ljubiti? Nijsem več mladenič, nijsem denes tak, jutri tak — izpremenljiv. Prerésno se oziram po svéti, mrzi se mi vsaka lehkovažnost. Kanljive i hladne obljuje, s kemi svet pase ženstvo iz pregréšnih namenov, te nijso še oskrunile mojih ust. Vi, gospodičina, vi ste prva ovladala mi srce, i moji čutje so globoki i silni, precej o prvej prilici sem se drznil razodéti jih, samo dajte se preprosiiti.“

Vès ta čas mu je Marija gledala v oči — resno i razvneto. Čez malo časa izpregovori: „O, kako ste mi razboléstili srce, gospod!“

„Ali sé svojim nedolžnim razodetjem?“ — povpraša Stanislav.

„O ne!“ — brž odgovori, „sé svojo prošnjo.“ Umolkne pa, ali ko zapazi, da je Stanislav obledel, tiho pristavi: „V vtorek i petek ob enajstih bodem vselej tù-le. Zdaj pa idite, gospod; sàj, da me le boljše izpoznate, gotovo ne boste hotéli spoznati se z mojim očetom, ki se tam-le bliža.“

„Gospodičina, oživili i vpokojili ste mi dušo,“ — omeni, vstane i še enkrat ozrè se v obličje, ki se nij mogel nagledati ga, potlej pa odide.

Ko pride domú, srečen je bil i žalosten — oboje kmalu. Nekova dvomljivost je začela vzhajati mu v srci tako, kakor vstajajo lahke megle, ki temné zrak, na enkrat pak se iz njih prikaže nje lepo obličje, kakor solnce — i do cela prežene megle. Mnogo je premišljal ta dogodjaj i svoj razgovor z njo; sad tega premišljevanja je bil Marinki ugoden. Zadovoljen je bil, zatò ker je njegovej odločnosti i odkritosti odgovorila odločno i istinito, ker se ni delala nedolžne, temuč ker se je razumno véla: poznala je namreč po njegovih besédah i po obličji, da resnico govori i da je odločen na to. Le kader se je spomnil, kako ga je poparil njen odgovor, kako je za tega delj razbolestil se, jasen mu je bil v njenej dovolitvi dokaz, kako usmiljenega je srca. Samo ena pečina je bila, ob-njo je Stanislavova barka — polna krasnih nad, zmerom bolj i bolj zadévala. Ta pečina je bila, ker nij pustila, da bi izpoznal očeta, niti — da bi jo obiskal na domi. Vendar pa je po dolgem premišljevanji ugenil tudi to zagonetko. Gotovo je zeló revna, menil je, pa je sram je za tega delj. Vsled te uganjke potješen, kakor Arhimed — pomiri se; nemirnega srca čaka vtorka.

V vtorek o polu ene je šel nazaj z vrta; smélo i krepko je stopal; klobuk je nesel v roci — i da solnce pali tako, kakor ogenj, za to se še zménil nij. Petek mu je porodil še večo radost. Stanislavu je sreča rastla od vtorka do petka, od petka do vtorka, da je naposled dorastla poseben višek. A vendar vse to nij bilo nič kaj posebnega. Skupaj sta se sprehajala po tej cesti, ali posedala na klopi, toda vselej narazno, i nekako čestila sta



drug drugega. Stanislav se ni drznil nij, da bi bil bliže sèl k njej, tudi za roko je nij prijel, še menj pa, da bi jo bil stisnil k prsim; ljubil pa jo je nad vse na sveti. Videl je v njej zname-nje prijázni, dopadala mu je njena skromnost, njé omikanost, njena pametnost. Dosti mu je bilo, da je le časi po časi videl jo i slišal, da je gojil daleko nado, katero je ona pametno odlagati znala.

Ko nekega vtorka Stanislav jame izkušati Marijo, zató ker bi bil rad izvédel, kako je ime njenemu očetu, odgovori mu mlada deva: „V petek me več ne bode le-sèm.“ Po teh besedah se je taka ljubeznjivost prikazala jej na obličje i tako sladko ga je pogledala, da ga je strah spreletel zaradi petka. Stanislav je molčal, nij mogel več ohrabriti se, le čakal je, kaj bode dalje.

Minolo je nekoliko nedelj. Prišel je mesec oktober. Vtorki i petki so bili še prijetni; ali mu je pa osoda odsodila, da mora svojo srečo izročiti jezenskemu vremenu v naročje, ali ne, ta misel ga je časi zapeljala v obupnost.

Nekega petka se ob enajstih snideta. Marija mu s posmehom oméni: „Gospod, kako ste véрни obiskavosti! ni trenutje nij minolo, kar vas čakam.“

„Gospodičina, zakaj se čudite temu?“ — povpraša. „Ali mi še zdaj ne verujete, da vas imam rad nad vse na sveti? Vsako jutro v vtorek i petek ima mnogo upljiva na moje zdravje. Ko hitro se jame daniti, vselej tekóji vstanem, hodim potlej sem ter tija, nestrpno gledam na uro i ne morem pričakati enajste ure.“

„A kader pride enajsta ura?“ povpraša ga ljubovoljno Marija i ozrè se vá-nj.

„O, kader pride, ko vas zagledam, kader se smejate, da le besedico izpregovorite i vá-me ozrete se, précej zábim vse, kar sem pretrpel. Potlej sem zopet srečen, ali . . .“

„Ali?“ — povpraša Marija.

„Ali pa bode to še dolgo časa moglo tako trajati?“ — pristavi Stanislav. Jesen je užé, zima kmalu prikima. Ali boste tudi potlej hodili le-sèm tako, kakor ste hodili do zdaj? Jaz bi se sam odrekel tej blagosti, ko bi jo utegnili uživati vašemu zdravju na kvar. Če je vaša roka še svobodna, če vam sem vsaj nekoliko po všeči, nikarte: ne izročite me takim mukam. Kaj vam brani to, tega ne morem izumiti. Zakaj še zdaj ne poznam vašega očeta, zakaj ne vém, kako se pišete, zakaj ne poznam vaših okolnosti? Tujim ljudem smete razodévati se, ali meni, čegar imenije, roka, ime i život, s kratka: vse je vam posvečeno od tistega trenutka, ko sem vas prvič videl, to vse tajiti je nepotrebno. Ker pa ste si izgovorili to, za tega delj čestim i bodem čestil vašo tajnost; vendar pa za trdno znam, da vaša skrivnost nij taka, da bi je vas moralo bitj sram; temu je porok sveto čutje, ki vam ga berem na obličji. Če je vse le to, da ste ne mara revni i da vas je sram te revščine, s tem bolestno krivico snujete mojemu srcu.“ — Ko je bil dogovoril, umolkne. Tudi Marija je molčala; na obličji

se je poznala jej velika dušna vojska. Zdaj je pogledala ná-nj z okom — polnim goreče ljubezni, zdaj se je sklonila k zemlji. Ná-pósled vstane: prime ga za roko, stisne mu jo i omeni: „V vtorek me užé ne bode več.“

Stanislav — kakor bi bil omračen, takov je. Ko povzdigne glavo, užé je bila daleč. Čudni čútje se izbudé v njem; sam nij znal, zakaj je ne more pregovoriti. Síne mu na misel, da je morebiti vdana. Morebiti je strah je moških. Ali pa — morebiti je to kaka sramotna kujalka, ki bi ga utegnila zapeljati tako, da bi se pogreznil v obupnost. Toda — ko se zopet spomni njenega angeljskega, čistega obličja, na kem se nij spoznala ni najmanjša „koketerija“; ko mu pride na misel tista nedelja i taka molitev, v kakoršnej je bil našel jo, mrknili so v njem vsi dozdelki i ljubezen je silnejše, nego popreje ovladala mu srce; sklenil je... — Kaj pa je odločil? Ko bi ti pisal ta dogodek, kaj meniš, kaj je učinil Stanislav?..“

„Kaj drugega — pisal bi, da je šel za-njo; da je iskal je; da bi bil rad poizvédel, kdé biva, da bi bil rad izvedel od njenih sosedov ali še raji od soséd, ki vse dobro znajo, kde je, i če je bila vredna tega, da je tekój stopil préd-njo i pokleknil jej pred noge...“

„To bi bilo po francoskej navadi,“ — tovariš prestriže besédo mi. „Ne očitajo ti zastonj, da si se polastil francoskih pisateljev polja i da njih krasotice presajaš v svoje drame, da so nove — to pa, predno je kateri njih sam kaj spisal o njih. Tega nijsi pogodil, ljubček moj! zató ne, ker Stanislav nij Francoz, pa za tega delj tudi ne, ker je obljubil jej, da je ne bode iskal, i tudi res je nij. Ko je bila izginila mu izpred oči, žalosten se je vrnil domú; sklenil je, da počaka vtorka. Ali minol je v vtorek, minol petek, Marije pa le nij na vrt. V nedeljo je vroče molil v karmeliškej cerkvi — prav pred tistim oltarjem; na drugega oltarja stopnicah, kder je takrat klečala tista krasna postava, od koder je toliko skesanih misli vspuhtelo v nebo, tamkaje pa nij bilo nikogar. Žalosten odide iz svetišča. Tisti dan potlej i v ponedeljek je hodil s ceste na cesto, z vrta na vrt: rad bi jo bil kdé našel. V teh dveh dnevih je prehodil nekoliko milj pota, a vendar ne zastonj.“

„Ali je našel jo?“ — povprašam ga.

„Ne,“ — odgovori mi tovariš, „temuč vspehal se je bil zeló, i ko je v pondeljek večer legel, spal je tako, kakor ubit.“

Jaz sem skomizgal z ramama. Tovariš se mi je nasméhnil i govoril je dalje: „A vendar ga to spanje nij okrepilo. Drugega dné, ko se izbudí, zeló ga je boléla glava i po vsem životi mu je vréla kri; ker pa je bilo v vtorek, šel je še pred enajstemi na vrt. Sél je na klop i sedel sam — s komolcem podprt na koleno; skril je v dlan svoj žalostni i bledi obraz i zamislil se; v tem za-čúti, da je neka néžna roka doteknila se njogove roke. Pogleda

k višku: to je bila Marija. Ali njé obličje je bilo bledejšé ta pot nego kader si bode popreje; poznala se je na njem jej globoka résnost i žalost. Stanislav jo prime za roko, pritisne k ustnom — srcu, rekoč: „Vendar ste se usmilili me,“ — i dve solzi se vdereti mu po obrazi. Marija — posebno ginjena, stisne roko mu i povpraša ga: „Tedad me ne morete zábiti? Katera druga ženska bi se ponašala s tako prijáznijo redkega človeka, meni pak zadaja neizrečeno bolést.“

„To mi priča, da me ne ljubite. Ali tudi vsaj nekoliko usmiljenja nijmate z menoj, vsaj nekoliko ljubezen do mene?“

„Zakaj bi sicer bila priša le-sèm,“ — rahlo odgovori i zarudi.

„O, ljuba gospodičina!“ razvnet vsklikne Stanislav, zakaj me mučite?

„Idite, gospod, z menoj,“ — reče otožna. Stanislav vstane Marija pa se mu oprè na ramo, ter odideta i dosti hitro koračita nazaj. Stanislav ne zná, ali ga čaka sreča ali kaka nenadna bolest; kmalu pa mu grozen strah prevzame srce; ali ko zopet pogleda ná-njo poleg sebe, začuti njé magnetično bližnjest: srečen je torej zopet i poln blagodejne nade. Užé sta na ulici Treti, konci ulice pa zgineta v nekov neznamenit dom. Na stopnicah začne srce utripati v prsih Stanislavu, žile se mu napnó: moral se je vstaviti, zató da se je oddehnil. Napósled prideta v bivališče v drugem nadstropji. Sobice so bile majhne, a snažne, vkusno vredjene. Povsodi je bila očita ženska roka, ki ljubi snago i red; v vsakem kotu se je poznala tista skrbnost. Stanislav se ozrè po vhodnici, ali ni žive duše nij nikder, le tišina vlada po njej.

„Kdé pa je vaš oča?“ — povpraša i pogleda na palaš v kotu.

„Mojegga očeta nij domá,“ — odgovori. „Sedite semkaj-le i počijte malo, tekoj pridem nazaj,“ — i odide v tretjo sobo, zaprè duri za seboj, Stanislav pa kmalu začuje bridek vsklik. Sam nij znal, kaj to pomenja i česa se smé nadejati; čutil je, da srce polje v njem. Vstane, hoče stopiti za-njo i poklekniti pred-njo, ali kako čudo ga vstavi na mesti. Ta trenotek se odpró duri: Marija objokana strašno bledega obličja stopi préd-enj i migne mu, naj stopi za njo. Stanislav odide za njo: ves se je tresel, préd očmi se mu je stemnilo, toliko da so ga še držale noge. Prišel je v njeno spalnico. Poleg nje postelje je stala posteljica — posteljica — pokrita z lepo belo odejo. Marija — poluomedléla stopi k posteljici, odgrnejo i Stanislav zagleda dvelétno dete vtopljeno v spanije. Jasno-zdrava rudečica je migljala po okrogloličnem obrazku otročiču; beli lasci so se razlivali mu ob zalem obličji; čista, bela košeljica je krila životek mu; vse je kazalo, to krasno dete — da je edino veselje materinega živénija.

Ta prizor je čudovito prevzel melanholičnega Stanislava, „et vox faucibus haesit.“ Ali se spominjaš, kako nam je duhoven Osinski razjasnil te beséde?“ —

„I, daj mi pokoj,“ — rečem mu nestrpljiv, „govôri dalje“.

Nasmehne se po svojej navadi i dalje govori tako-le: Stanislav je stal na mesti onemel, Marija se je oprla na posteljico i molčé ozrla vá-nj; obličje — to je imela nekako čudovito-résno i mirno. Naposled omeni: „To je moje dete, pa nijman moža. Ali boste posle še marali zá-me, gospod?“ —

Mrzel pot se mu prikaže na obraz. Zdelo se mu je, da strop čepi na njegovej glavi i da ga tlači k tlem. Nij mogel vjeti besede, da bi bil odgovoril. Vse nade, vse sanje, s kemi si je snoval bodočest, zbežale so urno mimo njega. Ostal je osamel, ostal z britko resnico vred, ki mu je kazala suho obličje brezi rudečice, brezi nasmeha, obličje — podobno petemu načelu v prvej knjigi Enklidove geometrije.

Marija je zapazila Stanislavovo zavzetje; vzgrne pogrinjalo, zopet zagrne svoj zaklad i odide v sosednjo sobo. Stanislav nekako razboléščen stopi za njo, ali Marija se obrne, vstopi meju verejami i omeni: „Hoteli ste vedeti, gospod, zdaj znate! Čestim vaš značaj, globoko čestim vašo ljubezen do mé, pa tudi znajte: moje oči bi se posušile v vašem naročji, srce bi mi oživélo i odprlo se pozemskej blagosti. Morala sem razodeti svoj greh, nijsem hotela okaniti vas. Dobro tedaj pomislite, ali bi mogli biti soprug uboge i zapeljane deve? ali bi mogli biti oča i varuh temu otročiču, ki bi vas slehrni dan spominjalo moje pregrehe, i kega jaz ljubim nad svoje živénije? Po jutrajšnjem ob enajstih vas bođem čakala.“ Po tej razodetvi zapre duri i dvakrat zasakne ključ tako, da je grozno hrsknilo.

Stanislavu se je zdélo, da leži v rakvi — spuščenej v grob; da nad seboj sliši ropot zemskih grud, ki jih na pokrov mečejo: duhoven, sorodci, znanci i drugi.

„Zanimljivo bi bilo vedeti,“ — čez malo časa pristavi moj tovariš, „kaj je Napoleon mislil tista trenotja, ko je šel z borišča pri Waterlu, ko je bil stopil v kočijo i po bliskovo hitro peljal se čez Francozko, ki je bila izpod nog izmeknila se mu i nij bila več njegova imovina.“

„Ali si užé končal?“ — povprašam ga.

„To nij tako, kakor se tebi zdí,“ — odgovoril je; „vrniva se zopet k Stanislavu. Ta prizor ga je bil omamil: sede torej i zakrije si obraz z obema rokama i jame nekaj premišljati; ali kaj? menda to, kar je Napoleon premišljeval na poti od Waterla — to je vse i ničesar. Povádal mi je, da mu je na misel prišlo uradništvo, da je mene videl pri pisalneji mizi, da sem se smijal v popir. Kako dolgo časa je tako sedel, tega ne pomnim. Na enkrat začuje v sosednjej sobi otrokovi jok. Ta plač ga je prestrašil tako, kakor bi se bila vsa hiša na glavo podirala mu. Plane po konci, vzame klobuk i pobegne. Oplašen je begal po različnih ulicah, a povsodi je bil za njim nedolžnega otroka jok. Videl je mnogo ljudi, pak nij mogel spoznati nobenega obraza. Čutil je, da mu po glavi vré, da nobena misel neče ponuditi se mu na tistem mesti, temuč stepljejo se mu po možganih vse ob enem,

krožijo i čudovito strmoglavè. Naposled, po dolgem beganji — na enkrat je bil v Lazenkah, a sam nij znal, kako je zašel le-sèm. Utrujen, medel, z razpaljeno glavo se zgrudi na hladno zemljo i ležal je tako prav do večera. Na srečo je mimo prišel nekov vojščak. Približa se mu i spozna, da je bolesten človek to. Pomore mu vstati, posadi ga na bližnjo klop i brž odide po drožko.\*) Čez uro pride nazaj usmiljeni vojščak, Stanislavu pomore na voziček, zahvali se za dvozlat, ki ga je bil dobil za svoj trud, i kmalu po tem je Stanislav bil domá v postelji. Telo mu je tresel mraz, glavo pa je imel vročo, kakor bi bila gorela. Oplašen sluga nij znal, kaj bi začel, torej je prisopel k meni; jaz precej vstanem i odidem, a našel sem ga v vročici.

Muke, ki je teden dni trpel jih, misel, da Marije ne bode videl, nesrečni prizor tega dne, beganje i prehlajenje — vse to je bilo krivo njegove boleznì. Šel sem tekój po zdravnika M., njegovo ime je tačas bilo najbolj na glasu; sreča, da sem ga našel domá; peljem ga seboj. Vsled ugodnih, zdatnih zdravil i posled počitka je kmalu ozdravel Stanislav. Tretjega dné ga je užé pustila vročica, toda s postelje pa nij mogel vstati še, torej je imel dosti časa, da je premišljeval okolnosti; premišljeval je pridno i njegov sklep je bil neomajljiv. Da-si nij znal, kaj je bilo krivo, da se je deva pregrešila, vendar je za gotovo znal, da le mladost, le neizkušnost je zapeljala jo, nikakor pa izprijenost nij mogla biti vzrok njene pregrehe. Vrhi tega je čutil, da ne bi lahko živel brezi nje, da bi se v takovem življenji ni enkrat ne posmijala mu sreča, ni enkrat ne pozdravil ga cvet. Ta krasni angeljček, čegar jok ga je bil tako preplašil, zdélo se mu je, da steza rokici k njemu; pritiskal ga je k srcu v fantaziji; skrbne matere oči pa so gledale vá-nj neizrekljivo hvaležno i ljubeznjivo. Ta fantazija ga je razvnela: obleče se i odide na ulico Freto. Ko pride na stopnice, v drugem nadstropji začuje nekak nenavaden truš: zlosten glas ženske, ki rada ukazuje, krič ljudi, ki odnašajo pohišje, i razbijanje s kladivi — vse to mu je vdarjalo na uho. Ker mu nij moglo v glavo, kaj vse to utegne pomenjati tam, kdér je malo dni popreje tako tiho bilo vse, pohiti navzgoro. Neka tolsta ženska sè šopom ključev v roci ukazuje po sobah; vse duri so odprte, stoli i mize — to pa stoji vse sredi po prostorih, kakor na preselitev pripravljeno.

„Kaj znamenuje to?“ — povpraša Stanislav prestrašen.

„Gospod, ali nijmate sami očij, da bi videli, da bi znali, kaj pomenja to!“ — odgovori zavaljena ženska. „Znašamo pohišje, ki sem morala vzeti jim ga za to, kar so mi bili dolžni; jako draga je ta brklarija, gospod, tudi sama ne znam, kaj bi začela s tem zdaj. Ali kaj bi, to so bili revni ljudjé, gospod Bog mi ne mara poplača pa kdé drugdè. — A zakaj pa tako strmite v mé, dragi gospod? ali prav ne govorim, ali ka-li?“

\*) Drožka je ruski voziček.

„Ali tedaj ne bodo več bivali tukaje? Ali so se preselili nekam drugam?“ — povpraša Stanislav, i ko začuti, da se kolena šibe pod njim, sede na stol.

„Oh, kam so se premknili? Gotovo so se prav iz Varšave preselili,“ — odgovori ženska. Ko pa zapazi, da je grozno obledel Stanislav, vsklikne: Kar je, to je, gospod!“

„Kam pa so odšli?“ — Stanislav s tihim glasom povpraša.

„I, kaj znam jaz, čestiti gospod!“ — odgovori i krči svoji roci.

Stanislav je sedel, premišljal, domačici plačal pet sto zlatov\*), ki je bil major dolžen ostal jih jej; rekel je, naj pohiše znesó vse v eno sobo i najel jo je na dva meseca. Ko je bila družina odšla, domačico pokliče v sobo, zopet sede i jame premišljati, kaj bi jej povedal. Strašno bled je imel obraz, ustna so se mu tresla, roci pa sti zmérom gibali se.

Slehrno trenotje si je popravil lase, kmalu pa je obrnil jih na čelo, ki je neusmiljeno mel ga, i tako je sedel i molčal. Gospodinja je dolgo časa gledala ga, naposled pa se je nasmijala; ménila je, da je ugenila, zakaj gospodu tako zajeda; dejala je: „Užé znam, da so, čestiti gospod, tudi vam dolžni. To je vsakako težko, ali pomozí si človek, če moreš. Ali vas grize ali ne, gospod, vaših novcev vendar-le ne bode nazaj, kajti živa duša ne zná, kam so odšli. Tri dni je užé tega, kar je, milostivi gospod, židovsk voziček stal pred mojo hišo. Zložila sta major i njegova hči ná-nj vso imenovino, meni pak sta za dolg pustila drugo ropotíjo. Stari major je plakal, uboga deva pa je zavila svoje dete, bléda tako, kakor zid, odšla i sedla na voziček. O, milostivi gospod! Kakoršen je angelj, taka je ta nesrečna gospodičina, kterej je nek nesramnež, Bog ga bode sodil, ukral srečo i zdravje. Kako je négovala svoje dete, tako — kakor kakega otroka visokega rodú, vrhi tega pa sta oča i hči iméla samo krščenico; ali znajte, gospod: po sobah je bilo snažno vse i vredjeno.“

„Kako je ime staremu majorju?“ — napósled povpraša Stanislav. —

„Kaj, gospod, ali ne véste, kako je ime majorju?! — pa ste mu dali novce! — i zdaj zopet ste namesti njega račili dati petsto zlatov!“

To nij moglo v glavo gospodinji. Po različnih vprašanjih še le je izvédel Stanislav, da je majorju ime Jakob Grojinski. Kdo pa je tisti hudobnež, ki je prevaril zaupnost mlade deve, i izpodkopal jej srečo, tega nij znala domačica. Tudi oča sam nij védel ga, da-si je dolgo časa mučil i prétepal ubožco, naj mu pové prevarico.

Stanislav globoko vzdihne, zakrije obraz si i sede. Domačica dolgo časa gleda vâ-nj, odmajuje z glavo i misli na tihoma: Ta človek je dober gospodar, kako žaluje po izgubljenih novcih.

\*) Poljski zlat je 15 kr. srebra.

Naposled vstane Stanislav; gospodinja se posloví od njega. Ko je sam, zaklene se, jame hoditi sem ter tija i iskati, da ne mara najde kako zapuščino, kako pismo; ali prazno je bilo vse — povsodi. Čez dvé uri se vrne domú. Na pragu mu sluga podáde list, ki je bil prinesel ga star star posel iz mokotovskega predmestija. Odpečati ga i najde v njem te-le besede: „Vedela sem to, da vas ne bode. Ker verujem v milost vašega srca i v vašo prijaznost do mé, ne morem vam zameriti, ker ste me pustili mojej osodi. Sáj sama čutim, da nisem vrédna žrtve, ki bi me bili pooblagostili z njo i z vlastnim imenom pokrili mojo pregreho i sramoto. To bi bil nezaslužen dar za hibo, ki je vrédna hude kazni. Pobegniti moram od tù, kder me vse okrog spominja te kazni, celó težke pozabe trenutja, moje pregréhe bolestni čas i ure sladke utjehe, ki sem jo srkala iz razgovorov z vami, dragi moj prijatelj! — preverjena, da vendar na sveti živi še človek, ki bi srce i svojo dušo rad žrtoval mi; a vendar-le me ne boste videli več. V neznanem zakotji svoje domovine preživim svojega živénija malo dní, ki mi je stvarnik odločil jih. Z Bogom, ljubi moj!

Iz vse duše

Vam hvaležna  
Marija.“

Sluga začuje, nekov ropot, stopi torej v sobo i gospoda najde na tléh v nesvísti. Vzdigne ga i jame buditi; vzbudil ga je i položil na posteljo, s ktere je ubogi gospod vsled največje skrbi dr. M. pred pičlim mesecem bil vstal. Ta dogodjaj je imel velik upljiv na njegovo melanholično dušo.

Ko je bil zopet precèj zdrav, ni senca nij bila njegova vedrost več v primerji poprejšnjej veselosti. Mene se nij ogibal, točno mi je razodel ta pripetlje, samo poprosil me je popreje, da bi se ne smijal njegovemu razodetju. Meni se je smilil zaradi trpenija: nijsem se mu posmehoval, pa tudi nijsem vedel, zakaj bi se mu bil smijal. Po tej priliki sem se mu priljubil tako, da je le z menoj verno govoril o njej; po desetkrat mi je gotovo časi povedal vse okolnosti svojega kratkega znanja z Marijo, a jaz sem ga slehrni pot potrpežljivo poslušal.“

„Ali je nij iskal?“ — povprašam ga.

„To mi je priča, da pišeš drame,“ — oponese tovariš i nasméhne se, „le naprej dehtiš zmérom tako, kakor bi pred seboj imel nekoliko sto radovédnih poslušalcev, ki neté čakati, da bi jim razvil i razjasnil besedo, temuč ustanó i odidó. Če kdo kaj pripoveda, to je vse kaj drugega. Povesti navadno beró le zvečer ali pa po obedu, ko je želodec užé poln, i ko nij več na izbor gradiva, da bi se glava zanimljala z njim; o takovih prilikah ne hití bralec, kajti naglost jim je mrzka, če se vse po bliskovo hitro ozira na konec.

„Imaš prav,“ — potrdim mu, „ali vrni se, prosim te, Stanislav!“ —

„Nu, da se vrnem k Stanislavu: tako melanholičen i otožen je bil vso zimo, da nikoli tega. Ko je bila pricvela pomlad, ozdravel je do céla, toda s telesno močjo se je vselila vá-nj ljubezen z vso svojo silo i željo, da bi zopet videl Marijo, če nij drugače, le enkrat še v življenji.

Ker sem bil uradnik komisiji notranjih zadev, imela sva več prilike, nego kdo drug, da sva poizvedavala. Pisala sva torej v vsa mesta i mestica: nekterim sva ukazovala, nekterim pa pošiljala prošnje. Dolgo časa nijsva dobila nikakovega odgovora, ali pa so prihajali netješilni listi. Napósled vendar nekega dne, zdi se mi — prve dni julija meseca, dobil je Stanislav pismo od staroste mestu Hrubeševu, pismo, v kem mu je oznanil, da nekoliko časa užé v nekej hiši v predmestji biva major Grojinski z neko mlado udovo, ki je pa bolna i nij še nikoli videl je. Ali je to njegova hči, ali vediga bog kdo, tega da za gotovo ne zná, pa tudi da nij nikakoršnega vzroka tako résno povprašati tega zaslužnega dostojnika, od kod je i kdo, zato ne, ker zmérom živi le osamelo, sàj nikogar ne pozna i nikomur še vode ne vskali.

Lehko veruješ: drugega dné po sprejetji tega lista je bil Stanislav užé na poti.

Pride v predmestje i zagleda množico zbranega ljudstva. Pred nekim čistim domom so vihrali praprori, z daleč po ulici pak so se bližali duhovni s križem spredaj.

Stanislav skoči z voza, odide i stopi meju zbrani ljud, približa se i domu pred vrati zagleda na klopi sedečega starega si-volasega dostojnika sè zakritim obrazom. Na levej strani pred okni je bil vrtec — odeskan i poln raznih cvetic; okna so bila odprta i le skozi akacijeve veje, skozi modre šopke docvetajočega bezga i skozi bogato razvite cvetice, sezajoče do oken — skozi vse to so se videle goreče sveče, stoječe okrog postavljenega mrtvaškega odra.

Stanislav urno stopi mimo sedečega dostojnika i napósled prerije meju gnječo k tej visokej postelji, ki nam jo vsakemu posteljó le enkrat. Ležala je na njej mlada, krasna ženska: béla obleka je visela jej ob katafalku; majhne nogice v lepih nogovica-h so bile preobvezane z belim trakom; v črne lase je imela vpleten venec bélih cvetic; na bledem obličji so jej črnele obrvi, na obrveh pa je igrala njenega ovenélega obličja rahla senca. V roci je držala lesen križček, vajšnica pa je bila polna samih cvetic. To je bila Marija — krasna tako, kakor je bila še živa, ali na njenem čeli nij več cvéla poprejšnja živost, v očeh jej nij več gorel glas, ki je bil tako razvnel Stanislava. Na lehko se približa: dolgo časa je strmel v tako dobro znano mu obličje, ali ni s povzdihom ni z jokom, niti sè solzo niti s kakim genotjem nij pokazal, da mu obupnost vrè v srci, ker mu život i zaklad kmalu v rakvo zabijó ljudjé, stoječi poleg njega. Molčanje — to je najjasnejše znamenje ne le velike sreče, temuč tudi neskončne bólesti. V smrti se nam najočitejše razodevlje Bog i njegova ne-



izmerna moč. Le abotni ljudje pred mrtvaškim odrom ne poznajo ponižnosti — ter hoté s kričem i sè solzami obuditi glavo, ki se je bil stvarnikov prst doteknil je i položil na mrtvaško posteljo.“

Ko je moj prijatelj govoril to, v tem je pred nama Stanislav čez cesto prišel, vstavil se pred klopjo, dolgo časa strmél préd-njo, potlej pak je šel zopet dalje. Nijsem mogel strpeti: rado ali ne rado — prevzelo me je genotje, prikazala se mi je solza v oko. Tovariš je zapazil to, nasmijal se mi i govoril dalje tako le: „Ko je Stanislav bil Marijo spremil na pokopališče i pest pesti vrgel na rakvo, toliko da je mogel strpeti svojega srca globoko žalost, ki je bila neskončna tako, kakor je nesreča bila neizmerna. V Hrubeševu nij imel več nikakoršnega opravka, torej nekoliko besed napiše majorju, sede na voz i odpelje se nazaj.

Pismo je bilo to-le:

„Major!

Ljubil sem vašo hčer nad svoje življenje. Nijsem jej mogel osladiti nesreče i delj časa vzdržati je na sveti. Ko bi vi, utegnili česa potrebovati, náte napis meni. Vse, s čemer vam morem postreči!“

Tri léta pozneje Stanislav pride iz Hrubeševa, kamor je gotovo šel vsako leto, i ostane na obedi v „Krasnem Stavu“. Stopi v gostilnico, zató da bi se okrepčal s čem; mirno sede k stranskej mizi. Sredi sobe je stala okrogla miza, okrog mize pak je sedélo sedmero dostojnikov ulanov. Kazno jo bilo, da so užé odobedovali, kajti steklenice so urno vrstile se okrog i okrog, razgovor pa je bil hrumnejši i hrumnejši. Mladi čestniki so se hvalili sè svojimi hudobijami, ki so jih uganjali na polji vsak svoje ljubezni; vsak izmed njih, ko je bil začel pripovedovati svoje nerodnosti, rad bi bil prekosil predsebojca. Nijso tajili imen gospém i gospodičinam, ki so se bile vdale njih pokaženim srcem. Stanislav je še mislil na pokopališče i grob, na kem je bil vès prejšnji dan presedel v premišljevanji. Iz krasnega mramorja spominek, kega je bil sam dal postaviti Mariji, priprosti napis: „Molite za njé dušo,“ — oboje to je še zmérom bilo mu pred očmi. Nij mogel brezi mržnje poslušati teh razgovorov, da, še doobedoval nij, užé je hotel oditi, ali nekega dostojnika začeta pripóvst ga je zadržala na mestu.

„Vse vaše komtese i rudoličice,“ — dejal je ta dostojnik, „nijso nič drugega, nego pabrki v primerji mojej Mariji, ki je — zdaj je užé nekoliko lét tega — odprla mi svoje sedemnajstletne zaklade.“

„Gotovo je to tista zajokana žoltolaska z rudim obočjem, kaj ne, da je?“ — povpraša drug čestnik.

„Motiš se, če prav si konjikom stotnik!“ — odgovori prvi. „To ti je bila najkrasnejša brunetka, da nijsem take videl ni popreje ni pozneje.“

„Kdé pa je to bilo tedaj?“ — vpraša stotnik. „Menda se le hvališ z njo.“

„1822. léta,“ — odgovori vprašani, „v Varšavi na Podvalu v družinskej sobi moje tete!“ . . . Po tem je povedal nekoliko vojaških otročarij, ki pa ti jih ne razodenem. Stanislav je škripal, ko je pripovedoval mi jih.

„Slava ti,“ — oponese stotnik, „gotovo je bila kaka hišina tvoje tete.“

„Ali si oblaznel, ali ka-li!“ — začudi se prvi, „kdo bi pomnil i omenjal radovoljnosti tistih krščenic! To je bila omikana deva, krasna, iméla je goreče srce, a le eno hibo, — ljubila me je i hotela napósled, da bi se oženil z njo.“

„Sàj, ménim, tega ne bi hotel ti učiniti,“ — omeni eden dostojnikov i gladi sivkaste brke si.

„Saj nijsem šleva!“ — opazi prvi. „Ženska — to jo pretežko breme.“

„Kdé pa je zdaj?“ — povpraša stotnik.

„Ej, ali jaz znam to? kaj je meni do nje! Šest lét je užé tega, le pametni bodite!“

„Ali ti je nij žal?“

„I, žal pa žal, ker sem le en večer razkošno preživel z ujo. Izpoznal sem jo pri svojej teti, kder je bila nekoliko časa. To je bila krasna stvar i polna životnega ognja. Tri mesece sem se kazal, da jo ljubim, pa je sama tudi rés zaljubila se vá-me. Nekega večera je moja teta šla v gledališče, Marija pa je ostala doma, ker je glava bolela jo. Jaz sem v gledališči stal pri vratih v stol, od koder sem zapazil, da je teta sama v loži; stopim nazaj, zató da ne bi videla me i kakor blisk, tako urno izginem nazaj na Podval. Našel sem Marijo v družinskej sobi. Bila sva prav sama, glava je bila jej v ognji . . . a . . . ali dajte mi pokoj, še denes me je sram, da je bilo to le ta večer.“

„Kdo pa je kriv tega?“ — povpraša eden navzočnih dostojnikov.

„Menda jaz sam, ali pa tudi ne?“ — odgovori prvi. „Drugéga dné se je Marija vrnila k očetu. Moje tete vse prošnje nijso vzdržale je, da bi bila še ostala. A jaz sem kmalu dobil — ugenite, kaj! pa sàj tega ne uganete! Nu, dobil sem listek s temi-le besedami: „Karol, uničena sem! Oča ne branijo, pridi i ne pusti me v nesreči.“ — Skoro bi bil poknil od samega sméha; odjedzil sem v Novi svet. Po trijeh mesecih sem dobil drugo pismo: „Karol! jaz sem mati, oča vedó vse, mučijo me i roté, naj jim razodenem vso svojo nesrečo, jaz pa molčim i bodem molčala. Odpústi mi, Karol! — O pridi, sàj ti odpuste tako, kakor ti odpuščam jaz!“ — Za trdno sem ménil, da laže, da je to le meni nastavljena past, drugega nič ne; prav v tem pa me je na saškem vrtu čakala gospa R., torej nijsem utegnil dolgo časa pre-mišljati.“

„A kaj se je zgodilo potlej?“ — povpraša stotnik.

„Ali potlej?“ — povzeme mladi človek, jame vstajati i opira se na naslanjač, gospa R. je bila krasna, omikanejša nego sem se

nadejal, njé soproj pa je bil šlévež veliko večí, nego sem veroval; umeje se torej samo ob sebi, da sem pozabil na brunetko.“

„Kdo je bil njé oča? Meni se prav tako zdí, da je bila ta i ta.“

„Saj sem ti povedal, stotnik, da ne. Nje oča je bil major na odpočinku, piše se . . .“ —

Po teh besedah Stanislav plane po konci sè svojega mesta i gromovito vskrikne: „Gospod, ne zinite tega imena, preblatna so užé vaša usta!“

„Kaj je to?“ — zaupije dostojnik, „ali morete, gospod, to vbrani mi? To je bil major Grojnski!“

Toliko da je kriknil te besede, užé Stanislav stegne roko i čestnika z vso roko vdari po obrazu. Dostojnik zvéhra daleč na stran, drugi izderó sablje, ali ker vidijo, da Stanislav nepremekljivo stoji, vzdrže se. Ta trenutja zapeljivec stopi k njemu i popraša ga: „Kdo ste, gospod?“ —

Stanislav mu pové svoje ime i svoj stan.

„Dobro,“ — opazi i vés drhti od same jeze. „Hočem zadoščenje, umeje se samo ob sebi, poskusiva se vsak sè svojim samokresom!“

„Samokres! samokres!“ — kroknejo vsi.

„Tudi dobro!“ — potrdi Stanislav, „ali sedite, gospodje.“ Nekako poveljnišk je bil njegov glas. Resni, blede obraz, iskra blagodušnost na njem, dokaz srčnosti i moči, ki je prav kar bil pokazal jo, vse to je dostojnike naklonilo, da so ga slušali, ter šli. Zdaj jim Stanislav jame pripovedovati povést — Marijino i svojo. Govoril je v svesti sí, z bolestjo — polno resnice i zgovornosti; trdil je, da je Marija žrtva tega samopašnika, da je bila nedolžna; popisoval jo je, da je bila žrtvoljuba hči, usmiljena mati. Razodel jim je poslednje pismo, ki je bil dobil ga od njé, naposledek pak jim je odgrnil še obraz vsega, kar je bil videl v Hrubeševu, kder je menil, da jo nadari z utjeho i najde sam svojo blagost.

Ko je nehal, vsi so bili ginjeni; zapeljivec je sedel zadaj v kotu i zakrival sí obraz.

Stanislav se ozrè po njih i pristavi: „Izvédeli ste, gospodiče, da-si je vaše npravje pokaženo; vendar verujem, da nijste zapravili še vsega poštenja. Povedite mi, kateri izmed vas bode sekundant (priča) temu zapeljivcu?“

Čestniki se ozró drug v drugega, jamejo skomizgati z ramami, ali nobeden se ne oglasi.

„Kako to?“ — vikne Karol, ko je vstajal, „ali tedaj meju vami nijmam nobenega tovariša? nobenega prijatelja?“

Vsi molče: kmalu ta, kmalu ta — po vrsti jemljó v roke čapke i pripravljajo se na odhod.

„Dobro tedaj, nečete, da bi bil dvoboj!“ — vskrikne v obupnosti od vseh zapuščen, „tedaj bode to prosta moritev, bezi kake priče; ta razžalitev se ne more poravnati le z besedami, torej, gospod, skrbite sami zá-se.“

„Ne daleč od tu je Hrubešesko grobišče; ondukaje bi umrl raji, nego kdé drugdê,“ — hladno odvrne Stanislav. „Ali, gospod, na dokaz, da se mi smilite, zató ker se tako postavljate, prejemljem dvoboj, a prosim vas, gospodije, da bi bili nama priče, toda brez vseh dolžnosti, ki vežó sekundante. Pol milje od tu na Ljublinskej cesti vas bodem čakal, gospodije. Tijákaje lahko pojedete, kakor bi šli na sprehod.“

Ko je to povedal, odide, ukaže zapreči i pol milje daleč se je vstavil i čakal. Čezi pol ure se po polji jame razlegati topot dirjajočih konj, précej potlej pa se je prikazala vsa družčina dostojnikov. Ognili so se na levo plat, kamor je bil Stanislavov voz zavil. Naš junak sedi na vozu; prvič po nekoliko letih se je nasmijal v obraz smrti, ki ga ne mara kmalu zedini z Marijo.

Ko pridejo na mesto, stojita dva sovražnika z orožjem v roci drug drugemu nasproti nekoliko korakov narazno. Rés da: nikoli nihče na dvoboji menda nij še tako hladno stal, kakor Stanislav ta pot. Čestniki nijso razsedli konj; stopili so v vrsto ob strani. Stanislav izpregovori: „Nikoli z nikómer se nijsem še boril, streljam pa vendar boljše, nego streljate vi, gospod. Ko bi jaz prvi ustrelil, kar bi tudi moralo biti, ne bi bilo dvoboja, zató ne, ker bi gotovo mrtvi bili vi. Torej ustrelite vi prvi!

„Ali naj ustrelim?“ — povpraša dostojnik svojih tovarišev.

„Ustrelite, gospod!“ — vskrikne Stanislav, „če ne, še enkrat vas ubrišem po obrazi!“

Po téh besedah se stresne dostojnik, pomeri i ustrel. Stanislavu je klobuk zletel z glave. Čestnici sede na konjih i molče tako, kakor lipovi bogovi.

„Bog ti grehe odpústi, jaz pak ti jih ne morem,“ — zaupije Stanislav, pomeri, ogenj se zabliska, strel se razlegne — dostojnik se je zvrnil na zemljo. Tovarši planó vsak s svojega konja, stopijo okrog njega, ali nij več živel, nij več ni jeknil, niti vzdihnil: krogla mu je bila predrla srce.

Stanislav se pokloni svojim pričam, sede na voz i odpelje se.

Tukaj se začenja njegové povesti prozajični del. Za Ljublinom je pridirjal za njim dotični žandarmerijski čestnik z dvema vojščakoma vred. V Ljublinu so ga zaprli; po dvéh mesecih so ga odpeljali v Varšavo; izročili so ga krvavej sodnji. Ko sem bil izvedel Stanislavovo osodo, šel sem ga obiskat v ječo. Nikoli ga nijsem videl mirnejšega. Ko je bil prišel na vrsto, nij zagovarjal se, temuč spisal je bil svojo i Marijino povest. Soduiki so jo izvédavo brali; žal jim je bilo Stanislava; a ker so znali: „sum-mum jus, summa injuria,“ obrnili so ga na korist ta originalni zagovor i odločili za daljšo sodbo lekarski zbor. Jaz tekóž hitim k doktorju M. i poprosim ga zá-nj, M. pak je poprosil dveh svojih tovarišev, i vsi so spričali: Stanislav — da ima kalno pamet. Dali so ga „milosrénim bratom“; pri njih je bil dve leti: 1829. leta je prišel iz blaznice, ali o nobenej priliki poslé nijsem videl drugačega, nego je bil takrat. Zmérom je zamišljen, zmérom tih, mene

pak se ne ogiblje. Vsako leto enkrat jezdi v Hrubešev, vsak vtorek i petek hodi, kakor zdaj-le, po tej cesti i pride sedet na to-le klop. Pridi, kader hočeš, iz radovednosti, pa se prepričaš, da je ta dneva zvésto tû Stanislav. Ali idiva, dosti je tega pripovedanja.“

Šla sva počasi dalje; pred nama je korakal pa Stanislav. A kmalu se mu približa neka mlada ženska — krasna i lépo oblečena — ob boci mladega, slušnega moškega. Užé prav blizu — pusti svojega tovariša roko, šine k Stanislavu i jame roko poljubljati mu. Stanislav jo poljubi na čelo i vsi trije skupaj idó dalje.

„Kdo je ta dama?“ povprašam.

„Ali ne moreš ugeniti?“ — začudi se tovariš i nasmeje.

„Nikakor ne,“ — odgovorim.

„Malo dovtipnosti imaš rés, treba je torej, da pišeš drame. To je Marijina hči,“ — pristavi, „po majorjevej smrti je vzel jo Stanislav k sebi, kolikor najboljšé moč — dobro odgojil jo, dal jej veliko doto i omožil jo.“

„Ubogi Stanislav,“ — oménim jaz. Idiva urnejše, rad bi ga poznal po lici.“ Povsèšiva korake, da sva ga došla. Pogledal naju je, potlej pa obrnil se na stran. Ostal mi je v spominu pošteni obraz tega človeka, čegar življenje — polno globokih i bolestnih ginljajev, bilo je veliko vrednejše, nego je čas tistih samopašnih ljudi, ki jim po godi teče vse, i ki slehrni dan trdé: Kako smo srečni, a vendar-le, kako — abotni!

## Slovenska literatura.

**K**der jamejo vsevati vede in umetnije, tam mora tudi poganjati literatura; čem hitreje one rastó, tem krasneje ta v cvetje gre. Literatura je sad onih, ob enem pa tudi njih varhinja in voditeljica; v njej se strinjajo kakor v šopku, v vrhuncu. Literatura je jezik jezika, beseda besede. Beseda izgovorjena zgine kakor dah vetra; jezik omolkne, zgine kakor sneg, kedar pekoče solnce pritisne in gorak jug dahne. Je pa beseda shranjena v literaturi, ostane nesmertna, vvečni se. Že zginóli narod živi še s svojim jezikom v literaturi, postavim Rimljani; narod pa, ki ni imel literature, v kateri bi bil vklénil svojo besedo, svoj jezik, zginil je popolnoma s površja zemeljskega, z jezikom vred.

Jeli potreba Slovencem literature? — in kakošne? — O le tem hočemo govoriti v le tem sestavku. Pa ne bomo se kloščévo držali samo Slovencev, ampak tam pa tam bomo preskočili ozke meje našega naroda, in se pomudili malo z brati našimi; mi smo

le veja mogočnega slovanskega drevesa, ako se hočemo dobro poznati, moramo svoje oči obračati na vse slovansko truplo.

Nekterim se vsaka literatura, vsako literarno početje neumno, nespametno zdi; možje, ki se trudijo na literarnem polji, so jim slavohlepneži, vamiljenja vredni prismojenci, drugega kroja berači, ki ljudem po na oči lepi podobi segajo v mošnje. Takošni trziti, filistri, ki menda najrajše in najboljše to vedó, da je dvakrat dve štiri, ki imajo svoj trebuh, denar za boga, liš vsake želje do višjega življenja: so samo napotje človeštvu, gnjili udje, so zoperniki Boga, ki je dal zmožnosti ljudem za to, da jih vzbujajo, urijo, ne pa zakopavajo.

Mi pa rečemo, Slovencem je literatura potrebna.

Rekli smo, da je literatura voditeljica ved in umetnij. Če hočemo o prvi govoriti, moramo tudi o teh, ki dobivajo obleko od one. Slovencem je potreba literature, tedaj tudi vede. Razložimo malo, kaj je veda, in kakošen vpliv ima na posameznika, na cele narode.

Veda je jasna znanost, vednost tega, kar je v nas, okoli nas, v duši in na telesu, na zemlji in na nebu. Ona ni vlast kakega človeka, ampak vseh; ona ni lastnina kakega naroda, ampak vsega človeštva. — Kako se tedaj motijo nekteri Neunci nasproti Slovonom, ko se ustijo, da imajo oni vedo, Slovani pa ne, ko dejal, da so jo vso sami na posodo dobili.

Pa tu ne govorimo o vedi, ki jo dá petero naših počutkov, o Tomaževi vedi, ki to ve, kar potiplje, drugega pa neče vedeti; tudi ne govorimo o vedi, ki jo nam vzgoji sam razum, črtežni razum ne hotéč božje zaslombe, božjih izrekov. Veda, oprta na sam razum, dostikrat zgreši pot resnice in zablodi v nepregledne kalužnate ravani pomot, priča temu so nam stari predkriščevi grški modrijani, pa tudi sedanji kristijanski pogani, ki iz prepasti v prepast, iz luže v lužo padajo, da-si ravno nosijo pred seboj medlo brlečo svetilnico razuma. — Pa o tem tako malo kesneje.

Veda je posamezniku potrebna. Človek je sam sebi velika zastavica; v njem se vse nekako tajno, skrivnostno razvija in vrši, da sam ne ve, kako in kaj. Res je, da vera pove, odkod je človek, kaj je in kam gre; ali ona ne pove, kako v človeku drugo na drugo vpliva, kako se, da tako rečemo, vsa mašina v njem giblje, da se ne vstavljajo delajoča kolesca, da se vse tako harmonično vrti in suče: to nam pa razjasnjuje veda, da-si tudi le za silo; kako je tedaj imenitna!

Človek je postavljen v svet. Vera gotovo daje najlepša in najboljša pravila, kako se ima vesti v kolobaru sveta, kder se vse prek in križem suče; ona ga tolaži v nesreči, da ne telebne v prepast obupa, pa vera mora biti razumna, „fides vestra sit rationabilis.“ Ni tedaj da človek verjame, kar je Bog razodel, on mora tudi, ako mu okoliščine dovolijo in ako stan od njega tirja, natančneje pogledati v posamezne verske člene, v razvijanje verskih resnic, mora si oskrbeti mogočo jasnost vsega, — to se pa

le zgoditi more, če z vero združi druge vede, ki verske resnice razsvetljavajo. Vzlasti dan danes je treba razumne vere, ker sovražniki cerkve z velikim krikom in vikom spodkopujejo skalotrdna njena tla; treba je njenim braniteljem gorečih jezikov in na dve strani ostrih mečev. Ne vera skrita v sebi, v čumnato, ampak vera delujoča, delavna bo svet premagala. Katekizem obsega sicer najiminitnejše in najpotrebnejše točke filosofije, ali vendar zmir ne zadostuje.

Nadalje človek je dejan med svet. Da si lože ohrani zdravje, ki je pogoj nadaljnega poslovanja na potu zemeljske sreče, da more biti koristen ud človeštva, da more razvijati svoje dušne moči. Veda mu daje moč, s katero si poravna vegasto, polomljeno zdravje; ona mu odpira izvirke potrebnih stvari; ona izžema mačehi zemlji potrebnega živeža. Kdor tedaj vedi hrbet obrača, zapahuje si vrata do blagostanja. Človek ni kakor rosna kaplja na travi sam za se, da zgine o svojem času; on je člen naroda, in kot tak mora gledati, da se narod njegov vkrepi in osreči.

Veda, samosvest, omika, to je, kar daje posamezniku namen življenja, kakor tudi narodom. Kedar kaka veda prešine kak narod, oživi se, vzdigne se iz močvirja lene nedelavnosti, zvrši čudovita dela; kedar se pa v njem uleže više življenje, pade v lenobo, in gnjuje, dokler da ga spet druga misel ne vzburi iz smrtnega spanca.

Sedanji čas na primer je vcepil v Slovane vednost, zavednost, da so sami za-se velik narod, ki gotovo ni v tako ogromnem številu od Boga postavljen na površino zemlje, da bi drugim evropskim narodom črevlje sezuval, ampak da bi kot samostojna celota prikoral na svetovno gledišče, kder bi samovoljnimi vladarjem iz rok spulil bič spakedanega vladanja, da bi ljudstvo zagreznjeno v močvirje nenravnosti, materializma, na suha, trda tla postavil, ter tako rešil človeštvo, ki divje dirja naravnost prepadu v naročje, odvrگی vkraj misli na više življenje, na Boga. Vedoč, da smo sam svoj narod, zaljubili smo se va-se, vsvela je ljubezen do naroda, postali smo naroden narod. Ta zavednost giblje močno valovje slovanstva, tako da se njega nasprotniki že močno bojé njegovega šumenja in vršenja, ta zavednost reda naše početje, naše dejanje: ona je izvor in rediteljica našega početja.

Ko bi bili od omike, zavednosti tako daleč kakor so Eskimí in Kamčadalci, ne rukali bi se na vse kriplje za ohranitev narodnosti. Kedar smo imeli pred nekoliko desetletji manje narodne zvesti, manje smo se poganjali za narodnost, manje delali za njo. Ko ne bi Nemci in drugi imeli vednosti, da se okrepcajo, ako jim mi služujemo, ako jim mi stavbe dušne in kamenite gradimo; gotovo ne bi bili vse mrtvi in trdi na to, da bi nas oblekli v frak, da bi nam madjarski čikus nategnili glavo, ali brez ovinkov rečeno, ponemčili, pomadjarili. Ko ne bi bili nič omikani, bili bi nakrat podlaga tujčevi peti, bili bi položno raznarodnjeni, prelev-

ljeni v druge narode; bili bi drevo brez korenin, ki ga zvrne krepak vdarec, ali pa tudi zložnjo butanje sovražnega vetra.

Veda je potem takem tovarna, ki pošilja med svet dela velikanska; ona je izvor najlepših in najrodnejših (pa tudi časih najnesrečnejših) korakov, bodi že posameznika, ali narodov; ona je, ki oživlja, navdušuje ljudi, ki jih priganja k delovanju: dela so oživljena, vtelešena veda. Kakor solnce nehoté življenje daje, tako tudi veda.

Ako so dela vtelešena veda, dela pa narode varujejo pred telesno in dušno smrtjo, še več, dela jih poveličujejo in slavijo: torej je veda hraniteljica in slaviteljica narodov. Narod slovenski hoče biti ohranjen in oslavljen, mora tedaj imeti vedo, literaturo.

Da pa veda res ohranjuje narode pred poginom in jih oslavljuje, spričuje nam jasno in skoro glasno zgodovina v svojih listinah.

Poglejmo Grke! kako majhen narod so bili, in so srečno odbili strašne navale perzijanskih krdel, in si krasne lavorike priborili pred vsem svetom. To je storila omika, veda! — Da so ravno ti toliko stoletij nepremagano stali med rjovečim, do pod oblake kipečim valovjem barbarskih Turkov, iskati je vzrok v viši kulturi. — Da so svoj jezik ohranili pred megočnimi Rimljani in divjimi barbari, storila je literatura.

Prašajmo zgodovino: od kedaj je dobilo Francosko prevago v Evropi glede političnih zadev? in ona odgovori: odkar je francoska veda nadperotila vede drugih evropejskih narodov. Že za Franca I. je začela francoska veda hoboteti in za Ludvika XIV. se je razrasla v velikansko drevo, na katerem so dobivali in še dobivajo ostali narodi omiko. Pariz je zmogel s svojim duhom in zato so bile oči vseh va-nj obrnjene; kar je on rekel, obveljalo je.

Da narodi, ki niso preplivani od vednosti in umetnosti, ampak jih še celó gazijo in uničavajo, ne morejo trdih tal imeti, kaj že oslavit se, kaže tudi zgodovina. Poglejmo Hune, Tatare, Mongole in Turke. Prišli so na svetovno gledišče kakor burno morje, kakor pogubna lava, poplavili so dežele, razdejali mesta, vede in umetnije; ko so svoje delo dovršili, zginili so ravno tako hitro, kakor so prišli. Le Turki so še bič, ki tepe brez prenehe narode pa tudi njemu imajo kmalu topovi zagrometi in puške zahučeti odhodno pesem, kakor hitro zgubi zaslombo, dano mu od sebičnih politikov. Pri njih se ne more govoriti o življenji, ampak životarjenji, gnjilobi, nikar že o blagodejnem vlivanju v človeštvo o slavi.

Poglejmo sami sebe! Dokler smo bili kot slovenski narod brez vede, tekali smo za močnejšim od nas kakor strežaji, in — nemčilo se je, da je bilo joj! Koliko lepih pokrajin je palo nemškemu molohu v žrelo, ko smo spali trdno spanje nevednosti, nesvesti!

Nemci imajo skomine po nadvladi nad Slovenci posebi, in Slovani sploh, kar brez okolkov povedó časih Slovanom v oko. „Tir na vzhod“, je njih geslo, ki ga opravičujejo, rekši, da imajo omiko, vede, kar imajo širiti na vzhod. Da tudi mi nismo brez



vede in omike, čutijo pač lahko sami, ker jim dobro strižemo niti do nadvlade, stavlja je jim jezove. Ko bi imeli Slovenci večo literaturo, ne bilo bi jim odbijanje dušnih navalov tako mozolno, težavno. Če jih je resnična volja otresti se spon politično jih združujočih, duh jim morečih, morajo imeti vede in umetnije; le tedaj bo njih življenje zavarovano na svetu, ako se vspnó po literaturi med veljavne narode. Dokler Slovani ne bodo nadleteli s svojim duhom ostalih narodov, tako dolgo ne bodo to, kar imajo biti.

Nekaj malega zgodovinskih obrazov smo privedli pred naše oči, ki trobijo na naša ušesa z mogočnim brenčanjem: literatura, vednosti in umetnosti izkopavajo narode iz kaluž slabosti, neslave, rešijo jih pogina, ter jih povzdigujejo na prestol slave in moči, od koder svetijo kot žarne luči drugim zanemarjenim narodom na potu do omike in sreče.

Filistri ne bodo hoteli pripoznati potrebo literature, vsaj dejansko ne; pa njim obširneje govoriti bilo bi nehvaležno delo; kdor ima zmisel za više življenje, temu je že dovolj povedano. — Prestopimo k drugi točki.

Slovenci potrebujejo vede strinjene z vero, vede izvirno — slovanske.

Vedo z vero preplivano, vedo oprto na Boga moramo imeti! — Brr brrr! luč moramo združiti s temo, resnico s pravljico! kakov nezmisel! — slišim zaničljivo vpiti. Res je, da se naš izrek nemogoč komu zdi, pa pustimo ga, saj ni vse nemogoče, kar se komu kot tako vidi. Vera ne zameta ved, saj jej nič napotja ne delajo, ampak še hasnijo jej, da jih more vpotrebljevati v potrjevanje svojih resnic. Vede pa tudi ne izključujejo vere, ker imate obe izvor v Tistem, ki si ne more v nasprotju biti; one marveč potrebujejo vere.

Veda, ki je samo na razum oprta, lahko zagazi in zaide med skalovlje, kder buta od skale do skale in se samo sebe ubija; ona ne more pregledati neskončnih nebeških višav in brezen; ona je sicer luč, ali brljava, ki zvabi in spelje človeka neskrbnega na slaba pota, kder teleba semotamo. Stari modrijani so tudi spoznali nezadostnost razuma, potrebo Božjega razodetja. Platon, da omenimo le enega, velikan grški, pa tudi svetovni, pravi: *Necesse est, exspectare, donec dicatur, quomodo erga Deum homines habere se deceat.* — *Docere pietatem neminem posse, nisi Deus quasi dux et magister praeiverit.* — Kaj k temu porekó naši neverni gigantje in titanje, ki hočejo nebo sklatiti s svojim razumom, ki pa ni večí od razuma Platonovega! Le vera, poslana od Boga, nam jasno kaže, kod imamo hoditi; ona nas ne pušča v obupni dvombi glede najpotrebnejših stvari.

Jalova je vsaka veda, ki ima svoj sedež v razumu, ob enem pa zameta vero, krščanstvo. Če prašamo take, ki so razumovo omikani, kaj da jim veda, omika koristi? in oni ti širokoustno zatrobijo: veda razsvetljuje razum, udušuje vraže, daje človeku na roko sredstva, s kterimi se osrečuje. In res! taki polizobraženci

na vse kriplje delajo na udušenje vraž, h katerim v svoji nevedni hudobiji pritikajo tudi katoliško vero; vse, kar ima verski, katoliški značaj vtisnjeno, sovražijo. Je-li to veda, omika, ki ne spoznava pravega, živega Boga; onega, ki je nevsahljiv izvor vse zaresne vede!? Nikakor ne! to je polovičarska, bogokletna veda, veda, ki nima pravega stala, kajti Bog je vsega alfa in omega, začetek in konec. Da si je ta omika tolikanj prostora priborila, tako daleč prinesla zastavo svoje vlade, je za to, ker se na razum naslanja; češ, veruj, sprejmi to, kar z razumom dosežeš, — to je razumno; zavrzi kot nerazumno, neresnično, česar ne razumiš. Zavija se pa v slepeča vabna imena; tû se izpostavlja kot filosofija, tû kot razum, tam kot duh časa in veka itd.

Obljublja ta veda, človeka osrečiti; poveduje, kako se zdravje ohranjuje in poravnjuje; kako se lahko nagromadi denarja, kako se lahko napravi položno življenje; kako se ima človek vesti, da bo rad viden in da se bo lože potapljal v smradno kaluzo nernavnosti. Kaže ti ta veda, da so njeni otroci: fabrike, železnice, bazari, burze, daljnopisi, naučni slovniki. In to vedo odluščeno od vere, od Boga imenujejo izvirek sreče! Poglejmo, kakovo sadje rodi? ali res puščobe spreminja v dežele, pretekane od medu in mleka? — saj se mora po sadji spoznati. Po velikih mestih, na Nemškem, Francoskem, Angležkem, kder so ognjišča te sloke polomike tako zareča, da nekteri rojakov naših še videti ne morejo potrebnosti vere: po tistih mestih nernavnost, poltnost, nemir, samo in drugomori, stranke za žive in mrtve se sovražče, prevračevanje, suvanje in rukanje tem bohotneje rasejo, čem jasneje in visokeje plapola ogenj krive omike. To je sreča, to je blagor, da se Boga vsmili!

Imenovali smo to omiko: polomiko. — Ne mislimo reči, da je tak polomikanec po svoje samo na pol olikan; lahko je svoje omike vrhunec dosegel. Le to hočemo reči, da mu je samo razum razsvetljen, srce mu pa ni ožlahtnjeno, značaj mu ni uterjen; dokler pa tega ni v njem, ni ves omikan ampak samo pol.

Ne rečem, da razumoveda ne more žlahtniti srca, krepiti značaja, zakaj zgodovina nam kaže veliko mož, ki niso nič vedeli o katoliški cerkvi, postavim Sokrat, Plato, Kato, in vendar so bili po svoje krepotni, „celi“ omikani. Ta veda tedaj človeka tudi celega izolikuje, toda teže, kakor veroveda, in slabije. Prva izvira iz razuma, njen vpliv je velik na razum, na srce majhen; druga je zajeta iz razuma in srca, tedaj tudi na oba dva lahko deluje; ta tirja čednost zavoljo njene lepote in za to, ker jo Bog zahteva; ona pa, ker je lepa, idea lepote, ki je brez dvombe slabjega vpliva na človeka kakor Božja volja. To so tudi čutili stari grški modrijani, kakor zgoraj omenjeni Platon; pa tudi rimski, na primer Ciceron, ki pravi: „Quotus enim quisque philosophorum invenitur, qui sit ita moratus, ita animo ac vita constitutus, ut ratio postulet. Qui disciplinam suam non ostentationem

scientiae, sed legem vitae putet. Qui obtemperet ipse sibi, et decretis suis pareat;“ Ovid pravi: „Video bona proboque, deteriora sequor.“

Iz rečenega se lahko posname, da se omika kot sad razuma „lahko“ spreverže v polomiko, da človeka silistri, in ga okožuha vzletnih perotnic za višje življenje; in tak na pol izobraženec išče le samega sebe; v svoji samogoltnosti je ves trd na dobiček; vedno mozga in tuhta, kako bi si odprl vreče dohodkov: po železnicah, parobrodih, burzah itd. Mi sicer ne zametujemo vede železnične, parobrodne, le tiste vede ne moremo in ne maramo, ki je odtrgana od Boga. Taki nima pojema o ljubezni do bližnjega; vse mu je bedasto, samo to ne, kar se z vatlom meri in tehta s tehtnico. Skratka, taka omika je prav lahka, je postelja, kder se zležejo: oderuhi in skopuhi na denarjih sedeči; zgubidani, lenuhi od krvavih žulov drugih se živeči, izdajice domovino za lečo prodajajoči, nečistniki svoje moči slabeči in drugim v pekel sveteči: to je, ona preleško rodi v blatu nizkosti lezoče s človeško podobo vstvarjene stvari, ki razjedajo mozeg in svrž svojemu narodu in vsemu človeštvu, ter ga tirajo po bliskovo poginu v goreče žrelo.

Ta krevljasta omika je kriva, da nekteri bojzljivo gleda, kako se vede in umetnije razvijajo po naših krajih, češ, da pride ž njimi nenravnost, poltnost, luksus, ki časih malo po malo, pa toliko gotoveje grize na niti življenja. In ako se kdo zoper zverženo omiko oglasi, zlete na-nj bleski in treski: temenjaki, mračnjaki, to so pridevki, ki se mu nadevljejo. — Nekteri zoper njo žalostinke poje na skrivaj, kakor Jeremija na podrtinah jeruzalemskih; pa pomaga to kaj? nič, prav nič, še olje cedi v ogenj! Svetovali bi takemu, naj se rajše opaše z uma svetlim mečem, s katerim naj razsekava puhlo vedo, laživedo s hladnokrvnostjo; stavlja naj grad, od kterega bodo rigali topovi smrt na brezbožne šišmiše; svetovali bi mu, naj po plodnih ravninah seje pšenico, sicer pride sovražnik in bo čudo veliko ljulike nasejal, rok pa naj nikar križem ne drži, in naj ne zdihuje babje. Vera delavna bo svet premagala.

Je pri nas kaj te pogubonosne omike? Hvala Bogu, da še ni pognala trdih korenin; le posameznike pogoltno v svoj vrtulj. Ko bi pa vedel, da bi kedaj prekvasila naš slovenski narod, vstopil bi se lahko vrh Triglava in bi rekel s Kollarjem:

Aj zde leži zem ta pred okem mým slzy ronicím  
Nekdy kolebka, nyní narodu meho rakev.

— rekel bi s Homerjem lahko: „Fuius“. Že zdaj, ko so le nekteri opuhnjeni z dahom te polomike, ko so se le posamezniki z njo napojili: že zdaj rečem, gre nam trda bijočim boj za narodni obstanek; kaj še le potem, ko bi nenrav, sebičnost, lenoba ves narod fizično in moralično razgrizla!

In da le te besede niso prenapete, izvirek kaljene domišljije, prepriča se lahko vsak, kdor stvarjem, ki se na Slovenskem godé,

predere lupino in jim globokeje pogleda v srce. Pa tudi zgodovina nam malo da ne glasno spričuje rečeno.

Rimljani, dokler so bili nramni, nesebični, delavni, rasli so sicer položno, pa toliko krepkejše; ko je pa plasti in vrste mogočnega rimskega naroda razjedati začela nenravnost, poltenost, luksus: padali, padali so, da so pali v brezno smrti. Krepostni „senatus populusque romanus“ je svet obvladal; spačeni „senatus populusque romanus“ je v prah telebnil pred barbore.

Kde se bere zagotovljeno, da bi tako zveržena omika ne vrgla malega slovenskega naroda poginu v naročje, nasprotnikom v žrelo!? Pa ne samo narodno življenje nam vzeme, ne samo, da nas zbrše s površja zemeljskega: ampak ona nas tudi strmoglavi v prepad, kder bo jok in stok in škripanje z zobmi.

Kdor ni slep, kdor je naroden, ta gotovo ne želi zmašiti narod naš v cujne brezverske omike, ter mu zavezati oči, da ne bi mogel korakati naproti pravi, zaresni življenja vedi.

Nasprotno pak veda, prešinjena od vere, od prave žive vere, od misli na Boga, rodi omiko, vse prej kakor kramarsko; živo, prekipujočo dejanj krepostnih, ki se oživlja v vedodejanjih. Pri njej enakih korakov koraka omikanje razuma in srca. Za njo ne hodi prepad nravnosti, seslabljenje moči, prekuc reda in miru, ampak vse, kar more srečo napravljati ljudem. Ona je sad nebeški, ki spreminja zemljo v raj; lahko bi o sebi rekla z Mickievičem:

Gdzie stąpim, wyplywa trawka,  
Gdzie dotknem, rozkwita kwiatek.

Narod, ki bo zastavo te omike povzdignil, rešil bo pogina človeštvo, ki brede in brede brez premislika po mlakah in kalužah gnjijočih, ne mislé, da ga žuga žalostna smrt položiti v rakev. In ta narod nima drug biti, kakor slovanski, pri njem vede rastó in umetnije cvetó in nenravnost ne nosi po koncu glave.

Naj povem priliko, če tudi šepasto, kakor je vsaka. Veda, ki se suče okoli razuma, vidi se mi, kakor mesec, ki sicer razsvetljava, sveti medlo, da se marsikaj vidi, veliko pa tudi ne, kar je prav potrebnega; veda pa, ki izteka iz Boga in v njega nazaj teka, podoba se solncu, ki žarke svoje pošilja v človeški razum, pa tudi gorko objemlje, greje srce, vabé iz njega cvetice različnih čednosti kristijanskih in državljanskih.

Veroveda se ima z izvirnoslovansko vedo v eno celoto zliti; obe dve imate nalogo človeštvo strgati s povrhnosti, nenravnosti; obe dve imate vso resnico učiti, popolno omiko vcepiti v bolno človeštvo. Ne da se ločiti druga od druge.

Vsak človek ima svojega duha, ki ga loči kot osebo od drugega človeka; tako ima tudi vsak narod duha, ki je samo njegova lastnina, ki ga deli kot osebo od drugega naroda. Potem takem ima slovanski narod svojega lastnega duha, ki se mora razviti v slovanski literaturi, v slovanski vedi. Kako podobo bo imela ta

veda, ne dá se za zdaj natanko povedati, ker slovanski duh še ni popolnoma rešen vezi, ki ga držé priklenjenega v zakotljajih, ter se ne more prosto vzdigniti pod oblake; njenih potez, njenih različnih v eno celoto se strinjajočih črt ne moremo popisati tako, kakor bo v resnici. Da pa bo izvirna, slovanska, o tem ni dvomiti; ako pogledamo na naš narod, njegovo mišljenje, čutenje in govorjenje; ako pogledamo na slovanskih tleh vzrasle velikane, Prešerna, Puškina, Mickieviča, Kollarja, v katerih se je slovanski duh kolikor toliko vtelesil, ki nas postavljajo s svojo poezijo na domača tla v domač zrak, zakaj ona je zajeta iz našega srca, zato tudi v njem tako mično strune ubira.

Slovanski duh bo rodil novo, živo, življenja-vedo, ki bo zveljala pleve od zrnja, slabo od dobrega, ki bo ločila tuje od domačega; ki bo obsegala „vso resnico“, in kot taka bo vsesplošna svetovna; ne bo visela samo na spoznanji stvari, na sistemih. Slovanski duh bo rodil filosofijo, ki bo zadoščevala Slovanu, kar zdaj ne morejo storiti, ne Kant, ne Hegel, ne drugi zapadnjaki. In kot taka se bo slovanska veda z verovedo združila v eni strugi, ž njo bo oroševala rodne ledine in loke slovanskega sveta, v srečo človeštvu.

Ljudje, ki leže na tujih literaturah, bodo prav po Tomaževo skomolcevali, vtipe in satire spuščali na te misli; pa naj to svobodno počenjajo, saj s tem tako ne morejo dovtipiti in dosatiriti slovanskega duha spona nedelavnosti, temnega življenja.

Naša veda ne sme va-se stlačiti vseh nazorov tujih ved, ker s tem zgubi izvirnoslovanski značaj, in ni več slovanska, ampak tuja. In ker tuja, v našo obleko opravljena veda ne bi bila zajeta iz naroda našega, bila neplodna, ne mogla bi našega naroda žlahtniti, oživljati, ker bi ne bila narodna, sad narodnega duha. Taka ponarejena veda in literatura nam bi več škodila, kakor koristila, ker bi se ž njo slovanski duh zatiral, duh, ki ima za nas to storiti, kar bomo v zgodovini. Koliko tedaj nekteri, opojeni tujih nagledov, v zraku nedomačem zrasli, kvara napravljajo, ki zapadno-evropejsko omiko na vse kriplje cepiti skušajo in tudi cepijo v slovanski divjak, ne pomné, da bo sicer sad rodil, pa kratkomalo slovanski, ampak nemški, francoski, ali angleški!

Slovanski duh mora strebiti domače od tujega; mora nazore zapadnega sveta, ki so se v naših literaturah vgnjezdili, odstraniti, samega sebi razviti, in se kot feniks pokazati svojemu narodu in vsemu strmečemu svetu. Ni mu treba beračiti pri že razvitih duhovih v Parizu, Londonu, Berolinu, on ima dosti svoje moči, da si vstvari literaturo lastno, krasnejšo od drugih.

S tem pa nečemo reči, da se naj bi tuja omika strebila izmed nas do korena, da naj bi se zaprli od drugih narodov, in same sebe opazovali, to rečem, da vse tuje ne smemo na častno mesto postavljati, domače pa za vrata devati kot nečastno, ničtetno, barbarsko; da ne smemo slovanstva tlačiti v tesni frak, in ne mu nadevati puhlega cilindra. Mi moramo prebroditi reke in

mlake tujih literatur in sistemov, če še tako kalnih in blatnih, ne da bi vse, kar smo videli in zvedeli, trosili kot pravico, vzor med Slovane, ampak da si ž njimi operemo, zmijemo, zbistriamo slovansko oko, da laglje zlatonosne slovanske žile najdemo, da laglje vzdignemo zaklad svojih moči, da laglje spoznamo same sebe in tuje kot tuje odstranimo, ako ne godi našemu bitju. Kdor nam očita, da hočemo vse tuje mahoma zagrebsti v hladni grob, moti se zeló; rabili bomo tuje tudi odsle, pa ne kot prisiljeni služabniki, ampak kot ekonomí, skrbeči za se, da se lože izgrebemo iz prahu niščetnosti.

Slovanski duh je razprostrt med Črno goro in Uralom, med Carigradom in Prago; skrit je med prostim narodom, iz mest se je moral umakniti pred povodnjo tujih življev. Treba ga je rešiti lupin in luskin, omiti ga in presejati v literaturo. „Spoznavati moramo sami sebe!“ To je sploh težka stvar; lože spoznamo drugega, lože razvidimo tujega duha v njegovih potezah; lože je presajati tuje literature v našo, ki imajo jasno vtisnjene značaje dotičnih narodov, kakor pa še le sebe spoznavati pri takošnem plajhanji tujščine, in potem spoznanja prenašati v literaturo, nikdar še videno.

Da sami sebe ne moremo spoznavati dovolj in lahko, krive so jako nenarodne šole. Mladi Slovenec zapusti v nežni, rahli mladosti rojstni kraj, preseli se v navadno potujčeno mesto, kder mu izrujejo kmalo, kar je seboj prinesel narodovega, prestavijo ga v valove tujega zraka, kder sesá vse prej, kakor čisti zrak, čisto mleko narodovega duha. Uči se veliko, da-si tudi malo razume, o svojem narodu malo sliši, ali pa nič. Moti se zeló, ako hoče svoj narod spoznavati iz bukev, ki so navadno od zagrizenih sovražnikov načečkane; tu se Slovanom odrekava sploh zmožnost za više življenje, na hrbtišče se jim hladno nalaga lenoba, živinška surovost; zgodovinskih dejanj jih jalove predstavljajo pristranski pisci, ki gledajo njih dela s takimi nastroji, da se jim prav majhna vidijo in kot taka le mimogredé omenjajo. V novejših časih se je to obrnilo malo na bolje, ker imamo že tudi nekaj slovenskih knjig, iz katerih se učimo; in pa, ker posledí slovanske vzajemnosti pridneje vpotrebljujemo sadje drugih slovanskih literatur.

Kar so šole, topla gnejzda tujih življev, pokvarile, to mora sam slovenski pisatelj popraviti; iti mora med narod, da se nauči ž njim misliti, čutiti in govoriti.

Ljudstvo je še nepopačeno, neokuženo od zapadnega sveta, ne opiči se po tujcih, in se menda tudi ne bo odsle, ko je narodna zavest toliko prodrla med njim, da je jelo samo sebe spoštovati, kot celoto, osebo se spoznavati; ono je shramba narodnega duha. Prešerin pravi:

Da kranjščina zaklad ti svoj odklene,  
Zapusti ročno mestne mi sosede,  
Tri leta pojdi v rovtarske Atene,

Čim bolj se kdo peča s tujimi literaturami, tem bolj se mora po drugi strani navzemati narodnega mišljenja, tem bolj se mora v narod nazaj pogrezovati. Ako v piscu tuje prevago dobi nad domačim, potegne ga naravno tuje pod se, in on zgubi narodna tla. Da bi se lože temu v okom prišlo, bilo bi dobro, ko bi se Slovenci kaj bolj pečali s slovanskimi literaturami, v katerih je domači duh, domača veda v lepšem, bolj jarem razcvetu, kakor v slovenski. Kdor kaj slovenskega piše, naj nikar ne natika tujih očal, ki kalé slovanski pogled, in naj ne gleda le na tuje, da ne rodi samih zaprtkov, originalnih — prestav. Prestavljavec naj prestavlja iz slovanskega, ne iz zapadno-evropejskega, da se tuj duh ne vmesli med nami, in da domačega ne zamori!

Slovenci moramo imeti lastno, izvirno literaturo. To se bo tem hitreje zgodilo, čim vrlejšje se bodo podpirali domači pisatelji, domači časniki, domača društva. Kako se tedaj proti tem zagreši in zaskali nekteri, ki se za domače knjige ne briga, češ, saj imam dovolj nemških knjig, pa še boljših!

Nečem omenjati, da je tuje le tuje, ki nikakor ne more vse počez in poprek goditi slovanskemu duhu, le to rečem, da se s takim počenjanjem pušča kri iz že tako revnih žil slovenske literature, ki potrebuje veliko delalcev, veliko umotvorov, kar pa ne more biti brez gmotno podpirajočih bralcev.

Kedar bo slovanski duh rešen vezi, mogočne svoje repetnice, razspel in splahutal pod oblake, takrat bodo tuje literature obledele, takrat bodo Slovani zmogli s svojim duhom, takrat bodo dovršili svoje poslanstvo: rešili bodo pogina človeštvo, ki se je pogreznilo v nenravnost, v polomiko, ter ga osrečili s solncem prave, popolne omike!

## O najstareji slovenski zgodovini.

Spisal Franjo Bradaška.

### I. Slovenci se pokazujejo v sedanji Sloveniji (slovenski zemlji).

#### a. Kedaj so se Slovenci pokazali v zgodovini?

**S**lovenci se v današnji Sloveniji (slovenski zemlji) prikazujejo v drugi polovici šestega veka. Prikazujejo se tu z velike silo, a ne vé se natanjko niti čas njihovega povratka v te deželo niti to, kaj jih je nagnalo na to; ni tedaj čudo, da so si učenjaki to stvar različno vmišljevali in prikrojivali.

Misli se, da so se Slovenci naselili v današnjih svojih zemljah med 592. in 595. letom. To se dokazuje s sledečim: V gornje-

koroškem Turju (Lurnfeld) bila je škofija Tiburnija a verjetno (!) je, <sup>1)</sup> da je ta škofija obstala do leta 591.; ker je kasneje v pismih ni več najti, toraj so jo morali, takó se sklepa, kmalu zatim poganski slovenski prišleci zatreti. — V sijno daljnem pismu oglejskega duhovništva od ravno tega leta 591 ne omenjajo se še Slovenci a štiri leta zatim, namreč 595 navaja jih že Pavel diakon († okoli 799) <sup>2)</sup> pripovedovaje, da so se bili z Bavarci.

To dokazuje, da so Slovenci takrat že tukaj bili, ali iz tega ne mora slediti, da so se ravno tačas med leti 592 in 595 tù naselili; ne stoji namreč, da bi škofija Tiburnija bila morala koj po dohodu Slovencev propasti, kajti gotovo je bilo še starih stanovavcev v deželi, čeravno so se mnogi že bili v Italijo (na Laško) izselili a ti ostanki poprejšnjih stanovavcev mogli so svojo škofijo nekaj časa braniti in vzdržati; to je bilo tim laglje, ker je več kot verjetno, da Slovenci niso nahrupili vsi na enkrat na te kraje, ampak so dohajali in naseljevali se v manjih ali večjih četah. Če je tedaj škofija Tiburnija tudi res v navedenem času izginila, ne more se iz tega izpeljevati, da Slovenci niso že popred začeli dohajati v te kraje. — Da pismo oglejskega duhovstva Slovencev ne omenja, temu se ni toliko čuditi, če pomislimo, da poročila te dobe sploh o Slovencih ne govoré, če ne stopajo na zgodovinsko gledišče z veliko razbuko, če se s kom ne bojujejo ali če koga ne napadajo; če tega ni, ptujci ne navajajo Slovencev. Jaz s tim ne pobijam sporočila o velikem gibanju Slovencev v tej dobi, to se ne dá tajiti; jaz vojujem le proti temu, da bi se prememba stanovavcev v slovenski zemlji omejila ravno na leta 592—595. Da to res ni tako, more se izvesti tudi iz tega, ker se Slovenci omenjajo še le na zahodni jim meji, in sicer najpred, namreč leta 595. na severu, kjer jih zavračajo Bavarci a še le tri leta pozneje namreč 598. na jugu, kjer jih je (vsa je prilika v Istri) premagal eksarh Italije, Kallinik. <sup>3)</sup>

Ako so tedaj, odkar so se Slovenci prikazali na severozahodu, pretekla tri leta, dokler so se mogli prikazati tudi na jugo-zahodu; tako je gotovo trajalo več ko tri leta, dokler se je tolika prememba stanovavstva izvela po celi ostali zemlji. Zató stavljam jaz to premembo že pred leto 592., ali vsakako v drugo polovico VI. véka.

Sporočila namreč iz onega časa nam spričujejo, da je okoli polovice VI. véka nastalo živo gibanje med Slovani na dolnji Donavi in v deželah med to reko in jadranskim morjem; sporoča nam se, da so Slovani leta 549., 551. in 552. predirali v Ilyrik in Dalmacijo. <sup>4)</sup>

<sup>1)</sup> Ressh Annal. Sab. II. str. 412.

<sup>2)</sup> Pauli Warnefridi de gestis Longobardorum libri VI.

<sup>3)</sup> Ap. Mansi: Conc. Coll. tom X. str. 117.

<sup>4)</sup> Prokop: de bello gothico, libri VI. — sem-le spada I. III. 29., 38. in 40.



Ako so tako pogosto že okoli polovice VI. véka predirali tje do jadranskega morja; takó ni dvomiti, da so, če ne ravno tačas, pa vsaj malo zatim začeli zahajati tudi v Norik. To je verjetno tudi zató, ker so Avari, ali kakor jih Nestor, ruski letopisec († okoli l. 1116.)<sup>1)</sup> in kakor jih Slovenci še zmiraj zovejo, Obri koj po odhodu Longobardov leta 568. zavzeli Panonijo ter Slovane začeli pritiskovati. Muhar sam<sup>2)</sup> meni, da so se Slovenci v sedanji Sloveniji začeli naseljevati, odkar so Longobardi bili odšli a (samo) gornjo Podravino in en del današnjega Tirolskega da so zavzeli še le l. 592—5. V svoji: *Geschichte von Steiermark*<sup>3)</sup> zv. IV. str. 169 izrečno pravi, da je naseljevanje Slovencev trajalo dalj časa ter določuje to po letih 582—612 pa se celó trudi s tim razjasniti po njegovih mislih velike razločke med Slovenci! Ravno tako misli učeni zgodovinar, dr. Franc Rački,<sup>4)</sup> da so Slovani Čakavci, posedli „pobrezja jadranskega morja, zvlasti staro Istro, Japidijo in Liburnijo, če ne pred, vsaj na začetku druge polovice VI. stoletja.“

### b. Zakaj so se Slovenci začeli gibati in širiti?

Nekteri mislijo, da je to vprašanje rešeno, če pravijo, da je v Panoniji slovansko plodno ljudstvo takó omnožilo se bilo, da so se zató morali začeti iz te zemlje seliti.<sup>5)</sup>

Jaz držim to bolj za navadno frazo, kot za pravi vzrok te prikazni.

Ni treba nič družega, nego védeti, v kakošnih okolnostih so ti ljudje živeli, pa bo vsakdo sprevidel, da tú o preobilju stanovništva niti govora biti ne more. V Panoniji in v srednji Donavi trli so se najrazniji narodi že od davnej; vničevalni boji so se tú vodili in ravno v tem času (l. 567.) zatrli so Longobardi Gepide s pomočjo Obrov, ktere so prav zató bili sem pozvali. Longobardi so zatim odšli na Laško, zapustivši svoja dotedanja prebivališča v Panoniji svojim zaveznikom Obrom.<sup>6)</sup> Čisto jasno je, da se med takimi boji ljudstvo ni moglo pomnoževati.

V Podonavju jeli so sedaj gospodariti divji Obri a ti so s Slovenci ravnali takó nečloveški (vidi dalje doli), da mora človek vse pred misliti, kot pa da so se Slovani, živeči v njihovem pod-

<sup>1)</sup> *Chronica Nestoris*. Ed Miklosich, str. 6.

<sup>2)</sup> A. Muchar: *Versuch einer Geschichte der slavischen Völker an der Donau*. V štajerskem časopisu 1825—30. zv. IX. str. 155—6.

<sup>3)</sup> vidi niže doli.

<sup>4)</sup> *Nacrt jugoslavenskih povjestij do IX. stoljetja*, v „Arhivu za povjestnico jugoslavensku.“ Knjiga IV. str. 253.

<sup>5)</sup> G. Freih. v. Ankershofen: *Handbuch der Geschichte des Herzogthums Kärnthen im Mittelalter etc.* zv. II. str. 26.

<sup>6)</sup> Pavel diakon II. c. 7.

ročju, množili. Preobilnost stanovavcev tedaj ni mogla biti vzrok razširivanju Slovencev.

Celó nezapopadljivo mi je, kakó je Muhar <sup>1)</sup> mogel reči, da so mnogi Slovenci prehajali v stari Norik, ker jim se je hotelo boljih in plodnih zemelj; sej dobro vemo, da Norik niti je bil, niti je sedaj bolji in plodniji od Panonije! Sicer si je pa Muchar <sup>2)</sup> predstavljal to razširjevanje na posebni način, njemu namreč Slovani niso nič družega, kot prosto orodje in sredstvo Obrov, s katerim ti razpolgajo po neki gotovi osnovi. Po ti osnovi rivali so ali pošiljali Obri Slovence kot prednjo stražo proti Bavarcem in drugim sovražnikom. <sup>3)</sup> Krivo mnenje Muharjevo pobijal je že Šafarik. <sup>4)</sup>

Jaz pa vprašam, kdo je pred Obri (vidi gori str. 261.) Slovane pošiljal v Ilyrik in Dalmacijo? Obri so sicer dali pridko selbi Slovencev, ali se ti niso selili po njihovi volji ali osnovi, marveč so se umikali ali njihovemu pritisku i nasilju a to jim je bilo tim laglje, ker se za izhodne alpinske strani niso morali mnogo boriti, vsaj zgodovina ne ve za druge borbe, kot na zahodni strani. To je bila tedaj prava pridka, da so se Slovenci začeli zopet naseljevati na današnji slovenski zemlji, a ne preobilje ljudstva v Panoniji niti plodnost noriških krajev.

### c. Narodnost starih Noričanov, Panoncev itd.

V pretres prašanja, ali je bilo Slovanov v teh deželah že pred tem časom in ktere narodnosti so bili stari Noričani, Panonci itd., ne mislim se tù spuščati, samo toliko hočem reči, da ne morem po vsem pritrditi niti onim, ki tod ne nahajajo družega kot Kelte <sup>5)</sup> niti onim, katerim so vsi stari prebivalci teh krajev Slovani. <sup>6)</sup>

Same Kelte nahajajo oni, ki od strasti in oholosti ali neznanja ne priznavajo nobenih slovanskih podatkov ali dokazov;

<sup>1)</sup> Geschichte des Herzogthums Steiermark. Grätz 1844. IV. str. 169.

<sup>2)</sup> V istem delu, IV. str. 153. in sl.

<sup>3)</sup> Blizu takó si je stvar prikrojil tudi M. Büdinger: Oesterreichische Geschichte bis zum Ausgange des 13. Jahrhundert's. Leipzig, 1858. I. zv. str. 71; tudi njemu Slovani niso družega, kot stroji, kateri se premeščujejo in delajo po volji Obrov.

<sup>4)</sup> Slavische Alterthümer II. 35.

<sup>5)</sup> K. Zeuss: Die Deutschen und die Nachbarstämme. München 1837; Dr. A. v. Muchar: Geschichte des Herzogthums Steiermark. Grätz, 1844.

<sup>6)</sup> Učeni naš Davorin Trstenjak, skoraj v vsakem tečaju „Novic“ in v „Narodnem koledarju“ matice slovenske za leto 1869; A. V. Šembera: Zapadni Slované v pravěku. Ve Vidni, 1868.)

tem je na čelu Muchar, ki sam nosi slovansko imé pa je vendar eden najhujih protivnikov Slovencev. <sup>1)</sup>

Z druge strani zopet ne gre zametovati sporočil mnogih pisateljev o doseljenji Keltov v zemlje med Donavo in jadranskim morjem; ne more se tedaj tajiti, da so Kelti lesem prišli in da so tukaj bili; zato bo resnici najbližje, kar je Šafařík <sup>2)</sup> našel, namreč, da so v davnini tu prebivali Slovani, ali te da so Kelti okoli 350 - 336 stirali k soplemenikom na severo-izhod. Ni pa misliti, da bi se tedaj vsi Slovani bili umaknili iz zemlje, marveč so gotovo neki v brežnatih, težko pristopnih krajih zaostali in obdržali se. <sup>3)</sup>

#### d. Prava doba slovenske zgodovine.

V drugi polovici VI. véka včvrstili so se Slovenci v današnjih svojih zemljah in leta 595. nahajamo jih prvikrat v boju s sosedi Bavarci. Vojvoda ali, kakor ga zove Pavel diakon, kralj bavarski Tasilo, Slovincem znan pod imenom „Tesel“, vazal franškega kralja Childeberta II., napade Slovence, potolče jih ter se vrne z bogatim plenom. <sup>4)</sup>

Mesto te bitke se ne naznačuje. Muchar misli na one Slovence, ki so bili na severu kraj Donave, ali Hormeyer <sup>5)</sup> je dokazal, da se ima to mesto iskati južnije, in Ankerskofen <sup>6)</sup> ga nahaja na topelskem (toblaškem) polju tirolske bistriške doline (Pusterthal); ondi je med Topelom (Toblachom) in Indijom (Aguntom, Innichen) grič, ki se za spomin na ta dogodek, kakor se pripoveduje, zove grič zmage.

<sup>1)</sup> On piše: Die Urbewohner von Steiermark — „Die undankbaren, die wahre Geschichte nur verwirrenden Zurück- und Ableitungen von Eigennamen und topographischen Benennungen in der Steiermark auf das Slovenische, oder von dieser Sprache muss man als grundlose etymologische Spielereien bedauern!“ Takó je pisal mož, ki se je smešnega storil s tem, da je čisto slovenska imena keltizoval!

<sup>2)</sup> Slawische Alterthümer. Deutsch von Mosig v. Achrenfeld. Leipzig, 1843. I. 11.

<sup>3)</sup> Šafařík — II. 41. — v ostalem dvomi, da bi se ti slovanski ostanki v Panoniji pokraj guječe selečih se narodov bili obdržali tje do povratka Slovanov.

<sup>4)</sup> Pavel diakon IV. c. 7. Tassilo a Childeberto, rege Francorum apud Bajoarium rex ordinatus est. Qui mox cum exercitu in Sclavorum provinciam introiens, patrata victoria ad solum proprium cum maxima praeda remeavit.

<sup>5)</sup> Luitpold, str. 72. in 73.

<sup>6)</sup> Geschichte von Kärnthen, II. str. 29—30.

S tem se je bil boj začel med Slovenci in Nemci leta 595; že drugo leto, 496. ponovil se je; Tasilo (Tesel) namreč, spodbujen po srečnem vspehu preteklega leta, zbere do 2000 Bavarcev ter napade Slovence. To, da je prišel le z 2000 ljudi, pokazuje, da jih je preteklega leta lahko potolkel in da je zato mislil, da jih bo mogel z majhno močjo strahovati. Ali za ta pot se je preračunal. Slovenci, prej ko ne čutě, da so sami preslabi za vspešen boj z Nemci, pozvali so, kakor se kaže, Obre na pomoč; z njihovo pomočjo pobili so Nemce in vse pomorili. <sup>1)</sup>

Premagavši Nemce zavarovali so si Slovenci te strani svoj dom in zgodovina več let ne pripoveduje nič o bojih med Slovenci in Nemci.

Med tem, ko je tukaj bil mir, bojevali so se Slovenci na drugi strani. Leta 598. vošil je papež Gregorij eksarhu Italije Kalliniku srečo zavoljo zmage nad Slovenci. <sup>2)</sup>

Kje je Kallinik premagal Slovence, ne ve se dobro, ali je verjetno, da je bilo v Istri, ktera je tedaj spadala na tisti del Italije (Laškega), ki je bil Grkom še ostal. Za to mnenje vajuje tudi to, da je že dve leti po tem, namreč leta 600 ravno tisti papež Gregorij I. obžaloval Maksima, solinskega nadvladika, češ da ima od Slovanov, nahrupivših na Dalmacijo, toliko trpeti, da, bil je celó poln skrbi za Italijo (Laško) samo, ker tudi v njo so že začneli Slovani vhajati in sicer skoz Istro. <sup>3)</sup>

Kakor z Nemci tedaj, takó dohajajo Slovenci na začetku v neprijateljsko dotiko tudi z Grki.

Izhodni sosedi in večji del krvoločni gospodarji Slovencev bili so Obri. Ti so bili pretrgano prijateljstvo in zvezo z Longobardi, ki so bili Slovcem na zahodu, v gornji Italiji postali gospodarji, obnovili ter so napadli Franke v Duringiji <sup>4)</sup> in Grke, kjer so jih le mogli. Na byzantinsko Istro vrgli so se leta 602. Obri in Longobardi ter so jo grozovitno opustotili. Z njimi bili so tudi Slovenci. <sup>5)</sup>

1) Pavel diakon IV. c. 11. *Hisdem ipsis diebus Bajoarii usque ad duo millia virorum super Slavos irruunt, superveniente Cacano omnes interficiuntur.* — Kar se tiče leta, vidi Ankershofena: *Geschichte von Kärnthen* II. str. 32.

2) Mansi concilior. collectio X. p. 117.

3) Mansi X. p. 231. *Et quidem de Sclavorum gente, quae vobis valde imminet, affligor vehementer et conturbor. Affligor in his, quoniam in vobis patior; conturbor, quia per Istriae aditum iam Italiam intrare ceperunt.*

4) Pavel diakon IV. c. 12—14. — Fredegar c. 16.

5) Pavel diakon IV. c. 25. *Inter haec Longobardi cum Avaribus et Sclavis Historum fines ingressi, universa ignibus et rapinis vastaverunt.*

Malo zatim, leta 604., poslal je obrski khagan Bajan Slovence v Italijo na pomoč longobardskemu kralju Agilulfu, kateri je ž njihovo pomočjo osvojil in razdjal mesto Kremono. <sup>1)</sup>

Longobardi so posredovali med Obri in Franki in ti so l. 605. sklenili mir med seboj; zatim je na tej strani prešlo nekoliko let brez bojev. Ko je pa l. 610. vstanovnik obrskega gospodstva v Evropi, khagan Bajan umrl, zginil je tukaj mir. Obri, do tedaj longobardski zavezniki, vrgli so se l. 610 ali 611 z brezštevilno množino na Furlansko in Beneško; Gisulf, vojvoda furlanski postavi jim se v bran ali zastoj: Longobardi so preslabi, Obri jih obskočijo in vse pomoré. Opustotivši zatim zemljo začeli so obsestati glavno deželno mesto Forun Julii, v katerem se je s svojimi sinovi Tasom, Kakom, Rodoaldom in Grimoaldom bila zaprla Gisulfova soproga Romilda. Ona sama izda mesto sovražnikom, ki ga poplanijo in sežgo. Vračaje se domú pomorili so Obri na takó zvanem „svetem polju“ <sup>2)</sup> vse odrasle Longobarde, žene pa in otroke odtirali so seboj v robstvo. <sup>3)</sup>

Slovencev pri tej priliki longobardski zgodovinar sicer ne omenja; ali ker so morali navadno v tem času vdeleževati se njihovih vojsk ter so v velikem delu tačas bili njim pokorni in ker so Obri sedaj drli nad sovražnika ravno čez njihove kraje: zato je vsa prilika, da je v tej obrski vojski bilo tudi Slovencev. Malo zatim, l. 611 po mnenju Dümmlerovem <sup>4)</sup> a 613 po Šafařiku <sup>5)</sup> vdarili so Slovenci sami na Istro ter so jo nemilo opustotili. <sup>6)</sup> Slovenci, ki so se brez dvombe že pred vseljevali v Istri, razširili so se sedaj še dalje po njej.

V tem istem času (l. 612—613.) začeli so se zopet boji med Slovenci in Nemci. Tasilov sin in naslednik, bavarski vojvoda Garibald II. pobil se je s Slovenci pri Indiji (Aguntu, Innichen) na gornji Dravi a bil je premagan, Slovenci pa nató opustotijo bavarsko mejo. Ali Garibald zbere nove trume, plane na Slovence otme jim plén ter jih prežene za meje svoje zemlje. <sup>7)</sup>

<sup>1)</sup> Pavel diakon IV. c. 29. Agilulfus rex egressus Mediolano mense julio obsedit civitatem Cremonensem cum Sclavis, quos ei Cacanus rex Avarorum in solatium miserat et cepit eam duodecimo Kalendas septembris et ad solum usque destruxit.

<sup>2)</sup> A. Linhart: Versuch einer Geschichte von Krain und den übrigen Ländern der südlichen Slaven Oesterreich's. Laibach 1788—91. — stavlja to polje o II. zv. str. 123. — na današnje Kranjsko.

<sup>3)</sup> Pavel diakon IV. c. 38.

<sup>4)</sup> E. Dümmler: Ueber die älteste Geschichte der Slawen in Dalmatien v „Sitzungsberichte der k. Akademie der Wissenschaften. Phil.-hist. Classe XX. zv. II. in III. zveščic, str. 364.

<sup>5)</sup> Slaw. Alterthümer, II. 35.

<sup>6)</sup> Pavel diakon IV. c. 42.

<sup>7)</sup> Pavel diakon IV. c. 41. govore o začetku vojvodovanja Grasulfovega na Furlanskem končuje: His temporibus, mortuo Tassilone duce Ba-

Na Slovence udari sedaj (l. 615—630)<sup>1)</sup> tudi drugi zahodni sosed. Taso in Kako, sina ubitega vojvode furlanskega Gisulfa, oprostivša se obrske sužnosti postala sta gospodarja na Furlanskem. Ta dva spravila sta tudi ono stran slovenske zemlje pod svojo oblast, ktera se je tedaj zvala „Zellia“ in sicer do mesta, ki se je imenovalo „Medaria“. Od tega časa tje do časov vojvode Ratchisa (l. 744) morali so Slovenci teh krajev davek plačevati vojvodam furlanskim.<sup>2)</sup>

Linhart: Versuch einer Geschichte von Krain i. t. d. II. zvezek stran 127—128, išče krajine „Zellia“ v zilski dolini na Koroškem, ktera se je za Rimljanov zvala „vallis Julia“ in kjer je bilo mesto Julium Carnicum (Zuglio); v srednjem veku nosila je ta dolina ime „valle gillia“. „Medaria“ je Linhartu selo Matarija blizu Trsta. — Hormayr: Herzog Luitpold, str. 19., misli na Zellio na potoku Asilisu (sedaj Silu) in na mesto Azilium, Azolo na dolnjem Furlanskem, Medario pa stavlja, kakor Linhart, v Matarijo kraj Trsta. Neki imajo današnjo Slovensko Matro ali Motreje (Materium Winidorum, nemški Windisch Matrey) na Tirolskem za Medario in Šafařík<sup>3)</sup> nahaja, kar je tudi verjetno, dotično slovensko pokrajino v dolinah potokov Sila in Bele (Möll) tje do slovenske Matre. Ni dvomiti, da je ta zemlja bila Furlanskemu mejašica in že zató, ko tudi drugih dokazov ne bi bilo, ne more biti, kakor je mislil K. Zeuss<sup>4)</sup> „Zellia“ daljna stara Celeja (Celje) na Štajerskem.

To stvar je težko izvesti na čisto tudi zató, ker se dotično ime v različnih izvirkih nahaja različno, namreč Aglia, Cagellia; zavoljo tega in zató, ker so se za Ratchisa Slovenci v „Carnioli“ spuntali<sup>5)</sup> misli Zeuss<sup>6)</sup>, da bi ime „Zellia“ moglo biti pokvarjeno iz „Carniola“.

joariorum, filius ejus Garibaldus in Agunto a Sclavis devictus est et Bajoariorum termini depraedantur. Resumptis tamen Bajoarii viribus et praedas ab hostibus excutiunt et hostes de suis finibus pepulerunt. — Kar se tiče časa te dogodbe, nahajaš dokaz za l. 612—613. v Ankershofenovi: Geschichte von Kärnthen II. str. 34. — Muchar: Geschichte von Steiermark IV. str. 156 misli, da je to bilo kasneje, ali ne navaja nobenega dokaza.

<sup>1)</sup> V pogledu časa tega dogodka vidi Mucharja: Geschichte von Steiermark IV. str. 157.

<sup>2)</sup> Pavel diakon IV. c. 40. Mortuo, ut diximus, Gisulfo Forojulieni duce Taso et Caco filii ejus, eundem ducatum regendum susceperunt. Hi suo tempore Sclavorum regionem, quae Zellia appellatur, usque ad locum, qui Medaria dicitur, possederunt. Unde usque ad tempora Ratchis ducis iidem Sclavi pensionem Forojulianis ducibus persolverunt. — Kje je tó omenjena slovenska stran bila, o tem se mnenja učenjakov kaj razlikujejo.

<sup>3)</sup> Sl. Alterthümer II. zv. 35.

<sup>4)</sup> Die Deutschen und die Nachbarstämme. München 1837, str. 617.

<sup>5)</sup> Pavel diakon VI. c. 52.

<sup>6)</sup> na omenjenem mestu.

S Samom, ki v tem času stopa na oder zgodovine, menjajo se tudi razmere Slovencev; predno pa začnemo to razkladati, hočemo se bolj natanjko seznaniti z njihovimi sosedi.

## II. Sosedi Slovencev: Obri = Avari, Nemci (Bavarci) Longobardi in Grki; razmere med njimi in Slovenci.

### a. Obri = Avari.

Obri so se prvokrat prikazali po razpadu hunskega kraljestva za drugimi narodi na kaspiskem (hvalinskem) morju. <sup>1)</sup>

Sto let po priliki pozneje dali ste si dve turško-čudski plemeni. <sup>2)</sup> Varov in Chunov, pri ostalih Turkih ob enem zvani, „Varchoniti“, t. j. „Varchuni“, ime strahovitih Avarov (Obrov). <sup>3)</sup>

Brojé samo 20.000 možakov napotili so se ti od hvalinskega morja (jezera) proti zahodu ter so poslali okoli l. 558 poslanca h grškemu cesarju Justinianu (Upravdi), ki so mu ponudili prijateljstvo. Justinian je to tudi sprejel in obljubil jim za ponujeno mu pomoč letni davek. <sup>4)</sup>

Obri se sedaj zaženó na Ut-Urgúre kraj azovskega (su-rožkega) morja, podjarmijo njé in Kut-Urgúre in začno napadati slovanske, v podneperju prebivajoče Ante ter pustotiti jim zemljo. <sup>5)</sup>

Kasneje začeli so zahtevati od Upravde, naj jim zemlje dá, kjer bi se naseliti mogli. Upravda jim nató ponudi doljno Panonijo, ali Obri je niso zavzeli, ampak so ostali še dalje nad črnim morjem. <sup>6)</sup>

Od Upravdinega naslednika (l. 565.) cesarja Justina tirjali so večji davek, ali on je njihovo tirjatev odbil in na-tó so se vzdignili na zahod, ali ne nad Grke, ampak nad Franke. <sup>7)</sup>

Pretrgavši za kralja Sigiberta, ki je po smrti svojega očeta Chlotarja (l. 561) vladal v Avstraziji, v Duringijo so prvokrat potolčeni ali drugikrat premagajo Sigiberta, bežečega obdajo in on bi v njihovi sužnosti bil ostal, ko ne bi z darovi bil khagana dobil na svojo stran. Khagan je potem z njim sklenil prijateljsko zvezo

<sup>1)</sup> Priscus ed. Bonn. p. 158.

<sup>2)</sup> K. F. Neumann: Völker des südlichen Russlands, (München), str. 87.

<sup>3)</sup> Theophylakt VII. 7. in 8., str. 282—284. ed. Bonn.

<sup>4)</sup> M. Büdinger: Oesterreichische Geschichte bis zum Ausgange des 13. Jahrhunderts. Leipzig 1858. I. zv. str. 62—3, in K. Zeuss: Die Deutschen i. t. d., str. 730.

<sup>5)</sup> Menander, ed. Bonn., str. 284.

<sup>6)</sup> Isti, str. 285.

<sup>7)</sup> Isti, str. 289—290.

in odpeljal Obre čez dukljanske klanjce na Ogersko, kamor ga je proti soplemenikom svojim Gepidom na pomoč zval longobardski vodja Alboin. <sup>1)</sup>

Deré proti zahodu podvrgli so si Obri slovanske Duljebe, prebivajoče med Bugom in Styrom. <sup>2)</sup>

Na Ogerskem pokončali so v zvezi z Longobardi, kakor je gori omenjeno, Gepide ter so zavzeli najpred njihova selišča in ko so odšli Longobardi na Laško (v Italijo), tudi njihova prebivališča v Panoniji (l. 568.). <sup>3)</sup>

Takó ste iz teh krajev prešli dve germanski plemeni, namreč Gepidi, ki so po tem pobitju izginuli iz zgodovine, in Longobardi, ki so se izselili na zahod. Na njihovo mesto stopili so divji Obri, kateri so se vgnjezdili v enem deli Dacije tje do prek Tise, v Panoniji in v izhodni strani Norika. Iz teh svojih selišč prodrali so 250 let v sosedne dežele, plené jih in pustoté.

Obri so bili divji jahači, ki so takó rekoč, s konjem vred odrasli. <sup>4)</sup> Pretrgali so v Evropo kot zmagovalni kočovniki, ki so zmiraj le po plenu hrepeneli in vžitku, in takošni so ostali celó do kraja: zató so pa tudi bili bližnjim in daljnim národom najstrašnejši sovražniki, kateri niso šli samo na tó, da protivnika premagajo, timveč na tó, da ga čisto vničijo; zato se niso tudi nikdar prijeli ratarstva ali trgovine <sup>5)</sup>, marveč so jim morali zemljo obdelovati njihovi podložniki, zvlasti nesrečni in razcepljeni Slovani; zató so Obri tudi bili podkupljivi; zató niso nič marali za prisego in niso držali pogodbe; zató so bili „izmed vseh kočovnikov najnezvestiji in nje nasititi ni bilo moč.“ <sup>6)</sup>

Njihov khagan prava je slika svojega naroda: kot barbar, ki je bil siromašen a postal je bogat, ošaben je, hvasta se s svojo silo, žali ptuje kneze in njihove poslance, zahteva od vseh narodov, da mu se podajo in tirja od zaveznikov silen davek a od podložnikov robsko delo. <sup>7)</sup>

Narod bil je razdeljen na plemena in rodove, po katerih se je ločil tudi v javnem življenju in vojski. Možaki bili so veliki in čvrsti; oklop iz železa ali kožo na prsih, tul na ledjih, sulice na rami, in lok v roki: takó so se ti divji jahači prikazali nenadoma kot vihar in so ravno tako zopet zginuli.

1) Pavel diakon II. 10. — Menander str. 302. 303.

2) Šafařík: Sl. Alterthümer II. 27.

3) Pavel diakon II. — Menander str. 304.

4) M. Büdinger: Oesterreichische Geschichte I. str. 64.

5) Isti I. str. 71.

6) Theophylakt Simoc. I. 3. ed. Bonn.: *Ἀπιστότατον ἔθνος καὶ ἀπληροτάτατον τῶν ρωμαίων βίοντων.*

7) Büdinger I. str. 70.



V bitki morali so podložniki iti naprej, <sup>1)</sup> še le njim na pomoč ali pa na plen priskočili so Obri sami. Mest oblegati niso znali; če je pa tega le trebalo, morali so jim stroje za obsado delati vjetniki byzantinski, brodove za reke Slovani, za morje pa Longobardi. <sup>2)</sup>

Bogati plen nakopičevali in čuvali so v devetih okroglih obkopih, taborih, kateri so jim ob enem bili trdnjave in prebivališča, in ktere zahodni pisci zovejo „Hringe“. Glavni obkop bil je med Donavo in Tiso <sup>3)</sup> tukaj je tudi prebival njihov khagan. Ti okopi bili so 10 milj daleč eden od drugega a med njimi bila so sela také nameščena, da se je čulo iz enega do drugega, kader se je zatrobilo v rog. Iz teh obkopov gospodovali so Obri nesrečnim svojim podložnikom, ki so večji del bili Slovani. Takošni so tedaj bili novi gospodarji srednjega podonavja in potisja a da se jih je svet res imel bati, pokazalo se je kmalu.

Ako so Byzantinci mislili, da bodo z Obri laglje izhajali, kot z nesložnimi Germani, Longobardi in Gepidi: také so se zeló ogoljali. Komaj namreč bili so se Obri v podonavju vgnjezdili, že so začeli zahtevati od Byzantincev starodavni Srem (Syrmium, Mitrovico), češ, da so oni osvojili gepidsko zemljo pa jim pripada tudi Srem kot bivše gepidsko mesto. Ker poveljnik ni hotel mesta predati, poslal je obrski khagan Bajan 10.000 Kut-Urgúrov čez Savo, da poplenijo rimsko Dalmacijo. Ko to ni pomoglo, začne od cesarja Justina II. tirjati razun Srema še oni davek, ki ga je plačal Upravda Ut-Urgúrom in Kut-Urgúrom, češ, da to njemu gré, ker so ti sedaj njemu podložni. Justin je to tirjatvo ponosno odbil <sup>4)</sup> Obri pa so jeli po črnem morju napadati samo Thracijo <sup>5)</sup> ter so nazadnje prisilili Grke na mir, v katerem so poslednji Obrom morali obljubiti 80.000 rumenjakov letnega davka. <sup>6)</sup>

Kakor nekdanj, dokler so Obri še bili nad črnim morjem, tako so hoteli Byzantinci tudi sedaj poslužiti se obrske moči proti svojim sovražnikom Slovanom na dolnji Donavi. Obrski khagan tudi res plane na te Slovane in jim opustoti zemljo. <sup>7)</sup>

Ali nenaravno prijateljstvo med Grki in Obri ni trajalo dolgo, zakaj Bajan je hotel vsakako imeti Srem in Grke zapoditi za Donavo in Savo, zato je zopet oblegel to mesto in ga l. 582. tudi res osvojil. <sup>8)</sup>

Dobivši to mesto zaganjali so se Obri v notranje byzantinske zemlje tje do samega Carigrada, ali sedaj niso dohajali sami,

<sup>1)</sup> Fredegar c. 48.

<sup>2)</sup> Pavel diakon IV. 20. — Theophylakt Simoc. VI. 3. str. 246.

<sup>3)</sup> Monach. S. Gall ap. Du Chesne II. str. 122.

<sup>4)</sup> Menander, str. 310. 385. in sl.

<sup>5)</sup> Joannis abb. Biclar. chronic. ed Boncallius II. 388.

<sup>6)</sup> Menander, str. 332. 405. 425.

<sup>7)</sup> Isti, str. 404.

<sup>8)</sup> Isti, str. 332. 424.

marveč s Slovani, kateri šuntani po Obrih, kakor mislijo Byzantinci, predirali so v grške dežele ali z Obri ali pa tudi sami. Takó so Slovani že l. 583 v Thraciji prišli do dolgega zida; novi cesar Mavricij pošlje na nje Comentiola, ki se ž njimi trikrat potolče, na reki Erginiji, pri Drinopolju, kjer jim je bil vodja Radgost (*Ἀρδοργύστω*), in pri trdnjavi Ensinu, in jih nazadnje pretiral iz Astike. <sup>1)</sup>

Leta 586 je bila Thracija zopet opustotjena; skoraj ravno ta čas nahrupi na Solun 5000 Slovanov a nekaj časa zatim (l. 597.) privede Bajan veliko vojsko od 100.000 slovanskih mož na isto mesto, katero se je pa srečno branilo. <sup>2)</sup>

Sledečega leta 598. udari Bajan sam na Dalmacijo, dobi z orožjem mesto Baleo, po Šafařikovem <sup>3)</sup> mnenju Belaj, in razdene štirideset drugih trdnih mest <sup>4)</sup>; ko se je pa Bajan z vojsko vračal, napadli so ga Grki, potolkli mu vojsko in oteli jej plen. Ali že drugo leto 599 zažene se khagan zopet na grško cesarstvo, razpodi vojsko Comentiolu, ki je komaj vbežal, in takó preplaši Carigradčane, da so že mislili izseliti se v azijski Chalcedon (današnji Skutari). Kuga, ki se je začela med Obri in pomorila sedem Bajanovih sinov, rešila je ta pot Carigrad. To, in pa prošnja in darovi nagnili so obrskega khagana na mir in sklenil ga je pod tem pogojem, da bo meja med Obri in Grki Donava ali Grkom da bode svobodno v vojskah proti Slovanom prehajati na drugo stran; razun tega morali so se Grki obvezati, da bodo odsele 20.000 cekinov več plačevali, kot dosedaj. <sup>5)</sup>

To je bilo prvokrat, da se je na tej strani obrski sili natanjko določila meja in moral je Bajan zgubo, ki mu jo je provzročila kuga, silno čutiti, ker se je, čeravno zmagovalen, umaknil za Donavo. Grki zopet s svoje strani niso mogli pregoreti tega sramotnega mira, ampak so ga prelomili in svojo vojsko pod hrabrim Priskom poslali v samo obrsko zemljo. Sreča jim je služila takó, da so prišli celó do Tise, Obre potolkli in vjeli okoli 3000 Obrov, 8000 Slovanov in 6000 drugih borivcev, mnogo njih pa pognali v Tiso, kjer so potonili <sup>6)</sup> dotle rimsko orožje izza slavnega cesarja Trojana ni dospelo nikdar. Ali kaj je pomagalo vse to, ker se je malodušni cesar Mavricij s protenjem obrskih poslancev dal nagniti, da je svojo vojsko poklical nazaj. <sup>7)</sup>

Bilo je v tem času (l. 602), ko so Obri skupaj z Longobardi in Slovenci padli nad byzantinsko Istro in strašno jo opustotili. <sup>8)</sup>

<sup>1)</sup> Theophylakt I. 6. 7.

<sup>2)</sup> Šafařik, Sl. Alterthümer, II. 29.

<sup>3)</sup> Sl. Alterthümer, II. 31.

<sup>4)</sup> Theophylakt VII. 12.

<sup>5)</sup> Theophylakt VII. 15.

<sup>6)</sup> Isti, VIII. 2. 3.

<sup>7)</sup> Isti, VIII. 4.

<sup>8)</sup> vidi str. 265.

Malo zatim (l. 603.) poginil je cesar Mavricij kot žrtva punta, v katerem je vojska za cesarja oklicala spridenca Phoko († 610).<sup>1)</sup>

Sedaj jame nesreča Byzane biti z vseh strani: perzijanski kralj Chosröe prelomi mir a Obri poplenijo Thracijo. V toliki stiski ne zna si Phoka pomoči drugač kot s tim, da sklene s khaganom sramoten mir ter mu povikša navaden davek samó, da bi mogel vso svojo vojsko poslati proti Perzijancem; ali vse za-tonj, nesreča ga tepe v Aziji tudi potem.<sup>2)</sup>

Vojevaje v Aziji niso Grki niti od Obrov v Evropi imeli mira; leta 610 umrl je sicer khagan Bajan, ustanovnik obrskega gospodarstva v Podonavju, ali to ni bila nikakoršna polajšava za sosede, ker njegov naslednik bil je ravno takó bojovaven, kakor Bajan, zvlasti grškemu cesarstvu ni kar nič odleglo in njegov stan bil je sedaj, z začetka vlade Heraklijeve kaj žalosten, kajti so v Evropi pustotili Obri, v Aziji pretili Perzijanci.<sup>3)</sup>

Videvši to že je Heraklij hotel l. 618. na ladijah, natovorenih s cesarskim blagom pobegniti v Karthago; vendar ga je pregovoril patrijarh Sergij, da je ostal. Da zamore z vso silo vdariti na Perzijance, začne cesar z Obri dogovarjati se za mir; ali vérolomni khagan šel, je na to, da ga v Herakleji kraj Proponta (belega morja, l. 619) vjame; ko mu je pa to spodletelo, vlovi cesarsko spremstvo in mnoge druge ljudi, popleni več thraških mest ter pridere tje do zlatih vrat pred Carigrad sam. V ti stiski poberó Grki naglo dragocenosti iz cerkev, samo da davek plačajo in sebe odkupijo. Drugo leto (620) sklene Heraklij s khaganom mir, da, poprosi ga pismeno celó za pomoč.<sup>4)</sup>

Ali ni sedaj mir ne traja dolgo; prelomi ga khagan; a videvši, kakó srčno napreduje Chosröe, kateri je l. 625. že bil dobil Chalcedon in prišel do samega Carigrada, stopi v zvezo s Perzijanci ter se zažene s strahovito silo na Grke. Tolika nevarnost prebudi v Byzantincih junaštvo, ktero opominja na najslavnije čase njihove zgodovine; vso svojo moč obrnili so na tó, da se sovražniki ne bi združili. To združenje imeli so na svojih ladijah<sup>5)</sup> izvesti Slovani, obrski pomočniki<sup>6)</sup> ali Grki s svojim brodomjem „obdajo Slovane in takó pobijejo, da se je od njihove krvi morje porude-

1) Theophylakt VIII. 9—11.

2) Theophan pri Stritteru I. 740. a edit. Paris. p. 245.

3) Isti, I. 741., a edit. Paris p. 251.

4) Theophan, edit Paris. p. 253; Chronicon paschale p. 389.

5) Pri ti priliki videli so se tudi oni čolni, ki so jih samo iz enega debla za rabo v vojski na morju, kakor se pripoveduje, prvi delali Slovani. *Τῶν Σκλαβίνων — πρώτως ἐπευρόντων ἐξ ἐνός ξύλον γλυπτὰς κατασκευάσαντι κατὰ θύλασσαν ὀπισσαμένηας.* Miracula S. Demetrii auct. anon. A. Sanett. Oct. IV. 162. Büdinger, Oesterreichische Geschichte, I. str. 74.

6) Nicephor pri Stritteru I. 752. „Erant in eorundem exercitu Scelabenorum auxiliares copiae bene multae, quas illi secum adduxerant.“

čilo; med ubitimi Slovani nahajale so se tudi žene.“ Khagan pa srdit, da mu se nameni niso izšli po sreči, zapové, ubiti še tiste, ki so se plavaje rešili, ali s tem takó razdraži ostale, katerih je mnogo bilo v njegovi vojski, da so ga zapustili in s tem primorali, da se je vrnil za Donavo nazaj.<sup>1)</sup>

Odslé začela se padati obrska moč in čeravno so tudi še potem nadlegovali grške zemlje, vendar takó nevarni niso bili več, ko doslé, to pa zato ne, ker so se tačas proti njim vzdignili in njihovega jarma osvobodili se zahodni Slovani. Malo zatim (l. 634) odpadli so od njih tudi Ut-Urgúri za Kubrata, grškega prijatelja<sup>2)</sup> in ob enem prikazali so se ko njihovi sovražniki tudi Hrvati in Srbi.

Kakor se vidi iz dosedaj rečenega, delali so Obri Grkom mnogo nadlege in škode; ali toliko zlega, kolikor Slovanom, vendar jim niso prizadevali. Da se to razjasni, skušal bom razmere med njimi malo bolje popisati.

Obri, ko divjaki, katerim je bila vojska rokodelstvo a plenjenje in razdevanje zabava, morali so biti, kakor vsi taki selivci, neprijatelji vsakemu narodu, ki se je mirno živil z delom svojim. Tak narod pa so bili Slovani in zato se ni kar nič čuditi, da so imeli mnogo trpeti od Obrov, kajti ti so kakor trotje, enako mnogim drugim neprijateljskim narodom, hoteli uživati plodove njihovega dela in truda. Razun tega dražili so jih večkrat Byzantinci proti Slovanom; po vsem tem je jasno, zakaj so napadli Ante; podjarmili Duljebe in sploh šli na to, da si iz Slovanov naredé sluge in robove. Posedši srednje podonavje in potisje podvrgli so si tamošnje inorodnike, večjidel Slovane, ki so ali že poprej tukaj prebivali<sup>3)</sup> ali pa z Obri morali iti čez Tatre.<sup>4)</sup>

Kmalu, posebno od l. 581. in 582., to je, potem, ko je khagan bil napadel Slovane nad doljno Donavo in po vzetju mesta Srema prikažejo se Slovani v obrski vojski in vidi se iz mnogih poročil grških zgodovinarjev, da je bila večji del ravno iz njih sestavljena. Takó, na pr. vódi Bajan (l. 597.) nad mesto Solun 100.000 slovanskih mož; med vjetniki, ki so jih vlovili Grki, pobivši Obre na Tisi (l. 600.) bilo je Slovanov največ, namreč

1) Chronicon paschale, ed. Paris. p. 396.: Quidam ajunt, Sclavos, cum, quod actum fuerat, vidiissent, castris relictis recessisse, eoque et ex-crandum Chaganum reverti illosque sequi coactum fuisse. — Čudim se, da Muchar, Geschichte von Steiermark, IV. str. 158. pri ti priliki ne omenja Slovanov, čeravno tudi on navaja chronicon paschale in čeravno je dotično poročilo kaj verjetno, če pomislimo, da so se Slovani začeli ravno tačas jako gibati tudi na drugi strani; Mucharju odhajajo barbari nazaj v svojo zemljo le zato, ker so se dolgega obsedanja že naveličali!

2) Zeuss: Die Deutschen i. t. d. str. 718 in 734.

3) Šafařík: Slawische Alterthümer, I. 11.

4) Isti, II. 27.

8000, ko je Obrov bilo le 3000 a inih 6000; pri obsednji Carigrada l. 626. moralo je Slovanov kaj mnogo biti v obrski vojski, ker je bil khagan prisiljen odstopiti od obsade, ko so ga Slovani bili zapustili;

Ravno to potrjuje tudi Fredegar <sup>1)</sup> pripovedovaje, da so Slovani (Winidi) v bitki morali bojevati se sami, Obri pa so stali za njimi pred svojim taborom in še le, ko se je boj odločeval, pridrli so sami, ali da plenijo, če so zmagali Slovani, ali pa da jim pomagajo, če se je sreča nagibala na protivno stran. Slovani so tedaj morali tolaži se za Obre; morali so jim delati brodove <sup>2)</sup> in se ve da zá-nje obdelovati tudi zemljo, ker se sami niso hoteli pečati s poljedelstvom.

Kakó so sicer ravnali s slovanskimi svojimi podložniki, vidi se iz Nestora, kateri pripoveduje, da so Obri podvrgli si Slovane Duljebe v boji in da so silo delali njihovim ženam, kajti Obr, hoté se kam odvezti, ni zapregel konja ali bika, ampak tri, štiri ali pet žená, ki so ga morale voziti. Tako so trpinčili Duljebe. Enako skoraj popisuje to ravnanje tudi Fredegar <sup>3)</sup>; on pravi, da so čez zimo Huni, t. j. Obri dohajali k Slovanom, katerih žene in hčere morale so služiti njihovi poltenosti; poroča, da so Slovani morali nositi različna bremena a povrh tega še davek plačevati. Žulil je tedaj Obrom podložne Slovane najgerji jarem in bilo jim je po priliki takó, kakor je na Turškem še dandanašnji, čez 1200 let enemu delu južnega slovanstva, kateri še zmiraj zdihuje pod groznim jarmom delu drugega nekega azijskega plemena.

Slovani, ki so živeli na današnjem Ogerskem, podpadli so pod obrski jarem koj na začetku; kasneje dohajali so pod to odurno gospodstvo tudi drugi Slovani. Že okoli l. 565—568. pozove obrski khagan Bajan Lovreto (*Αυγοίρας* Dobreto) <sup>4)</sup> kneza (*ἡγεμών*) onih Slovanov, ki so prebivali v Daciji (bivši Vojvodovini, Erdelju na Vlaškem in v Meldavi), naj mu se podvrže in davek plača. Po-

<sup>1)</sup> c. 48.

<sup>2)</sup> Theophylakt VI. 3.

<sup>3)</sup> l. c. Huni hyemandum annis singulis in Sclavos veniebant, uxores Scavorum et filias eorum stratu sumebant, tributa super alias oppressiones Scavi Hunis solvebant. — Če tudi dopustimo, da je to pretirano, kakor Šafarik: *Sl. Alterthümer*, II. 39 in Palacky mislita, brez resnice gotovo ni, zakaj tudi *Chronicon paschale*, edit. Paris. p. 393. nekako to potrjuje, ko navaja, da je khagan obsedaje Carigrad (l. 626.) slovanske pešake postavil na najnevarnija mesta. Prav takó delali so s svojimi podvrženci Mongoli v 13. veku; Jean du Plan Carpin, *historia Mongolorum*, recueil de voyages, Paris 1839. IV. str. 693.

<sup>4)</sup> Jožef in Hermenegild Jifeček: *Entstehen christlicher Reiche im Gebiete des heutigen österreichischen Kaiserstaates vom J. 500—1000*. Wien 1865.

nosno odbije Lovreta ta zahtev govoreči: Kdo od ljudi, ki jih greje solnce, mogel bi nas premagati in podjarmiti? Mi smo navajeni, podlagati si ptuje zemlje a ne da bi drugi naše osvajali in takó bo, dokler bo boja in mečev!<sup>1)</sup>

Ošabni obrski poslanci spró se zatím s Slovani, a ti se takó vzgó, da poslance povbijajo. Bajan se na to hudo razjezi in odloči maščevati se. Prilika zató mu se ponudi kmalu. Leta 581. predere okoli 100.000 Slovanov v Thracijo in celó na Grško, a cesar Tiberij, ker je bil sam preslab, da bi jih mogel odbiti, zaprosi obrskega kralja, naj mu pomore.<sup>2)</sup>

Bajan mrzé Slovane, šel je z vojsko od 15.000 konjikov na grških ladijah čez Savo v Ilyrik in Moesijo, zatím ob Donavi v Malo Skythijo (današnje Dobručo) in od tod v zemljo Slovanov. Tú je požigal in pokončeval sela in imetek, ki so ga Slovani pobegnivši v goré in jame, bili zapustili. Leta 582, napade khagan Slovane zopet, češ da so mu odpovedali davek in ubili mu poslance.<sup>3)</sup> V tem istem času vzáme Bajan Grkom mesto Srem in tedaj so morali brez dvoma njemu podvreči se posavski Slovani.<sup>4)</sup>

Odslé nahajamo mnogo njih pod obrskim gospodstvom a zvlasti v njihovi vojski, zatorej je verjetno, da se jih je velik del ravno o tem času moral Obrom povreči. Da je l. 596. en del Slovencev v starem Noriku priznaval obrsko gospodstvo, dokazuje to, da so ti Slovenci od njih dobili pomoč proti Bavarcem, in da so istega leta njim bili podložni tudi Čehi, more se izvesti iz tega, da so tedaj Obri proti Frankom iz Panonije bili predrli v Duringijo.<sup>5)</sup> česar ne bi bili mogli storiti, ko ne bi že poprej bili premagali Čehov.

Muhar<sup>6)</sup> trdi, da je od leta 594 bil obrski khagan gospodar vseh Slovanov od dolnje Donave pa tje do avstrazijskih zemljá na drugi strani Labe, in da je zadeve Slovencev z Byzantinci zmiraj držal za svoje in jih ko táke tudi obravnaval.<sup>7)</sup> Kakor je pri Mucharji gledé Slovanov marsikaj nenatančnega ali pa še celó krivega, ravno takó tudi to. Kar se tiče Slovanov nad doljno Donavo, ni težko dokazati in sicer iz onega istega vira, na kateri se sklicuje Muchar sam, namreč iz Theophylakta, da ravno v navedenem času niso bili Obrom podložni. Ob priliki navala l. 581 namreč ti njihove zemlje osvojili niso, pa če tudi vzamemo, da so jim

1) Menander Exc. ed Bonn. str. 406.

2) Isti, str. 404—5.

3) Šafařík: Sl. Alterthümer, II 29.

4) Isti na istem mestu.

5) Pavel diakon IV. c. 12.

6) Geschichte von Steiermark, IV. str. 154.

7) Izreči moram, da jaz na onih mestih Theophylakta in Theophana, ktera navaja Muchar, nič tacega ne nahajam.

naložili davek, takó so ga Slovani že drugo leto 582 zopet odrekli a da nova Bajanova vojska njihove svobode vničila ni, vidi se iz tega, da od l. 592 — boj vojujejo z Grki kot narod samostalen in da jih ti tudi za to držé. Prisk, grški poveljnik, odgovarja Bajanovemu poslancu, da njegova vojska ne prihaja, da ruši mir in zvezo z Obri, timveč da napade Slovane, na ktere vdarjati ona zveza ne brani. <sup>1)</sup> Proti temu ne dokazuje ono nič, kar ta isti pisec malo zatim navaja. <sup>2)</sup>

Ko se je namreč l. 594 Prisk vračal, z vlovljeniki in plenom čez Donavo, pritoži se Bajan, da so Grki, opustotivši slovensko zemljo, zemljo njegovih podvržencev, razžalili njegovo pravo.

Prisk mu na to odstopi 5000 vjetnikov, samo da je mogel z ostalim plenom oditi domú. Očevidno ta objestna pritožba ni bila nič drugega, kot pretveza, da je mogel zahtevati vjetnike. Da mu omenjeni Slovani niso bili podložni, priznava Bajan sam. Ko je namreč nekaj let zatim sklepal mir z Grki, pritrčil je, da se je določilo tudi to, da smejo Grki prehajati čez Donavo, kader bi hoteli napasti Slovane; to se gotovo pogodilo ne bi bilo, ko ne bi tako Grki, kakor Obri dotičnih Slovanov držali bili za svobodne. Ko so Slovani bili pretrgali v Ilyrik, našli so ondi obrske poslanca ter so jih ubili, česar pač storili ne bi bili, ko bi jim Obri bili gospodovali. <sup>3)</sup>

V tem času so tedaj Slovani, prebivajoči nad doljno Donavo, bili svobodni a ostali so svobodni tudi na dalje, zakaj nikjer ni najti poročila, da so jih Obri kedaj podjarmili. Tudi Zeuss <sup>4)</sup> sklepa iz istih vzrokov, da niso vsi Slovani na Donavi bili Obrom podložni, ampak samo oni, ki so jim bili najbližji.

Ali ne samo ti Slovani, ampak tudi Slovenci ravnaajo včasih čisto samostalno, in jaz trdim, da Obri od začetka pa do Same niti njim niso gospodovali enako in stalno. Meni, premislivšemu vsa dotična poročila in dogodke, pokazuje se stvar tako-le: Slovenci bili so z začetka svobodni <sup>5)</sup> leta 595. vdari na-nje v gornji Podravini bavarski vojvoda Tesel (Tasilo), potolče jih in oropa.

Prihodnje leto pridrvi Tesel zopet nad Slovence, ti pa videvši kako jih napadajo Bavarci in da so silni, utekó se pod obrambo Obrov, ki jim tudi res pridejo na pomoč, sovražnika z njimi v društvu pokončajo ali zató tudi njim gospodarji postanejo.

<sup>1)</sup> Theophylakt VI. 6.

<sup>2)</sup> VI. 11.

<sup>3)</sup> Šafařík, Sl. Alterthümer, II. 27. 3.

<sup>4)</sup> Die Deutschen und die Nachbarstämme, str. 623—4 in 735.

<sup>5)</sup> Da so z začetka bili svobodni, more se skleniti iz tega, ker v dotičnih virih nikjer ni najti, da so tedaj bili komu podložni in ker se na zahodni meji, bodi-si v Podravini, bodi-si v Istri Slovenci sami bojujejo s svojimi sovražniki Obri pa še le kasneje prihajajo.

Ostali južnji Slovenci morali so pasti pod obrsko gospodstvo tedaj, ko so ti čez njihove zemlje napadali svoje sovražnike, Grke in Longobarde.

Obrsko gospodstvo si pa ne gre predstavljati takó, kakor gospodstvo v vredjeni državi; obrsko gospodstvo ni bilo zmiraj enako, ampak se je menjalo. Kader so Slovence mogli pritisniti z veliko silo, bilo je grozno, kader so pa morali svojo moč obrniti na drugo stran, odlahnilo je Slovincem in obrsko gospodstvo je včasih popolnoma prenehalo. Takó je bilo dotlé, dokler se niso Slovani na eni in drugi strani Donave složili (za Same) in temu stanju konec storili. Po tem je lahko zapopasti, zakaj so Slovenci sami l. 611. ali 613. nahrupili na Istro, — zakaj so se l. 612—13. z Garibaldom, vojvodom bavarskim borili sami, ter se niso za-nje zavzeli Obri, čeravno jih je na zadnje Garibald premagal in odbil.

Tudi kasneje, ko sta furlanska vojvoda Taso in Kako slovensko zemljo „Zellio“ spravila pod svojo oblast, niso se Obri kar nič zmenili za svoje dozdevne podložnike; marveč so pustili da je „Zellia“ plačevala furlanskim vojvodom davek tje do vojvoda Ratchisa (l. 744). Take stvari se ne skladajo s pravim nepretrganim gospodstvom ter se slabo vjemajo s stanjem, v katerem bi bili Slovenci „popolnoma viseli o Obrih“ ali pa bi bili obrskemu kha-ganu čisto na voljo in zapoved bili. <sup>1)</sup>

Zató je tudi Muharju, imajočemu pred očmi stalno gospodstvo, poslednji primerljivej kaj neprilichen in da mu se izmakne, jemlje za vzrok ali samo za to dogodbo, ravno to, s čimur jaz razjasnujem razmerje med Slovenci in Obri v obče, to je, navaja, da ti niso mogli ta pot braniti Slovencev, kateri so sicer „zmiraj viseli o njih“, kajti so od l. 619. obrnili vso svojo moč proti Byzantin-cem. Ne kaže velike doslednosti, da Muchar samo ta primerljivej tolmači na pravi način, za ostale podobne pa ne maraje vmišljuje si stanje, katero se nikakor ne sklada z znanimi nam dogodbami. Krivo mnenje Mucharjevo sprejeli so tudi drugi neki nemški pisatelji, ki so sicer na glasu, kakor G. Fr. v. Ankershofen <sup>2)</sup>, M. Büdinger <sup>3)</sup> in še celó neki slovanski pisci, med ktere pa ne spada A. Linhart <sup>4)</sup>, ki o teh razmerah bolj prav misli. Iz dogodkov tedaj, ki sem jih navel, vidi se, da Obri niso gospodovali nad Slovenci zmiraj enako in neprenehoma.

## b. Nemci (Bavarci).

Na severo-zahodu imeli se Slovenci sosede Nemce in sicer Bavarce.

<sup>1)</sup> Muchar: Geschichte von Steiermark, IV. str. 166—167.

<sup>2)</sup> Geschichte von Kärnthen, I.

<sup>3)</sup> Oesterreichische Geschichte, I.

<sup>4)</sup> Versuch einer Geschichte von Krain etc. II.



Najstarija zgodovina Bavarcev opira so na kombinacijo in je jako nezanesljiva; učenjaki se še celó o tem zedinili niso, ali so Bavarci res pravi prvobitni Nemci ali ne. K. Zeuss se trudi v svojem delu: *Die Deutschen und die Nachbarstämme*. München 1837 str. 366 in sl. dokazati, da dohajajo Bavarci od pravih Nemcev ali Germanov, ki so nekdaj živeli na današnjem Českem, v Bojohému, a pozneje preselili se na današnje Bavarsko; za to selitbo pa ne nahaja dokazov v sočasnih pisateljih in virih. S tem se sklada tudi njegovo, dve leti kasneje, 1839 v Monakovu izdano delo: *Die Herkunft der Bayern von den Markomannen*. Tudi Pfister <sup>1)</sup> in G. Rudhart <sup>2)</sup> dokazujeta, da so Bavarci germansko pleme, ali jih izvajajo iz zmesi Rugov, Herulov, Turcilingov, Skirov in Gepidov. Po mnenji Vinz. v. Pallhausen <sup>3)</sup> in A. Buchnera <sup>4)</sup> Bavarci niso nič družega kot zarojenci starih Bojev, ktere ta dva pisatelja imata za Kelte, med tem ko Šembera <sup>5)</sup> dokazuje, da so bili Slovani, ki so Rimcem bili znani pod imenom Vindeličanov in Rěčanov, izza rimskega gospodstva pa da so se zopet pokazali pod svojim domačim imenom „Bojev“ „Bojoarijev“, nemški „Bayern“, ali po narečju „Bojarov“ a v srednjem veku da so se ponemčili.

Okoli polovice šestega stoletja stopajo Bavarci pod svojim imenom na oder zgodovine, tedaj skoraj s Slovenci vred.

Blizu 550 nahajamo ime „Baiohari“ ali „Baioarii“ pri Fornandu: *Derebus geticis ad annum 475.*, in pri Venanciju Fortunatu, laškem duhovnu, ki je iz Laškega čez Bavarsko potoval v Galijo: *Venantius Fortunatus in itinere suo ex Italia in Galliam*. Leta 554. imenuje se zanesljivo pri Pavlu diakonu <sup>6)</sup> prvi bavarski knez Garibald, „Garivaldus dux“ kot vazal franškega kralja.

Ankershofen <sup>7)</sup> misli, da so Bavarci malo pred morali pripoznati višje gospodstvo franškega kralja Theodeberta, Bavarci so tedaj v začetku svoje zgodovine posredne že podložni franškemu vladarju. Omenjeni knez Garibald je stopil pa še v drugo zvezo s franškimi kralji; kajti mu je kralj Chlotar za ženo dal vdovo kralja Theodebalda Valderada, ktere ni mogel zadržati sam. Ker je Valderada bila hči longobardskega kralja Vaha, približal se je s to ženitvijo Garibald tudi Longobardom, kateri so se nedavno (okoli 550.) naselili bili v Panoniji. Vidi se tedaj, da so tačas Franki in Bavarci z Longobardi bili prijatelji.

1) *Geschichte von Schwaben*. 1803.

2) *Aelteste Geschichte von Bayern*. 1841.

3) Garibald, München, 1810.

4) *Geschichte von Bayern*. München, 1820.

5) vže gori navedenem delu.

6) I. 21.

7) I. str. 14.

Nemci dokazujejo, da je Norik v tem času že bil pod franškim gospodstvom in sicer počenši od avstrazkega kralja Theodeberta. Temu, pravi Muchar<sup>1)</sup>, odstopil je kralj izhodnih Gotov, Vitiges (okoli l. 536), vojskovaje se z Byzantinci Bajoarijo, Rêcijo in vse tje do Panonije. Malo kasneje<sup>2)</sup> pa pripoveduje, da Narse z Grki l. 552. ni mogel na Laško skoz posavino in podravino, marveč je moral ob morji tje odpeljati vojsko zató, ker so franški vodje ravno takrat (tedaj ne po prejšnji pogodbi s kraljem Vitigesom!) bili posedli klanjce panonskih (!) in juliških planin! Dokaza zató poslednje ne omenja nobenega; sicer pa se to tiče gornje Italije, ne pa panonskih in juliških planin<sup>3)</sup>, a ne zлага se z malo pred rečenim. Ravno tako nejasno in nedokazano je ono, kar Ankershofen<sup>4)</sup> o tačasnem širjenji franškega gospodstva po teh deželah piše. Najpred moram omeniti, da po Ankershofenu<sup>5)</sup> Vitiges kralju Theodebertu ni odstopil Bavarskega in vse zemlje tje do Panonije, ampak le alemansko Rêcijo, kakor to jasno pripoveduje Agathia Scholastik.<sup>6)</sup> Mogoče je, pravi Ankershofen<sup>7)</sup>, da so se takrat tudi Bavarci morali podvreči Frankom. Kralj Theodebert se je zatim obrnil na Laško ter je osvojil večji del Venecije, in Totila, kralj izhodnih Gotov, moral mu je osvojene dežele celó po pogodbi odstopiti.<sup>8)</sup> Sedaj misli Ankershofen, bili so Noričani na zahodu po Bavarcih a na jugu po Frankih obdani; ni jim toraj nič družega preostalo, kot podvreči se ali drage volje ali pa na silo. Misliti je, da so se podvrgli sami, ker nobeden pisatelj ne omenja osvojenja po vojski; tako osvojenje bilo bi čudno.<sup>9)</sup> Da je pa Norik res že za kralja Theodeberta bil pod franško oblastjo, izpeljuje Ankershofen<sup>10)</sup> iz tega, ker se je ta kralj bil namenil, svoje gospodstvo razširiti tje v izhodno rimsko cesarstvo<sup>11)</sup> to pa, zaključuje, ni bilo mogoče v zvezi z Longobardi v Panoniji, ako Theodebertova oblast ne bi bila, bodi neposredno ali posredno čez Bavarce, ki so mu ali pokorni bili ali pa zavezniki, segala do meje panonske. — Na takih podlagah in kombinacijah snuje se tedanje franško gospodstvo v naših krajih, a kako so te podlage nezanesljive in kombinacije prisiljene, čuti gotovo vsak, kdor jih je pre-

1) IV. str. 144.

2) str. 149.

3) J. in H. Jireček: Entstehen christlicher Reiche im Gebiete des heutigen österr. Kaiserstaates vom l. 500 bis 1000. Wien 1865.

4) I. str. 13. in sl.

5) I. str. 13.

6) De imp. et rebus Justiniani Imp. Lib. I. 13. c. 6.

7) str. 14.

8) Prokop, de bello goth. l. III. 33. in l. IV. 24.

9) a Muchar ga vendar-le trdi!

10) Str. 15.

11) Agathia L. I. p. 11. c. 4.

bral. Ali ne bi bolj naravno bilo reči, da je Norik ostal brez pravega gospodarja, ko je moč izhodnih Gotov zavoljo težkega boja z Byzantinci pojemala in se nazadnje čisto zatrla. Tedaj so si to zemljo začeli lastiti lakomni sosedje, posebno Franki, ali da bi jo bili zares vso posedli, o tem zgodovina ne vé nič. Res govori sicer kralj Theodebert v svojem brž ko ne ponarejenem pismu na cesarja Upravdo (Justinian), da je Norik in Panonija od Donave do (jadranskega) morja njemu podložna <sup>1)</sup>, ali je jasno, da s tem izreka boljše želje in osnove, kot pa zares obstoječe tedanje razmere. Res govori Pavel diakon <sup>2)</sup> o noriški pokrajini, v kateri so prebivali Bavarci, da se meji na izhodu s Panonijo, ali to njegovo zaznamovanje ima se razumevati takó, da je Norik, kateri na izhodu sega do Panonije, imel prebivalce Bavarce, ali ne ves, ampak samo severo-zahodni kraj, kjer so Franki gospodovali, sicer pa tukaj Pavel diakon ne govori o gospodstvu, ampak le v prebivanji. Da je moje mnenje pravo, dokazuje to, da Bavarcev malo kasneje ne nahajamo v slovenski zemlji, a misliti ni, da bi se h kratu vsi bili izselili; pač pa jih nahajamo na zahodni meji, katero branijo z vso močjo. Iz tega sklepam, da Bavarci niso poprej bili naseljeni od te meje (v bistriški tirolski dolini) dalje na izhod. Tudi Franki gospodovali so samo tod, drugače njihovo gospodstvo ne bi bilo čisto nehalo, ko jih je longobardski vojvoda Evin pregnal iz okolice tridenške. <sup>3)</sup> To sem razpravil zató, da dokažem, na kako slabih nogah počiva franško pravo na zemlje, v katerih nam zgodovina na koncu šestega veka predstavlja Slovence. —

Vrnimo se sedaj h knezu Garibaldu. Nemci, krivo prilastujoči ves Norik avstrazkim Frankom, stavljaajo Garibalda bavarskega na čelo uprave v tej deželi. Čudno, da se Garibald z Bavarci ne upira Longobardom, selečim se leta 568. skoz deželo, izročeno njegovi upravi, na Laško, po katerem so hrepeneli tudi njegovi gospodarji Franki, kateri so en del Laškega že posedovali! Longobardi so morali Frankom in Bavarcem biti neprilичni na gornjem Laškem a njim se ne ustavljajo, pač pa Slovencem, se vé da še le ondi, kjer so Bavarci res živeli, na zahodni slovenski meji. Tudi to, da se Longobardom na potu na Laško nihče ne ustavlja, dokazuje, da tod niso gospodovali Franki. Ti s svojimi novimi sosedi niso dolgo živeli v mirú in v ta neprijateljstva zaplel se je tudi knez Garibald. Oslonil se je bil na Longobarde in ž njimi stopil v ozko zvezo; longobardskemu vojvodu Evinu, ki je Franke

<sup>1)</sup> Theodeberti ad Justinianum Epist. apud Du Chesne. Rerum Franc. p. 862.

<sup>2)</sup> III. 31. Noricorum siquidem provincia, quam Bajoariorum populus inhabitabat, habet ab oriente Pannoniam, ab occidente Svaviam a, meridie Italiam, ab aquilonis vero parte Danubii fluenta.

<sup>3)</sup> Ankershofen II. str. 28.

spodil iz okolice tridenške, dal je za ženó eno svojih hčeri, drugo pa z imenom Theodolindo zaročil je s Avtharijem, kterega so si Longobardi za kralja izbrali. Opiraje se na to zvezo in zanašaje se na tedanje razprtije v kraljevi rodovini franški hotel se je menda franškega gospodstva čisto otrestiti<sup>1)</sup> ali spodletelo mu je. Franške vojske vzdignile so se na zveznike; Longobardi zapusté Garibalda v največji stiski ter se pomirijo s Franki. Garibald izgine iz zgodovine. Kaj se je ž njim zgodilo, ne poroča nam nobeden vrstnikov; kasnejši letopisci pripovedujejo, da je bežal k Longobardom<sup>2)</sup>, a mesto njega postal je na Bavarskem vojvoda Tesel, Tasilo I.<sup>3)</sup> isti, ki je 595. leta srečno, drugo leto 596. pa nesrečno bojeval se s Slovenci. Naslednik mu je bil sin Garibald II., kateri je tudi Slovence napadal, kakor oče njegov. To je bilo ob času, ko so se Slovenci na jugo-zahodu bili z Longobardi in Grki; zato misli G. A. Schmaus<sup>4)</sup>, da je Garibald II. bil v zvezi z Longobardi. V tem času za franškega kralja Dagoberta I. dobilo je Bavarsko prve pisane zakone. „Lex Bajuvariorum.“ Takrat so Bavarci bili še pogani, ali malo zatim začelo se je med njimi širiti krščanstvo.

Kakor smo videli, začeli so se Bavarci, ki so tedaj že bili pod franškim vrhovnim gospodstvom, in Slovenci bojevati koj na začetku svoje zgodovine, razmere med njimi so tedaj bile neprijateljske koj od začetka. Bavarci in Franki trudili so se že ta čas, da Slovence dalje proti izhodu izrinejo ali pa potolčejo, in ker so Nemci ostali enakih namemb do naših dni, zato so bili Slovenci vedno siljeni na boj, da ne podležejo tujstvu. Da so Slovenci Bavarcem in Frankom v prvih časih bili neprilичni sosede, to je jako verjetno, a zopet niso bili tako silni, da bi se jih bili Bavarci in drugi sosedi bali: vse to pa jih je naganjalo napadati Slovence.

Naši prededje bili so se stalno naselili v naših krajih; živel so od plodov svojega truda, od poljedelstva in živinarstva, a ne od tujega plena, kakor mnoga druga plemena onih časov: zato so tudi redko kedaj roparski napadli sosede iz vlastnega nagiba, večji del jih je na to primorala tuja sila, kakor na pr. obrska, ali pa jih je sosed bil razdražil, pa so se potem vzdignili ná-nj, da se branijo in maščujejo. To poslednje moramo si misliti posebno gledé Bavarcev. Pavel diakon, glavni naš izvirnik, ki kot Longobard gotovo ni hotel resnice tajiti Slovincem za ljubo, omenja je Slovence te dóbe nikjer jasno ne trdi, da so oni vdarjali na Bavarce, ampak pripoveduje, da so ti zgrabili večkrat Slovence in grdo razsajali po njihovi zemlji. Barbarsko obnašanje

1) Buchnerova dokazna pisma k njegovi zgodovini Bavarskega I. str. 138. 249.

2) Ankershofen II. str. 29.

3) Pavel diakon IV. 7.

4) v Slovniku naučnem, delu I. št. 543.

Bavarcev žalilo je samega Ankershofena takó, da jih je ostro obsodil <sup>1)</sup> pisaje, da so večkratni navali na slovenske sosedne strani bili bolj podobni razbojniškimi razdevavnim napadom, kot pošteni brambi. Ankershofen bil je pošteneji od prenapetnika Mucharja, kateri je v izvornike vrival svoje misli in v Slovencih nahajal le razbojnik in plenivce <sup>2)</sup>; on ne dvomi, da so za Tesla I. Obri poslali Slovence na Bavarsko, da ondi razdevajo <sup>3)</sup>; tako so mu vselej le Slovenci krivi, Bavarci pa imajo prav, če še tako surovo ravnaajo. Sploh Nemci radi prenašajo svoje sedanje nazore v davne čase ter si svoje prednike predstavljajo kot omikance, kateri so imeli omiko a ž njo se vé da tudi svoje gospodstvo širiti med svoje sosedo. Pri tem pozabijo ti pisatelji večkrat na pravo stanje svojih prednikov. Tako ne gre misliti, da so na koncu VI. veka Bavarci bili že omikano pleme; imeli so sicer neke zakonske navade, ali take so imeli tudi naši predniki, pogani pa so tačas bili še eni in drugi. Razložek omike njihove tedaj ni bil velik in neko prednost je Bavarcem dajalo samo to, da jim je javno življenje a posebno najvišja državna oblast bila bolje vredjena in vtrjena kot Slovencem. Da so oni kasneje hitreje napredovali nego poslednji, to se ima pripisati vplivu zahodne Evrope, ktera jim je mnogo dobrega storila, posebno kar se tiče zakonarstva in krščanstva.

### e. Longobardi.

Najstarija zgodovina longobardska zgubi se v pravlice, po katerih bi Longobardi bili Germani <sup>4)</sup> a njihova pradomovina Skandinavija. <sup>5)</sup> Najstarija znana njihova selišča bila so na zahodu dolnje Labe in od teh svojih prebivališč dobili so tudi ime Longobardov. <sup>6)</sup> Ondi jih je našel Tiberij. Pred Rimci umaknejo se na drugo stran Labe a za markomanske zveze pokažejo se s Semnoni <sup>7)</sup> zopet. V boji med cherusčanskim knezom Arminom in Marobudom prešli so s Semnoni h Cherusčanom a po nesrečnem za Marobuda izidu te vojske osvojili so menda zopet nekdanja svoja selišča Labi na zahodu. Ko se je razdružila zveza cherusčanska, lastili so si Longobardi neko gospodstvo nad svojimi poprejšnjimi

<sup>1)</sup> II. str. 34.

<sup>2)</sup> IV. str. 156.; tú piše: „Das raubziehende (!) Vordringen der avarischen Slovenen an der Drave aufwärts“ — in malo zatim „die raublustigen Slovenen“!

<sup>3)</sup> IV. 154. „zu Einfällen und Raubzügen“!

<sup>4)</sup> Šembera v omenjenem delu, str. 90 drži polabske Longobarde za Slavjane, „Lukobrdjana“ a one v gornji Panoniji za Nemce, kateri pa morejo, kakor misli, tudi biti ponemčeni zarojenci polabskih Lukobrdjanov.

<sup>5)</sup> Pavel diakon I. 2.

<sup>6)</sup> Ankershofen II. str. 5.

<sup>7)</sup> Šemberinimi „Zemani“ — Zemljani = plemeniti; str. 71.

zvezniki ter so cherusčanskemu knezu Italiku, ki je bil pobegnul iz svoje države, k gospodstvu zopet pripomogli. Od tega časa ne ve se o njih nič gotovega; pripoveduje se o mnogem seljenji od pobrezja baltiškega skoz Rusko tje do črnega morja. Leta 487. po Kr. bil je Odoaker, Odavaker Rugjance premagal in razkropil, a njihovo zemljo nad noriško Donavo zavzeli so k zahodu vrnivši se Longobardi. Tukaj so sprejeli arijansko krščanstvo, zatim pa pomaknili se pod kraljem Tatom dalje proti izhodu, proti Tisi, brž ko ne umikaje se Slavjanom predirajočim na Moravsko. Za Donavo živeli so sedaj Longobardi tri leta podložni Herulom, ki so tačas pod kraljem Rodulfom silni postali<sup>1)</sup>, a zmagavši potem v hudem boji svoje gospodarje počno s svojo boježeljnostjo na daleč sloveti. Heruli so odšli v Rugjansko, pozneje pa se jih je en del napotil proti severu in prišel skoz mnoga slavjanska plemena do dolnje Labe, drugi del pa se je obrnil proti jugu, kjer je dobil zemlje za naseljenje v izhodno rimskem cesarstvu; kasneje se ta še enkrat pokaže v dolnji Panoniji in zatim izgine med sosedi.

Longobardi držali so se čvrsto med svojimi sosedi in ž njimi sklepali različne zveze. Takó je kralj Vaho stopil v rodbinsko zvezo s franškimi kralji, omoživši eno svojih hčeri, Visigardo s Theodebertom I. a drugo, Valdrado s sinom njegovim Theodebaldom I. To je ista Valdrada, katero je pozneje kralj Chlotar I. za ženo dal bavarskemu knezu Garibaldu I. Drugi naslednik Vahov Audoin prevel je Longobarde čez Donavo v Panonijo, katero, čeravno je vsaj v enem delu bila izhodno gotska, bil je cesar Upravda (Justinian) podaril Longobardom, češ, da mu bodo pomagali proti izhodnim Gotom in proti sosednim Gepidom. To so oni tudi storili.<sup>2)</sup> Narsu bili so na pomoč v odločnem boji proti Gotom; ko je pa gotski kralj Totila padel, moral je Narse te svoje pomočnike odpraviti iz Laškega, ker so bili preveč razuzdani.<sup>3)</sup>

Tudi s svojimi sosedi Gepidi niso živeli dolgo v miru. Že za kralja Audoina začeli so se brez dvoma Byzantincem na veselje bojevati, ko je pa Albin postal kralj longobardski a Kuni-mund kralj gepidski, vnel se je med njimi odločni zadnji boj. Longobardi, katerih je bilo manj, dobili so zaveznike, divje Obre, ki so se ravno takrat bili zagnali nad srednjo Evropo; obljubili so jim za njihovo pomoč koj deseti del svojih čred, polovico gepidskega plena in vso gepidsko zemljo.<sup>4)</sup> Od dveh strani napadeni so Gepidi strašno potolčeni in se potem ko narod ravno tako izgubijo iz zgodovine, kakor pred njimi Heruli; v njihovi zemlji vgnjezdijo se Obri; tem prepusté svojo zemljo tudi

<sup>1)</sup> Pavel diakon I. 20. — Prokop de b. g. II. 14.

<sup>2)</sup> Pavel diakon II. 11.

<sup>3)</sup> Prokop. IV. 33.

<sup>4)</sup> Menander str. 303. 304.

Longobardi, ali proti temu, da jo zopet posedejo, ko bi se morali vrniti iz Laškega, kamor jih je sedaj klical grški namestnik (ek-sarh) Narse,<sup>1)</sup> kterega je bojè bila razžalila ošabna cesarica Sophija. Alboin se je 1. maj. travna leta 568. vzdignil s kraljevim zakladom, vsem narodom in s četami različnih ljudstev, kakor Sasov, Gepidov, Bolgarov, Sarmatov, Panoncev, Svevov in Noričanov, in odšel na Laško, katero je Longobardom iz časov gotske vojske bilo znano kot dežela lepa in rodovitna.<sup>2)</sup> Kod je ta mešana množica drla na Laško, to se za gotovo ne ve. Ankershofen misli,<sup>3)</sup> da toliko ljudi ni šlo po enem potu, ampak da so se ločili na več delov in po raznih potih selili se v nova stanovišča. To je res jako verjetno. O potovanji kralja Alboina pripoveduje longobardski zgodovinar Pavel Varnefried (diakon)<sup>4)</sup> pravljico, po kateri je Alboin na meji laški šel na goro, s ktere je pregledoval laške poljane, a gora da se je od tega začela imenovati kraljeva gora. Kje je ta kraljeva gora, o tem učenjaki niso enih misli. Ankershofen je išče v karnskimi planinah, kjer je med Furlanskim in Koroškim „kraljeva gora“ 6042 čevljev visoka; po tem bi Alboin čez Koroško bil potoval. Po Linhartu<sup>5)</sup> ima se ta gora iskati v julijskih planinah, a Jirečki<sup>6)</sup> jo nahajajo v Nanosu na Notranjskem.

Brez posebnega upora podlagali so si Longobardi po mnogih bojih, po kugi (leta 565), lakoti in drugih nesrečah iztrošeno Laško. Iz Ogleja pobegnil je pred njimi patrijarh Pavlin na otok Grad<sup>7)</sup>; gornje-laška mesta vdajala so se po redu in že 5. kimovca 569. držal je Alboin svoj vñhod v Milan; le Ticin (Pavija) držal se je tri leta, potem pa postal glavno mesto nove longobardske (grmanske) države, ktera je obsegala vse gornje Laško in Tuscijo in kasneje raztegnila se še dalje doli. Novi priselcniki ostali so za zmiraj na Laškem ter so dali enemu delu te zemlje ime „Lombardije.“

Še istega leta, kterega je bil vzet Ticin, poginil je neslavno kralj Alboin, kterega je surovo razžaljena kraljica Rozamunda po njegovem ščitonošu Helmigisu dala zavratno umoriti. Alboina je nasledil neki plemenit Longobard iz Pavije, s imenom Klef. Ko je po 18. mesečnem vladanji bil umorjen po nekem slugu, niso izbrali več kralja, ampak vladalo je 36 vojvod, vsaki svojo vojvodino a med njimi bili so najmogočnejši furlanski in beneventski.

1) Pavel diakon II. 5.

2) Pavel diakon II. 7. — II. 26. — Da so Longobardi pred odhodom v požarišče spremenili Panonijo, pripoveduje sočasni škof Marij z Avenches-a (Lausanne-a) pri Roncalli-tu II. 412.

3) II. 23.

4) II. 8.

5) II. str. 106 — 8.

6) Entstehen christlicher Reiche im Gebiete des heutigen österr. Kaiserstaates vom J. 500 bis 1000. str. 28.

7) Pavel diakon II. 10.

Ta del longobardske zgodovine poroča le surova in nečastna dela. Tlačili so prejšnje stanovance, razbijali in robili po sosednih deželah a tolkli se med seboj. Zató in da bi uspešnije vojevali s Franki in Grki, izvolili so si čez 10 let zopet kralja Avthari-ja ali Hutari-ja, sina Klefovega. Novemu kralju odstopil je vsaki vojvoda polovico svojega posestva, da je mogel po kraljevski živeti. Avthari se pomiri s Franki, s kterimi se je bila poprej vnela vojska, vpravna razmere med svojim narodom in rimskimi prebivalci ter vtrdi longobardsko gospodstvo. Oženil se je s Theodolindo, hčerjo bavarskega vojvoda Garibalda, ktera je mnogo storila zató, da se je katoliška vera začela širiti med arijanskimi Longobardi. Byzantinci še niso bili pripoznali tega gospodstva, zató se je boj vodil dalje. Leta 587. poslal je Avthari vojvoda tridentskega Evina v byzantinsko Istro, ktera je mnogo trpela, dokler se ni mir sklenil na eno leto. <sup>1)</sup> Tudi s Franki, naravnimi zavezniki Byzantincev, moral je zopet vojevati, in še le Agilulf, njegov naslednik, bivši vojvoda turinski, po materi Avtharijev rojak, sedaj drugi soprug Theodolindin, pomiril se je z njimi. Agilulf je obnovil nekdanjo zvezo z Obri in z njimi vred vojskoval se z Grki. Leta 602. napadli so ob enem byzantinsko Istro, pri kteri priliki morali so jim pomagati Slovenci; nje je tudi obrski chagan Agilulfu na pomoč poslal na Laško, kjer so Longobardi Grkom vzeli še le sedaj neka mesta, kakor Padovo, Kremono, Mantovo. Še le po tej vojski priznali so Byzantinci longobardsko vlado na Laškem. Po Agilulfovi smrti nastopili so časi, iz kterih longobardska zgodovina ne ve poračati o slavnih kraljih in imenitnih delih, marveč pripoveduje o vladarjih nezmožnih in djanjih nečastnih, dokler se kralj Rothari (?) ne povzdigne do večje imenitnosti (636).

Longobardi bili so Slovencem silni in kaj neprilичni sosedje. Že na Donavi morali so oni dohajati pogosto v dotiko s Slovani. O tem priča longobardski kraljevič in begunec Ildigis, kteri je po smrti svojega očeta Risiulfa nekaj časa v zavetji živel med Slovani. Ko se je vnela vojska med Longobardi in Gepidi, prišel je k poslednjim z zdatno četo borilcev. Ker sta se pa ta dva naroda nenadoma pomirila, ter je kralj Audoin zahteval, da mu Gepidi izdajo Ildigisa, potegnil jo je ta k Slovanom nazaj, potem pa je s 6000 njih odšel na Laško k gotskemu kralju Totilu ter se je na Beneškem hrabro boril z Byzantinci. <sup>2)</sup> Kasneje bil je ta Ildigis nekaj časa v Carigradu, nazadnje pa zopet pri Gepidih, med kterimi je tudi nasilne smrti poginil.

Iz Panonije predirali so Longobardi v sosedne dežele ter so jih pustotili, tako na pr. v Dalmacijo in Ilyrik, pokrajine grške, čeravno so bili z Grki v prijateljski zavezi. <sup>3)</sup> Če so tedaj napa-

<sup>1)</sup> Pavel diakon III. 26.

<sup>2)</sup> Prokop bell goth. III. 35.

<sup>3)</sup> Prokop bell. goth. III. 33.



dali celó zemlje svojih zaveznikov, napadali so gotovo tudi najbližnje dežele ob Dravi in Savi in razdjali so brez dvoma še to, kar se je iz rimske dobe do tedaj bilo ohranilo. Ne piše se sicer o tem posebej, že zató ne, ker so ti kraji tačas bili brez pravega gospodarja, da-si si jih je vsaki močnejši sosed lastil; se vé da te dežele tudi niso več tako mamile plenivca, kakor neke druge zató, ker so že tolikokrat bile oplenjene in oropane.

Selitev Longobardov na Laško bila je jako važna za naše dežele. Z Longobardi namreč odšlo je mnogo ljudi raznega plemena iz Podonavja in iz naših krajev na Laško; mnogo selišč je tedaj tukaj pustih ostalo. Da je med temi izselniki bilo tudi Slovanov, priča Pavel diakon, navajaje med njimi: Bolgare, Sarmato, Panonce, Sveve in Noričane. <sup>1)</sup> Nič ne dé, da Pavel ta imena navaja površno, le bolje za priliko; brez vsake podlage ravno teh imen ne bi bil pisal; le škoda, da ni Panoncev in Noričanov imenoval z njihovim plemenskim imenom!

Dosedanje domačijo Longobardov v Panoniji posedli so ini narodi. Ni dvomiti, da so se tod sedaj jako širili Slovani; odhod Longobardov odprl je Slovencev vhod v zgodovino, ktera nam jih malo zatim pod njihovim vlastnim imenom predstavlja ob Savi in Dravi in bližnjem goratem svetu.

Po odhodu Longobardov razširili so se po Panoniji sirovi Obri, podjarmili tamošnje Slovane in postali neposrednji sosedje a deloma nečlovečni gospodarji Slovencev; naše dežele so tedaj ob enem dobile nove sosede na jugozahodu in izhodu.

Longobardi so na Laško prišli kot sovražniki Grkov in Frankov. Franki sicer sedaj ondi niso gospodovali, ali pred nekim časom že so v svoji oblasti imeli velik del gornjega Laškega a zmiraj so mislili na to, kako bi si Laško podvrgli. Zató je bilo čisto naravno, da so Longobardi stopali v zvezo z Bavarci, katerih vojvode so tudi neradi služili Frankom; že Garibald I. oslanjal se je na Longobarde in ž njihovo pomočjo skušal oprostiti se franškega gospodstva. Grki bili so Gotom vzeli Laško a sedaj so Longobardi nje izrivali iz Laškega; sovraštvo je med njimi trpelo dolgo in pravi mir se je med njimi sklenil še le na začetku VII. veka.

Med Longobardi in Obri živé prišli so Slovenci večkrat v stisko in morali so prenašati marsiktero nasilje. Če so bili ti njihovi sosedje med seboj v prijateljstvu in zvezi, morali so Slovenci njim obojim služiti; tako so morali leta 502. ž njimi vred pustotiti Istro, a dve leti zatim morali so po zapovedi Bajanova pomagati kralju Agilulfu na Laškem proti Grkom; če so si bili pa Obri

<sup>1)</sup> II. 26. Certum est autem — Alboin multos secum ex diversis, quas vel alii reges, vel ipse ceperat, gentibus ad Italiam adduxisse, unde usque hodie eorum, in quibus habitant vicis, Gepides, Bulgares, Sarmatas, Pannonios, Svavos, Noricos, sive aliis hujusmodi nominibus appellamus.

in Longobardi sovražniki, zopet so imeli mnogo trpeti, ker so se ti napadali čez njihove dežele. Takó ni dvomiti, da so z Obri morali leta 610 ali 611 tudi Slovenci vdarjati na Longobarde.

Ni se čuditi, da so tudi Longobardi, kakor Nemci gledali svojo oblast razširiti tudi nad Slovenci, saj so bili silnejši od njih in močnejši. Takó sta Taso in Kako, sina ubitega vojvode furlanskega Gisulfa (615—630.) podvrgla si slovensko pokrajino „Zellia“ zvano, ktera je potem dalj časa ostala pod to oblastjo.

#### d. Grki.

Od vélike rimske države spadal je na byzantinsko cesarstvo polotok grško-slovanski ali ilyrski, rimske zemlje v Aziji in Egipt v Afriki. Pri vsej tej velikosti pa je ta država prihajala zmiraj slabeja ter je kakor starka pešala od dne do dne. Bilo je to naravno, ker je bilo vse sprideno: na dvoru je kraljevala jutrovska potrata in sladnost; vladarji bili so navadno slabi in razuzdani; sedali so na prestol bolj po spletkah in prekucijah, kot po zakonu: zvrjavala jih je in povzdigovala objestna telesna straža, kakor nekdanj v Rimu prètorejance, ali pa razsajalna, iz različnih življenj sestavljena vojska; mnogo jih je padlo po spletkah vlastnih prešérnih žená ali pa nezvestih ljubljencev. Ljudstvo je bilo popačeno; hrepené le po poltenem vžitku, živelo je od darov a nasladovalo se s sirovimi igrami v jahališču; cepilo se je na politične stranke (Modrimi in Zelenih), ki so se strastno sovražile in preganjale a pečale se z nedosežnimi verskimi stvarmi, in stvarjale noveverske stranke, v kterih prepire se je mešala vlada, množé s tem zadrege in zmešnjave v državi. Podkupljivo bilo je vse; prodajale so se službe in pravice; podložni so se gulili nevsmiljeno; poljedelstvo se je zanemarjalo, kupčija in obrtnost ubijala s težko mito in samoprodajstvom. To je bil stan, kakor nalašč za sovražne sosedé, kterih večina bila je sicer surova, ali mladostna in neiztrošena. Ni se tedaj čuditi, da so se Byzantinci vedno morali bítiti in braniti, na eni strani proti Gotom, Hunom in Slovanom, na drugi (v Aziji) proti Perzijancem. Takó je byzantinsko cesarstvo životarilo do Upravde ali kakor se polatinjeno zove, Justiniana (527—565).

Upravda je vladal slavno, ali neravno srečno za podložnike. Ime si je postavil s svojim zakonikom (corpus juris civilis), s svojimi stavbami, med drugimi s prekrasno cerkvijo božje modrosti (Sofie); razširil je cesarstvo v Afriki, kjer je Belizar (Veličar) razdjal kraljestvo vandalsko, in na Laškem, kjer sta isti Belizar in zatim Narse premagala izhodne Gote, ali sicer niti je znal niti je mogel predrugečiti glavne razmere svoje države. Ne bom omenjal, da je na izhodu proti perzijanskemu kralju Kosrou I., Nusirvavanu, vojeval neslavno, reči hočem le, da so za njega razsajali politični (med Môdrimi in Zelenimi) in verski boji (Nestorijani in Monofy-

siti), da ni nič storil za popboljšanje javne nravnosti, a stvarne podloge svoje države da je brezvestno spodkopaval.

Za Upravde bilo je že mnogo Slovanov v byzantinski državi. Že od hunskih časov sem morali so se oni zaganjati čez Donavo v pokrajine grške. Iz začetka dohajali so le na plen, kasneje začeli so ostajati v grških deželah in naseljevati se v njih. To se je moralo dogajati že v drugi polovici V. in na začetku VI. stoletja, kajti že Prokop (552) navaja v svojem letopisu polno slovanskih zemljopisnih imen, a mnogo Slovanov bilo je že tedaj v raznih službah byzantinskega cesarstva, dá, sam cesar Upravda bil je Slovan. To priča Theophil, njegov odgojitelj <sup>1)</sup> pripovedovaje, da se je rodil v Vedrijani *Βεδριάννα* <sup>2)</sup> selu stare Dardanije, in da je bil kmečkega rodú; očetu njegovemu bilo je ime Iztok <sup>3)</sup> a materi Viljenica (*Βυλενίζα*). Njen brat, cesar Justin, prišel je ko mlad seljak v kožuhu (*σιύρα*) v Carigrad, kamor je kasneje dovel svojo ženó Lubkinja (*Λουπκίνη*) in sestro. Razun cesarja bili so tudi grški vodje ali vojvode Slovani. Prvi vojvoda onega časa bil je Belizar (Veličar), ki se je tudi v Dardaniji rodil; blizo njegovega rojstnega mesta dal je cesar Upravda sozidati trdnjavo Skopljico (*Σκοπιλίτζα*). Pod ravno tem Belizarom bojevali so se Slovani, kot skušeni konjaniki na Laškem. <sup>4)</sup> Ko se je leta 555. in 556. vnela vojska s Perzijanci, bilo je v grški vojski mnogo Slovanov, a ko zapovednik izkazal se je Vsegrd, <sup>5)</sup> na brodovji pa je bil poveljnik Dobrogost <sup>6)</sup>; ko so Byzantinci šli v Kavkaz, bil jim je Slovan Svarun kot spreten kopjenik od velike koristi. <sup>7)</sup> Za Upravde začeli so se Grki bati Slovanov, katerih je prihajalo zmiraj več, ter jih s silo odganjati. Koj na začetku njegove vlade potokla je grška vojska pod Germanom Ante <sup>8)</sup>, al Slovanov to ni prestrašilo, le še bolj silijo čez Donavo; cesar izroči obrambo Thracije in podonavja Chilbudu (Chlivutu), rojenemu Slovanu; tri leta hrabro brani Chilbud grške zemlje, ali ko se potem s premajhno četo upa udariti na Slovane unkraj Donave, bil je pobit in pogine sam. Zgube tega moža, pravi Prokop <sup>9)</sup> celo grško cesarstvo ni moglo nadomestiti; Slovanom odprle so se byzantinske

<sup>1)</sup> Prokop: Hist. arc. ed. Venet. str. 344—63.

<sup>2)</sup> kasneje zvani „Justiniana prima,“ ne daleč od Kjöstendila.

<sup>3)</sup> Theophan in Prokop zoveta ga po thraški *Σαββατιος*, kar ravno to znamenuje.

<sup>4)</sup> Prokop de b. goth. I. 27.

<sup>5)</sup> *Ουσίγαρδος*.

<sup>6)</sup> *Ααβραγεζας* Agathia, lib. III. p. 79. — edit. Paris.

<sup>7)</sup> „*Σουάρωνας* — *Σκλάβος ἀνήρ*.“ —

<sup>8)</sup> Prokop de bell. goth. III. 40.

<sup>9)</sup> de bell. goth. III. 14.

dežele; da pa niso koj zatim silno planili čez Donavo, tega je bil kriv domač razpor in boj med Anti in Slovani. <sup>1)</sup>

Leta 546. ropali so Slovani zopet po grškem cesarstvu, dokler jih ni herulski knez Philemuth odpodil. <sup>2)</sup> Cesar Upravda, vovejave tačas z Gothi na Laškem, želel je imeti mir ob Donavi; zato je poslal poslance k Antom, ponudil jim staro mesto „Turris“ na severnem bregu Donave in letno plačo, če bi hoteli z Grki živeti v miru in prijateljstvu in braniti njihove meje proti Hunom (t. j. Bolgarom). <sup>3)</sup> Upravda je tedaj hotel zavarovati svoje meje ne z orožjem, marveč s podkupljenjem Slovanov; al kmalu se je pokazalo, da ga je nada izdala. Leta 549. namreč privihrajo Slovani, srodniki Antov, v Ilyrik ter opustoté vse tje do Drača na jadranskem morji; Grki imajoči 15.000 vojakov niso se upali spu-  
stiti se ž njimi v boj. <sup>4)</sup>

Leta 550. nahrupi majhna ali hrabra četa od 3000 bojnikov čez reko Donavo in potem Heber (sedaj Marico) v Thracijo; tū se razdeli na dvoje: ena četa se zažene na Ilyrik druga razsaja po Thraciji; za čudo premagate obe carski četi, južni del vzame z vojno zvijačo celó mesto Toper kraj egejskega morja. <sup>5)</sup>

Sledečega leta 551. vdrla jo je velika množina Slovanov čez Donavo; hoteli so Solun napasti; ali German, prišedši mestu z vojsko na pomoč, rešil ga je, a Slovani so se čez hribe obrnili v Dalmacijo. German umrje malo zatim, a na njegovo mesto pride zet mu Janez. V tem času planili so Slovani v treh četah čez grške zemlje ter so Evropi, thraški, pokrajini, storili mnogo škode; sedaj že niso samo plené dežele naglo prehajali, ampak „kakor v domači zemlji prezimovali so v njej brez strahú pred sovražnikom.“ Cesar pošlje proti njim silno vojsko pod Scholastikom, ali junaški Slovani jo pobijejo pri Drinopolji do čistega, vzemó jej zastavo ter se razlijó ropaje na vse strani; tako prideró do dolgega zida, ki ga je bil sezidal Carigradu na obrambo cesar Anastazij in ki je bil malo dalje kot dan hoda od mesta. Sedaj se zopet vzdigne na-nje grška vojska, ki sem ter tje prime kak oddelek vračajočih se Slovanov, zastavo jim otmé in mnogo grških vjetnikov osvobodi; ostali plén Slovani odnesó čez Donavo. <sup>6)</sup>

Drugo leto 552. padejo nad Ilyrijo ter jo brez upora poropajo; Gepidi, prebivaje tedaj na Sedmograškem in v Zatisju, prepeljejo jih zatim za drago mezdo čez Donavo: cesar Upravda hotel je to preprečiti, ali ni mogel. <sup>7)</sup> Tudi l. 559. zagnali so se

<sup>1)</sup> Isti na istem mestu.

<sup>2)</sup> Prokop de bell. goth. III. 13.

<sup>3)</sup> Prokop de b. g. III. 14.

<sup>4)</sup> Prokop de bell. goth. III. 29.

<sup>5)</sup> Isti de b. g. III. 38.

<sup>6)</sup> Isti de bell. goth. III. 40.

<sup>7)</sup> Isti de bell. goth. IV. 25.

Anti in Huni (Bolgari) v Thracijo, poropali zemljo daleč okrog in premagavši Byzantince vrnili se čez Donavo. <sup>1)</sup>

Iz vse tega se vidi, kako pogosto so Slovani v tem času napadali grško cesarstvo; vidi se, da so bili s časom postali jako silni in da jih Upravda z vso svojo močjo in vsem naporom ni mogel vspešno odganjati. Slovani so tedaj bili za izhodno-rimsko cesarstvo, kar so bili Germani za cesarstvo zahodno-rimsko. Upravda tedaj, ki je države končaval in osvajal, proti Slovanom na Donavi ni vedel svoje drugače obraniti, kot da je več starih trdnjav obnovil in mnoge nove sezidal. <sup>2)</sup> Ali tudi to ni pomagalo zdatno; Byzantinci sicer nekaj časa ne omenjajo Slovanov, ali čez nekoliko let poročajo zopet o njihovih napadih, na ktere so dohajali sami ali pa v društvu z Obri. Imeli so torej ž njimi in z Obri manj ali več opraviti tudi sledeči cesarji.

Upravdin sestrič Justin II. izgubil je zopet en del onega, kar je Upravda bil pridobil, namreč Laško, kjer so se (568.) naselili Longobardi. Justin bil je za sovladarja vzel Tiberija, kateri je sam vladal le štiri leta (do 582.) Za njimi je postal cesar njegov zet Mavricij, kteremu so mnogo skrbi delale bogoslovne prepirke in vojske s sosedi, posebno, kakor je že gori splošno omenjeno, z Obri a na drugi strani s Perzijanci. Proti Mavriciju spuntala se je razdjana vojska ter na prestol posadila svojega kolovodjo Phoko, ki si je s svojo vlado postavil spominek grozovitnega in nesramnega trinoga. Pod njim rasel je nered v državi in besnila je vojska proti Perzijancem. Kakor je bil sam dal pomoriti svojega prednika in celó njegovo rodovino, takó je tudi njega dal umoriti Heraklij, (610—641), kterege je iz Afrike proti njemu bil pozval senat (starašinstvo). Heraklij vojeval je s Perzijanci dalje z začetka nesrečno; izgubil je Syrijo s Palêstino in Malo Azijo; Perzijanci vtaborili so se nasproti njegovemu glavnemu mestu, ko so objestni Obri ropali po carigradskih predmestjih. Že je z vseh strani stiskani cesar hotel pobegniti v Karthago, ko ga patriarh pregovori, da ostane. Ohrabil se je zopet, zbral vojsko prepeljal jo v Azijo, bil srečen v treh vojnah in nazadnje slavno premagal kralja Kosroa pri razvalinah stare Ninive in posedši zopet izgubljene dežele takó oslabil Perzijo, da so jo Arabci malo potem podrli. Ali namesto Perzijancev vstali so sedaj huji sovražniki nad Carigrad namreč Arabci. Ti so Herakliju vzeli zemljo Syrijo, Phonicijo in Egipet in ni še bilo preteklo sto let, že so kakor poprej Perzijanci začeli stiskati celó glavno mesto Carigrad. Ker je torej cesar Heraklij bil nesrečen v boji z Arabci, izgubil je vdanost ljudstva in ker je hotel reševati verske prepire, razdražil je pravovernó in monofysite; takó je stanje države postalo jako žalostno. Za te vlade posedli so Hrvatje in Srbi sedanje svoje dežele.

<sup>1)</sup> Šafařik Slav. Alterthümer II. 155.

<sup>2)</sup> Prokop de Aedif IV. 7.

Grki so med sosedi starih Slovencev edini, katerih moč ne raste, ampak pada; edini so, kateri se proti Slovanom morajo bolje braniti, nego jih morejo sami napadati; edini so, katerih se Slovenci niso morali bati, da bi jih podjarmili ter svobodo jim zatrli. Na začetku slovenske zgodovine že pojemlje grška moč okoli severnega jadranskega morja; Longobardi in Obri tesné jo in manjšajo in čeravno so ta ljudstva tudi Slovincem bila nemila, vendar se nikjer ne poroča, da bi se Slovenci z Grki bili združili proti njim pač pa vemo, da so jih napadali ž njimi vred. Vzrok temu bila je nekaj razmera Slovencev nasproti Longobardom in Obrom, ktera jih je večkrat prisilila družiti se ž njimi, nekaj pa tudi želja za plenom in dobičkom, kateri jih nikamor ni takó mamil, kakor v krajine slabih Grkov. Ti so na kraji VI. stoletja še v svoji oblasti imeli celó izhodno jadransko primorje, ali že se je približeval konec njihovega gospodarstva v teh stranéh, kajti brž zatim zatrli so ga v Dalmaciji skoraj popolnoma Obri in malo kasneje Hrvatje; le nekaj primorskih mest in otokov je še ostalo Byzantincem, katerih je bila tudi Istra (celó do časov Karola Vélikega). Vse to je opravljal cesarski namestnik, eksarh, stolujoč v Raveni na Laškem; posamezni deli imeli so svoje stratega in tribune. Staro rimsko občinsko vstrojstvo obdržalo se je v teh krajih.

Slovenci so Grke napadali v Istri. Takó so se 598. sprijeli s Grki v Istri, kjer jih je pa eksarh Italije Kallinik potolkel. Dve leti zatim morali so Slovani pleniti po Dalmaciji, ker tega leta papež Gregorij I. pomiluje Maksima, solinskega nadvladika, da ima od njih toliko trpeti, in dostavlja, da so že začeli skoz Istro zaganjati se celó na Laško. To priča, da je tod grška moč zmiraj bolje pojemala in da so se Slovenci v Istri že precej varne čutili.

Leta 602. plenijo Slovenci zopet Istro z Obri in Longobardi vred a leta 611. ali po Šafařiku 613. sami.

Iz vseh teh sporočil se vidi, da se Grki niso mogli vspešno braniti proti Slovincem in da so ti napredovali na njihovo škodo.

Na vseh straneh tedaj bili so stari Slovenci obdani s tujimi sovražnimi plemeni in narodi in to je takó ostalo do današnjega dné, samo da so namesto Longobardov na zahodu stopili Lahi, zmes najrazličnijih življev, namesto Bavarcev in Frankov na severu Nemci sploh, namesto Obrov na izhodu Magjari; le na jugu obrnilo se je na bolje, ker so tukaj mesto Grkov zavzeli sorodniki Hrvatje. Premembe so se tedaj tu pripetile velike: Longobardi na zahodu, Obri na izhodu in Grki na jugu ali so izginili ali pa odmaknili se daleč nazaj; ali pripoznati moramo, da razun premembe na jugu zgodile so se vse nam Slovincem na škodo, kajti jasno je, da so mnogoštevilni Lahi Slovincem nevarnejši, nego so jim bili sami Bavarci in daljnji Franki, Magjari nevarnejši, nego so jim bili Obri: po tem takem so Slovenci, da-si je pre-

memba na jugu povoljna, vendar le sedaj na gorjem, nego so bili nekdej. Na gorjem pa so posebno zató, ker so se na zahodu in severu posamezna plemena prelila in razvila v cele, močnejše narode, med tem, ko smo mi Slovenci ostali le pleme!

## Termolama.

### Ukrajinska povest.

(Poljski spisal Michal Czajkowski poslovenil Podgoričan.)

#### I.

„**D**rum, drum v teorbano, gospoda godca, da malo poskoči moja srnica! Drum, drum v teorbano, gospoda godca, da malo pogruli moja golobičica!“ — tako je stari Zachar Daszko velel dvema sivoglavima godcema. Drumljača sedeta na klop, vzemeta v roci vsak svojo teorbano i držita ji tako, kakor bi ji objemala. Vbereta teorbani s prsti leve roke i skačeta z njimi po njunih vratovih; zdaj pritisneta strune, zdaj prste zmičeta z njih; na enkrat pa zopet z vsemi prsti desne roke podrumljata: drum — drum — drum!

Stari Daszko sedi na turškeje šarenici — na svojem davnem bojnem pleni; kmalu si suče sive brke, kmalu gladi svojega župana rdečo kitajko (taffet), ali pa igra z okrajem modrega kntuša; kazno je tako, kakor bi nekako oživéla bila njegova starost; iz strhleaga, nabranega obraza mu sivo oko iskrí tako, kakor jastrebje; časi pa časi z ного trka ob tla, kakor bi prikladal drumljanju. Oj, stari Daszko — kakov veseljak je bil nekdej: ko je mladoval še! A zdaj — težko premiče noge, na konja ne more skakati več i sabljo ob boci nosi le iz navade.

Pred njim stoji devica — krasna, ne visoko vzrastla, ali lica — gladkega, lica — belega, živo rdeča, modro-oka, črnolasa; devica urna — ljuba, kakor ribica krasno-kréla, kakor ptičica pastaričica. Krilo ima svitlo, iz dragocéne turške tkanine, košulico snežno-belo i rdeče mrežasto; zastorček ima belkast, vdélan sè srebrnimi pikami, pas svilen, rudo-svitel; okrog vratú se jej vijó bogato nabrani biseri — béli, rdeči, kakor je bela, kakor rudeča krasotica sama; na biserih se jej svetijo zlati križci i srebrni, tudi svetnikom obrazi; okrog glave se jej v črnih kitičah opléta krasen trak i v laséh jej trepteče nekoliko pozlačenih cvetic, kem so bneki iz rdečega tehina, sè srebrom protkani; na obéh rokah se jej svetí polno zlatih prstanov, okrašenih z dragim kamenjem, le svete Barbare srebrnega prstana — tega nijma —

darú ljubljenega mladeniča. Stoji devica pred starčkom; ne skače ni ne poje, le sè sméhom se mili, le z obožjem utriplje i z okom laska se.

„Oj srce, oj vnuka moja, moja edinica! Dokler si zdrava — dokler si mlada, zdaj poskakuj, zdaj popévaj — sebi na veselje!“

„Ded moj, ljubi ded! naj zapojeta gospoda godca, potlej pa jaz zapojem i poplešem.“

„Hoj, gospoda godca! Heleni na ljubo, ker je mojega rajnega sina edinica“, — starček pokima z glavo i migne z roko dvema služabnikoma; slugi prineseta vsak eno kupico i steklenico vodke — oslajene z medom, oslaščene s koreninicami. Strežaja nalijeta, godca na dušek izpijeta, z dlanjo otareta si brke — ustna, vzemeta v roci vsak svojo teorbano, jameta po njih plesati s prsti: drum — drum — drum! i na glas zapojeta pesem:

Za nic atlas i kitajka,  
Haładzyja, kałamajka;  
Za nic, za nic, złota lama,  
Kiedi zalšni Termołama.

Za nic biali kwiar kaliny,  
Za nic krasa u maliny;  
Za nic dzionek jasnolicy,  
Przy Helenie krasawicy.

Panie dziadu, my klaniamy,  
Kup dziewczynie Termołamy;  
Ka Krym poszlij, sypnij złotem,  
Pomyśl o tem, pomyśl o tem.

Drum — drum — drum! — i sivolasca nehata peti: morebiti na odpočinek, zató da izbereta ktero drugih pesem. V tem na dvorišči jamejo psi raznoliko ščeketati i cviliti.

Prikaže se Harasim i izbo — Daszki zvést kozak — veren sluga: „Srčno-ljubi oče! gostje idó“.

Stari Daszko zavihne svojega kontuša rokava: „Ha, jutri bode sv. Helena! Sluge, álo! urno: mesa, rib, vodke, medú, vina, pripravite južino!“

Godca nehata brundati, Jelica pàk dedka brž poboža sè svojo ljubko rokico, poljubi na lice i ta migljaj zibne. Užé je v vhodnej izbi, užé dvorišči za oglom: z vsem životom se pritisne k zidu, z očkom pa skrivaj pogleduje goste: to je mladim dekle-  
tom navada.

## II.

Zachar Daszko, s kratka: gospod, bogatin — znan vsej Ukrajini, zlato meri na četrтинke, srebro na mernike, med (kufer) pak kupoma razsiplje tako, kakor žito. Vsakdo zná, kako je tako obogatel. Nij bil svoje duše prodal vragu, nij bil po cesti



nabral novcev, voda mu nij bila nanesa tolikega bogastva! To je tako-le: načeljeval je ukrajinskim kozakom, vojeval z njimi po turških i po moskovskih pokrajinah, a ne le enkrat, dvakrat ali trikrat, temuč kader koli je mogel i kader je prilika bila ugodna. Ker pravica zahteva i bojna poštenost to, dajal je cerkvi, kar je bilo cerkveno, kozakom, kar je bilo kozaško, sam pa je vselej vzal le toliko, kolikor je bilo po pravici njegovega. Bogu je bil poslušen, cerkvi véren; brezi sv. izpovedi i brezi sv. obhajila nobeno leto nij praznoval velike noči; še pokusil nij mesenih jedí ni ob petkih — ni postni čas. Če le nij bil na vojski, gotovo je šel k božjej službi slehrno nedeljo; le sè sabljo, drugače pa nij bil nevaren nikoli nikomur, a sabljo vihtiti, s kopjem igrati, to pa je kozaško delo. Za tega delj mu je tudi vspešno izpod rok šlo vse. Soproga mu je bila uže na onem sveti, svoji hčeri pak je bil dal dvema Poljcema, ki sta bila junaka na glasi, blagodejna plemenitaša i starosti. Sin — njegov edinec, kakor se spodoblja kozaku — poginil je za Konotopami, zadela ga je bila moskovska sablja, a gospod Vihovski, vojvoda v znamenitej bitki za Konotopami, ta mu je ukazal zgraditi posebno mogilo, ki jej bodi na veke ime: Daszkova gomila. Očetu je poslal meč i vranega konja. Sinova soproga je zboléla od prebridke žalosti za svojim soprogom, plakala in umrla: odšla je v večnost tješit moža. Tudi vranec nij dolgo časa več živel.

Svitli meč visi na steni, vnučica ljubčica pa skače po izbi; devici Jelici je treba moža gospodarja, svitlemu meču pak junaškega vojnika.

Stari Daszko mnogo premišlja o tem, takó si glavo béli zaradi tega; ne vzdihuje le redko kedaj: „Bog me nijma več rad! — Brke so mi osivéle, glava se mi goli, ne morem več prijeti za sabljo, ne morem švigati na konja, pa vendar-le še živim — i ne umrjem kozaški; na stepi, čistej stepi pak ne zapustim mogile za seboj! Haj! haj! Bog mi je priča, da sem sto in sto potov smrti smélo gledal v oči!“

Zopet mu druga misel šine v glavo — pokriža se: „Bog, češčena bodi tvoja volja! daj, da svojo vnučico, svojo ljubimko oddadem možu — hrabremu kozaku, kajti bogme, krasna devica je to! Daj, da jasnemu meču najdem vrlega junaka, ker pri mojej veri: nijso mahale z njim mi babe in otroci! —

Nijso se mu smilili novci: kupaval je sveče i z novci vred daroval jih cerkvi, dajal je miloščino ubogim, zató da bi izprosili Boga, da vstreže njegovima željama.

Priveselè se gospodje bratje: Kozaci i Poljaci, kajti Leszczin je lép, velik grad nad reko Hujvo, Zachar Daszko pa je imeniten prijazen, gostoljub, a deva Jelica Leszczin dobode za doto i vse Daszkovo bogastvo. Ali kako je krasna, pa je še le šestnajst lét stara.

## III.

Haj, haj! Koliko je gostov v Leszczzińskem gradi! Na dvo-rišči je polno kočij i krip; v konjišnici prhajo konji jahači; go-stov pak povsodi mrgoli toliko, kolikor je mravelj po mravljišči, če jim ga razbrskaš.

Po sobah ob mizah — polnih slastnih jedí sedé moški i žen-ske, Poljaci i Kozaci. Meju temi gosti je gospoda Daszka bližnje sorodstvo z množico vnučet i s tremi pravnuci. Navzočen je tudi gospod Kisiel, Kijeviski vojvoda sè svojo soprogo i sè sinom, ki je užé Žitomirski stolnik (gospodar), pa nij še oženjen. Kiselova rodbina je užé dolgo časa znana z Daszkom, prav prijatelji so si mejusobno. Navzočen je moskovski bojar — knjez Szeremetov po imeni, — udovec, ki si išče sopruge po poljskih i ukrajinskih krajinah. Navzočnih je mnogo sosedov rojakov, mlajših i starih bojnih Daszkovih tovarišev. Tudi je meju njimi nek mladenič — kozak; še le začele so mu črne brke na svitlo riti pod nosom, pa užé k višku glavo dviga, tako kakor jo dviga sivi orel, kader sedi na mogili v stepi i zaklokoče na sokole. Da-si nij bógat, vendar ima po svojej materi selo Kotelno; da-si po zaslugah nij znamenitega rodú, kajti njegov oča je bil le stotnik v ovruškej četi, vendar je atamanske krvi; njegova mati je bila poslednja Rožińska knjeginja. Ime mu je Grzegorz Brzuchowiecki i asavul je v Zaporožji.

Idé, pijó i veselé se. Stari Daszko se kratkočasi s poljsko nadvojvodinjo; ko pa jame plesati — ter suče se dalje, z ного trka ob tla tako, kakor topoče ludobni konj. Mladi Kisiel „Kozaka“ pleše s krasotico Jelico, trka ob tla i zvija se okrog device plesalke tako, kakor golob kima okrog svoje golobice. Kakor riba ščuka iz vode, tako poskakuje; časi pa časi pleše, kakor po klobičih, na desno i na levo zavija z glavo i huška: hu ha! hu ha! Jelica gladko, gibko pleše. Tudi moskovski knjez se z obéma rokama podboči: kakor ponočni vran, tako pleše zmérom na ti-stem mésti; kakor medved v gori, tako kimlje z glavo, obrača i dviga jo; ponaša se sè svojimi širokimi pleči, ponaša s krepkimi prsi. Vsi se radujó, plešó i vriščó; godba hrmi, gosli cvilijo, da vse po ušesih zvoni; cimbale zvene, bobni pojó: bum, bum, bum! žolta med se oglašá vmés: brask, brask, brask! teorbane drum-ljajo: drum — drum — drum!

Ljuba je ušesu, mična očesu veselica, le Grzegorz Brzuchowiecki ne pleše i ne huče, samo gleda goste i premišlja nekaj.

## IV.

Solnce je rano prikazalo se, kukavica je zgodaj priletéla na kalino (schneeball) i kuka.

Po nebi plujó sivi oblaci i solncu kale jasno lice; po reci Hujvi — meju višem i trstjem se tožno razleza kukavičino kukanje.

Devica Jelica se izbudi o jutranjem sviti, ali žalostno ima obličje, otožno ima oko; skoro da se je mnogo senjalo jej po noči i neprijetno; pogleda po izbi: tamkaj je pri mizi se Horpina, njé pestina, moti z mečem — zbira darove, s kemi sorodci i gostje Jelico hotè nadariti na dobro jutro.

„Oj, Horpina moja, kaj skladaš?“

„Trakove i oblačila, kitajke i atlase — vse to dar Jelici.“

„Ali nij tudi „termolame“ vmés? Horpina, ali si ti užé kedaj videla „termolamo?“

„Kaj pàk. da sem užé videla jo. Gospod Daszko je — še mladenič“, iz Krimске vojske prinesel kos termolame, ki je bil podaril mu jo tatarski kan; poslal pa jo je precéj po posebnem seli v Poljsko kraljevej veli česti na dar.“

„Kakova pa je?“

„I rdeča, i modra, i zelena, i srebrna, i zlata; kmalu je temna tako, kakor hudourni oblak, kmalu se zopet svéti, kakor samo solnce.“

„Oj, Horpina, duša moja, jaz bi rada termolamo!“

„Teško je to, težko, golobičica moja! Tega blaga ne prodajajo v Brdičevi, še v Kijevi ne; le kan sam, gospod Krimu i Budziaku, svoje ženstvo oblači v termolamo, pa hčere tudi časi.“

„Horpina, ljuba moja, jaz bi rada termolamo!“

„Gledi, ljuba moja ptičiča, gospod Kisiel je pripeljal obleko iz zlatolite termolame!“ — i pokaže Jelici lepo obleko.

Devica zarudi, vzeme obleko v roke, pa še dobro nij pogledala, užé vzdéhne: „To nij termolama!“

„A gospod stolnik (Kisiel) je vljuden plemič: zmérom povprašuje, ali je Jelica zdrava, ali vesela, kaj je dělala, o čem je govorila . . . Ali gledi, jasna moja zvézdica! Moskovski knjez je prinesel sè seboj štirideset i pet soboljih koč — gostih, kosmatih.“

Jelica se še ne ozre na sobolje kože. — „Čemu so mi le kože, jaz bi rada termolamo.“

„Rés, ta knjez je neotesan, tako izpod čela gleda, pleše pa tako, kakor ciganski medved. Kozačenko pa bi nekaj rad; pogledi le-sèm, Jelica moja, Brzuchowiecki je poslal srebrn prstan sv. Barbare.“

Jelica obledi i stresne se.

„Ne boj se, ribica moja! Da-si je strašan, gospod Daszko mu ne dáde svoje Jelice, oj, ne dáde! Gospod Daszko zná, kako je ubogo Rožińsko knjeginjo mučil njegov oča, če človek hoče verovati vse, kar ljudjé pripovedujó.“

Jelica še bolj obledi.

„Kaj ti je, ljuba lasica?“ — povpraša i pogladi jo pod brado, poljubi na čelo, kar je navada pestinam.

„Ne, Horpina, dušica, jaz bi rada termolamo!“

## V.

Jasen je dan, lepo jasen! Ptiči veselo treptajo s perotmi i glasno cvrče; le kukavica žalostno kuče na višnjem drevesi, le ptič buhač divje i na kratko pohukuje v viši.

V Leszczińskem gradi je denes še šumnejše, hrumnejše, radostnejše, nego je bilo včera. Praznujó namreč Jelićingor: idé, pijó, godci godejo, gostje pa plešó. A Jelica je čmerna, zamišljena, neće péti, tudi je nihče ne more preprosiťi, da bi zapela. Ne razgovarja se z gospodom stolnikom rada, kakor se je druga pota; ni enkrat je ne posili sméh, kader pogleda moskovskega knjeza, kaj počenja; kader se njé oko vjeme s temno-sivim okom i orlovim licem gospoda Brzuchowieckega, še bolj nego poprej svoje krasno čelo obrača v tla, pa težko i skrivaj vzdehne slehri pot.

Stari Daszko ljubeznjivo povprašuje svoje vnuke, kaj je prišlo jej v glavo, kaj leglo na srce. Jelica vsakemu vprašanju odgovori: „Ne, ded, jaz sem denes takova, kakoršna sem bila zmérom še doslé.“ — Sili se na sméh — sili i besédo, toda ni posiljeni razgovorni tak smeh ne pristuje krasnemu deviškemu licu.

Stari Daszko stopi v sosednjo izbo i tù jame povpraševati varuhe Horpine; ta je rada povédala mu od kraja do konca vse, kar je vedela. Dasko se vrne, nasmeja, odmaje z glavo, pogladi brke si, poboža Jelici lice i nekaj šepne jej na uho, ali takó, da so vsi slišali. „Umiri se, oko moje!“ — poboža jo zopet.

Devici zarudi vse obličje. Jelica oči stisne dedu v dlan i poljublja jih sè svojimi krasnimi ustni.

Gostje prosijo Daszka, da bi povédal, kaj je takega; a starček — kakor ne bi hotel razodéti, réšen postane, moti se z vnuko, napósled pak pové, kar zná.

Devica Jelica, po bliskovo naglo izgine iz izbe. Stari Daszko konča svoj govor tako le: „Dolgo, jako dolgo časa je užé od tačas, ko se mi je kan Izlam Giraj odkupil s tisoč konji, s tisoč kožuhi, z vaganom zlatá i s kosom termolame; krasno blago je réš to; le kraljevske veličesti se odevljejo z njim. Ali tačas so bili drugi časi!“ — Pomisli malo nekaj, a ne izgovori. — „Tudi drugači ljudjé . . .“ — le to je še črhnil. „Zdaj pa še za zlato ne doboste termolame, zató ne, ker ga sam kan ima preveč; ni s kopjem — ni sè sabljo je ne priborite, kan ima množne jate i hrabre. „Vi, gospodje godci, zlo ste učinili, zlo prepodite! No, drum, drum v teorbanó!“

Godci — pokorni ukazu, zabrundajo v teorbane! drum, drum! i zapojó pesem tó le:

Donia kwili, prosi mamy,  
Oj chce mi się termolamy;  
Termolama, taka ładna,  
I ja krasna, hoza, skladna.

Smutno dniowi bez słoneczka,  
 Smutno łące bez kwiateczka;  
 Smutno doni, jak u mamy  
 Nie wyprosi termolamy.

Oj, bogdaj to dawny zwycaj,  
 Chciało dziewcze — chłopiec Nyczaj  
 Zaklął w diabła, w ojca, w mamę,  
 Na koń i po termolamę.

Drum, drum — i utihnejo. Nobeden ne žugne — ménijo, da bodo godci igrali še dalje. Devica Jelica je za steno poslušala pesem i teorbane; nagnila je glavo i roci pritisnila k prsim: „Oj, jaz hočem dobiti termolamo!“ —

## VI.

Na bistrej vodi — na njenem površji se racmanom sveti perje takó, kakor drago kamenje; urno plujó sem ter tija i kričé po vodi. V trstji raca kraka: obrača se na desno — na levo, a to trenutje se zopet skrjuje v trstje. Nikjer je nij več. Racmanje so se razsrdili: létajo nad trstjem: ta tija, ta tija i vakajo; ne pulijo se za več rac, temuč samo za eno.

Gospod vojevoda i moskovski knjez se dolgo časa razgovarjata sè starim Daszkom. Gospod stotnik si popravlja šopek las, ki mu vhaajajo na čelo, suče brke, brenči z ostrogoma i skoro do tal priklanja se devici Jelici, gospod Brzuchowiecki pa le molči, strmí préd-se i nekaj premišlja.

Gospod vojevoda odide iz izbe, vrne pa se kmalu sè steklenico rakije v roci — rekoč: „Gospod Daszko! starka je mladiču mati: oča je sinu roditelj; zakaj bi iskali krokarja, da bi se potegnul za sokola? Domačin najboljšé govori za domačina. Vaša golobičica je privabila mojega goloba; vzemite si mojega goloba i dajte mi golobico. Dajte! náte pijače iz moje žganarije, napijmo se!“

„Sedite, gospod vojevoda! — Dušica moja, ljubica, vnučica, edinica ljuba! prinesi nam čašico, zató da pokusimo gospoda vojevode vodko, to je njegov pridelek.“

Jelica pogleda stolnika, a zarudi i brzo oméni: „Ded moj, ded, nij treba nam piti tuje vodke, imamo domače dosti.“ — Po téh besedah se obrne i zgine v sosednjo izbo.

Vojevoda se namrgodi zaradi teh besed. Stolnika se sramota polasti, vojvodinja si grize ustna, stari Daszko stisne zobe, roci pa spusti v naročje: „Bog je priča, da bi jaz rad, ali ona? . . . morebiti se še dáde pregovoriti, čakimo.“ — Kolebne z roko i nekoliko časa molče vsi.

Čez nekoliko minot odide knjez Szeremetov, a vrne se sè steklenico v roci i prikloni: „Jaz — belega cara prvi sobol — prišel sem k vam po lasico; obláčem jo v sobolje kože, odenem

s črnimi lisicami; dajte mi jo; tó-le pa sem v steklenici prinesel vam, prinesel sem naše moskovske pijače; zató da počestim vas i vašo lasico — poskusimo jo!“ — i podboči se, mlaskne i oblizne se.

Stari Daszko, da-si je temàn, vendar se malo nasméhne. „Hej, Jelica! devičica, vnuka — moja edinica!“

Jelica prihiti v izbo.

„Gospod knjez bi nas rad počestil z moskovsko pijačo, ali nam dádeš čaše? —

Jelica ne zarúdi, le pusto se nasmeja: „Oj, ded, ded, ne pijmo moskovske kislice, da ne dobodemo skomine, da nam ne razjé želodcev!“

Knjez sede i zagodrnja: „Komur mene nij mar, ta tudi mene ne briga.“

Vsi se nasmejajo.

V tem na vseh straneh gospodje godci v teorbane zadrumljajo: drum, drum — i zapojó pesem:

Panki, próžna praca wasza,  
Tego bédzie lepsza flasza,  
I serduszko temu damy,  
Kto da Doni termolamy.

Drum — drum še i utihnejo. Devičica Jelica poiskrí z okom, po konci vstopi se i kolebne z roko. — „Aj, dà, dà, ded! napijem se iz te sklenice, ali kdor mi prinese termolamo, ta bode moj ženin.“ — To je srnica razodéla — potlej pa izginila iz sobe.

## VII.

Pav se šopiri po dvorišči: razprostrl je rep, napihnil se, kakor da bi hotel razpokniti se — i kriči: dà, dà, jaz sem gospodar! — Krokár léta nad selom, kroče i išče: ali ne gnjije kje kakova mrhovina, da bi jo ukral. — Sivi orel je odveslal v stepo; tamkaje napada, morí — i klokoče sè svojim kljunom. Dokler bode orel imel perotnice, dokler kremplje, tako dolgo časa bode užival, kar koli utegne poželeti njegov želodec.

Razidó se gostje iz Luszczzińskega gradú: gospod stolnik se je vrnil v Žitomir. Še le stopil je iz svoje kočije, a užé na Krim, v Stambul i na različne azijske kraje razpošilja žide. Ne smili se mu nij zlato — nij srebro. Iskro viče: „Le termolamo mi dobodite, kdor mi jo prvi prinese, ta ne bode sè svojimi otroki, vnuci i pravnuci vred nikoli stradal kruha! Na pričo vam bodi moja plemiška, gospodarska beseda — jaz sem plemič i gospodar — kar obljubim, tega ne ovržem!“

Knjez Szermetov — ko pride v svojo Suzdalsko dedino, po tatarskem običaji vzeme bié v roke i poka služabnikom: „Hej! po termolamo — na Krim, v Turško! Dobiti jo morate tako ali tako, da jo le doboste; kteri pa mi je ne prinese, tega nabičam

na darilo!“ — i pasje poslušni Suzdalci, lisičje prekanjeni, drvé se na Krim, divjajo v Turško.

Gospod Brzuchowiecki zavsede svojega vranca i dirja v Zaporožje v Sič. Tam se pokloni panu Koszevemu. — „Oče ataman, dopustite mi, da malo poigram po bisurmanskih pokrajinah!“

Pan Koszevi si pogladi brke i Gregorja potegne za lase. „Le poigraj malo sin, dopuščam ti; zberi mlade prostovoljce, ali vseh ne, mene i Siča ne pustite osamelih!“ Brzuchowiecki ide od čete do čete i povsodi tisto pripovéda: „Gospodije bratije, Kozaci! Hoj, tam na Krimi, po stepah, pasó se kanovi taburje, — konji črni tako, kakor je črn krokar, — urni tako, kakor sokoli! Da bi ga tri sto vragov, to je Bisurman! . . . Hlej, tam po Krimskih gradeh se smeti déljajo iz zlata, srebra, atlasa i damaska! . . . Hej, tam po haremih so krasne deve, tudi kozaške! . . . Gospodije bratije! Kteremu drago, tisti za menoj! . . . Prisezam Bogu i Materi Božjej — vse to bođe naše!“

Kako vro Kozaci! vsak bi rad šinil na konja, ali nij dopuščeno vsem. Srečkajo, prepirajo se, krešó mejusobno, razhodnja pak je pomirila vse.

Tri tisoč Kozakov pred večerom na enkrat k višku vrže čapke: „Slava Bogu! čest tebi pan Watažko! Odpelji nas na Krim, v Carigrad, kamor ti drago!“ — Poklonijo se panu Koszewemu, preplujó sinji Dnjeper, vspešno dirjajo Krimu naproti, njim na čeli pa gospod Brzuchowiecki plava na vranem konji; on vodi zaporoško vojsko.

Zemlja doni pod kopiti trijih tisoč konj, stepa se trese od trijih tisoč pojočih vojakov. Sivi orli klokočéjo s kljuni i trumoma leté za njimi. Sivi volcje tulijo tako, kakor bi plakali — i deró za vojsko, kajti to je zaporoška vojska; pelje jo pan Brzuchowiecki na Krim po termolamo — po termolamo! —

## VIII.

Pred dežjem ribica pljuska po vodi; kmalu se v zraci posveti sè svojimi plavutmi, kmalu švigne v globočino. Mehurčki se déljajo po vodi i večí i večí krozi. Nad vodo lastavica sem i tija šviga i švegeče. Ribici to nij po všeči, zató ne, ker jej obeta: dež, dež!

Nad reko Hujvo v zelenem logu devica Jelica sedi zamišljena. Varuha Horpina pogleda kmalu Jelico, kmalu v vodo; a ne govori, ker je tudi zamišljena.

V tem se prikaže nekova ciganka — vražarica. „Oj devica zlata lunica, daj, da ti srečo povém!“

Jelica se izbudi iz svoje zamišljenosti; malo se nasméhne, celó oko jej zablisne. „Povédi mi srečo, ciganica, ali resnico govori,“ — reče jej i rokico podáde vmazanej čaralnici.

Pestina Horpina nastavi uho. Ciganka ogleduje dlan — „Oj jasna lunica! oj cvetoča dušica! Sokol, sokolček je začul tvoj

vzdihljaj i tvoje srce bije njemu. Sokol, sokolek misli ná-te i hrepeni po tebi; išče ti cvetija, a ne more ga najti. Oj, vonjiva devičica! tudi krokar léta za cvetijem, a ne najde ga. Ali kaj za tega délj? Sivi orliček najde lepo cvetije, pa ti prinese ga. Oj devičica kukavičica, ne jokaj, ne plakaj!“ — umolkne, z glavo zmaje i vzdihne.

Jelica gleda ciganki v oči; kmalu zarudí, kmalu poobésí čelo, zdaj pa zdaj celó vzdihne. — „Ciganka, govôri, prosim te, povédi vse do konca; a govôri resnico, dádem ti lép dar za to.“

„Oj krasna lunica, ne morem! Oj devičiva lastavičica, nij tréba obetati nij treba prisezati, kajti kdor je prisegel — a prisegi izneveril se, gorjé mu, nesreča! Ne morem!“ — odreče i izpusti Jeličino roko, obrne se i urno odide.

„Ciganka, čakí, vzemi vsaj ta-le dar! — teče za njo i po sili jej daje zlat denar, ali ciganica se ga brani.

„Oj lunica zlata, ti mî ponujaš zlato, jaz pa ti dajem solze! Bog te obvaruj!“ — žalostno posloví se, odmaje z glavo i brzo odide v selo. —

Jelica se vrne v grad ali kako je otožna! Težko ima srčice, misli trudne, prsi tesne.

Stari Daszko jo gladi po obličji, pestuje i poljublja svojo vnuko edinico. — „Srce moje! gospod stolnik nij dobil termolame, tudi drugih je ne dobode nobeden: minoli so tisti časi. Haj! haj! ko bi jaz bil še mlad, videla bi! a zdaj! — Zlato moje, vdaj se stolniku! Idi, dokler še živim, da te ne zapustim osirotele na tem sveti!“

Jelica poljubi Daszku roko — i povzdihne. — „Ded moj, kar sem obljubila — obljubila sem. Kdor mî prinese termolamo, tisti bode moj tovariš!“ —

## IX.

Oj davno, davno še pred zimo so žrjavi odlételi v daljne kraje — nekamo tijačaje za gore, za morje! Minol je sneg, vode so se razgréle; nazaj leté — veselo leté žrjavi i neprenehoma kričé: gru! gru!

Ginejo dnevi, potéčejo tedni i meseci, a termolame nij sluha ni duha. Nij je gospod stolnik dobil za svoje zlato; židje i ne-židje so izginili nekamo, kakor kamen v globočino vode. Knjeza Szeremetovega Suzdalci — kakoršni so bili odšli, takovi so se vrnili; zastonj se jezi, zastonj z bičem napléta okrog sebe.

Gospoda Brzuchowiečkega nij še nazaj. Seraskerja Budziaka Tatar jadrnik pridirja i kričí hetmanom: „V imeni Allaha i Resuillaha (prorokovem) prosim vas: pomozite nam, dajte svét, kaj i kako! Zaporožki vragovi besijo po Krimi i gospodarijo!“ — Čaus je iz Stambula dirjal naravnost v Varšavo h kralju z vestjo, da Zaporožci po svojej navadi Krim pustoše z ognjem i mečem.



To je bilo nekega poletnega dné; nebo je bilo jasno, modro, na zemlji pa je bil raj. Nad reko Hujvo sedi gospodar Daszko na trati i iz stambulske lule kadí sultanski tobak. Okrog njega se suče devica Jelica, okrog nje pa brkasti pan stolnik.

Gospod stolnik nij dobil termolame, ali po svojej starej navadi se dobriče devici i vklanja. Jelica milo poslušá, milo se nasméhuje; zmérom mu le omenja: „Le čakite, da vidimo, ali prinese ali ne kateri termolamo!

V tem prihiti kozak Harasim: čelo se mu kadí, z las mu po gosto kaplje pot. Mahne z rokama: „Ljubi oče! ob gori, zelenej gori vojska ide — kozaška, prav taka, kakoršna je bila naše dni.“

Stari Daszko plane na noge, nastavi oko v stepo, vleče na uho. Evo, bliža se truma jezdecev kozakov. Načelnik je na vranem konji, za njim pa jaha trideset junakov, ki nijmajo ni kopja — ni bridkih sabelj v pesteh; podoba je, da nekej nesó. Vsa vojska kozaške pesmi poje tako krepko, da se vse razleza po reci Hujvi, da odméva na daleč i na široko po stepi.

Zakaj je devica Jelica kmalu rdeča, kmalu bleda? Zakaj jej srce zdaj urno, zdaj rahlejše utriplje? Sáj je kozakinja, sáj je je to kozaška vojska!

Zakaj se je stolnik tako pooblačil? zakaj si više brke i z nogo topoče ob tla? Sáj je Poljak, to pa so bratije Kozaci, sinovi tiste matere — Poljske!

Kozaška vojska jezdi v trop, pred njo jezdec na vranem konji, za njim trideset junakov kozakov. Kazno je, da so zagledali ali stolnika, ali pana Daszka, ali pa devico Jelico, kajti pogнали so konje v skok, da se z vetrom kosajo. Kakor bi bili okamenéli pred Jelico, vsi se s konji vstavijo pred njo, pred noge spusté jej plen i kričé: „Termolama — termolama!“

## X.

Haj! haj! v Leszczińskem gradi je mnogo gostov, šumno je i hrumno: idé, pijó, plešó, godci pa godejo.

Gospod Daszko je svojo vnuko, edinko — devico Jelico oddal možu — gospodu Brzuchowieckemu, ki je atamanske krvi. Poprej je bil zaporožcem asavul, zdaj pa je gospodar i sela Kotelna dednik.

Jelica ima razpletene lase, krasen venec na glavi i krilo iz termolame. O, kako je krasna! a tudi termolama je krasna! Termolama leskeče tako, kakor zlato, kakor srebro, modro i zeleno, časi pa se izpreminjajo vse barve na njej ob enem. Jelica nij vesela, mračna, oblačna jo, zamišljena; užé zdaj je skrbi, kako bode mogla zapustiti deda; vedigabog, ali jej mož ne ukaže kateri pot, da ide z njim, moževa hoteva pa je sveta zahtéva.

Pan Brzuchowiecki je v župani iz tenkega belega atlasa; kontuš ima iz modre tkanine, pas srebrno-lit, obutalo rdeče, ša-

ravare modre, ob boci mu visi turška sablja, za pasom ima jagan. V roci drži čapko iz rdečega baršuna — obšito z jagnjetovo kožo i okrašeno z rdečim i bélim cvetijem. Tudi on sam je nekako nepokojen, divje gleda i nabrano ima čelo, kakoršen nij navadno. Gotovo je tak zató, ker je zaradi bélih ličic, zaradi živih oči zapustil Zaporozje, kajti Zaporozec oženjen nij več Zaporozec.

Celó Daszko nijma pošteno jasnega čela, da-si žalost nij njegova tovarišica. Pozná se, da mu je žal, zató ker gospé vojvodkinje i njé sina nij na svatbo, če prav je užé od nekdaj tej rodovini prijatelj, a rodovina njemu prijateljica.

Varuhi Horpini se ne smili vodka, svatije naj bodo kolikor mogoče — veseli. Vsi jedo korovaj i radujó se, samo mlada ženin i nevésta se ne veselita i ne jésta.

Ko Jelica odide v svojo spalnico, najde v njej iz tkanine obleko — sè zlatom protkano, dar gospoda stolnika. — „Oj pestina! Horpina moja! odnesi to obleko, da je ne zagledam nikoli več poslé, i nikdar mi je ne omeni!“ — vzdihne iz dna svojega srca i solze se jej jamejo utrinjati iz oči.

Predno se gospod Brzuchowiecki posloví od junaških bratov Zaporozcev, otare si čelo: „Gospodije bratije! kader bode kdé kaka bitka, ne zábite me; če prav sem oženjen, vendar pojdem z vami prostovoljno. — Da ste mi zdravi!“ — Glas se mu trese, brzo se obrne i odide k svojej mladej ženi.

## XI.

Prav trdé ljudjé: zakonskega stanú prvi dnevi, tedni celó meseci so medeni, i da ginejo urno, kakor blisk za bliskom. Novoporočenima zakoncema nij na mari, kako mine dan; ne povprašujeta, kaj bode jutri, ker znata, da to, kar je bilo včera, kar je denes, to bode zopet jutri. Ta enoličnost pa jima ne preséda. Rada bi, da bi zmérom bilo tako, pa bi bila srečna.

Gregorjev vranec se vso pomlad, vse poletje pase po livadah; v jeseni i po zimi pa ga obrokoma rede domá. Jezno rezgeče pred jaslami i s kopiti topoče ob trdo zemljo; rad bi šel na vojsko a nij mogoče: gospod sedí domá. Kriva Gregorjeva sablja visi na steni ob jasnem meči Daszkovega sina; nihče se ju ne dotekne. Oj, gospod Brzuchowiecki je zábil na vojsko, zábil na Zaporozje, kajti Jelica je tako krasna, tako razkošna, da težko veruješ.

Krasotica Jelica se oblači v termolamo; pozabila je na obleko iz zlate tkanine; morala je zabiti tudi brkastega stolnika, kajti pan Brzuchowiecki je tako ljubeznjiv i tako ljub, da težko veruješ rés.

Stari Daszko je vesel te sreče; predno je bilo minolo leto, povije mu lepotica Jelica pravnučico — Jelico. Stari Daszko si više brke, gladi svojega župana kitajko, jemlje na koleni dete — modro-oko, črno-laso; gladi ga, poljublja ga. — „Oj, zlato moje,

vnučica, edinica! Grzegorz moj, dala sta mi pravnučico, dajta im še pravnuka! Bog vama vrni to! Bog vaji nadari!“

Toda nij slehni dan nedelja; sreča ne cvete zmérom, kakor v raji. Prišel je na vrsto tudi stari Daszko: umrl je brezi kake bolezni, bezi kakovega trpénja — sprijaznjen z Bogom i z ljudmi. Krasotica Jelica joče, toguje, trka na prsi, puli lase iz glave si. Grzegorz, da-si je sam žalosten, vendar tješi soprogo, tudi déte v zibelki sè svojim vikom tješi mater.

Pa nij še dosti to! Kraljeva veličest, kralj Poljski ukaže kozakom, naj zavsedó konje i oddirjajo na Moskvičane. Nij drugače, treba je slušati, kralj zahtéva to.

Sedlajo Gregorju konja, a gospod se poslavlja od svoje soproge. —

Jelica se mu obési na vrat, objemlje ga z rokama i poljublja: „O, vrni se, vrni kmalu!“ — i podáde mu malo dete, da ga poblagoslovi.

Grzegorz poljubi otročička, pritisne k sebi soprogo i poljubi: „Ljubita me; vrnem se zopet, vrnem kmalu!“ — Zavsede vranca, prikloni se varuhi Horpini, kozaku Harasimu i vsej družini. Sebe, soprogo, dete, dom poblagoslovi sè znamenjem sv. križa i odjezdi.

## XII.

Po stepi dirja konj: dirja — čilo, dirja gibčno, ker zná, da plava domú, kdér ina svojo stajo, svoje pojišče; tamkaje mu dajó krmo — čisto tako, kakor je zlato svitlo, vodo bistro, kakor je solza jasna.

Čez poldrugo uro po bitki z Moskovičanom se vrne pan Brzuchowiecki domú. Nekdé daleč je pustil bojni plen, ki ga je bil vzel knjezu Szeremetovemu, i sam — kolikor more — dirja nazaj na vranem konji; rad bi popreje, nego je moč — svoje Jelici srečo voščil za god. Kolne stepo, ker je tako dolga, kolne dan, ker je tako kratek, a nič ne pomaga to, še le pozno v mraci je prijezdil v Leszczin.

Kaka svitloba je to! Kako krepko predira skozi grajska okna, takó da odséva na reci Hujvi! Od kodi neki so ti ljudjé, ki po dvori tako švigajo sèm ter tija z lučmi? Grzegorz strmi, otira si oči; méni, da se mu sanja, ali pa, da je oblaznel.

Najprvo sreča kozaka Harasima, ali drug drugega ne poznata. Z drhtečim glasom Grzegorz povpraša: „Gospod brate, kaj je novega pri vas? kaj obhajate?“

„Vse je po starem; gospod je odjezdil na Moskvičane, pa je lani poginil na vojski — mlada gospa goduje denes, gospod stolnik pa . . .“

Grzegorz ne posluša več dalje; stisne konja z nogama i spusti v skok. Harazim zgene z glavo. To je vrag, ali pa je izdan!“ — oméni, tri pote pljune i prekriža se.

„Haj, haj! kako hrmé v Leszczińskem gradi! Lepotica Jelica je oblečena v termolamo; gibčno hodi, skočno pleše z brkastim stolnikom; vsa vesela je. Vojvoda i vojvodinja sedita za mizo, srčeta medico i omenjata drug drugemu: „Čez teden dni bode užé naša sneha — lepa sinaha bode to.“

V tem se odpró duri, — — v sobo z golo sabljo plane pan Brzuchowiecki. Jela vskrikne: „To je mojega moža trup, to je mojega moža duh!“

Stolnik zgrabi sabljo, godci utihnejo, ples neha.

Brzuchowiecki vskrikne: „Ha, še živim, jaz sem gospodar le-tù, poberite se iz mojega dóma,“ — i po bliskovo hitro sè sabljo maha na desno i na levo.

Vse béži skozi duri, skozi okna, kdér morejo skozi i kričé: „Volkodlak! volkodlak! vsak božji duh hvali Boga!

Gregorju se stemni pred očmi, jame šumeti mu po ušesih, Kakor oblažnel, tako divjá po izbi; ne čuje presunljivega jeka svoje soproge, ki se bori sè svojim živénjem; ne čuje umirajočega kriča: „Nedolžna je, nedolžna . . .!“

Napósled se izpameti Brzuchowiecki, vstavi i ozré okrog sebe. Po svečnikih še gore svéče. Izpozná, da je v izbi, kdér je tako dolgo časa užival slast i last: zagleda stolnika, da mrtev na tléh leží v lastnej krvi; o! hoče trup še suniti z ного, a pogleda naprej — ter zagleda trup svoje soproge, ki je oblečena v termolamo; glavo ima ranjeno; to je lepotica Jelica! Divje zavrisne, kresne sè sabljo ob steno i plane iz izbe.

Na dvorišči konji topočejo s kopiti, psi ščekečejo, tulijo, veter pa žvižga.

V izbi vojvoda i vojvodinja dvigneta sinovo truplo i plačeta.

Varúha Horpina lomi roke i javda: „Oj, gorjé meni, gorjé meni! Jelica! Prav denes je rekla ciganica — vražarica: „Ne razkáli prisege, ne obleci se v termolamo!“

Beséda: termolama se razlegne po sobi, dete v zibelki se zbudi i jame klicati: „Mama! mama!“ —

### XIII.

Čas beží, ne čaka; ljudjé se starajo, stvari se izpreminjajo i menjajo.

Dve leti sti užé minoli od takrat, ko je bila krvava rado-vanka v Leszczińskem dvori. Devica Jelica je užé nekoliko vzrastla, užé balboče z jezičkom i téka okrog po néžnih nogicah.

Pan Brzuchowiecki je postal glavar kozakom v Zaporožji. Gospodije kozaci prisezajo: „Oj, s krvjo sè je kupil atamanstvo, pa se mu tudi ne smili kri: preliva jo, kder koli je tréba! Živéti i umréti hočemo s takim atamanom!“

To je bilo prav o tistej priliki, o ktorej je bil pan Brzuchowiecki za Čehrinom potolkel Jurija Chmielnickega, potlej pa za ostanki njegove vojske dirjal po Kijevskih pokrajinah, i drugodi

— ter po svojeji stareji navadi pustotil z ognjem i mečem povsodi, koder je lomastil.

Bilo je na sv. Helene dan: po službi božjeji, po molitvah za dušami ranjikim varuha Horpina i kozak Harasim z malo Jelico ideta molit na mogilo Helene Brzuchowieckijeve.

Tam blizu mogile nad reko Hujvo stoji kozak i drži dva vrana konja, pred gomilo pak je nek drug kozak, ki kleči i moli. Horpina prikima z glavo, rekoč: „To je pošten človek, ta se hvaležno spominja svojih ranjikih.“

Na drugeji strani mogile zadrumljata dva drumljača vsak v svojo terobano i jameta peti to-le pésem:

Śpi w mogile krasawica,  
Nie dla ludzi krasne lica,  
Nie dla ludzi piwne oczy,  
Juz niebłyszczą! śmierć je mroczy.

Tam w mogile chatka sobie,  
Tam po smutku spoczniij sobie.  
Zal nam ciebie gorzka dola,  
Ale taka Boza wola;

Było przestać na kitajce,  
Na atlasie, kałamajce.  
Bilo siedzieć u swej mamy,  
Niezachciwać Termolamy.

Teorbanama strune drumljajo: drum, drum, drum! Kozak plane po konci, zgrabi sabljo, ozre se okrog sebe — ter zapazi dete: „To je ona! to je ona!“ — i dvigne dete v naročje.

Horpina i Harasim vikneta: „Pan Brzuchowiecki!“ — i prekrižate se.

Gregor k srcu pritisne dete: poljublja ga i joče; otroče se ne brani, z rokicama objemlje očeta okrog vratu.

„Jaz sem Brzuchowiecki! Jaz sem ubojica! . . . Déte moje, blagoslavlja naj te Bog! Ne išči termolame! ne oblači se vá-njo!“ — i gorko zaplače, še enkrat poljubi déte, oddáde ga Horpini, urno zavsede vranca i zdirja po polji, po ravnem polji v stepo, véрни kozak pa za njim.

Horpina išče za mogilo godca, a nij ju več nikdér. Zdí se jej, kakor bi se dalje i dalje teorbani v zraci oglašali: drum, drum, drum! Horpina se križa z znamenjem sv. križa i moli, da bi je Bog varoval huđega duha; mala Jelica joče za očetom, steza rokici v stepo za njim i jokajoča belkoče: „Ne maraj termolame, ne oblači se vá-njo!“ —

## Lesena noga.

(Spisal Jože Ogrinec.)

**S**tari se bodo gotovo še spominjali, kako viharen da je bil začetek tekočega stoletja. Francozki cesar Napoleon I. je takrat prizadeval celi Evropi veliko gorjé. Blagor, kolikoršen je bil za časa zlatega mirú razcvetel celim državam in posameznim narodom, pogoltnile so v malih letih hude vojske; in mnogo, mnogo krvi se prelivalo po nedolžnem, samo, da si je ošabni vojvoda popil svojo željo po slavi. Ali, ko se je nazadnje celó zaničljivo posmehoval božjim naredbam ter tudi po teh posegal sè svojo drzno roko, udarila je Najmogočnejega roka napuhnjenca, in — moral je ponižan in osramoten, v pregnanstvu skleniti svoje življenje. —

V tistih, tako nemirnih časih se je tudi godilo, kar hočemo tú v naslednjih vrsticah pripovedovati.

Uro hodá od Kamnika, stal je samotno majhen mlin ob desnem bistričnem bregu. Čedna, snažna hišica in nje dotična okolica, to je bilo kaj prijetnega za oko. Stoletna vinska trta je vila močne rame okoli malega pobištva, in sadno drevje je gosto stalo preko bližnega sveta, na prednji mlinovi plati. Poleg druge je Bistrica dalje hitela vrté tri mlinska kolesa dan na dan, nikdar pa ne ob nedeljah ali zapovedanih praznicih.

Kakor zunanja, tako bi bila notranja naprava, tako tudi vse gibanje in življenje v mlinu zadovoljilo slehernega.

Potokar — tako se je reklo gospodarju — imel ni veliko premoženja, ali zato, kar je imel, skrbel je, da se obvaruje, pa pošteno pomnožuje. Vsak je hvalil moko izpod njegovih kamenov; pšeno, ki se je stópalo pri njem, bilo je brez graje, in meh, če se je poln odložil v njegov malen, dal se je poln nazaj; kolikor mu je šlo po pravici, le toliko je jemal, več pa nikoli ne. In to je bilo, da si je Potokar ohranil dobro imé in da je njegovo roko-delstvo čedalje bolje šlo izpod rok.

Potokarjeva družinica so bile tri osebe, namreč on sam, njegova hči Reza pa hlapec Ožbe; tedaj samo šest pa teh delavnih in nevtrudljivih rok, da je bilo vsako delo natanko in v svojem času storjeno. Ožbe, doma iz bližnje vasi, bil je sin celó siromašnih starišev, ki so mu pa pomrli, ko je bil še le dvanajst let star. Takrat ga je bil Potokar k sebi vzel kot zapuščeno siroto ter izučil ga mlinarije. Ali zdaj, kot krepak, dva in dvajsetleten mladenič, bil mu je priden posel, zvest v vsaci stvari in celó hvaležen, da mu je hotel koj iz prva pomagati do poštenega kruha. Nasprotno pak je tudi Potokar zelo čislal Ožbeta pa ga imel, kakor bi mu bil lasten sin. —

Pustna nedelja je bila. Potokarjevi so se bili k južnji vsedli. Reza je prinesla na krožniku svinjsko gnat, v skledi pa nekoliko pocvrtine na mizo.

„Dandenašnje so precej slabi časi zató, ker je toliko vojská. Davki so zmirom veči in veči, in vem, da marsikteremu pojde trdo“, pravi oče, ko je bil zasadil vilice v meso pa jel na kosce rezati ga. „I no, pa pri nas, hvala Bogu! gre nam še še: brez skrbi si moremo vsaj ob nedeljah privoščiti kaj boljšega. In človek, ki od mladih nog nikoli ni brez dela postopal pa še na svoje stare dni se vkvarja, pa vkvarja: saj tako-le časi tudi zasluži, da kaj mastnejega prigrizne. E, vi dva sta mlada še, pač ne vesta, kako gre po svetu! Lejta pri Anžku. — To je bila hiša premožna, da kaj; vsega so dosti, še preveč so imeli. Le dejali so: „Pri Anžku, pri Anžku!“ Pa on ni rad delal, posli so mu slabo obdelavali grunt in pa najemniki, gospodinja trosilka — kam je prišlo? Otroci so vsi reveži, stara dva po svetu beračita oba, še spat bi ne imela kám, ko bi ju dobri, usmiljeni ljudje ne jemali pod streho. Kako pa pri nas? — Ko so mi ranjki oče — Bog jim daj dobro! — ko so mi dali mlinček v roke, tje-le o trijaci — trideset let bo tega, tačas je še samo en kamen ropotal v malnu, vidita, zdaj pa trije. Popravil in pozidal sem hišo, prikupil njivico, za pet mernikov posetve, drevja nasadil todi okoli: kakošnjega sadja pridelamo vsako jesen, ki tudi nekaj, že kolikor toliko odrine, ali, če se poprodá, vrže nekter groš. V hlevu imamo kravico, konjiča, v svinjacu po tri, štiri prešiče: za ranjcega vsega tega ni bilo. Zato, jaz toliko rečem, da pridne roke pa pošteno ravnanje — žegen božji pride potlej sam od sebe: to je še bolje, kakor pehar srebra. Prav mora človek obračati znati. Zakaj marsikje, kjer so stari toliko in toliko zapustili, pominulo je vse, ko je sin prevzel domačijo, drugej pa, kjer je popred revščina bila, opomogel si je novi gospodar. Dejal bi zató, ker tisti, kteremu ničesar ne manjka, neče rad, da bi trudil se in potil, pa začne tako rakovo pot iti, óni pa, kterega bolj pri trdem ima, skuša le in le, kako bi si pomagal in spravi se na noge.“

„Jejte oče! ko ste pred dejali, da vas veseli boljega kaj,“ reče Reza, videvša, da so oče na jed skoro pozabili.

„Bom, bom, počasi; saj danes je nedelja. Ob treh še le bo krščanski nauk: drugam se nikamor ne mudí,“ pravi, pomoči kosce v hren in dé v usta.

Čez nekaj časa spet spregovori, rekoč: „Vidita, pri nas res vélika reč ni, pa kdor bo enkrat nastopil za menoj, imel bo vendar vsega toliko pri rokah, da si bo na vsako stran lahko po malo pomagal naprej, zmirom naprej. Se vé da, priden bo moral biti, priden varčen pa delaven: rok nikoli navskriž! Če prav potlej drugač nima nič, da bo le to: na tem je največ, vse je na tem.“

„Oče, kako da danes v eno mér v besedo zahajate? Ali vam ne tekne?“ prása skrbna hči.

„O tekne, saj vidiš, da mi tekne, prav dobro. Ali jaz imam nekakošnja misel — čakaj, da povem. Župan, ki ima veliko potov okoli gospôde, pravil mi je, pred-le, ko sva iz cerkve vkup šla, da je prišlo pisanje, da na spomlad zdaj-le bodo veliko fantov pobirali v soldate. — Ožbe, lani in predlanskim se je bilo poteplo, da ti nisi na vrsto prišel; ali letos, če je taka, da bo res trda za nje: nič ne mara, da tudi tebe pokličejo.“

„To je res, brž ko ne: že delj to mene skrbi,“ pravi mladenič in nekako žalostno pogleda v očeta.

„Le stoj, Ožbe! saj ravno to je, kar sem hotel danes reči. Lej, meni bi bilo žal za te, ko bi te vzeli; zató, ko si fant, meni všeč. In pa še nekaj družega je. Jaz sem priletel, že star: čutim prav dobro, da žakljev nič več ne vzdigujem tako z lahka, kakor sem jih časi. Človeka bom posehmal toliko menj mogel grešati pri hiši. Pa kdo bi bil potlej za mé? Mi smo že eden družega tako dobro navajeni, zastopnost je najlepša med nami; spoznam, naj bi izbiral, kakor hotel, boljšega in pripravnejega, kakor ti Ožbe, ne bi našel nikjer. Zato, Ožbe in pa Reza, vesta kaj jaz mislim — že delj časa mislim? — Ti bi pri nas ostal, pa bi bilo najbolje.“

„Oče, to je da, kako rad, dokler bom mogel! odgovori brž mladenič.“

„Ne, ne: jaz mislim drugač. — Vzel te bom za zeta. Jaz upam, da vama obema bo prav. In če se bomo zmirom tako lahko in pa dobro zastopili, kakor dozdam, pojde nam prav dobro. Kaj menita? — Reza?“

„O oče, meni je prav všeč, kar ste dejali!“ Prav rada imam Ožbeta.“

„Saj veš Reza, da tebe tudi jaz! pritegne koj Ožbe. „In pa, oče, ko bi me vi res hoteli za svojega vzeti, raje vas ne bom mogel imeti, kakor vas imam, ali še bolj stregel vam bom, delal pridno še bolj, storil vse, kar bo mogoče in hveležen vam bom vse žive dni.“

„No, tak jaz vendar mislim tako in ravnam, da je prav. Zdaj bo pa lahka. V postu enkrat stopimo v Mekine v kancelijo, da se najpred pismo naredi. Jaz mislim in župan je tudi tako dejal, da potlej, ko bo prepisano na tvoje ime, da ti ne bo treba v vojsko. Saj, h krati, da je le to, je pa dosti. Reza, ti si jih bila dvajset jesen, ti Ožbe dve več: čez leto, ali čez dve, ali kakor je — če vama Bog zdravje dá — pojedeta pa lahko k poroki.“ —

Tako vesele pustne nedelje Potokarjevi dosehmal še niso doživeli. Reza in Ožbe sta se posebno srečna čutila pa hvalo dajala Bogu, da je očetovo misel sprožil na to, kar sta si oba že delj časa na tihem želela. Ali kdo ne vé, kako nestanovitna pač da je posvetna sreča človeku?

Tri dni potem, ko je Potokar na pepelnice dan iz cerkve šel, zbolel je potoma. Mraz ga je stresel. Komaj še, da je stari



mož mogel domú. Hitro je moral v postelj. Posehmal je Reza ihté tekala okoli bolnega očeta pa skušala s tem in tem pomagati mu, toda zastonj! Ne solze, ne njena skrbna postrežba in zdravnikovi nasveti in njegova pomoč: vse ni izdalo nič. Možu je zmirom slabeje prihajalo.

„Reza!“ nagovoril je necega dne oče hčer, ko se je vsa obupana zraven postelje jokala. „Bolezen, ko se loti starega človeka, ne dá se z lepa odgnati. Jaz čutim, da gre h koncu z menoj. Videla boš, ne bo dolgo, da pojdem za ranjco materjo tvojo. — Pa jaz precej lahko umrjem. Vest me v ničem ne teži. Kar sem živel, ravnal sem po pravici in pošteno; zato bom z mirnim srcem zapustil svet. To-le bi mi bilo zdaj-le bridko, ko bi ti po moji smrti varha ne imela, da bi pomagal ti in zá-te skrbel. Ali, Reza! — naj bo tako, kakor smo se na pustno nedeljo zmenili, in jaz bom tudi zavoljo tega brez skrbi sklenil življenje. Kaj ne — ti boš ubogala svojega očeta? Stori, da čez kàj naj bo Ožbe gospodar pri naši hiši in gotovo, vse pojde po sreči, če prav bom pod zemljo jaz. Zato, nikár ne bodi preveč žalostna, pa nikar se ne jokaj tolikanj! — je že božja volja tako. Saj, vsakemu pride enkrat, da mora umreti.“

„Oh, oče! vse, kar je vaša volja — vse bom rada izpolnila. Pa — saj dobrotljivi Bog, ta bo dal, da boste še okrevali, da še ne bodete umrli. Oj, kaj, kaj naj bom reva jaz potlej počela?“

„E, težko, težko — kakor bo božja volja!“ pravi bolnik s slabim glasom.

Necega večera, ko so bili zjutraj sè svetimi zakramenti previdili Potokarja, obšle so ga smrtne težave. Zdelo se mu je, da ura prihaja. Zatoraj je velel zaročencema, ki sta stala vštric postelje, naj mu še enkrat obljubita, da hočeta izpolniti njegovo zadnjo željo: da se hočeta zmirom spoštovati, ljubiti in kmalu skleniti se v svetem zakonu. Ko sta mu bila zagotovila to in je še drugega drugemu priporočil, posebno gorko hčer Ožbetu, zaprlo mu je besedo.

O pol noči je bil Potokar mrlíč.

Mlada zapuščenca se dolgo nista mogla vtolažiti o očetovi smrti. Trdno upanje, da jima bo Bog tudi posehmal pomagal in verna udanost, s katero sta si stregla med sabo: to jima je bila skoro edina in še najboljša tolaž. Zdaj je bila Reza, če prav pod varstvom bližnjega sosedá, gospodar pri Potokarji. Gospodinjala je, kakor navajena, varčno in dobro, Ožbe pa, ker sam, trudil se je toliko bolj z mlinarijo. In tako je hiša ohranila poprejšnjo veljavo in spoštovanje.

Post je pretekel, pri Potokarji se ni nič posebnega zgodilo.

Reza je bila prav čednega obraza dekletke in njeno vedenje je vsak, kdor je poznal jo, hvalil. Zatorej se je vzlasti posehmal ta pa ta fant ozrl za njo; ker, da si bo čez kàj iskala moža, drugač si nobeden ni mislil. Sosebno Stojčev Frknat je zdaj prav pogo-

stoma vozil v malen k Potokarju in vselej, če tudi je pot samo mimo peljala ga, pomudil se je za nekoliko besedi pri Rezi.

Ožbe ni dvomil, kaj tolikanj vabi Frknata k Potokarju. Vendar to mu ni prizadevalo nemirú: zaupal je trdno v Rezino zvestobo. Saj mu je bila, kakor zmirom, tako dobra in udana in če prav je prijazno govorila s Frknatom, nad tem se ni smel spotikati. Govorila je tako, kakor s komur si bodi drugim vsakim.

Necega popoldne je Ožbe po opravkih moral iz doma. Zvečer, ko se je vrnil, slišal je neki pogovor v malnu. Vkljub ropotanju spoznal je koj, da se Frknat pomenkova z Rezo. Kakor nož, sam ni vedel zakaj, zbodlo ga je nocoj v srce. Upal si ni k njima stopiti. Postal je v veži in brž na to čul je Frknata reči. „Reza, jaz vem, da ti nimaš ničesar zoper mene in vendar se me braniš. Povej po pravici, zakaj mi ne privoščiš prave besede?“

„Frknat, nikar ne tišči v mé: kolikrat sem ti povedala že!“ odgovori dekle.

„O neumnica ti! Kaj si res tako priprosta, da bi tega be-rača jemala? Lej, zdaj si tí gospodar, sama storiš, kakor hočeš. Poznaš me, da nisem napačen človek in da nikoli ne bom. Če me vzameš — z menoj pride tudi lep denar k hiši. Za leto in dan bova imela še enkrat toliko malna, kolikor ga je zdaj. Živela bova, kakor grajščaka. Reza — premisli! Nikar ne zametuj sreče, da ti ne bo žal za celo življenje!“

„Jaz sem Ožbetu dala besedo, pri smrtni postelji očetovi sem mu jo dala. Noben drug, razun njega, ne more biti moj mož!“

Kakor kamen tako težko so Ožbetu poslednje besede Re-zine padle na srce. Slišal je dovolj: izvolila bi se družega moža, ko bi njega tú ne bilo, drugač ni mogel soditi njenih besedi. On tedaj bil bi Rezi na poti. Hipoma je bil storjen njegov sklep, ker bil je zelo čutljivega srca. Natihoma stopi čez prag in ovije se brzih korakov okoli hiše. Še enkrat se ozré nazaj na ljubo hišico, v kateri je bil dokaj let srečno preživel in z besedo: „Bog te obvari!“ zgine v mraku.

## II.

Zastonj je Potokarjeva Reza pričakovala Ožbeta. Pretekli so dnevi, pretekli tedni: ni ga bilo od nikoder, noben ga ni videl in noben jej ni mogel nič povedati o njem. Bilo jej je le to očitno in jasno, da je Ožbe iz proste volje popustil jo; ali zakaj in kar natihoma: to jej je bila čudna vganjka, s katero si je belila in belila glavo. Mislila je to in to, pa spominjala se ni najmanje stvari, s katero bi bila iz oči v oči žalila ga ali pregrešila se zoper njega.

Frknat je posehmal toliko bolj pogostoma zahajal k Poto-karju v vas. Zagotavljal je Rezi, češ, da Ožbeta ni bilo veliko prida človeka, da je bil tiha voda, ki je samo zató tolikanj stregel

ranjkemu očetu, da bi bil mlin popolno dobil v svoje roke. „Bog vé,“ dejal jej je prilizljivo „kakošnje homatije bi bil potlej delal s teboj. Zdaj pa, ko je videl, da ni prišlo do prepisa in ker je vedel, da, če prav bi se bila vzela, imela bi ti več, kakor on govoriti pri hiši, ker je tvoja, spravil se je s poti. Reza, le meni verjemi: za mlin, za hišo mu je bilo — za te še nikoli nič maral ni!“ — črnil ga je.

In Reza mu je pritegnila. — Tako se človek, ki nima čiste vesti, opravičuje, s čimur je, da le zaduši svoje zadolženje.

Frknat je bil precej premožnih starišev sin. Ali njegovo obnašanje ni bilo potem, da bi se posnemalo. Med tednom je bil že še: delal je, ker ni imel priložnosti, da bi se bil pečal s čim družim. Ali ob nedeljah in praznicah je pogostoma zanemarjal službo božjo in pozno se vračal domú. Vselej je kolikor toliko denarja zvijačno izvil starišem iz rok, pa napravil ga in potlej večkrat pijan prirazgrajal potoma domú. Ravno tako je bilo marsikomu znano, da rad postopa po noči in moti pokoj. Vendar, pri vsem tem je znal pregovoriti lehkomišljeno Rezo. „Ljudje, ki grajajo mene, lažejo se in obrekujejo,“ dejal jej je. „In če — tudi sem bil kterikrat morda res kàj neroden: saj veš Reza, da to smo mladi fantje vsi. Le čaki, ko sem enkrat tvoj mož, potlej bo vse drugač.“

Dekle je tudi takim besedam verjela. Denar, kterege se je nadejala po Frknatu, ta jo je najbolj slepil. Kmalu ni imela nobenega ugovora več zoper njegovo nadlegovanje in — pozabila je Ožbeta.

Na jesen potem sta Frknat in Reza obhajala ženitovanje.

Ne dolgo in pokazal se je sad od mladih nog razvajenega človeka. Kacega dobro pol leta je Frknat vedno živel v dobri zastopnosti sè svojo ženo. Ali polagoma jima je zdaj to, zdaj to prišlo navskriž, česar se človek nikjer v družbenem življenji ne more ogibati. In Frknat, ne da bi bil voljno prenašal to, kakor se spodobi, da zakonska drug z drugim trpita in prezirata nepovšečne malenkosti, ne; on je takrat vselej padel nazaj v svoje stare razvade. Šel je, češ, da bi v pijanosti svojo jezo udušil, zapravljal, in pozno v noč ali še le družega dné se je vračal. Potlej pa je bilo zmirom veliko prepira doma in navadno tudi razboja kàj, v tem, ko sta si oponašala, kar je drugi slabega vedel od družega.

To in tako je trpelo zmirom naprej, da, še vedno na huje se je obračalo. Slabi nasledki tega niso zaostajali. Potokar, ki je zanemarjal svoje rokodelstvo in čegar surovost so tamošnji poznali, ni bil več čislani mlinar, kakor za ranjcega očeta. In tako je mlinarstvo njegovo, ker se povzdigalo ni, pešati jelo.

V štirih letih je Frknat vse poraztrosil in napravil, kar je bil prinesel k Potokarju. Posehmal je jel s tem, kar je mlinarija še nesla, pasti strast svojo. Zdaj pa je videzno šlo rakovo pot.

Preteklo je pet let, kar je bila Reza zaročena. Med tem časom je ona veliko žalostnih pa malo veselih dni uživala. Velikrat so jej bile na mislih očetove besede, ko so umirali, velikrat se je spominjala Ožbeta. Žal jej je bilo, hudo žal, da ni ranjcega ubogala. Kesala se je bridko, da je kedaj temu surovemu človeku privoščila prijazno besedo in pač vroče solze je na tihoma pretakala, toda — bilo je prepozno. Zdaj je verovala, da bi z Ožbetom vse drugač srečno živela in nezvestoba, ktere si ni mogla vtajiti, niti ne, da se ž njo proti Ožbetu pregrešila, čeravno se jej je zdelo, da on tega ni vedel, nezvestoba — ta jo je močno pekla pri srcu, pekla noč in dan.

V teh malih letih jej je Bog dal tudi troje otrok. S temi so prišle, se vé da, tudi večje potrebe v hišo. Ali jelo je primanjkovati vsega. Prihajale so stiske in zadrege: žegen božji ni več počival nad hišo, gorjé je bilo več vsaki dan.

V družini pa, v katerikoli je pomanjkovanja in ubožanja mož kriv ali žena, tam ste pač težki stvari mir in zakonska ljubezen. In res posehmal tudi Reza ni nič več imela nobene prijazne besede za Frknata, ta pa za njo ne. Bil je veden kreg in prepir med njima. Kar trpeti se nista mogla.

Frknat je odsehmal po cele dni po krčmah posejal; za dom, za ženo, za otroke: za vse to ni imel nobene vesti, nobene skrbi. Če mu je kdo očital, da napačno ravna, smejal se mu je, ali če ga je svaril in obračal na pravo pot, sprl se je ž njim. Vendar tako malopridno življenje ga ni moglo dolgo trpeti. Še dve leti in tičal je čez glavo v dolgih. Že mu nobeden ni hotel več upati ali posojevati. Nasprotno pak so jeli tirjalci pritiskati za njim. „Babo mi vzemite, ali pa otroke, družega nimam,“ rekal jim je brezvestno in nič si ni storil iz tega. Sploh je čedalje bolj postajal neko odljuden in divji in ljudje niso radi imeli opraviti ž njim. —

Necega večera je povaljan in pijan prilomastil domú. „Hoj baba!“ kričal je že na pragu „kje imaš tiste srebrne petice — od očeta? Vem, da jih imaš nekje še nekoliko. Alo, sèm z njimi! Sèm, če ne — baba — —“ zadeval se je in bele pene so mu vrele iz ust, da ga je bilo groza pogledati.

„Spravi se iz hiše, nesramni pijanec, grd požeruh ti!“ zmirja ga Reza. „Še to bi mi rad zapravlil, ko si že drugo vse. Dolg plačaj, dolg, ki si ga naredil! Danes so že trije tirjat prišli. Kako ga boš plačal?! Ne dam ti — nikoli ti jih dala ne bom! Le spravi se! Od koder si prišel, tje pa pojdi. Da te nikoli več ne bom videla pri nas!“

Kaj — prokleta baba! — ti si boš nad menoj jezik brusila, ti boš mene pojala od hiše, ti! —“ rekoč zgrabi toporišče za vratmi pa jo zviškoma udari preko glave, da se uboga žena hipoma zvrne na tla. Nobenega glasú več ni od nje.

Frknatu divji smeh skremži obraz. „Na! tù imaš, česar si iskala!“ pravi in gleda jo tako tam. Ali kmalu ga boječnost

obide in trezneja misel mu šine v glavo. Kaj, ko bi bil ženo ubil? Vkloni se, seže pod njo, da bi jo vzdignil. V lužo gorke krvi pomoči roko.

Brž jo spusti nazaj doli. „Pa pojémlji, le pojémlji!“ rekši obriše krvavi rokav ob njeno krilo pa blastno stopi čez prag ven.

Ne dolgo potem pride hlapec proti hiši. Že od daleč zasliši rezen otroški jok in prihitel v vežo vidi v sredi tam, kako nedolžna otroka, vsa krvava, objemata mater, vlečeta za roke, prizdigujeta glavo in kličeta jo. „Za božjo voljo! kaj je to? — kaj je bilo?“ poprašuje prestrašen in hiti vzdigovati jo. Čez delj se je jela zavedati in še le, ko jej je bil na postelj pomogel, in z mokrim platnom omil jej strjeno kri z obraza, prišla je toliko k moči, da mu je sè slabim glasom dopovedala, kaj da se je bilo zgodilo.

Hlapec je ves zavzet majal z glavo; smilila se mu je mučena žena. —

Preteklo je nekaj dni. Po tistem strašnem večeru nikdo ni več videl Potokarja. Nekteri so trdili, da brž kot ne ne, je šel, pa sam ná-se položil roko, ker tako nekako je pred tem in tem govoril in zdel se je vsakemu poslednji čas sémkaj vès obupan in nekako zmešan v pameti.

Zdaj hiša ni imela nobenega pravega gospodarja. Zaporedoma so se jeli oglašati, kdor je imel kaj tirjati pri Potokarji. Reza ni imela, da bi s čim poplačala dolgove. Tako je domačija prišla na boben. Njej je komaj nekaj orodja ostalo, drugo vse so si verniki razdelili med seboj. Nov gospodar je prišel na Potokarjev mlin. Kam z Rezo, siroto, zdaj?

Ožbetova mala bajtica v bližnji vasi, ta je bila prazna, brez gostačev. Tje noter so jej vsi kazali, rekoč: „Saj je on popred v vaši hiši vžival dobrote, pa ti zdaj v njegovem imej prenočišče! Reza, zapuščena, ubožana in brez pomoči, vedela si pač ni boljšega sveta. Še za hvalo je vzela to in preselila se sè svojimi tremi otroci v Ožbetovo zapuščino.

Osem let je bilo poteklo potem. V tem času je Reza trpela veliko veliko revščine in sólz, bridkih sólz pretočila. Ves njen zaslužek je bil to, da so jej iz obližja nekteri predivo dajali v prejo; sicer ni imela od nikoder nič, razun, kar so jej dobri ljudje ubogajme darili. Morala pak je skrbeti za sebe in za troje otrok. Velikrat je bilo, da sama ni imela kaj jesti, niti ne, da bi vsaj suho skorjo pomolila otrokom, ki so upili, da so lačni. Sila revno je bila opravljena in otroci so razcepani prežali okoli sosednjih domov.

Bilo je jesenskega popoldne, solnce se je nagibalo za gore. Po poti proti bajti, kjer je Reza, nekdanja Potokarica, gostovala prihajal je počasen človek z leseno nogo v vojaški obleki. Bil je srednje velik, lic zagorelih, kolikor mu jih ni gosta in obilna rujavkasta brada zakrivala.

Zdaj je bil še dober lučaj od hiše. Pod bližnjim drevesom, vŕtric pota, je sedel strgan deček, star kacih devet let in kisló kremžil obraz jabelku, ktero je grizel.

Fantič! nagovori ga hrom človek, ko se mu je približal, da ga deček ni videl popred „povej mi, kdo stanuje v ti hišici-le“, — pokaže na bajto.

Deček se ozre. Ali, ko vidi čudnega, bradatega moža, leseno nogo, vrže molčé jabelko od sebe pa steče naravnost v bajto.

Malo delj je siv starček pasel dve kravi. Ko vojak pride do tega popraša: „Mož, dejte, povejte mi, kdo stanuje tû notri?“

Tû notri — Potokarica iz malna, kâr se jej je mož izgubil. Pa sama nima nič, sama ubogajme prosi. Prenočiti tudi ne bode te mogli pri njej,“ razklada pastir, misleč, da človek z leseno nogo pač družega ne bo iskal, kot usmiljenih ljudi, ki bi mu mogli česa dati.

„Že prav, hvala“, pravi in napoti se naravnost v bajto.

„Dober večer!“ vošči, ko pritolče noter z leseno nogo.

„Bog daj! — Revež, jaz vam ne morem nič dati, sama sem reva uboga!“ pravi mu in gleda ga žalostno. Najmlaji otrok jej kuka izza hrbtna, nekoliko stareji se k peči tišči.

„Nič ne dé,“ meni vojak „vsak pomagati ne more! Jaz bi vas samo rad nekaj poprašal. — Ali ste vi Potokarica iz malna?“

„Kaj je? Ah — sem, jaz!“ odgovori žena bridko.

„Tak prav. Čakite, vam imam nekaj sporočiti. Pa nikarte, da bi se vstrašili — preveč. Je žalostna reč,“ rekši korači proč od vrat in se vsede k mizi na klop.

„Oh ne, kaj se bom strašila? Žalostno, — saj je zá-me vse žalostno!“

„Devet let bo tega,“ začne pripovedovati „kar sem — ne vem kje, tam blizo Francozkega, pomagal v vojski. Tri dni smo se bili, v eno mér v ognji, četrti še le je bilo toliko mirú, da smo utegnili pokopavati mrlíče. Že smo jih bili zagreblí na sto in sto kar zadenem jaz ob človeka, živega še med družimi kupoma mrtvimi tam. Imel je obe roke odbite in zdrobljeno desno nogo. Potem kakor je tožil svoje trpljenje, spoznal sem koj, da je Kranjec. Smilil se mi je, nesel sem ga — dva sta mi pomagala — z bojišča, pod drevo, ne daleč proč. Žejalo ga je: prinesel sem mu vode iz potoka, ki je mimo tekel. Hotel sem mu še dalje streči, pa je dejal, ko se je bil toliko okrepčal, da je mogel govoriti. „Dovolj je! Nikar se ne trudi! za me ni več pomoči: moja ura je bila. Bog, ki je pravičen, udaril me je, ker sem veliko grešil. Morda mi na smrtno uro odpusti. Molil bom in to ga bom prosil. — Le eno željo imam še, predno umrjem,“ rekel je in potlej dejal meni: „Če ti Bog dá, da bi še kterikrat prišel v domači kraj, poišči blizo Kamnika tam žensko, ki se jej pravi Potokarica iz malna. Reci, samo to jej reči: Tvoj Frknat te prosi za odpuščanje!“

Pri teh besedah žena zažene glasen jok. „To je bil moj mož — vse mu odpustim!“ pravi in zakrije si obraz. „Kaj se je zgodilo ž njim?“

Dve ure pozneje, ali kaj, je — umrl, ko je veliko trpljenja prestal. Jaz sam sem ga pokopal in lesen križ postavil na njegov grob.

Žena bridko vzdihla in joka, vtolažiti se dolgo ne more.

„Ali je rekel še kaj, — ali družega nič ne veste od njega?“

„Nič. To je vse, kar sem povedal in kakor sem rekel,“ odgovori vojak.

„Oh ti Frknat moj! Tak umrl si — Bog vé, kje si umrl! Pa, naj bi ti le usmiljeni Bog odpustil tako, kakor ti iz srca odpuščam jaz!“

„Lejte si — tak je vaš mož bil tisti človek?“ pravi čez nekaj nekako čudno vojak.

„Ah, pač da, práv moj mož! Sam si je kriv, da je mogel umreti. Prizadel mi je veliko gorje; pa naj mu ne bo oponošeno: odpustim mu vse, če prav sem zavoljo njega nesrečna vse žive dni.“ —

Vojak nekako zamišljen delj časa gleda ženo, ki ihti, in otroka, ki sta tudi jela jokati se, potlej pa praša: „Ali so to vaši otroci?“

Oh moji siroti ste, pač, in še eno dekle, ki pri sosedu služi za pastarico. Moji ubogi otroci in pa njega, ki je že v večnosti zdaj,“ pravi sè solznimi očmi in ljubo pritisne mala dva k sebi.

Vojak se spet nekoliko trenutkov vtopi v sé. Potem pravi: „Res, to mora kaj bridko biti, ko mož umrje. — Gotovo, da vam hudo gre. Če se vam ne zamerim — meni, ki sem kmalu po tistem tudi v vojski ponesrečil, da zdaj delati ne morem, dobri ljudje toliko dadó, da mi ostaja: ná-te tù, če vam je pomagano kaj,“ rekoč seže v žep in položi pet srebrnih denarjev na mizo.

„Oj nikarte, dobri mož! vi ste usmiljenja vredni sami!“ brani se žena.

„Pač res; pa hvala Bogu! skazujejo ga mi radi ljudje. Le vzemite!“ rekši vstane in korači proti vratom.

„Tak vsaj: od kod ste in pa kdo, da bom vedela, komu naj se zahvaljujem in za koga da naj bom molila,“ sili žena, ko ne vé, kaj bi iz hvaležnosti.

„Dóma — ne vem — nikjer ni več na zemlji stanovitnega prostora za mé; pa upam, da onkraj v večnosti najdem najboljši dom. Saj tù ga pač mi ni treba. Da le dobim, da na noč naslonim glavo pod kacim ostrešjem, pa sem hvaležen.“

„Lejte pri nas bi ostali. Otep vam prinesem v hišo,“ nagovarja ga žena.

„Bog vam povrne dobro srce. Pa vidim, da bi vam delal tesnobo. Bom drugje poiskal; saj vem, da so sosedje tudi gostoljubni. — Bog vas obvari!“ reče vojak in stopi ven.

Posohmal se je vojak z leseno nogo držal navadno v tem kraju. Če je k večemu za dva ali tri tedne prešel, potlej pa se je spet vrnil nazaj. Ljudje so ga radi preskrbovali s potrebno obleko in živežem, pa zvesto poslušali ga, ko jim je pripovedoval o hudih vojskah sploh, posebno genljivo o nesrečnem koncu Potokaričinega moža in zgodbo svoje lesene noge. Ravno tako je sam najraje poslušal, kaj so mu dragi pravili o nekdanji mlinarici: o njenem poprejšnjem blagru, o zdanji revščini in to, kako da je bilo tako daleč prišlo ž njo.

Tako se je nepoznani vojak popolno udomačil v tem kraju. Čez leto in dan je že vsak otrok poznal „leseno nogo“; tako so mu sploh vsi rekali. Ali noben ni vedel, kdo da je in od kod, ker le o tem ni nikoli najmanje besedice zinil, da-si ravno so ga popraševali po tem. Zató so si sèm ter tje kaj ugibali o njem.

Najbolj pak je nekdanja Potokarica iz mlina prevdarjala in mislila o tem hromovem človeku. Kar je bil namreč prišel v vas, nikoli več ni skrajne revščine trpela. Kjer-li je srečal kterega njenih otrok, stisnil mu je kak denar v roke in sama je zdaj pa zdaj po skrivoih potih prejemale dokaj pomoči — tudi od njega, vsaj tako je sodila. Mislila je veliko in rada na-nj sama ni vedela zakaj.

Tako je preteklo petnajst let. „Lesena noga“ se je jela počasi premikati od hiše do hiše, prehajala ni nič več iz tamošnjega kraja. Starost in gotovo bridke skušnje po svetu so jo potlačile k tlém.

Bil je večer vernih duš dan. Potokarica iz malna se je bila ravno vrnila s pokopališča, kjer je svojih ranjelih starišev in moža dušo v pobožni molitvi priporočevala Bogu. Nocoj se jej je preteklo življenje preživo vračalo v spomin. Jela je zelo obžalovati in na tihem objokovati svojo lehkomišljeno mladost; vzlasti se je hudo kesala tega, česar se je bila z nezvestobo nekdanj pregrešila zoper blagega Ožbeta, ker zdelo se jej je, da najbolj zavoljo tega jo je Bog tako bridko obiskal.

Takrat odprè hlastno vrata stara ženica in zagledavši jo tako tam veli jej: „Reza, hitro — napravi se, če nisi. Pri Potokarji „lesena noga“ umira! Po sili hoče še govoriti s teboj. Ne vem — Bog vé, kaj je.“

Neka čudna čut prešine ženo. Urno je pripravljena pa hiti doli.

Ko vstopi v hišo, nagrbi se nekako veselo čelo umirajočega. Njegove steklene oči, v kterih se je že smrtna solza bliščala, pogledajo jasneje in prijazneje.

„Reza — — Reza!“ imenuje jo zaporedoma dvakrat pa prav sè slabim glasom, in skuša podati jej desno.

„Večni Bog! — Ožbe — ti si!! Odpusti mi, odpusti!“ V tem trenutji ga je poznala po glasu, stisnila njegovo mrzlo desno v svojo, obesila se čez-nj in „odpusti mi Ožbe!“ prosila ga.



Bolniku je očitna zadovoljnost prevzela obraz. Videti mu je bilo na očesu, da nima najmanjega sovraštva do nje; ali govoriti ni mogel več. Otrpnil mu je jezik, duša je zapuščala telo. —

Njegova zapuščina je bila majhna skrinjica. Ko so odpri jo, našli so preko sto goldinarjev denarja v srebru, zraven popirnat listek. Na tem je bilo v dveh vrsticah zapisano, čegava naj bo zapuščina — Rezina, nekedanje Potokarice.

## Mahmud.

Izvirna povest iz 16. stoletja.

(Spisal Jurij Črnogorec.)

### I.

**F**erhadbeg stoluje v Sarajevem, glavnem mestu lepe Bosne. Ni še dolgo, kar je propalo bosniško kraljestvo, pa je vže vse razdejano in popaljeno po deželi. Kjer so bila prej lepa rodovitna žitna polja, ki so tako rekoč redila vse sosednje dežele, poganja sedaj trnje in osat, kajti Bosnjak je ne obdeluje več. Previdel je, da orje in seje le za Muzulmane, kateri mu vse iz shramb poberó, kar si je v potu svojega obraza pridelal. Prebivalci so se poskrili v gozde, kjer žgó oglje in je prodajajo Benečanom, ali so si pa ovili čelo s turbanom in ogrnili bisurmanske kaftane. Odrkali so iz cerkev, svetišč pravega Bogá, križe in postavili polumesce na njihovo mesto: krščanski duhoven se je moral umakniti muzulmanskemu muezinu \*). Plemenitaši se klanjajo polumescu in so vže zdavno prisegli sultanu zvestobo in pokoršino. Upali so, da jim dade padišah kneza, a dal jim je pašo in lepa Bosna je zajokala, ko je bila spremenjena v pašalik. Zvedeli so sedaj bosniški plemenitaši, kako plačuje sultan izdajo. Ko so namreč izdali svojega zadnjega kralja Štefana, zaukazal jim je sultan, da se morajo vsi poturčiti, ako ne, zadene je huda kazen; kralja so pa zadavili sirovi Muzulmani.

\* \* \*

V Sarajevem je velik hrup. Muzulmani hité iz hiš na ulice, kristijani se pa zapirajo va-nje, kajti ne upajo si na ulice, ker tu niso varni pred sirovo druhaljo, ktera ravno vré v mesto. Vže se sliši véliki boben in piskanje na piščali. Na čelu tej druhali, ktera pelje nekoliko zalotenih mladenčev in deklic, jezdi Ferhadbeg.

\*) Muezin = klicar na molitve.

Tedaj to je ves plen in desetkrat manjša vojska se vrača! Za zdaj so se Muzulmani goljufali, kateri so hiteli na ulice gledat vračajočo se vojsko. Tudi Ferhabbegu se vidi, da ni tako ponosen, kot drugikrat, ko je pripeljal sabo veliko plena in ga moral poslati sultanu v dar. Padišah ga je pohvalil vselej, pa zdaj, — ali ga bo tudi pohvalil, za smrt toliko janičarjev in spahov?\*) Kdo je tega kriv, to tudi dobro zna ljuti Ferhabbeg; tega je kriva hrabrost slovenskih junakov.

Muzulmani hité na trg. Ali bodo kaznovali kakega hudodejnika, da ga gredó gledat? Ali bo kaj razglasil paša? Ne! ne bodo kaznovali hudodejnika, ne bo jim paša ničesar razglasil, ampak postavili so na somenj zalotence, ktere so pripeljali iz lepe Slovenske onkraj Kolpe.

Na trgu postavijo v vrsto ostrašene dečke in deklice. Milo se pogledujejo, kajti slutijo, da jih ne čaka nič dobrega. Kmalo pokupijo Muzulmani vjetnike in se vračajo ž njimi na svoje domove; le enega dečka noče paša prodati. Deček je okroglega in lepega lica in ponosnega čela. Ferhabbeg nima otrok, žene so mu pomrle in ostal je sam, zato je vzel lepega dečka, ga poturčil in učil orožje sukati. Izrastel je lep mladenič in paša ga je vesel kot svojega sina.

Preteklo je nekaj let. Žari se in napočilo je lepo krasno jutro, kakor srce device. Polumesci se bliščé na mošejah, hišah meškega proroka, Muzulmani pa vstajajo in se obračajo moleči proti jugovzhodu, kjer stoji rodno prorokovo mesto. Pred Sarajevim je vojska zbrana, pa še ne vé kamo. Paša jim še ni nič povedal, kajti to je bisurmanski običaj, da ne vedó vojaki nikoli, kamo gredó.

Živo se pomenkovajo in ugibljejo med sabo, kamo bodo šli. Nekteri pravijo, da gredó v Dalmacijo nad Usokke, kateri ropajo ob turški meji, drugi, da gredó v Primorje, ali niso zadeli prave ne ti ne oni. Naenkrat nastane red, vstopijo se v vrsto in stojé kakor nemi. Prijezdil je paša iz mesta na čilem konji. Ponosno se mu bliskajo oči in iz njih srši divji ogenj. Konj pa ide zdaj v skok, zdaj stopa ponosno in nosi navkviško glavo. Poleg njega jezdi pašin ljubljenc. Turban ima ravno tako drag kot paša in sabljo mu je podaril tudi paša iz svojega zaklada.

Kdo je ta pašin ljubljenc, ki se tako ponosno obnaša, vštric paše jezdi in se ž njim pomenkova? To je Mahmud, mladenič lepe rasti. Izvrstno suče meč in izborno meče kopje in strelja, le malokteri jezdecev se more kosati z njim.

Zares, lepo se mu podá turban in kaftan mu je kakor pri-rasen. Komaj mu je mah obrastel zgornjo ustno, vže je aga! Velika sreča, kakoršno doseže malokteri Muzulman v taki mladosti. Janičarji in spahi dobro vedó, da ga morajo ravno tako spoštovati in slušati, kot pašo samega.

\*) Spahi = vojščaki.

Ko prijezdita do zbrane trume, jo paša zadovoljno ogleda in dá znamenje za odhod. Premaknila se je vojska, spodbodla konje in odjezdila spred Sarajevega proti severu. Samo prah se je še videl, kateri se je vzdigoval izpod konjskih kopit, pa kmalo je tudi to zginilo.

Muzulmani v Sarajevem so z glavami zmajevali in ugibali, kamo je paša odjezdil z vojsko. Veselili so se vže na plen, kajti upali so, da pripelje paša mnogo vjetnikov, ktere upajo potem dobiti po nizki ceni. Saj je vendar dolgo zbiral vojsko, nabral je krog dva tisoč čvrstih janičarjev in spahov in tudi oddelek albanskih konjikov se mu je ponudil v službo.

Ferhadbeg jezdi počasi in vsa vojska za njim.

„Velik je Allah in velik njegov prorok Mohamed!“ prične paša. „Sedaj zmoremo gotovo gjaure\*), te proklete kristijanske pse, kateri si upajo zgrabiti padišahovo vojsko. Danes pokaži, Mahmud, da te nisem učil zastonj kopje metati, streljati in handžar brusiti. Naša vojska je precej velika, mnogo pripeljejo pa še druge paše vojakov.“

„Gotovo je zmoremo, vsaj Bog je velik,“ odgovarja Mahmud, „gotovo ne bo pustil, da pobijejo pravoverno vojsko psi, trgajo divje zveri pravovernih trupla in je kljujejo krokarji na bojnem polji.“

„Najlepše dekle dobiš v dar,“ povzame zopet Ferhadbeg, „ako se dobro obnašaš, da čutiš zemeljsko razkošje, ktero je pa le slab odsiv onega v Mohamedovem raji, kamor pride vsak Muzulman, ako se bojuje za vzvišenega proroka.“

Obljubil je, ko je bil še na zemlji, junakom mnogo hurisek v raji. Mnogokrat sem se vže poskusil maščevati nad kristijani, zaradi smrti svojega očeta, ktereга so potolkli na hrvaški meji. Posrečilo se mi je vže nekoliko, popolno pa vendar še ne, kajti, akoravno smo ropali po Slovenski in Hrvaški, vendar smo se morali umakniti vselej, kedar so se zbrali Slovenci in Hrvati. Hiteli smo nazaj zaradi plena, da ga nam niso vzeli, ker védi, take so turške namere zarad sosednjih dežel. Gotovo ni bila nikjer padišahova vojska tolikrat tepena, kot ravno tu. A kmalo se poskusimo in pokažemo kristijanom, da je le vendar polmesec močnejši nego križ in da je kristijansko dekle le za to na sveti, da lepša harem pravovernika Muzulmana.“

Mahmud le posluša. Veseli se boja in komaj vže čaka, da se zgrabijo. To se mu zna na obrazu, kajti oči mu divje in ponosno plamičejo in na vse strani se ozira, kot da bi hotel kje vgledati sovražnika. Konja zbada in zadržuje zopet za uzdo, da skače pred vojsko. Z dopadajenjem ga opazuje Ferhadbeg. Ustna se mu naberó na smeh in misli si: „Zares! velik je Allah in sam Mohamed bi bil takega vojaka vesel. Gotovo morajo biti njegova načela prava, ker vlivajo pogum v junaško srce in mu obljubujejo

\*) Gjaur = kristijan.

tudi primerna plačila. Rad umrje junak na bojnem polji, ker njegove rane se bodo krasno lesketale v sedmem Allahovem raji v naročji izbranih hurisek.“

Med tem se prikaže polmesec na Travniški džamiji \*). Veselo ga pozdravi vsa vojska, spodbode konje in se zapraši proti mestu.

Ali so to Muzulmani, da se tako veselé polmesca? Ne! to niso Muzulmani, ampak nezvesti izmečki kristijanskega rodú. Pozabili so Boga, Nazarenca in matere božjega Sina se ne spominjajo več. Rajše poslušajo koran, kot sveto pismo in rajše se obračajo proti Meki in Medini, nego proti Jeruzalemu, kajti od tamo upajo nebesa ne od tu; raje gledajo v padišahu, kateri se imenuje „senco božjo na zemlji“ odsiv Vsemogočega, kot v rešnjem znamenji krščanskem. Očita jim to vest, pa oni je ne slušajo. Vendar si ne upajo upreti oči v razbita znamenja in cerkve ob poti, da jih hujše ne grize vest. Namesto, da svobodijo sebe in pomagajo drugim otresti sužnji jarem, se še ponujajo Muzulmanom, da pomagajo prelivati kri sorodnih plemen, zvestih križanemu.

Dospeli so do mesta. Naglo se je razglasilo po mestí, da je prihrumél paša z vojsko. Zbere se naglo nekoliko móž, na čelu jim je župan. Hité iz mesta paši naproti. Srečajo se ravno pred mestom. Meščani se prekrizajo z rokami, sklonijo glave in se ponižno bližajo paši: „Slavni paša,“ prične župan s tresočim glasom, „namestnik padišahov, gospodar Bosne, najhrabrejši vseh paš na zemlji, v gledali smo vas ravno še o pravem času, da se ti pridemo poklonit in vprašat, s čem vam moremo služiti? Poslušni smo sultanu in tebi, njegovemu namestniku, v vseh rečeh; ti zapoveduj čez naše življenje in imetje!“

Župan umolkne, vse je nekoliko časa tiho, pa Ferhadbeg še vedel ni, kedaj je župan nehal, ker ga ni poslušal, ampak imel je opraviti z vojaki.

Sedaj se obrne proti županu: „Dajte naglo vojski hrane za dva dni!“

Župan in meščani so vže vedeli, da tu ni ugovora, obrnili so se tedaj in hiteli v mesto, da spolnijo pašino povelje. Naglo je bilo vse skupaj, kajti vsak je moral dati kar je imel. Nesli so hrano iz mesta, da nasitijo pašino vojsko, kajti do Krupe je še daleč in tamo se morda hitro ne dobi, česar se potrebuje.

Muzulmani so postavili šotore, zanétili ognje, razpostavili straže, konje privezali h kolom in se vlegli nasiteni spat. Drugi dan so vže o prvem petelinovem petji odrinili in v dveh dneh so dospéli do Krupe.

Begi: hluinski, požeganski, pakariški in Alajbeg velajski so pripeljali krog tri tisoč móž in se vtaborili pri Krupi, da napadejo Vihič.

Herbart Turjaški, zvedevši, da mislijo Muzulmani napasti

\*) Džamija = mošeja.

Vihič, zbere krog tisoč vojakov v Budatskem pri reki Radoniji, pripravljen zmagati ali umreti. Pridruži se mu še višnjanski glavar in tako pričakujeta sovražnika.

V muzulmanskem taboru je bojni zbor. „Vihič mora pasti,“ rekel je hluinski zandžakbeg, „ako dobimo to trdnjavo, ropamo lahko daleč okoli in pošljemo v Carigrad obilno plena. Sedaj moramo napasti, kolikor prej toliko bolje, če ne, pripeljejo kristijani pomoči in potem se moramo umekniti. Turjaškega samega gotovo zmoremo.“ Izvédli so vže tudi Muzulmani pot, po kateri pridejo Turjaškemu za hrbet. Ferhadbeg ukaže Mahmudu svojemu ljubljencu s šeststo konjiki na pot, da zaloti Turjaškega. Razšel se je bojni zbor in na drugi dan je bil boj napovedan.

Napočil je 22. september leta 1575. Jutro je krasno in ravno kar ste obledeli danica in luna na nébu. Prikaže se solnce izza gor in razliva svoje zlate žarke po lepi Slovenski in Hrvaški. Pa vendar je krasna Slovenska tužna, kajti slutí, da izgubi svojega velikega branitelja proti nevercem. Stala sta si nasproti največja sovražnika, ktera sta se vže v marsikteri bitvi merila, Herbart Turjaški in ljuti Ferhadbeg bosniški paša.

Slutil je vže Turjaški, kaj ga čaka, kajti bila se bo njegova majhna vojska z množnimi jatami janičarjev, spahov in Albanov. Turjaški ni še pričakoval tako hitro napada in nadejal se je pomoči. To so vže kruti Muzulmani zapazili in ravno zato so sklenili Turjaškega precej napasti, da ga bolj gotovo uničijo.

Ferhadbeg razdeli vojsko v dve trumi in zgrabi Turjaškega, ga vrže nazaj in napravi nered med hrvaškimi huzarji, ktere vodi Vojkovič. Vojkovič sam pade ranjen raz konja. Turjaški vredi zopet konjike in je postavi tje, kjer je pešce bran najhuje stala. Sedaj pa zagromé topovi in možnarji.

Janičarji napadejo zopet in skušajo predreti slovensko trumo, pa vse zastonj. Turjaški upa, da se kmalo prikaže pomoč. In res si oddahnejo Slovenci, vglédavši dvigajoči se prah. Ali smrtna groza je spreletí, ko zaslišijo gromoviti „Allah,“ muzulmansko bojno vpitje. To je Mahmud ljubljenc bosniške paše na čelu albanskih konjikov. Silovito butijo v majhno četico kristijanov, kteri se do zadnjega hrabro bijejo. Turjaški pade mrtev na zemljo. Turjaškega sin Engelhart in glavar višnjanski se vržeta v sovražne čete in je skušata predreti, pa zastonj. Konja se zgrudita pod njima in morata se podati; muzulmanska moč je velika. Padlim junakom neverci odsekajo glave.

Boj je končan. — Tema je. — Daleč se razlega krik janičarjev in spahov. Zakurili so ognje in posedli krog njih. Zdaj pa zdaj se sliši gromoviti „Allah“. Le krog ognjev na južni strani je tiho in nihče ne kliče Mohameda in se ne klanja Allahu. Kdo so ti? To je truma albanskih konjikov, ktere vodi Mahmud. Vest je peče, kajti pomagali so klati kristijansko trumico; ali sedaj so v službi padišahovi, sedaj morajo delati to, kar jim zapové Ferhadbeg, namestnik sultanov. Samo eden je med njimi, kterega

ne peče vest in ki sanja o prihodnji sreči, katero mu je naklonila današnja zmaga. Prijetno sanja o lepem dekletu, kterega mu je naklonila zmaga in junaštvo in veseli se prihodnjega razkošja. Zakaj bi se pa tudi ne, vsaj je Muzulman in Muzulman ni kamenú. To je Mahmud, ljubljenec bosniške paše.

## II.

Luna svéti na nebu. Prišla je gledat žalostno borišče, kterega pokriva truma kristijanskih in muzulmanskih trupel. Sveti jim v blede obraze in na njihovih očesih se lomijo njeni žarki. Zemlja se joče, kajti morala je piti kri svojih sinov, slovenskih in hrvaških junakov.

Pri ognji ogleduje Mahmud svoj handžar. Handžar je krvav, plemenita kri lepi na njem: predrl je prsi hrabremu Turjaškemu in še mnogim drugim slovenskim junakom, pa Mahmud jo proklinja, kajti kristijanska je. Vranec je privezan pri hrastiču, in bije veselo s kopiti ob tla. Vesel je, kot njegov jezdec in kot bi slutil srečo, ktera je doletela njegovega gospoda. Naenkrat dvigne glavo, posluša, zahrška in se ozre v dolinico, iz ktere se vije ozka steza. Mahmud zgrabi handžar, tudi on je zaslišal peketanje konjskih kopit. Skoči na konja in čaka, kdo pride. Po stezi prijezdi Ferhadbeg. Mahmudu se razjasni čelo in veselo pozdravi pašo. Paša se mu nasmeje, kajti vesel je junaka. Stopi bliže in mu podá roko rekoč: „Sedaj si vreden, da segaš pašem v roko. Kako, da si sam in da nisi pri svoji trumi?“

Človek je vže tak, kedar je vesel, meni, da se mora vse ž njim veseliti. Ves svet se mu zdi prerojen in meni, da se vse ž njim veseli, da čuti vsak to kar on. Kedar je pa žalosten, zdi se mu cel svet puščoba. Ne gre mu v glavo, kako se more še kdo veseliti, ker je on potr in žalosten. Ni pa tudi pravega veselja, ako je samo njegovo srce polno in se radosti širijo njegove prsi. On želi, da pritisne koga na prsi in mu razodene vzrok svojega veselja, da vsaj nekoliko čuti, kaj ga navdaja in se ž njim veseli.

To je čutil tudi Mahmud. Razveselil se je prišle paše, ker sedaj mu more razodeti svoje veselje; vendar ne prav tako, kakor bi ga razodel kakemu mlademu človeku, ker ta bi ga mogel bolje umeti, kot paša, kateri je vže v marsikteri bitvi zmagal. Na pašino vprašanje je odgovoril Mahmud, da mu ni mogoče biti pri Albanih, kateri sedé molče krog ognjev. „Ravno tako se mi zdi, kot da bi kaj namerjali, pa vidi se jim, da dvomijo in menijo, da ni mogoče,“ dostavi Mahmud. „Ne morem vendar razumeti, kako da se ne veselé in ne pojó kot janičarji, vsaj jih čaka ravno taka slava in plena menim, da tudi dobé toliko kot oni.“

„Ne skrbi za to,“ ga zavrne Ferhadbeg, „jaz bolje vem, česa jim manjka. Ali mar meniš, da bi šli sem, ko bi jim povedal takrat, ko sem je vzel v službo, kamo pojdemo? Na videz so Muzulmani, na videz vpijejo „Allah“, v srcu pa mislijo drugače in še danes bi se dvignili, ko bi bilo mogoče, zoper Muzulmane in je-

poklali; ali zvedeli so ti prokleti psi, da ne zmorejo pravoverne vojske in da je njihovo vpiranje zastonj. Borili so se izborno pod svojim vojevodom Skanderbegom, pa onemogla je njegova desnica in sedaj morajo biti pokorni hattī-šerifu\*). Sanjajo še vedno, da jim njihov prorok pomore k vstaji in zmagi; pa Mohamed je močnejši, nego križani. Ne skrbi za-nje, ko dojdemo v Sarajevo, spustim je, naj gredó kamor hočejo, kajti njim še vedno ne diši padišahov kruh, akoravno so ga vže mnogokrat skušali jesti, in sultanovi novci se jim zdé manj svetli, kot drugi. Da bi nam pa zdaj ušli, tega ti ni treba misliti. Zastraziti je hočem, da zvemo vsako njihovo gibanje. V boji so hrabri, jaz je čislam. Bijejo se kot oroslani in gotovo jih mi ne bi nikoli zmogli, ko bi se bili s svojimi vojevodi tako bili. A zdaj pa je prepozno, ker mnogo jih vže veruje v Mohameda in tudi jako nespametno bi bilo se dvigniti zoper Muzulmane, kateri vladajo celi svet. Zadosti je. Pojdi raje z menoj, greva nekoliko na bojišče, da gledava, kako lepo se vijó bunčuki\*\*) po tej zemlji in se smejeva kristijanskim zastavam, ktere ležé raztrgane po polji.“

Zbodla sta konje in odjezdila na bojno polje. Žalosten pogled! — Tu ležé kristijani in Muzulmani. Še jim ni zginil srd iz obrazov, kajti divje se jim svetijo oči in mnogo jih še trdno drži meč v roki. Globoke rane imajo v prsih in strjena kri lepi na njihovi obleki. Razna je padlim večnost. Kristijani so klicali križanega in se veselé pri njem v raji, ktereга jim je obljubil. Muzulmani so pa vpili „Allah“ in prosili smrtneга angelja Azraela, da je popelje k Mohamedu, za čegar načela so se borili. Povračilo jim je obljubil, toda le životno razkošje; kristijani pa upajo drugi raj, vzvišen od Mohamedovega.

„Glej! čudno je,“ prične Ferhabbeg, „da leží skoraj pol več naših na bojišču, kot gjavrov. Ako bi ti ne bil napadel Turjaškega za hrbtom, še zmagali ne bi bili.“

Dospela sta na sredo bojišča.

Na bojišču se prebudi vojniki iz omotnega spanja. Bolestno stisne meč, pogleda krog sebe, pa mrtvo je vse. Padli so vodniki, videl je je. Krog in krog goré ognji Muzulmanov in daleč se razlega zmagovito vpitje, da odmeva od gorá. Rano ima na glavi. Maščeval bi jo rad, a kje dobi ónega, kateri mu jo je zadal? Premišlja svojo žalostno osodo. Poskuša vstati, a ne more, slab je. Nasloni glavo na mrtvo truplo. Solzé mu igrajo v očéh, pa ne zato, ker ne more uiti, ampak solzí se za junake in ker je osročena Slovenska. V duhu vidi, kako rojijo neverške čete po rojstni deželi in na kol nabodeno vidi staro mater in sliši jok ljube, katero je zapustil gredé v Vihič. Zatisne oči, pogladi si čelo, kot da bi hotel odstraniti bolestne misli.

Še sopsti si ne upa; zaslišal je peketanje konjskih kopit in

\*) Hattī-šerif = sultanov ukaz.

\*\*) Bunčuk = konjski rep.

pogovor. Gotovo je prišel kak janičar ropat in slačit mrtvih, pa spoznal je kmalo iz pogovora, da to niso janičarji. Mahmud in Ferhadbeg sta prijezdila do njega in odjezdila počasi dalje. Srd in želja maščevati se pomoreta vojniku na noge. Tiho leze za njima. Prišel je vže blizo. Zavihti meč ali Ferhadbeg mu ga odbije. Mahmud pa izdere handžar in razkolje vojniku glavo: „Tu imaš, prokleti pes,“ in padel je vojniki mrtev na zemljo. Mahmud pa vtakne handžar za pas in jezdi hladnokrv dalje, kot da bi se ne bilo nič zgodilo. Kmalu sta pri šotorih.

\* \* \*

Albani so zbrani krog ognjev. Obrazi so jim divji in divje se jim svetijo oči. Krog ednega ognja so zbrani skušeni možje. Nobeden ne črhne besede. Krvave meče imajo v nožnicah, pa še mari ni nobenemu je obrisati, kajti ne gledajo radi krvi sobratov. Sedaj spregovori stari Sabor. Velo mu je lice in brada, vže nekoliko siva, sega mu do prs. Videti mu je, da je vže mnogo skusil in vže bil v marsikterem boji:

„Veste, da nam ni bilo biti v Džakovi. Dvignili smo se zatoraj, zasedli konje in šli iskat si boljšega kraja. Prišli smo do sarajevskega paše in zvedeli smo, da zbira vojsko. Šli smo k njemu, da se mu ponudimo v službo. Ako bi nam bil pa on takrat povedal, da nas popelje le-sem, gotovo ne bi bili stopili k njemu v službo; a goljufal nas je. Peljal nas je sem, da smo bojevali s kristijani. Namešal nam je janičarjev, kakor da bi slutil, da bi se ne bojevali, ko bi bili sami. Ko bi bili sami, posekal bi bil jaz golobrado ago in spodbodli bi bili konje v stran; a žalostna nam majka delati moramo tako, kakor paša hoče, kajti v njegovi službi smo. Kakor s pesmi z nami dela, dobro vé, da Škanderbeg ne živi več, zato je padla lepa Albanija in požrešni padišah je raztegnil svojo roko po naši krasni Albaniji. Podrl nam je hrame božje in oskrunil nam vse, kar nam je sveto in drago. Naše hčere skruni Muzulman in naše sinove prodaje v sužnost. To je tedaj naša osoda. Vse zlo nam je došlo iz dobrotljive sultanove roke. Jaz menim tedaj, kdor je zadovoljin z Muzulmani, naj ostane tu in naj pomaga trdnjavo naskakovati; kdor pa ne, naj gre z nami. Daleč nam je domovina. Žen in otrok nimamo, oskrunili so je Muzulmani. Osameli smo. Zasedimo konje, uskočimo v Dalmacijo! Ako gredó neverci za nami, zapodimo je s krvavimi buticami nazaj. Tedaj na konje!“

Orožje zabrenči, Albani poskačejo na konje in odjezdijo v črno noč. Popusté ognje in vse, kar ne morejo nesti sabo.

Dolgo se je še slišal topot konjskih kopit, dokler se ni zgubil v daljavi. Muzulmani so to zapazili, pa nihče ni šel za njimi. Kleli so je in vse gjaure psovali izdajnike. Pa naj gredó, vsaj so jim vendar-le pomagli pobiti slovensko-hrvaško vojsko.

\* \* \*



V Vihiču je vse žalostno. Meščani letajo kakor brez pameti semtertje. Strah so jim zadali Muzulmani. Upadlo jim je srce, ko so videli, da je pobita slovenska vojska. Le malo vojakov imajo, pa vsaj celo mesto ne šteje mnogo prebivalcev. Pripravljeni so, se do zadnjega trenutka braniti, kajti dobro vedo, da pri Muzulmanih ni usmiljenja. Dobro vedo, da jim odpeljejo sinove v sužnost, jim hčere in žene onečastijo in nabodejo deco na kol, ako se podajo. Zarad tega stojé pa tudi vsi sinovi na obzidji, hčere pa jim donašajo hrano, vedoči, da morajo zmagati ali umreti. Neverniki še niso poskusili napada, pa tudi bi jih ne bili zmogli, ko bi le mogel Turjaški v trdnjavo. Pa do trdnjave ni mogel priti, ker je muzulmanska vojska pred njo ležala. Drugi dan so postavili Muzulmani Turjaškemu nasproti pol svoje vojske, ktera je bila vendar še pol večja kot slovenska, druga polovica je pa obdala Vihič in prežala pred trdnjavo, da niso mogli Vihičani iz mesta svojim bratom pomagat. Zmogli so Turjaškega in Vihič gotovo tudi zmorejo. Vsaj imajo mnogo topov in možnarjev in podkopniki so nekaj zidu vže podkopali.

Zginila je črna noč in odletela na svojih temnih krilih ter se umaknila belemu dnevu. Ni še vzšlo solnce.

Janičarji stojé pripravljeni na boj. „Vihič mora pasti,“ prisega Ferhadbeg pri svoji bradi. Rogovi zabučé, Muzulmani naskočijo, pa ne zmorejo lahko trdnjave. Grad vže gori, vžgale so ga krogle iz turških topov. Neverci zažgó podkope in del zidovja se zruši. Sedaj gre pa lagleje. Muzulmani so pridrli v mesto kot gladni volcje nad jagnjeta. Padli so vihiški junaki, gorjé pa ostalim.

Podati se morajo. Muzulmani plenijo kot peklenščeki in uganjajo vsaktere grozovitosti z ubogimi meščani. Pravovrnik nabada deco na kol in jej trga čéva iz trupla. Starčeki se mu ne smilijo, kar je pa odraslega, ima Bisurman za plen.

Zmogle so trume Vihič, na čélu so jim bile paše in Mahmud. Na mestu, kjer je stala trdnjava, je kup pepela, ktera raznaša sapa na vse strani. Lepo polje so poteptali bisurmanski konji in mule.

Poslovil se je zopet dan in zginil je v neizmernem morji, ktero se zove večnost. Kaj je človeško življenje proti temu morju. Pa še včasí kdo pravi, da mu je dan dolg in še celó ura se mu zdi včasí predolga, da mu jé ni pričakati, sesebno ako česa pričakuje!

V sredi šotorov stoji koliba, zbita s hlodov. Pred kolibo korakata janičarja in stražita, da ne uide nobeden zalotencev. Zaprti so vjetniki, slovenski junaki, kterim še ni preklal neverski handžar glave. Tú notri sedé in pričakujejo kaj pride. Slutijo, da se jim dobro ne bo godilo, kajti gotovo spusté Muzulmani jezo nad njimi, vsaj so vže vendar nekaj nevercev pobili. Zalotenci so žalostni, kajti v rokah sovražnikovih so in morali bodo sramotno umreti, zadavili je bodo kot neumno živino. Med njimi je tudi Engelhart Turjaški. Videl je očeta pasti v boji in druge sloven-

ske junake, ali za-nj ni bilo ne krogle ne jatagana. Res, bolešno je mlademu vojniku, ako je v prvem boji vjet. Zidal si je gradove v oblake in sanjal o bojni slavi. Mlademu Turjaškemu pa je vse splavalo po vodi. Vjetniki ne govore dosti. Vsak se le bolj sam s sabo peča, kajti vsak trenutek upajo, da se opró vrata in je odpeljejo v smrt.

Truplo Turjaškega so prinesli janičarji do šotorov in mu slekli drago obleko. Glavo so sneli Ferhadbegu in vprašali, kaj čejo početi s truplom. Ferhadbeg jim je pa velel, naj ga prinesó k njemu in to se je tudi zgodilo.

Po noči je bojni zbor. Sklenili so, da udari Mahmud na Slovensko in ropa tamo po muzulmanskem običaji. Ferhadbeg si je zbral Hrvaaško v rop in druge paše so si pa tudi odbrale vsak svoj kraj. Govorili so tudi o zalotencih in ugibali, kaj storé ž njimi. Niso imeli misli, da je pomoré, ampak sklenili so je dati v Stambul\*) sultanu.

Precej po noči je odšel oddelek konjikov. Na čelu jim je Mahmud. Zaprašili so se proti Slovenski in se raztresli požigaje po deželi.

Slovenska je zvedela, da je padel Turjaški in ž njim mnogo drugih junakov. Padel je Vihič in muzulmanske trume so se razlile požigaje po deželi.

V Turjaku je vse žalostno, kajti Herbart je padel in sin njegov Engelhart je vjet. Žena Turjaškega je bolešno jeknila, ko je zvedela žalostno novico, da je zgubila moža in sina. Žalovala je, a kaj pomaga to, sedaj je treba delati.

Zasedel je vitez konja in odjezdil v Vihič v muzulmanski tabor, da odkupi truplo Turjaškega in reši Engelharta. Ravno se je danilo, ko vglada vitez Gorjanski muzulmanski tabor. Skoraj bi ne spoznal okolice več, tako je vse spremenjeno. Spodbodel je konja in jezdil v tabor. Prvi so ga v gledali janičarji, pa malo je manjkalo, da ga niso posekali. Od vseh strani so ga obdali, potegnili raz konja in peljali v pašin šotor. Ferhadbeg jim pride naproti in ko ugleda viteza, ukaže janičarjem oditi, sam pa pelje viteza v svoj šotor. Tje prišedši sede Ferhadbeg na divan. Služabnik mu poda čibuk\*\*) in odide. Obá nokoliko časa molčita. Sedaj prične paša: „Allah je podelil pravovernim vojakom zmago in pobili so kristijansko vojsko. Padišahova vojska je zmogla in maščevala padle Muzulmane, ktere so vže pobili gjauri. Turjaškega je doletela kazen, ktero je vže zdavno zaslužil. Hatti-šerif mi ukazuje, da vpepelimo vso deželo in ako hočeš videti kako, poglej razvaline Vihiča! Da pa ne porečete, da se vam godi krivica, zato vam ponujam mir, toda s tem pogojem, da stopite pod

\*) Stambul = Carigrad.

\*\*) Čibuk = turška lula.

padišhovo krilo in ste njegovi prijatelji, kar boste morali gotovo storiti v kratkem; ako nočete prostovoljno, primorali vas bomo, kajti zvezni paše in begi so prisegli pri proroku, da ne jenjajo, dokler ne vihrajo bunčuki po Slovenski in se ne bliščé polumesci na vaših svetiščih. Tedaj po kaj si prišel? Ali si prišel prosit miru?"

Pojenjal je paša in čakal odgovora.

„Turjaškega žena te pozdravlja, vošči ti tudi srečo za zmago. Prosi te pa, da jej daš mrtvo truplo soproga, da ga pokoplje v rakvi, kjer počivajo vže mnogi pradedje. Tudi te dalje prosi, da jej daš sina; pripravljena je, drago odkupiti ga.“

Poslanec molči.

„Truplo Turjaškega ti dam, a glave ne. Odreti jej moram prej kožo in jo poslati v Carigrad sultanu, da se prepriča o smrti Turjaškega. Ravno tako morajo tudi zalotenci z nami v Stambul. Ako potem dovoli sultan, vam je bomo vže izročili za primerno odkupnino.“

### III.

Večer je. — Solnce je zašlo in sveti drugim deželam. Ptiči so se vže zdavno poskrili, da zjutraj zgodaj vstanejo in prepevajo stvarniku hvalno pesem. Prikazali so se po hribih in gorah ognji in se razširili po celi Slovenski. Slovenci vže vedó, kaj ti ognji pomenjajo. Pridrli so zopet Muzulmani v deželo, razsajajo, požigajo in plenijo kot divjaki. Vse mora biti poteptano in uničeno, da se pozná, kje je divjal Bisurman. Slovenci se zbirajo in gredó sovražniku naproti, kajti njihovo geslo je: „Vse za vero in dom.“ Ko so Muzulmani zvedeli, da se jim bliža slovenska vojska, so se mnogokrat hitro odpravili, bojé se za plen, da ga jim ne vžemo kristijani; le redko so je čakali in sicer le takrat, kedar so menili, da gotovo zmorejo. Mnogo Slovencev je zdihovalo v Bosni v sužnosti, kamor so je zavlekli neverci. Prevideli so pa tudi naši pradedje, da tako ne gre, da zahajajo Muzulmani plenit v deželo. Zbrali so se tedaj in udarjali v Bosno, kakor so poprej neverci v njih deželo in so plenili po državi mogočnega sultana. Vodili so naše očete hrabri vitezi kakor: Kacijanar, po Kacijanarjevi smrti Herbart Turjaški, po smrti tega Jošt Turn, Andrej Turjaški in se mnogo družih.

Vže se je prikazala luna na nebu, da sveti plenečim Muzulmanom, kateri razsajajo po Dolenskem. Prebivalci so zapustili vasi, poskrili živino v gozde, da rešijo sebe, žene in otroke sužnosti. Iz cerkev so pobrali svete reči in je nesli sabo, kajti nočejo in velik greh se jim zdí, prepustiti svete posode nevercem, da je onečastijo s kervavimi rokami.

Pet dobrih lučajev od Kostanjevice je stala pri gozdu iz hlodov zbita kočá. Majhen vrtec je pri koči, pa vendar je dosti velik, da se toliko pridela na njem, kolikor potrebuje v koči stanujoči osebi. Na vrtu pod kostanjem je klopica, na kateri sedí

stara ženica. Ne more več lahko hoditi, zato se opira na palico. Malokdaj prileze na vrt, a danes jo je privabil prijetni večer zopet na vrt. Lica so jej nabrana v gube, pa vendar se še lahko vidi, da je bila nekđaj lepa žena. Lasé ima vže sive, pa tega ni kriva sama starost, ampak tudi skrb in tuga. Pri nogah jej sedi mlado dekle. Zvedavo vpira dekle oči v starko in v giblje, kaj jej bode povedala rednica; a starka je naslonila suho brado na palico in zrla molčé v tlá. Čez nekoliko časa še le prične: „Današnji večer me spominja vse moje nesreče, kajti pred mnogo leti na ta večer mi je umrl mož. Velika nesreča za-me! Priden rokodelec je bil v Ljubljani. Zapustil mi je bil dve siroti; zalega dečka in lepo deklico. Premožjenja nisva imela, zaradi tega nisem mogla dalje v Ljubljani prebivati. Preselila sem se semkaj k svojemu bratu. Tu me je zadela zopet huda nesreča in sicer največa. Umrla mi je hči in kmalo potem se mi je zgubil sin in od takrat nisem čula ničesar več o njem. Veliko raje bi bila videla, da bi mi bil tudi sin umrl, vsaj bi videla, kje je. Najbolj gotovo so ga zalótili neverci, kateri so tisti čas pridrli tú sem. Poskrili smo se v gozde. Tamo se je ločil deček od mene in nikdar ga nisem več videla. Gotovo me je šel deček, tú sem iskat, ko me je zgrešil. Tú so ga lahko vjeli neverci, vsaj jih je bilo ko listja in trave. Odpeljali so ga v Turčijo, ali pa nabodli na kol, kakor delajo navadno s tacimi otroci.

Starki so se vderle solzé po velih licih in ihtenje jej je zaprlo besedo. Dekle je mirno poslušalo. Videla je tisti čas, ko se je to godilo, živo pred sabo, kajti tudi sedaj so Muzulmani v deželi in ljudje se skrivajo pred njimi v goščavo, da jih ne zalotijo. Tudi starka in dekle ste sklenili drugi dan iti v gozd, ker danes se še niste nadejali nevercev v to okolico. Nekteri Kostanjevičanje so se vže poskrili, nekteri se pa mislijo drugi dan. „O! ko bi mogla videti še enkrat svojega sina, pozvala bi ga na prvi pogled, vsaj je tako podoben očetu. Ko se je zgubil, imel je lep križec na vratu, pa ako je na Turškem, so mu ga neverci gotovo iztrgali, ker je bil zlat.“

Prejenjala je zopet starka in molčé brisala solzé, ktere so jej tekle iz oči po licih. „Molite danes,“ povzame zopet starka, „na ta osode polni dan za-me, za njihove duše.“

Pokleknilo je dekle k njenim nogam in molite za duše rajnih in za enega morda še živega. Izustili ste „Amen.“ Zaslišal se je topot konjskih kopit in ropotanje orožja. Prihajalo je vedno bliže. Še predno ste se zavedeli, vže skočita dva jezdeca na vrt. Vskriknilo je dekle in se prijelo starke, kajti zbala se je muzulmanskih vojakov. Roka se dvigne, jatagan zablisne in odletela je starki glava. —

„Tako! dobro si naredil,“ zavpije prvi jezdec. „Take ne potrebujemo, ta je vže doživela, nima ni v nebesih ni na zemlji nič delati, kajti za take starke ni eden, tamo so huriske, ne pa

stare babe.“ Dekle se je tako ustrašila, da je omedlela in omahnila kot mrtva na zemljo.

„Poglej, poglej Hasan!“ prične eden, „to je lepa huriska, ta pa naj živi. Vredna je med pobratimi dva tisoč jašprov, lahko jo prodava za toliko.“

„Bedak!“ oglasi se drugi, „kaj piješ na medvedovo kožo, kaj ne véš, da jo moram izročiti paši, ako jo le pri nama začuti. Kolikor ti paša za-njo dade, toliko boš imel, ako ti pa odbije glavo, boš moral tudi zadovoljen biti.“

„Res je Hasan, kar praviš, in najbolje storiva, ako jo sama peljeva k vojevodi.“

Ker je vsemogočni stvarnik videl, da ženska ne more orožja sukati in se s smrtnim orodjem braniti, dal jej je lepoto, da se ž njo brani. In res! ni ga človeka na sveti, ako je še tako sirov, da ne bi bil pokoren lepi ženski, kateri se bere vzvišenost na obrazu. Ne upa si s silo, tudi najljutejši do nje, kajti ogenj njenih oči mu pokori razburjeno srce. Vše marsikterega srditega vojaka je ukrotil en sam pogled in ena sama beseda mu je odvzela ves srd. Vrgel je orožje proč, ker čutil je, da v morilnem orožji ni prave sreče za-nj in hitel je v naročje mile device, da se mu ohladi tū srce in se napije prave sreče, ktere je zastonj iskalo v vojnem šumu.

Dekle je omedlelo na vrtu, kajti njeno srce ni bilo navajeno takih grozovitih prizorov. Videla je smrt ljube gojiteljice. Vojaka jo budit, pa zastonj. Pustita jo in planeta v hišico, ker pa ne najdeta ničesar, razsrdita se in zapalita v svoji jezi hišico. Kmalo je bila vsa v ognji.

Krog Kostanjevice pleni Mahmud s svojimi konjiki. Delal je to, kar so delali njegovi tovarši. Ko ugleda Mahmud tu ogenj, jezdi sem, da vidi, kaj je. Dospevši do ognja ugleda vojaka, ktera sta devala omedlelo deklico na konja. Mahmud se jima bliža. Vojaka ugledavši ga, se ustrašita in deneta deklico zopet na zemljo. Mahmud stopi bliže, očaralo ga je lepo dekletovo lice, ktero je čarobno razsvetljeval ogenj. Tako krasnega dekleta še ni videl; pa kje bi jo bil tudi? Muzulmani imajo svoje žene in hčere zaprte v haremih in gorjé mu, kdor se drzne tje notri! Pravovernik ga sme ubiti in vsak Muzulman mu daje prav, kajti harem je na Turškem sveta reč in nobeden drug ne sme va-nj, kot lastnik sam. Mahmud zre kot okamnel v lepo device in dozdeva se mu vedno lepša in krasnejša. Čutil je, koliko bolj vzvišeno je to bitje, ktero leži pred njim na tleh, kot on, in lepo njeno lice kazalo mu je nedolžnost in čistost srca. Dolgo bi bil še gledal Mahmud v rajsko prikazen, v kateri se mu je zdelo, da je čarobnost in lepota celega sveta združena, da ga ne bi sirova vojaka zbudila iz prijetnih sanj. Zaukaže jima proč, sam pa stopi raz konja in se bliža brezzavestni deklici, kot dete, ktero si ne upa prijeti lepo barvane igrače, češ, da jo omaže in jo le opazuje od daleč. Ne upa si jo prijeti in ogenj, kateri ni imel več hrane pri

hišici, jel je segati po drevji, da opustoši in posmodi tudi to. Mahmud dolgo ni zapazil tega in še le, ko je bil sam v nevarnosti, da se ga prime ogenj, se posebno prebudi iz svoje zamišljenosti. Sedaj ne pomaga nič, mora prijeti in rešiti deklico. Rahlo jo prime krog pasa in dene na svojega drago okinčanega konja. Konj zacenklja z uzdo, povzdigne glavo in se ozre na gospoda, potem pa zahrška veselo in udari z nogó ob zemljo, ko da bi bil tudi on lepega dekleta vesel. Deklica se še nič ne zavé, vender jej je vže vračajoča se rdečica okrasila blede lice. Mahmud požene konja in ga zadržuje za uzdo, stopa počasi, z drugo roko pa drži deklico, da ne pade raz konja. Dober streljaj od ognja se ustavi pod košatim hrastom, položi deklico na zemljo, konja priveže k hrastu, sam pa sede na z mahom obraseno skalico k deklici, ktera se še ni prebudila iz svoje hude omotice. Čudne misli rojijo Mahmudu po glavi in mu razburjajo lice. Z roko si podprè glavo, kot da bi bila pretežka sladkih misli, desnico pa položi na srce, bojé se, da mu ne prebije in uskoči k lepi dekli. Mahmuda vže skrbi, da se deva ne prebudi toliko časa iz omotnega spanja. Položi jej levico na čelo, z desnico pa jej potiplje žilo na roki, pa žila bije ali čelo je zeló vroče. Tik njega vrrra mrzel studenec. Mahmud skoči na noge, sname kuko z glave, zajme vode in jo nese k deklici, da jej ohladi vroče čelo, kajti boji se, da ne zaspi deklica za vselej. Rahlo jej hladi čelo in moči lice in glej! telo se giblje, ali oči le še ne odpre, da je vidi Mahmud in sesa iz njih razkošje. Pa kaj jej hoče rêci Mahmud, ko se prebudi, kaj govoriti? Ali bo mogel kaj povedati, ali mu ne bo en sam pogled zaprl besede? Ali jej če rêci, dajo ljubi, da jo bode odpeljal iz rodnega mesta, iz domovine, ker je njegova zalotenska? Ne! noče je Mahmud žalostiti, kajti dobro zna, da zadnje žalosti človeka, sosebno mehko in rahlo čutečo žensko. Med tem ko Mahmud to premišljuje, drži še vedno njene belo roko v svoji desnici, kajti čudna sladkost mu teče iz njene roke v srce. Deklica se prebudi, odprè oči, pa ustrašila se je, ko ugleda neznanca pri sebi, potegne svojo roko iz Mahmudove roke, vikne bolestno, da se je daleč okoli slišalo in zopet zapre oči. Mahmuda je to osupnilo, kajti namesto, da bi ga bila vesela in ga lepo pozdravila, se ga je ustrašila. — Čudno se mu zdi vse to, ali on menda ne pozna ženske, menda meni, da je ravno tako neustrašena in drzna kot on. Tesno mu je pri srcu kot dečku, kateri pričakuje kazen od očeta. Vsa hrabrost in neustrašenost mu je izginila, kajti tú mu ne pomore jatagan in handžar mu ne pomaga do ljubezni. Bojazno se skloni k njej, rahlo jej dvigne glavo in jej začne govoriti in jo klicati. Govoriti zna skoraj tako, kot govore tú, le malo bosniški zavija. Prigovarja jej, da se ga nikar ne straši, vsaj se jej ne bo zgodilo ničesar hudega. Deklici se je zopet vrnila zavest, čudno se jej zdi, ko sliši materni jezik, sosebno tujca govoriti, o kterih je slišala, da govore nerazumljiv jezik in da počenjajo same grozovitosti. Odprè malo oči in opazuje

neznane ga človeka, pa kmalo jej ves strah zginе, kajti tako lice ne more ničesar budega misliti.

„Ali so ti kaj hudega storili, Peri moja, da si odmedlela,“ vpraša Mahmud.

Dekle je zaihtelo. Spomnila se je strašnega prizora na vrtu. Pové mu vse, kaj se je zgodilo. Mahmud jo teši in briše solze iz bledega lica.

„Ali ste vi Turki? Slišala sem, da pridete le-sem, ker ste zmagali Turjaškega in vzeli Vihič,“ vpraša jokaje se deklica.

„Da, to smo mi pravoverni Muzulmani,“ dejal je Mahmud in udsril z roko po hadžaru, da je jeklo zabrenčalo v nožnici. Dekle se je stresnilo. Sedaj je še v gledala, da je pri dobro oroženem turškem vojaku.

„Pa angelj moj, to ni za te, ampak za druge, za gjaure, kateri si upajo napasti pravoverno padišahovo vojsko. Plačali smo je pri Vihiču, sedaj smo pa tu, da poiščemo te proklete pse in je zataremo v gnjezdu.“ Z divjim ponosom je besedoval Mahmud in še več bi bil povedal na čast in slavo muzulmanskemu rodu; pa spomnil se je, da je blizo bitje, katero nežnejše čuti in misli kakor on. —

Oba umolkneta in gledata v bližnjo vas, kjer se je ravno posvetil ogenj, kterega so zanetili Muzulmani. Prebivalci so prhali na vse strani. Muzulmani pa za njimi. Čulo se je vpitje starčekov, otrok in žen, pa ljutemu Muzulmani se vse to ne smili, on seka na desno in levo, samo da se napije krvi, po kateri ga je toliko časa žejalo. Kakor tiger svoje mladiče varuje in ne miruje poprej, dokler ljutega naskakovalca ne odžene, tako so varovale skrbne matere svoje otroke, pa Bisurmani imajo ostro orožje. Divje se bliska Mahmudu oko in ustna se mu naberó na smeh, kajti on je tega vesel.

Mahmud se obrne zopet k deklici: „Glej, zvezda moja, tako bi se tudi tebi godilo, ko bi te jaz ne bil rešil. Glej, tu nisi nikdar brez skrbi, vedno si v nevarnosti pred neštevilnimi četami, ktere ropajo po deželi. Tudi si mislimo prej ko je mogoče osvojiti deželo in potem je po tebi. Zapusti ta nevarni kraj in pojdi z mano — pri teh besedah pritisne deklico rahlo k sebi in jej zre v lepo črno okó, iz kterega so tekle solze svitile kot biseri. Deva ne odgovori ničesar, solze si briše iz oči in si prizadeva ustaviti je.

„Tedaj moram iti jaz s tabo,“ šepče deva in pogleda Mahmuda, kateri se je dvignil in stal pred njo v vsi svoji lepoti, „kamo pa?“

„Tje v lepo Bosno, kjer nas pričakuje paša. Varoval te bodem, huriska moja! da se te nikdo ne dotakne, smrt zadam vsakemu, kdor te le s pogledom razžali. Bolje je tedaj, da greš z mano, vsaj si rekla, da so ti ubili mater, sama si na svetu, zapustiti nimaš nikogar, razun ta kraj, pa vsaj v Bosni je tudi lepo ni še lepše kot tu.“

To je govoril Mahmud, mladi Muzulman in dekle je vpiralo zvedavo v njega oči. Milo se jej je zdelo zapustiti domovino in rodno mesto, kjer je razcvetla. Čutila je tudi, da res nima nikogar drugega zapustiti kot ta kraj, ali ta kraj jej je bil drag, kajti v njenih žilah se je pretakala plemenita slovenska kri, ktera ničesar bolj ne ljubi, kot domovino.

Molče sta sedela nekaj časa. Mahmud pričakuje odgovora. Trese se na vsem životu same radosti in veselja, kajti na prsih mu sloni nedolžna deva in bojuje sama s sabo, kaj mu če odgovoriti. Dobro zna, da jo lahko sili to storiti, kar bi mu sedaj odrekla. Menila ga je rešnika, ker jo je rešil iz rok unih dveh sirovih vojakov.

Mlado dekle ni iz kamena, da bi bilo mrzlo na prsih lepega mladiča. Čutila je tudi v srcu nekaj, kar jo je vezalo do tega mladenča, česar si še sama ni vedela razložiti. Kedar jo je Mahmed pogledal s svojimi črnimi očmi in je v njen obraz vpri, takrat jej je bilo tako milo, tako prijetno pri srcu, da jej je veselja vskipelo srce in tako glasno utripalo, da je lahko mladenič slišal. Tudi mladenič je enako čutil in kakor v sanjah so se zjediniła njuna ustna, pozabila sta kraj in čas in kakor omotena sta bila eden iz drugega vonjavo in razkošje.

Ako človeku ne praviš o strahovih in čudnih dogodbah, ktere se godijo navadno po noči, ne bo ga strah nikdar in šel bo ponoči v take kraje, kamor bi si ti gotovo ne upal. Nedolžnost, ktera ni še videla razuzdanosti drugih ljudi, menila bo, da so vsi ljudje dobri. Verjela bo sladkim ljubimčevim besedam, ne gledé, ali veruje to, kar ona, ali ne, kajti ljudje so si bratje in bratje se ljubijo.

Mahmud in Ljudmila sta sanjaje šepetala in vranec pri hrastu je hrskal, kot da bi bil tudi on deležen gospodove sreče. Zbudila ju je iz sladkih sanj grozovita sedanjost. Razvnele so se v vasi hiše in ogenj je bil čedalje veči. Bisurmani so gonili zalotence vkup in je vezali z vrvicami. Ljudmila je pozabila prejšnjo srečo, ker so trpeli vaščanje njeni sosedje. Pomračilo se jej je lice, slišaje krik in vpitjo ubogih vaščanov. Izviije se Mahmudu in vroče solze jej pritekó po bledem licu. Mahmud se prestraši, hiti za njo. „Kaj si storil s svojimi divjaki,“ pravi Ljudmila in pokaže proti vasi.

Mahmud bi rad šel tje in razpodil svoje plenivce in je kaznoval, zadosti je, da žalijo ljubimko. Teši jo in prosi, da naj gre proč, da ne gleda strašne morije.

„Ali si morda ti tem ljudem načelnik?“ vpraša jokaje se dekle.

Mahmud se sramuje jej povedati, da je on to trumo pripeljal semkaj. Čutil je, da je res preveč, kar ravnajo neverci z ljudmi, čutil je, da je Muzulman grozovit in sirov. Kesa se, da je bil on ravno tak.

„Da, jaz sem načelnik,“ dejal je tiho Mahmud in se sklonil k devici. Dekle se oklene Mahmudu krog vratu in mu pošepče



na uho: „Zaukaži jim, naj odidó. Od tebe še upam usmiljenja, ker ti nisi tako grozovit, kot so drugi. Glej! kaj počnó tamo ti krvoloki,“ in omahnila je deva. Mahmud jo vjame in poljubi na čelo, kajti storil bi bil vse, da si le tega angelja ohrani. Dolžnost mu pa zapoveduje to, kar mu ljubimka brani, ali zmogle so ljubimkine solze. Hatti = šerif ne zadeva njega tako hudo kot druge, vsaj je ljubljenec Ferhadbega bosniške paše. Skloni se zopet k devici rekoč: „Storim vse, kar želiš, ako greš z mano v Bosno.“ Deva ga pogleda, ne premišljuje dolgo in reče: „Grem!“ Razžarilo se je obličje Mahmudu, poljubi jo na lice in hiti na konji v vas.

V vas prišedši, izdere jatagan, razganja Muzulmane in jim zapoveduje, da naj spusté vse zalotence in se napravijo na odhod. Bisurmanski konjiki so se zavzeli, ali Mahmud zna ukazovati in odpravili so se iz vasi. Bogoslavljali so starčki Mahmuda, akoravno Muzulmana, kajti rešnika ne vprašamo po veri. —

#### IV.

Ljudmila je ostala sama na onem mestu in gledala, kako razganja Mahmud Muzulmane. Razjasnilo se jej je lice, ker neki notranji glas jo je hvalil, da je ona vaščane rešila. Potihnilo je jokanje in krik je ponehal, rešeni so, in akoravno jim je zgorelo vse, vendar jim je otela najdraže, namreč življenje; koče se postavijo, zemlja zopet rodi, ali življenja luč, enkrat ugašena, je mrtva za vedno.

Muzulmani so zapustili vas in prišli do gozda; tû so čakali age, kateri je še zaostale janičarje zbiral.

Deva se je skrila o prihodu vojakov v grmovje. Muzulmani so razsedli in polegli na zemljo in si kratili čas s sirovimi šalami, nekteri so pa šli stikat v grmovje. Veselo je viknil vojak in razgrnil goščavo, kajti ugledal je nekoga, česar se ni nadejal. Deva je vskriknila in zbežala v goščavo. V tem trenutku se zabliška handžar in janičarju je odletela glava; dekle je bilo pa zopet Mahmudu na prsih; rešil jo je v drugič sirovim rokam.

„Kaj še želiš, draga moja, vse sem storil, kar si mi rekla; kaj ne, da pojdeš z mano? Ni mi živeti brez tebe!“ in pade jej pred noge. Ljudmila je zardela, sklonila se k njemu in šepnila: „Vstani!“ Ni se ga več bala, v grmovji je premišljevala njega in dogodke, kateri so ž njim v zvezi. Vedno je stala njegova podoba pred njo in vedno lepši se jej je zdel. Lepo mu pristuje črna brada, lepi črni kodri se mu vsipljejo po vratu in njegovo oko je zareče kot plamen. Vže na obrazu se mu vidi, da je le na videz ljut, ali srce mu je rahlo, ponosno; vsaj je otel vaščane sužnosti in smrti in tudi njo rešil žalostne bodočnosti.

„Kakor sem spoznal iz tvojih prejšnjih besedi, si menda želela, da bi mi odšli.“

Tvoja želja mi je draga; zatoraj hočemo precej zasesti konje in oditi domu, ali pojdeš z mano? Pri meni boš sedela na konji in ničesar hudega se ti ne bo pripetilo," beseduje Mahmud.

Ljudmili je srce tužno. Rdečica jo spreleti in okraši lice. Muzulmanski vojaki so odprli usta in kot zamaknjeni gledajo Ljudmilo, kajti niso še videli tako krasnega dekleta. Videli so vže Gruzijanke, Poljakinje in grška dekleta, toda še lepša je Ljudmila.

„Pri tebi bom sedela?“ vpraša bojazljivo Ljudmila.

„Da, ljubka moja, pri meni si najboljše zavarovana. Tamo v Bosni boš imela, kar le poželiš; paša me ima rad in tudi tebe bo veselo sprejel, zadosti je, da te jaz pripeljem,“ odgovarja Mahmud.

„Obljubim ti, da ne ropamo več po tej deželi, ker ti tega ne ljubiš. Prosim te, pojdi z mano!“

Namesto odgovora mu ovije Ljudmila svoje bele roke okrog vratú in Mahmud jo poljubi na žarno lice. Mahmud se je razveselil, glasno zaukal in peljal devo k svojemu vranču, kateri je samega veselja tolkel s kopiti ob tla in kopal zemljo. Odveže konja, z levico prime uzdo, z desnico pa Ljudmilo in gre tako k svojim vojakom.

Ko ju vojaki ugledajo, ju z veselim vriskanjem in vreščanjem pozdravijo, ker vodnik jim je Mahmud, hraber vojak in pravoveren Muzulman.

Danilo se je. — Rodí se lepo, čisto jutro. Mahmud jezdi vranca, pred sabo drži ljubimko Ljudmilo. Tiho se pomenkovata in večkrat jo poljubi Mahmud na žarno lice, kajti lepa je kot pomladansko jutro. Kmalo so prekoračili granico in prišli v tabor Ferhadbegov. Menil je paša, da peljejo obilno plena sabo, ali sam svojim očem ni verjel, da so prazni.

„Ali ste bili tepeni, ker niste nič naplenili?“ vpraša Ferhadbeg.

„Ne! slavni paša, nismo bili tepeni,“ odgovori veseli mladenič, „morda se še spominjaš mogočni paša svoje obljube, ko smo se napravili iz Sarajeva na vojsko. Obljubil si mi, da mi dadeš najlepše dekle v dar, ako zmagamo. Ni ti je treba dati mi, dobil sem jo sam. Lepa je kot zora in čista kot lilija. Nisem še videl, tako krasnega dekleta, kot je ta. Zanesi mi svitli paša, da sem bolj njo poslušal, kot tvoj ukaz, prosila me je, da sem prepovedal svojim vojnikom pleniti. Vsaj veš, oče, kako je; nisem se mogel ustaviti njenim prošnjam in gledati nisem mogel vročih solz, ktere so jej lile po bledem licu.“

Paša se je zamislil, zrl v tla in zmajal z glavo rekoč: „Razumem te moj sin,“ in si otare na skrivnem solzo iz očesa.

Mahmud pelje pašo v šotor, v katerem je počivala njegova ljubimka od dolzega pota.

„Da se bolj prepričaš, oče“, pravi Mahmud, „da govorim resnico, glej! to je huriska, kakoršne tudi Mohamed sam ne premore v edenu.“

„Ne govori tako,“ ga zavrne Ferhadbeg, „kaznuje te lahko, ker velik je prorok in ni ga večega proroka kot je on.“

Ljudmila je vstala in se bliža prišlim, pa Mahmud jo prime za roko rekoč: „Glej, ljubka moja, to je moj oče, ako smem imenovati tebe, hrabri paša, tako.“

Ferhadbeg se pa nasmeja ter reče: „Allah je velik; on naj vaju blagoslovi,“ in odide. Ni mogel videti tolike sreče, da ne bi se spominjal nekdanjih srečnih dni in si mislil: „Tudi jaz sem bil tak.“ —

Drugi dan zapusté bojno polje, na katerem je padel slovenski junak Herbart Turjaški, strah nevernikom in zvezda Slovencev v bitvah z Muzulmani. Jezdili so v nekdanj lepo, a zdaj žalostno Bosno. Privreli so v Sarajevo z obilnim plenom, kterega je pripeljal drug oddelek Ferhadbegove vojske iz Notranjskega. Poprodali so naglo ljudi in živino, tiste pa, ktere so zalotili v bitvi, so zaprli, da je dadó na spomlad v Stambul sultanu v dar.

Mahmud ne strelja vedno in ne meče kopja, tudi zasede redko vranca; ljubo ima. Vedno je pri njej, igra se ž njo kot s kakim detetom. Ni mu družega mari, ko Ljudmila. Ljubko jo boža po licu in kar le želi, jej spolni. Paša jo je vprašal, ali je kristijana, povedala mu je resnico in rekla, da je. Rekel je, da mora postati Muzulmanka. Mahmud je pa pašo prosil, da jo naj pusti kristijano; povedala mu je Ljudmila, da ga rajši zapusti, kot da postane Muzulmanka. Lehko bi jo bil Mahmud silil ostati in jej celó povedal, da je njegova zalotenka, ali Mahmud je ne žali in si ne upa ljubimki povedati, da jo lahko prisili; ljubi jo in sicer ljubi takó, kakor le more ljubiti ljubimec ljubimko. Kedar moli pred podobo križanega, katero jej je podaril nek menih, si je ne upa Mahmud motiti in še on se takrat spodobno véde; dobro zna, da je molitev sveta reč. Paša ne kljubuje Mahmudu, rad ima rejenca. Po sebi sodi, tudi on je bil nekdanj tak. Ljubil je neko Srbkinjo in jo imel za ženo. Porodila mu je sina in hčer in Ferhadbeg je bil vesel, kateri ljubimec bi pa tudi ne bil, kedar ga nadari žena s sinkom in hčerjo? Takrat je bil Ferhadbeg še mlad in srečen; zato je ljubil, ali zdaj ne ljubi ničesar družega, kot boj in bojno slavo in ne želi si ničesar bolj, kot da bi padel na bojnem polji, odkoder bi ga popeljal smrtni angelj Azrael v Mohamedov raj. Nekdanj je bil ves drugi, nemila osoda pa mu je podrla vso srečo. Ferhadbeg se zdaj teši rekoč: „To se je moralo zgoditi, tako je bilo zapisano v osodni knjigi.“ Smeja se ljubimcema in njenemu ljubkovanju in mnogokrat si otare na skrivnem solzó, ktera mu prisveti v oko. Kedar vže obledimo in se približamo smrti, kaj nas more bolj veseliti in žalostiti, kakor nadepolno cvetje in rast mlajših zanamcev. Ako pa še zaljša njih vence in vejice krasno cvetje ljubezni, veselimo se domišljije človeškega srca. Ko je bil Ferhadbeg na vrhuncu svoje sreče v domačem življenji, prinesel mu je Tatar list iz Carigrada, v katerem mu je naznanjal sultan, da mu daje svojo hčer Zafó za ženo. Pra-

voveren Muzulman se ne sme ustavljati padišahovi ponudbi, kajti padišah je namestnik prorokov in božja senca na zemlji. Vsi so sultanovi sužnji od najnižega spaha do prvega vezira. Prišla je Zafa in ž njo vsa nesreča Ferhadbegu. Spodila je Serbkinjo iz harema videvši, da jo ima paša raji kot njo, otrokoma je pa zavdala. Ni dolgo trpelo, ko mu umrje tudi Zafa in od zdaj ni ljubil paša družega, nego svoj handžar in iskrega konja. Dolgo ni mogel pozabiti otroka in njuno mater, pa čas mu je zacelil rano; zdaj pa ko vidi ljubimca, spominja se zopet prejšnjih srečnih dni, ko je bil tudi on še tako srečen, kot sta ta dva zdaj.

Ferhadbeg je zalotil Mahmuda na Slovenskem. Vzel je sedemletnega dečka sabo; spoznal je, da je deček bistrega duhá in da bo izvrsten vojak. Paša ga je poturčil in učil Mohamedove zakone in muzulmanske običaje. Oblačil ga je muzulmanski, pokrival s turbanom in zavijal v kaftan. — Ljubil je dečka; spominjal ga je na umrlega sina. Človek je pa vže tak, nekaj mora ljubiti. Kedar človek nikogar več ne ljubi, je tužen. Ferhadbeg je učil vže nekoliko odraslega dečka orožje sukati, da se privadi tega posla in se bojuje za Mohameda. Deček je bil pred kristijan, sedaj pa je spodrinil v njem Izlam krščanska načela in kdor ga zdaj vidi, mora priznati, da ni lepšega Muzulmana in lepšega age v vsi sultanovi vojski, kot je Mahmud.

\* \* \*

Na spómlad je vlekel hladni vetrič in sneg se je tajal. Ferhadbeg se napravi v Carigrad, da popelje tje pri Vihiču zalotene vojake. Janičarji zasedejo konje, vzemo jetnike v sredo in se odpravijo proti Stambulu.

Mahmud ne vodi trume, ampak sedi pri Ljudmili na vozu. Hotel je peljati trumo, pa Ferhadbeg mu ni pustil. Rekel je: „Ti ostani pri ženi, ker ljubiš, jaz pa vodim vojake.“ Odbijal je še dolgo Mahmud Ferhadbegu, pa vse zastonj, kar Ferhadbeg reče, je kakor bi pribil.

„Tesno je Ljudmili pri srci na potu v Carigrad, pomikuje se vedno dalje od domovine. Ni tako vesela kot drugikrat. Mahmud skrbi: „Ljubka moja, kaj ti je? Ti si tužna, kdo, te je razžalil, povej.“

Pa ona mu ne odgovarja, ampak nasloni se na njegove prsi, ter molčí. Mahmud jo poljublja in teši, da jej ne bo nič hudega v Carigradu.

Potujejo po pustinji; ni ceste, da bi se moglo z lehka potovati po njej, ker kristijani so jo zapustili, Bisurman pa ne ljubi dobrih cest in jih tudi ne zna napraviti. Približali so se Carigradu, stolnemu muzulmanskemu mestu. Vže od daleč so se jim lesketale kuplje na minareti in polumesci so se bliskali v solnčni svetlobi, da je ni bilo mogoče pogledati. Staro kristijansko mesto, drugi Rim, česti proroka. Pred več kot tisoč leti ga je sezidal Konštantin

in postavil v njem bogomolje na čast Križanemu, pa Mohamed II., siloviti naskakovalec Carigrada, je je spremenil v mohamedanske mošeje. Na mesto zvonov, kateri so vabili ljudi v cerkve k božji službi in molitvi, hrešči sedaj muzulmanski muezin iz stolpa, opominja in vabi Muzulmane k molitvi.

Slavno grško carstvo se je razrušilo in sedaj stoluje v lepem Carigradu bisurmanski padišah, car Selim. Grki so grešili, kaznoval je je Bog. Povsodi so bili izdajice; zlato jim je bilo ljubše in dražje, kot domovina. Prodali so orientalcem za zlato sami sebe in domovino slavno Grecijo. Ni je več navdajal oni junaški duh, kateri je živel v njihovih očetih: Leonidu, Miltiadu, Agezilaju i. d. in je je utrdil, da so prenašali največje težave in hrabro odganjali sovražnike od svoje domovine. Kedar se pa podkupljivost vrine v državo, je po njej, postave nimajo veljave in le zlato vlada.

Prišedši v Carigrad zvrsté zalotence in je peljejo v seraj. Naprej so koračili graničarji z rdečimi bosniškimi kučmami, za temi neseta janičarja, Deli Pervane, in Deli Rešed, ktera sta odsekala Turjaškemu in Višnjegorcu glave, njuni glavi na dolgih drogéh, za tema gre hrvaški stotnik Metlot in kranjski Turnski oskrbnik, vodnik štirih bander Uskokov in za njim dvajset raznih drugih oseb.

Štiri zalotence peljejo v divan pred sultana, tû je obrežejo, kajti Muzulman se ne dogovarja z ne obrezanimi zalotenci. S temi so se dogovarjali zastran onih dveh glav, kateri je držal Rabelj v roki poleg velikega vezirja in za kateri je prosila Turjaška gospá. Rabelj je hotel imeti za-nje 80.000 cekinov, ker so se mu pa smijali, vrgel je glavi proč. Veliki vezir se razsrđi in ga ukaže pretpsti. Slednjič so dali glavi za 40 beličev. Ko so bili poslanci s tem zadovoljni, spravili so ji v cipresovi skrinjici in poslali Turjaški gospé, ktera jo je pridjala truplu v rakev v Črnomeljski cerkvi.

Ferhadbeg je dobil drugo službo v Carigradu, slutil je vže prej, da jo dobi, zato je z vsemi svojimi šel semkaj. Mahmudu se je ponudila služba bosniške paše, pa Ferhadbeg mu je odsvetoval. Mahmud je ubogal pašo, nadomestoval je pa v službi rednika, ker paša je bil vže priletel in bolehen.

Mahmud še vedno ljubi Ljudmilo in še bolj, kot prej, kajti nadarila ga je z lepim sinkom. Mahmud in Ljudmila sta vesela in srečna, kajti v detetu imata svoje čute in ljubezen združeno. Tudi stari paša je deteta vesel in jokal se je samega veselja, ko je videl kako sta ljubimec pa ljubimka srečna. Kedar ima le čas, je Mahmud pri Ljudmili, pestuje sinka in si ž njim igra. Ljudmila se smeje, vesela je sina. Nosi ga gori in doli po sobi, sladko šepeta z njim in poljublja ga, kedar se pa tega naveliča, prinese ga Mahmudu, kaže mu ga, nazadnje se sladko nasmeje rekoč: „Kako ti je podoben!“ Mahmud jo za odgovor objame in poljubi. Na večer ga dene v posteljo in poje pri njem sladke pesmi, da ga prej zaziblje v sladko spanje. Mahmud sedi zamišljen zraven nje, smeje se mu srce, ko vidi skrbno mater svojo ljubimko. Kedar pa

začne mati detetu peti, je Mahmudu tesno pri srci. Omrači se mu čelo in zamišljen postane, te melodije mu budé čudne čute v srci. Kakor da bi bil poslušal tudi on vže tako petje, tako se mu zdi, vzbujajo se mu spomini mladostnih let, pa vse je le temno in ne zavé se popolno. Z roko si pogladi lice, kot da bi hotel zatreti vse boleštne misli, pa le-té ga ne zapusté tako hitro, vedno se mu vrivajo nove mladostne prikazni. Ljudmila ga opazuje in vpira zvedavo oči va-nj, ko da bi slutila, kaj mu kalí zadovoljnost in veselje. S prosečim očesom ga pogleduje, kot da bi hotela reči: Vem, da mi nekaj prikrivaš: povej mi, tešila te bom in vesel boš zopet.“

Mahmud, ne more dolgo poslušati ljubkinega petja, vstane, odide na vrt in sede pod košato drevó; čudne misli mu rojijo po glavi.

Ferhadbeg umira. Pri postelji stojita Mahmud in Ljudmila s sinkom. Ne more vže lahko govoriti. Mahmud in Ljudmila poklekmeta pred-enj in umirajoči ju blagoslovi: „Sin, bodi srečen in ne zabi mojih naukov. Sijajna bodočnost ti je odprta in Allah te bo varoval. Vidim, da sta srečna, pa tú nimamo prave sreče; vidva še ne poznata sveta, eden dan vama lahko razdere vso srečo.“ Potem vzame sinka v roke, ktereга mu poda Ljudmila. Gleda ga in blagoslovi, potem pa reče: „To bo lep Muzulman, znal bo sukati orožje kakor njegov oče,“ in dá dete nazaj. Malo trenutkov še in Ferhadbeg je izdihnil dušo.

Preteklo je nekaj časa. Ferhadbeg je vže dolgo počival v rakvi pri svojih dedih. Mahmud je stopal v padišahovi službi od stopnije do stopnije. Resnico je govoril njegov rednik na smrtni postelji, rekši, da mu je sijajna prihodnjost odprta.

Skrbel je Ferhadbeg za rejenčevo bodočnost in ga priporočil svojim prijatom. Čislali so pa tudi Mahmuda vojaki, videvši, da je hraber vojniki, častili so ga tudi drugi veljaki, kajti on je bil umen. —

Mahmud je vedno domá pri dragi ženi, ako mu le služba dopusti. Meni se ž njo o ljubem sinku in ga uči hoditi. Naučila je mati dete nektare besede zgovarjati, da pokliče ateja in mamo. Mahmud učenje nadaljuje in ga uči še mnogo drugih besed izgovarjati. Ljudmila se smeje detetu, ker tako bojazljivo in jecljaje poskuša izreči, kar ga je naučil oče. Tako preteče cel dan in Mahmud še ne vé, da je večer Ljudmila dene dete v posteljo, ga zaznamova s svetim križem in govori počasi lepo krščansko molitvico, ktero dete za njo govori, potem pa sama leže k njemu, da prej zaspi. Mahmud ni tega vesel, da uči mati dete kristijanski moliti, ali vendar si ne upa ženi tega braniti, ker jo ljubi. Mnogokrat to premišlja, pa misli si, ko dete doraste, postane Muzulman.

Vezir Alibeg je umrl. Na njegovo mesto je stopil Mahmud, kajti ni bilo zmožnišega človeka v Carigradu za to službo kot je bil on. Vsi so se novega vezirja veselili, zató ker on je bil pra-

vičen in je rad pomagal revežem. Mahmud je dosegel še mlad to visoko službo. Zdaj je bil na vrhuncu vse sreče in časti, katero more doseči Muzulman. Od tû se ni dalo več naprej, ampak samo nazaj. Poznal je vže mnogo vezirjev, katerim so odletele glave, pa on se ni ustrašil tega posla, ker čutil se je zmožnega za vezirovanje, pa vedel ni, da mu je z vezirstvom zginila vsa sreča. Mislil je, da je sedaj vže vse dosegel, razkošje in čast, pa prvo mu je zginilo z novo službo, ali on ni videl tega, kajti človek ne vidi v bodočnost; vsemodri Stvarnik mu jo je zakril, ker je boljši zemljanom, da je ne gledajo.

Tačasni veziri so bili: Bosnjak Sokoli, Madžar Pijale, Štírec Amet in Mahmud. Vsi so bili kristijani, pa so se izneverili svoji materi cerkvi ali premissljeno ali so je pa prisilili, da so spoznali Mohameda preroka. Vsi podložni nemškega cesarja mu zdaj najhujše nasprotujejo, ker je kristijan in njegovi podložni so tudi kristijani. V tej dobi so bili najhujši časi za kristijane v sultanovi državi, slabše je bilo sedaj, ko so ti izneverjenci gospodarili kot prej in potem, ko so vezirovali trdi Muzulmani. Veliki vezir Sokoli je zaukazal ono grozovito morijo Armencev v Stambul. Vezir je bil namreč nekoliko Muzulmanov pomoril in ker je vsled tega nastal velik šum v Carigradu, zvrnil je to hudobijo na kristijanske Armence. Pomorili so je potem janičarji, njihovo premoženje pa je spravil sultan v svoj zaklad.

## V.

Veliki car Soliman, ljuti naskakovalec Sigeta, je umrl in zapustil mnogo hčérá. Pomožile so se vže večidel vse, najmlajša je še ostala, da jo njen brat, tačasni sultan kakemu paši ali vezirju posili za ženo. Ravno sedaj, ko je postal Mahmud vezir, iskal je sultan moža svoji sestri. Lepa priložnost se mu je ponudila, se svoje sestre znebiti, sosebno ker je menil sultan, da je še Mahmud neoženjen, pa če je prav oženjen, menil je sultan, vsaj ima lahko štiri po Mohamedovem zakonu; pa vsaj se tudi ne bo branil žene iz svete cesarske rodovine. Mahmud je sumil to, vendar je odbijal prošnje svojih prijateljev, kateri so ga vedno silili, da naj gre prosit sultana, do mu dade Solimanovo hčér, svojo sestro za ženo; bolje je, rekli so, da jo sam prosiš, kakor da ti jo posili. Prijatelji so lahko tako govorili, ali Mahmud je drugače mislil, kajti on ljubi Ljudmilo in ona mu je draža, kot Solimanova hči. Vedno se je bal, da se zgodi, kar so mu pripovedovali prijatelji. Tužen je postal, ni bil več vesel tudi pri Ljudmili ne, milo jo je pogledoval misleč: „Tega angelja bom moral zapustiti?“ Nehoté se je spominjal svojega rednika Ferhabbega, kateri mu je rekel na smrtni postelji, da mu en sam dan lahko podere vso srečo, in slutil je, da se to vresniči. Ne igra si več tako rad s sinkom; dete vže teka po sobi. Čudno se zdi dečku, da si atej ne igra več ž njim in misli, da je hud. Zvedavo pogleduje ateja od strani

kot da bi hotel reči: Atej je hud, pa mu nisem nič naredil. Zateče se v naročje materi, spnè se jej do glave in jej tiho pošepeta: „Mama atej je jezen.“ Ljudmila opazuje očeta. Nič več ni tako vesel, kot je bil prej; vsaj ga ona še vedno ljubi in še bolj kot prej. Smili se jej, vendar vprašati si ga ne upa, kaj mu je. Mahmud zapazi, da ga žena opazuje in da vpira solzne oči va-nj, kakor da bi mu hotela pogledati v globočino srca, da vidi, kaj ga dela žalostnega. Mahmud vstane in odide na vrt; v hiši mu je pretesno. Dete je tužno; atej in mama nista vesela, kot drugikrat. Nobeden si noče ž njim igrati. Bojazno hodi krog matere in jo pogleduje od strani, slednjič postane vendar pogumen, stopi k materi na divan rekoč: „Ali si tudi ti huda kakor atej, vsaj nisem nič naredil,“ in gorke solzé se mu vderó po okroglem licu.

Materi se dete smisli, objame in ga poljubi. Potem ga teši: „Vsaj nisem huda na-te in tudi atej ni hud, saj si priden. Vidiš, danes je praznik in ne smemo se igrati, to je prepovedano.“ Ljudmila je dala dete kerstiti in prejelo je ime Božidar. Nek menih ga je krstil v bližnjem samostanu. Mahmudu pa ni tega povedala in noben drug ne vé, da je dete krščeno, kot stara sužinja, koja je nesla dete ž njo v samostan. Botri in pričè so bili očetje menihi.

Veziri so zbrani v divanu, kamor je je sultan poklical. Posedli so na blazine in takó pričakujejo sultana. Sedaj odgrne zagrinjalo evnuh, ponižno se prikloni, stopi k Mahmudu, mu pošepèe nekaj na uho, potem pa obá odideta in zagrinjalo zopet pade. Evnuh je peljal Mahmuda k sultanu, kateri ga je pričakoval v svoji sobi in pušil tobak iz drazega čibuka. Mahmud pade predenj po muzulmanski navadi na obraz in čaka, da mu dade sultan znamenje, da vstane. Sultan mu reče vstati, potem pa začne šepetaje govoriti: „Vrednega te je spoznalo naše veličestvo, da ti damo svojo sestro Salinzado, Solimanovo hči, za ženo. Videla te je vže in prav všeč si jej.“

Mahmud je stal, ko bi okamnél. Raje bi bil imel, da bi se tekoj v zemljo pogreznil, kakor da mu ponudi sultan to; pa Muzulman se ne sme ustavljati sveti zapovedi sultanovi. Zahvalil se je padišahu za tó milost in ko mu je dovolil, je odšel. Mahmud se podá nazaj v divan, kjer so ga vže željno čakali veziri. Bled in prepadel vstopi Mahmud. Ugibali so, kaj ima to pomeniti, spraševali ga, pa Mahmud jim le malo odgovarja. Sam ne vé, kje je, in vrti se mu vse prek po glavi. Komaj je čakal, da razpusti sultan divan, da bi vsaj mogel zbrati zopet svoje misli.

Divan je razpuščen. Mahmud gré iz carske palače, ves omoten omahuje po ulicah, kot da bi bil pijan vina. Domu prišedši pa hiti v svojo sobo. Pri vratih najde malega sinka, štiritletno dete, katero si igra z lepim konjičem, ktereга mu je bil on kupil. Solze se vderó Mahmudu po lici: Bog vé, kaj bo z dečkom sedaj! Vzdigne ga in bolestno poljubi na lepo rdeča ličica, potem ga spusti na tla, odide v sobo in pusti dete zvunaj. Dete je



veselo vskriknilo in trkalo na vrata, ker pa vidi, da se vrata ne odpró in da je ves trud zastonj, začne miló jokati se. Ljudmila prihiti pogledat kaj je, dete pa v gledavši mater se zateče k njej ter jej pripoveduje, da atej ni več hud, da je prišel domu in ga poljubil, sedaj se je pa zaprl in ne more do njega.

Mahmud v sobo stopivši omahne na divan; zmogel ga je čuden dogodek. Bolestne misli mu rojijo po glavi. Puli si brado, kolne svoj rojstni dan. Rotí se pri Mohamedu in zaklinja pri Allahu, da neče Salinzade za ženo, ali sultanova beseda je žebeľj, mora biti pokoren, ako mu je drago življenje; če je pa ne vzame, pravi se to zaničevati sveto carsko rodovino in kazen za to je smrt.

Mahmud je nekaj dni sem še bolj otožen in čmeren, kot poprej. Nobeden suženj mu ne vstreže. Dal je bičati vrtnarja, pa zakaj? za nič, zato ker on ni vesel. Komaj ga je Ljudmila sprosila, da ni bil bičan do smrti; sužnji in sužinje dobro znajo, da ni boljše gospé v celem Stambulu, kot je Ljudmila, zato jo imajo pa tudi radi, kajti vže marsikteremu je sprosila milost, ali pa še celó življenje. Mahmud njej ne odreče ničesar.

Sklenil je Mahmud, da ne pové nič tega Ljudmili; noče je žalostiti in še misliti ne more, da jo bo moral morda zapustiti. Upal je še, da jo trpi Solimanova hči zraven sebe; ali da pa Ljudmila ne bo gospá v hiši in da bo morala slušati Salinzado, to boli in peče Mahmuda. Vedel je tudi, da je njegova prihodnja žena vsa spridena na duši in telesu; kajti ni se dobro mislilo o sultanovem haremu. Ogibal se je Ljudmile, kot da bi bil on kaj pregrešil, kajti njena podoba ga spominja žalostne spremembe.

Dva dneva sta pretekla. Človek je mučenik na zemlji. Marsikdo meni, da je včasí vesel, pa v resnici vesel ni nobeden. Mučijo ga gotovo dvomi in misli, koliko časa bo to veselje ali ta sreča trpela. Tudi ljubimec in ljubimka, ako se še tako ljubita in sta še tako srečna, vendar ne vživata prave sreče. Vrivajo se jima misli o preteklosti ali bodočnosti, ktere imajo smrtno kal v sebi. Tako je človek vedni mučenik na zemlji, samo s tem razločkom, da je takrat, ko meni, da je srečen, nekoliko bolj vesel in da pozabi na svojo osodo.

Mahmud dobi pismo od harema. Pomrači se mu čelo in hiti v svojo sobo, da ga prebere. Salinzada ga vabi, naj pride po-njo, vsaj napravi sultan gostijo. Ukazuje mu, da mora vse druge žene odpraviti, ako je ima, ona noče, da bi gospodovala kaka druga. Mahmud ne odgovori ničesar. Temno mu je lice in ljuto mu plamíčejo oči.

Spolnilo se je, česar se je bal; sedaj je mera nesreče za-nj polna. Ferhadbeg mu je rekel, da mu en sam dan lahko vso srečo podere in podrl mu jo je res. Rekel mu je tudi, da še ne pozna ljudi in res jih ni poznal, sedaj je pa pozná. Kako bo to Ljudmili povedal, njej, ki jo tako ljubi; tudi ko bi hotel, ne more

nobene besede o tem izustiti, ne more jo žalostiti. Mnogokrat je bil vže v boji, ni se bal sovražnika, ako je bil še tako brojen in ljut, sedaj se pa svoje ljubimke boji in ne upa si stopiti pred-njo in jej povedati, da so se privlekli nad njuni glavi silno črni gromonosni oblaki in so zakrili zarjo njunega veselja in sreče.

Poletje je; — solnce hudo pripeka. Nagnilo se je vže k zapadu, pa vendar ni manj vroče, kot je bilo opoldan. Mahmud je na svojem lepem vrtu, kterega obdeluje sužni kristijan. Razne rastline in cvetlice rasto v njem; v tomunu si pa igrajo ribe v hladni vodi. Krog tomuna je nizek zid, pri kterem stoji petleten fantič in drobi kruh ribam, ktere si igraje laskajo za-nj. To je bila dečkova največa in najljubša zabava, dokler ga ni zapazila skrbna mati in prihitela, bojé se za-nj, odpeljat ga od nevarnega kraja. —

Mahmud je danes še bolj čmeren kot drugikrat; nemirno hodi po vrtu gori in doli, vidi se mu, da nekaj zeló važnega pre-mišljuje. Sinek se ga je vže nekaj dni sem odvadil, ker si ne igra več ž njim, ne vodi ga več po vrtu in ne trga mu več sladkega sadja. Dete še vedno toži materi, da je atej hud, pa mati mu ne vé ničesar odgovoriti, ampak poljublja ga na čelo, na lice in teši: „Nič ne maraj, atej ni hud, ampak delo ima. Saj te ima še tako rad, kot poprej.“

„Ali prej ni imel dela?“ vpraša radoveden deček.

„Se vé da ga je imel, pa ne toliko,“ odgovori mati, pa mater samo bolj skrbi to, kot sina in ona vé ravno toliko, kaj je temu krivo, kot sin. Rdečica jej je zginila z lic. Žalostna hodi s pobešeno glavo, kot cvetlica, ktero je poparila slana.

Mahmud je sédel na vrtu na klopico, ves v bolestne misli zatopljen. Sedaj je prišel trenutek, kterega mu je odločila nemila osoda! Zdaj se mora zgoditi, kar se mu zdi nemogoče. Kolne sultana, Salinzado in vse, kar je krivo njegove nesreče. Dolgo je sedel na klopici in premišljeval, kaj mu je storiti. Od ljubke žene se ločiti ni mala reč. Odstraniti jo na veke ali še celó svojo ženo, mater svojega sina videti sužinjo, ne more ljubimec trpeti, rajše gré on sam služiti, da jo le obvaruje tega zaničljivega pösla. Ko bi bil kak lahkoživec ali gizdalin iz omikanih dežel v taki zadregi, gotovo bi zapadel na samomor; ali Muzulman ne stori tega. Sveto mu je življenje in svet on, ki mu ga je dal. Rad pade na bojišču, kajti prorok je obljubil padlim junakom raj, samomorcem pa ni obljubil ničesar, ampak proklet je je in zažugal jim gehenno.\*)

Ljudmila sluti nesrečo, pa vsaj je vže tukaj. Mahmud, k jo je tako ljubil, ne govori več ž njo. Ogiblje se je in ni ga več k njej, od kod ta sprememba? Zaprt je v svoji sobi, ali pa hodi po vrtu. Ljudmila se joka in tarna. Poprašuje strežajke, ali kaj vedó, kaj se je Mahmudu pripetilo. Pa te ne vedo nič.

\*) Gehenna = pekel.

Dete se spravlja spat. Mati poklekne ž njim pred podobo matere božje in molita za ateja, potem ga pokriža in dene v postelj. Ljudmila ne more spati. Vstane, stopi k oknu in gleda po stambulskih vrtih. Temno je. Lune ni na nebu, le nekatere zvezde svetijo in gledajo nočno gibanje zemljanov. Luči po hišah gasnejo počasi in kmalo je ni videti nobene več. Ljudmili vzbujajo bolestne misli nemir v srci. Spominja se lepe Slovenske, svoje domovine, strašnega prizora na vrtu in smrti svoje rednice. Dozdeva se jej, da jo vidi pred sabo, da njo srdito pogleduje in jej žuga s prstom. Solzé jej prisvetijo v oči in jej kapljajo z bledega lica na blazino, na kateri sloni. Spominja se Mahmuda, lepega vojaka, vodje muzulmanske čete; vas gori, ljudje vpijejo, — vse tako živo, da meni: resnica je!

„Mahmud!“ je vskliknila in se zgrudila na tla.

Mahmud je še nemirno bedél v sosedni sobi. Slišal je pad in stopil iz svoje sobe k Ljudmili. Brzo jo vzdigne, pa taka je, kot bi bila mrtva. Položi jo na posteljo, obliva z vodo in skrbno pričakuje, da se zbudi. Poljublja jo, menda jo meni s poljubki zbuditi. Tako čarokrasna se mu dozdeva, kot takrat, ko jo je videl v prvič in imel v naročji; takrat je bil srečen, ker mu je sijalo solnce sreče, zdaj mu pa žuga zatoni.

„Mahmud, saj te ljubim,“ zašepeta Ljudmila in odprè oči.

Mahmud jo poljubi: „Vsaj te tudi jaz, huriska moja.“

„Hude sanje sem imela. Ali me še ljubiš, ker se me ogiblješ?“

To je udarec na Mahmudovo rano.

„Še te ljubim; ali zakaj me vprašaš,“ odgovori Mahmud in se zamisli.

„Ali te je zadela kaka nesreča, dragi moj, da nisi vesel?“ vpraša dalje Ljudmila in mu ovije mehko rokó krog vratú: „Povej, dragi moj, če ne umrjem, jaz tebe tako ljubim. Ako je tudi kaj hudega, povej, da vsaj s tabo tugujem. Tešiti te hočem, če je mogoče, če pa — — —“, a tega ne izgovori, kajti bolest jej je zaprla besédo in solzé se jej vderó po lici.

Mahmuda je to zeló ganilo. „Ne moreš me tešiti, angelj moj, kajti nesreča, ktera me je zadela, zadeva enako hudo tudi tebe. Zapustiti me boš morala — — —“, dalje ni mogel govoriti, čutil je udarec, kateri je zadel ženo. To so mu naredili ljudje in Ferhadbeg mu je govoril resnico, rekši mu, da so ljudje hudobni.

Ljudmila se je tega prestrašila. „Kako, da te moram zapustiti? kdo me more siliti, ali me morda ne ljubiš več?“ vskrikne bolestno Ljudmila.

„To mora vže tako biti, je vže zapisano v osodni knjigi, kajti brez Allahove volje se ne zgodi nič,“ vzdihne Mahmud.

„Sultan mi je ponudil svojo sestro za ženo in moram jo vzeti. ako mi je ljubo življenje. Odpraviti moram zato tebe, ker tako mi zapoveduje moja prihodnja žena. Sodi! ali hočeš, da umrjem,

ali me moraš pa zapustiti. Ne zapustiš me na veke, kajti kedar preide čas mojega vezirovanja, vrnem se v tvoje naročje, da pijeja zopet oba iz edne čaše razkošje," to je govoril Mahmud s tisto bolestjo, s katero govori človek, kateri je prisegel srd in maščevanje celemu človeškemu rodu, o svoji preteklosti. „Sodi! kar hočeš, storim! Udaril naju je Allah, njegova volja naj se zgodi," pristavi še Mahmud.

Ljudmila ni slišala več zadnjih besedi. Padla je na posteljo, ne sope več in nobenega znamenja življenja ni čutiti pri njej; omedlela je.

Mahmud se vstraši. Dete se zbudi in začne jokati se. Mahmud teši sina, ga vzame v naročje in ga poljublja. Kmaló se začne deček smejati in si igra z očetovo brado. „Atej, nisi več hud, kaj ne, da ne?" in se oklene očetu krog vratú. Mahmud je pa pri vsem tem nesrečen. Res, da ima ženo, ktera ga ljubi, ima dete, pa ni vesel, zapustiti ju bo moral.

Ljudmila se prebudi. Milo in tužno pogleda svoje dete. Lice jej je blede in vpadlo in znoj jej kaplja s čela; hudo jo je zadelá novica.

Mahmud molčí, ne vé kaj bi rekel.

„Mahmud, kaj počneš sedaj z mano?" vpraša Ljudmila tiho.

„Ne vem. Ako ostaneš tú, tudi ako si v kaki drugi hiši, si nisi svesta življenja, ako le moja prihodnja žena zve, da te ljubim, je po tebi in detetu. Jaz sem menil, da greš nazaj na Slovensko. Ne bo dolgo, ko pridem tudi jaz za tabo. Dal ti bodem vže toliko novcev, da ne boš nikdar trpela pomankanja. Trpi voljno, vsaj tudi jaz trpim; tudi meni je hudo in malo manjka, da nisem pameti zgubil.

„Vdam se v božjo in tvojo voljo. Kedaj odidem?"

„Ženitev imam od zdaj čez dva dni."

„Tedaj odidem jutri, pa bolje, da odidem danes, kajti polnoč je vže zdavno in bliža se jutro," popravi Ljudmila.

## VI.

Nebo se žari. — Zvezde so otemnele, luna vže tudi bleđi. Solnce posije in polumeseci na džamijah se bliščé v solnčni svetlobi in tudi strehe na hišah se lesketajo, kot da bi bile pozlačene. Vže zdavno je vse živo po ulicah. Tú se sliši topot konjskih kopit, tamo idó pešci, ktere vodijo age na plano, da se vadijo v orožji, da jim ne zarjové meči in ne zastane roka. Pravovernik je gleda iz svoje hiše in pije tobak, kajti Muzulman vstaja zgodaj, ker on moli še pred solnčnim vzhodom in česti, proti Meki obrnjen, prorokovo sveto mesto.

Mahmudova palača je lepa. Mir je vladal dosedaj v njej; danes pa je vse zmešano. Sluge letajo sem ter tje in strežajke se stiskajo skupaj, kot plašne ovce pred volkom. Žalostne so, kajti odšla bo gospá, dobra žena, ktero so ljubile. Slutile so, da

prihodnja gospá ne bode taka, kot je bila ta. Pred hišo stoji vže voznik s konji, kateri bijejo nemirno s kopiti ob tla, kot da bi komaj čakali, da se odpravijo. Voz je pokrit, le majhno okence spušča luč vanj. Krog voza stojé janičarji, da stražijo, ker po Turškem je nevarno potovati, kajti ni si človek niti blaga niti življenja svest pred roparji, ki stikujejo po vsem carstvu. Povsod mora biti straža, pa še ta je mnogokrat tepena; hajduk zna izborna meriti in njegova puška nese daleč. Kar nosi turbane, ni varno pred njim in pasti mora vsak, ako je le mogoče, kajti hajduk ne more videti Muzulmana, ošabnega gospodovalca.

V Mahmudovi palači v zgornjih sobah vladata nemir in žalost. Ljudmila se ne loči lahko od moža in on ne lahko od drage žene, ali čas hiti in žalostna ura ločitve prihaja vedno bliže. Ločenje je huda reč; človek se še od prijatelja težko loči. Tužen je kedar mora domovino, rodno zemljo zapustiti in solza mu priigra v oko, kedar se spominja domačih pašnikov in logov, kjer je izrastel in preživel mladostna leta; vedno želi nazaj v rodno mesto in v tujem kraji zdihuje po mili domovini. Pride zopet čas, da se vrne. Vesel vzame palico in hiti hitreje nego jo je zapuščal proti domači deželi. Utriplje mu serce samega veselja, ko vglada prvo goro domače dežele. Pospeši korake, kajti neznana moč in želja zopet videti rodno vas krepi ga, da ne opeša. Dospe vže blizo. Prikaže se mu zvonik božjega hrama, v katerem je molil pravega Boga in slušal božjo besedo — da, še več —, v katerem je bil sprejet v pravo cerkev. Gane ga to vse; ne more dalje, veselje je preveliko, sede na zemljo in pred oči mu stopi mladost v vsi svoji krasoti. Ali kedar se človek loči od znancev, takrat ni vesel, ampak ravno nasproti — tužen je in le upanje, da se zopet vrne, ga teši; a ločiti se od dražih ljudi, kateri so nam bili več kot znanci, to ni lahko. Ljubimec in ljubimka menita, da ne bosta preživela tistega trenutka, kateri ju bo ločil in le upanje, še kedaj videti se, ju za ta čas malo tolaži: poslovita se kot za večno. A človek je močan, veliko trpi, dokler potuje po zemlji. Srečen in vesel je zopet ljubimec, kedar se snide z ljubimko, strastno jo objame in poljubi; a ura ločenja ostane to, kar je — žalostna ura!

Ljudmila se pripravlja na odhod. Dete ne vé, kaj to pomeni, joka se in meni, atej in mama sta zopet huda. Mahmud vzame dečka v naročje: „Draga žena, pusti mi dete, nekaj moram imeti, kar me spominja na-te;“ pa Mahmud menda ne pozná materinskega srca, ker zahteva dete.

„Ne! pusti meni sina, tebi je bolj podoben, kot meni, bolj se bom spominjala na-te in živeje te imela pred očmi. Kaj bi počelo dete tù? Da ga tvoja prihodnja žena sovraži in preganja, ali še celó kamo odpravi? To ne gre. Dete naj gre z mano in naj vidi domovino svoje matere, „in morda tudi svojega očeta,“ dostavi tiho Mahmud.

„Tedad je prišel čas, da se moreva ločiti, voznik vže čaka,“ šepče Ljudmila. Mahmudu se stemni obraz in merkla žalost se mu razlije po lici. Stopi k ženi, poklekne pred njo ter prosi: „Odpusti mi, angelj moj, da sem te zvalil sem in ti napravil toliko bolečino! Odpusti mi! Kmalo se vrnem k tebi, kedar bo najprej mogoče.“

„Odpuščam ti,“ šepče Ljudmila. Še več bi bila povedala, pa solze jej zalijó oči. Mahmud vstane in poljubi Ljudmilo v slovo: „Morebiti zadnjikrat,“ vsklikne obupljivo Ljudmila.

„Dečku se vse to čudno zdi. Ljudmila ga prime za roko: „Ali se ne boš poslovil od ateja?“ Deček stopi k ateju in ta ga dvigne in poljubi, sin se mu pa smeje, kajti atej in mama nista več huda. —

„Allah naj te varuje in spremlja naj te njegova varna roka po vseh potih, sin! Bodi hraber vojniki, kajti to je najlepše za mladenča, še lepše je pa, ako umrje na bojnem polji. Akoravno te imam samega, vendar bi se ne žalostil, ako padeš v boji.“

Dete se mu smeje; atej govori zopet ž njim in ga imá rad. Mahmud poda otroka materi in jo spremi na voz. Poljubek še — in voz je zdrdral in ž njim vsa sreča. Mahmud je gledal za vozom s tako bolestjo, s kakoršno gleda kupčevalec na bregu morja, potop svoje ladije, ktera mu je imela prinesiti bogastvo. —

\* \* \*

V Stambulu je ženitev. Ženi se vezir Mahmud, vzela je Salinzado, hčer Solimanovo, ali bolje ona je njega vzela in ga iztrgala dragi. Mahmud je na videz dobre volje, krog ust pa mu igra bolesten smeh. Ne smeje se, ampak le ustna nabira, da bi ga videli drugi; kedar je pa sam, takrat se ne smeje tudi na videz ne, kajti obup mu razjeda srce, ki mu hoče počiti. Jokal bi se rad, ali Mahmud ne zna jokati. Ni ga tega učil Ferhadbeg, ampak pravil mu je, da je jok za ženske in gjaure; Muzulman se pa ne sme jokati za kar si bodi. Zaprl je Mahmud Ljudmilino sobo, da je ne vidi več, ker ni več v njej ljube žene in zalega sinka. —

V palači je vse živo. Sluge letajo sem ter tje, kot bi bili neumni, da napravijo vse po gospodovi volji. Muzulman je natančen in kar zaukaže, mora se do pičice storiti in pozabljeno ne sme biti nič; to vedó turški sluge dobro.

Veziri in drugi veljaki hodijo Mahmudu srečo voščiti, pa on je mlačno sprejema. Ni mu mari bogata žena, ktera mu pripelje obilno sužnjev in prinese obilno bogastva; to ni njemu nič, vsaj sluge imá in kruha pa tudi ni nikoli stradal. Ljudmile ni in kjer nje ni, ni za-nj nič.

Večer je. V sultanovem haremu je tudi vse živo. Mahmudova nevesta, sultanova sestra, ne more samega veselja spat, komaj čaka, da je združena z možem. Sama bode gospodovala v

moževi hiši; res, sreča za Muzulmanko, kajti ni vselej le edna gospá, ampak navadno jih je več. Kjer je pa več gospé, ni dobra vlada: kolikor glav toliko misli.

V seraji je vse živo belih in črnih sužnjev, kateri pripravljajo jedi in je devajo v dragocene posode, drugi pa zopet prinašajo dragoceno blago v slonokostenih skrinjah in dragih posodah iz sultanovega zaklada: odmenjeno je v doto nevesti. Kašmirskih ogri-njal, kitajske svile, sibirske kožuhovine, ktere donašajo tatarski kani v dar sultanu, arabskega kadila od beduinskih šejkov je toliko, da se človek prečuditi ne more. Ženitev mora biti sijajna in veličastna, kajti sultan je obljubil, da pride na gostijo; velika čast!

Cel dan so gostili pri ženitvi po stari navadi učenjake. Nevesta sedi pod rdečim baldahinom na bogato opravljenem konji, skopljenci jo spremljajo peš, za tem gre sultanova pribočna straža v dragi obleki, potem gredo godci in pevci. Tako se pomičejo počasi ženinu naproti, kateri se vže tudi s svojim spremstvom bliža s palmovo vejo v roki. Kedar se srečajo, se vrnejo zopet v seraj. Godci godejo v dvorani in pevci pojó pesmi: slavodatke ženinu in nevesti. Mahmud se sili na smeh, kajti ženin ne sme biti žalosten.

Svatje so se razšli, ženitev je minula, Mahmud pa pelje svojo nevesto domú. Sužnji in strežajke so kmalo čutili, da je zdaj druga gospá prišla in da ni več dobre Ljudmile.

Muezin kliče iz velike mošeje, nekdam zeló lepe krščanske cerkve sv. Zofije, Muzulmane na večerno molitev. Muzulmani slišijo glas in ponižno sklanjajo glave, molijo Allaha in časté proroka. Zdaj je vže čas počitka; tudi vojaki in delavci so se vže umeknili v hiše, kajti muezinov glas jim je svet. Prišel je mož iz kristijanskega predmestja in krene jo naravnost v Mahmudovo palačo. Gosta brada mu sega do prsi, obraza je resnega in bere lahko na njem, da je vže mnogo skusil in trpel in da dobro pozna svet. Pa kaj se je neznanec tako vstrašil, da je dospevši vrh stopnic, skoro omahnil? Vezir Mahmud je stal tù, tudi njemu se čudno zdí, kaj mu ima povedati neznaní človek. Pa prišlec se je zavijal bolj in bolj v svoj plašč in se hotel umekniti.

„Kdo si?“ ga vpraša Mahmud.

Mož pa pogumno odgovori: „Nekoga sem prišel iskat, pa zmotil sem se; nisem prišel v pravo hišo.“ Pa videlo se je tujcu na obrazu, da ne govori resnice, kajti pobesil je oči v tla.

„Po kaj si prišel,“ zareži Mahmud, „povej, kaj bi rad?“ v gledal je namreč, da ni Muzulman, kajti pravovernik ne nosi dolge halje.

Tujec je spoznal, da ne uide lahko. Pogumno stopi pred vezirja rekoč: „Ker zahtevaš, da govorim resnico, hočem ti povedati, da sem prišel obiskat neko ženo, ktera stanuje tù. Ona se ne uklanja proroku, ampak Križanemu. Naš obred nam pa zapoveduje, da se mora vsak ud vsaj enkrat spovedati na leto. Tedaj

v tem poslu sem prišel semkaj; vže zdavno me je poklicala, pa zaradi silnih opravkov nisem mogel prej spolniti njene želje, ko danes.“ —

Mahmud se spomni Ljudmile, ljube žene, ker ona je bila kristijana, pa vendar ni za gotovo vedel, ali je prišel tujec k njej, ali h komu drugemu.

„Kажite mi, kje stanuje,“ vpraša Mahmud meniha.

Menih stopi k nasprotnim vratom, rekoč: „Tù le notri.“

Mahmud pa zmaje z glavo: „Ni je več tù,“ in hoče oditi v svojo sobo, pa obrne se nazaj ter reče menihu: „Pridite jutro ravno o tem času.“

Menihu se vse to čudno zdi in odide, ugibaje to reč, proti domu. Posebno čudno se mu pa to zdi, da mu je ukazal vezir še priti.

Mahmud bi bil odpravil z grdimi besedami vsakega kristijana; ali tega, ki je po Ljudmili vprašal, pa ni mogel; zadosti je to njemu, da je izgovoril samo ime: „Ljudmila.“ —

Drugi dan je prišel zopet menih. Mahmud ga je vže pričakoval na omenjenem mestu. Pozdravita se, ideta v sobo in posedeta na divane. Dolgo se menita o raznih rečeh in nikakor se ne moreta ločiti. Menih je prišel iz sobe in za njim Mahmud; podasta si roke in se poslovita, pa zdaj ne več po turški, kakor prej, ampak slovanski. Oča Teodozij, tako je bilo menihu ime, je vesel. Solze radosti mu tekó iz oči.

„Oče, obiščite me večkrat, pa ne v tej obleki; zapazijo vas lahko in potem je po meni in po vas“, pravi Mahmud in menih odide. —

Mahmudu se je razvedrilo čelo in zopet je vesel; morebiti mu je povedal oča Teodozij kaj o njegovi ženi, ali kako drugo veselo novico? —

## VII.

V kostanjeviški samostan je prišla tuja žena. Oblečena je bila s prva kaj čudno; nobeden ondašnjih prebivalcev še ni videl tako oblečene ženske. Lice jej je bledo in mrkla žalost brani rdečici, da se ne razlije po lepem obličji. Prinèsla je tudi dete sabo, malega dečka, kateri je gotovo njen sin. Oče Atanazij jo gostoljubno sprejme; vsaj gostoljubnost znači Slovana sploh. Popelje jo v svojo sobo, kjer sta se precej časa kaj živo razgovarjala, menda mu je tujka pripovedovala svoje prigodke. Tujkin sin se je kmalo sprijaznil z očetom Atanazijem, kajti le-tá je zeló podoben očetu Teodoziju, vsaj obleko ima ravno tako. Oča Atanazij menda Ljudmilo pozná, kaj bi jo pa tudi ne? Vsaj še ni dolgo tega, kar je tù zginila. Mislili so ljudje v začetku, da so jo zalotili neverci, kateri so bili ravno tisti čas ondi. Popoldne jo pelje opat na pokopališče in jej pokaže ves s travo obrasen grob. Ljudmila pade na-nj na kolena in gorke solze žalosti in hvalež-



nosti jej tekó z velih lic na grob ljube njene rednice. Oče Atanazij se tudi ne more zdržati solz; slednjič sklene roki rekoč: „Moliva za ranjko in sploh za vso zlahto!“ Poklekne še on in oba pričneta moliti. Molila sta navdušeno in pobožno in Bog ju je gotovo vslišal. Dokončavši molitev vstaneta in se vrneta v samostan. Prišli so zidarji in začeli zidati hišo, kake pol ure od Kostanjevice. Kostanjevičanje so ugibali, kdo bo tù stanoval in kmalo so uganili, da bo stanovala tù tujka, ktera biva sedaj za silo pri županu. Pred nekoliko leti je stala ravno tamo lična hišica; dobro so se je še spominjali vaščani, pa Turki so bili prihruli in so jo zapalili. Stanovala je takrat v oni hišici stara žena s svojo rejenko. Krvoloki so pa ubili staro ženo, rejenko pa so odpeljali v sužnost. Dobro so se še spominjali ljudje, kako so davili neverci tod okoli in tudi še niso pozabili tistega mladega Turka, kateri je zaukazal ropajočim Turkom nazaj in je tako rešil Kostanjevičane grozovite sužnosti, ali pa še celó smrti.

Jesení, ko je drevje zgubljevalo listje, stala je prijazna hišica gotova. Ljudmila s svojim sinom se je preselila od župana va-njo in kmalo je bilo vse v hiši v najlepšem redu. Na spomlad je naredil samostanski vrtnar lep vrtec zraven hiše in zasadil va-nj raznotera zelišča in raznobarvne cvetlice. — Oče Atanazij večkrat Ljudmilo obiskuje in tolaži. Vaške žene stikajo mnogokrat glave skup in ugibljejo, kdo bi bila mlada žena v novi hiši, ktera se ne meša nič med nje, ampak je vedno doma; pa nobena je ne pozna in nobena ne ve ničesar povedati o njej. Ljudmila je po leti vedno na vrtu. Igra si s sinom in ga uči moliti. Oče Atanazij sprašuje potem dečka in kedar se mu dobro odreže, imá oče Atanazij gotovo vže kaj pripravljenega za-nj. Zato se pa tudi deček sad rad uči in vselej je duhovnega očeta vesel, kedar ga vidi.

Ljudmila je spoznala na vrtu zopet ono mesto, kjer je padla njena rednica. Mnogokrat je sedela tamo v večernem hladu in premišljevala prejšnje srečne dneve, ktere je preživela ondi; v časih je pa s sinom molila tù za ranjco redno mater in za svojega moža, detetovega očeta.

Deček vedno poprašuje po ateju, kedaj pride. Ljudmila ga teši, da pride kmalo, pa deček se ne dá tako brž pregovoriti: „Vsaj sem vedel, da je atej hud; ti mi pa nisi hotela verjeti,“ pravi deček. Ljudmilo pa polijó solzé, — objame dete in povzdigne svoje proseeče okó proti nebu k mogočnemu stvarniku, da jej podeli zopet srečo. Na robu bližnjega gozdiča je našla pod košatim hrastom mesto in kamen, kjer je v gledala prvič zalega bisurmanskega načelnika, lepega mladenča Mahmuda. Večkrat je sedela na tem mestu, kjer se jej je zbudila ljubezen do mladega age in jej osladila vsaj za nekaj časa življenje. Svet se jej je zdel ta kraj, ktereja je posvetila pričujočnost ljubimčeva. Ako je le kak šum začutila, vselej je menila, da pride Mahmud, pa moža le ni in Ljudmila se vrača tužna domú, kjer jo vže sinek željno pričakuje. Deček tudi ni vesel, ker je mati žalostna; on ima pa le vesele

ljudi rad. Očeta Atanazija zelo ljubi zato, ker mu pripoveduje mnogo lepih povesti iz sv. pisma in deček bi duhovnega očeta vedno poslušal. Slednjič ga še prosi, naj mu pokaže, kako se na molek moli. Deček si vse to dobro zapomni.

Menihi v samostanu so začeli malega Božidara, Ljudmilinega sina, učiti brati in pisati. Dečku gre to dobro od rok in kaj rad kaže domá svoji materi, kaj se je vže vse navadil. Ljudmila ga pohvali in mu pripoveduje, kako ga bo atej vesel, kedar pride in kaj mu bo vse prinesel.

Božidar je vže precej vzrastel. V samostanu se vadi v orožji, kedar pa iz samostana pride, je skoraj vedno v gozdu, kjer preganja in strelja zverjad. Lepe rasti je. Ponosno čelo znači, da je plemenite krvi in njegove črne oči plamičejo kot ogenj. Radostno ga Ljudmila pogleduje: „Tak je kot njegov oče in hraber junak bode enkrat; vsaj mi je tudi Ferhadbeg to prorokoval na smrtni postelji“, si misli.

Leta so pretekla, pa Mahmuda le še ni iz Turčije. Nobenega glasú ni več čuti o njem in Ljudmili ni znano, ali še živi ali ne. Še vedno molita s sinom za očeta, pa ne vesta, ali za mrtvega ali za živega. Oča Atanazij Ljudmilo tolaži in jej zagotavlja, da Mahmud še živi, pa tudi on tega ne vé.

Ljudmila jame pešati, zdravje jej gine in vedno boleha. Delati ne more več, tudi najmanjšega dela ne. Kakor senca lazi po vrtu, kedar je lepo vreme. Podobna je bitju, katero veže le še slabo telo na zemljo, med tem ko se duh vže dviga v nebeške višine. Na obrazu se jej vidi, da trpi болоčine, kere jej zadajo. gotovo smrt. Na sina se naslanja, kedar hodi po vrtu, in mu pripoveduje o očetu, kak da je, da ga lahko pozná, ako ga kje vidi. „Vsaj jaz ga tako ne vidim več“, pristavi vselej. „Dober človek je, da ga ni boljšega, tvoj oče, in usmiljen; prav tak kot ti. Gotovo ne preživim več zime, kajti zelo sem opešala, in kmalo kmalo mi zapojó cerkveni zvonovi mrtvaško pésen, da grem počivat k svoji rednici, katero sem tako ljubila.“ Sin ne more poslušati takega govorjenja; solzé ga polijó: „Mati, ne zapusti me! Glej, sam sem potem na svetu,“ jej reče. Mati ga tolaži, da ima še očeta. Ako pa ta več ne živi, imá pa vsaj mogočnega Očeta, stanujočega v brezmerih nadzemskih višinah. Oče Atanazij je dvomil, da Ljudmila preživi zimo. Vedno se je bal, da umrje, kajti mraz in nezdravi zrak jej nista prav dobro dejala. Zima je minula, Ljudmila pa le še živi; močna njena natura je zmogla bolezni. Bila je pa vendar na spomlad tako slaba, da je komaj lazila na gorko solnce, katero zлива posebno spomladi svoje čudodejne žarke na zemljo v tolaž in dravje bolnikom. Oče Atanazij jo mnogokrat obiskuje in tolaži. Ljudmila je zopet veselejša kot prej, kateri bolnik pa tudi ne bi bil, kateri je ravno smrti ušel, sedaj pa čuti, kako mu solnčni žarki ogrevajo bolne ude in vli-vajo va-nje zdravilno in krepčalno moč.

To spozná tudi Ljudmila, za tega del je vesela in nič se jej bolj prijetno ne zdi, kot novo cvetje na drevji in cvetlicah. „Kako barvo bode pozneje imelo, ne mislimo na to,“ pravi očetu Atanaziju. „Ptiči si narejajo gnjezda po drevji in grmovji, solnce nam dobrotno deli svoj žarni blagoslov in ogreva te blede, suhe roke. Tudi čutim to prijetno solnčno sopenje na svojih velih licih. Mnogokrat si domišljujem, to ljubo solnce, cvetoče drevje, prijetno peva-joči in od veje do veje skakljajoči tiči so moji prijatelji, prosijo vsi za-me, ter me ne pusté umreti. Celó narava in gole pečine naj bi se v prošnji za-me zedinile in o moji zadnji uri naj bi se na vseh štirih vetrovih svetá vzdignil jok in prošnja za-me k Bogu, da bi se stvarniku smilila in bi me pustil še živeti. To je dobro in pravično. Vsaj nisem nikdar Boga radovoljno žalila in tudi nobenega človeka ne. O! kako malo stane to Boga, da me pustí med neštevilnimi drugimi ljudmi živeti. Vsaj le malo prostora potrebujem za-se in za sina; nisem se še življenja naveličala in nisem še zrela za smrt. Ljudjé so mi rekli, da ne vidim več cvetic cvesti; brez tolažbe bi bila umrla, ko bi se bilo to uresničilo. Pa iz popkov so izleteli ti nježni krasnobarvni angeljčki in mlado listje; pa jaz sem tudi še tu. Vidim, božam, prijemljam to čarokrasno cvetje in mu pripovedujem: Tù sem še pri vas; morda se še po leti v vaši senci hladim. O! ostanite še dolgo na tem prekrasnem drevji; držite se trdno vej in živite, da tudi jaz živim,“ tako je zdihovala Ljudmila pri očetu Atanaziju in pri svojem sinu. Oče Atanazij je bil ginjen, kajti smilila se mu je uboga žena. Božidarju so pa pri-tekla solze iz lepih očí. Radostno objame mater rekoč: „Vsaj ne umrješ, mati, prositi hočem vedno Boga, da te pustí pri meni, vsaj On je dober in usmiljen. Gotovo te pustí vsaj toliko časa živeti, da se vrne moj oče in živimo vsi trije srečni skupaj, kaj ne da mati?“

„Bog te usliši sin moj,“ vzdihne Ljudmila.

Pa dan se je vže nagnil in solnce vsaki čas zapade. Tiči so vže odpeli zahvalne pesni Bogu, da je je obvaroval na dolgi poti iz gorkih krajev, kamor so se bili preselili na zimo. Sapa je vže nekoliko ostreja, kajti več ne ogrevajo solnčni žarki čistega zraka. Bolnici ni bilo več dobro pod milim nebom; umekne se tedaj, poslovivši se od ginjenega očeta Atanazija, v hišo. Kmalo se je storila popolna temá in ko bi šel kdo v hišico gledat, videl bi, kako goreče moli Božidar k Bogu, da sprosi zdravje svoji skrbni materi in da pripelje očeta v naročje njegove ljube matere; ko bi šel pa kdo v samostansko cerkev, videl bi v njej opata Atanazija pobožno moliti za ubogo bolnico in za njenega moža, da se kmalo vrne. Še le pozno v noč se podá Božidar spat, pa dolgo ni mogel zaspati. Poslušal je skrbno sopenje speče matere in v veliko svoje veselje je spoznal, da lagljeje in bolj mirno diha, kot poprej; spoznal je v tem znamenje okrevanja.

Noč je zginila; krasno solnce se je prikazalo izza gor in ogreva zemljo, katero je mrzla snežna odeja vže dolgo časa pokrivala. —

Ljudmila se prebudi iz krepčavnega spanja. Pri njej vže stoji Božidar in opazuje odhajočo bolezen na njenem velem licu. Ljudmila se mu nasmeje, rekoč: „Hvala bodi Bogu, meni je vže veliko bolje.“ Božidaru se razjasni čelo in tudi on sklene roki in hvali Boga, da je uslišal njegovo vročo molitev. Zopet je lahko vesel, kajti mati je vže mnogo boljša in gotovo kmalo popolno okreva. Lehko vže brez podpore sama hodi po vrtu in tudi v samostansko cerkev je vže sama šla, zahvalit se Bogu za zdravje. Vže se je približevalo poletje in Ljudmila je ozdravela do dobrega. Mnogokrat sta sedela s sinom na vrtu in tudi očeta Atanzija ni manjkalo zraven. Kratili so si čas z raznimi pogovori in Božidar je pripovedoval materi, kako je molil za-njo in se bal, da ne umrje. Ljudmila se mu smeje, kajti vesela je, ker jo sin takó ljubi. —

Pa kaj je to? Kaj pomenja ogenj na bližnjem hribu? Kaj se je zgodilo, da ljudjé tako vpijejo?

Oče Atanzij vstane in ko ugleda ogenj, se mu pomrači lice. Povzdigne roki, rekoč: „O, Bog obvari nas Turkov, odvrni to šibo od nas.“

Ljudmila in Božidar osupneta, kajti nista se nadejala tega, sosebn sedaj ne.

Oče Atanzij se poslovi ter hiti v samostan. Tudi tú je bilo vse zmešano in ostrašeno. Ognji so se razvneli po bližnjih gorah in hribih, ter naznanjali Slovincem, da sili zopet zagrizeni sovražnik krščanstva v deželo.

Pridirjal je sél v Kostanjevico na konji. Ljudjé ga obsujejo, on se pa ne zmeni za-nje, menda se mu zeló mudi! Zajezdi naravnost v samostan in hoče z opatom govoriti. Oče Atanzij pride in sél se podá ž njim v posebno sobo. Tú si oddahne in začne pripovedovati: „Hasan, bosniški paša, je vzel Karstovico, Goro in Bihač, malega travna leta 1592. Bihač je bila močna trdnjava. Sezidal jo je kralj Bela IV. in skoraj štiri sto let je kljubovala vsem sovražnim napadom. Potem se napravi Hasan proti Sisku, tudi močni trdnjavi, kajti prisegel je, da jo gotovo vzame, ako-ravno zgubi svoje življenje. Pa Sisek je imel hrabrega poveljnika Mikačija. Hasan pošlje poslanca k njemu in ga nagovori, naj se podá. Mikačij je bil pripravljen, trdnjavo prodati. Hasan je spustil tedaj nekoliko janičarjev in spahov v mesto. Sedaj pa ukaže Mikačij turške vojake spraviti v neko zidovje, katero podkoplje, naspè smodnika v podkope in kmalo potem je gledal Hasan, kako so njegovi vojaki leteli v zrak. Poslanca pa ukaže Mikačij v vodo vreči. Za tega delj pa priseže Hasan, da se grozovito maščuje. Obdal je mesto s svojimi jatami, pa vzeti ga le ni mogel, ampak sramotno je moral oditi, kajti Slovenci in Hrvatje so hrabri. Sedaj pa je zbral Hasan, velike trume in se pomiče

proti Sisku. To vam naznanjam, da daste, čestivredni oče, nekaj vojakov, da gremo branit Siska in podit Turka nazaj, kajti če Turek Sisek vzame, je Slovenska turška pokrajna," je govoril sél. Oča Atanazij je obljubil vse storiti po svojej moči. Sél je odjezdil proč.

Praznik je —; velik praznik kristijanov, kajti obhajajo spomin svetega rešnjega Telesa. Kristijani hodijo v procesijah in časté s tem svojega Odrešenika. Vesel dan je to za vsakega kristijana, vže ob hišah postavljeni mlaji dajó temu dnevu neko posebno prazničnost; pa letošnji ni tako vesel, kot so bili prejšnji. Marsiktero solzno okó se dviga proseče proti nébu ter prosi vsemogočnega Očeta, da se vrne ali sin ali pa ljubimec živ domú. Ljudstvo je pobožno tù, kot malo kje in gotovo je obvaruje Bog vsaktere nesreče. Marsikteri ne praznuje letos praznika s svojimi, ker je odšel Hasanu, bosniski paši, nasproti, kateri žuga vzeti Sisek in se potem razliti s svojimi množnimi jatami po lepi Slovenski in Hrváški. —

Kostanjeviško trumo je izročil opat Atanazij Andreju Turjaškemu. Preden so odšli, še oče Atanazij blagoslovi vojake in goreče moli za zmago. Truma je srčna in izborna zna sukati orožje. Med drugimi je tudi lep mladenič, kteremu se je videlo, da gre sedaj prvič v vojsko. —

Napočil je lep dan. — Nobenega oblačka ni bilo videti na modrem nebu. Slovenski vojaki so prejeli v Kostanjevici sveto Odrešenikovo telo in zdaj hité veseli branit domovine in zapodit ljutega sovražnika nazaj. Mladenič, kateri je šel tudi z drugimi na vojsko, se je mnogokrat ozrl v lično hišico pri Kostanjevici. Rad bi se vrnil, pa na vojsko gre še rají. Materine prošnje in pregovarjanje opata Atanazija je bilo zastonj, kajti mladenič je zvesto poslušal menihe, kateri so mu pravili o nezgodah, ktere so zadali Muzulmani Slovenski in srd do Bisurmanov je pil ravno tako iz pripovedi menihov, kot nekda j njegov oče od Ferhadbega do kristijanov. Vedno je želel v svojem mladostnem ognji vojske z Muzulmani, da jim verne, kar so posodili. Oče Atanazij mu je pravil, da bodo ravno tako opravili Slovenci, če je on zraven ali ne. Božidar pa pogleda ponosno opata rekoč: „Ko bi pač vsi tako mislili, gotovo bi bilo vže tù nevercev ko listja in trave.“

„Vsaj nisem jaz ravno tako hudo menil,“ se zgovarja oče Atanazij, „ampak ostani tù pri svoji materi, ker ni še popolno zdrava.“ To je pretreslo mladenčá; pa stopil je k materi, padel pred-njo na kolena, povzdignil roki ter prosil: „Pusti me, mati, da se vdeležim zmage.“

Ljudmili je tesno pri srci, vendar se nasmeje toliki srčnosti: „Tak je kot njegov oče,“ reče in spomni se njegovega očeta Mahmuda, kateri jo je ne daleč od tù ravno tako goreče prosil, da naj gre ž njim v Bosno. Preden odide Božidar, ga mati blagoslovi, rekoč: „Pojdi sin! vreden si svojih prededov, kateri slové

daleč okoli zarad hrabrosti. Molila bom, da se srečno vrneš in da se ti ne pripeti kaka nezgoda.“

Oče Atanzij je bil ginjen, kajti ni pričakoval tako trdne volje in hrabrosti v mladenču. Poslovala sta se od matere in odšla v samostan, kjer so ju vže željno pričakovali. Pozdravili so zbrani vojaki lepega mladenča, on je pa ponosno pogledal in stopil molče med nje. Zasedli so konje in kmalo so zginili za gorami. — Vže 15. rožnika je šotoril Hasan, bosniški paša, s 30.000 vojaki na desnem bregu Kolpe in precej po noči se je premaknil, ko mu je prišel Zvorniški beg na pomoč, čez Kolpo in obleže Sisek. 19. rožnika so prišli Andrej Turjaški, Redun in Paradajzar pred Sisek.

## VIII.

Noč je zbežala in napočil je 22. rožnik, praznik sv. Ahacija 1593. l. Solnce je tužno priplavalo po nebu, kakor bi slutilo, da bo tekla krí, — plemenita krí slovanska. Vojevode zvrsté svoje trume; pa kristijanska vojska je take majhena, da se Muzulmani ž njo norčujejo in poprašuje Hasana, koliko janičarjev bo napadlo kristijane?

V kristijanski vojski stojé prvi Hrvatje, drugi Slovenci in zad raznoteri drugi vojaki.

Zdaj se oglašé turški topovi in množne jate janičarjev in spahov se pomičejo proti kristijanom. Gromovito se razlega „Allah“ in neverci zgrabijo kristijane. Muzulmani sekajo na desno in levo in silno butijo v kristijansko vojsko. Zastonj se zdi kristijanom upiranje taki sili. Hrvatje vže pešajo. Silna Muzulmanska moč je zadala nered kristijanski vojski. V tem osodepolnem trenutku, pelje Andrej Turjaški Slovence proti neverški vojski. Slovenci planejo v goste trume janičarjev ko besni turi. Hud boj se vname. Slovenci se hrabro boré, pa boj je podoben klanju. Janičarji ne bežé, stojé nepremakljivo, kot bi bili vraščeni v tla; Slovenci pa pritiskajo vedno huje in spahi vže prhajo na vse strani. Zastonj je podi Hasan nazaj, Muzulmani le bežé in kričé „Aman! Aman!“ Pribežali so do mosta. Most se silne teže pogrezne, mnogo nevercev in Hasan sam se vtopi v vodi, Gazi Memi, Zvorniški beg in Mustafa, kliški beg so tudi potonili. Slovenci so dobili obilno plena: 39 topov so vzeli nevercem. Na enem teh topov je bil cesar Maksimilijanov grb, kterege je zgubil Bon na Štirskem; na nekem drugem je bil Erdödijev grb. Med vpljenjenimi topi je bil tudi top „Kacijanar“ imenovan, na katerem je bil vtisnjen grb Ferdinanda I.; na tistem topu so bili neverci na Sokolovo povelje znamenitemu branitelju Sigeta, Nikolaju Zriniju, odsekali glavo. Gotovo je bila tu velika zguba, ker še turški zgodovinopisci imenujejo leto 1593. „nesrečno leto turškega carstva.“ Kristijani so vplenili tudi Hasanov plašč, iz kterege so potem prekrojili mašni

plašč in na sv. Ahacija dan se v ljubljanski stolni cerkvi bere vsako leto sveta maša v tem plašči. —

Bitka je dobljena, neverci so bežali in mnogo jih je ubitih ali pa vjetih. Ko je bilo vže vse dobljeno in se ni bilo več bati nevercev, pripeljejo kristijani turške zalotence pred svoje vojevode. Vojevode se posvetujejo, kaj čejo ž njimi početi. Egenberg je rekel: „Padejo naj v osveto toliko padlih in v sužnosti tlačenih kristijanov. Z ednako mero jim vračujemo, s kakoršno nam posojujejo. Zatoraj tako radi vhaajajo k nam ropat in požigat, kajti mislijo si, kaj pa je, če smo prav vjeti, vsaj se nam ni bati za življenje, ampak še dobro nam postrežejo kristijani in slednjič nas izpusté. Pokažimo, da znamo tudi mi tako ravnati, kot neverci, kedar je treba. Koliko naših deželanov so vže odpeljali v sužnost, v kateri še zdaj zdihujejo, ali so pa vže pod težkim jarmom revno poginili. Tako jaz menim, možje poveljniki!“

„Jaz sem z Egenbergom enakih misli v nekterih rečeh,“ reče na to Paradajzar, „samo v tem se ne strinjam ž njim, da bi v smrt obsodili jetnike.“

„Tega sem pričakoval,“ se oglasi Andrej Turjaški, „meni se pravično zdi, kar je Egenberg povdarjal, namreč siromaštvo v sužnost odpeljanih kristijanov; to pa hočem dostaviti, da ni dobro ako podušimo zalotence! Ako to storimo, nimamo nič zató. Naša naloga in dolžnost pa je, da mi to delamo, kar nam več dobička prinese. Iz tega namena se dogovarjamo s kako turško pašo, kateri je iz boja srečno odnesel pete, da smo pripravljene, vse zalotence izpustiti, ako nam osvobodi sužnosti ednako število kristijanov. Tako jaz mislim in menim, da nisem govoril napak.“

„Dobro si povedal, Andrej, slava tebi in vsem junakom, kateri tako govoré!“ zadoneli so manjši in viši poveljniki.

Vjetnike so pospravili v lesene hiše in je dobro zastražili. Pri eni teh hiš straži Božidar. Vesel je, kaj bi pa tudi ne bil? Turjaški ga je pohvalil pred vsemi vojaki in ga imenoval hrebrega junaka.

Vže se je danilo. Božidar sede na klopico zraven hiše in takó sedeč pričakuje menjivne straže. Nehoté posluša, kaj se menijo vjetniki; pa ne razume nič, ker zalotenci govoré večji del turški. Pa zdaj se še oglasi nekdo tik za steno in pripoveduje nekomu v čistem slovenskem jeziku: „Dobro sva je speljala in hvala bodi Bogu, da so kristijani zmagali! Sedaj imamo še upanje priti v domovino; jaz k svojim bratom, ti pa k ženi, ktera te gotovo željno pričakuje. Dobro je, da sva se dala vjeti in prav nek mlad človek naju je vjel. Meni se kaj znan zdi, dobro sem si vtisnil njegov obraz v spomin in ko bi bilo treba, ga zdajle najdem izmed cele vojske. Veš kaj, še nekaj ti moram povedati, vsak četrť ure se ga spominjam in čem bolj si ubijam glavo, kje sem ga videl, tem bolj se mi dozdeva tebi podoben.“

„Jaz ne vem,“ pravi drugi, „kaj menijo kristijani z nami početi. Ti si umen in prebrisan, sprosi si milost od kakega kristi-

jana, da naju popelje k kakemu kristijanskemu poveljniku in naju zasliši, kdo sva in kaj namerjava.“

„Poskušati hočem,“ oglasi se zopet prvi.

Božidar ju posluša in čudi se, da se vjetnika veselita zmage in govorita slovenski. „Kdo sta?“ ju vpraša. Dolgo ni bilo odgovora. Slednjič pravi eden nju: „Kristijana sva kot ti, prosiva te, pelji naju k poveljniku, da se natajčneje dogovorimo.“

„Počakajta malo, da pride menjivna straža, ker jaz ne smem sam odpreti zapora,“ odgovori Božidar. Komaj pa to izreče, se vže prikaže straža in v malo trenutkih dospè do njega. Božidar pové, kaj je slišal in česa ga prosita zalotenca. Vodja straže odpré zapor in pokliče omenjena zalotenca ven.

„Kaj hočeta“ ju nagovori.

„Pelji naju k vojevodi,“ odgovorita.

Vodja razpostavi straže in potem pelje zalotenca k vojevodi Andreju Turjaškemu.

Andrej Turjaški ju prijazno sprejme in vpraša: „Kaj mi imata povedati?“

Prvi prične: „Midva sva kristijana, kakor ti, in v ravno tisti deželi doma, kakor ti. Bivala sva dozdej na Turškem in ni dolgo tega, kar sva se napravila iti v domovino. Pot naju je peljala skozi Bosno, v kateri je ravno isti čas nabiral in lovil Hasan vojake za vojsko. Vlovili so tudi naju pašini lovci in videvši, da sva še pripravna za orožje, naju vtaknejo med spahe in nočeš hočeš morala sva iti ž njimi v boj.“

Pomenila sva se po poti, da uskočiva, ali se pa dava v boji na kakem pripravnem kraju radovoljno vjeti. To se je nama tudi posrečilo in sedaj stojiva pred tabo in te prosiva, da naju popelješ v domovino!“

„Kaj pa sta imela opraviti v Turčiji?“ vpraša Turjaški.

„Neverci so naju odpeljali iz Kranjskega v Turčijo. Jaz sem bil takrat star okoli trideset let, mojega tovarša so pa še dečka ugrabili in ga tirali v sužnost. Mene so prodali v Carigrad; ondotni menihi pa so me odkupili, ko sem jim povedal, da sem tudi jaz menih. Mojega prijatelja je pa vzel Ferhadbeg, bosniški paša, za svojega sina, ker ni imel sam otrok. Ko sva se midva soznani, se je še spominjal nekoliko otročjih let in svoje domovine, pa le vse bolj temno. Najtehtniši dokaz, da je Slovenec, je ta, ker zna slovenski govoriti. Akoravno je bil vže precej pozabil, vendar si je slovensko besedo zapomnil, ako sem mu jo le enkrat povedal.“

Jaz se menim podati v kostanjeviški samostan k svojim bratom. Mojega prijatelja pa pričakuje tudi ondukaj ljubeča žena.

Tebi se vse to čudno dozdeva, slavni vojvoda, in da ti vprašanje prihranim, hočem te reči bolj pojasniti.

Ne čudi se, ako ti povem, da imaš pred sabo turškega vezirja Mahmuda. Ko je bil še mladenič, vojeval je pri Vihiču in ropal po Slovenski, krog Kostanjevice. Tù je rešil iz rok svojih



plenivcev lepo Slovenko, za katero se mu je vnelo ta hip srcé. Peljal jo je potem v Bosno in prepovedal svojim vojakom pleniti, kajti njegova ljubimka je le s tem pogojem šla ž njim, da ne pleni več po Slovenskem. Ferhadbeg, rednik mojega prijatelja, je šel kmalo potem v Carigrad, pa tudi Mahmud in njegova žena ž njim. Tu ju je Bog nadaril z lepim sinkom in oba sta bila srečna; ali njuna sreča ni trpela dolgo. Sultan je posilil Mahmudu v zakon svojo sestro Salinzado, ktera pa je temu prepovedala še kako drugo ženo zraven nje imeti in Mahmud je bil primoran, odpraviti svojo prvo ženo. Poslal jo je v njeno domovino in jej obljubil, da kmalo pride tudi on za njo. Ko je bila Mahmudova žena Ljudmila še v Carigradu, poklicala me je nekega dne k sebi, da jo spovem in potem sem jo ves čas, dokler je bila v Carigradu, oskrboval, ko je pa odšla, sem se seznanil ž njenim možem Mahmudom, tačasnim vezirrom. Prosil me je, da naj ga še mnogo-krat obiščem in nasledek mojega obiskovanja je bil, da sem ga pripeljal zopet na pravo pot in ga pridobil naši sveti veri; pa kmalo je sultan zvedel, kdo vezirja obiskuje, in da Mahmud ni več prorokovec. Mahmud je še o pravem času zvedel, kaj namerja sultan. Zmanjkalo ga je neko noč in prišel je k meni v samostan, kakor sva se bila pogovorila. V samostanu smo ga preoblekli v meniško obleko, da ga ni poznal nobeden Muzulmanov. Pred nekaj tedni sva se poslovila v samostanu in napravila v domovino. Kje so naju vjeli in prisilili na vojsko, vže veste,“ je pravil oče Teodozij. Mahmud je molčal, po kaj bi pa tudi govoril, oče Teodozij vé vse njegove prigodke.

Andrej Turjaški je strmel. Poklical je druge vojvode in jim pravil, kaj vse je ravno kar slišal od meniha. Vsi so ju gledali in opazovali in vsak je še vedel kaj vprašati.

„Še nekaj bi rad zvedel,“ pravi oče Teodozij, „in sicer to, pokažite nama onega mladega vojaka, kateri naju je vjel, vsaj jaz ga poznam po obrazu, kakih sedemnajst do osemnajst let mora biti star.“

Turjaški pomišlja, naroči nekaj nekemu vojaku. Vojak odide in kmalo pripelje Božidara.

Božidar vstopi. Mahmud in oče Teodozij ga opazujeta.

Lep mladenič je, čvrst, odkritosrčen in hraber; mladost sama podkupi in zapelje; mladost, katero tudi zmagovalen nevošljivo opazuje; mladost, ktere ne more bogastvo ne učenost zopet pridobiti; mladost v svojem polnem, ponosnem, božjem cvetju z lepim smehom na ustnah in s svojim zmagovalnim plemenom v očeh.

Marsikdo pravi:

Vsakteri je enkrat mlad v svojem življenji. Zakaj bi tedaj tako razvpil kako čednost, ktere nikomur ne manjka?

Ali si pa tudi vže videl mladenče? — In če si je videl, koliko? Jaz sicer poznam mnogo dvajsetletnih otrok in osemnajst-letnih starcev — — — ali mladenčev mi pokaži!

Mladenče jaz imenujem one, kateri vedó, kaj zamorejo in čemu so na sveti. Jaz menim one, kateri čutijo v sebi čast, junastvo, moč in veselje.

Božidar je mladenič vitke rasti. Lepi črni kodri se mu vsipljejo po vratu. Čelo mu je visoko in ponosno in razodeva pogum in značajnost. Vže v mladosti se vidi, kot v kakem zercalu, da bo Božidar mož, kakoršnih je malo. V boji se je bil kot lev in le tisti pozná moč njegovih udarcev, kteremu jih je zadal. Sedaj pa, ko je boj ponehal, mu je lice rahlo, ponosno in smeh, kateri se mu včasi na ustnah zaziblje, je tako zapeljiv, kot smeh kakega lepega dekleta. —

„Kaj pa počne tvoja mati v Kostanjevici?“ ga nagovori oče Teodozij in se malo nasmeje.

Božidara je nekoliko osupnilo to vprašanje, vendar odgovori pogumno: „Moja mati je bila hudo bolna in mislil sem, da ne okreva; pa vendar Bog se je je vsmilil in jej dal zopet zdravje in sedaj prav nič družega ne manjka k moji in materini sreči, kot mojega očeta, kterega vže oba željno pričakujeva. Nobenega glasú ne čujeva o njem in skoraj bi menil, da ne živi več.“

Mahmudu se je pri teh besedah razvnela duša in posvetila se mu je neka sladka nada v njej, ktera mu je podelila vso prejšno junakost in lepoto nazaj. Stopi k svojem sinu rekoč: „Ali me ne poznaš več? Pa se ve da, ti si bil še otrok, ko sva se ločila.“

„Božidar bistro pogleda tujca v obraz in v tem hipu se verže očetu krog vratú: „Moj oče, moj oče!“ — —

Dolg je bil objém, — kakor da bi sinovo in očetovo srce si pripovedovalo trpljenje in dogodke prejšnjega življenja.

„Kako gre tvoji materi?“ vpraša Mahmud.

„Hvala, še dosti dobro; sicer še ni popolno ozdravela, vendar sedaj, ko ti prideš, dragi oče, upam, da okreva popolno,“ odgovori Božidar.

„Kaj pa mene ne poznaš več, Božidar?“ se oglasi oče Teodozij. —

„Dragi oče, kdo je tvoj prijatelj?“ vpraša Božidar svojega očeta. —

„Gotovo ga ne poznaš več, soseбно, ker je preoblečen. To je oče Teodozij, kateri te je krstil in duhovni oskrbnik tvoje matere.“

„Prav veseli me, da vas vidim, duhovni oče, vas, o kterem mi je mati tolikrat pravila. Tudi sta se kaj dostikrat moja mati in kostanjeviški opat oče Atanazij menila od vas.“

„Kaj je oče Atanazij še živ?“ vpraša Teodozij.

„Da, vendar se je vže postaral mož!“

„Hvala Bogu, vsi smo skupaj,“ vsikrikne vesel mladenič. „Kako bo moja mati vesela, ko tebe ugleda, oče, in vas Teodozij! Bog je uslišal moje molitev, kajti mnogokrat sem v pozno noč molil za te, oče, da se kmalo vrneš.“

Vojvode, kateri so bili pri tem prizoru pričujoči, so se čudili. Oče Teodozij in Mahmud sta morala zbranim še enkrat povedati

vsak svoj del prigodkov. Bilo je vže poludne, pa še zmiraj so bili zbrani. Vse se je čudilo, kajti turški vezir se ne vidi vsak dan.

Vsak je hotel Mahmuda videti in slišati kaj od njega. Zdaj pa vstane Turjaški, odpre sobo tik sebe, v kateri je stala miza pogrnjena, ki se je šibila raznih okusnih jedil. Posedli so krog nje vsi vojevode, drugi povabljeni, Mahmud, oče Teodozij in Božidar. Dobro so se imeli in veselili, da vže dolgo ne tako. —

Turjaški se je dogovarjal zastran zalotencev z Juzufpašo. Obljubil je vse storiti, kar želi. Kmalo so pripeljali neverci toliko sužnih Slovencev in Hrvatov, kolikor je zalotil Turjaški nevercev.

Drugi dan je bil vesel dan. Oče Teodozij je opravljal sv. nekrvavo daritev nove zaveze na bojnem polji v zahvalo za zmago. Vse je molilo. Vojaki so hvalili Boga, da jim je dodelil zmago in je pusti še živeti. Rešeni vjetniki se zahvaljujejo vsemogočemu Bogu, da jih je rešil hudega trpljenja in grozovitih muk. Po maši zapoje oče Teodozij zahvalnico, kateri je odgovarjal gromoviti strél. Vojaki so se bratovski poljubljali, prisezali na Boga in meče, da se hočejo o vsaki nevarnosti zopet tako združiti, kot sedaj, in zapoditi neverce nazaj. Pa kmalo se je spremenilo veselje in junaško navdušenje v žalosten in turoben prizor. Oča Teodozij in drugi duhovni pomočniki zapojó soglasno: „Naj v mirú počivajo.“ Mrkla žalost je obvladala vse in vsakemu je bilo nekako tesno pri srci. Topovi, kateri so malo prej naznanjali veselje, so zdaj pokali mrtvim v spomin. Marsiktero okó se je solzilo, ali za prijateljem, ali pa celó za bratom, kateri je žrtoval življenje v blagor domovini. Cerkveni obredi so minuli; pa še zmiraj ni bilo čuti veselega vriskanja in zmagovitega petja. Le počasi je zginila žalost iz vojaških src, pa takega vrišča le ni bilo čuti cel dan, kot je bil včeraj.

Andrej Turjaški je naznanil svojim vojakom, da naj bodo jutri pripravljeni na odhod. Hrvatje so vže mislili oditi po noči. Poslovili so še na večer od svojih bratov Slovencev. Niso se mogli lahko ločiti od svojih zaveznikov. Podajali so si roke, objemali se in poljubovali vrli sinovi matere Slave, kateri so se bili zjediniili, zapazivši nevarnost, ktera jim proti in naklestili svoje največje sovražnike. Zavezali so se, da se postavijo v bratovski slogi o vsaki nevarnosti sovražniku v bran. Pa ura ločitve je prišla, še enkrat so vsikrili Hrvatje: „Slava Turjaškemu in Slovencem!“ in odšli so. Slovenci jim vrnejo in gromoviti: „Živeli Hrvatje!“ je odhajočim Hrvatom zadonel na uho. —

Drugi dan se odpravijo Slovenci. Pot je je peljala skozi Kostanjevico. Vže od daleč so prišli Kostanjevičanje vrlim zmagovalcem naproti, zaslišavši zmagoviti krik vračajoče se vojske. Lepe slovenske deklice so prišle Turjaškemu naproti z venci in šopki ter so je poklonile njemu in drugim hrabrim vojevodom v spomin česti in hvaležnosti. Vse je bilo veselja pijano in možnarji so po bližnjih holmcih občno veselje naznanjali s svojim pokom. Tudi kostanjeviški opat oče Atanazij pride zmagovalcem naproti, je pozdravi in se jim zahvali za hrabrost in junaštvo.

Andrej Turjaški podá opatu desnico in pozdravita se kot stara prijateljca. Sedaj pristopi oče Teodozij. Atanazij osupne in opazuje tujca. Znan se mu zdí, pa vendar ne ve, kdo je.

„Ali me ne poznaš več?“ vpraša Teodozij opata.

Sedaj še le, ko je Teodozijev glas čul, spoznal je zopet svojega prijateljca.

„Ti še živ?“ vsklikne Atanazij in se ga oklene krog vratú.

„Da, še sem živ, ravno pridem iz Hrvaškega,“ odgovori Teodozij.

Pa tù se ni dalo razgovarjati, ker vse je rinilo naprej. Vojška je odšla; v samostanu so ostali: opatova vojna, Mahmud, Teodozij in Božidar.

Teodozij je povedal opatu vse svoje prigodke in mu predstavil Mahmuda. Opat je bil vesel in poljubil je Mahmuda na čelo in mu pošeptal nekaj na uho. Mahmudu se je razvnela duša, vspel se je in zopet je bil lepi muzulmanski aga in vezir.

Opat mu je svetoval, da se ne sme precej pokazati svojej ženi, ker Ljudmila še ni prav zdrava in lahko se jej zaradi nenadnega veselja zdravje zopet obrne na slabše. Opat je velel Božidaru po mater, da naj jo pripelje v samostan; vendar jej ne sme ničesar povedati o Mahmudu. Ko je prišla Ljudmila v samostan jo sprejme opat in pripravlja na snidenje s soprogom, da jej ne vzame prvo veselje zavesti, kajti ljubezen do moža je še vedno tako živo in čisto gorela v njej, kot takrat, ko ga je videla vprvič.

Opat odpre vrata tik sebe in Mahmud vstopi. Zares, krasen je bil!

Ko ga Ljudmila ugleda, omahne samega veselja in padla bi bila, da je ni vjel Mahmud v svoje roke.

Nobene besede ne more izreči, ampak odgovarja poljubom svojega moža tudi s poljubi. Persi se jej dvigajo, ustna nabira na radosten smeh in lice se jej zopet rudi. Čista prava ljubezen, ktera združi dva človeka v ednega, dve duši zjedini, ona rajska mana, ktera pada z nebeško roso na zemljo, je ljubečo ženo navdajala in jej podelila moč, da se ojači.

„Moj mož, kako te ljubim!“ Kako dolgo te ni bilo, vže sem mislila, da ne prideš več, pa moje srce se ne laže in ne neha biti za te.“

Mahmud je ves zmešan, ne vé, kaj bi govoril. Blagostno čutje svojo ženo zopet videti, ga je prevzelo.

„Sedaj sva zopet srečna in ne ločiva se nikdar več! Kolikokrat sem mislil na te v Carigradu! Vedno me je nek notranji glas vpraševal: Ali me še pričakuješ? Ali me vklepaš v svojo jutranjo in večerno molitev? Ali me gledaš v sanjah, kakor jaz tebe? Pa nek drug blag glas mi je odgovarjal: Tvoja žena še živi! Kedar sem na te mislil, menil sem, da tudi ti takrat na me misliš. Mnogokrat je govorilo moje srce k tebi iz daljave. Ali si čula njegov glas? Večkrat sem mislil, ko bi pač ljubemu Bogu dopadlo in bi mi dodelil tisto neizrečeno srečo, da tebe še enkrat

vidim na zemlji, te hočem vprašati: Ali ni tudi tvoje srce večkrat kaj takega čutilo? — — —

In potem bi ti rekel: Vzrok tega je bil ta, ker je slišalo tvoje srce glas mojega srca, Ljudmila, draga Ljudmila!“ — —

Prvo veselje se je poleglo in Božidar vstopi. Ljudmila stopi k njemu in ga pelje s takim ponosom, s kakoršnim more le mati pokazati svoje otroke možu, k očetu, rekoč: „Glej oče, to je tvoj in moj sin!“

Mahmud je srečen: „Moj sin, ti si hraber junak; pokazal si se v bitvi. Kdo te je učil sukati orožje?“

Božidar se ponosno obrne in pokaže očeta Atanzija: „Ta duhovni oče so bili moj drugi oče. Pod njihovim vodstvom sem vzrasel in postal vojak.“

„Hvala vam, ker ste svojo nalogo take dobro zvršili,“ pravi Mahmud, „vendar sem vam zato nevošljiv, kajti svojega sina učiti je očetu sladka dolžnost!“

Opat Atanzij se nasmeje in molči. Sedaj vstopi oče Teodozij v meniški obleki.

Ljudmila veselo vsklikne, mu gre naproti ter mu poljubi roko. Sedaj smo vsi skupaj, zopet smo srečni! Ljudmila je peljala vse, kot ponosna gospodinja, na svoje domovje, kjer jim je pripravila pojedino, pri kateri so si imeli povedati še marsikaj iz preteklih časov.

„Vse je pozabljeno,“ pravi Mahmud, vzdigne čašo in trčili so zbrani na zdravje in blagor vseh.

„Tudi to je pozabljeno,“ povzame oče Teodozij, „da si bil ti prorokovec in da se ne zoveš več Mahmud, ampak Mihael.“

„To je res,“ vskrikne veselo Mihael, „tudi to naj bo pozabljeno.“

Ljudmili je zginila poslednja skrb in sedaj je bila srečna, kolikor le človek more biti srečen.

„Kaj pa tvoja žena dela?“ vpraša smejé Ljudmila.

„Salinzada?“

„Da!“

Oče Teodozij in Mihael se spogledata in nasmejeta in oba dva kakor iz ednega grla rečeta: „To vé sam „Allah“ in njegov prorok Mohamed.“ Vse se je smijalo dovtipnemu odgovoru.

„Rad bi vendar zvedel za tvoj rojstni kraj,“ povzame oče Atanzij, „da si Slovenec, tega ne dvomim. Ali se veš kaj spominjati rojstnega kraja?“

„Kje sem ugledal beli dan, ne vem za gotovo,“ odgovarja Mahmud, „vendar se mi pa dozdeva, da nisem daleč od tū preživel otročjih let, kajti ko sem bil takrat pri onem napadu tū, se mi je zdela ta okolica nekako znana in ravno tako mi je bilo pri sreci, kot da bi bil prišel domú. Pravil mi je tudi včasí Ferhadbeg moj rednik, da me je zalotil nekje na Dolenskem, vendar vasi mi pa ni imenoval, ali pa še sam ni vedel, kako se zove. Ko je pa umiral, poklical me je k sebi in mi dal nekov križec,“ pri

teh besedah, podá Mihael križec očetu Atanaziju. „Rekel mi je Ferhadbeg, da sem imel ta križec na vratu, takrat ko me je vjel. Ker me je pa poturčil, ni hotel, da bi nosil še dalje na vratu rešnje znamenje kristijansko.“ Oče Atanazij ogleduje križec. Križec je svetel in neko ime je vrezano z latinskimi pismeni na njem. Opat bere: „M. Razbor. Kaj Razbor se zoveš ti?“

„Jaz ne vem,“ odgovori Mihael, „nisem še slišal tega imena, Ferhadbeg mi je dal muzulmansko ime.“

Očetu Atanaziju se to imé znano zdi, vstane, ter odide v samostan. Kmaló se je zopet vrnil in prinesel sabo samostansko kroniko. Tú najde: 1563. leta, poskusil je Ferhadbeg napad na Slovensko. Prišel je do Kostanjevice, pa odšel je kmalo, kajti Slovenci so se zbrali in ga zapodili nazaj, vendar pa ni bilo mogoče nekoliko zalotenih dečkov in deklic rešiti. Zalotenci so bili: France Lipar, Jože Gaber, Mihael Razbor in drugi.“

„Tedad si ravno ti isti zaloteni Mihael Razbor. Pa še več. Živela je tú v hiši, ktera je stala ravno na tem mestu, kjer stoji zdaj ta, rednica tvoje žene Ljudmile. Večkrat mi je ona pripovedovala, da so jej uropali Turki sina, majhnega dečka. Takrat pa, ko ste bili pridrli vi sem, zažgali so neverci hišo in sirove roke predrznile so se staro ženo, tvojo mater pobiti. Pa ona se je tudi zvala, Razbor, kot ti, tedaj je bila tvoja mati. Ker je izgubila tebe, vzela je tvojo ženo Ljudmilo za svojega otroka. Majhna, pa zala deklica je bila takrat, stariši so jej bili pomrli in ostala je zapuščena sirota. Ako hočeš vedeti kaj več o svoji materi, vprašaj Ljudmilo svojo ženo,“ je nadaljeval opat Atanazij.

„A kje je moj oče?“ vpraša Mahmud.

„Tvoj oče je umrl vže zdavno v Ljubljani za hudo boleznijo. Ker pa ni mogla tvoja mati dalje prebivati v Ljubljani, preselila se je sem k svojemu bratu, kteri pa tudi vže zdavno počiva v hladnej zemlji,“ odgovori opat.

Vse se je čudilo. Storil se je večer in gostje so vstali od mize. Vzdignili so še enkrat čaše in trčili v znamenje bratovske ljubezni. Oče Teodozij pa vsklikne:

„Bela Ljubljana bodi ponosna, rodila si vezirja!“\*

\*) Vse kar se tú govori o Mahmudu = Mihaelu, je zgodovinska resnica.

## Bibliografija slovenska.

Slovensko knjigarstvo do meseca novembra 1869. leta  
do tje 1870.

Sestavil dr. E. H. Costa, predsednik Matice slovenske.

(Štev. 1.—147. glej v „Letopisu“ za 1869. l. od 268.—281. strani.)

## I. Časniki.

148. *Besednik*. Kratkočasen in podučen list za slovensko ljudstvo. II. leto 1870. Izdajateljica: K. A. Janežič. Vrednik A. Umek. V Celovcu. 4<sup>o</sup>.  
Izhaja 2krat v mesecu.
149. *Brencelj* v lažnjivi obleki. V Ljubljani. Založnik in vrednik: J. Alešovec. Letnik II. 1870. 4<sup>o</sup>.  
Izhaja 2krat na mesec.
150. *Deželni zakonik* za vojvodstvo Kranjsko. Leto 1870. 4<sup>o</sup>. V Ljubljani.
151. *Državni zakonik* za kraljevine in dežele v državnem zboru zastopane. Leto 1870. V Beču. 4<sup>o</sup>.
152. *Gospodarski list* za kmetijstvo, svilorejo, obrtnijo in druge deželne potrebe. Izdaje ga c. kr. kmetijska družba goriška. Vrednik Fr. Povše. Tečaj II. 1869. III. 1870. 8<sup>o</sup>.  
Izhaja 2krat v mesecu.
153. *Jadranska zarja*. Političen, podučiven in kratkočasen list. Lastnik G. H. Martelanec. II. tečaj 1870. Trst. Fol.  
Je izhajal 2krat v mesecu in nehal s 14. št. 10. julija 1870. l.
154. *Juri s pušo*. Dolgočasen list za lahone, nemškutarje in druge nerodne ljudi. Lastnik G. H. Martelanec. II. tečaj 1870. Trst. Fol.  
Je izhajal 1krat v mesecu in nehal s št. 24.
155. *Novice*, gospodarske, obrtniške in narodne. V Ljubljani. Založnik Jož. Blaznik. 4<sup>o</sup>. XXVIII. tečaj 1870.  
Izhajajo vsako sredo.
156. *Pavliha*. Zabavljivo-šaljiv list. Lastnik in vrednik Fr. Levstik. Na Dunaji. Leto I. 1870.  
Je izhajal po 2krat na mesec in nehal s 7 št. 31. julija.
157. *Petelinček*. Izdajatelj G. H. Martelanec. Tečaj I. 1870. Trst. 4<sup>o</sup>.  
Prišle so na svitlo le 1. 2. in 3. števil.
158. *Pravnik slovenski*. List za pravosodje, upravo in državoslovje. Izdajatelj in vrednik: Dr. J. R. Razlag. I. leto 1870. V Ljubljani. 8<sup>o</sup>.  
Izhaja 1krat na mesec.
159. *Slobodni Slovenec*. Po domače pisana priloga k „Tagesbote für Untersteiermark.“ Vrednik in opravnik E. Janžič. Maribor. 1870. 8<sup>o</sup>.  
Izhaja od meseca septembra 1870. l. vsako soboto.

160. *Slovenski Gospodar*. Podučiven list za slovensko ljudstvo. Maribor IV. tečaj 1870. Založnik in vrednik Dr. Matija Prelog. 4<sup>o</sup>.  
Izhaja vsak četrtek.
161. *Slovenski narod*. V Mariboru. Fol. III. tečaj 1870. Lastnik Dr. Jože Vošnjak. Izdatelj Anton Tomšič.  
Izhaja 3krat na teden.
162. *Slovenski prijatelj*. Vredil in založil Andrej Einspieler. V Celovcu. 8<sup>o</sup>. leto 1870. XIX. tečaj.  
Izhaja 1krat v mesecu. — Priloženo: „Razlaganje krščanskega katoliškega nauka;“ spisali nekteri duhovni ljubljanske škofije. VI. poglavje. 8<sup>o</sup>.
163. *Učiteljski tovarš*. List za šolo in dom. Vrednik Andrej Praprotnik, učitelj. V Ljubljani. 8<sup>o</sup>. X. tečaj 1870.  
Izhaja 2krat v mesecu.
164. *Zgodnja Danica*. Katolišk cerkven list. Vrednik Luka Jeran. V Ljubljani. Založnik J. Blaznik. 4<sup>o</sup>. XXIII. tečaj 1870.  
Izhaja 1krat na teden.
165. *Zvon*. Lepoznanski list. Založnik in vrednik J. Stritar I. leto. Na Dunaji 1870. 8<sup>o</sup>.  
Izhaja 2krat v mesecu.

## II. Društvena dela.

### Čitalnica národna v Ljubljani.

(328 družbenikov.)

166. *Imenik* udov národne čitalnice v Ljubljani o začetku leta 1870, sê sporočilom preteklega leta. V Ljubljani 8<sup>o</sup>. 20 str.

### Čitalnica v Novem mestu.

167. *Imenik* društvenikov o začetku leta 1870. V Ljubljani 8<sup>o</sup>.

### Delavsko izobraževalno društvo v Ljubljani.

168. *Pravila*. V Ljubljani 1870. 8<sup>o</sup>. 15 str.

### Dramatično društvo v Ljubljani.

(270 družbenikov.)

169. *Slovenska Talija*. Zbirka dramatičnih del in iger. Tretje leto. V Ljubljani 16<sup>m</sup>. 1869.  
*V Ljubljano jo dajmo!* Izvirna vesela igra v treh dejanjih. Spisal Josip Ogrinec. V Ljubljani 1869. 16<sup>m</sup>. 73 str.  
*Graščak i oskrbnik*. Igrokaz v štirih dejanjih. Poljski spisal J. Kraševski, poslovenil Josip Nolli. V Ljubljani 16<sup>m</sup>. 1869. 87 str.  
*Serežan*. Hrvatska opereta v enem dejanji. Beseda i glasbo sestavil Ivan N. Kück. V Ljubljani 1869. 16<sup>m</sup>. 41 str.  
*Svoje glavneži*. Vesela igra v enem dejanji. Prosto poslovenil Janez Globočnik. V Ljubljani 16<sup>m</sup>. 1869. 23 str.



*Roza.* Igra v treh dejanjih. Spisal dr. Fr. Celestin. V Ljubljani 16<sup>m</sup>. 1869. 79 str.

*Klobuk.* Vesela igra v enem dejanji. Po francoskem F. de Girardina, poslovenil Val. Mandelc. V Ljubljani 16<sup>m</sup>. 1869. 47 str.

*Tičnik.* Kratkočasna spevoigra v enem dejanji. Prosto poslovenil B. Rogački. Glasbo zložil Dr. Benjamin Ipavec. V Ljubljani 16<sup>m</sup>. 1869. 31 str.

**Društvo v pomoč bolnikom in za oskrbljevanje v Ljubljani.**

(263 družnikov.)

170. *Letno sporočilo* za četrto društveno leto 1869. 8<sup>o</sup>. 14 str.

**Katoliška družba za Kranjsko.**

171. *Letni shod* katoliške družbe na Kranjskem 24. listopada 1869. V Ljubljani 1869. 8<sup>o</sup>. 24 str.

172. *Mladenček* Dominik Savio gojenec v ustavu sv. Frančiška Salezija v Torinu. V laškem jeziku spisal 1866 duhoven Janez Bosko, slovensko vravnaval L. Jeran. V Ljubljani 8<sup>o</sup>. Zvezek 1. Na svitlo dan meseca rožnika 1870. 32 str.

Zvezek 2. Na svitlo dan meseca mal. srpana 1870. str. 33—64. Str. 55—64: „Kaj naj se misli in na katero stran naj se obrne vsak katoliški Avstrijan v sedanji vojski. Spisal grof Viljem Wurmbbrand.“

Zvezek 3. Na svitlo dan mesca kimovca 1870. str. 65—96. Str. 66 in 67. Večerne pridige prečastitega očeta Jožefa Klinkowströma v stolnej cerkvi v Ljubljani 1870. Str. 86—96. Pogovor o papeževi nezmotljivosti.

173. *Papeževa nezmotljivost* kratko pojasnjena vernim Slovincem v poduk. V Ljubljani 8<sup>o</sup>. 1870. IV. in 60 str. (Spisal profesor dr. Čebašek.)

**C. kr. kmetijska družba Kranjska.**

174. *Živali* kmetijstvu in gozdarstvu koristne, s posebnim ozirom na zatiranje škodljivega mrčesa. Po drugem natisu Viljema Schleicher-a. V Ljubljani 1870. 8<sup>o</sup>. 35 str.

175. *Naznanila.* Letnik 1870. Zvezek 1. V Ljubljani 8<sup>o</sup>. 167 str. Sporočilo v občem zboru 24. novembra 1869. — Kako obdelujejo in izdelujejo lan v Moravskem Schönbergu. — Najpripravnejša in najpriprostejša gnojišča. —

**Marijina bratovščina v Ljubljani.**

(1241 družabnikov.)

176. *Letno sporočilo* na koncu leta 1869. V Ljubljani 8<sup>o</sup>. 14 str.

**Matica slovenska v Ljubljani.**

(1603 ude.)

177. *Letopis Matice slovenske* za leto 1869. Uredil dr. E. H. Costa, predsednik Matice Slovenske. V Ljubljani 1869. 8<sup>o</sup> 88 in 297 str.

- Kazalo letopisa: Raziskavanja na polji staroslovanske mythologije; spisal Dav. Trstenjak. — Poženčanovi spisi II. razdelek: Sled Slovencev po zemljopisu stare Evrope. — Prekmurski knjižniki pa knjige; spisal Raičev Božidar. — Svetinje škofov ljubljanskih. Spisal J. Parapat. — Pogled v Pohorje, potopisna črtica napisana po Iv. Macunu. — O kmečkih puntih sploh in o uporu 1573 l. posebej. Spisal J. Parapat. — Tundza. Obraz valškega života. Po odeškem „almanahu“ poslovenil L. G. Podgoričan. — Najdenec. Poleg francoskega predelal J. Ogrinec. — Lepa ideja v neumni odeji. Spisal F. D. — Slovenci in sedemnajsti vek v književno zgodovinskem oziru. Popisal A. J. — Kraljevina Poljska pa Jageloni. Poleg Luc. Šemenskija poslovenil Fr. Jaroslav. — Tomaž Morovo domače življenje. Posnel Ant. Lé sar. — Bog je pravičen. Povest. — Bibliografija slovenska 1868 in 1869 leta. Spisal dr. E. H. Costa. — Spregled slovenskih čitalnic. Spisal dr. E. H. Costa.
178. *Vodnikove pesni*. Uredil France Levstik. V Ljubljani 1869. 8°. 146 str.
179. *Schödler*. Knjiga prirode. I. snopič Fizika. Poslovenil Ivan Tušek. V Ljubljani 1869. 8°. 227 str. Z 216 podobami.
180. *Atlant* I. snopič. Vrezal na kamen in tiskal F. Köke na Dunaji.  
Obraz cele zemlje v polutah. — Evropa merilo 1 : 18,000,000. Avstrija merilo 1 : 3, 300,000.
181. *Nauk o telovadbi*. II. del. Vaje na orodji s 164 podobami in VI. obrazci. V Ljubljani 1869. 8°. 56 str.
182. *Slovenski Štajer*. Dežela in ljudstvo. III. snopič. V Ljubljani 1870. 8°. II. del str. 1—118.  
Tretji oddelek. Narodno gospodarstvo. Spisal dr. Ivan Gršak.  
Drugi snopič pride pozneje na svetlo.

#### Društvo svetega Mohora v Celoveu.

(16.521 uřlov.)

183. *Koledarček* družbe sv. Mohora za navadno leto 1871. V Celovecu 1870. 8°. 192 str.
184. *Življenje svetnikov* in svetnic Božjih. Po najboljših virih spisal Matija Torkar; V. snopič. V Ljubljani 1870. 8°. III. del 240 str.
185. *Poljedelstvo* s posebnim ozirom na domače pridelke. Za prosto domače ljudstvo po najboljših skušnjah izurjenih poljedelcev spisal Ivan Tomšič ces. kr. učitelj. V Ljubljani 1870. 8°. 107 str.
186. *Slovenskih večernic* XXI. zvezek. Žalost in veselje. Povest za prosto ljudstvo. Spisal Andrejčekov Jože. V Ljubljani 1870. 8°. 224 str.
187. *Slovenskih večernic* XXII. zvezek. Domače in tuje živali v podobah. Slovenski mladini v poduk in kratek čas opisal Fr.

Erjavec, profesor na kr. višjeji realki v Zagrebu. III. del: Ptice I. snopič. V Celovcu 1870. 8<sup>o</sup>. 191 str. (48 podob).

188. *Slovenskih večernic XXIII.* zvezek Janežičeve večernice za poduk in kratek čas. V Celovcu 1870. 8<sup>o</sup>. 79 str.

**Slavija, vzajemno zavarovalna banka v Pragi.**

189. *Opravniško sporočilo za leto 1869.* V Pragi 4<sup>o</sup>. 15 str.

**Slovenija, društvo za branbo narodnih pravic v Ljubljani.**

190. *Letopis „Slovenije“* za leto 1869. Z dodano novo postavo zemljiškega davka in nekaterimi pojasnili. V Ljubljani. 8<sup>o</sup>. 40 str.

191. *Valentin Vodnik.* V Ljubljani 4<sup>o</sup>. 1869. 4 str.  
(Oklic o „Vodnikovem“ spominku.)

**Sokol v Ljubljani.**

(232 udov.)

192. *Imenik družabnikov.* 8<sup>o</sup>. 4 str.

**Učiteljsko društvo v Černomlju.**

193. *Pravila.* V Ljubljani 1870. 12<sup>o</sup>. 8 str.

**Učiteljsko društvo za Kranjsko.**

(98 udov.)

194. *Imenik ljudskih učiteljev na Kranjskem o začetku leta 1870.* V Ljubljani. 12<sup>o</sup>. 32 str.

**III. Zgodovina, pravoznanska in državoznanska dela.**

195. *Opis in zgodovina Trsta in njegove okolice, pa še marsikaj drugega o slavjanskih zadevah.* Izdaja drugo saboto vsacega meseca po snopičih Jožef Godina - Verdélski. V Trstu 1870. 8<sup>o</sup>. Do sedaj 8 pol.

196. *K. Havliček Borovský. Životopis in politični nazori.* (Posebej natisneno iz listka „Slovenskega Naroda.“) V Mariboru 1869. Izdatelj Anton Tomšič. 8<sup>o</sup>. 39 str.

167. *Obravnave deželnega zbora ljubljanskega v četrti sesii druge volitvene dobe, od 15. septembra do 22. oktobra 1869.* Po stenografičnih spisih. Laibach 4<sup>o</sup>. 25, 254 in 407 str.

198. *Stari rokopis Kranjskega mesta.* Našel in z opombami izdal Janko Pajk. (Iz programa mariborske gimnazije.) V Mariboru 1870. 8<sup>o</sup>. 21 str.

199. *Poduk za porotnike.* Laibach. Eger 4<sup>o</sup>. 6 str.

200. *Slovinci! Snujte si katoliško-slovenska politična društva! Slovenskemu ljudstvu v poduk spisal J. Šuc slovenski katoliški rodoljub.* Lastnik in založnik Janez Jamnik, posestnik pri Novi cerkvi blizo Celja. V Ljubljani 1870. 8<sup>o</sup>. 37. str.

201. *Sporočilo Kranjskega deželnega odbora o svojem delovanji od 23. oktobra 1869. do 20. avgusta 1870.* V Ljubljani 4<sup>o</sup>. 38 str.

202. *Triglav*, mythologično raziskavanje. Spisal in založil Davorin Trstenjak. Z edno Triglavovo podobo. V Ljubljani 8°. 1870. 24. str.

#### IV. Jezikoslovne knjige.

203. *Jezičnik* ali pomenki o slovenskem pisanju. Spisal J. Marn VII. leto. V Ljubljani 1869. 8°. 104 str.

#### V. Narodno-gospodarska dela.

204. *Domovinska banka* za zavarovanje življenja na Dunaji. Na Dunaji 1870. 8°. 12 str.

#### VI. Lepoznanska dela.

205. *Brencelj* v koledarjevi obleki. Spisal Jakob Alešovc. V Ljubljani 1870. 8°. 79 str.
206. *Smrt Smail-Age Čengiča*. Po Ivanu Mažuraniču poslovenil Janez Bilc. V Ljubljani Blaznik 1870. 16°. 54 str.
207. *O roparju* in morilcu Tropman-u iz Pantina pri Parizu, glavnem mestu francozkem, leta 1870. V Ljubljani. Založil F. Puls 4°. 4 str.
208. *O cerkveni glasbi*. Dr. Jan. Kriz. Pogačar. V Ljubljani 1869. 4°. 3 str.
209. *Popis* o grozni morilki otrok, kakor se je zgodilo v mestu Montobanu na Francoskem leta 1870. V Ljubljani. Založil F. Puls. 4°. 4 str.
210. *Podučne povesti* spisal v laškem jeziku Francišek Soave, ali povesti H. Parea ino L. Bramiera, poslovenil Štefan Kociančič. Drugi natis (s 6 podobami). V Gorici Pater-nolli 1870. 8°. 323 str.
211. *Slavček*. Slovenske pesmi zbral Prostén. Ljubljani 1870. Giontini 16°. 186 in VI str.
212. *Dim. Roman*. Ruski spisal Ivan Turgenee. Poslovenil Sa-mec Maksimilijan. V Gradcu 1870. 8°. 271 str.

#### VII. Šolske knjige.

213. *Cerkvene pesmi*, ktere pojó gimnazijski učenci v Ljubljani. V Ljubljani 1870. Milic 12°. 76 str.
214. *Navod* rabiti prvo nemško slovnico za slovenske ljudske šole. Sostavil Franc Gerkman. V Ljubljani 1870. Giontini 8°. 44 str.
215. *Cvetnik* slovenske slovesnosti. Berilo za više gimnazije in realke. Sestavil Anton Janežič, c. kr. profesor na viši realki v Celovcu. Tretji popravljeni natis. V Celovcu 1870. 8°. 377 str.
216. *Ant. Janežič. Slovenska slovnica* za domačo in šolsko rabo. Četrti popravljeni natis. V Celovcu 1869. 8°.

217. *Slovenska slovnica za prvence*. Spisal Andrej Praprotnik. Drugi natis. V Ljubljani 1870. 8°. 93 str.

### VIII. Šolska sporočila.

218. *Odiseje IX.* spev. Poslovenil V. Kermavner.  
„Program des k. k. Gimnasiums zu Cilli am Schlusse des Schuljahres 1870.“ Cilli 8°. str. 19—33.
219. *Stari rokopis kranjskega mesta*. Spisal Janko Pajk.  
„Programm des k. k. Gimnasiums in Marburg am Schlusse des Studienjahres 1870.“ Marburg 8° str. 25—44. (Glej št. 198 te bibliografije).
220. *O glasu in razglasu našega knjižnega jezika v izreki in pisavi*. Spisal P. Stanislav Škrabec.  
„Programm des k. k. Gimnasiums zu Rudolphswerth (Novomesto) veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1870.“ 8°. str. 1—42.
221. *O domači odgoji in njenem upljivu na vspehi šolske mladine*. Spisal Mih. Žolgar.  
„Programm des k. k. Staats-Untergimnasiums zu Krainburg, veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1870.“ Laibach 1870. 8°. str. 3—23.
222. *Letno sporočilo glavne šole v Črnomlji 1870*. V Ljubljani 8°. 18 str.  
Misli o učениkih. Spisal Jan. Pintbah.
223. *Letno sporočilo glavne šole c. kr. rudnika v Idriji 1870*. V Ljubljani 8°. 40 str.  
Idrijskega rudnika zgodovinske črtice. Spisal J. Lapajne.
224. *Letno sporočilo obrtniške, deklšike šole v Kamniku po dokončanem šolskem letu 1870*. V Ljubljani 8°. 7 str.
225. *Letno sporočilo očitne glavne šole Kranjske 1870*. V Ljubljani 8°. 15 str.  
Peti klas deklšike šole v Kranji kako bi se mogel ustanoviti?
226. *Razredba učenk v deklški, obrtnijski glavni šoli pri č. g. Uršulinaricah v Škofji Loki koncem drugega šolskega polletja 1870*. 4°. 8 str.  
Letno sporočilo mestne glavne deške šole v Škofji loki 1870. 8°. 8 str.
227. *Letno sporočilo mestne glavne deške šole pri sv. Jakobu v Ljubljani 1870*. V Ljubljani 8°. 13 str.

### IX. Molitvene in podučne knjige.

228. *Berila ali listi in Evangeliji v nedelje, praznike in imenitniši godove celega leta z navadnimi molitvami pri očitni službi Božji*. V Ljubljani 1870. Matija Gerber. 8°. 706 str.
229. *Šmarnice Marije Device*. Peti letnik. Spisal L. Jeran. V Ljubljani. Blaznik 8°. 1870. 284 str.
230. *Ključ nebeških vrat*. Jutranje, večerne in mašne molitve z več drugimi navadnimi molitvami in pobožnimi opravili. Spisal J. R. Četrty natis. V Ljubljani 1870. Gerber 8°. 328 str.

231. *Marija naša pomočnica* in šopek duhovnih cvetic, molitvic in pesmic, posvečen milostivi Devici Mariji, češčeni na Brezjah na Gorenškem. Nabral in zložil A. P. (Drugega natisa.) V Ljubljani 1870. Ničman 8°. XVIII. in 455 str.
232. *Molitve* pri očitni službi Božji. V Ljubljani 1870. Gerber 8°. 64 str.
233. *Družbine bukvice* za dekleta, ki so pri deklinški ali Križovski družbi v Konjicah, in tudi za druge pobožne ženske. Spisal in založil Jožef Rozman. Šesti natis. V Ljubljani 1870. Milic. 8°. 491 str.
234. *Sveti Jožef* naš najboljši varh in pomočnik v sedanjih časih. Poleg nemškega (s podobo sv. Jožefa). V Ljubljani 1870. Giontini 8°. 91 str.
235. *Misionski spomin*. Kratek zapopadek misijonskih pridig in nauki in molitve za boguljubne keršanske duše. Spisal Janez Volčič. Po 32. nemškem natisu. V Ljubljani 1870. Gerber 8°. 764 str.
236. *Zvonček* nebeški, ali molitvene bukve z mašnjimi, spovednimi, obhajilnimi molitvami, litanijami, s sv. križevim potom i. t. d. Vredil J. P. Drugi natis. V Ljubljani 1870. Ničman 16°. 268 str.

### X. Različna dela.

237. *Evangelije sv. Matevža*. V Trstu A. Reichard 1870. 16°. 72 str.  
Tekst je protestantskišk.
238. *Mala pratika* za navadno leto 1871. V Ljubljani 1871. Blaznik 16<sup>mo</sup>.
239. *Velika pratika* za navadno leto 1871, ki ima 365 dni. Na svitlo dana po c. kr. kmetijski družbi. V Ljubljani 16<sup>mo</sup>.

### XI. Muzikalije.

240. *Serežan - Kadrilja*. Po napevih enakoglasne operete J. N. Koecka za glasovir postavil Karol Guettler. Tisk in založba Egerjeve tiskarnice v Ljubljani. Fol. 7 str.
241. *Srbske, Hrvatske in Slovenske pesmi*. Zložil Davorin Jenko. Op. 5. V Praze 4<sup>o</sup> 11 str.  
„Gospodu dr. L. Tomanu, neutrudljivemu boritelju za narod i domovino.“ —
242. *Maša za šolo*, dva glasa in orglje svoji ljubi tašči gospej Amaliji Smoletovi z velikim spoštovanjem posvetil in zložil Ant. Nedved. op. 20. V Ljubljani Zeschko & Till. 4<sup>o</sup> 19 str.
243. *Vsem slovanskim pevcem!* 6 moških zborov zložil Anton Nedved. op. 8. V Ljubljani Zeschko & Till. 8<sup>o</sup>.  
Zvezek I. Moj dom — Popotnik.  
Zvezek II. Domovina — Pesem lovčeva.  
Zvezek III. Zvezdi — Slovenske dežele.

# Kazalo.

Stran.

Peto poročilo o delovanji slovenske Maticе od 1. oktobra 1869 do  
1. septembra 1870 . . . . . od 1—69

1. Raziskavanja na polji staroslovanske mythologije spisal Davorin Trstenjak . . . . .	3
2. Kraljevina Poljska pa kralji iz volitve. Poleg Luc. Šemenskija poslovenil Fr. Jaroslav . . . . .	26
3. Letopis mesta Kranjskega (788—1870. l.) sestavil Jan. Parapat . . . . .	91
4. Rahela. Izvirna novelica. Spisala Luiza Pesjakova . . . . .	128
5. Severni cveti. Poslovenil Ivan Vesel . . . . .	163
1. Obrekovalcem Ruske A. Puškin . . . . .	163
2. Prerok A. Puškin . . . . .	164
3. Morju A. Puškin . . . . .	165
4. Guadalkvivin A. Puškin . . . . .	167
5. Gruzinska pesen . . . . .	167
6. Elegija . . . . .	168
7. Terekovi darovi M. Lermontov . . . . .	168
8. Mrličeva ljubezen M. Lermontov . . . . .	170
9. Želja . . . . .	171
10. Tesnoba. Knez Vjagemski . . . . .	172
11. Valensko jezero Karolina Pavlova . . . . .	173
12. Orel A. S. Homjakov . . . . .	173
13. Demon. Vzhodna povest M. Lermontov . . . . .	174
6. Prva pot v ljubljanske šole in prvi dan v njih. Spisal A. J. . . . .	201
7. Slavija. Igra v dveh djanjih. Spisal A. J. . . . .	208
8. Voldemar. Dogodek iz italijanske vojske 1805. l. Po F. Körnerju poslovenil A. Podgorjanski . . . . .	217
9. Kamnik. Zgodovinsko-mestopisen obraz. Spisal J. Ogrinec . . . . .	224
10. V torek i petek. Poljski spisal Jož. Korzeniowski, poslovenil Podgoričan . . . . .	230
11. Slovenska literatura. Spisal F. M. O. . . . .	250
12. O najstarejši slovenski zgodovini. Spisal Franjo Bradaška . . . . .	260
13. Termolama. Ukranjska povest. Poljski spisal Michal Czajkowski, poslovenil Podgoričan . . . . .	292
14. Lesena noga. Jož. Ogrinec . . . . .	307
15. Mahmud. Izvirna povest iz 16. stoletja. Spisal Jurij Črnogorec . . . . .	318
16. Bibliografija slovenska od meseca novembra 1869. l. do tje 1870 l. . . . .	364







Fig. 2.

